VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

KARL MARX

ÉS

FRIEDRICH ENGELS

MŰVEI

5. KÖTET

1848

BUDAPEST 1961

KARL MARX
ÉS
FRIEDRICH ENGELS
MŰVEI

5. KÖTET
1848

BUDAPEST 1961

Marx és Engels Műveinek magyar kiadása
az MSZMP Központi Bizottságának
határozata alapján jelenik meg

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Előszó az ötödik kötethez

Marx és Engels műveinek ötödik kötete az 1848 márciusa és 1848 novembere között írott munkákat foglalja magában.

Az 1848—49-es forradalmi időszak azt a feladatot állította Marx és Engels elé, hogy a tudományos kommunizmusnak az előző időszakban kidolgozott elméletét, taktikai elveit az aktuális politikai helyzetben alkalmazzák, megvilágítsák az események jellegét és kijelöljék a munkásosztály harcának taktikáját. Ezt a forradalmi tömegharccal összekapcsolódó tevékenységüket tükrözik az 5. és 6. kötetben helyetfoglaló írások.

Az 5. kötetet megnyitó „A Kommunista Párt követelései Németországban" című írás a proletariátusnak Marx és Engels által kidolgozott konkrét programja a német forradalomban. A „Követelések" legfőbb pontja az egységes, oszthatatlan német köztársaság megteremtése volt. A három tucatnyi nagy, kisebb és törpeállamból álló Németország gazdasági és politikai szétforgácsoltságának felszámolásában, az egységes, demokratikus állam megteremtésében látták Marx és Engels az ország továbbfejlődésének előfeltételét. Ezt a feladatot a „Követelések"-ben szervesen egybekapcsolták a német forradalom másik döntő feladatával — a feudális elnyomás felszámolásával, a parasztságnak mindenfajta feudális tehertől való megszabadításával, a reakciós nemesség uralma gazdasági alapjának megsemmisítésével.

Marx és Engels, akik a győztes polgári demokratikus forradalomban a proletár forradalom előjátékát látták, a „Követelések"-be is felvettek számos olyan átmeneti rendszabályt, amelyekről a „Kommunista Párt kiáltványá"-ban azt mondották, hogy ezek „a mozgalom folyamán túlhajtanak önmagukon, és mint az egész termelési mód átalakításának eszközei elkerülhetetlenek". Ide tartozik a feudális földbirtok állami tulajdonná változtatása és ezeken a földbirtokokon a nagybani földművelés megszervezése, a bányák és az összes közlekedési eszközök állami kezelésbevétele, minden munkás exisztenciájának garantálása és gondoskodás a munkára képtelenekről az állam révén. Marx és Engels a német proletariátusban, városi kispolgárságban és kisparasztságban látták azt az erőt, amely elszánt és erélyes harccal meg tudja valósítani ezeket a követeléseket.

A kötet főként azokat a cikkeket tartalmazza, amelyeket Marx és Engels a hazájukba való visszatértük után, 1848 június 1-e és 1848 november 7-e — a porosz reakció államcsínye — között a „Neue Rheinische Zeitung"-ba írtak. Ezek a cikkek mutatják Marx és Engels közvetlen részvételét a forradalmi harcban, megvilágítják a német és az európai forradalomban követett taktikájukat.

Az általuk megalapított „Neue Rheinische Zeitung" mint a „demokrácia orgánuma" jelent meg, „de olyan demokráciáé, amely minden egyes esetben hangsúlyozta sajátos proletár jellegét" (Engels). Németország gazdasági és politikai elmaradottsága, a német munkások szervezetlensége miatt ebben az időben nem lehetett szó egy proletár tömegpárt létrehozásáról. A Kommunisták Szövetsége, az egész Németországban szétszóródott 200—300 tagjával, nem gyakorolhatott érezhető befolyást a néptömegekre. Ezért Marx és Engels úgy tartották, hogy a demokratikus mozgalomban mint ennek szélső balszárnya kell tevékenykedniök, előrehajtaniok a forradalmat. Beléptek a kölni Demokrata Társaságba és követőiknek is ezt a taktikát javasolták. A demokratákkal való szövetség mellett Marx és Engels fenntartották maguknak a jogot, hogy bírálják a kispolgári demokrácia vezetőinek hibáit és illúzióit. Egyúttal felhívták követőik figyelmét arra, hogy munkásegyleteket kell alapítani, és a proletariátus politikai nevelésével meg kell teremteni egy proletár tömegpárt előfeltételeit.

Ezt a taktikát védelmezték Marx és Engels Gottschalk szektásságával szemben, aki ellenezte a demokratákkal való szövetséget. Egyúttal elítélték azt az opportunista taktikát, amelyet Born folytatott, aki a proletariátus harcát — az általános politikai feladatokat elhanyagolva — csupán céhes, szakmai jellegű érdekekre akarta korlátozni.

A „Neue Rheinische Zeitung" mint a „demokrácia orgánuma" a német nép összes haladó erőit képviselte, de elsősorban a demokrácia legelszántabb és legkövetkezetesebb harcosának, a munkásosztálynak az érdekeit.

A lap állást foglalt a német és az európai forradalom minden aktuális kérdésében, mesterien leleplezte a feudális reakciót és a burzsoá ellenforradalmat — a néptömegek nevelője és szervezője volt. Nagy befolyását és népszerűségét nem utolsósorban publicisztikai erényeinek köszönhette: cikkei harcos szellemének, jellegzetes stílusának és megsemmisítő gúnyjának. A „Neue Rheinische Zeitung" dicső helyet foglal el a proletár sajtó történetében.

Különösen világosan domborodik ki a lap proletár jellege a párizsi munkások júniusi felkelésének megítélésében. A „Neue Rheinische

Zeitung" volt az egyetlen lap Németországban — és jóformán egész Európában —, amely kezdettől fogva a felkelők pártjára állt. A júniusi felkelésnek Engels egy cikksorozatot és számos kisebb közleményt szentelt („Részletek június 23-áról", „Június 23", „Június 24", „Június 25", „A »Kölnische Zeitung« a júniusi forradalomról", „A júniusi forradalom"), Marx pedig egyik legerőteljesebb cikkében („A júniusi forradalom") ünnepli a legyőzötteket, a forradalom harcosait. Engels a júniusi felkelés katonai vonatkozásának megvilágításánál számos fontos következtetést von le az utcai harcok és barikádharcok jellegéről, jelentőségéről és módszereiről, s ezzel lerakja a fegyveres felkelésre vonatkozó marxista tanítás alapjait. Marx „A júniusi forradalom" című cikkében kifejti a júniusi felkelés és az összes megelőző forradalmak közötti elvi különbséget: a júniusi csata a proletariátus forradalma volt a burzsoázia ellen, a munka és a tőke háborúja, a proletárok önálló akciója osztályérdekeik megvédésére. Ugyanebben az írásában Marx arra a fontos elméleti következtetésre jut, hogy a munkásosztály számára nem közömbös a polgári állam formája, mert érdekelve van abban, hogy az államforma a legkedvezőbb feltételeket teremtse meg a proletár osztályharc számára.

A „Neue Rheinische Zeitung" számos cikke („A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai", „A »Zeitungshalle« a Rajna-tartományról" stb.), miként korábban „A Kommunista Párt követelései Németországban", következetesen harcol egy valóban egységes, igazán demokratikus német köztársaság megteremtéséért. Marx és Engels síkraszállnak azért, hogy Németország egyesítése „alulról" történjék, olymódon, hogy a néptömegek forradalmi rohamra indulnak a Német Szövetséghez tartozó államoknak, elsősorban Poroszországnak és Ausztriának idejétmúlt abszolutisztikus rendje ellen. Egyúttal hangsúlyozzák, hogy Németország egyesítése általános európai probléma, és csak akkor oldható meg, ha Európa forradalmi erői harcba szállnak Anglia ellenforradalmi uralkodó osztályaival és az orosz cárizmussal. Marx és Engels a cárizmus elleni forradalmi háborúban nemcsak a forradalom megvédésének eszközét látták, hanem a forradalom továbbfejlődésének feltételét is.

„A berlini vita a forradalomról", „A Jacoby-féle javaslat fölötti kiegyezővita", „A klubok elfojtása Stuttgartban és Heidelbergben" című és más cikkek a németországi márciusi forradalom közvetlen eredményeit elemezve rámutatnak e forradalom felemás jellegére: a nép nem tudott döntő győzelmet aratni a feudalizmus felett, az ország politikai rendje, az egész hivatalnoki és rendőri gépezet sértetlen maradt, s a néptömegek fegyvertelenül álltak szemben a felfegyverzett ellenforradalommal. Ennek oka a

hatalomra került liberális burzsoázia politikájában rejlett. A német burzsoázia, amely megrémült a francia proletariátus forradalmi harcától és a német munkások ébredező osztálytudatától, elárulta a nép érdekeit és szövetségre lépett a feudális reakcióval. A porosz nemzetgyűlés vitáival foglalkozó, és a Camphausen-kormány, majd az Auerswald—Hansemann-kormány politikáját elemző cikkeikben Marx és Engels határozottan támadják az ún. „kiegyezési elméletet", amelyet a porosz liberális burzsoázia vezetői tákoltak össze azért, hogy igazolják egyezkedésüket a feudális és monarchikus elemekkel. Marx és Engels ezzel az „elmélettel" a népuralom eszméjét, a forradalmi nép szuverenitásának eszméjét szegezték szembe („A frankfurti gyűlés", „A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai" stb.), a nép forradalmi diktatúrájában látták a forradalom győzelmes befejezésének előfeltételét („A válság és az ellenforradalom").

Az össznémet nemzetgyűléssel és a porosz nemzetgyűléssel foglalkozó cikkeikben élesen bírálták ezeket a parlamenteket, amelyek meddő szócsatákat folytattak ahelyett, hogy saját kezükbe összpontosították volna a hatalmat, eltávolították volna a reakciós német kormányokat és véget vetettek volna a nagyburzsoázia áruló politikájának. Hangsúlyozták, hogy a népnek joga van nyomást gyakorolni a képviselőkre és tőlük hatékony forradalmi határozatokat követelni („A tanácskozások szabadsága Berlinben" stb.).

Marx és Engels a német forradalom első hónapjainak tapasztalataiból arra a következtetésre jutottak, hogy a népforradalom nem győzhet az összes közigazgatási, katonai és igazságügyi hatóságok leváltása, az egész államapparátus radikális megtisztítása nélkül („A július 4-i kiegyező-ülés").

A népszuverenitás legjobb biztosítékát a nép felfegyverzésében látták, amelyért számos cikkben („A június 15-i kiegyező-gyűlés", „A június 17-i kiegyező-ülés", „A polgárőrség-törvény tervezete" stb.) síkraszállnak. Örömmel üdvözlik a berlini tömegeket, amelyek 1848 júniusában a hadszertár megostromlásával próbálnak fegyvert szerezni. A „Neue Rheinische Zeitung" ezt az akciót félúton megtorpant forradalomnak nevezi, és elítéli a porosz nemzetgyűlés baloldali képviselőit, akik nem mertek nyíltan a nép mellett kiállni.

Marx és Engels a néptömegek forradalmi harcát elengedhetetlen feltételnek tekintették az ellenforradalom visszaveréséhez, a forradalom végigviteléhez. Kiálltak a frankfurti felkelők mellett, akik fegyverrel tiltakoztak a frankfurti nemzetgyűlés 1848 szeptemberi határozata, a Dániával való szégyenletes fegyverszünet ratifikálása ellen. Többször

hangsúlyozták azonban, hogy az elhamarkodott és előkészítetlen felkelések csakis a forradalmi erők szétverését és az ellenforradalom fokozottabb aktivizálódását eredményezhetik. Ezért figyelmeztették a kölni munkásokat, ne engedjék magukat a porosz kormány által provokálni, tartalékolják erőiket a döntő harcra („Köln veszélyben", „A »kölni forradalom«").

A demokratikus front kiszélesítéséhez és megszilárdításához igen fontosnak tartották, hogy a parasztság nagy tömegei is bekapcsolódjanak a feudalizmus maradványai elleni forradalmi harcba. Kitartóan támogatják a parasztság forradalmi antifeudális mozgalmát, amelyben a polgári demokratikus mozgalom egyik legfontosabb hajtóerejét látják. A kötet több cikke („Patow megváltási emlékirata", „A feudális terhek megszüntetéséről szóló törvény tervezete", „Vita az eddigi megváltási törvényhozásról") foglalkozik a feudális viszonyok felszámolásával. E cikkek harcba hívják a parasztokat az összes feudális terhek azonnali, maradéktalan és térítés nélküli megszüntetéséért, leleplezik a porosz burzsoáziát, amely elárulja a parasztokat, „akik a *legtermészetesebb* szövetségesei, ... akik nélkül tehetetlen a nemességgel szemben" (268. old.). Rámutatnak, hogy a porosz burzsoázia azért igyekszik lepaktálni a reakciós erőkkel, mert fél, hogy a feudális tulajdon megszüntetése maga után vonhatja a polgári tulajdon megszüntetését is.

Élénk figyelemmel kísérték a tudományos kommunizmus megalapítói az elnyomott népek nemzeti felszabadító harcait. Köszöntötték a lengyelek, a csehek, a magyarok és az olaszok szabadságharcának fellángolását, harci szövetségeseket láttak bennük.

A „Német külpolitika", „A német külpolitika és a legutóbbi prágai események", „A dán—porosz fegyverszünet" című és más cikkeikben következetesen védelmezték a népek barátságának és testvériségének eszméjét és elítélték a német burzsoáziát, amely tovább folytatta a Hohenzollernok és Habsburgok elnyomó politikáját. Az elnyomott népek nemzeti felszabadító harcainak támogatása Marx és Engels szemében nemcsak eszköz volt Németország múltjának jóvátételére, hanem a német nép szabad, demokratikus jövőjének feltétele is. „Németország abban a mértékben teszi szabaddá önmagát, amelyben szabadon engedi a szomszéd népeket" (143. old.).

„A lengyel vita Frankfurtban" című cikksorozatában és más cikkeiben Engels kíméletlenül ostorozza a porosz kormányzat politikáját, amely előbb kiprovokálta, majd leverte a poseni felkelést, hogy aztán az „átszervezés" ürügyén Posen nagy részét bekebelezze a Német Szövetségbe. Marx és Engels élesen elítélték a frankfurti nemzetgyűlés polgári többségét, amely Lengyelországnak ezt az új felosztását szentesítette.

„A prágai felkelés" és „A felkelés demokratikus jellege" című cikkek hangsúlyozzák a prágai felkelés népi jellegét és rámutatnak arra, hogy a cseh nép nemzeti felszabadító harca nem csupán az osztrák ellenforradalom beavatkozásán bukott meg, hozzájárult ehhez a német liberális burzsoázia áruló politikája is, amely a cseheket a reakció táborába taszította.

Mind Marxnak az „Alba" című olasz lap szerkesztőségéhez intézett leveléből, mind pedig a „Neue Rheinische Zeitung"-nak az itáliai forradalmi harcot elemző cikkeiből kiviláglik a rokonszenv a szabadságáért és függetlenségéért harcoló olasz nép iránt.

Marxnak és Engelsnek 1848-ban folytatott egész tevékenységét átfűti a proletár nemzetköziség szelleme. Ez kifejeződik a párizsi munkások júniusi felkelésének, az elnyomott népek harcának támogatásában, az angol chartistákkal való szolidaritásukban.

Számos cikkben elemzik Marx és Engels a francia forradalom lefolyását. Ezekből a cikkekből az a várakozás csendül ki, hogy új forradalmi fellendülés van előkészülőben, s hogy ennek a francia proletariátus lesz a főszereplője. Látván az egyes országok forradalmainak egymásra hatását, azt remélték, hogy a francia proletariátus győzelme hatalmas ösztönzést fog adni Európa más népeinek, és hozzásegíti Németországot is, hogy betetőzze a polgári demokratikus forradalmat és rátérjen a proletár forradalom útjára. Mint Engels később megjegyezte, e nézetükben az európai kontinens akkori gazdasági fejlettségének bizonyos túlbecsülése mutatkozott meg, hiszen az még korántsem állt olyan fokon, amelyen a kapitalista termelési mód megdöntése lehetséges lett volna.

A kötet végén több cikk foglalkozik a bécsi októberi felkeléssel. Marx és Engels nagy jelentőséget tulajdonítottak e felkelésnek, mert annak kimenetele nemcsak a német, hanem az európai forradalom sorsát is befolyásolta. Marx a párizsi júniusi felkelést az európai dráma első felvonásának, a bécsi októberi felkelést pedig a dráma második felvonásának nevezi. A cikkek egész sorozata („Forradalom Bécsben", „A »Frankfurter Oberpostamtszeitung« és a bécsi forradalom", „A bécsi forradalom és a »Kölnische Zeitung«", „A legújabb hírek Bécsből, Berlinből és Párizsból", „Az ellenforradalom győzelme Bécsben") dokumentálja azt a nagy figyelmet, amellyel a bécsi felkelés lefolyását kísérték. Marx elemzi a felkelés vereségének okait, és hangsúlyozza, hogy a fő ok a burzsoázia árulása volt.

Engels kézirati hagyatékából közöljük e kötetben „Párizstól — Bernig" című útinaplóját. Nagy helyet foglal el ebben az írásban a francia parasztság jellemzése és a forradalomhoz való viszonyának ábrázolása. Engels kifejti: abban, hogy a francia parasztok nem jó szemmel nézték az 1848-as forra-

dalmat és Louis Bonaparte-tal rokonszenveztek, nagy része volt a francia burzsoáziának, amely demagóg módon a parasztok tulajdonosi ösztöneire apellált, adópolitikájával pedig sértette a parasztok érdekeit, s ezzel eltaszította őket a forradalomtól.

Marxnak és Engelsnek a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent cikkei és más e kötetben foglalt írásai értékes anyagot szolgáltatnak az 1848—49-es forradalomban követett taktikájuknak s azoknak a következtetéseknek és elméleti általánosításoknak a megértéséhez, amelyeket még a forradalom folyamán a néptömegek rendkívül gazdag harci tapasztalataiból vontak le.

*

Marxnak, illetve Engelsnek a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent cikkeinél elég nehéz megállapítani a szerzőséget, mivel a cikkek aláírás nélkül jelentek meg, eredeti kéziratuk nem maradt fenn, maguk a szerzők pedig később is csak kevés felvilágosítást adtak arra vonatkozóan, hogy egy-egy cikk melyiküktől származott. A nehézség még abból is adódik, hogy sok cikk Marx és Engels kollektív munkájának nyomait mutatja. Ezt a tényt maga Engels is megerősíti 1885 május 15-én Schlüterhez intézett levelében: „A munka tervszerű megosztása folytán Marxnak abból az időből származó dolgait és az enyémeket szinte egyáltalán nem lehet egymástól elválasztani."

Azokban az esetekben tehát, ahol nem állt módunkban megállapítani, hogy Marx vagy Engels írta-e a szóbanforgó cikket, eltekintettünk a szerző megjelölésétől.

*

Mellékletként közlünk több dokumentumot, amelyek Marxnak és Engelsnek 1848-ban folytatott sokrétű forradalmi tevékenységét tükrözik. Ide tartoznak azoknak a szervezeteknek — a Kommunisták Szövetségének, a kölni Demokrata Társaságnak és a kölni Munkásegyletnek — tevékenységére vonatkozó okmányok, amelyeknek vezetésében részt vettek, valamint újságbeszámolók a Marx, Engels és harcostársaik által szervezett népgyűlésekről. Több dokumentum tanúskodik a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőinek törvényszéki és rendőrségi üldözéséről, azokról a nehéz körülményekről, amelyek között a forradalmi proletariátus vezetői harcoltak ebben az időben.

Forderungen der Kommunistischen Partei in Deutschland

„Proletarier aller Länder vereinigt Euch!"

1. Ganz Deutschland wird zu einer einigen, untheilbaren Republik erklärt.

2. Jeder Deutsche, der 21 Jahre alt, ist Wähler und wählbar, vorausgesetzt, daß er keine Kriminalstrafe erlitten hat.

3. Die Volksvertreter werden besoldet, damit auch der Arbeiter im Parlament des deutschen Volkes sitzen könne.

4. Allgemeine Volksbewaffnung. Die Armeen sind in Zukunft zugleich Arbeiter-Armeen, so daß das Heer nicht bloß, wie früher, verzehrt, sondern noch mehr producirt, als seine Unterhaltungskosten betragen.

Dies ist außerdem ein Mittel zur Organisation der Arbeit.

5. Die Gerechtigkeitspflege ist unentgeltlich.

6. Alle Feudallasten, alle Abgaben, Frohnden, Zehnten etc., die bisher auf dem Landvolke lasteten, werden ohne irgend eine Entschädigung abgeschafft.

7. Die fürstlichen und andern feudalen Landgüter, alle Bergwerke, Gruben u. s. w. werden in Staatseigenthum umgewandelt. Auf diesen Landgütern wird der Ackerbau im Großen und mit den modernsten Hülfsmitteln der Wissenschaft zum Vortheil der Gesammtheit betrieben.

8. Die Hypotheken auf den Bauerngütern werden für Staatseigenthum erklärt. Die Interessen für jene Hypotheken werden von den Bauern an den Staat bezahlt.

9. In den Gegenden, wo das Pachtwesen entwickelt ist, wird die Grundrente oder der Pachtschilling als Steuer an den Staat gezahlt.

Alle diese unter 6, 7, 8 und 9 angegebenen Maßregeln werden gefaßt, um öffentliche und andere Lasten der Bauern und kleinen Pächter zu vermindern, ohne die zur Bestreitung der Staatskosten nöthigen Mittel zu schmälern und ohne die Produktion selbst zu gefährden.

Der eigentliche Grundeigenthümer, der weder Bauer noch Pächter ist, hat an der Produktion gar keinen Antheil. Seine Konsumtion ist daher ein bloßer Mißbrauch.

10. An die Stelle aller Privatbanken tritt eine Staatsbank, deren Papier gesetzlichen Kurs hat.

Diese Maßregel macht es möglich, das Kreditwesen im Interesse des ganzen Volkes zu regeln und untergräbt damit die Herrschaft der großen Geldmänner. Indem sie nach und nach Papiergeld an die Stelle von Gold und Silber setzt, verwohlfeilert sie das unentbehrliche Instrument des bürgerlichen Verkehrs, das allgemeine Tauschmittel, und erlaubt, das Gold und Silber nach außen hin wirken zu lassen. Diese Maßregel ist schließlich nothwendig, um die Interessen der konservativen Bourgeois an die Revolution zu knüpfen.

11. Alle Transportmittel: Eisenbahnen, Kanäle, Dampfschiffe, Wege, Posten etc. nimmt der Staat in seine Hand. Sie werden in Staatseigenthum umgewandelt und der unbemittelten Klasse zur unentgeltlichen Verfügung gestellt.

12. In der Besoldung sämmtlicher Staatsbeamten findet kein anderer Unterschied statt als der, daß diejenigen mit Familie, also mit mehr Bedürfnissen, auch ein höheres Gehalt beziehen als die Uebrigen.

13. Völlige Trennung der Kirche vom Staate. Die Geistlichen aller Konfessionen werden lediglich von ihrer freiwilligen Gemeinde besoldet.

14. Beschränkung des Erbrechts.

15. Einführung von starken Progressivsteuern und Abschaffung der Konsumtionssteuern.

16. Errichtung von Nationalwerkstätten. Der Staat garantirt allen Arbeitern ihre Existenz und versorgt die zur Arbeit Unfähigen.

17. Allgemeine, unentgeltliche Volkserziehung.

Es liegt im Interesse des deutschen Proletariats, des kleinen Bürger- und Bauernstandes, mit aller Energie an der Durchsetzung obiger Maßregeln zu arbeiten. Denn nur durch Verwirklichung derselben können die Millionen, die bisher in Deutschland von einer kleinen Zahl ausgebeutet wurden und die man ferner in der Unterdrückung zu erhalten suchen wird, zu ihrem Recht und zu derjenigen Macht gelangen, die ihnen, als den Hervorbringern alles Reichthums, gebührt.

Das Comite:

Karl Marx. Karl Schapper. H. Bauer. F. Engels.
J. Moll. W. Wolff.

„A Kommunista Párt követelései Németországban" röplap-kiadása

Karl Marx és Friedrich Engels

A Kommunista Párt követelései Németországban[1]

„Világ proletárjai, egyesüljetek!"

1. Egész Németország egységes, oszthatatlan köztársasággá nyilváníttatik.

2. Minden német, aki betöltötte 21. évét, választó és választható, feltéve, hogy nem szenvedett büntetőjogi büntetést.

3. A népképviselők díjazást kapnak, hogy a munkás is helyet foglalhasson a német nép parlamentjében.

4. Általános népfelfegyverzés. A seregek a jövőben egyszersmind munkásseregek, úgyhogy a hadsereg nem csupán fogyaszt, mint korábban, hanem még többet is termel fenntartási költségeinél.

Ez azonkívül eszköz a munka megszervezésére.

5. Az igazságszolgáltatás ingyenes.

6. Valamennyi feudális teher, valamennyi úrbér, robot, tized stb., amely eddig a falu népére nehezedett, minden kártalanítás nélkül eltöröltetik.

7. A fejedelmi és más feudális földbirtokok, az összes bányák, aknák stb. állami tulajdonná változnak. E földbirtokokon a földművelést nagyban és a tudomány legmodernebb segédeszközeivel a közösség hasznára űzik.

8. A parasztbirtokokat terhelő jelzálogok állami tulajdonná nyilváníttatnak. A kamatokat e jelzálogokért a parasztok az államnak fizetik.

9. Azokon a vidékeken, ahol a bérleti rendszer van kifejlődve, a földjáradékot, illetve a haszonbért adóként az államnak fizetik.

Mindezek a 6, 7, 8 és 9 alatt megadott rendszabályok azért foganatosíttatnak, hogy csökkentsék a parasztok és kisbérlők közterheit és egyéb terheit, az állami kiadások fedezéséhez szükséges eszközök csorbítása nélkül és magának a termelésnek veszélyeztetése nélkül.

A tulajdonképpeni földtulajdonosnak, aki sem paraszt, sem bérlő, semmiféle része nincs a termelésben. Az ő fogyasztása ezért puszta visszaélés.

10. Az összes magánbankok helyébe egy állami bank lép, az állami bank értékpapírjának törvényben megszabott árfolyama van.

Ez a rendszabály lehetővé teszi a hitelügynek az *egész* nép érdekében való szabályozását, és ezzel aláássa a nagy pénzemberek uralmát. Azzal, hogy fokozatosan a papírpénzt állítja az arany és az ezüst helyébe, olcsóbbítja a polgári érintkezés nélkülözhetetlen eszközét, az általános csereeszközt, és megengedi, hogy az aranyat és az ezüstöt kifelé működtessék. E rendszabály végül szükséges ahhoz, hogy a konzervatív burzsoák érdekei odakapcsolódjanak a kormányhoz.*

11. Az összes közlekedési eszközöket: vasutakat, csatornákat, gőzhajókat, utakat, postákat stb. az állam veszi kezébe. Állami tulajdonná változnak és a vagyontalan osztálynak ingyen állnak rendelkezésére.

12. Valamennyi állami hivatalnok díjazásában csak az a megkülönböztetés történik, hogy akiknek családjuk *van*, tehát több a szükségletük, magasabb fizetést is húznak, mint a többiek.

13. Az egyház teljes elválasztása az államtól. Az összes felekezetek lelkészeit csakis önkéntes hitközségük díjazza.

14. Az örökösödési jog korlátozása.

15. Erős progresszív adók bevezetése és a fogyasztási adók eltörlése.

16. Nemzeti műhelyek létesítése. Az állam garantálja minden munkásnak az exisztenciáját és gondoskodik a munkára képtelenekről.

17. Általános, ingyenes népnevelés.

A német proletariátusnak, kispolgárságnak és kisparasztságnak érdekében áll, hogy teljes energiával munkálkodjék a fenti rendszabályok keresztülvitelén. Mert csak ezek megvalósításával juthatnak el ama milliók, akiket eddig Németországban egy kisszámú csoport kizsákmányolt, és akiket továbbra is igyekezni fognak elnyomatásban tartani, a maguk jogához és ahhoz a hatalomhoz, amely őket mint minden gazdagság létrehozóit megilleti.

A bizottság:

Karl Marx *Karl Schapper* *H. Bauer* *F. Engels*
J. Moll *W. Wolff*

Forderungen der Kommunistischen Partei in Deutschland

A megírás ideje: 1848 március 21 és 29 között

A megjelenés helye: Párizs, kb. 1848 március 30.

Eredeti nyelve: német

* *A Kölnben újranyomott röplapban a* kormányhoz *helyett a* forradalomhoz. — *Szerk.*

Karl Marx és Friedrich Engels

[Levél Etienne Cabet-hoz — Nyilatkozat a párizsi Német Demokrata Társaság ellen[2]]

Cabet polgártárs,

kérjük Önt, legyen olyan szíves a mellékelt nyilatkozatot a „Populaire"[3] legközelebbi számában közzétenni. Arról van szó, hogy ne engedjük a kommunista pártra hárulni a felelősséget egy olyan vállalkozásért és cselekvési módért, amely máris felélesztette a német nemzet egy részében a régi nemzeti és reakciós előítéleteket a francia néppel szemben. A Német Munkások Szövetsége, amely Európa összes országai különböző munkásegyleteinek egyesülése, és amelyben Harney és Jones urak, az angol chartisták vezetői is részt vesznek, teljes egészében kommunistákból áll és nyíltan kommunistának jelenti ki magát; az úgynevezett párizsi Német Demokrata Társaság lényegében antikommunista, amennyiben kijelenti, hogy nem ismeri el a proletár osztály és a burzsoá osztály közötti antagonizmust és harcot. Itt tehát a kommunista párt érdekében megteendő lépésről, nyilatkozatról van szó, és ez az, ami arra késztet bennünket, hogy az Ön előzékenységére számítsunk. (Ez a feljegyzés csak bizalmas.)

Üdvözlet és testvériség.

Fréd. Engels
Charles Marx

Az alulírott bizottság kötelességének tartja kijelenteni a *Német Munkások Szövetsége* Európa különböző országaiban levő különféle ágazatainak, hogy semminemű része nincs azokban a lépésekben, hirdetményekben és proklamációkban, amelyek arra irányultak, hogy francia polgároktól ruhát, pénzt és fegyvereket kérjenek. Párizsban a *Német Munkások Klubja*

az egyetlen, amely kapcsolatokat tart fent a *Szövetséggel*, és ennek semmi köze nincs a Herwegh és von Bornstedt urak által vezetett, magát párizsi *Német Demokrata Társaságnak* nevező társasághoz.

A Német Munkások Szövetségének
Központi Bizottsága:

K. Marx *K. Schapper* *H. Bauer*
F. Engels *J. Moll* *W. Wolff*

A megírás ideje: 1848 március vége
Eredeti nyelve: francia

Karl Marx

Az „Alba" c. újság szerkesztőjének[4]

Uram!

„Neue Rheinische Zeitung" („Új Rajnai Újság") címmel, Carlo Marx főszerkesztésében a közeljövőben, folyó év június 1-től, új napilap indul itt, Köln városában. Ez az újság nálunk, északon, ugyanazokért a demokratikus elvekért fog harcolni, amelyeket az „Alba" képvisel Itáliában. Nem lehet tehát kétséges, hogy milyen álláspontot fogunk elfoglalni az Itália és Ausztria közötti vitás kérdésben. Meg fogjuk védeni az olasz függetlenség ügyét, mindhalálig küzdeni fogunk az olaszországi osztrák zsarnokság ellen, ugyanúgy, mint a németországi és a lengyelországi zsarnokság ellen. Baráti kezet nyújtunk az olasz népnek, és be akarjuk bizonyítani neki azt, hogy a német nemzet visszautasít mindenfajta elnyomást, amelyet Önökre is gyakorolnak ugyanazok az emberek, akik nálunk is mindig elnyomták a szabadságot. Minden lehetőt meg akarunk tenni, hogy előkészítsük a szövetséget és az egyetértést e között a két nagy és szabad nemzet között, amelyekkel egy bűnös kormányrendszer ez ideig elhitette azt, hogy ellenségei egymásnak. Követeljük tehát, hogy a durva osztrák szoldateszkát haladéktalanul vonják ki Itáliából, és hogy az olasz népnek adják meg a lehetőséget, hogy kifejezhesse saját szuverén akaratát arra vonatkozóan, milyen kormányformát akar választani.

Hogy az olasz ügyekkel tisztában legyünk és hogy mi is alkalmat adjunk Önöknek megítélni szándékunk őszinteségét, azt ajánljuk, hogy cseréljük ki az Önök újságját a mienkkel; mi elküldjük Önöknek a „Neue Rheinische Zeitung"-ot, és Önök elküldik nekünk az *„Albá"-t* rendszeresen mindennap. Bízunk abban, hogy szívesen fogadják ezt az ajánlatunkat, és arra kérjük Önöket, kezdjék meg, a lehető leggyorsabban, az „Alba" küldését, hogy lapjuknak már első számainkban hasznát vehessük.

Ha egyéb közölnivalóik is volnának, kérjük, tegyék meg közléseiket, s ígérjük Önöknek, hogy mindaz, ami bármely országban a demokrácia ügyét szolgálhatja, részünkről mindig a legnagyobb figyelemre fog találni.

Baráti üdvözlettel

a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége

Dr. *Carlo Marx* főszerkesztő

A megírás ideje: 1848 május vége

A megjelenés helye: „L'Alba",
1848 június 29. (258.) sz.

Eredeti nyelve: olasz

Neue Rheinische Zeitung.

Organ der Demokratie.

№ 1 — Köln, Donnerstag, 1. Juni — 1848

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 június 1-i, 1. számának első oldala

[A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőbizottságának nyilatkozata[5]]

A „Neue Rheinische Zeitung" megjelenése eredetileg július 1-re volt kitűzve. A tudósítókkal való megállapodások stb. erre az időpontra szóltak.

Minthogy azonban a reakció megújult arcátlan fellépésével közeli kilátás van német szeptemberi törvényekre[6], minden szabad napot ki akartunk használni, és már június 1-től megjelenünk. Olvasóinknak tehát elnézéssel kell lenniök irányunkban, ha az első napokban még nem nyújtjuk hírekből és változatos tudósításokból azt a gazdag anyagot, melyre kiterjedt összeköttetéseink képessé tesznek bennünket. Néhány napon belül ebben is eleget tudunk majd tenni minden követelménynek.

A szerkesztőbizottság:

Karl Marx, főszerkesztő

Heinrich Bürgers,
Ernst Dronke,
Friedrich Engels, } *szerkesztők*
Georg Weerth,
Ferdinand Wolff,
Wilhelm Wolff,

[Erklärung des Redaktionskomitees der „Neuen Rheinischen Zeitung"]

A megírás ideje: 1848 május 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 1. (1.) sz.

Eredeti nyelve: német

A frankfurti gyűlés[7]

Köln, május 31. Két hét óta Németországnak alkotmányozó nemzetgyűlése van, mely az egész német nép választásából keletkezett.[8]

A német nép a szuverenitását az ország csaknem valamennyi nagy- és kisvárosának utcáin és különösen Bécs és Berlin barikádjain küzdötte ki. Ezt a szuverenitást gyakorolta a nemzetgyűlési választásokon.

A nemzetgyűlés első aktusának annak kellett volna lennie, hogy fennhangon és nyilvánosan meghirdesse a német nép e szuverenitását.

Második aktusának annak kellett volna lennie, hogy a népszuverenitás alapján kidolgozza a német alkotmányt, és Németország ténylegesen meglevő állapotából eltávolítsa mindazt, ami ellentmondott a népszuverenitás elvének.

Egész ülésszaka alatt a szükséges rendszabályokhoz kellett volna nyúlnia, hogy meghiúsítson minden reakciós kísérletet, hogy megvédelmezze azt a forradalmi talajt, amelyen áll, hogy minden támadással szemben biztosítsa a forradalom vívmányát, a népszuverenitást.

A német nemzetgyűlés most már egy tucatnyi ülést tartott, és mindebből semmit sem tett meg.

Ehelyett azonban a következő nagy tettekkel biztosította Németország üdvét:

A nemzetgyűlés felismerte, hogy kell neki egy szabályzat, mert tudta, ahol két vagy három német együtt van, ott kell nekik egy szabályzat, különben a széklábak döntenek. Nos, valami iskolamester előre látta ezt az esetet és megtervezett a magas gyűlésnek egy külön szabályzatot. Javasolják, hogy ideiglenesen fogadják el ezt az iskolai dolgozatot; a legtöbb küldött nem ismeri, de a gyűlés minden további nélkül elfogadja, mert mi lett volna Németország képviselőiből szabályzat nélkül? Fiat reglementum partout et toujours!*

Raveaux úr Kölnből egy egészen ártalmatlan javaslatot tett a frankfurti és a berlini gyűlés közötti összeütközések ügyében.[9] De a gyűlés a végleges

* — Legyen meg a szabályzat mindenütt és mindörökké! — *Szerk.*

szabályzatról tanácskozik, és bár Raveaux javaslata sürgős, a szabályzat még sokkal sürgősebb. Pereat mundus, fiat reglementum!* Mindazonáltal a választott nyárspolgárok bölcsessége nem tagadhatja meg magától, hogy néhány megjegyzést tegyen a Raveaux-féle javaslatról is, s lassacskán, mialatt még arról beszélnek, hogy a szabályzat kerüljön-e előbb sorra vagy a javaslat, már vagy két tucat módosítvány jön létre ehhez a javaslathoz. Elszórakoznak velük, beszélnek, fennakadnak, lármáznak, elfecsérlik az időt, és elnapolják a szavazást május 19-ről május 22-re. Május 22-én ismét előkerül az ügy; újabb módosítványok záporoznak, újból elkalandoznak a tárgytól, s hosszas beszédek és többszöri zűrzavar után elhatározzák, hogy a már napirendre tűzött kérdést visszautalják az alosztályoknak. Ezzel szerencsésen lejárt az idő, a küldött urak pedig enni mennek.

Május 23-án előbb a jegyzőkönyvön veszekszenek; aztán megint átveszneк számtalan javaslatot, és aztán megint vissza akarnak térni a napirendre, tudniillik az annyira kedvelt szabályzatra, amikor a mainzi Zitz szóváteszi a porosz katonaság brutalitásait és a porosz parancsnok zsarnoki visszaéléseit Mainzban.** Itt egy vitathatatlan, egy sikerült reakciós kísérlet forgott fenn, olyan eset, amely egészen speciálisan a gyűlés illetékessége alá tartozott. Az volt a feladat, hogy felelősségre vonják az öntelt katonát, aki Mainzot szinte a nemzetgyűlés szeme láttára bombázással merte fenyegetni, az volt a feladat, hogy a lefegyverzett mainziakat saját házukban megvédjék egy rájuk kényszerített, ellenük felbujtott szoldateszka erőszakoskodásaitól. De Bassermann úr, a badeni Wassermann*** mindezt csekélységnek nyilvánítja; Mainzot — úgymond — sorsára kell bízni, az összesség előbbre való, itt a gyűlés ülésezik és Össz-Németország érdekében egy szabályzaton tanácskozik — valóban, mi is ehhez képest Mainz bombázása? Pereat Moguntia, fiat reglementum!° De a gyűlésnek lágy szíve van, bizottságot választ, hogy az Mainzba menjen és az ügyet kivizsgálja, és — csakugyan ismét ideje, hogy az ülést berekesszék és elmenjenek enni.

Május 24-én végleg elvesztettük a parlamentáris fonalat. A szabályzat úgy látszik elkészült vagy elkallódott, mindenesetre semmit sem hallunk már róla. Ehelyett azonban a jóakaratú javaslatoknak igazi jégzápora zúdul ránk, amelyekben a szuverén nép számos képviselője tanúságot tett korlátolt alattvalói értelmének[11] nyakasságáról. Majd beadványok,

* — Vesszen a világ, legyen meg a szabályzat![10] — *Szerk.*

** *V. ö. 12. old.* — *Szerk.*

*** — Vízöntő, vízhordó; locsogó — *Szerk.*

° — Vesszen Mainz, legyen meg a szabályzat! — *Szerk.*

petíciók, tiltakozások stb. következtek, és végül a nemzeti mosogatólé számtalan, hetet-havat összehordó beszédben talált kiutat. De nem szabad elhallgatnunk, hogy négy bizottságot neveztek ki.

Végül Schlöffel úr kért szót. Három német állampolgár, Esselen úr, Pelz úr és Löwenstein úr parancsot kapott, hogy még aznap délután 4 óra előtt hagyja el Frankfurtot. A magas- és nagybölcsességű rendőrség azt állította, hogy nevezett urak a Munkásegyletben[12] mondott beszédeikkel magukra vonták a polgárság méltatlankodását és ezért el kell távozniok! És ezt engedi meg magának a rendőrség, azután, hogy az előparlament[13] proklamálta a német állampolgárjogot, azután, hogy ezt még a tizenhét „bizalmi férfiú" (hommes de confiance de la diète)[14] alkotmánytervezete is elismerte! A dolog sürgős. Schlöffel úr szót kér ez ügyben; megtagadják tőle; kéri, hogy a tárgy sürgősségéről beszélhessen, amire szabályzat szerint joga volt, és ezúttal így hangzott a jelszó: fiat politia, pereat reglementum!* Természetesen, hiszen ideje volt hazamenni és enni.

25-én a képviselők gondolatterhes fői ismét meggörnyedtek a tömegesen befutott javaslatok alatt, mint érett kalászok a záporeső alatt. Aztán két küldött még egyszer megpróbálta felvetni a kiutasítási ügyet, de tőlük is megtagadták a szót, még a tárgy sürgősségére vonatkozólag is. Egyes beadványok, különösen a lengyelek egy beadványa, sokkal érdekesebbek voltak, mint a küldöttek összes javaslatai. Most azonban végre szóhoz jutott a Mainzba küldött bizottság. Elmondta, hogy csak holnap tud jelentést tenni; egyébként, mint az természetes, túl későn érkezett; 8000 porosz szurony 1200 polgárőr lefegyverzésével helyreállította a nyugalmat, és egyelőre csak napirendre lehet térni felette. Ezt is tették, rögtön elővéve a napirendet, nevezetesen a Raveaux-féle javaslatot. Mivel ez Frankfurtban még mindig nem volt elintézve, Berlinben viszont Auerswald egy leirata által rég céltalanná lett, a nemzetgyűlés elhatározta, hogy az ügyet elnapolja holnapig és elmegy enni.

26-án ismét miriádnyi javaslatot jelentettek be, és utána a mainzi bizottság megtette végleges és nagyon határozatlan jelentését. Az előadó Hergenhahn úr volt, ex-népember és pro tempore** miniszter. Rendkívül mérsékelt határozatot indítványozott, de a gyűlés hosszú vita után még ezt a szelíd indítványt is túl erősnek találta; úgy határozott, hogy a mainziakat a poroszok kegyelmére bízza, akik egy Hüser parancsnoksága alatt állnak, és „abban a reményben, hogy a kormányzatok[15] megteszik azt, ami a

* — legyen meg a rendőrség, vesszen a szabályzat! — *Szerk.*

** — ez idő szerint — *Szerk.*

tisztük", áttért a napirendre! Ez a napirend megint abban állt, hogy az urak elmentek enni.

27-én, a jegyzőkönyv miatti hosszú előzetes viták után, végre tárgyalásra került a Raveaux-féle javaslat. Fél háromig beszéltek pro és kontra, aztán enni mentek; de ezúttal tartottak egy esti ülést és végre befejezték az ügyet. Mivel a nemzetgyűlés túl nagy lassúsága miatt Auerswald úr már elintézte a Raveaux-féle javaslatot, Raveaux úr csatlakozott Werner úr módosítványához, amely sem igenlőleg, sem tagadólag nem foglalt állást a népszuverenitás kérdésében.

A nemzetgyűlésről szóló híreink nem terjednek tovább ennél; de minden okunk megvan azt hinni, hogy e határozat után a nemzetgyűlés berekesztette az ülést, hogy elmenjen enni. Hogy már ilyen korán hozzájutottak az evéshez, azt pusztán Robert Blum szavainak köszönhetik: „Uraim, ha ma eldöntik a napirendet, akkor lehetséges, hogy e gyűlés egész napirendje sajátságos módon lerövidül!"

Die Frankfurter Versammlung

A megírás ideje: 1848 május 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 1. (1.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Hüser

Köln, május 31. Hüser úr Mainzban régi erődszabályzatok és korhadt szövetségi törvények segítségével új módszert talált fel, amellyel poroszokat és más németeket még inkább rabszolgává tesznek, mint amennyire 1815 május 22-e előtt voltak[16]. Tanácsoljuk Hüser úrnak, váltson szabadalmat új találmányára, ez mindenesetre nagyon jövedelmező lenne. E módszer szerint ugyanis kiküldenek két vagy több részeg katonát, akik természetesen maguktól belekötnek polgárokba. A közhatalom beavatkozik, letartóztatja a katonákat; ez elegendő ahhoz, hogy bármely erőd parancsnoksága ostromállapotban levőnek nyilváníthassa a várost, elegendő ahhoz, hogy minden fegyvert elkobozzanak és a lakosságot kiszolgáltassák a brutális szoldateszka kényének-kedvének. Ez a terv annál kifizetődőbb főként Németországban, mert itt több erőd van a belföld ellen, mint a külföld ellen; egészen különösen kifizetődővé kell lennie, mert bármely a nép által fizetett térparancsnok, egy Hüser, egy Roth von Schreckenstein és hasonló feudális nevek többet merhetnek, mint maga a király vagy császár, mert eltörölhetik a sajtószabadságot, mert megtilthatják például a mainziaknak, akik nem poroszok, hogy kifejezésre juttassák ellenszenvüket Poroszország királyával és a porosz államrendszerrel szemben.

Hüser úr tervezete csak része a berlini reakció nagy tervének, mely minél gyorsabban igyekszik lefegyverezni minden polgárőrséget, főként a Rajnánál, fokozatosan megsemmisítve az egész, csak keletkezőben levő népfelfegyverzést, bennünket védtelenül kiszolgáltatva a többnyire idegenekből álló és ellenünk könnyen felingerelhető vagy már felingerelt hadseregnek.

Ez megtörtént Aachenben, Trierben, Mannheimben, Mainzban, és bekövetkezhet másutt is.

Hüser

A megírás ideje: 1848 május 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 1. (1.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

[A Bourbon-ház legújabb hőstette[17]]

A Bourbon-ház még nem fejezte be dicsteljes pályafutását. Persze fehér zászlaja az utóbbi időben meglehetősen bepiszkolódott, persze hervadó liliomai elég siralmasan lekókasztották fejüket. Bourbon Károly Lajos egy hercegséget elkótyavetyélt, a másodikat meg csúfosan el kellett hagynia; Bourbon Ferdinánd elvesztette Szicíliát és kénytelen volt a forradalomnak alkotmányt engedélyezni Nápolyban; Lajos Fülöp, noha csak krypto-Bourbon*, mégis megjárta minden francia-Bourbon vér útját a Csatornán át Angliába. De a nápolyi Bourbon ragyogóan megbosszulta családja becsületét.

A kamarákat összehívják Nápolyba. A megnyitás napját a forradalom elleni döntő harcra szándékoznak felhasználni, Campobassót, a hírhedt Del Carretto egyik fő rendőrfőnökét, csendben visszahívják Máltáról; a poroszlók, élükön régi vezetőikkel, hosszú idő óta először, fegyveresen és nagy csapatokban ismét végigfésülik a Strada de Toledót; lefegyverzik a polgárokat, lerántják a kabátjukat, kényszerítik őket bajuszuk levágására. Közeledik május 14-e, a kamarák megnyitásának napja. A király követeli, hogy a kamarák esküvel kötelezzék magukat, hogy semmit sem változtatnak az általa adott alkotmányon. A kamarák vonakodnak. A nemzetőrség a képviselők mellett nyilatkozik. Tárgyalnak, a király enged, a miniszterek távoznak. A képviselők követelik, hogy a király a megtett engedményt rendelettel proklamálja. A király megígéri másnapra ezt a rendeletet. De éjszaka a környéken állomásozó valamennyi csapat bevonul Nápolyba. A nemzetőrség észreveszi, hogy elárulták; barikádokat emel, és ezek mögött 5000—6000 ember helyezkedik el. De velük szemben 20 000 katona áll, részben nápolyiak, részben svájciak, 18 ágyúval; kettejük között áll, egyelőre részvétlenül, Nápoly 20 000 lazzaronéja[18].

15-én reggel a svájciak még kijelentik, hogy nem fogják megtámadni a népet. De az egyik rendőrügynök, aki a nép közé vegyült, a Strada de Toledón rálő a katonákra; a Sant'Elmo erőd azonnal felhúzza a vörös

* — ál-Bourbon; rejtett Bourbon — *Szerk.*

zászlót — és a katonák erre a jeladásra rárontanak a barikádokra. Borzalmas mészárlás kezdődik; a nemzetőrök hősiesen védekeznek a négyszeres túlerővel szemben, a katonaság ágyúlövéseivel szemben; reggel 10-től éjfélig tart a harc; a szoldateszka túlereje ellenére a nép győzött volna, ha Baudin francia tengernagy nyomorult viselkedése nem készteti a lazzaronékat arra, hogy a királyi párthoz csatlakozzanak.

Baudin tengernagy egy meglehetősen erős francia hajóhaddal Nápoly előtt állt. Az az egyszerű, de idejekorán elhangzó fenyegetés, hogy lövetni fogja a várat és az erődöket, kényszerítette volna Ferdinándot, hogy engedjen. De Baudin, Lajos Fülöp egyik öreg szolgája, aki az entente cordiale[19] idejéből a francia hajóhadnak az addigi, csak megtűrt létezéséhez volt szokva, Baudin veszteg maradt, és ezzel eldöntötte a már-már a nép felé hajló lazzaronéknak a csapatokhoz való csatlakozását.

A nápolyi lumpenproletariátusnak ezzel a lépésével eldőlt a forradalom veresége. Svájci gárda, nápolyi sorkatonaság, lazzaronék egyesülten rontottak rá a barikádharcosokra. A kartácsokkal tisztára söpört Strada de Toledo palotái összeroppantak a katonák ágyúgolyói alatt, a győztesek dühöngő bandája berontott a házakba, leszúrta a férfiakat, felnyársalta a gyermekeket, megerőszakolta a nőket, hogy aztán meggyilkolja őket, mindent kifosztott, és a lángok martalékául hagyta a feldúlt lakásokat. A lazzaronék mutatkoztak a legkapzsibbaknak, a svájciak a legbrutálisabbaknak. Leírhatatlanok azok az aljasságok, azok a barbárságok, amelyek a négyszerte erősebb és jólfelfegyverzett bourbon-zsoldosoknak és a régtől sanfedista[20] lazzaronéknak a csaknem megsemmisített nápolyi nemzetőrség fölött aratott győzelmét kísérték.

Végül még Baudin tengernagy is megelégelte a dolgot. Egymás után érkeztek hajóira a menekültek és elbeszélték, mi megy végbe a városban. Matrózainak francia vére felforrt. Ekkor végre, amikor a király győzelme eldőlt, gondolt lövetésre. A vérontást lassacskán beszüntették; már nem gyilkoltak az utcákon, csak rablásra és erőszak elkövetésére szorítkoztak; de a foglyokat az erődökbe szállították és ott minden további nélkül agyonlőtték. Éjfélre minden véget ért, Ferdinánd abszolút uralma ténylegesen helyreállt, a Bourbon-ház becsülete olasz vérben tisztára volt mosva.

Ez a Bourbon-ház legújabb hőstette. És, mint mindig, a svájciak azok, akik a Bourbonok ügyét kiharcolják a nép ellen. 1792 augusztus 10-én, 1830 július 29-én, az 1820-as nápolyi küzdelmekben[21] — mindenütt ott találjuk Tell és Winkelried unokáit mint landsknechteket annak a nemzetségnek a zsoldjában, amelynek neve évek óta egész Európában egyértelművé vált az abszolút monarchiával. Most persze ez hamarosan véget ér. A civi-

lizáltabb kantonok hosszas civakodás után keresztülvitték a katonaszerződések[22] betiltását; a szabad Ős-Svájc termetes fiainak le kell majd mondaniok arról, hogy nápolyi asszonyokon lábbal tiporjanak, hogy fellázadt városok kirablásában tobzódjanak, és vereség esetén thorvaldseni oroszlánokkal örökítsék meg őket, mint augusztus 10-e elesettjeit[23].

A Bourbon-ház azonban egyelőre ismét fellélegezhet. A február 24-e[24] óta ismét bekövetkezett reakció sehol nem aratott oly döntő győzelmet, mint Nápolyban; és éppen Nápolyból és Szicíliából indult ki az első az idei forradalmak közül. De a forradalmi viharáradatnak, amely rátört az öreg Európára, nem lehet abszolutista összeesküvésekkel és államcsínyekkel gátat vetni. A május 15-i ellenforradalommal Bourbon Ferdinánd az olasz köztársaság alapkövét rakta le. Kalábria már lángokban áll, Palermóban ideiglenes kormányt iktattak be; az Abruzzók ugyancsak fel fognak kelni, valamennyi kiszipolyozott tartomány lakosai Nápolyba vonulnak majd és egyesülve a város népével bosszút állnak a királyi árulón és durva landsknechtjein. És ha Ferdinánd elbukik, akkor legalább megvan az az elégtétele, hogy hamisítatlan Bourbonként élt és bukott.

[Die neueste Heldentat des Hauses Bourbon]

A megírás ideje: 1848 május 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 1. (1.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A demokrata párt[25]

Köln, június 1. Szokásos követelmény a közvélemény minden új orgánumával szemben: lelkesedés azért a pártért, melynek alapelveit vallja, feltétlen bizalom a párt erejében, állandó készség arra, hogy akár a tényleges erővel fedezze az elvet, akár az elv ragyogásával szépítgesse a tényleges gyöngeséget. Ennek a kívánalomnak mi nem fogunk megfelelni. Mi nem igyekszünk majd megtévesztő illúziókkal bearanyozni elszenvedett vereségeket.

A demokrata párt vereségeket szenvedett el; az alapelveket, amelyeket diadala pillanatában proklamált, kérdésessé tették, a talajt, melyet valóban nyert, lépésről lépésre elvitatják tőle; máris sokat vesztett, és hamarosan felmerül az a kérdés, hogy mi maradt még meg neki.

Számunkra az a fontos, hogy a demokrata párt tudatában legyen helyzetének. Megkérdik majd, miért egy párthoz folyamodunk, miért nem tartjuk inkább a demokratikus törekvéseket szem előtt, a népjólétet, különbség nélkül mindenkinek az üdvét?

Ez a harc joga és szokása, és csak a pártok *harcából* nőhet ki az új idő üdve, nem pedig álbölcs kompromisszumokból, színlelt együtthaladásból, amely mögött ellentétesek a nézetek, érdekek és célok.

Mi azt kívánjuk a demokrata párttól, hogy tudatában legyen helyzetének. Ez a követelés az utóbbi hónapok tapasztalataiból fakad. A demokrata párt túlságosan átadta magát az első győzelmi mámor kábulatának. Megrészegedve az örömtől, hogy végre-valahára szabad volt fennhangon és leplezetlenül kimondania elvét, azt képzelte, csak annak kinyilatkoztatására van szükség, hogy azonnal biztos lehessen a megvalósulásban is. Ezen a kinyilatkoztatáson első győzelme után és az ahhoz közvetlenül kapcsolódó engedmények után nem ment túl. De mialatt bőkezű volt eszméivel és testvérként ölelt át mindenkit, aki csak nem merészelt mindjárt ellentmondani, a többiek, akiknek megmaradt vagy megadatott a hatalom, cselekedtek. És tevékenységük nem volt megvetendő. Türtőztetve elvüket, amellyel csak annyira hozakodtak elő, amennyire a régi, a forradalom által felborított állapot ellen irányult, óvatosan korlátozva a mozgalmat ott, ahol erre az újonnan kialakítandó jogállapot érdeke, a külső rend helyre-

állítása ürügyül szolgálhatott, látszólagos engedményeket téve a régi rend barátainak, hogy annál biztosabbak lehessenek bennük terveik kivitelekor, aztán apránként felépítve alapvonásaiban saját politikai rendszerüket, sikerült nekik a demokrata párt és az abszolutisták között egy közbenső helyzetet elnyerni, amely egyfelől haladó, másfelől visszahúzó, amely egyidejűleg progresszív — az abszolutizmussal szemben, és reakciós — a demokráciával szemben.

Ez a megfontolt, mérsékelt polgárság pártja, amelytől a néppárt az első megrészegültségében rászedette magát, amíg végre — amikor galádul visszataszították, amikor felforgatónak[26] denunciálták és minden lehetséges megvetendő tendenciát ráfogtak — fel nem nyílt a szeme, amíg észre nem vette, hogy alapjában semmit sem ért el, csak azt, amit a polgárság urai összeegyeztethetőnek tartottak jólfelfogott érdekükkel. Miután egy antidemokratikus választási törvény által ellentmondásba került önmagával, miután a választásokon vereséget szenvedett, most egy kettős képviselettel találja szemben magát, amelyről csak azt nehéz megmondani, hogy a kettő közül melyik helyezkedik szembe határozottabban az ő követeléseivel. Ezzel természetesen elpárolgott a lelkesedése, és helyébe az a józan felismerés lépett, hogy egy hatalmas reakció jutott uralomra, mégpedig furcsa módon még mielőtt egyáltalában sor került a forradalom értelmében való akcióra.

Amennyire kétségtelen mindez, annyira veszélyes volna, ha most a demokrata pártot az első, részben önmaga okozta vereségek keserű érzése arra bírná, hogy visszatérjen ahhoz az áldatlan, a német jellemnek sajnos oly meghitt idealizmushoz, amelynél fogva egy elvet, ha nem ültethető át azonnal az életbe, a távoli jövőre bíznak, a jelenben azonban a „gondolkodóknak" engedik át ártalmatlan megmunkálásra.

Egyenesen óvnunk kell azoktól a képmutató barátoktól, akik kijelentik ugyan, hogy egyetértenek az elvvel, de kétségbe vonják kivihetőségét, mert a világ még nem érett meg rá, akik korántsem szándékoznak éretté tenni a világot, hanem inkább azt választják, hogy ebben a rossz földi létben maguk is osztozzanak az általános sorsban, a rosszaságban. Ha ezek ama krypto-republikánusok, akiktől annyira fél Gervinus udvari tanácsos úr, akkor szívből helyeselünk neki: ily emberek veszélyesek[27].

Die demokratische Partei

A megírás ideje: 1848 június 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 2. (2.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Camphausen nyilatkozata a május 30-i ülésen

Köln, június 2. Post et non propter*, vagyis *Camphausen* úr nem a márciusi forradalom *következtében*, hanem a márciusi forradalom *után* lett miniszterelnök. Kormányának ezen utólagos jelentőségét Camphausen úr 1848 május 30-án ünnepélyesen bizonykodó modorban, azzal a — hogy úgymondjuk — komoly testiséggel, amely a lélek fogyatékosságait leplezi[28], kinyilatkoztatta a közte és a közvetett elektorok közötti kiegyezéssel létrejött berlini gyűlésnek[29].

„A március 29-én megalakított államkormány" — mondja a *gondolkodó történelembarát*[30] — „nem sokkal egy olyan esemény *után* ült össze, melynek jelentőségét nem ismerte félre és nem ismeri félre."[31]

Camphausen úr ama megállapítása, hogy ő március 29-e *előtt nem* alakított államkormányt, igazolásra fog találni a „Preussische Staatszeitung"-nak[32] a legutóbbi hónapokban megjelent számaiban. És hogy nagy „jelentősége" van, főként Camphausen úr számára, egy olyan dátumnak, amely legalábbis a kronológiai kiindulópontja mennybemenetelének, azt bízvást elfogadhatjuk. Mily megnyugvás a halott barikádharcosoknak, hogy hült tetemeik a március 29-i államkormányhoz vezető útjelzőként, mutatóujjként szerepelnek. Quelle gloire!**

Egyszóval: A márciusi forradalom után megalakult egy Camphausen-kormány. Ugyanez a Camphausen-kormány elismeri a márciusi forradalom *„nagy jelentőségét"*; legalábbis nem *ismeri félre*. A forradalom maga semmiség, de a *jelentősége*! Hiszen éppen a Camphausen-kormányt *jelenti*, legalábbis post festum***.

„Ez az esemény" — a Camphausen-kormány megalakulása vagy a márciusi forradalom? — *„belső* államberendezkedésünk átalakulásának leglényegesebb közreható okaihoz tartozik."

Ez azt jelentené, hogy a márciusi forradalom egy „lényeges közreható oka" a március 29-i államkormány — vagyis a Camphausen-féle állam-

* — Utána, és nem következtében! — *Szerk.*
** — Mily dicsőség! — *Szerk.*
*** — ünnep után; utólag — *Szerk.*

kormány — megalakulásának. Vagy talán ez csupán annyit mondana: A márciusi porosz forradalom forradalmasította Poroszországot! Ilyen ünnepélyes tautológia mindenesetre feltételezhető egy *„gondolkodó történelembarátról"*.

„Mi a bejáratánál állunk ennek" (ti. a belső államberendezkedésünk átalakulásának bejáratánál) „és az *előttünk* levő út hosszú, ezt a kormány elismeri."

Egyszóval, a Camphausen-kormány elismeri, hogy még hosszú út van *előtte*, azaz *hosszú* létezést ígér magának. Rövid a művészet, azaz a forradalom, és hosszú az élet[33], azaz az utána következő kormány. Tetejébe ezt önmagáról ismeri el. Vagy a camphauseni szavak másként értelmezendők? Mégsem lehet a *gondolkodó történelembarátnak* azt a triviális kijelentést tulajdonítani, hogy népek, amelyek egy új történelmi korszak bejáratánál állnak, a bejáratnál állnak, s hogy az út, amely minden korszak *előtt* van, éppen olyan hosszú, mint a *jövő*.

Eddig tart az *első* része Camphausen miniszterelnök fáradságos, komoly, formaszerű, megbízható, hétpróbás beszédének. Három szóban foglalható össze: A márciusi forradalom *után* a Camphausen-kormány. A Camphausen kormány nagy jelentősége. Nagy út a Camphausen-kormány *előtt*!

Most a *második* rész:

„Semmiképp sem fogtuk fel azonban a helyzetet úgy", oktat bennünket Camphausen úr, „mintha ezen esemény" (a márciusi forradalom) „által teljes fordulat állt volna be, mintha államunk egész berendezkedése felborult volna, mintha minden meglevő megszűnt volna jogilag fennállni, mintha minden állapotot jogilag újonnan kellene megalapozni. Ellenkezőleg. Összeülésének pillanatában a kormány megegyezett abban, hogy létezése egyik kérdésének tekinti, hogy az akkor összehívott egyesült Landtag[34] valóban, és tekintet nélkül az ellene befutott petíciókra, összeüljön, hogy a fennálló berendezkedésből kiindulva, az általa nyújtott törvényes eszközökkel térjünk át az új berendezkedésre anélkül, hogy a régit az újhoz fűző köteléket elvágnók. Ezt a vitathatatlanul helyes utat betartottuk, a választási törvényt az egyesült Landtagnak nyújtottuk be, és annak hozzájárulásával bocsátottuk ki. Később megpróbálták a kormányt rábírni arra, hogy a törvényt saját teljhatalmánál fogva megmásítsa, nevezetesen, hogy a közvetett választási rendszert közvetlenné változtassa. Ennek a kormány nem engedett. A kormány nem gyakorolt diktatúrát; nem gyakorolhatott, nem *akart* diktatúrát gyakorolni. Ahogyan a választási törvény jogilag fennáll, úgy került ténylegesen is kivitelezésre. E választási törvény alapján választattak meg az elektorok, választattak meg a kép-

viselők. E választási törvény alapján vannak Önök itt, azzal a teljhatalommal, hogy kiegyezzenek a koronával egy, a jövőre nézve remélhetőleg tartós berendezkedésben."

Egy királyságot egy doktrináért![35] Egy *doktrinát* egy királyságért! Először jön az „esemény", a *forradalom* szégyenlős címeként. Utána jön a doktrina és rászedi az „eseményt".

A törvénytelen „esemény" Camphausen urat *felelős* miniszterelnökké teszi, olyan lénnyé, melynek a régi, a fennálló berendezkedésben semmiféle helye, semmiféle értelme nem volt. Egy salto mortaléval túltesszük magunkat a régin, és szerencsésen találunk egy felelős minisztert, de a felelős miniszter még szerencsésebben talál egy doktrinát. Egy *felelős miniszterelnöknek* az első leheletével az abszolút monarchia halott volt, tönkre volt téve. Elesettjei közé tartozott elsősorban a boldogult *„egyesült Landtag"*, a gót tébolynak és modern csalásnak ez az utálatos keveréke[36]. Az „egyesült Landtag" az abszolút monarchia „kedvelt híve", „szürke csacsija" volt. Miként a német köztársaság csak Venedey úr hulláján keresztül ünnepelheti bevonulását, akként a felelős kormány is csak a „kedvelt hűnek" a hulláján keresztül. A felelős miniszter most előkotorja magának az elkallódott hullát, illetve felidézi a kedvelt hű „egyesültnek" a *kísértetét*, amely valóban megjelenik, de szerencsétlenül himbálózva a levegőben lebeg és a legfurcsább szökelléseket viszi véghez, hiszen nem talál többé *talajt* a lába alatt, mert a régi *jog- és bizalomtalajt* a földrengés „eseménye" elnyelte. A varázslómester kinyilvánítja a kísértetnek, hogy azért hívta elő, hogy hagyatékát likvidálhassa és annak lojális örököseként viselkedhessék. A kísértet nem is tudja eléggé nagyra becsülni ezt az udvarias magatartást, mert a közönséges életben nem állíttatnak ki elhaltakkal utólag végrendeleteket. A kísértet, akinek ez nagyon hízeleg, pagodaszerűen[37] mindenre rábólint, amit a varázslómester parancsol, távozóban tisztelettudóan hajbókol és eltűnik. A közvetett választás törvénye az ő utólagos végrendelete.

A doktrinér műfogás tehát, amellyel Camphausen úr „a fennálló berendezkedésből kiindulva, az általa nyújtott törvényes eszközökkel tért át az új berendezkedésre", a következőképp megy végbe:

Egy törvénytelen esemény Camphausen úrból a „fennálló berendezkedés" értelmében, a „régi" értelmében *törvénytelen* személyt csinál: felelős miniszterelnököt, *alkotmányos minisztert*. Az alkotmányos miniszter az *alkotmányellenes, rendi*, kedvelt hű *„egyesültből"* törvénytelen módon *alkotmányozó* gyűlést csinál. A kedvelt hű „egyesült" törvénytelen módon megcsinálja a közvetett választás törvényét. A közvetett választás törvénye

csinálja a berlini kamarát, és a berlini kamara csinálja az alkotmányt, és az alkotmány csinálja az összes következő kamarákat örökkön örökké.

Így lesz a lúdból tojás és a tojásból lúd. De a Capitolium-mentő gágogásból[38] a nép hamar felismeri, hogy elorozták az arany Léda-tojásokat, amelyeket a forradalom idején rakott. Maga *Milde* képviselő sem látszik ama Léda-finak, a messzevilágító Kasztórnak[39].

Camphausens Erklärung in der Sitzung
vom 30. Mai

A megírás ideje: 1848 június 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 június 3. (3.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Élet-halál kérdések

Köln, június 3. Változnak az idők, s mi velük együtt változunk.[40] Erről a kis közmondásról *Camphausen* és *Hansemann* miniszter uraink is mesélhetnének. Akkor, amikor még szerény képviselőkként egy Landtag iskolapadjaiban ültek, mi mindent kellett eltűrniök kormánybiztosoktól és marsalloktól![41] Mily rövid pórázra fogta őket őfőméltósága Solms-Lich osztályfőnök a szekundában*, a rajnai tartományi Landtagban! És még amikor áthelyezték is őket a primába**, az egyesült Landtagba[42], s engedélyeztek ugyan nekik némi ékesszólási gyakorlatokat, de hogyan suhogtatta még mindig iskolamesterük, Adolf von Rochow úr a neki legfelsőbb helyről átnyújtott pálcát! Mily alázattal kellett fogadniok egy Bodelschwingh arcátlanságait, mily áhítattal kellett megcsodálniok egy Boyen dadogó németségét, mily korlátolt alattvalói értelmet[11] tettek kötelességükké egy Duesberg durva tudatlanságával szemben!

Most mindez megváltozott. Március 18-a véget vetett az egész politikai iskolamestereskedésnek, és a Landtag-tanulók érettnek nyilvánították magukat. Camphausen úr és Hansemann úr miniszterek lettek, és elragadtatással érezték teljes nagyságukat mint „szükséges férfiak".

Hogy mily „szükségeseknek" hitték magukat, mily elbizakodottakká lettek az iskolából való kiszabadulásuk által, azt mindenkinek éreznie kellett, aki érintkezésbe került velük.

Mindjárt azzal kezdték, hogy ideiglenesen újra berendezték a régi tantermet, az egyesült Landtagot. Itt kellett végbemennie az összes előírásos formaságok között a bürokratikus gimnáziumból az alkotmányos egyetembe való átlépés nagy aktusának, a porosz nép érettségi bizonyítványa ünnepélyes kiállításának.

A nép számos emlékiratban és petícióban kijelentette, hogy mit sem akar tudni az egyesült Landtagról.

Camphausen úr azt válaszolta (lásd például az alkotmányozó gyűlés

---

* A második osztályban, a középiskola utolsóelőtti, hatodik vagy hetedik osztályában —*Szerk.*
** Az első, a legfelsőbb osztályba — *Szerk.*

május 30-i ülését*), hogy a Landtag egybehívása *életkérdés* a kormány számára, és ekkor persze nem volt mit tenni.

Összeült a Landtag, egy a világban, Istenben, önmagában kételkedő, csüggedt, letört gyűlés. Előzőleg értésére adták, hogy csak az új választási törvényt kell elfogadnia, de Camphausen úr nemcsak egy papírtörvényt és közvetett választásokat kér tőle, hanem huszonöt csengő milliót is. A kúriák zavarba jönnek, nem bíznak illetékességükben, összefüggéstelen ellenvetéseket dadognak; de itt mi sem segít; Camphausen úr tanácsában határozatot hoztak, és ha a pénzeket nem engedélyezik, ha „a bizalmi szavazatot" megtagadják, akkor Camphausen úr Kölnbe távozik, s a porosz monarchiát sorsára hagyja. A Landtag urainak homlokát e gondolatra hideg veríték lepi el, feladnak minden ellenállást, és a bizalmi szavazatot savanykásan-édes mosollyal megszavazzák. Meg is látszik ezen a huszonöt millión, melynek csak az álmok birodalmában[43] van árfolyama, hogy hol és hogyan szavazták meg.

Proklamálják a közvetett választásokat. Feliratok, petíciók, küldöttségek vihara kél ellene. A miniszter urak azt válaszolják: a kormány a közvetett választásokkal áll vagy bukik. Ezzel ismét minden elcsendesedik, és mindkét fél nyugodtan lefekhet aludni.

Összeül a kiegyező-gyűlés[44]. Camphausen úr fejébe vette, hogy trónbeszédére válaszfeliratot készíttet magának. Duncker képviselőnek kell megtennie a javaslatot.[31] Kibontakozik a vita. Meglehetősen élénken szólalnak fel a felirat ellen. Hansemann urat untatja a gyámoltalan gyűlés örökös zavaros összevisszabeszélése, ami parlamenti tapintata számára elviselhetetlenné válik, és kurtán kijelenti: mindezt megtakaríthatják maguknak; vagy készítenek egy feliratot és akkor minden jól van, vagy nem készítenek és akkor a kormány lemond. A vita ennek ellenére tovább tart, és Camphausen úr végül maga lép a szószékre, hogy megerősítse, hogy a felirat kérdése életkérdés a kormánynak. Végre, mivel még ez sem segít, Auerswald úr ugyancsak fellép és harmadszorra bizonygatja, hogy a kormány áll vagy bukik a feliratal. Most már a gyűlés kellőképp meg volt győzve, és természetesen a felirat mellett szavazott.

Így a mi „felelős" minisztereink már két hónap alatt arra a tapasztaltságra és biztonságra jutottak egy gyűlés vezetésében, amelyre Duchâtel úr, aki pedig bizonyára nem lebecsülendő, csak az utolsó előtti francia küldöttkamarával való több évi intim érintkezés után tett szert. Duchâtel úr is ki szokta volt jelenteni az utolsó időben, amikor untatták a baloldal hosszú

**V. ö. 18—21. old. — Szerk.*

tirádái: a kamara szabad, szavazhat igennel vagy nemmel; de ha nemmel szavaz, lemondunk — és a félénk többség, melynek Duchâtel úr a világ „legszükségesebb" férfiúja volt, úgy sereglett össze veszélyeztetett kolomposa köré, mint juhnyáj a zivatarban. Duchâtel úr könnyelmű francia volt, és addig űzte e játékot, amíg honfitársai meg nem elégelték. Camphausen úr szilárd érzületű és nyugodt német, és tudni fogja, meddig mehet el.

Persze, ha valaki oly biztos az embereiben, mint Camphausen úr az ő „kiegyezőiben", akkor ezen a módon időt és érveket takaríthat meg. Meglehetősen kereken elvághatja az ellenzék szavát, ha minden pontból kabinetkérdést csinál. Ezért is felel meg leginkább ez a módszer olyan határozott férfiaknak, akik egyszer s mindenkorra tudják, mit akarnak, és akiknek elviselhetetlenné válik minden további haszontalan fecsegés — olyan férfiaknak, mint Duchâtel és Hansemann. De az eszmecsere férfiai számára, akik szeretik „egy nagy vitában kimondani és kicserélni nézeteiket mind a múltról és a jelenről, mind pedig a jövőről" (Camphausen, május 31-i ülés), olyan férfiak számára, akik az elv talaján állnak és a napi eseményeket a filozófus éleslátásával tekintik át, olyan magasabb szellemek számára, mint Guizot és Camphausen, semmiképp sem lehet megfelelő ez a földi eszközöcske, miként ezt kormányelnökünk a gyakorlatában tapasztalni fogja. Engedje át ezt Duchâtel-Hansemannjának, s tartózkodjék a magasabb szférában, ahol oly szívesen szemléljük őt.

Lebens- und Sterbensfragen

A megírás ideje: 1848 június 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 4. (4.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A Camphausen-kormány[45]

Köln, június 3. Tudvalevő, hogy az 1789-es francia nemzetgyűlést megelőzte a notabilitásoknak a gyűlése, egy olyan gyűlés, amely *rendi* összeállítású volt, éppúgy mint a porosz egyesült Landtag. A dekrétumban, amelyben a nemzetgyűlést összehívta, Necker miniszter hivatkozott arra a notabilitások által hangoztatott kívánságra, hogy hívják össze a rendi országgyűlést. Így tehát Necker miniszternek a helyzete jelentősen előnyösebb volt, mint Camphausen miniszter helyzete. Neki nem kellett megvárnia a Bastille ostromát és az abszolút monarchia megdöntését ahhoz, hogy utólag doktrinér módon kapcsolja össze a régit az újjal, ilyen fáradságosan őrizve meg azt a *látszatot*, mintha Franciaország a régi alkotmány törvényes eszközei révén jutott volna el az új alkotmányozó gyűléshez. Neckernek még más előnyei is voltak. Necker ugyanis Franciaország minisztere volt, nem pedig Lotaringia és Elzász minisztere, míg Camphausen úr nem Németország minisztere, hanem Poroszország minisztere. És mindezekkel az előnyökkel sem sikerült Necker miniszternek egy forradalmi mozgalomból egy csendes reformot csinálnia. Nem rózsavíz kellett a nagy betegség gyógyításához.[46] Még kevésbé fogja Camphausen úr megváltoztatni a mozgalom jellegét egy mesterkélt elmélettel, mely egyenes vonalat húz a maga kormánya és a porosz monarchiának a régi állapotai közé. A márciusi forradalom, egyáltalában a német forradalmi mozgalom semmiféle műfogással sem hagyja magát többé vagy kevésbé jelentékeny *közbejött esetekké* változtatni. Azért választották-e meg Lajos Fülöpöt a franciák királyává, mert Bourbon volt? Vagy megválasztották, *noha* Bourbon volt? Emlékszünk arra, hogy ez a kérdés kevéssel a júliusi forradalom után megosztotta a pártokat.[47] Mit bizonyított maga ez a kérdés? Hogy kérdésessé tették a forradalmat, hogy a forradalomnak az érdeke nem volt az uralomra jutott osztálynak és politikai képviselőinek az érdeke.

Ugyanez a jelentősége Camphausen úr ama kijelentésének, hogy kormánya nem a márciusi forradalom *következtében*, hanem a márciusi forradalom *után* jött világra.

Das Ministerium Camphausen

A megírás ideje: 1848 június 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 4. (4.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A schleswig-holsteini háborúkomédia[48]

Schleswig-Holstein. Valóban, az egész történelem évkönyveiben nem található ilyen hadjárat, ilyen meghökkentő ide-oda játszadozás fegyveres erő és diplomácia között, amilyet most a kis Dániával folytatott egységes-német-nemzeti háborúnk elénk tár![49] A régi birodalmi hadsereg hőstettei, a maga hatszáz vezérével, vezérkaraival és haditanácsaival, az 1792-es koalíció vezéreinek kölcsönös kötekedése, a boldogult csász. és kir. udvari haditanács parancsai és ellenparancsai — mindez komoly, megkapó és tragikus ahhoz a háborús komédiához képest, melyet ilyetén az új német szövetségi hadsereg[50] Schleswig-Holsteinben egész Európa harsogó kacagása közepette színre visz.

Kövessük nyomon röviden e komédia fondorlatait.

A dánok Jütlandból előnyomulnak és csapatokat tesznek partra Észak-Schleswigben. A poroszok és a hannoveriek megszállják Rendsburgot és az Eider vonalát. A dánok — mindenfajta német kérkedés ellenére fürge, merész nép — gyorsan támadnak, és *egy* csatával visszavetik a schleswig-holsteini hadsereget a poroszok állásáig. Ezek nyugodt szemlélők maradnak.

Végre megjön Berlinből az előnyomulási parancs. Az egyesült német csapatok megtámadják a dánokat, és túlerejükkel Schleswignél lehengerlik őket. A győzelmet főként az az ügyesség dönti el, amellyel a pomerániai gárdisták bánnak a puskatussal, akárcsak hajdan Grossbeerennél és Dennewitznél[51]. Schleswiget visszahódították, és Németországot ujjongással tölti el hadseregének hőstette.

Időközben a dán flotta — egészében véve még húsz jelentősebb hajót sem számlál — elfogja a német kereskedelmi hajókat, blokád alá veszi az összes német kikötőket, és fedezi az átkeléseket a szigetekre, ahová a hadsereg visszavonul. Jütlandot feladják, és azt részben megszállják a poroszok, akik 2 millió ezüsttallér hadisarcot vetnek ki.

De mielőtt még egyetlen tallér befutott a hadisarcból, Anglia közvetítő javaslatokat tesz, amelyeknek alapja a visszavonulás és Schleswig semlegessége, Oroszország pedig fenyegető jegyzékeket küld. Camphausen úr csakugyan lépre megy, és parancsára a győzelemittas poroszok Veiléből a

Königsauhoz, Haderslebenbe, Apenradéba, Flensburgba vonulnak vissza. Nyomban újra ott teremnek az addig eltűnt dánok; üldözik a poroszokat éjjel-nappal, zavarják visszavonulásukat, partraszállnak mindenütt, megverik a 10. szövetségi hadtest csapatait Sundewittnél, és csak a túlerőtől hátrálnak meg. A május 30-i ütközetnél ismét a puskatusok döntenek, amelyeket ezúttal a mecklenburgiak kemény markai lóbálnak. A német lakosság a poroszokkal együtt menekül, egész Észak-Schleswiget kiszolgáltatják a pusztításnak és a fosztogatásnak, Haderslebenben és Apenradéban ismét a Danebrog* lobog. Látható, hogy az ordrénak minden rendű és rangú porosz katonák Schleswigben éppúgy parírozna k, mint Berlinben.

Egyszerre parancs jön Berlinből: a poroszok nyomuljanak megint előre. Most megint vidáman menetelnek előre északnak. A komédiának azonban még koránt sincs vége. Várjuk ki, hol fognak a poroszok ezúttal visszavonulási parancsot kapni.

Egyszóval, igazi francia négyes, harci balett ez, melyet a Camphausen-kormány a saját gyönyörűségére és a német nemzet dicsőségére előadat.

Csak ne feledkezzünk meg arról, hogy a színpad megvilágítását égő schleswigi falvak, a kórust pedig dán martalócok és szabadcsapatok bosszúkiáltásai szolgáltatják.

A Camphausen-kormány ebben az ügyben megmutatta magas elhivatottságát arra, hogy Németországot kifelé képviselje. Schleswig, amely az ő bűnéből kétszer volt kiszolgáltatva a dán inváziónak, hálás emlékezetében fogja tartani „felelős" minisztereinknek ezt az első diplomáciai kísérletét.

Bízzunk a Camphausen-kormány bölcsességében és erélyében!

Die Kriegskomödie in Schleswig-Holstein
A megírás ideje: 1848 június 4.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 5. (5.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* — dán állami zászló — *Szerk.*

A reakció

Köln, június 5. A holtak gyorsan vágtatnak.[52] Camphausen úr dezavuálja a forradalmat, és a reakció indítványozni merészeli a kiegyezőgyűlésnek, hogy azt zendülésnek bélyegezzék. Egy képviselő azt a javaslatot tette június 3-án a gyűlésnek, hogy állítsanak emlékművet a március 18-án elesett katonáknak.[31]

Die Reaktion

A megírás ideje: 1848 június 5.

A megjelenes helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 6. (6.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Comité de sûreté générale

Köln, június 5. Berlinnek most éppúgy megvan a maga Comité de sûreté générale-ja, mint Párizsnak 1793-ban[53]. Csupán azzal a különbséggel, hogy a párizsi bizottság forradalmi volt, a német pedig reakciós. Egy Berlinben megjelent hirdetmény szerint ugyanis a „nyugalom fenntartásával megbízott hatóságok" szükségesnek találták, hogy „közös együttműködésre egyesüljenek". Kineveztek ezért egy Biztonsági Bizottságot, amely az Oberwallstrassén ütötte fel székhelyét. Ennek az új hatóságnak az összetétele a következő: 1. Elnök: Puttkamer, a belügyminisztérium igazgatója; 2. Aschoff, a polgárőrség parancsnoka és ex-főparancsnoka; 3. Minutoli rendőrfőnök; 4. Temme államügyész; 5. Naunyn polgármester és két városi tanácsnok; 6. a városi képviselők elnöke és három városi képviselő; 7. a polgárőrség öt tisztje és két közembere. Ez a bizottság majd „tudomást szerez mindarról, ami a köznyugalmat megsérti vagy megsértéssel fenyegeti, s mindenoldalú és alapos mérlegelésnek veti alá a tényeket. A régi és elégtelen eszközök és formák megkerülésével és a szükségtelen levélváltás mellőzésével meg fogja tárgyalni az alkalmas lépéseket, és az igazgatás különböző körei révén foganatosítja a szükséges rendelkezések gyors és erélyes kivitelezését. Csak ilyen közös együttműködéssel vihető be a megkívánt elővigyázattal párosult gyorsaság és biztonság a mai idők viszonyai között gyakran igen kényes ügyvitelbe. Különösen pedig a polgárőrség — amely a város védelmét magára vállalta — válik majd képessé arra, hogy *a felsőbbség által az ő tanácsadása mellett hozott határozatoknak kellő nyomatékot szerezzen, ha az megkívántatik*. Teljes bizalommal számítva minden lakos s különösen a kézművesek *és*" (!) „munkások tisztes" (!) „rendjének részvételére és közreműködésére, kezdik meg a küldöttek, *minden pártnézettől* és törekvéstől mentesen*, fáradságos hivatásukat, és remélik, hogy azt kiváltképpen a közvetítés békés útján fogják mindenki javára betölteni."

A kenetteljes, behízelgő, alázatosan kérő nyelvezet már sejteni engedi,

* *A hirdetményben*: pártszempontól — *Szerk.*

hogy itt a reakciós tevékenység egy központját alakítják meg Berlin forradalmi népével szemben. E bizottság összetétele pedig bizonyossággá teszi ezt. Itt van először is Puttkamer úr, ugyanaz, aki rendőrfőnökként kiutasításaival szerzett magának nagy hírnevet. Akárcsak a bürokratikus monarchia alatt: nincs magas hatóság legalább *egy* Puttkamer nélkül. Aztán Aschoff úr, akit káplári gorombasága és reakciós intrikái miatt úgy meggyűlöltek a polgárőrségben, hogy elhatározták eltávolítását. Most le is mondott tisztségéről. Aztán Minutoli úr, aki 1846-ban megmentette a hazát Posenban, felfedezvén a lengyelek összeesküvését[54], és aki a minap kiutasítással fenyegette a nyomdai szedőket, amikor bérdifferenciák miatt beszüntették a munkát. Aztán két szélsőségesen reakcióssá vált testületnek, a magisztrátusnak és a városi képviselők testületének a reprezentánsai, és végül, a polgárőrség tisztjei között, a főreakciós Blesson őrnagy. Reméljük, hogy a berlini nép ennek az önhatalmúlag konstituált reakció-bizottságnak semmiféle gyámkodását sem fogja eltűrni.

Egyébként a bizottság már megkezdte reakciós tevékenységét, felszólítván arra, hogy álljanak el a márciusi elesettek sírjához tegnapra (vasárnapra) bejelentett népfelvonulástól, mert ez tüntetés, és ami tüntetés, az egyáltalában csak rossz lehet.

Comité de sûreté générale

A megírás ideje: 1848 június 5.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung". 1848 június 6. (6.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai

Köln, június 6. Tegnap közöltük olvasóinkkal a „Majna-Frankfurtban ülésező alkotmányozó nemzetgyűlés radikál-demokrata pártjának indokolással ellátott manifesztumát". Frankfurt címszó alatt ma megtalálják a baloldal[55] manifesztumát. Első pillantásra úgy látszik, mintha a két manifesztum között alig lenne más különbség, mint formai, mivel a radikál-demokrata pártnak gyámoltalan, a baloldalnak pedig jártas szerkesztője van. Pontosabb megszemléléskor azonban kiemelkedik néhány lényeges megkülönböztető pont. A radikális manifesztum *„cenzus nélkül* és *közvetlen választásokkal"*, a baloldal manifesztuma *„mindenki szabad választásával"* létrehozott nemzetgyűlést kíván. A *mindenki szabad választása* kizárja a *cenzust*, de korántsem a *közvetett* módszert. És egyáltalában, minek ez a határozatlan, többértelmű kifejezés?

Még egyszer találkozunk a baloldal követeléseinek ezzel a tágabb és hajlékonyabb voltával, ellentétben a radikális párt követeléseivel. A baloldal „a nemzetgyűlés *által* meghatározott időre megválasztott és neki felelős végrehajtó központi hatalmat" kíván. Eldöntetlenül hagyja, hogy ennek a központi hatalomnak *a nemzetgyűlés köréből* kell-e kikerülnie, amint ezt a radikális manifesztum kifejezetten meghatározza.

A baloldal manifesztuma végül az egyes kormányok minden lehető beavatkozásával szemben a német nép alapjogainak azonnali megállapítását, meghirdetését és biztosítását követeli. A radikális manifesztum ezzel nem elégszik meg. Kijelenti, hogy „a gyűlés már most egyesítse magában az összállam minden államhatalmát és *azonnal* léptesse is hatályba azokat a különböző hatalmi szerveket és politikai életformákat, amelyeknek elhatározására hivatva van, és tartsa kézben az összállam bel- és külpolitikáját".

Mindkét manifesztum megegyezik abban, hogy „Németország berendezkedésének konstituálását egyedül és kizárólag a nemzetgyűlésnek" akarják átengedni és kizárják a kormányok közreműködését. Mindkettő megegyezik abban, hogy „a nemzetgyűlés által proklamálandó népjogokat csorbítatlanul hagyva" szabad választást adnak az egyes államoknak a

berendezkedés tekintetében, legyen az az alkotmányos monarchia, legyen az a köztársaság. Mindkettő megegyezik végül abban, hogy Németországot szövetségi vagy föderatív állammá akarják átváltoztatni.

A radikális manifesztum legalább kifejezésre juttatja a nemzetgyűlés *forradalmi* természetét. Igényli a hozzámért forradalmi tevékenységet. Egy *alkotmányozó* nemzetgyűlés puszta fennállása nem azt bizonyítja-e, hogy nem *áll fenn* többé semmilyen berendezkedés? De ha nem áll fenn többé semmilyen berendezkedés, akkor nem áll fenn többé semmilyen kormány. Ha nem áll fenn többé semmilyen kormány, akkor a nemzetgyűlésnek magának kell kormányoznia. Első életjele egy hat szóból álló dekrétum kellene hogy legyen: *„A szövetségi gyűlés*[50] *mindörökre fel van oszlatva."*

Egy alkotmányozó nemzetgyűlésnek mindenekelőtt *aktív*, forradalmian aktív gyűlésnek kell lennie. A frankfurti gyűlés parlamentáris iskolai gyakorlatokat végez, és a cselekvést a kormányokra hagyja. Feltéve, hogy ennek a tudós zsinatnak a legérettebb megfontolás után sikerülne a legjobb napirendet és a legjobb berendezkedést kiokoskodnia, mit használ a legjobb napirend és a legjobb berendezkedés, ha a kormányok ezalatt a szuronyokat tűzték napirendre?

A német nemzetgyűlés, eltekintve attól, hogy *közvetett* választásból született, egy sajátságosan germán betegségben szenved. Majna-Frankfurtban székel, és Majna-Frankfurt csak eszmei középpont, miként ez megfelelt Németország eddigi eszmei, azaz csak képzelt egységének. Majna-Frankfurt nem is nagy város nagy forradalmi lakossággal, amely a nemzetgyűlés mögött állna, részben oltalmazva, részben előre hajtva azt. A világtörténelemben először székel egy nagy nemzet alkotmányozó gyűlése egy kis városban. Ezt az eddigi német fejlődés hozta magával. Míg a francia és az angol nemzetgyűlések tűzokádó talajon álltak — Párizsban és Londonban —, a német nemzetgyűlésnek szerencsésnek kellett tartania magát, hogy *semleges* talajra lel, semleges talajra, ahol a lélek nagy, jóleső csendjében gondolkodhat a legjobb berendezkedésen és a legjobb napirenden. Mindazonáltal Németország pillanatnyi állapota alkalmat adott neki arra, hogy leküzdje szerencsétlen materiális helyzetét. Csak diktatórikusan szembe kellene mindenütt szállnia az idejüket múlt kormányok reakciós túlkapásaival, és olyan hatalmat hódítana meg magának a népvéleményben, amelyen minden szurony és puskatus pozdorjává törne. Ehelyett prédául hagyja, saját szeme láttára, Mainzot a szoldateszka önkényének és a más honosságú németeket frankfurti nyárspolgárok zaklatásainak. Untatja a német népet, ahelyett hogy magával ragadná őt vagy általa magával ragadtatná önmagát. Létezik ugyan számára *közönség*, amely egyelőre még jóakaratú humorral

nézi a szent német-római birodalmi gyűlés újjáéledt kísértetének bohózati mozdulatait, de nem létezik számára *nép*, amely a nemzetgyűlés életében a saját életét találná meg. Igen távol állván attól, hogy központi szerve legyen a forradalmi mozgalomnak, eddig még csak a visszhangja sem volt.

Ha a nemzetgyűlés saját kebeléből központi hatalmat alakít, akkor a gyűlés jelenlegi összetételénél fogva és azután, hogy kihasználatlanul elszalasztotta a kedvező pillanatot, nem sok üdítő dolog várható ettől az ideiglenes kormánytól Ha nem alakít központi hatalmat, akkor aláírta saját leköszönését és a legenyhébb forradalmi léghuzatra szerteszóródik minden irányba.

A baloldal programjának, csakúgy mint a radikális oldalénak, megvan az az érdeme, hogy felfogta ezt a szükségszerűséget. S mindkét program Heinével együtt felkiált:

„hisz voltaképp egyáltalán
minek nekünk a császár?"[56],

és a nehézség, hogy *„ki* legyen a császár", a sok jó érv, amely egy választott császár mellett, s az éppoly jó érvek, amelyek egy örökös császár mellett szólnak, majd rákényszerítik a gyűlés konzervatív többségét is, hogy átvágja a gordiuszi csomót, azáltal, hogy *semmilyen császárt* nem választ.

Megfoghatatlan, hogy az úgynevezett radikál-demokrata párt hogyan proklamálhatta alkotmányos monarchiák, fejedelemségecskék és köztársaságocskák *föderációját*, egy ennyire heterogén elemekből összetett szövetségi államot, élén egy köztársasági kormánnyal — hiszen a baloldal által elfogadott központi bizottság bizonyára nem más, mint ez — Németország végleges berendezkedéseként.

Semmi kétség, a nemzetgyűlés által megválasztott német központi kormánynak eleinte a ténylegesen még fennálló kormányok *mellett* kell felemelkednie. De létezésével már megkezdődik harca az egyes kormányokkal, és ebben a harcban vagy az összkormány bukik el, Németország egységével együtt, vagy pedig az egyes kormányok, a maguk alkotmányos fejedelmeikkel illetve zugköztársaságocskáikkal.

Nem támasztjuk azt az utopikus kívánságot, hogy a priori proklamáltassék egy *egységes oszthatatlan német köztársaság*, de azt megkívánjuk az úgynevezett radikál-demokrata párttól, hogy ne tévessze össze a harc és a forradalmi mozgalom kiindulópontját a célpontjukkal. A német egység, akárcsak a német berendezkedés, csupán mint eredmény származhat egy mozgalomból, amelyben mind a belső konfliktusok, mind a Kelettel való háború döntésre sarkallnak majd. A végleges konstituálást nem lehet *dekretálni;* ez egybeesik a mozgalommal, amelyen végig kell mennünk.

Ezért nem is ennek vagy annak a véleménynek, ennek vagy annak a politikai eszmének a megvalósításáról, hanem a fejlődés folyamatába való betekintésről van szó. A nemzetgyűlésnek csak a legközelebbi gyakorlatilag lehetséges lépéseket kell megtennie.

Mi sem konfúzusabb, mint a demokrata manifesztum szerkesztőjének az az ötlete — bármennyire is bizonygatja nekünk, hogy „minden ember örül, ha megszabadul konfúziójától" —, hogy az *északamerikai föderatív államról* akar mértéket venni a német berendezkedéshez!

Az Észak-Amerikai Egyesült Államok, eltekintve attól, hogy valamennyien egyformán vannak konstituálva, olyan nagy felületre terjednek ki, mint a civilizált Európa. Csak egy *európai* föderációban találhatnának analógiára. És ahhoz, hogy Németország más országokkal föderáljon, mindenekelőtt *egy* országgá kell lennie. Németországban a központosítás harca a föderativitással — a modern kultúra és a feudalizmus közötti harc. Németország egy elpolgáriasodott feudalitásba pottyant ugyanabban a pillanatban, amikor Nyugaton kialakultak a nagy monarchiák, de a világpiacról is kizárták őt ugyanabban a pillanatban, amikor az Nyugat-Európa számára megnyílt. Elszegényedett, amíg ők meggazdagodtak. Elparasztosodott, amíg ők nagyvárosiasak lettek. Ha Oroszország nem kopogtatna Németország kapuin, már egymaguk a nemzetgazdasági viszonyok a legszorosabb központosításra kényszerítenék. Csak polgári álláspontról szemlélve is, Németország ellentmondás nélküli egysége az első feltétel ahhoz, hogy megmeneküljön az eddigi nyomorúságtól és megteremtődjék a nemzeti gazdagság. Hát még a modern szociális feladatok hogyan oldhatók meg egy 39 országocskára szétforgácsolt területen?

A demokrata program szerkesztőjének egyébként nincs szüksége arra, hogy alárendelt anyagi gazdasági viszonyokba belebocsátkozzék. Indokolásában a föderáció fogalmánál marad. A *föderáció szabadoknak* és *egyenlőknek az egyesülése. Tehát* Németországnak *föderatív államnak* kell lennie. Nem föderálhatnak-e a németek *egy* nagy állammá úgy is, hogy ezzel nem vétkeznek a szabadok és egyenlők egyesülésének fogalma ellen?

Programme der radikal-demokratischen Partei
und der Linken zu Frankfurt

A megírás ideje: 1848 június 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 június 7. (7.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Berlini kiegyező-viták[57]

Köln, június 6. A *kiegyező-* stb. *viták*[31] igen örvendetesen folytatódnak Berlinben. Javaslatot javaslat után tesznek, a legtöbbet még ötször-hatszor is, nehogy véletlenül elkallódjanak az alosztályokon és bizottságokon át vezető hosszú úton. Előzetes kérdéseket, mellékkérdéseket, közbevetett kérdéseket, utólagos kérdéseket és fő kérdéseket minden alkalommal a legbőségesebb mennyiségben tesznek fel. Mindezeknél a nagy és kis kérdéseknél rendszerint fesztelen beszélgetés szövődik „a padból" az elnökkel, a miniszterekkel stb., és ez képezi a „nagy viták" kimerítő munkája közben a kívánatos nyugvópontot. Különösen azok a névtelen kiegyezők, akiket a gyorsíró „hangoknak" szokott nevezni, szeretik véleményüket az ilyen kedélyes megbeszélésekben kinyilvánítani. Ezek a „hangok" [Stimmen] egyébként oly büszkék szavazati jogukra [Stimmrecht], hogy néha, mint ez június 2-án történt, *„igennel is és nemmel is szavaznak"*. De ezen idillek mellett aztán felhangzik a tragédia teljes magasztosságában a nagy vita harca, olyan harc, amelyet nemcsak a szónoki emelvényről szavakkal vívnak, hanem amelyben dobogással, morgással, összevissza kiabálással stb. a kiegyezők kórusa is részt vesz. A dráma természetesen mindenkor az erényes jobboldaliak győzelmével végződik, és majdnem mindig a konzervatív sereg szavazást követelő kiáltása révén dől el.

A június 2-i ülésen *Jung* úr interpellációt intézett a külügyminiszterhez az Oroszországgal kötött kiadatási egyezmény miatt. Tudjuk, hogy a közvélemény már 1842-ben kikényszerítette az egyezmény hatálytalanítását, de hogy ezt az 1844-es reakció alatt helyreállították. Tudjuk, hogy az orosz kormány a kiadottakat agyonkorbácsoltatja vagy Szibériába száműzi. Tudjuk, milyen kívánatos ürügyet nyújt a közönséges bűnözők és csavargók kiadatására vonatkozó kikötés arra, hogy politikai menekülteket játsszanak az oroszok kezére.

Arnim külügyminiszter úr ezt válaszolta: „Bizonyára senkinek sem lesz kifogása azellen, hogy dezertőröket kiadnak, hiszen egészen szabályszerű, hogy baráti államok ezeket kölcsönösen kiadják egymásnak."

Tudomásul vesszük, hogy miniszterünk véleménye szerint Oroszország

és Németország „baráti államok". Mindenesetre azoknak a hadseregtömegeknek, amelyeket Oroszország a Bugnál és a Nyemennél összevon, semmi más szándékuk nincs, mint a „baráti" Németországot mielőbb megszabadítani a forradalom borzalmaitól.

„A bűnözők kiadatása felőli döntés egyébként a bíróságok kezében van, úgyhogy minden kezesség megvan arra, hogy a vádlottakat nem adják ki a bűnügyi vizsgálatban hozott végzés előtt."

Arnim úr megpróbálja elhitetni a gyűléssel, hogy a porosz bíróságok vizsgálatot folytatnak a bűnöző terhére rótt tényállásról. Éppen ellenkezőleg. Az orosz vagy orosz-lengyel igazságügyi hatóságok egy végzést küldenek a porosz igazságügyi hatóságoknak, amellyel a menekültet vád alá helyezettnek nyilvánítják. A porosz bíróságnak csupán azt kell megvizsgálnia, hogy autentikus-e ez az ügyirat, s ha erre a kérdésre igenlő a válasz, akkor köteles végzést hozni a kiadatásról. „Úgyhogy minden kezesség megvan arra", hogy az orosz kormánynak csak intenie kell bíráinak, hogy minden menekültet, amíg az még nincs politikai ügyekben megvádolva, porosz láncokba verve kézhez kapjon.

„Hogy *saját alattvalók* nem adatnak ki, az magától értetődik."

„Saját alattvalók" már csak azért sem adhatók ki, von Arnim feudális báró úr, mert Németországban nincsenek többé „alattvalók", amióta a nép bátorkodott emancipálni magát a barikádokon.

„Saját alattvalók!" Mi, akik gyűléseket választunk, amelyek királyoknak és császároknak szuverén törvényeket írnak elő, mi őfelségének a porosz királynak „alattvalói" vagyunk?

„Saját alattvalók!" Ha a gyűlésben csak egy szikrányi lett volna abból a forradalmi büszkeségből, amelynek létezését köszönheti, akkor a szervilis minisztert a felháborodás egyetlen felkiáltásával lemennydörögte volna a szószékről és a miniszteri padból. Ámde a gyűlés nyugodtan keresztülengedte ezt a megbélyegző kifejezést. Még a leghalkabb reklamáció sem hallatszott.

Rehfeld úr Hansemann urat interpellálta a Seehandlung[58] felújított gyapjúfelvásárlásai miatt és azon előnyök miatt, amelyeket leszámítolási ajánlatai révén a német vevőkkel szemben az angol vevőknek nyújtott. A gyapjúiparnak, amelyet nyomott az általános válság, kilátása volt arra, hogy az idei nagyon alacsony gyapjúárakon való bevásárlásokban legalább egy kis kedvezményre tegyen szert. Ekkor jön a Seehandlung és hatalmas felvásárlásokkal felveri az árakat. Ugyanakkor felajánlkozik, hogy angol vevőknek lényegesen megkönnyíti a bevásárlást Londonra intézvényezett jó váltók leszámítolásával; ez olyan rendszabály, amely ugyancsak nagyon

alkalmas új vevők bevonása révén a gyapjúárak felverésére, és amely a külföldi vevőknek jelentős előnyt ad a belföldiekkel szemben.

A Seehandlung az abszolút monarchiának az öröksége, amelynek mindenféle célokra szolgált. A Seehandlung húsz éven át illuzórikussá tette az 1820-as államadóssági törvényt[59], és igen kellemetlen módon avatkozott be a kereskedelembe és az iparba.

A *Rehfeld* úr által megpendített kérdésben a demokrácia alapjában véve kevéssé érdekelt. Itt néhány ezer tallérnyival több vagy kevesebb nyereségről van szó, egyfelől a gyapjútermelők, másfelől a gyapjúgyárosok számára.

A gyapjútermelők csaknem kivétel nélkül nagy földbirtokosok, brandenburgi, porosz, sziléziai és poseni feudális urak.

A gyapjúgyárosok többnyire nagy tőkések, a magas burzsoáziából való urak.

A gyapjúáraknál tehát nem általános érdekekről, hanem osztályérdekekről van szó, arról a kérdésről, hogy a magas földbirtokos nemesség nyírja-e meg a magas burzsoáziát, vagy pedig a magas burzsoázia a magas földbirtokos nemességet.

Hansemann úr, akit a magas burzsoáziának, a most uralkodó pártnak a képviselőjeként küldtek Berlinbe, elárulja őket a földbirtokos nemesség, a legyőzött párt javára.

Bennünket, demokratákat, a dolog csak annyiban érdekel, hogy Hansemann úr a legyőzött párt oldalára áll, hogy nem a pusztán konzervatív osztályt, hanem a *reakciós* osztályt támogatja. Bevalljuk, a burzsoá Hansemanntól ezt nem vártuk volna.

Hansemann úr először bizonykodott, hogy ő nem barátja a Seehandlungnak, és aztán hozzáfűzte: Sem a Seehandlung bevásárlási tevékenységét, sem gyárait nem lehet egy csapásra leállítani. Ami a gyapjúvásárlásokat illeti, szerződések vannak, amelyek szerint ebben az évben bizonyos tétel gyapjú felvásárlása ... kötelezettsége a Seehandlungnak. Azt hiszem, hogy ha az efféle bevásárlások a magánforgalomnak valamely évben nem ártanak, akkor éppen ebben az évben ez lesz az eset (?) ... mert különben az árak túl alacsonyak lehetnének.

Az egész beszéden látszik, hogy elmondása közben Hansemann úr nem jól érzi magát. Engedett a csábításnak, hogy az Arnimoknak, Schaffgotschoknak és Itzenplitzeknek szívességet tegyen a gyapjúgyárosok hátrányára, és most a modern, a nemességgel szemben oly könyörtelen nemzetgazdaságtan érveivel kell védelmeznie meggondolatlan lépését. Ő tudja a legjobban, hogy bolonddá tartja az egész gyűlést.

„Sem a Seehandlung bevásárlási tevékenységét, sem gyárait nem lehet egy csapásra leállítani." A Seehandlung tehát gyapjút vásárol és vígan dolgoztatja gyárait. Ha a Seehandlung gyárait nem lehet egy csapásra „leállítani", akkor magától értetődően az eladásokat sem lehet leállítani. A Seehandlung tehát piacra fogja vinni gyapjúáruit, még inkább túl fogja telíteni az amúgy is túltelített piacot, még inkább le fogja nyomni a nyomott árakat. Egyszóval, hogy a brandenburgi stb. vidéki junkereknek pénzt szerezzen gyapjújukért, még fokozni fogja a jelenlegi kereskedelmi válságot, és a gyapjúgyárosoktól el fogja vonni a még meglevő kevés vevőjüket.

Ami az angol váltóhistóriát illeti, Hansemann úr ragyogó tirádát mondott azon óriási előnyökről, amelyekben az egész ország részesül, ha az angol guineák a brandenburgi vidéki junkerek zsebébe sétálnak. Persze óvakodni fogunk komolyan belebocsátkozni ebbe. Csak azt nem értjük, hogyan bírta Hansemann úr közben megőrizni komoly ábrázatát.

Ugyanezen az ülésen vitatkoztak még egy Posen miatt kinevezendő bizottság fölött is. Erről holnap.

Berliner Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 június 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 7. (7.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Kiegyező-viták[57]

Köln, június 6. A 2-i *berlini kiegyező-ülésen*[31] *Reuter* úr azt a javaslatot tette, hogy nevezzenek ki egy bizottságot a poseni polgárháború[60] okainak kivizsgálására.

Parrisius úr azt kívánja, hogy ezt a javaslatot azonnal vitassák meg.

Az elnök szavaztatni akar erről, amikor *Camphausen* úr emlékeztet arra, hogy *Parrisius* úr javaslata még egyáltalában nincs megvitatva: „valamint a magam részéről emlékeztetnem kell arra, hogy ama" (a Reuter-féle) „javaslat elfogadásával egy *fontos politikai elv* kerülne elfogadásra, amelynek pedig azt az igényt kell támasztania" (sic!*), „hogy előbb az alosztályokban vizsgálják meg."

Felajzottan várjuk a Reuter-féle javaslatban tartalmazott „fontos elvet", amelyet Camphausen úr egyelőre még megtart magának.

Amíg ebben a vonatkozásban türelemmel kell lennünk, kedélyes beszélgetés szövődik az ülés elnöke (*Esser* alelnök úr) és több „hang" között arról, hogy megengedhető-e vagy sem a vita a Parrisius-féle javaslatról. Esser úr ezenközben olyan érvekkel küzd, amelyek furcsán hangzanak egy soi-disant** nemzetgyűlés elnökének szájából, például a következőkkel: „*Úgy véltem*, hogy mindenről, amiben a gyűlésnek határoznia kell, megengedhető az eszmecsere!"

„Úgy véltem!" Az ember tervez, és Camphausen úr végez — amennyiben olyan szabályzatokat fogalmaz meg, amelyeken senki sem tud eligazodni, és ezeket ideiglenesen elfogadtatja a gyűlésével.

Ezúttal Camphausen úr kegyes volt. Szüksége volt az eszmecserére. Az eszmecsere nélkül a Parrisius-féle javaslat, a Reuter-féle javaslat talán keresztülment volna, azaz közvetve bizalmatlanságot szavaztak volna őellene. És ami még rosszabb, mi lett volna eszmecsere nélkül az ő „fontos politikai elvével"?

Megtörténik tehát az eszmecsere.

---

* — így! — *Szerk.*

** — úgynevezett; állítólagos — *Szerk.*

Parrisius úr azt kívánja, a fő javaslatot azonnal vitassák meg, hogy ne vesszen kárba idő, és hogy a bizottság lehetőleg még a felirat-vita előtt jelentést tehessen. Máskülönben a feliratban minden tárgyismeret nélkül ítélkeznének Posenről.

Meusebach úr, jóllehet még elég enyhén, fellép ezellen.

Most azonban *Ritz* úr emelkedik fel, türelmetlenül, hogy véget vessen Reuter felforgató[26] javaslatának. Ő porosz királyi kormánytanácsos és nem tűri, hogy gyűlések, még ha ezek kiegyezést szolgáló gyűlések is, a szakmájába avatkozzanak. Ő csak egy hatóságot ismer, amelyik ezt megteheti, és az a főprezidium. „Hogyan" — kiált fel — „akarnak Önök, Uraim, bizottságot küldeni Posenba? *Közigazgatási* vagy *igazságügyi hatósággá akarják megtenni* magukat? Uraim, én a javaslatból nem látom, mit akarnak Önök tenni. Aktákat akarnak kérni a vezénylő tábornoktól" (micsoda galádság!) „vagy az igazságügyi hatóságtól" (iszonyatos), „vagy éppen a közigazgatási hatóságtól?" (Ettől a gondolattól megáll az esze a kormánytanácsosnak.) „Egy bizottsággal, amely rögtönzött" (és talán egyetlen vizsgát sem tett le) „akarnak vizsgálatot folytattatni minderről, *amiről még senkinek sincsenek világos fogalmai*?" (Ritz úr valószínűleg csak annak megvizsgálására nevez ki bizottságokat, amiről mindenkinek világos fogalmai vannak.) „Egy ily fontos ügy, *ahol Önök olyan jogokat arrogálnak maguknak, amelyek Önöket nem illetik meg* . . ." (Félbeszakítás.)

Mit szóljunk ehhez az ízig-vérig kormánytanácsoshoz, a zöld asztal e fiához, akiben semmi hamisság nincs! Olyan ő, mint Cham képecskéjén ama vidéki, aki a februári forradalom után Párizsba érkezve, meglátja a „République française"* feliratú falragaszokat és a főügyészhez megy, hogy feljelentse a király kormánya ellen bujtogatókat. Emberünk átaludta az időt.

Ritz úr is aludt. Az a dörgedelmes szózat, hogy „vizsgálóbizottság Posen ügyében" gyengédtelenül felrázza, és a meglepett férfiú még álomittasan felkiált: Olyan jogokat akarnak arrogálni maguknak, amelyek Önöket nem illetik meg?

Duncker úr fölöslegesnek találja a vizsgálóbizottságot, „mivel a feliratbizottságnak kell a kormánytól követelnie a szükséges felvilágosításokat". Mintha a bizottság nem éppen arra való lenne, hogy összehasonlítsa a kormány „felvilágosításait" a tényállással.

Bloem úr arról beszélt, hogy a javaslat sürgős. A dolgot dűlőre kell vinni, mielőtt a feliratot megtanácskozzák. Rögtönzött bizottságokról

* — „Francia köztársaság" — *Szerk.*

beszélnek. Hansemann úr tegnap szintén rögtönzött egy kabinetkérdést, mégis szavaztak róla.

Hansemann urat, aki valószínűleg az egész kellemetlen vita alatt új pénzügyi tervén gondolkodott, nevének említése gyengédtelenül felébresztette csengő álmaiból. Nyilván egyáltalában nem tudta, hogy miről volt szó. De megnevezték és beszélnie kellett. Csak két kiindulópont maradt emlékezetében: elöljárójának, Camphausennek a beszéde meg a *Ritz* úré. Ebből a kettőből, a felirat kérdéséről mondott néhány üres szó után, az ékesszólás következő mesterművét komponálta:

„Éppen az, hogy még nem tudjuk, mi minden teendője lesz a bizottságnak, hogy kell-e saját kebeléből tagokat a Nagyhercegségbe küldenie, hogy erről vagy arról kell-e gondoskodnia — *ez bizonyítja az előttünk fekvő kérdés nagy fontosságát*" (!). „Mármost ezt itt azonnal eldönteni, *az egyik legfontosabb politikai kérdés rögtönzött eldöntését* jelenti. Nem hiszem azt, hogy a gyűlés ezen az úton fog járni, bízom benne, hogy óvatos stb."

Mennyire megvetheti Hansemann úr az egész gyűlést, hogy ilyen végkövetkeztetéseket dob oda neki! Ki akarunk nevezni egy bizottságot, amelynek talán Posenba kell mennie, de talán nem is. Éppen emiatt, mivel nem tudjuk, hogy Berlinben kell-e maradnia, vagy pedig Posenba kell-e mennie, az a kérdés, hogy egyáltalában kineveztessék-e egy bizottság, *nagy fontosságú*. Mivel nagy fontosságú, ezért egyike a *legfontosabb politikai* kérdéseknek!

De hogy melyik kérdés ez a legfontosabb politikai kérdés, azt Hansemann úr egyelőre még megtartja magának, éppúgy, mint Camphausen úr az ő fontos politikai elvét. Megint csak legyünk türelemmel!

A hansemanni logika hatása oly fejbekólintó, hogy mindenki rögvest berekesztésért kiált. Most a következő jelenet bontakozik ki:

Jung úr szót kér a berekesztés ellen.

Az elnök: Nekem úgy tűnik, megengedhetetlen, hogy erre szót adjak.

Jung úr: Mindenütt szokás, hogy szabad a berekesztés ellen szólni.

Temme úr felolvassa az ideiglenes ügyrend 42. §-át, mely szerint Jung úrnak igaza van, az elnöknek pedig nincs.

Jung úr megkapja a szót: A berekesztés ellen vagyok, mert a miniszteré volt az utolsó szó. A miniszter szava igen nagy fontosságú, mert egy nagy pártot vonultat fel az egyik oldalra, mert egy nagy párt nem szívesen dezavuál egy minisztert . . .

Hosszúra nyújtott, általános Ohó! Ohó! Borzalmas lárma kerekedik a jobboldal felől.

Moritz igazságügyi biztos úr, a padból: Javaslom, hogy Jung utasíttassék rendre, *személyeskedésekre* vetemedett *az egész gyűlés ellen*! (!)

Egy másik hang a „jobboldalról" ezt kiáltja: Én is javaslom, és tiltakozom azellen . . .

A lárma mind nagyobb lesz. *Jung* minden tőle telhetőt megpróbál, de lehetetlen érvényesülnie. Felszólítja az elnököt, hogy tartsa fenn számára a szót.

Elnök: Minthogy a gyűlés ítélkezett, az én funkcióm véget ért. (!!)

Jung úr: A gyűlés nem ítélkezett; Önnek előbb forma szerint le kell szavaztatnia.

Jung úrnak le kell lépnie. A lárma nem csendesül, amíg az emelvényt el nem hagyja.

Elnök: Az utolsó szónok, *úgy látszik* (!), a berekesztés ellen szólt. Kérdés, nem akar-e valaki még a berekesztés mellett szólni.

Reuter úr: A berekesztésről vagy a nem berekesztésről való vita immár 15 percünkbe kerül; ne hagyjuk abba?

Erre most a szónok ismét belebocsátkozik a kinevezendő bizottság sürgősségébe. Ez arra kényszeríti Hansemann urat, hogy ismét előlépjen és végre felvilágosítást adjon az *ő* „legfontosabb politikai kérdéséről".

Hansemann úr: Uraim! Az egyik *legnagyobb politikai kérdésről* van szó, nevezetesen arról, hogy kedve van-e a gyűlésnek olyan útra térni, mely *lényeges konfliktusokba viheti*!

Végre! Hansemann úr, következetes Duchâtelként a kérdést csakugyan megint *kabinetkérdésnek* nyilvánította. Számára az összes kérdéseknek csak egy jelentőségük van, az, hogy kabinetkérdések, és természetesen a kabinetkérdés neki a „legeslegnagyobb politikai kérdés"!

Camphausen úr ezúttal, úgy látszik, nincs megelégedve ezzel az egyszerű és megkurtító módszerrel. Átveszi a szót.

„Megjegyzendő, hogy a gyűlés már fel lehetne világosítva" (Posenról), „ha a képviselők szíveskedtek volna *interpellálni*" (ámde maguk akartak meggyőződni). „Ez lenne a *leggyorsabb* útja és módja annak, hogy felvilágosítást" (ámde milyet?) „szerezzenek . . . Azzal a kijelentéssel fejezem be, hogy az egész javaslat semmi egyéb, mint hogy a gyűlésnek azt a kérdést kell eldöntenie, *alakítsunk-e ezekre vagy más célokra vizsgálóbizottságokat;* hogy ez a kérdés *alaposan megfontoltassék és megvizsgáltassék*, azzal teljesen egyetértek, de azzal nem, hogy itt ily hirtelen megvitatásra kerüljön."

Ez tehát a „fontos politikai elv": az a kérdés, van-e a kiegyező-gyűlésnek joga vizsgálóbizottságokat alakítani, vagy meg akarja-e tagadni önmagától ezt a jogot!

A francia és az angol kamarák kezdettől fogva alakítottak ilyen bizottságokat (select committees) kivizsgálás (enquête, parliamentary inquiry) végett, és tisztességes miniszterek sohasem ellenezték ezt. Ilyen bizottságok nélkül a miniszteri felelősség üres frázis. És Camphausen úr elvitatja ezt a jogot a kiegyezőktől!

Elég. Beszélni könnyű, de szavazni nehéz. Elérkeznek a berekesztéshez, szavazni akarnak, számtalan nehézség, kétség, okoskodás és lelkiismereti aggály merül fel. De kíméljük meg ettől olvasóinkat. Sok pro és kontra beszéd után a Parrisius-féle javaslatot elvetik, és a Reuter-féle az alosztályokhoz megy. Béke hamvaira!

Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 június 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 8. (8.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A felirati kérdés

Köln, június 7. A berlini gyűlés tehát elhatározta, hogy feliratot intéz a királyhoz[31], hogy a *kormánynak* alkalmat adjon nézetei kinyilvánítására, eddigi ügykezelésének igazolására. Ez ne legyen a régi Landtag stílusában való hálafelirat, még csak tiszteletnyilvánítás sem: őfelsége, az ő „felelősének" vallomása szerint, legkegyesebben csupán a „legillendőbb", a „legjobb" *alkalmat* nyújtja arra, hogy „összhangba" hozzák a többség alapelveit a kormány alapelveivel.

Habár így a tárgyat illetően a király személye puszta csereeszköz — megint a kormányelnök saját szavaira utalunk —, értékjegy, mely csupán közvetíti a tulajdonképpeni ügyletet, a tárgyalás formája szempontjából viszont korántsem közömbös. Először is ezáltal a népakarat képviselői közvetlenül a koronával kerülnek összeköttetésbe, és ebből nagyon könnyen levezethető, már magában a felirati vitában, a kiegyezési elmélet[61] elismerése, a népszuverenitásról való lemondás. Másodszor pedig a tiszteletet igénylő államfőhöz nem lehet majd úgy beszélni, mint ha közvetlenül a miniszterekhez fordulnának. Nagyobb tartózkodással fogják magukat kifejezni, több lesz a célzás, mint az egyenes szókimondás, és akkor aztán még mindig a kormány elhatározásától függ, hogy egy halk feddést összeegyeztethetőnek tart-e további fennállásával. A súlyos pontokat viszont, amelyeknél az ellentétek a legélesebben nyilvánulnak, lehetőleg egyáltalában nem, vagy csak felületesen érintik. Itt könnyű lesz felkelteni a félelmet a koronával való idő előtti szakítástól, amely talán aggasztó következményekkel járna, és könnyű lesz védőpalástra találni abban a bizonykodásban, hogy nem akarnak elébe vágni az egyes kérdésekről folytatandó későbbi alaposabb eszmecserének.

Ennélfogva az őszinte hódolat — akár a monarcha személye, akár általában a monarchikus elv iránt — azután az aggályoskodás, nehogy túl messzire menjenek, a félelem az anarchikus tendenciáktól — felbecsülhetetlen előnyöket fog nyújtani a felirati vitában a kormánynak, és Camphausen úr joggal nevezhette ezt az alkalmat az „illendő", a „legjobb" alkalomnak arra, hogy erős többséget nyerjen.

Most az a kérdés, hogy a népképviselők hajlandók-e ebbe az engedelmes függő helyzetbe belemenni. Az alkotmányozó gyűlés már sokat mulasztott azzal, hogy önszántából nem számoltatta be a minisztereket eddigi ideiglenes kormányzásukról; ez kellett volna, hogy első feladata legyen; hiszen állítólag azért hívták olyan korán össze, hogy a kormány rendelkezéseit a közvetett népakarattal támassza alá. Persze most, *miután* összeült, úgy tűnik, mintha csak azért lenne itt, „hogy a koronával egy remélhetőleg tartós alkotmányban kiegyezzen".

De ahelyett, hogy ilyen fellépéssel eleve meghirdette volna igazi küldetését, a gyűlés eltűrte azt a megaláztatást, hogy a miniszteréknek kellett rákényszeríteniök őt egy beszámoló-jelentés elfogadására. Feltűnő módon egyetlenegy tagja sem állította szembe a felirati bizottság megalakítására irányuló javaslattal azt a követelést, hogy a kormány különleges „alkalom" *nélkül*, mindössze abból a célból lépjen a kamara elé, hogy feleljen eddigi ügyviteléért. Pedig ez volt az egyetlen csattanós argumentum egy felirat ellen; minden más érvvel szemben a miniszterek teljesen jogosan léptek fel.

Die Adressfrage

A megírás ideje: 1848 június 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 8. (8.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: ***

Lengyelország új felosztása[62]

Köln, június 8. *Lengyelország hetedik felosztása.*[63] Von Pfuel úr új poseni demarkációs vonala Lengyelország újabb megrablása. Az „átszervezendő" részt az egész Nagyhercegségnek kevesebb mint egyharmadára szűkíti, és Nagy-Lengyelországnak bőven legnagyobb részét a Német Szövetséghez csapja. Csak az orosz határ mentén húzódó keskeny sávon ismernék el a lengyel nyelvet és nemzetiséget. Ez a sáv Wreschen és Pleschen járásból és Mogilno, Wongrowiec, Gnesen, Schroda, Schrimm, Kosten, Fraustadt, Kröben, Krotoschin, Adelnau és Schildberg járások részeiből áll. Ezeknek a járásoknak a másik fele, valamint Buknak, Posennak, Oborniknak, Samternek, Birnbaumnak, Meseritznek, Bomstnak, Czarnikaunak, Chodziesennek, Wirsitznek, Brombergnek, Schubinnak, Inowroclawnak egész járása von Pfuel úr dekrétuma révén minden további nélkül német földdé változik. Pedig semmi kétség sem fér hozzá, hogy ezen a „német szövetségi területen" is a lakosság többsége még lengyelül beszél.

A régi demarkációs vonal legalább a Wartát adta meg a lengyeleknek határként. Az új demarkációs vonal az átszervezendő részt megint egynegyedével szűkíti. Ürügyül szolgál erre egyfelől a hadügyminiszternek „az *óhaja*", hogy Posen erődítményének környékét három-négy mérföldnyi körletben zárják ki az átszervezésből, másfelől különböző városoknak, mint Ostrowónak stb. az a kívánsága, hogy csatoltassanak Németországhoz.

Ami a hadügyminiszternek az óhaját illeti, az egészen természetes. Az ember előbb elrabolja Posen városát és erődítményét, amely tíz mérföld mélyen van bent lengyel földön, aztán, hogy ne zavarják az elrablottnak az élvezetében, óhajtandónak tartja egy *három mérföldnyi* újabb körlet elrablását. Ez a körlet ismét mindenféle kisebb kikerekítésekre vezet, és így megvan az embernek a legjobb indítéka, hogy a német határt mindig tovább tolja előre az orosz-lengyel határ felé.

A „német" városok csatlakozási vágyaival a dolog a következőképpen áll. Egész Lengyelországban németek és zsidók az iparűző és kereskedő polgárság törzse; ezek olyan bevándorlóknak az utódai, akik többnyire vallási üldözések miatt menekültek hazájukból. A lengyel terület kellős

közepén városokat alapítottak, és évszázadok óta mindig osztoztak a lengyel birodalom sorsában. Ezek a németek és zsidók, az ország elenyésző kisebbsége, igyekeznek kihasználni az ország pillanatnyi helyzetét, hogy uralomra jussanak. *Német* mivoltukra hivatkoznak; éppoly kevéssé németek, mint az amerikai németek. Ha Németországhoz akarják csapni őket, ezzel elnyomják Posen lengyel népessége több mint felének nyelvét és nemzetiségét, és éppen a tartomány azon részéét, ahol a nemzeti felkelés[60] a legnagyobb hévvel és eréllyel jelentkezett — Buk, Samter, Posen, Obornik járásokban.

Von Pfuel úr kijelenti, hogy az új határt véglegesnek fogja tekinteni, mihelyt a kormány ratifikálta. Nem beszél sem a kiegyező-gyűlésről, sem a német nemzetgyűlésről, holott ezeknek is van némi beleszólásuk, amikor Németország határainak megállapításáról esik szó. Ám ratifikálja a kormány, ratifikálják a kiegyezők, ratifikálja a frankfurti gyűlés Pfuel úr határozatát, a demarkációs vonal mindazonáltal nem „végleges" addig, amíg nem ratifikálta még két más hatalom: a német nép és a lengyel nép.

Neue Teilung Polens

A megírás ideje: 1848 június 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 9. (9.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A dinasztia pajzsa

Köln, június 9. Mint német lapok jelentik, Camphausen úr e hó 6-án kiöntötte túláradó szívét az ő kiegyezői előtt. Camphausen úr „egy nem is annyira ragyogó, mint inkább a *szívforrás legbensejéből áradó* beszédet" mondott, „amely Pál apostolra emlékeztet, amidőn így szól: »Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen énbennem, olyanná lettem, mint a zengő érc.«[64] Beszéde bővelkedett abban a szent indulatban, amelyet mi szeretetnek nevezünk ... lelkesítően szólt lelkesültekhez, a tetszésnyilvánításoknak nem akart vége szakadni ... és hosszabb szünetre volt szükség, hogy átadjuk magunkat az általa keltett egész benyomásnak és befogadjuk ezt magunkba."[65]

És ki volt a hőse ennek a szívforrásbóláradó, szeretetteljes beszédnek? Ki volt a téma, amely Camphausen urat annyira lelkesítette, hogy lelkesítően szólt lelkesültekhez? Ki volt ennek a június 6-i Aeneisnek az Aeneasa?[66]

Ki más, mint a *porosz herceg*!

El kell olvasni a gyorsírói jelentésben[31] hogyan ecseteli a költői kormányelnök a modern Anchisesfi utazásait, hogy ő, mikor eljött a nap,

„... mikor elpusztult szent Trója egészen
és Priamosz meg népe a jódárdás Priamosznak"[67],

a junker Trója eleste után, miután sokat bolyongott vízen és szárazon, hogyan vetődött végül a modern Karthágó partjára és részesült barátságos fogadtatásban Dido királynő részéről; hogy mennyivel jobban járt, mint I. Aeneas, mivel talált magának egy Camphausent, aki Trójáját lehetőség szerint helyreállította és a szent „jogtalajt" újra felfedezte; hogyan juttatta haza Camphausen végül az ő Aeneasát penateseihez* és hogyan uralkodik most ismét öröm Trója csarnokaiban.[68] Mindezt és számtalan költői kicifrázást el kell olvasni, hogy érezze az ember, mit jelent az, ha egy lelkesítő szól lelkesültekhez.

---

* — házi isteneihez (házi tűzhelyéhez). — *Szerk.*

Ez az egész eposz egyébként csak ürügyül szolgál Camphausen úrnak egy önmagát és saját kormányát dicsőítő himnuszhoz. „Igen" — kiált fel — „úgy véltük, az felel meg az alkotmányos berendezkedés szellemének, hogy *magunkat* tettük oda egy magas személyiség helyébe, hogy *magunkat* állítottuk oda ama személyiségként, amely ellen minden támadás intézendő... Így történt. Pajzsként álltunk a dinasztia elé, s magunkra vontunk minden veszélyt és támadást!"

Micsoda bók a „magas személyiségnek", micsoda bók a „dinasztiának"! Camphausen úr nélkül és az ő hat paladinja nélkül a dinasztia el volt veszve. Micsoda erőteljes, micsoda „mélyen a népben gyökerező dinasztiának" tarthatja Camphausen úr a Hohenzollern-házat, hogy így beszél! Bizony, ha Camphausen úr kevésbé „lelkesítően" szól „lelkesültekhez", ha kevésbé „bővelkedik abban a szent indulatban, amelyet mi szeretetnek nevezünk", vagy pedig csupán Hansemannját beszélteti, aki megelégszik a „zengő érc"-cel, ez jobb lett volna a dinasztiának!

„Ámde, Uraim, ezt nem kihívó büszkeséggel mondom, hanem azzal az alázattal, amely ama tudatból fakad, hogy az Önök elé és mi elénk állított magas feladat csak úgy oldható meg, ha a *szelídség* és *megbékélés* szelleme erre a gyűlésre is leszáll, ha igazságosságuk mellett elnézésüket is megtaláljuk!"

Camphausen úrnak igaza van, ha szelídséget és elnézést kér önmaga számára egy olyan gyűléstől, amelynek magának is oly nagyon szüksége van a közönség szelídségére és elnézésére!

Das Schild der Dynastie

A megírás ideje: 1848 június 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 10. (10.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Köln veszélyben[7]

Köln, június 10. „Szép pünkösdre virradt; zöldellt a mező meg az erdő"[69], és amennyiben vannak emberek, akik a részeshatározó esetet összecserélik a tárgyesettel, ezek arra készülődtek, hogy a reakció Szentlelkét árasszák *egy napra** minden országok fölé.

A pillanat jól van megválasztva: Nápolyban a gárdahadnagyoknak és a svájci landsknechteknek sikerült az ifjú szabadságot a nép vérébe fojtaniok.** Franciaországban egy tőkés gyűlés drákói törvényekkel gúzsba köti a köztársaságot és Vincennes parancsnokává azt a Perrot tábornokot nevezi ki, aki február 23-án a Guizot-palotánál tüzet vezényelt. Angliában a chartistákat és a repealereket[70] tömegével vetik börtönbe, és fegyvertelen gyűléseket dragonyosokkal kergettetnek szét. Frankfurtban a nemzetgyűlés most maga iktatja be a megboldogult szövetségi gyűlés által javasolt és az ötvenek választmánya által visszautasított triumvirátust[71]. Berlinben a jobboldal számbeli fölényével és dobogásával egyre-másra győz, és a porosz herceg az „egész nemzet tulajdonába"[72] való bevonulásával semmisnek és érvénytelennek nyilvánítja a forradalmat.

Rajna-Hessenben csapatok tömörülnek; körben Frankfurt körül táboroznak azok a hősök, akik a Seekreisben a republikánus szabadcsapatokkal szemben szereztek érdemeket[73], Berlin körül van zárva, Breslau körül van zárva, és hogy mi a helyzet a Rajna-tartományban, erről mindjárt beszélni fogunk.

A reakció nagy csapást készít elő.

Mialatt Schleswigben verekszenek[49], mialatt Oroszország fenyegető jegyzékeket küld és háromszázezer főt von össze Varsónál, Rajna-Poroszországot elárasztják csapatokkal, noha a párizsi kamara burzsoái már megint „a minden áron való békét" proklamálják!

Rajna-Poroszországban, Mainzban és Luxemburgban (a „*Deutsche*

---

* Auf *einem* Tag (részeshatározó eset): *egy napon*; auf *einen* Tag (tárgyeset): *egy napra*. — *Szerk.*

** *V. ö. 13—15. old.* — *Szerk.*

Zeitung"[74] szerint) *tizennégy teljes* gyalogezred áll (a 13., 15.*, 16., 17., 25., 26., 27., 28., 30., 34., 35., 38., 39., 40.), azaz *egyharmada* az egész porosz sor- és gárdagyalogságnak (45 ezred). Ezeknek egy része teljes hadilétszámú, a többit pedig a tartalékok egyharmad részének behívásával megerősítették. Ezenkívül itt áll három ulánus-, két huszár- és egy dragonyosezred, amihez rövid időn belül még egy vértesezredet várnak. Ráadásul a 7. és 8. tűzérdandár nagyobbik része, amelyeknek már legalább a felét mobilizálták (azaz a lovak számát gyalogütegenként 19-ről 121-re, illetve a fogatolt ágyúk számát 2-ről 8-ra emelték). Luxemburg és Mainz számára ezenkívül egy harmadik tüzérszázadot alakítottak. Ezek a csapatok nagy ívben állnak, amely Kölntől és Bonntól, Koblenzen és Trieren át, a francia és a luxemburgi határ felé húzódik. Minden várat felfegyverezneznek, az árkokat palizádozzák, a várterek fáit részint egészen, részint az ágyúk lővonalában kivágják.

És mi a helyzet itt *Kölnben*?

A kölni erődök teljesen fel vannak fegyverezve. A lövegágyazatokat készítik, lőréseket vágnak, a lövegek helyben vannak és állásba viszik őket. Minden nap reggel 6-tól este 6-ig dolgoznak ezen. A lövegeket állítólag még éjszaka is, minden zaj elkerülése végett *körülgöngyölt kerekekkel*, vontatják ki a városból.

A körfal felfegyverzése a Bayenturmnál kezdődött és már a 6. számú bástyáig haladt előre, azaz a várfal feléig. Az I. szakaszon már 20 löveg került állásba.

A 2. számú bástyán (a Severintornál) a lövegek a kapu fölött állnak. Csak meg kell őket fordítani ahhoz, hogy a várost lőjék.

A legjobb bizonyíték arra, hogy ez a fegyverkezés csak látszólag egy külső ellenség ellen, de valójában *maga Köln ellen* irányul, az, hogy itt a vártér fái mindenütt megmaradtak. Ezáltal arra az esetre, ha a csapatok kénytelenek lennének a várost elhagyni és az erődökbe kellene bevenniök magukat, a városfal ágyúit hasznavehetetlenekké tették az erődökkel szemben, viszont az erődöknek a mozsarai, a tarackjai és a huszonnégyfontosai koránt sincsenek akadályozva abban, hogy gránátokat és bombákat vessenek a fák felett a városba. Az erődök távolsága a körfaltól csupán 1400 lépés, és ez lehetővé teszi az erődöknek, hogy bombákat, amelyek 4000 lépésnyi távolságig repülnek, a város bármely tetszőleges részébe vessenek.

* Nem egészen helytálló. A 13. részben, a 15. teljesen Vesztfáliában áll, de vasúton néhány óra alatt itt lehet. — *Engels jegyzete.*

Most azokról az intézkedésekről, amelyek *közvetlenül a város ellen irányulnak*.

A *hadszertárt*, a kormányzósági épülettel szemben, *kiürítik*. A puskákat csinosan beburkolják, úgyhogy nem feltűnőek, és az erődökbe viszik.

Lőszerládákban tüzérségi muníciót hoznak a városba és a körfal mentén levő bombaszilárd katonai tárházakban helyezik el.

Mialatt ezt írjuk, a *tüzéreknek szuronyos puskákat* osztanak ki, jóllehet tudvalevő, hogy Poroszországban a tüzérség egyáltalán nincs erre begyakorolva.

A gyalogság már részben az erődökben tartózkodik. Egész Köln tudja, hogy tegnapelőtt századonként 5000 éles töltényt osztottak ki neki.

A következő rendelkezéseket hozták a néppel való összeütközés esetére.

Az első riadójelre a 7. (vár-) tüzérszázad az erődökbe vonul.

A 37. sz. üteg aztán ugyancsak a város elé vonul. Ez az üteg már teljesen „harcszerűen" van felszerelve.

Az 5. és 8. tüzérszázad egyelőre a városban marad. Ezeknek a századoknak minden egyes mozdonyszekrényben 20 lövedékük van.

A huszárok Deutzból átjönnek Kölnbe.

A gyalogság megszállja a Neumarktot, a Hahnentort és az Ehrentort, hogy fedezze az összes csapatoknak a városból való visszavonulását, és azután szintén beveszi magát az erődökbe.

Hozzá a magasabbrangú tisztek mindent elkövetnek, hogy a csapatokba ó-porosz gyűlöletet oltsanak a dolgok új rendjével szemben. Most, amikor a reakció úgy virágzik, mi sem könnyebb, mint a felforgatók[26] és republikánusok elleni beszéd ürügyével a leggyűlölködőbb támadásokat elsütni a forradalom ellen és az alkotmányos monarchia ellen.

Hozzá Köln soha nem volt nyugodtabb, mint éppen az utóbbi időben. A kormányzati prezidens háza előtti jelentéktelen csődületen és egy heumarkti verekedésen kívül négy hete semmi olyan nem fordult elő, ami akár csak a polgárőrséget is valamennyire alarmírozta volna. Mindezek az intézkedések tehát *teljesen provokálatlanok*.

Ismételjük: ezek után a különben teljesen érthetetlen intézkedések után, a Berlin és Breslau körüli csapatösszevonások után, amelyeknek hírét hozzánk érkezett levelek megerősítik, a reakciósoknak annyira gyűlöletes Rajna-tartomány katonákkal való elárasztása után, nem kételkedhetünk abban, hogy a reakció egy általános nagy rajtaütést készít elő.

A kirobbanást itt Kölnben úgy látszik *pünkösd másodnapjára* tűzték ki. Szándékosan terjesztik azt a rémhírt, hogy ezen a napon „megkezdődik". Igyekezni fognak egy kis botrányt előidézni, hogy aztán rögtön működésbe

hozzák a csapatokat, lövetéssel fenyegessék a várost, lefegyverezzék a polgárőrséget, bezárják a fő felforgatókat, egyszóval, hogy mainzi és trieri módra* bánjanak el velünk.

Komolyan óvjuk a kölni munkásokat ettől a csapdától, amelyet a reakció nekik állít. Sürgősen kérjük őket, *ne adjanak a legcsekélyebb ürügyet* sem az ó-porosz pártnak arra, hogy Kölnt a haditörvények zsarnoksága alá helyezzék. Kérjük őket, hogy *hagyják pünkösd két napját egész különös nyugalomban elmúlni* és ezzel hiúsítsák meg a reakciósok egész tervét.

Ha ürügyet adunk a reakciónak, hogy bennünket megtámadjon, akkor el vagyunk veszve, akkor úgy járunk, mint a mainziak. Ha rákényszerítjük, hogy megtámadjon bennünket és valóban megkockáztatja a támadást, akkor a kölnieknek alkalmuk lesz bebizonyítani, hogy ők sem haboznak egy pillanatig sem életüket és vérüket adni a március 18-i vívmányokért.

Utóirat. Éppen most a következő parancsokat osztották ki:

Pünkösd mindkét *napjára elmarad a jelszó* (holott máskor egészen különös ünnepélyességgel adták ki). A csapatok *készenlétben a laktanyákban* maradnak, ahol a jelszót a tisztek megkapják.

A tüzérség vár- és műszaki századai, valamint az erődök gyaloghelyőrsége mától fogva a szokásos kenyérellátáson kívül naponta négy napra előre kapnak kenyeret, *úgyhogy állandóan nyolc napi élelemmel vannak ellátva.*

A tüzérség már ma este 7 órakor *puskával* gyakorlatozik.

Köln in Gefahr

A megírás ideje: 1848 június 10.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 11. (11.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* *V. ö. 12. old. — Szerk.*

A frankfurti és a berlini gyűlés inkompetencia-nyilatkozata

Köln, június 11. *Mind a két gyűlés, a frankfurti és a berlini, ünnepélyesen jegyzőkönyvbe vétették inkompetencia-nyilatkozatukat. Az egyik a schleswig-holsteini kérdésben való szavazatával elismeri a szövetségi gyűlést a maga felettes hatóságának.*[75] *A másik a Berends képviselő javaslatával szemben hozott indokolásos napirend-határozatával** *nemcsak a forradalmat dezavuálja, hanem kifejezetten bevallja, hogy csupán az alkotmányról való egyezkedésre hivatott*, és ezzel elismeri a Camphausen-kormány által előterjesztett alkotmánytervezet alapelvét. Mindkét gyűlés helyesen értékelte önmagát. Mindkettő — *inkompetens.*

Inkompetenzerklärung der Versammlungen
zu Frankfurt und Berlin

A megírás ideje: 1848 június 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 13. (12—13.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 56—69. old. — Szerk.*

A berlini vita a forradalomról[57]

Köln, június 13. A kiegyező-gyűlés végre határozottan nyilatkozott.[31] Dezavuálta a forradalmat és elismerte a kiegyezési elméletet[61].

A tényállás, amelyről nyilatkoznia kellett, a következő volt:

Március 18-án a király alkotmányt ígért, bevezette a sajtószabadságot kauciókkal[76] és egy sor javaslatban odanyilatkozott, hogy Németország egysége Németországnak Poroszországban való feloldódása révén valósítandó meg.

Ezek voltak, igazi tartalmukra redukálva, a március 18-i engedmények. Hogy a berliniek ezzel megelégedtek, hogy a palota elé vonultak köszönetet mondani érte a királynak, ez a legeslegvilágosabban bizonyítja a március 18-i forradalom szükségességét. Nemcsak az államot, hanem az állam*polgárokat* is forradalmasítani kellett. Az alattvalót csak egy véres felszabadító harcban lehetett levetkezni.

Az ismert „félreértést" a forradalom idézte elő. Csakugyan volt félreértés. A katonák támadása, a harc tovább folytatása 16 órán át, az a szükségesség a nép számára, hogy kikényszerítse a csapatok visszavonulását — ez elegendő bizonyíték arra, hogy a nép a március 18-i engedményeket teljesen *félreértette*.

A forradalom eredményei a következők voltak: egyfelől a népfelfegyverzés, az egyesülési jog, a ténylegesen kivívott népszuverenitás; másfelől a monarchia fennmaradása és a Camphausen—Hansemann-kormány, azaz a felső burzsoázia képviselőinek kormánya.

A forradalomnak tehát két eredménysorozata volt, amelyeknek szükségképpen széjjel kellett válniok egymástól. A nép győzött, kivívott magának határozottan demokratikus természetű szabadságokat; a közvetlen uralom azonban nem az ő kezébe ment át, hanem a nagyburzsoáziáéba.

Egyszóval, a forradalom nem volt befejezve. A nép engedte egy nagyburzsoákból álló kormány megalakítását, és a nagyburzsoák azonnal bebizonyították tendenciáikat azzal, hogy az ó-porosz nemességnek és a bürokráciának szövetséget ajánlottak. Arnim, Kanitz, Schwerin belépett a kormányba.

A felső burzsoázia, eleve forradalomellenes lévén, a néptől, azaz a munkásoktól és a demokratikus polgárságtól való félelmében véd- és dacszövetséget kötött a reakcióval.

Az egyesült reakciós pártok a demokrácia elleni harcukat azzal kezdték, hogy *kétségbe vonták a forradalmat.* Tagadták a nép győzelmét; összeeszkábálták a híres listát a „tizenhét katonahalott"-ról[77]; minden lehető módon befeketítették a barikádharcosokat. De ez nem elég. A kormány valóban összehívatta a forradalom előtt összehívott egyesült Landtagot[34] és post festum* elkészíttette az abszolutizmusból az alkotmányba való törvényes átmenetet. Ezzel egyenesen tagadta a forradalmat. Feltalálta továbbá a kiegyezési elméletet, ezzel megint tagadta a forradalmat és tagadta egyúttal a népszuverenitást.

A forradalmat tehát valóban kétségbe vonták, és kétségbe is vonhatták, mert csak fél-forradalom, csak egy hosszú forradalmi mozgalom kezdete volt.

Itt nem térhetünk ki arra, hogy a felső burzsoázia pillanatnyi uralma Poroszországban miért és mennyiben szükségszerű átmeneti fok a demokráciához, s hogy a felső burzsoázia miért csatlakozott azonnal trónralépte után a reakcióhoz. Egyelőre csak a tényről számolunk be.

A kiegyező-gyűlésnek mármost arról kellett nyilatkoznia, hogy elismeri-e a forradalmat vagy sem.

Ámde ilyen viszonyok között elismerni a forradalmat, ez a forradalom demokratikus oldalának elismerését jelentette szemben a felső burzsoáziával, amely konfiskálni akarta a forradalmat.

Elismerni a forradalmat, ez ebben a pillanatban éppen a forradalom *felemásságának*, és ezzel annak a demokratikus mozgalomnak az elismerését jelentette, amely a forradalom eredményeinek egyik része ellen irányul. Annak az elismerését jelentette, hogy Németország forradalmi mozgalomban van, amelyben a Camphausen-kormány, a kiegyezési elmélet, a közvetett választások, a nagytőkések uralma és magának a gyűlésnek a produktumai elkerülhetetlen átmeneti állomások lehetnek ugyan, de semmiképpen sem végső eredmények.

A forradalom elismerésére vonatkozó kamarai vitát mindkét oldal nagy terjengősséggel és nagy érdeklődéssel, de bámulatosan kevés szellemmel folytatta. Ennél a szétfolyó, minden pillanatban zajongással vagy szabályzati szőrszálhasogatásokkal félbeszakított tanácskozásnál elkedvetlenítőbbet keveset olvashatunk. A pártharc nagy szenvedélye helyett hűvös kedély-

* — ünnep után; utólag — *Szerk.*

nyugalom, amely minden pillanatban a társalgási modorra való lesüllyedéssel fenyeget; az érvelés metsző élessége helyett terjengős, zavaros, hetet-havat összehordó szószaporítás; csattanós válasz helyett unalmas morál-prédikációk az erkölcsösség lényegéről és természetéről.

A baloldal[55] sem tüntette ki magát különösebben e vitában. Szónokai közül a legtöbben egymást ismétlik; egyik sem mer a kérdésnek határozottan nekimenni és nyíltan forradalmian fellépni. Mindig félnek, hogy megütközést keltenek, megsértenek, visszariasztanak. Ha a március 18-i harcosok nem bizonyítottak volna több energiát és szenvedélyt a harcban, mint a baloldali urak a vitában, rosszul állna Németország.

Köln, június 14. *Berends* berlini képviselő nyitotta meg a vitát, ezt a javaslatot téve:

„A gyűlés, elismervén a forradalmat, kijelenti, hogy a március 18-i és 19-i harcosok jól szolgálták a hazát."

A javaslat formája, a nagy francia forradalom által újra meghonosított régi római-lakonikus megfogalmazás egészen odaillő volt.

Annál oda nem illőbb volt viszont a modor, amelyben *Berends* úr kifejtette javaslatát. Nem forradalmian beszélt, hanem békéltetőn. A megbántott barikádharcosok haragját kellett volna képviselnie egy reakciósokból álló gyűlés előtt, és ő egész nyugodtan és szárazon előadást tartott, mintha még a berlini iparosegylet tanítójaként beszélne. Egészen egyszerű, egészen világos ügyet kellett védelmeznie, s fejtegetése a legkuszább, amit csak olvashat az ember.

Berends úr így kezdi:

„Uraim! A forradalom elismerése teljesen a dolog természetében rejlik" (!). „Maga a gyűlésünk beszédes elismerése annak a nagy mozgalomnak, amely Európa valamennyi civilizált országán átvonult. A gyűlés ebből a forradalomból fakadt, léte tehát ténylegesen a forradalom elismerése."

Először. Korántsem arról van szó, hogy általánosságban a „nagy mozgalmat, amely Európa valamennyi civilizált országán átvonult", ismerjék el ténynek; ez felesleges és semmitmondó volna. Hanem arról van szó, hogy a lázadásnak feltüntetett berlini utcai harcot ismerjék el igazi, valóságos forradalomnak.

Másodszor. A berlini gyűlés egyfelől persze „a forradalom *elismerése*", amennyiben a berlini utcai harc nélkül nem jöhetett volna létre „kiegyezéses", hanem legfeljebb oktrojált alkotmány. De összehívásának módja

révén, az egyesült Landtagtól és a kormánytól kapott mandátuma révén éppúgy a forradalom *tagadásává* is lett. Egy olyan gyűlés, amely a „forradalom talaján" áll, nem kiegyezik, hanem dekretál.

Harmadszor. A gyűlés már a feliratról való szavazatában* elismerte a kiegyezési elméletet, az elesettek sírjához való kivonulás elleni szavazatában[78] már megtagadta a forradalmat. Megtagadta a forradalmat azzal, hogy a frankfurti gyűlés mellett egyáltalában „ülésezett".

Berends úr javaslatát tehát ténylegesen kétszer már elvetették. Ezúttal, amikor a gyűlés nyíltan volt kénytelen nyilatkozni, annál inkább meg kellett buknia.

Mivel a gyűlés úgyis reakciós volt, mivel biztos volt, hogy a nép már semmit sem várhat tőle, az volt a baloldal érdeke, hogy a javaslat *melletti* kisebbség minél kisebb legyen és csak a legeltökéltebb tagokat ölelje fel.

Berends úrnak tehát éppenséggel nem kellett volna feszélyeztetnie magát. A lehető leghatározottabban, a lehető legforradalmibban kellett volna fellépnie. Ahelyett, hogy ragaszkodik ahhoz az illúzióhoz, hogy a gyűlés alkotmányozó gyűlés és az is akar lenni, hogy a gyűlés a forradalom talaján *áll*, ki kellett volna jelentenie nekik, hogy közvetve máris megtagadták a forradalmat, és fel kellett volna szólítania őket, hogy ezt most nyíltan tegyék meg.

De nemcsak ő, hanem a baloldal szónokai általában sem követték ezt a politikát, az egyetlent, amely illett a demokrata párthoz. Átadták magukat annak az illúziónak, hogy a gyűlést rábeszélhetik egy forradalmi lépésre. Ennélfogva engedményeket tettek, enyhítettek, megbékélésről beszéltek, és ezzel *maguk* tagadták meg a forradalmat.

Berends úr mármost tovább szónokol, igen hűvös gondolkodásmódban és erősen bikkfanyelven, a forradalmakról általában és a berlini forradalomról különösen. Fejtegetései során rátér arra az ellenvetésre, hogy a forradalom felesleges volt, mert a király már előbb mindent jóváhagyott. Erre így felel:

„Mindenesetre őfelsége a király *sokat* jóváhagyott ... de elérte-e ez a jóváhagyás a nép kielégítését? Megkaptuk-e a biztosítékot, hogy ez az ígéret valóban igazsággá lesz? Azt *hiszem*, ezt a biztosítékot ... csupán a harc után értük el! ... Indokolt, hogy ilyen államátalakulás csak a harc nagy katasztrófáiban születhet és alapítható meg szilárdan. Egy nagy tény még nem volt jóváhagyva március 18-án: ez a nép felfegyverzése volt ... Csupán amikor már fel volt fegyverkezve, érezte magát a nép biztosnak a félreértések lehetőségével szemben ... A harc *tehát*" (!)

* *V. ö. 45—46. old. — Szerk.*

„persze *egyfajta természeti esemény*" (!), „de szükséges esemény . . . az a katasztrófa, amelyben az államélet átalakulása valóságra, igazságra jut."

Ebből a hosszú, zavaros, ismétlésektől hemzsegő fejtegetésből egészen tisztán kitűnik, hogy *Berends* úr semmiképpen sincs tisztában a forradalom eredményeivel és szükségességével. Eredményei közül csak a 18-i ígéretek „biztosítékát" és a „népfelfegyverzést" ismeri; szükségességét filozófiai úton konstruálja, azáltal hogy a „biztosítékot" magasabb stílusban még egyszer körülírja és végül bizonykodik, hogy semmiféle forradalmat sem lehet forradalom nélkül foganatosítani.

A forradalom szükséges volt, ez nyilván csak azt jelenti: szükséges volt ahhoz, hogy elérhessük, amit most elértünk. A forradalom szükségessége egyenes arányban van eredményeivel. Mivel azonban *Berends* úr nincs tisztában az eredményekkel, természetesen fellengzős bizonykodásokhoz kell folyamodnia, hogy megkonstruálhassa a forradalom szükségességét.

Mik voltak a forradalom eredményei? Korántsem a 18-i ígéretek „biztosítéka", hanem ellenkezőleg, ezeknek az ígéreteknek a megdöntése.

18-án egy monarchia ígértetett meg, amelyben a nemesség, a bürokrácia, a katonaság és a papok megtartják kezükben a gyeplőt, de a felső burzsoáziának ellenőrzést engednek *ajándékozott* alkotmány és kauciós sajtószabadság révén. A nép számára: német zászlók, német hajóhad, német szövetségi katonakötelezettség porosz helyett.

A forradalom megdöntötte az abszolút monarchia összes hatalmait, nemességet, bürokratákat, katonaságot és papokat. A felső burzsoáziát juttatta kizárólagosan uralomra. A népnek a kaució nélküli sajtószabadság fegyverét, az egyesülési jogot adta, és — legalább részben — az anyagi fegyvert is, a muskétát.

Ez azonban még nem a fő eredmény. Az a nép, amelyik a barikádokon tusázott és győzött, egészen más nép, mint amelyik március 18-án a palota elé vonult, hogy dragonyostámadások által világosíttassék fel a kapott engedmények jelentőségéről. Ez a nép egészen más dolgokra képes, egészen másként áll szemben a kormányzattal. A forradalom legfontosabb vívmánya *maga a forradalom.*

„Mint berlini, bizonyára mondhatom, hogy nekünk *fájdalmas érzés*" (egyéb semmi!) „volt, . . . ennek a harcnak ócsárlását látni . . . A miniszterelnök úrnak ahhoz a szavához kapcsolódom, amely . . . kimutatta, hogy egy nagy népnek és valamennyi képviselőjének ügye, hogy szelídséggel a *megbékélés irányában* hassanak. *Ezt a szelídséget veszem igénybe*, amikor Berlin képviselőjeként március 18-ának és 19-ének elismerését javasolom Önöknek. Berlin népe a forradalom utáni egész időben nagyjából minden

bizonnyal igen tisztesen és tiszteletreméltóan viselkedett. Lehetséges, hogy előfordultak egyes kilengések... és így azt *hiszem, helyénvaló,* hogy a gyűlés kijelentse stb. stb."

Ehhez a gyáva, a forradalmat megtagadó befejezéshez csak annyi hozzáfűzni valónk van, hogy ilyen indokolás után a javaslat rászolgált arra, hogy megbukjék.

Köln, június 14. Az első módosítvány, amelyet a Berends-féle javaslattal szembehelyeztek, *Brehmer* képviselő úrnak köszönte rövid létét. Terjengős, jóindulatú nyilatkozat volt, amely 1. elismerte a forradalmat, 2. elismerte a kiegyezési elméletet, 3. elismerte mindazokat, akik a végbement fordulathoz hozzájárultak és 4. elismerte azt a nagy igazságot, hogy

„nem lovak, nem lovag
védik meg ama csúcsot,
hol herceg áll"[79], —

amivel végül maga a forradalom megint hamisítatlan porosz kifejezésre jutott. A derék *Brehmer* főtanító úr minden pártnak kedvében akart járni, és ezek mind tudni sem akartak róla. Módosítványát megvitatás nélkül elutasították, és Brehmer úr egy csalódott emberbarát teljes rezignációjával vonult vissza.

Az emelvényre *Schulze* (von Delitzsch) úr lépett. Schulze úr is csodálója a forradalomnak, de nem annyira a barikádharcosoknak, mint inkább a rákövetkező nap embereinek, a „harcosoktól" megkülönböztetett úgynevezett „népnek" a csodálója. Azt kívánja, hogy egyúttal még különösen elismerjék a „népnek a harc *utáni* magatartását". Lelkesedése nem ismert határt, midőn értesült „arról a mérsékletről és józanságról, amelyet a nép tanúsított akkor, amikor semmilyen ellenfél" (!) „nem állt már vele szemben... a nép komolyságáról, megbékéléséről... magatartásáról a dinasztia irányában... láttuk, hogy a nép nagyon is tudatában volt annak, hogy ezekben a pillanatokban *magával a történelemmel néz közvetlenül szemtől szembe*"!!

Schulze úr nem annyira a népnek a harc*ban* való forradalmi tevékenységéért rajong, mint a harc *utáni* korántsem forradalmi tétlenségéért.

Elismerni a nép forradalom utáni nagylelkűségét, ez csak kétféle jelenthet:

Vagy a nép megsértését jelenti, mert a nép megsértése lenne, ha érdeméül ismerik el, hogy a győzelem *után* nem követ el aljasságokat.

Vagy azt jelenti, hogy elismerik a népnek a fegyverek győzelme utáni ellanyhulását, amely a reakciónak alkalmat ad, hogy újra felüsse fejét.

„Mindkettőt egyesítendő"[80] nyilatkoztatta ki Schulze úr a maga „lelkesedésre emelkedett csodálatát" amiatt, hogy a nép először is tisztességesen viselkedett, másodszor pedig alkalmat adott a reakciónak, hogy újra magához térjen.

A „nép magatartása" abban a foglalatosságában állt, hogy lelkesedéssel telten „magával a történelemmel nézett közvetlenül szemtől szembe", amikor csinálnia kellett volna a történelmet; abban, hogy csupa „magatartásból", „mérsékletből", „józanságból", „mélységes komolyságból" és „olthatatlan szent tűzből" nem jutott hozzá megakadályozni azt, hogy a miniszterek a kivívott szabadság egyik darabját a másik után sikkasztják el; hogy a forradalmat befejezettnek nyilvánította ahelyett, hogy folytatta volna. Mennyire másképpen viselkedtek a bécsiek, akik csapásról csapásra legyűrték a reakciót és most egy kiegyező birodalmi gyűlés helyett egy *alkotmányozót* vívtak ki![81]

Schulze (von Delitzsch) úr tehát elismeri a forradalmat, azzal a feltétellel, hogy nem ismeri el. Ezért harsány bravóban volt része.

Egy kis közbevetett szabályzati csevegés után maga *Camphausen* úr lép a színre. Megjegyzi, hogy a Berends-féle javaslat szerint „a gyűlésnek nyilatkoznia kell egy *eszméről*, ki kell mondania egy ítéletet". A forradalom Camphausen úrnak csak egy *„eszme"*. „Rábízza" tehát a gyűlésre, hogy meg akarja-e ezt tenni. Magáról a tárgyról, nézete szerint, „talán nincs is jelentékenyebb arányú véleménykülönbség", ama közismert ténynek megfelelően, hogy amikor két német polgár veszekszik, au fond* mindig egyetértenek.

„Ha azt akarják megismételni, hogy ... olyan szakasz kezdődött, amelynek ... a *következményei* ... jelentékeny átalakulások ... *kell hogy legyenek*" (tehát még nem voltak), „akkor ezzel senki sem érthet inkább egyet, mint én."

„Ha viszont azt akarják kifejezni, hogy az állam és az államhatalom elvesztette jogi megalapozottságát, hogy *a fennálló hatalom erőszakos megdöntése ment végbe*... akkor tiltakozom az ilyen értelmezés ellen."

Camphausen úr eddig abban kereste fő érdemét, hogy újból összekötözte a törvényesség elszakadt fonalát; most azt állítja, hogy ez soha

* — alapjában — *Szerk.*

nem is volt elszakadva. A tények arculcsaphatják őt; ama dogma, hogy a hatalom megszakítatlan törvényességgel szállt át Bodelschwinghről Camphausenre, nem törődhet a tényekkel.

„Ha arra akarnak utalni, hogy olyan állapotok bejáratánál vagyunk, amilyeneket a XVII. századi angol, a XVIII. századi francia forradalom történetéből ismerünk, olyan állapotokénál, amelyeknek a vége az, hogy a hatalom egy diktátor kezébe megy át", akkor Camphausen úrnak ugyancsak tiltakoznia kell.

Gondolkodó történelembarátunk[30] természetesen nem mulaszthatta el az alkalmat, hogy a berlini forradalom kapcsán feltálalja azokat az elmefuttatásokat, amelyeket a német polgár annál szívesebben hall, minél gyakrabban olvasta őket Rottecknél. A berlini forradalomnak már csak azért sem volt szabad forradalomnak lennie, mert különben kénytelen volna egy Cromwellt vagy egy Napóleont nemzeni, ami ellen Camphausen úr tiltakozik.

Camphausen úr végül megengedi a kiegyezőinek, hogy „kifejezzék *érzelmeiket* egy *végzetes összeütközés* áldozatai irányában", megjegyzi azonban azt, hogy itt „lényeges dolog és sok minden fordul meg a kifejezésmódon", és kívánatosnak látja, hogy az egész ügyet utalják át egy bizottsághoz.

Újabb szabályzati epizód után végre olyan szónok lép fel, aki ért a szívek és vesék megindításához, mert az alapjáig hatol a dolognak. Ez a szónok a nagytiszteletű *Müller* lelkész úr Wohlauból, aki a Schulze-féle toldalék mellett lép fel. A lelkész úr a gyűlést *„nem* akarja *sokáig feltartani*, csak *egy* nagyon *lényeges* pontot akar szóvátenni".

E célból a lelkész úr a következő kérdést terjeszti a gyűlés elé:

„A javaslat az *erkölcsi* területre vitt bennünket, és ha a javaslatot nem a *felszínében* vesszük" (hogyan csinálja az ember azt, hogy egy dolgot a felszínében vesz?), „hanem a *mélységében*" (van üres mélység is, csakúgy, mint üres terjengősség), „akkor nem kerülhetjük meg annak elismerését — bármily súlyos legyen is ez a szemügyre vétel —, hogy nem többről és nem kevesebbről van szó, mint a felkelés erkölcsi elismeréséről; *és ezért azt kérdem: erkölcsös-e egy felkelés vagy nem?*"

Nem politikai pártkérdésről, hanem valami végtelenül fontosabbról: egy teológiai-filozófiai-morális problémáról van szó. A gyűlésnek nem alkotmányban, hanem a morálfilozófia egy rendszerében kell kiegyeznie a koronával. „Erkölcsös-e egy felkelés vagy nem?" Minden ezen fordul meg. És mit valaszolt a lelkész úr a feszültségben lélegzetét is visszafojtó gyűlésnek?

„*Nem hiszem azonban, hogy az az eset állna fenn számunkra,* hogy itt *el kelljen döntenünk* ezt a magas erkölcsi elvet."!!

A lelkész úr tehát pusztán azért hatolt a dolognak az alapjáig, hogy kijelentse, semmilyen alapot nem tud találni.

„Ez sok *elmélyült* férfiú gondolkodásának tárgya volt, és mégsem jutottak efelől *semmilyen határozott döntésre.* Erre a tisztánlátásra mi sem fogunk eljutni egy gyors vita folyamán."

A gyűlést mintha fejbe verték volna. A lelkész úr egy erkölcsi problémát állít elébe, azzal a metsző éllel és mindazzal a komolysággal, amelyet a tárgy megkövetel; elébe állítja, hogy aztán nyomban kijelentse, a probléma nem oldható meg. A kiegyezők ebben a szorongatott helyzetben bizonyára úgy érezték magukat, mintha valóban már „a forradalom talaján" állnának.

Ámde ez nem volt semmi egyéb, mint a lelkész úr egyszerű lelkipásztori mesterkedése, hogy a gyűlést bűnbánatra indítsa. Van készenlétben egy balzsam-csöppecskéje a töredelmesek számára:

„Azt hiszem, hogy van még egy harmadik nézőpont, amelyet itt szem előtt kell tartani: Március 18-ának ezen áldozatai *olyan állapotban cselekedtek, amely nem engedi meg az erkölcsi döntést.*"!!

A barikádharcosok beszámíthatatlanok voltak.

„Ha azonban azt kérdik tőlem, hogy *erkölcsileg jogosultnak* tartom-e őket, erőteljesen azt felelem: »*Igen*!«"

Mi azt kérdjük: Ha Isten szava vidékről Berlinbe küldeti magát, pusztán azért, hogy moralizáló kazuisztikájával az egész közönséget untassa, *erkölcsös-e* ez vagy *nem erkölcsös*?

Hofer küldött, pomerániai paraszti minőségében, tiltakozik az egész ellen. „Mert hát ki volt a katonaság? Nem a mi fivéreink és fiaink voltak? Jól ügyeljenek, milyen benyomást fog tenni, ha az apa a tenger partján" (vendül: po more, azaz Pomeránia) „meghallja, hogyan bántak itt a fiával!"

A katonaság viselkedhetett, ahogy akart, odaadhatta magát a leggyalázatosabb árulás eszközéül — egyre megy, ők a mi pomerániai ifjaink voltak, és ezért háromszoros hurrá nekik!

Schultz küldött Wanzlebenből: Uraim, a berlinieket el kell ismerni. Bátorságuk határtalan volt. Nemcsak az ágyúktól való félelmet küzdötték le. „Mit is jelent az attól való félelem, hogy *kartácsok* leterítik az embert, ha ezzel szemben mérlegeljük azt a *veszélyt,* hogy *mint utcai garázdálkodót* kemény, esetleg megbecstelenítő büntetésekkel sújtják! Az a *bátorság,* amely *ennek* a harcnak a felvételéhez kell, oly fennkölt, hogy *ehhez képest egyáltalán nem* jöhet számba még a nyílt ágyútorkok előtt tanúsított bátorság sem!"

A németek tehát 1848 előtt azért nem csináltak forradalmat, mert féltek a rendőrbiztostól.

Schwerin miniszter lép fel, hogy kijelentse, lelép, ha Berends javaslatát elfogadják.

Elsner és *Reichenbach* Schulze toldaléka ellen szólnak.

Dierschke megjegyzi, hogy a forradalmat el kell ismerni, mert „az erkölcsi szabadság harca még nem zárult le" és mert a gyűlés ugyancsak „az erkölcsi szabadság által hívatott egybe".

Jacoby „a forradalomnak minden következményével egyetemben való teljes elismerését" kívánta. Beszéde a legjobb volt az egész ülésen.

Végre örülünk, hogy ennyi morál, unalom, határozatlanság és megbékélés után *Hansemannunkat* látjuk az emelvényre lépni. Most végre mégis hallunk valami határozottat, valamit, aminek keze-lába van — de nem, ma Hansemann úr is szelíden, közvetítően lép fel. Megvannak rá az okai, ő nem tesz semmit, amire nincsenek meg az okai. Látja, hogy a gyűlés ingadozik, hogy a szavazás bizonytalan, hogy az igazi módosítványt még nem találták meg. A vita elnapolását szeretné.

E célból minden erejét latbaveti, hogy minél szelídebben szóljon. A tény itt van, a tény nem vitatott. Csupán egyesek forradalomnak, mások „nagy tényeknek" nevezik. Nekünk „nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy itt nem *forradalom* ment végbe, mint Párizsban, mint korábban Angliában, hanem itt egy *tranzakció* ment végbe a korona és a nép között" (furcsa tranzakció — kartácsokkal és puskagolyókkal!). „Mármost éppen azért, mert mi" (miniszterek) „bizonyos vonatkozásban *a dolog lényege* ellen nem teszünk ellenvetést, másfelől azonban a kifejezés úgy választandó meg, hogy a kormány bázisa, amelyen állunk, lehetséges maradjon" — ezért el kellene napolni a vitát, hogy a miniszterek tanácskozhassanak.

Mibe kerülhetett ez Hansemannunknak, hogy ilyen fordulatokat csináljon és beismerje, hogy a „bázis", amelyen a kormány áll, oly gyenge, hogy egy „kifejezés" által megdönthető! Csupán az az élvezet kárpótolta őt, hogy az ügyből megint *kabinetkérdést* csinálhatott.

A vitát tehát elnapolták.

Köln, június 14. — *Második nap.* — A vita megint hosszas szabályzati tárgyalásokkal kezdődik. Miután ezekkel végeztek,

Zachariä úr lép fel. Neki kell előterjesztenie azt a módosítványt, amely a gyűlést majd kimenti a csávából. A nagy miniszteriális szó megtalálta tatott. Így hangzik:

„A gyűlés, fontolóra véve, hogy a nagy márciusi eseményeknek, amelyeknek, kapcsolatban a királyi hozzájárulással" (amely maga is egy „márciusi esemény" volt, ha nem is „nagy"), „a jelenlegi államjogi állapotot köszönhetjük, a magas jelentősége nem vitatottan" (!!) „az érte" (tudniillik a királyi hozzájárulásért) „harcolóknak az érdeme is, és hogy ezenfelül a gyűlés a maga feladatát nem abban ismeri fel, hogy ítéleteket mondjon" (a gyűlés jelentse ki, hogy nincs ítélete!), „hanem hogy *az alkotmányban kiegyezzen a koronával*, áttér a napirendre."

Ez a zavaros, tartásnélküli, minden oldal felé hajbókoló javaslat, amelynek kapcsán Zachariä úr azzal hízeleg magának, hogy „mindenki, még Berends úr is megtalál benne *mindent, amit csak szándékolhatott* abban a jó értelemben, amelyben a javaslatát tette", — ez az édes-savanykás kása, ez tehát az a „kifejezés", amelynek „bázisán" a Camphausen-kormány „áll" és állhat.

Sydow lelkész úr Berlinből, felbátorodva kollégájának, Müllernek sikerén, szintén a szószékre lép. Az erkölcsi kérdés motoszkál a fejében. Amit Müller nem tudott, azt majd *ő* meg tudja oldani.

„Uraim, engedjék meg, hogy ezen a helyen *mindjárt*" (miután már egy fél órát prédikált) „megmondjam azt, amire a kötelességérzet hajt: ha a vita folytatódik, akkor véleményem szerint senki sem hallgathat, amíg lelkiismereti kötelességének eleget nem tett." (Bravó!)

„Engedjenek meg egy személyes megjegyzést. Az *én nézetem* egy forradalomról az" (tárgyra! tárgyra!), „hogy ahol forradalom előfordul, ez csak a tünete a mindkét oldalon — a kormányon levők és a kormányzottak oldalán — meglevő bűnnek. Ez" (ez a sekélyesség, ez az ügy elintézésének legolcsóbb módja) „az ügy *magasabb erkölcsi szemlélete*, és" (!) „ne vágjunk elébe a nemzet *keresztény erkölcsi ítéletének*." (Hát mit gondolnak az urak, hogy minek vannak itt?) (Izgatottság. Napirendre!)

„Ámde uraim", folytatja tovább a magasabb erkölcsi szemléletnek és a nemzet elébevághatatlan keresztény erkölcsi ítéletének rendíthetetlen bajnoka, „én nem vagyok azon a véleményen, hogy nem jöhetnek olyan idők, amikor egy nép politikai önvédelme" (!) „egy természeti esemény szükségszerűségével beáll, és ... akkor azon a véleményen vagyok, hogy ebben az *egyes teljesen erkölcsös módon vehet részt.*" (Hála a kazuisztikának, meg vagyunk mentve!) „*Persze lehetséges az is, hogy erkölcstelen módon*, ezt aztán a lelkiismeretére kell bízni."!!

A barikádharcosok nem tartoznak a soi-disant* nemzetgyűlésre, ők a gyóntatószékre tartoznak. Ezzel a dolog el van intézve.

* — úgynevezett; állítólagos — *Szerk.*

Sydow lelkész úr még kijelenti, hogy neki van „bátorsága", terjengősen szól a népszuverenitásról a magasabb erkölcsi szemlélet szempontjából, még háromszor félbeszakíttatik türelmetlen lármától, és azzal az örömteljes tudattal megy helyére, hogy eleget tett lelkiismereti kötelességének. A világ most már tudja, milyen véleményen van és milyen véleményen nincs Sydow lelkész úr.

Plönnis úr kijelenti, hogy el kell ejteni a dolgot. Egy ennyi módosítvánnyal és almódosítvánnyal, ennyi vitával és akadékoskodással teljesen elerőtlenített nyilatkozatnak úgy sincs semmi értéke többé. Plönnis úrnak igaza van. De nem tehetett volna a gyűlésnek rosszabb szolgálatot, mint azt, hogy figyelmeztetett erre a körülményre, mindkét oldal oly sok tagja gyávaságának erre a bizonyítékára.

Reichensperger úr Trierből: „Nem azért vagyunk itt, hogy elméleteket építsünk fel és *történelmet dekretáljunk*, mi lehetőleg *történelmet csináljunk*."

Szó sincs róla! Az indokolásos napirendretérés elfogadásával a gyűlés elhatározza, hogy ellenkezőleg, azért van itt, hogy *történelmet meg nem történtté csináljon*. Mindenesetre ez is a „történelemcsinálás" egy módja.

„Emlékeztetek Vergniaud mondására, mely szerint a forradalom odáig jutott, hogy elnyelje saját gyermekeit."

Sajnos nem! Inkább odáig jutott, hogy saját gyermekei elnyelik!

Riedel úr felfedezte, hogy a Berends-féle javaslat *„értelme nem csupán az, amit a szavak egyszerűen mondanak*, hanem mögöttük egy elvi vita rejtőzik". És a „magasabb erkölcsi szemléletnek" ez az áldozata levéltári titkos tanácsos és professzor!

Ismét egy nagytiszteletű lelkész úr lép a színre. Ez *Jonas* úr, a berlini hölgyprédikátor. Úgy látszik, a gyűlést valóban a művelt rendek leányaiból álló hallgatóságnak nézte. Egy hamisítatlan Schleiermacher-tanítvány egész önhitt pökhendiségével prédikálja leglaposabb közhelyek végtelen sorát a forradalom és a reformáció közötti oly nagyon-nagyon fontos különbségről. Még mielőtt prédikációjának csak a bevezetését befejezte volna, háromszor szakították félbe; végre kirukkolt a nagy tétellel:

„A forradalom olyasvalami, ami homlokegyenest ellentmond jelenlegi vallási és erkölcsi tudatunknak. Egy forradalom olyan tett, amely nagynak és dicsőnek számított ugyan a régi görög és római világban, de a kereszténységben . . ." (Heves félbeszakítás. Általános összevisszaság. Esser, Jung, Elsner, az elnök és számtalan hang vegyül bele a vitába. Végre ismét szóhoz jut a kedvelt egyházi szónok.)

„Mindenesetre elvitatom a gyűléstől azt a jogot, hogy vallási és erkölcsi elvekről szavazzon; ilyenekről semmilyen gyűlés sem szavazhat" (? és a

konzisztórium, a szinódus?). „Dekretálni akarni vagy kijelenteni, hogy a forradalom egy magas, erkölcsi példakép vagy valami más" (tehát egyáltalában valami), „ez éppen úgy tűnik nekem, mintha a gyűlés határozatot akarna hozni arról, hogy van-e egy isten, vagy nincs isten, vagy több is van."

Most megkaptuk. A hölgyprédikátor a kérdést szerencsésen megint a „magasabb erkölcsi szemlélet" területére vonta, és most természetesen csak a protestáns consiliumok elé, a szinódus katekizmusgyártói elé tartozik.

Hála istennek! Mindezen erkölcsmaszlag után végre fellép *Hansemannunk*. E gyakorlati szellemnél teljes biztonságban vagyunk a „magasabb erkölcsi szemlélettől". *Hansemann* úr az egész morális álláspontot elsöpri ezzel az egy lekicsinylő megjegyzéssel: „Van-e nekünk, kérdem Önöktől, elég ráérő időnk ahhoz, hogy efféle elvi harcokba belebocsátkozzunk?"

Hansemann úr emlékszik, hogy tegnap az egyik képviselő kenyértelen munkásokról beszélt. Hansemann úr felhasználja ezt a megjegyzést egy ügyes fordulathoz. A dolgozó osztály ínségéről beszél, sajnálja nyomorúságát és megkérdi: „Mi az oka az általános ínségnek? Azt hiszem... mindenki azt az érzést hordozza magában, hogy még semmilyen bizonyosság nincs megadva valamiféle fennálló számára, ameddig államjogi állapotaink még nincsenek rendezve."

Hansemann úr itt lelke mélyéből beszél. A bizalmat helyre kell állítani! kiált fel — és a bizalom helyreállításának legjobb eszköze a forradalom megtagadása. És most a „semmilyen reakciót nem látó" kormány szónoka hosszan, ijesztgetve ecseteli, mennyire fontosak a reakció barátságos érzületei. „Kérve kérem Önöket, mozdítsák elő az egyetértést *valamennyi osztály* között" (úgy, hogy meggyalázzák azokat az osztályokat, amelyek a forradalmat csinálták!); „kérve kérem Önöket, mozdítsák elő az egyetértést nép és hadsereg között; gondolják meg, hogy a hadseregen nyugszanak ama reményeink, hogy megtartjuk függetlenségünket" (! Oroszországban, ahol mindenki katona!); „gondolják meg, milyen súlyos viszonyok között vagyunk — nem kell ezt Önöknek tovább fejtegetnem, a *figyelmes újságolvasó*" (és az urak bizonyára mindnyájan azok) „*el* fogja *ismerni*, hogy ezek a viszonyok súlyosak, *felettébb súlyosak*. Mármost e pillanatban olyan nyilatkozat kiadását, amely a *viszály magvait* hinti el az országban, nem tartom alkalmasnak... Ezért, Uraim, *békítsék ki* a pártokat, ne vegyenek fel semmilyen kérdést, amellyel *az ellenfeleket provokálják*, mert ez *biztosan megtörténnék*. A javaslat elfogadása *a legszomorúbb következményekkel* járhatna."

Hogyan mosolyoghattak a reakciósok, látván, hogy a máskor oly eltökélt

Hansemann hogyan lovagolja bele nemcsak a gyűlést, hanem még önmagát is az ijedségbe!

A kamara nagyburzsoáinak, ügyvédeinek és iskolamestereinek félelméhez való ezen apellálás inkább hatott, mint a „magasabb erkölcsi szemléletről" hangoztatott minden érzésteli frázis. A dolog el volt döntve. D'Ester még bevetette magát a küzdelembe, hogy a hatást meghiúsítsa, de hiába; a vitát lezárták, és 196 szavazattal 177 ellenében elfogadták a Zachariä-féle indokolásos napirendretérést.

A gyűlés ezzel kimondta önmagáról az ítéletet, hogy nincs ítélete.

Die Berliner Debatte über die Revolution

A megírás ideje: 1848 június 13—14.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 14—17. (14—17.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A pártok helyzete Kölnben

Köln, június 16. Itt nálunk néhány nappal ezelőtt pótválasztás volt, amely a legcsattanósabban bizonyítja, mennyire megváltozott az általános választás óta a pártok helyzete.[82]

Müller rendőrfőnök urat, a frankfurti gyűlés póttagját, Gummersbachban megválasztották képviselőnek Berlinbe.

Három jelölt szerepelt a választáson. A katolikus párt *Pellmann* urat, a konstitucionális párt (a Polgáregylet[83]) *Fay* ügyvéd urat, a demokrata párt *Schneider II* ügyvéd urat, a (Stollwerk-féle) Demokrata Társaság[84] elnökét javasolta.

Az első szavazásnál (140 elektor szavazott) Fay úrnak 29, Pellmann úrnak 34, Schneider úrnak 52 szavazata volt. A többi szavazat szétforgácsolódott.

A második szavazásnál (139 szavazat) Fay úr 14, Pellmann úr 59, Schneider úr 64 szavazatot kapott. A demokrata párt tehát még egyre növekvő többségben volt.

A harmadik szavazásnál (138 szavazat) végül Fay úrnak már *semmi* szavazata sem volt. Schneider úr 55, Pellmann úr 75 szavazatot kapott. A Polgáregylet urai tehát a stollwerkesektől való félelmükben szavazatukat a katolikus jelöltre adták.

Ezek a szavazások bizonyítják, hogy mennyire megváltozott itt a közhangulat. A fő választásokon a demokraták mindenütt kisebbségben voltak. Ezen a pótválasztáson a három harcoló párt közül a demokrata messze a legerősebb volt és csak a másik két párt természetellenes koalíciójával tudták legyőzni. Mi nem vesszük zokon a katolikus párttól, hogy ezt a koalíciót elfogadta. Mi csak azt a tényt emeljük ki, hogy a *konstitucionalisták* eltűntek.

Stellung der Parteien in Köln

A megírás ideje: 1848 június 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 18. (18.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A június 15-i kiegyező-gyűlés[57]

Köln, június 17. Megmondtuk nektek néhány nappal ezelőtt*: ti tagadjátok a forradalom létezését. Egy második forradalommal be fogja bizonyítani létét.

A június 14-i események[85] csak első villózásai ennek a második forradalomnak, és a Camphausen-kormány már teljes felbomlásban van. A kiegyező-gyűlés[31] bizalmi szavazatot dekretált a berlini népnek azzal, hogy oltalma alá helyezi magát.[86] Ez a márciusi harcosok utólagos elismerése. A gyűlés kivette az alkotmányművet a miniszterek kezéből és a néppel igyekszik „kiegyezni", amikor egy bizottságot nevez ki az alkotmányra vonatkozó valamennyi petíció és felirat megvizsgálására. Ez inkompetencianyilatkozatának utólagos megsemmisítése**. Megígéri, hogy az alkotmányművet egy tettel kezdi meg, a régi épület legalsó alapzatának — a falura nehezedő feudális viszonyoknak — a megsemmisítésével. Ez egy augusztus 4-i éjszakára[87] tett fogadalom.

Egyszóval: A kiegyező-gyűlés június 15-én megtagadta saját múltját, mint ahogy június 9-én a nép múltját tagadta meg. Megérte a maga március 21-éjét.[88]

Ámde a Bastille-t még nem ostromolták meg.

Eközben Keletről a forradalom egy apostola közeleg, feltartóztathatatlanul, ellenállhatatlanul. Már Thorn kapui előtt áll. A *cár* ez. *A cár fogja a német forradalmat megmenteni — azzal, hogy centralizálni fogja.*

Die Vereinbarungsversammlung vom 15. Juni

A megírás ideje: 1848 június 17.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 18. (18.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

---

* *V. ö. 56—58. old. — Szerk.*

** *V. ö. 55. old. — Szerk.*

A prágai felkelés

Köln, június 17. Egy új poseni vérfürdő[80] van előkészülőben *Csehországban*. Az osztrák szoldateszka cseh vérbe fojtotta Csehország és Németország békés együttmaradásának lehetőségét.[83]

Windischgrätz herceg a Vyšehradra[90] és a Hradčanyra[91] ágyúkat vonultat fel Prága ellen. Katonaságot összpontosítanak és rajtaütést készítenek elő a szláv kongresszus[92] és a csehek ellen.

A nép értesül e készülődésekről. A herceg lakhelye elé özönlik és fegyvert követel. Megtagadják tőle. Az izgalom fokozódik, a felfegyverzett és fegyvertelen tömegek növekszenek. Ekkor egy lövés dördül a parancsnok palotájával szemben levő vendégfogadóból, és Windischgrätz hercegné halálra sebesülten összerogy. Azonnal támadási parancsot adnak, a gránátosok előnyomulnak, a népet visszaszorítják. De mindenütt barikádok emelkednek és feltartóztatják a katonaságot. Ágyúkat vonultatnak fel, kartáccsal árasztják el a barikádokat. A vér patakokban folyik. 12-éről 13-ára virradó éjjel és még 13-án is harcolnak. Végül sikerül a katonáknak bevenni a széles utcákat és visszaszorítani a népet a szűkebb városrészekbe, ahol nem alkalmazható tüzérség.

Eddig a legújabb híreink. Ehhez még hozzáteszik, hogy a szláv kongresszus sok tagját erős fedezettel kitoloncolták a városból. Eszerint a katonaság, legalábbis részlegesen, győzött.

De bárhogy végződjék is a felkelés, most az egyetlen lehetséges megoldás az, hogy a németek megsemmisítő háborút folytatnak a csehek ellen.

A németeknek forradalmukban egész múltjuk bűneiért vezekelniök kell. Vezekeltek értük Itáliában. Ismételten magukra vonták egész Lengyelország átkát Posenban. És most még hozzájön Csehország.

A franciák még ott is, ahol ellenségekként jöttek, elismerést és rokonszenvet tudtak szerezni maguknak. A németeket sehol sem ismerik el, ők sehol sem találnak rokonszenvre. Még ott is, ahol nagylelkű szabadságapostolokként lépnek fel, maró gúnnyal visszalökik őket.

És igazuk van. Egy nemzetnek, amely egész múltjában az elnyomás eszközeként hagyta felhasználni magát minden más nemzet ellen, egy ilyen nemzetnek előbb be kell bizonyítania, hogy valóban forradalmasodott. Másképp kell bebizonyítania, mint néhány fél-forradalommal, amelyeknek

nincs más eredményük, mint az, hogy más formában meghagyják a régi határozatlanságot, gyengeséget és egyenetlenséget — másképp, mint olyan forradalmakkal, amelyeknél egy Radetzky Milánóban marad, egy Colomb és egy Steinäcker Posenban, egy Windischgrätz Prágában, egy Hüser Mainzban, mintha mi sem történt volna.

A forradalmasodott Németországnak, főként a szomszédnépekkel kapcsolatban, szakítania kellett volna egész múltjával. Saját szabadságával egyidejűleg proklamálnia kellett volna az általa eddig elnyomott népek szabadságát is.

És mit *tett* a forradalmasodott Németország? Teljesen jóváhagyta Itáliának, Lengyelországnak és most Csehországnak is a német szoldateszka által való régi elnyomását. Kaunitz és Metternich teljesen igazolva van.

És akkor a németek azt kívánják, hogy a csehek bízzanak bennük?

És zokon veszik a csehektől, hogy nem akarnak csatlakozni olyan nemzethez, amely, miközben önmagát felszabadítja, más nemzeteket elnyom és bántalmaz?

Zokon veszik tőlük, hogy nem akarnak képviselőket küldeni olyan gyűlésbe, mint a mi elfancsalodott, lagymatag, saját szuverenitásától reszkető frankfurti „nemzetgyűlésünk"?

Zokon veszik tőlük, hogy szakítanak a tehetetlen osztrák kormánnyal, amely tanácstalanságában és bénaságában mintha csak azért lenne itt, hogy konstatálja Ausztria szétesését, mert megakadályozni vagy legalábbis szervezetté tenni nem tudja? Egy kormánnyal, amely még ahhoz is túl gyenge, hogy Prágát egy Windischgrätz ágyúitól és katonáitól megszabadítsa?

De akik a leginkább sajnálatra méltóak, azok maguk a bátor csehek. Akár győznek, akár vesztenek, pusztulásuk biztos. A négyszázéves német elnyomás, amely most a prágai utcai harcban folytatódik, az oroszok karjába kergeti őket. Az Európa Nyugatja és Keletje közötti nagy harcban, amely igen rövid időn — talán néhány héten — belül elkövetkezik, egy szerencsétlen végzet a cseheket az oroszok oldalára, a forradalom ellen a zsarnokság oldalára állítja. A forradalom győzni fog, és a csehek lesznek az elsők, akiket eltipor.[93]

A csehek e pusztulásáért a bűn megint a németeket terheli. A németek árulták el őket Oroszországnak.

Der Prager Aufstand

A megírás ideje: 1848 június 17.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 18. (18.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Valdenaire letartóztatása — Sebaldt

Köln. Tudvalevő, hogy a berlini kiegyező-gyűlés elnapolta Wenceliusnak *Victor Valdenaire*, trieri járási küldött letartóztatása ügyében tett javaslatát.[31] És micsoda okból! Mert a népképviselők sérthetetlenségéről a régi porosz törvényhozás archívumaiban természetesen nem található *törvény*, éppúgy mint ahogy népképviselők nem találhatók a porosz történelem ócska lomtárában. Mi sem könnyebb, mint ezen az alapon a forradalom összes vívmányait a fiskus érdekében utólag megsemmisíteni! A forradalom magától értetődő igényeit, szükségleteit és jogait természetesen nem az a törvényhozás szentesíti, amelynek alapját éppen ez a forradalom röpítette a levegőbe. Attól a pillanattól fogva, hogy porosz népképviselők léteznek, létezik a porosz népképviselők *sérthetetlensége.* Vagy az egész kiegyező-gyűlés további fennállása egy rendőrfőnök avagy egy törvényszék szeszélyétől függjön? Persze! *Zweiffel, Reichensperger* és a többi rajnai jogász, akik minden politikai kérdést eljárási vitává változtatnak és a Valdenaire-esetben nem mulaszthatták el, hogy egy picike agyafúrtságot és óriási szervilitást ne fitogtassanak, az ilyen esetlegességek ellen tökéletesen be vannak biztosítva.

Ebből az alkalomból egy kérdés Reichensperger II úrhoz: Netán nem Reichensperger úr van kijelölve arra, hogy elfoglalja a *kamarai elnökséget Kölnben* Schauberg úr nyugdíjaztatása után, amelynek 1848 július 1-én kell bekövetkeznie?

Valdenaire-t akkor tartóztatták le, amikor éppen felszállt a postakocsira, amely *Merzigbe* indult, ahol a *frankfurti gyűlésbe* küldendő *képviselő* megválasztását kellett megejteni. Valdenaire-nek biztosítva volt a szavazatok nagy többsége. Nincs kényelmesebb eszköz egy kellemetlen választás meghiúsítására, mint a jelöltet letartóztatni! És a kormány, hogy következetes legyen, helyettesét, *Gräffet* sem hívja be — annak reklamációja ellenére —, és így egy kellemetlen, 60 000-es lélekszámú lakosságot képviselet nélkül hagy. Tanácsoljuk Gräff úrnak, hogy saját meghatalmazásánál fogva menjen Berlinbe.

Végül nem jellemezhetjük jobban a trieri állapotot, mint a nagyhatalmú

Sebaldt úr, kir. kerületi főnök és Trier főpolgármestere egyik *figyelmeztetésének* itt következő lenyomatával.

Figyelmeztetés

Egymásután néhány estén a város nyilvános terein és utcáin szokatlanul nagyszámú csoportosulások mutatkoztak, amelyek egyes ijedősekben azt a hiedelmet ültették el, hogy a közrendbe ütköző tüntetések állnak küszöbön. Én nem tartozom az ijedősek közé és egészen jól elszenvedem, ha az utcai forgalom fesztelen mozgásban van. Ha azonban várakozásom ellenére egyes éretlen elméknek eszébe jutna, hogy ezt a forgalmat csibészségekre vagy sértő ingerkedésekre kihasználják, akkor kénytelen lennék sürgősen felkérni a közönség jobbik részét, hogy azonnal különüljön el ezen elemektől, mert komoly rendzavarásokkal komolyan fogunk szembehelyezkedni, és nagyon sajnálnám, ha egy bekövetkező konfliktusnál az elővigyázatlan járna pórul a vétkes helyett.

Trier, 1848 június 16.

Sebaldt kormánytanácsos
királyi kerületi főnök és főpolgármester

Mily kedélyesen ír e magasállású férfiú, mily patriarchálisan!

„*Egészen jól elszenvedi, ha az utcai forgalom fesztelen mozgásban van.*" Kellemes szenvedélye Sebaldt úrnak!

Ijedősek tüntetéstől félnek. Trier diktátorának az a tulajdonsága, hogy nem ijedős. De meg kell mutatnia teljhatalmát, *hivatalos gyanítássá* kell változtatnia az ijedősek agyrémeit, hogy *komoly* zavargásokat szembehelyezkedő *komolysággal* fenyegethessen meg.

Mily meglepően kapcsolja össze e nagy férfiú a komolyságot és a kedélyességet! Eme komoly-kedélyes *gondviselés* védelme alatt a *jobbak* nyugodtan szunnyadozhatnak Trierben.

Valdenaires Haft — Sebaldt
A megírás ideje: 1848 június 18.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 19. (19.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

A június 17-i kiegyező-ülés[57]

Köln, június 19. „Semmit nem tanult, semmit nem felejtett"[94] — ez éppúgy érvényes a Camphausen-kormányra, mint a Bourbonokra.

Június 14-én a nép, felháborodásában, hogy a kiegyezők[31] megtagadták a forradalmat*, benyomul a hadszertárba.[85] Biztosítékot akar a gyűléssel szemben, és tudja, hogy fegyver a legjobb biztosíték. A hadszertárt megostromolják, a nép felfegyverzi önmagát.

A hadszertár ostromának, e közvetlen eredmények nélküli eseménynek, e félúton megtorpant forradalomnak mégis az a hatása volt:

1. hogy a reszkető gyűlés visszavonta előző napi határozatát és kijelentette, hogy Berlin népességének oltalma alá helyezi magát;[86]

2. hogy megtagadta a kormányt egy létfontosságú kérdésben és a Camphausen-féle alkotmánytervezetet[95] 46 szavazatnyi többséggel megbuktatta;**

3. hogy a kormány azonnal a teljes felbomlás állapotába került, hogy Kanitz, Schwerin és Auerswald miniszterek lemondtak — akik közül ez ideig csak Kanitzot pótolták véglegesen Schreckensteinnel —, és hogy Camphausen úr június 17-én előbb három napi haladékot kért magának a gyűléstől, szétrobbantott kabinetje újrakiegészítésére.

Mindezt a hadszertár ostroma vitte véghez.

És ugyanakkor, amikor a nép ezen önfelfegyverzésének a *hatásai* ily csattanósan jelentkeznek, a kormányzat magát a cselekményt támadni meri! Ugyanakkor, amikor gyűlés és kormány elismerik a felkelést, a felkelés részvevői ellen vizsgálat folyik, ó-porosz törvények szerint bánnak velük, a gyűlésen becsmérlik és közönséges tolvajoknak tüntetik fel őket!

Ugyanazon a napon, amikor a remegő gyűlés a hadszertár-ostromlók oltalma alá helyezi magát, *Griesheim* úr (hadügyminisztériumi biztos) és *Temme* úr (államügyész) rendelkezései a hadszertár-ostromlókat „rablóknak" és „erőszakos tolvajoknak" nyilvánítják. A „liberális" Temme úr,

* *V. ö. 56—69. old. — Szerk.*
** *V. ö. 71. old. — Szerk.*

akit a forradalom hozott vissza a száműzetésből, szigorú vizsgálatot indít a forradalom folytatói ellen. *Kornt*, *Löwinsohnt* és *Urbant* letartóztatják. Egész Berlinben egymást követik a házkutatások. *Natzmer* százados, akinek elég jó szeme volt ahhoz, hogy azonnal belássa a hadszertárból való elvonulás szükségességét, azt a férfiút, aki békés elvonulásával Poroszországot egy új forradalomtól, a minisztereket pedig a legnagyobb veszélytől óvta meg — ezt a férfiút haditörvényszék elé állítják, olyan hadicikkelyek alapján járnak el ellene, amelyek halálra ítélik.

A kiegyezők szintén magukhoz térnek ijedelmükből. 17-i ülésükön megtagadják a hadszertár-ostromlókat, mint ahogy 9-én a barikádharcosokat tagadták meg. Ezen a 17-i ülésen ugyanis a következő történt:

Camphausen úr kijelenti a gyűlésnek, hogy most az egész tényállást közölni fogja vele, hogy a gyűlés döntse el, vád alá helyezendő-e a kormány a hadszertár ostroma miatt.

Persze, hogy volt alap a miniszterek megvádolására, mégpedig nem azért, mert eltűrték a hadszertár ostromát, hanem azért, mert ők *okozták* azt, azzal, hogy elsikkasztották a forradalom egyik legjelentősebb következményét, a népfelfegyverzést.

Utána *Griesheim* úr, a hadügyminisztérium biztosa lép fel. Terjengős leírását adja a hadszertárban található fegyvereknek, nevezetesen az „egészen új találmányú, Poroszország kizárólagos titkát" képező puskáknak, a „történelmi jelentőségű" fegyvereknek és valamennyi többi gyönyörűségnek. Leírja a hadszertár őrizetét: fent 250 főnyi katonaság, lent a polgárőrség. Hivatkozik arra, hogy a fegyverek be- és kiszállítását a hadszertárban — az egész porosz állam fő lerakatában — alig szakította félbe a márciusi forradalom.

Mindezen előzetes megjegyzések után, amelyekkel a kiegyezők együttérzését próbálta felkelteni a hadszertár oly felettébb érdekes intézménye iránt, végre rátér június 14-e eseményeire.

A nép figyelmét — úgymond — állandóan ráirányították a hadszertárra és a fegyverküldeményekre, azt mondták neki, hogy a fegyverek az övéi.

Persze, hogy a népé voltak a fegyverek; először is mint nemzeti tulajdon, másodszor pedig mint a kivívott és a neki biztosított népfelfegyverzés darabjai.

Griesheim úr „határozottan kijelenthette, hogy az első lövések a népből a polgárőrségre dördültek el".

Ez az állítás a márciusi „tizenhét katona halott"[77] párja.

Griesheim úr most elbeszéli, hogyan nyomult be a nép a hadszertárba, hogyan vonult vissza a polgárőrség és immár „*elloptak* 1100 új találmányú

puskát, ami pótolhatatlan veszteség" (!). Natzmer századost elvonulásra, *„kötelességmulasztásra"* bírták rá; a katonaság elvonult.

Most azonban a hadügyminisztériumi biztos úr jelentésének olyan részéhez ér, amelynél ó-porosz szíve vérzik; a nép megszentségtelenítette Ó-Poroszország szentélyét. Hallgassuk csak:

„Most azonban *formális rémtettek* kezdődtek a felső helyiségekben. *Loptak, raboltak és pusztítottak.* Új fegyvereket ledobáltak és összetörtek, pótolhatatlan értékű *régiségeket*, ezüsttel és elefántcsonttal díszített lőfegyvereket, a tüzérség művészi, nehezen pótolható modelljeit elpusztították, *a nép vérével meghódított trófeákat és zászlókat*, amelyekhez *a nemzet becsülete tapad, elszaggatták és bemocskolták*!" (Általános felháborodás. Mindenfelől pfuj! pfuj! kiáltások.)

Az öreg hadfinak a nép frivolitásán érzett eme felháborodása igazán komikusan hat. A nép „formális rémségeket" követett el az öreg csúcsos sisakok, Landwehr-csákók és egyéb „pótolhatatlan értékű" limlom ellen! „Új fegyvereket" ledobált! Micsoda „rémség" egy szolgálatban megőszült alezredes számára, akinek az „új fegyvereket" csak a hadszertárban volt szabad tiszteletteljesen megcsodálnia, míg ezrede a legócskább puskákkal gyakorlatozott! A nép elpusztította a tüzérségi modelleket! Netán azt kívánja Griesheim úr, hogy a nép egy forradalomban előbb glaszékesztyűt húzzon? De a legszörnyűbb csak most jön — bemocskolták és elszaggatták a régi Poroszország trófeáit!

Griesheim úr itt olyan tényről tudat bennünket, amelyből kitűnik, hogy a berlini nép június 14-én igen helyes forradalmi érzéket tanúsított. A berlini nép megtagadta a felszabadító háborúkat, azzal, hogy lábbal tapodta a Lipcsénél és Waterloonál zsákmányolt zászlókat.[96] Az első, amit a németeknek forradalmukban tenniök kell, az, hogy szakítanak egész gyalázatos múltjukkal.

De a kiegyezők ó-porosz gyűlésének természetesen pfuj! pfuj!-t kellett kiáltania egy olyan aktusra, amelyben a nép első ízben lép fel forradalmian nemcsak elnyomóival szemben, hanem saját múltjának csillogó illúzióival szemben is.

Griesheim úr azonban az ilyen galádságon való mindeme bajuszmeresztő felháborodásában sem felejti el megjegyezni, hogy az egész história „50 000 tallérba és több csapatzászlóaljnak elegendő fegyverbe került az államnak".

Így folytatja: „Nem a népfelfegyverzésre való törekvés az, ami a támadást okozta. A fegyvereket pár garasért eladták."

Griesheim úr szerint a hadszertár ostroma pusztán egy sereg tolvajnak a

tette volt, akik puskákat loptak azért, hogy egy ital pálinkáért megint eladják őket. Hogy a „rablók" miért fosztották ki éppen a hadszertárt, és nem inkább az aranyművesek meg a pénzváltók gazdag boltjait, erre vonatkozólag a hadügyminisztériumi biztos adós maradt a magyarázattal.

„A szerencsétlen" (!) „százados iránt nagyon élénk részvét mutatkozott, mert, mint mondják, azért mulasztotta el kötelességét, hogy ne ontson polgárvért; sőt, ezt a tettet elismerésre és köszönetre méltónak tüntették fel; ma még egy küldöttség is volt nálam, amely azt kívánta, hogy e tettet az egész haza köszönetére méltónak ismerjük el." (Felháborodás.) „Ezek a különböző klubok küldöttei voltak, élükön Schramm ülnökkel." (Felháborodás a jobboldalon és „pfuj!") „Bizonyos az, hogy a kapitány megszegte a katona első, legfontosabb törvényét — elhagyta posztját, annak a nyomatékosan kiadott utasításnak ellenére, hogy ezt külön parancs nélkül ne tegye meg. Elhitették vele, hogy elvonulásával a trónt menti meg, hogy valamennyi csapat elhagyta a várost, hogy a király elmenekült Potsdamból." (Felháborodás.) „*Ugyanúgy cselekedett, mint ama várparancsnok 1806-ban*, aki szintén minden további nélkül átadta a rábízottat[97] ahelyett, hogy védelmezte volna. Ami egyébként azt az ellenvetést illeti, hogy elvonulásával polgárvér ontását akadályozta meg, ez egészen magától eltűnik; egy hajszál sem görbült volna meg, hiszen abban a pillanatban adta át posztját, amikor a zászlóalj többi része segítségére jött." (Bravó a jobboldalon, pisszegés a baloldalon.)

Griesheim úr természetesen megint elfelejtette, hogy Natzmer százados tartózkodása Berlint újabb fegyveres harctól, a miniszteretet a legnagyobb veszélytől, a monarchiát a bukástól mentette meg. Griesheim úr megint egészen alezredes, nem lát Natzmer cselekedetében semmi mást, mint függelemsértést, posztjának gyáva elhagyását és az ismert 1806-os ó-porosz modorban való árulást. Az a férfiú, akinek a monarchia a megmaradását köszönheti, ítéltessék halálra. Szép példa az egész hadsereg számára!

És hogy viselkedett a gyűlés Griesheim úr ezen elbeszélése alatt? Az ő felháborodásának a visszhangja volt. A baloldal végül is tiltakozik — pisszegéssel. A berlini baloldal egyáltalán egyre gyávábban, egyre kétértelműbben viselkedik. Ezek az urak, akik a választásoknál kihasználták a népet, hol voltak ők június 14-ének éjszakáján, amikor a nép puszta tanácstalanságból csakhamar megint kiengedte kezéből a megszerzett előnyöket, amikor csupán egy vezető hiányzott ahhoz, hogy a győzelmet teljessé tegyék? Hol voltak Berends, Jung, Elsner, Stein, Reichenbach urak? Otthon maradtak vagy veszélytelen szemrehányásokat tettek a miniszteretnek. És ez nem elég. Még azt sem kockáztatták meg, hogy

a népet a kormánybiztos gyalázkodásaival szemben megvédjék. Egyetlenegy szónok sem lép fel. Egyetlenegy sem akar felelős lenni a nép azon akciójáért, amely nekik az első győzelmet szerezte. Semmit sem kockáztatnak, csak — *a pisszegést*! Micsoda hősiesség!

Die Vereinbarungssitzung vom 17. Juni

A megírás ideje: 1848 június 19.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 június 20. (20.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A Stupp-féle módosítvány

Köln, június 20. *Stupp* úr *Kölnből* a *képviselők sérthetetlenségéről* szóló törvényhez egy módosítványt terjesztett be, amely a kiegyezőgyűlésen nem került vitára, kölni polgártársai számára azonban nem lehet érdektelen. Nem akarjuk megfosztani őket e törvényhozói műremek osztatlan élvezetétől.

Stupp képviselő módosítványa

1. §. „A gyűlés egy tagja sem vonható semmilyen módon felelősségre szavazataiért vagy képviselői minőségében kimondott szavaiért és véleményeiért."

Módosítvány: „A harmadik sorban levő »szavaiért« szó törlése."

Indokolás: „Elegendő, hogy a képviselő a *véleményét* nyilváníthassa szabadon. A »szavak« kifejezésben becsületsértések is szubszumálhatók, amelyek a sértettet *magánvádra* jogosítják. Úgy tűnik nekem, hogy a képviselőket ilyen vádakkal szemben védelembe venni ellentmondásban áll a gyűlés tekintélyével és becsületével."

Elegendő, hogy a képviselő *semmilyen véleményt se* nyilvánítson, hanem dobogjon és szavazzon. Mert miért ne törölnék a *„véleményt"* is, hiszen véleményeket „szavakban" kell nyilvánítani és éppenséggel „becsületsértő" szavakban is lehet nyilvánítani, hiszen a „vélemények" kifejezésben becsületsértő vélemények is *„szubszumálhatók"*?

2. §. „A gyűlés egy tagja sem vonható felelősségre vagy tartóztatható le büntetés alá eső cselekedet miatt a gyűlés tartama alatt annak hozzájárulása nélkül, kivéve, ha vagy a tett elkövetésekor vagy 24 órán belül utána fogják el. — Ugyanilyen hozzájárulás szükséges adósságok miatti letartóztatáskor."

Módosítvány: „Az utolsó mondatnak: »Ugyanilyen hozzájárulás szükséges adósságok miatti letartóztatáskor« a törlése."

Indokolás: „Ebben *az állampolgárok magánjogaiba* való *beavatkozás*

rejlik, amelynek szentesítése aggályosnak tűnik nekem. Bármily nagy érdeke is a gyűlésnek, hogy valamely képviselő a körében legyen, a *magánjogok* tiszteletbentartását mégis előbbre valónak vélem.

Különösen megfontolandó azonban az, hogy mi ezt a törvényt nem a jövő számára, azaz nem egy eljövendő képviselőház tagjai számára, hanem a *magunk számára* hozzuk. Feltéve, hogy vannak olyan tagok közöttünk, akiknek félniök kellene adósságok miatti letartóztatástól, bizonyára mégis csak rossz benyomást tenne választóinkra, ha egy saját magunk által hozott törvénnyel hitelezőink *jogos* üldözése ellen akarnánk megvédeni magunkat."

Vagy inkább fordítva! Stupp úrra tesz rossz benyomást az, hogy a választók olyan tagokat küldtek „közénk", akiket adósságok miatt letartóztathatnának. Mily szerencséje *Mirabeaunak* és *Foxnak*, hogy nem Stupp törvényhozása alatt éltek. Egyetlenegy nehézség egy pillanatra megbökkenti Stupp urat, ez „a gyűlésnek az érdeke, hogy valamely képviselő a körében legyen". A *népérdek* — ugyan ki beszél erről? Egy „zárt társaság" érdekéről van szó, amely azt akarja, hogy az illető a körében legyen, míg a hitelező azt akarja, hogy az illető kint a fogdában legyen. Két fontos érdek összeütközése! Stupp úr velősebben is megfogalmazhatta volna módosítványát: Adósságokkal terhelt egyének csak megfelelő hitelezőik engedélyével nevezhetők ki népképviselőkké. Hitelezőik által mindenkor visszahívhatók. És legfelsőbb fokon gyűlés és kormány az *államhitelezők* legeslegmagasabb döntésének vannak alávetve.

Második *módosítvány* a 2. §-hoz: „Hivatalból a gyűlés egy tagja sem üldözhető, sem nem tartóztatható le büntetendő cselekedet miatt a gyűlés hozzájárulása nélkül ülésezésének tartama alatt, hacsak a letartóztatás nem tettenérés következménye volt."

Indokolás: „Az első sorban levő »gyűlés« szó testületként értendő, erre, szerintem, nem illik a »tartama alatt« kifejezés, és azt javasolom, hogy »ülésezéseinek tartama alatt«.

A »büntetés alá eső cselekedet« helyett odaillőbbnek tartom, hogy »büntetendő cselekedet«.

Azon a véleményen vagyok, hogy büntetendő cselekedetek miatti *magánvádakat* nem szabad kizárnunk, mert akkor a *magánjogokba* való beavatkozást engednénk meg magunknak. Ezért a toldalék, hogy »hivatalból«.

Ha a »vagy a következő 24 órán belül stb.« toldalék megmarad, akkor a bíró minden képviselőt letartóztathat, valamely vétség utáni 24 órán belül."

A törvényjavaslat a küldöttek sérthetetlenségét a gyűlés tartama alatt biztosítja, Stupp úr módosítványa „az ülésezések tartama" alatt, azaz

napi 6, legfeljebb 12 órára. És mely éleselméjű indokolás. *Egy ülés tartamáról* lehet beszélni, de *egy testület tartama*?

Stupp úr nem akarja hagyni, hogy a küldötteket *hivatalból* üldözzék és letartóztassák a gyűlés hozzájárulása nélkül. Megengedi tehát magának a *büntetőjogba* való beavatkozást. De *magánvádból*! Csak semmi beavatkozást a magánjogba. Éljen a magánjog! Ami az államot nem illeti meg, az meg kell hogy illesse a magánembert! A magánvád mindenek felett! A magánvád Stupp úr rögeszméje. A magánjog a Szentírás! Esküdjetek a magánjogra, főként a magánvádra! Hódolatot, nép, a legszentségesebb előtt!

A magánjognak nincs beavatkozása a közjogba, de a közjognak vannak „aggályos" beavatkozásai a magánjogba. Egyáltalában minek még egy alkotmány, amikor megvan nekünk a Code civil[98] és vannak polgári törvényszékeink meg ügyvédeink?

3. §. „A gyűlés valamely tagja elleni minden bűnvádi eljárás és minden fogvatartás felfüggesztetik az ülés tartamára, ha a gyűlés ezt kívánja."

Javaslat a 3. §-hoz a következő megváltoztatott fogalmazásra:

„A gyűlés valamely tagja elleni minden bűnvádi eljárás és minden ennek következtében eszközölt letartóztatás, ha nem *bírói végzés* erejénél fogva következett be, azonnal felfüggesztendő, amennyiben a gyűlés ezt elhatározza."

Indokolás: „Bizonyára nem az a szándék, hogy olyan képviselőket, akik már bírói végzéssel börtönbüntetésre vannak ítélve, kiengedjenek a fogdából.

Ha a módosítványt elfogadják, akkor ugyanez érvényes azokra, akik adósságból kifolyólag vannak letartóztatásban."

Táplálhatja-e a gyűlés azt a hazaáruló szándékot, hogy „egy bírói végzés erejét" gyengíti, vagy éppenséggel egy adósságból kifolyólag „letartóztatásban" levő férfiút kebelébe hív? Stupp úr reszket ettől a magánvád elleni és a bírói végzés ereje elleni merénylettől. Most a népszuverenitás összes kérdései elintézésre találtak. Stupp úr proklamálta a *magánvád és a magánjog szuverenitását.* Mily kegyetlenség, hogy ilyen férfiút kiragadnak a magánjogi gyakorlatból és belehajítják a törvényhozó hatalom *alárendelt* szférájába? A szuverén nép elkövette ezt az „aggályos" beavatkozást a „magánjogba". Stupp úr ezért magánvádat tesz folyamatba a népszuverenitás és a közjog ellen.

Miklós császár pedig nyugodtan visszafordulhat. A porosz határ átlépésekor nyomban elébe lép Stupp képviselő, a „magánváddal" az egyik kezében

és a „bírói végzéssel" a másikban. Hiszen, demonstrálja Stupp úr illő ünnepélyességgel: A háború, mi is a háború? Aggályos beavatkozás a magánjogba! Aggályos beavatkozás a magánjogba!

Das Amendement Stupp

A megírás ideje: 1848 június 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 21. (21.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Új politika Posenban[62]

Köln, június 20. Ismét új fordulat a poseni ügyben! A fennkölt ígéretek és lelkesítő proklamációk fázisa után, a Willisen-féle fázis után jött a Pfuel-féle fázis, srapnelekkel, megbélyegzéssel és leborotvált fejekkel[99], a vérfürdő és orosz barbárság fázisa. A Pfuel-féle fázis után most a megbékélés új fázisa jön!

Olberg őrnagyot, a poseni vezérkar főnökét s a mészárlások és megbélyegzések fő részesét, hirtelen, nem saját kívánságára, áthelyezik. *Colomb* tábornokot, ugyancsak nem saját kívánságára, Posenból Königsbergbe helyezik át. *Pfuel* (Pokolkövy) tábornokot Berlinbe hívatják és *Beurmann* főprezidens már meg is érkezett oda.

Így hát Posent egészen elhagyták azok a lovagok, akik a pokolkövet viselték címerükben és a borotvát csattogtatták, azok a vitézek, akik biztos fedezékből, 1000—1200 lépés távolságból srapnellel terítették le a pusztán kaszával felfegyverzett parasztokat. A német-zsidó lengyelfalók reszketnek; mint korábban a lengyelek, most ők látják magukat a kormánytól elárultatva.

A Camphausen-kormánynak hirtelen világosság gyúlt az agyában. Az orosz invázió veszélye megmutatja most neki, milyen iszonyú nagy hibát követett el azzal, hogy kiszolgáltatta a lengyeleket a bürokrácia és a pomerániai Landwehr dühének. Most szeretné mindenáron visszanyerni a lengyelek rokonszenvét, most, amikor már késő!

Így hát mindez — a lengyelek elleni egész véres megsemmisítő háború[60], minden kegyetlenségével és barbárságával, amelyek örök gyalázatként fognak a német névhez tapadni, a lengyelek jogos halálos gyűlölete ellenünk, a most szükségszerű orosz—lengyel szövetség Németország ellen, amely szövetség a forradalom ellenségeit egy 20 milliós bátor néppel erősíti — mindez pusztán azért történt és jött létre, hogy Camphausen úr végre alkalmat kapjon a maga pater peccavi-jának* elhebegésére?

Netán azt hiszi Camphausen úr, hogy most, amikor szüksége van a

* — atyám, vétkeztem-ének[100] — *Szerk.*

lengyelekre, gyengéd szólamokkal és engedményekkel visszaszerezheti vérbe fojtott rokonszenvüket? Azt hiszi, hogy a megbélyegzett kezek valaha is verekednek majd érte, a megnyírt fejek kiteszik magukat érte az orosz szablyáknak? Valóban azt hiszi, hogy a maradékot, amelyet a porosz srapnelek meghagytak, valamikor is az orosz kartácsok ellen vezetheti?

És azt hiszi Camphausen úr, hogy még kormányon maradhat, miután alkalmatlanságát ő maga ilyen egyértelműen bevallotta?

Neue Politik in Posen

A megírás ideje: 1848 június 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 21. (21.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A Camphausen-kormány bukása[101]

Köln, június 22.

„A fénylő Nap bármi szép is,
le kell tűnjön egyszer mégis"[102],

és március 30-ának forró lengyel vérben megfestett Napja[103] is letűnt.

A Camphausen-kormány ráaggatta az ellenforradalomra a maga liberális-polgári köntösét. Az ellenforradalom elég erősnek érzi magát arra, hogy e terhes álruhát lerázza.

Lehetséges, hogy néhány napra a balközépnek valamiféle tarthatatlan kormánya következik a március 30-i kormány után. Valódi utódja a *porosz herceg kormánya.* Camphausennek jutott a tisztesség, hogy megadta az abszolutista-feudális pártnak ezt a természetes főnökét és önmagának az utódját.

Minek még tovább dédelgetni a polgári gyámokat?

Nem állnak-e az oroszok a keleti határon, a porosz csapatok pedig a nyugatin? Nincsenek-e a lengyelek srapnelekkel és pokolkővel az orosz propaganda számára megnyerve?

Nem történt-e meg minden intézkedés arra, hogy Prága ágyúzását csaknem valamennyi rajnai városban megismételjék?

A dán, a lengyel háborúban, a katonaság és nép közötti sok kis konfliktusban nem volt-e a hadseregnek elég ideje arra, hogy brutális szoldateszkává képezze ki magát?

Nem elégelte-e meg a burzsoázia a forradalmat? És nem emelkedik-e ki a tenger közepén az a szikla, amelyre az ellenforradalom a templomát fogja építeni — *Anglia?*

A Camphausen-kormány igyekszik még néhány garasnyi népszerűséget hajhászni, a nyilvános részvétet felélesztení annak bizonygatásával, hogy *dupe-ként** lép le az államszínpadról. És biztos, hogy ő becsapott csaló.

---

* — *rászedettként*; *becsapottként* — *Szerk.*

A nagyburzsoázia szolgálatában igyekeznie kellett elütni a forradalmat demokratikus gyümölcseitől, a demokráciával való harcban kénytelen volt az arisztokrata párttal szövetkezni és ellenforradalmi kedvteléseinek eszközévé lenni. Ez a párt eléggé megerősödött ahhoz, hogy protektorát letaszíthassa a fedélzetről. *Camphausen úr a nagyburzsoázia szellemében vetett reakciót, a feudális párt szellemében aratta le.* Ez volt e férfiú jó szándéka, ez a rossz sorsa. Csak egy garasnyi népszerűséget[104] a csalódott férfiúnak.

Egy garasnyi népszerűséget!

„A fénylő Nap bármi szép is,
le kell tűnjön egyszer mégis!"

Ámde *Keleten* ismét felkél.

Sturz des Ministeriums Camphausen

A megírás ideje: 1848 június 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 23. (23.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A frankfurti német nemzetgyűlés első tette[7]

Köln. A német nemzetgyűlés[8] végre a sarkára állt! Végre hozott egy határozatot, melynek azonnali gyakorlati hatása van, közbelépett az osztrák—olasz háborúban[105].

És hogyan lépett közbe? Proklamálta Itália függetlenségét? Futárt küldött Bécsbe, azzal a paranccsal, hogy Radetzky és Welden azonnal vonuljanak vissza az Isonzo mögé? Szerencsekívánó üzenetet intézett a milánói ideiglenes kormányhoz?

Szó sincs róla! Kijelentette, hogy minden *Triesztre irányuló támadást háborús ténynek* fog *tekinteni.*

Vagyis: A német nemzetgyűlés, szívélyes egyetértésben a szövetségi gyűléssel, megengedi az osztrákoknak, hogy Itáliában a legnagyobb brutalitásokat kövessék el, hogy fosztogassanak, gyilkoljanak, minden városra, minden falura gyújtóröppentyűket hajítsanak (lásd az *Itália* rovatot) és aztán biztonságban visszavonuljanak semleges német szövetségi területre! Megengedi az osztrákoknak, hogy német földről minden pillanatban elárasszák Lombardiát horvátokkal és pandúrokkal[106], de meg akarja tiltani az olaszoknak, hogy a megvert osztrákokat búvóhelyeikre kövessék! Megengedi az osztrákoknak, hogy Trieszből blokád alá vegyék Velencét, a Piave, a Brenta, a Tagliamento torkolatát; de az olaszoknak tilos mindenféle ellenségeskedés Trieszttel szemben!

A német nemzetgyűlés nem viselkedhetett volna gyávábban, mint ahogy ezzel a határozattal tette. Nincs mersze ahhoz, hogy az olasz háborút nyíltan szentesítse. De még sokkal kevésbé van mersze ahhoz, hogy az osztrák kormánynak megtiltsa a háborút. Ebben a zavarában hozza — és ráadásul közfelkiáltással, hogy a hangos lármával titkos félelmét túlharsogja — a Triesztre vonatkozó határozatot, mely az olasz forradalom ellen viselt háborút forma szerint sem nem helyesli, sem nem helyteleníti, de a lényeg szerint helyesli.

Ez a határozat közvetett — és ezért egy 40 milliós nemzetre nézve, amilyen a német, kétszeresen szégyenletes — *hadüzenet Itáliának.*

A frankfurti gyűlés határozata a felháborodás viharát fogja előidézni

egész Itáliában. Ha az olaszokban van még némi büszkeség és energia, akkor Trieszt ágyúzásával és a Brenner elleni felvonulással válaszolnak.

De a frankfurti gyűlés tervez, és a francia nép végez. Velence francia segítséget hívott oda; ez után a határozat után a franciák bizonyára hamarosan átlépik az Alpokat, és akkor nem tart soká, máris itt vannak nálunk a Rajnánál.

Az egyik képviselő* szemére vetette a frankfurti gyűlésnek, hogy nem dolgozik. Ellenkezőleg. Már annyit dolgozott, hogy van egy háborúnk északon, egy meg délen, és hogy elkerülhetetlenné vált egy háború nyugaton, egy meg keleten. Abban a szerencsés helyzetben leszünk, hogy egyidejűleg harcolhatunk a cár és a francia köztársaság ellen, a reakció és a forradalom ellen. A gyűlés gondoskodott arról, hogy orosz és francia, dán és olasz katonák találkát fognak adni egymásnak a frankfurti Szt. Pál templomban[107]. És még azt mondják, a gyűlés nem dolgozik!

Erste Tat der deutschen Nationalversammlung zu Frankfurt

A megírás ideje: 1848 június 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 23. (23.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* Kohlparzer. — *Szerk.*

A Hansemann-kabinet[108]

Köln, június 23. Új fordulat a berlini miniszterválságban! *Hansemannunk* van megbízva a kabinet megalakításával, és ő a régi kormány roncsaival, *Patowval, Bornemann-nal, Schleinitzcel és Schreckensteinnel* együtt meghatottan fog a balközép karjaiba omlani. Állítólag *Rodbertus* úr részt vesz ebben az új kombinációban; ő a közvetítő, aki a Camphausen-kormány bűnbánó roncsainak megszerzi a balközép kegyét és bocsánatát.

Hála Rodbertus úr kegyének, porosz Duchâtelünk megkoronázva látja legszebb vágyait — kormányelnök lesz. Camphausen babérai nem hagyták aludni; most végre alkalma lesz bebizonyítani, hogy mire képes, ha akadályozatlanul tárhatja szét szárnyait. Most majd teljes dicsfényükben csodálhatjuk óriási pénzügyi terveit, a minden ínség és minden nyomorúság megszüntetésére irányuló mérhetetlen tervezeteit, melyeket oly nagyszerűeknek tüntetett fel képviselői előtt. Most áll csak módjában, hogy az államnak szentelje azon tehetségek egész bőségét, amelyeket korábban vasútszakemberként meg más állásokban oly ragyogóan és sikeresen fejlesztett ki. És most fognak csak záporozni a kabinetkérdések.

Hansemann úr túlszárnyalta példaképét — Rodbertus önfeláldozása révén kormányelnök lesz, ami Duchâtel sohasem volt. De mi óva intjük őt. Duchâtelnek megvoltak az okai, hogy miért maradt mindig látszólag második vonalban. Duchâtel tudta, hogy az ország többé vagy kevésbé művelt rendjeinek mind a kamarán belül, mind azon kívül szükségük van a „nagy vita" ékesszóló lovagjára, egy Guizot-ra vagy Camphausenre, aki minden tetszés szerinti esetben a megkívánt érvekkel, filozófiai fejtegetésekkel, államférfiúi elméletekkel és más üres frázisokkal megnyugtatja a lelkiismereteket és magával ragadja az összes hallgatók szívét. Duchâtel szívesen átengedte bőbeszédű ideológusainak a kormányelnökség nimbuszát; neki a hiú csillogás értéktelen volt, őt a valóságos gyakorlati hatalom érdekelte, és tudta: ahol *ő* volt, ott volt a valóságos hatalom. Hansemann úr másképp akarja megpróbálni; ez az *ő* dolga. Mi azonban megismételjük, a kormányelnökség nem a természetes helye Duchâtelnek.

De fájdalmas érzés fog el bennünket, ha eszünkbe jut, mily hamar lezuhan majd Hansemann úr szédítő magaslatáról. Még mielőtt a Hansemann-kabinet megalakult, mielőtt csak egy pillanatra hozzájut meglétének élvezéséhez, már pusztulásra van ítélve.

„Az ajtó előtt a hóhér"[109];

a reakció és az oroszok bekopogtatnak, és mielőtt a kakas háromszor kukorékolna, a Hansemann-kabinet megbukik, dacára Rodbertusnak és dacára a balközépnek. Akkor isten veled kormányelnökség, isten veled pénzügyi tervek és az ínség megszüntetésére irányuló óriástervezetek; valamennyit elnyeli a mélység, és Hansemann úr jól jár, ha nyugodtan visszatérhet szerény polgártűzhelyéhez és elgondolkozhat azon, hogy az élet álom[110].

Das Kabinett Hansemann

A megírás ideje: 1848 június 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 24. (24.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A „Neue Berliner Zeitung" a chartistákról

Köln, június 23. A *„Neue Berliner Zeitung"*[111] a lap 1. számában mindenféle furcsa dolgot jelent nekünk Angliából. Takaros dolog, ha valaki eredeti; a „Neue Berliner Zeitung"-nak legalább az az érdeme megvan, hogy az angol állapotokat egészen vadonatúj módon ábrázolja. Először ezt olvashatjuk: „O'Connornak, aki úgy látszik valóban szellem és jellem nélküli férfiú, itt semmi tekintélye nincsen."

Nem akarjuk eldönteni, hogy O'Connornak van-e annyi szelleme és jelleme, mint a „Neue Berliner Zeitung"-nak. Lehet, hogy a régi ír királyok ivadéka, a nagy-britanniai proletariátus vezére ezekben az erényekben elmarad a művelt Berlini mögött; ami azonban a tekintélyt illeti, ó művelt Berlini, ebben persze igazad van: O'Connornak, mint minden forradalmárnak igen rossz a híre; ő sohasem tudta úgy kivívni magának az összes jámborok tiszteletét, ahogy ezt te már első számoddal elérted. A továbbiakban azt mondja a Berlini: „O'Connel azt mondotta, hogy neki" (ti. O'Connornak) „van ugyan energiája, de nincs logikája." Ez megint egészen pompás. A boldogult Dan* tiszteletreméltó férfiú volt; energiájának logikája abban állt, hogy évente 30 000 font sterlingnyi járadékot húzott ki szegény honfitársainak zsebéből; az O'Connor-féle agitáció logikája e hírhedt chartista számára csak összes birtokainak eladását hozta. „Jones úr, a chartisták szélsőséges frakciójának második vezére, aki után most a bíróságok nyomoznak, és aki sehol sem található meg, még csak 1000 font sterlingre sem tud kezest állítani magának." Ez a harmadik újdonsága a szélsőségesen művelt Berlininek; ebben a három sorban három szélsőségesen nevetséges dolgot mond. Először, kezességről szó sem lehet, amíg a bíróságok még nyomoznak valaki után. Másodszor, Ernest Jones úr már két hete a Newgate-ben** van, és a művelt Berlini bizonyára csak valamely másik szélsőségesen művelt és szélsőségesen értesült kollégájánál volt teára meghíva, amikor nemrég az egész angol burzsoá sajtó tudtul

*Daniel O'Connel. — *Szerk.*
***Londoni börtön.* — *Szerk.*

adta Jones elfogatása fölötti brutális örömét. Harmadszor, Jones úr végül persze talált magának valakit, aki szívesen lefizetett volna helyette 1000 font sterlinget, nevezetesen magát a szellemi és jellem nélküli O'Connort, akit azonban a bíróságok visszautasítottak, mert a parlament tagja lévén, nem vállalhat kezességet.

A Berlini azzal fejezi be, hogy a chartistákat az ország kisebb városaiban gyakran ütlegelteti egymással. Drága Berlini, csak egyszer olvastál volna egy angol újságot! Rájöttél volna, hogy a chartistáknak mindenkor sokkal több élvezetet okozott a rendőrséget verni, mint egymást.

A szellem- és jellemteli „Neue Berliner Zeitung"-ot olvasóink különös figyelmébe ajánljuk.

Die „Neue Berliner Zeitung"
über die Chartisten

A megírás ideje: 1848 június 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 június 24. (24.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A Gervinus-újság[74] fenyegetése

Köln, június 24. „Ha a frankfurti gyűlés tekintélye és alkotmányhatározatai kordában tartják Franciaországot, akkor *nincs baj*, Poroszország a keleti tartományaiból megint helyre fogja állítani tekintélyét és *emellett talán aligha riadhat vissza Rajna-tartományának momentán elvesztésétől.*" (Gervinus-újság, június 22.)

Milyen diplomatikusan ír a professzor-újság berlini tudósítója! Poroszország helyre fogja állítani a „tekintélyét a keleti tartományai*ból*". Hol fogja a tekintélyét helyreállítani? A keleti tartományok*ban*? Dehogy, a keleti tartományok*ból*. A Rajna-tartományban? Még kevésbé. Hiszen tekintélyének e *helyreállításánál „a Rajna-tartomány momentán elvesztésére*" számít, azaz „tekintélyének" momentán *elvesztésére* a Rajna-tartományban.

Tehát *Berlinben* és *Breslauban* fogja helyreállítani.

És miért nem keleti tartomány*ával*, miért keleti tartomány*ából* fogja helyreállítani a Berlinben és Breslauban — úgy látszik — elvesztett tekintélyét?

Oroszország nem a *keleti tartománya* Poroszországnak, inkább Poroszország a *nyugati tartománya* Oroszországnak. De a porosz keleti tartomány*ból*, karöltve a jóravaló pomerániaikkal, az oroszok *Szodoma* és *Gomorra* felé fognak vonulni és helyreállítják *Poroszország „tekintélyét*", ti. a porosz dinasztiáét, az abszolút királyságét. Elvesztett volt ez a „tekintély" attól a naptól fogva, amikor az abszolutizmusnak egy *„írott*", plebejus vértől beszennyezett *„papírrongyot*" kellett önmaga és az *ő* népe közé tolnia[112], amikor az udvar arra kényszerült, hogy polgári gabona- és gyapjúkereskedők[113] oltalma és felügyelete alá helyezze magát.

A barát, a megmentő tehát Keletről jön; minek ezen az oldalon a határt katonailag megszállni? Nyugatról jön az ellenség, Nyugatra kell ezért a haderőt összpontosítani. A *„Kölnische Zeitung*"[114] egyik naiv berlini tudósítója nem tudja felfogni *Pfuelnak*, a jóravaló lengyelbarátnak hősiességét, aki pétervári küldetést vállal anélkül, hogy 100 000 főnyi fedezet lenne mögötte. Pfuel *félelem nélkül* utazik Pétervárra! *Pfuel Pétervárott*! *Pfuel* nem riad vissza az orosz határ átlépésétől, és a német közönség arról

fecseg, hogy orosz katonaság áll a német határon! A „Kölnische Zeitung" tudósítója szánakozik a német közönségen. Ámde térjünk vissza professzor-újságunkhoz!

Ha Keletről az oroszok a porosz dinasztiának, akkor Nyugatról a franciák a német népnek fognak segítségére sietni. És nyugodtan tovább vitázhat a „frankfurti gyűlés" a legjobb napirendről és a legjobb „alkotmányhatározatokról". A Gervinus-újság tudósítója e nézetet abban a szóvirágban rejti el, „hogy a frankfurti gyűlés és alkotmányhatározatai" Franciaországot „kordában" fogják tartani. Poroszország *el* fogja *veszíteni* a Rajna-tartományt. De miért *riadjon vissza* ettől a veszteségtől? Ez csak „momentán" lesz. A német patriotizmus még egyszer orosz kommandó alatt a welsch* Babilon ellen fog menetelni és tartósan helyreállítja *„Poroszország tekintélyét"* a Rajna-tartományban és egész Dél-Németországban is. Oh sejtelmes kis angyalom![115]

Ha Poroszország nem *„riad vissza a Rajna-tartomány momentán elvesztésétől"*, a Rajna-tartomány még kevésbé riad vissza a porosz uralom *„permanens"* elvesztésétől. Ha a poroszok az oroszokkal, akkor a németek a franciákkal fognak szövetkezni és velük egyesülten folytatják Nyugat háborúját Kelet ellen, a civilizációét a barbárság ellen, a köztársaságét az önkényuralom ellen.

Mi Németország egységét akarjuk, de csak a nagy német monarchiák szétzúzásából válhatnak ki ennek az egységnek az elemei. Csak a háború és a forradalom viharában fognak összekovácsolódni. A konstitucionalizmus pedig magától eltűnik, mihelyt *az események jelszava* így hangzik: *Önkényuralom vagy köztársaság.* Ámde, kiáltják oda nekünk felháborodva a konstitucionalista burzsoák, ki hozta a németek nyakára az oroszokat? Ki más, mint a demokraták? Le a demokratákkal! — És igazuk van!

Ha mi magunk vezettük volna be nálunk az orosz rendszert, akkor az oroszoknak megtakarítottuk volna a fáradságot, hogy bevezessék, magunknak pedig — *a hadiköltségeket.*

Drohung der Gervinus-Zeitung
A megírás ideje: 1848 június 24.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 25. (25.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

* — *a* franciák *és* olaszok *gúnyneve — Szerk.*

Patow megváltási emlékirata[116]

Köln, június 24. Az e hó 20-i kiegyező-ülésen, ama végzetes ülésen, amelyen Camphausen Napja letűnt és a miniszteriális káosz beköszöntött, Patow úr egy emlékiratot nyújtott be azokról a fő alapelvekről, amelyek szerint a feudalizmus kiküszöbölését falun szabályozni akarja.

Ha az ember ezt az emlékiratot olvassa, meg sem érti, miért nem tört ki az ó-porosz tartományokban már régen egy parasztháború. Micsoda zagyvaléka a szolgálatoknak, dézsmáknak, szolgáltatásoknak, micsoda zűrzavara a középkori elnevezéseknek, egyik dőrébb a másiknál! Lehnsherrlichkeit, Sterbefall, Besthaupt, Kurmede, Blutzehnt, Schutzgeld, Walpurgiszins, Bienenzins, Wachspacht, Auenrecht, Zehnten, Laudemien, Nachschussrenten,[117] mindez máig is fennmaradt még „a világ legjobban igazgatott államában" és mindörökké fennmaradt volna, ha a franciák nem csinálnak februári forradalmat!

Igen, ezeknek a terheknek a többsége és éppen a *legnyomasztóbbak* közülük mindörökké fennmaradnának, ha a dolog Patow úr óhaja szerint történne. Hiszen Patow úrnak éppen azért utalták ki ezt az ügykört, hogy a brandenburgi, pomerániai és sziléziai falusi junkereket amennyire lehet kímélje, a parasztokat pedig a forradalom gyümölcseitől amennyire lehet elüsse!

A berlini forradalom mindezeket a feudális viszonyokat minden időkre lehetetlenné tette. A parasztok, mint ez egészen természetes, azonnal eltörölték őket a gyakorlatban. A kormánynak semmi más tennivalója nem volt, mint az, hogy *az összes feudális terheknek a népakarat révén ténylegesen már bekövetkezett megszüntetését* törvényes formába öntse.

Mielőtt azonban az arisztokrácia elhatározza magát egy augusztus negyedikére[87], előbb kastélyainak lángokban kell állniok. A kormány, itt maga is egy arisztokrata által képviselve, az arisztokrácia mellett nyilatkozott; olyan emlékiratot terjeszt a gyűlés elé, amely a kiegyezőket felszólítja, hogy most a parasztforradalmat is, amely egész Németországban kitört márciusban, árulják el az arisztokráciának. A kormány felelős azokért a következményekért, melyekkel a Patow-féle alapelvek alkalmazása falun járni fog.

Patow úr ugyanis azt akarja, hogy a parasztok kártalanítást fizessenek az összes feudális terheknek, még a laudémiáknak a megszüntetéséért is. Kártalanítás nélkül csak azon terhek legyenek megszüntetendők, amelyek az örök-alattvalóságból, a régi adózási berendezkedésből és az úriszékből[118] folynak, illetve, amelyek a feudális úr számára értéktelenek (mily kegyes!), vagyis egyáltalában *azon* terhek, amelyek az egész feudális megterhelés legcsekélyebb részét teszik ki.

Ezzel szemben a szerződésekkel vagy bírói döntéssel már rendezett összes feudális megváltások végérvényesek. Vagyis: azok a parasztok, akik az 1816 óta és főképpen 1840 óta kibocsátott reakciós, nemesbarát törvények idején váltották meg terheiket, és akiket ennek során először a törvény és azután a megvesztegetett hivatalnokok elütöttek tulajdonuktól a feudális urak javára, ezek nem kapnak semmi kártalanítást.

Ehelyett viszont járadékbankokat[119] létesítenének, hogy a parasztok szemébe port hintsenek.

Ha a dolog Patow úr óhaja szerint történne, akkor a feudális terhek az ő törvényei idején éppoly kevéssé küszöbölődnének ki, mint ahogy nem kerültek megváltásra a régi, 1807-es törvények[120] idején.

A helyes cím Patow úr fogalmazványa számára ez: Emlékirat a feudális terheknek a megváltás révén örök időkre való fenntartásáról.

A *kormány egy paraszthábort provokál.* Poroszország talán *„nem riad vissza" Szilézia „momentán elvesztésétől"** sem.

Patows Ablösungsdenkschrift

A megírás ideje: 1848 június 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung". 1848 június 25. (25.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* *V. ö. 95—96. old. – Szerk.*

A felkelés demokratikus jellege

Prága. Napról napra jobban beigazolódik, hogy a prágai felkelésre vonatkozóan a mi felfogásunk volt a helyes (újságunk 18. száma), és hogy német lapoknak azon gyanúsításai, melyek szerint a cseh párt a reakciónak, az arisztokráciának, az oroszoknak stb. szolgál, tiszta hazugságok voltak.

Csak Leo Thun grófot és arisztokratáit látták, nem látták a cseh népnek, a nagyszámú ipari munkásnak, a parasztoknak a tömegét. Hiszen abban, hogy az arisztokrácia egy pillanatig megpróbálta a cseh mozgalmat a maga és az innsbrucki kamarilla[121] javára konfiskálni, abban bizonyára már benne foglaltatott az, hogy a forradalmi prágai proletariátus, mely már 1844-ben három napig teljesen ura volt Prágának[122], a nemesség és egyáltalában a reakció érdekét képviselte!

De mindezek a rágalmak a cseh párt első határozott csapására szétfoszlottak. A felkelés oly határozottan demokratikus volt, hogy a *Thun* grófok ahelyett, hogy az élére álltak volna, azonnal visszaléptek, és a nép osztrák túszokként visszatartotta őket. Oly határozottan demokratikus volt, hogy az összes arisztokrata párti csehek elmenekültek előle. Éppúgy a cseh feudális urak ellen, mint az osztrák szoldateszka ellen irányult.

Az osztrákok nem azért támadták meg a népet, mert cseh, hanem azért, mert *forradalmi* volt. A katonák Prága ostromát csak Bécs felperzselése és megostromlása előjátékának tekintették.

A „Berliner Zeitungshalle"[123] így ír: „*Bécs*, június 20.: Ma visszaérkezett a küldöttség, melyet az itteni Polgárbizottság[124] menesztett Prágába, kizárólag ama megbízással, hogy tartassa szemmel a távirati jelentéseket, és ne kelljen nekünk, mint az utóbbi napokban, gyakran 24 órát várnunk egy-egy ottani hírre. A küldöttség jelentést tett missziójáról a bizottságnak. Borzalmas, amit a prágai katonai uralomról jelent. Csak egy szava van a meghódított, ágyúzott, megszállt város mindeme borzalmairól: hogy nincs szó e rémségek lefestésére. Életüket veszélyeztetve jutottak el a Prága előtti utolsó állomástól kocsin a városba, életüket veszélyeztetve a katonákon át a prágai várba.

Mindenütt rájuk kiáltottak a katonák: »Itt is itt vagytok, ti bécsi kutyák! Most kezünkbe kerültetek!« Sokan neki akartak esni a küldötteknek, még a

tisztek is mérhetetlenül durvák voltak. Végre eljutottak a várba. Wallmoden gróf átvette a bizottságtól kapott megbízólevelüket, az aláírásra nézett, s így szólt: »*Pillersdorf*? az itt nálunk nem számít.« Windischgrätz ridegebben fogadta a polgárcsőcseléket, mint valaha, s így szólt: »*Mindenütt a forradalom győzött; itt mi vagyunk a győzők és nem ismerünk el semmi civiltekintélyt.* Amíg Bécsben voltam, nyugalom volt. Alig mentem el, rohamosan mindent halomra döntöttek.« A küldöttségtől elvették fegyvereiket, őket magukat fogva tartották a vár egyik szobájában. Csak két nap múltán kaptak távozási engedélyt; a fegyvereket nem kapták vissza.

Így jelentették küldötteink, így kezelte őket Prága Tillyje, így viselkedtek a katonák, és itt még úgy tesznek, mintha hinnének abban, hogy a harc pusztán a csehek ellen folyik. Netán a küldöttek cseh nyelven beszéltek? Nem viselték-e a bécsi nemzetőrség egyenruháját, nem volt-e kezükben a kormánynak és az általa törvényhozói tekintélyként meghatalmazott Polgárbizottságnak a felhatalmazása?

De a forradalom már túl messzire haladt előre. Windischgrätz annak a férfiúnak tartja magát, aki gátat vet neki. A cseheket lepuffantják mint a kutyákat, és ha itt az ideje a vakmerő csínynek, Bécs ellen fognak vonulni. Miért szabadította ki Windischgrätz Leo Thunt, ugyanazt a Leo Thunt, aki a prágai ideiglenes kormány élére állt, aki Csehország elszakadását hirdette? Miért, kérdjük, szabadították ki őt a csehek kezéből, ha egész viselkedése nem volt az arisztokráciával összebeszélt játék a kitörés előidézésére?

Tegnapelőtt elindult Prágából egy vonat. Ezen német menekült diákok, bécsi nemzetőrök, prágai menekült családok voltak, akik ott, a nyugalom helyreállítása ellenére, már nemigen érezték magukat otthonosan. A Prága utáni első állomáson az ott felállított katonai őrség követeli, hogy az utasok, különbség nélkül, adják le fegyvereiket, és vonakodásukra a katonák belelőnek a vagonokba, védtelen férfiak, nők és gyermekek közé. Hat holttestet húztak ki a kocsikból, és az utasok letörölték arcukról a meggyilkoltak vérét. Ezt követte el németekkel szemben a katonaság, amelyet itt a német szabadság mentőangyalának akarnak feltüntetni."

Demokratischer Charakter des Aufstandes
A megírás ideje: 1848 június 24.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung"
1848 június 25. (25.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

[Párizsi hírek]

Köln, június 24., este 10 óra. A 23-i párizsi levelek elmaradtak. Egy futár, aki itt keresztül jutott, beszéli, hogy Párizsból való elutazásakor kitört a harc a nép és a nemzetőrség között, és hogy bizonyos távolságra Párizstól erős ágyúdörgést hallott.

[Nachrichten aus Paris]

A megírás ideje: 1848 június 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 25. (25.) sz. (különmelléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Párizsi hírek]

Köln, június 25., este 10 óra. A párizsi levelek megint elmaradtak; a ma befutott párizsi újságok 23-iak, és szabályszerű postajárat esetén már tegnap este ide kellett volna érkezniök. Az egyetlen forrás, amely ilyen körülmények között rendelkezésünkre áll, a belga lapok zavaros és ellentmondásos jelentései és saját ismeretünk Párizsról. Megpróbáltuk, hogy ezek alapján lehetőleg hű képet adjunk olvasóinknak a június 23-i felkelésről.

További észrevételekre nincs idő. Részletes véleményünket, úgyszintén a párizsi kamara 23-i üléséről szóló hosszabb jelentést holnap fogjuk hozni.

[Nachrichten aus Paris]

A megírás ideje: 1848 június 25.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung"
1848 június 26. (26.) sz. (különmelléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

PÁRIZS
1848 JÚNIUSÁBAN

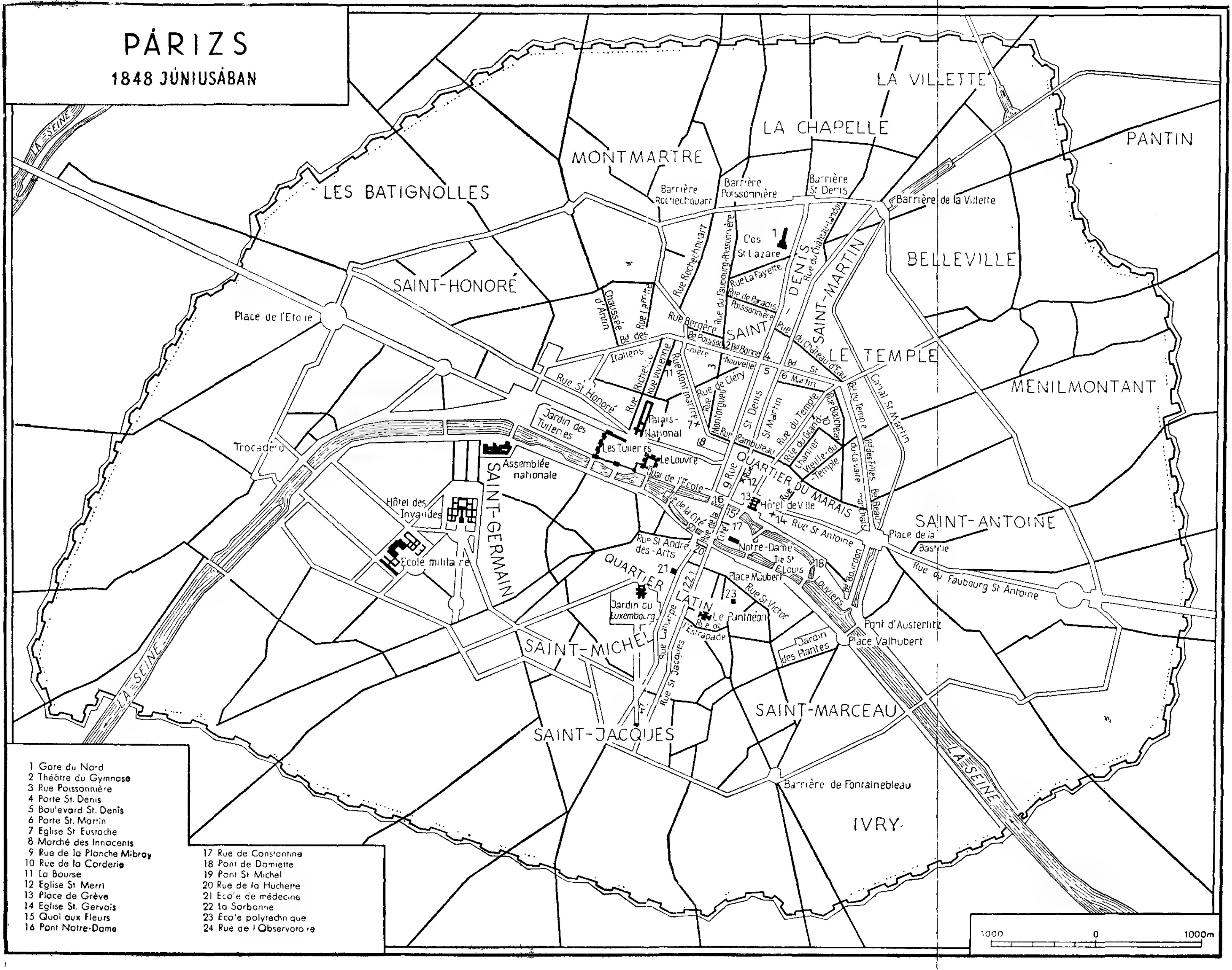

Részletek június 23-áról[125]

A felkelés tiszta munkásfelkelés. A munkások haragja kitört a kormány és a gyűlés ellen, amelyek megcsalták őket reményeikben, amelyek naponta újabb rendszabályokhoz nyúltak a burzsoázia érdekében a munkások ellen, amelyek feloszlatták a Luxembourg-palotában működő Munkásbizottságot[126], korlátozták a nemzeti műhelyeket[127], kiadták a csoportosulások elleni törvényt[128]. A felkelés határozottan proletár jellege kitűnik minden részletéből.

A boulevard-ok, a párizsi élet nagy ütőere, voltak a színterei az első csoportosulásoknak. A Porte St. Denis-től le a Rue Vieille du Temple-ig az egész útvonal zsúfolásig megtelt. Nemzeti műhelyekből való munkások kijelentették, nem fognak Sologne-ba, az ottani nemzeti műhelyekbe menni; mások elmondták, hogy tegnap elindultak oda, de már a Barrière de Fontainebleaunál hiába vártak a menetcédulákra és az elutazási parancsra, amelyeket nekik előző este megígértek.

10 óra körül barikádokat követeltek. Párizs keleti és délkeleti részét, a Quartier-tól és a Faubourg Poissonnière-től kezdve, gyorsan, de úgy látszik még meglehetősen rendszertelenül és összefüggéstelenül, elbarikádozták. A Rue St. Denis-t, St. Martint, Rambuteaut, a Rue du Faubourg Poissonnière-t, valamint a Szajna balpartján a St. Jacques és St. Marceau faubourg-ok bejáratait — a St. Jacques, La Harpe, La Huchette utcát és a hozzájuk csatlakozó hidakat — többé-kevésbé erősen elsáncolták. A barikádokra zászlókat tűztek ki ilyen felirattal: „Kenyér vagy halál!" vagy: „*Munka vagy halál!*"

Ezzel a felkelés határozottan a város keleti, túlnyomóan munkáslakta részére támaszkodott; elsősorban a Saint-Jacques, Saint-Marceau, Saint-Antoine, du Temple, Saint-Martin és Saint-Denis faubourg-okra, az „aimable faubourg"-okra[129], azután a közbeeső városrészekre (a Saint-Antoine, du Marais, Saint-Martin és Saint-Denis quartier-kra).

A barikádok építését támadások követték. A Boulevard Bonne Nouvelle őrhelyét, amelyet csaknem minden forradalomban elsőnek rohamoznak meg, a garde mobile[130] tartotta megszállva. A nép lefegyverezte.

De csakhamar odaérkezett felmentésül a nyugati városrészek burzsoá nemzetőrsége[131]. Újból megszállta az őrhelyet. Egy másik osztag a Théatre du Gymnase előtti magas járdát szállta meg, amely a boulevard-ok egy nagy szakasza fölött uralkodik. A nép megpróbálta lefegyverezni az előrenyomult őrszemeket; de egyelőre még egyik oldal sem használt fegyvert.

Végül megjött a parancs, hogy foglalják el a Porte Saint-Denis-nél a boulevard-on keresztben álló barikádot. A nemzetőrség előrenyomult, élén a rendőrbiztossal; tárgyaltak; eldördült néhány lövés, hogy melyik oldalról, az nem világos, és a tüzelés gyorsan általánossá lett.

Nyomban a Bonne Nouvelle-i őrhely is tüzet nyitott; a második légió egyik zászlóalja, amely a Boulevard Poissonnière-t tartotta megszállva, ugyancsak töltött fegyverrel nyomult előre. A nép minden oldalról körül volt véve. Előnyös és részben biztos állásaiból a nemzetőrség heves kereszttüzet nyitott a munkásokra. Ezek félóra hosszat védték magukat; végül sikerült elfoglalni a Boulevard Bonne Nouvelle-t és a barikádokat a Porte Saint-Martinig. Itt a nemzetőrség ugyancsak 11 óra körül a Temple felől elfoglalta a barikádokat és megszállta a boulevard-ok bejáratait.

A hősök, akik ezeket a barikádokat megostromolták, burzsoák voltak a második kerületből, amely a Palais Ex-Royaltól[132] az egész Faubourg Montmartre-ra kiterjed. Itt laknak a Rue Vivienne, a Rue Richelieu és a Boulevard des Italiens gazdag boutiquier-i*, a Rue Laffitte és a Rue Bergère nagy bankárai, valamint a Chaussée d'Antin életvidám járadékosai. Itt lakik Rothschild és Fould, Rougemont de Lowemberg és Ganneron. Itt van, egyszóval, a tőzsde, Tortoni[133] és mindaz, ami rajta függ és csüng.

Ezek a hősök, akiket legelsőnek és leginkább fenyegetett a vörös forradalom, voltak legelsőnek a csatatéren is. Jellemző, hogy *június 23-ának első barikádját a február 24-i legyőzöttek foglalták el.* Háromezer főnyi erővel nyomultak előre, négy század foglalt el rohamlépésben egy feldöntött omnibuszt. Közben a felkelők a Porte Saint-Denis-nél úgy látszik megint befészkelték magukat, mert dél felé Lamoricière tábornok kénytelen volt erős garde mobile-, sorkatonaság-, lovasság-különítményekkel és két ágyúval odavonulni, hogy a második légióval (a 2. kerület nemzetőrségével) együtt bevegyen egy erős barikádot. Egy szakasz garde mobile-t a felkelők visszavonulásra kényszerítettek.

A Boulevard Saint-Denis-n végbement harc volt a jeladás a csatározásra Párizs valamennyi keleti kerületében. A harc véres volt. Harmincnál több

* — boltosai — *Szerk.*

felkelőt öltek vagy sebesítettek meg. A felbőszült munkások megesküdtek, hogy a következő éjjel minden oldalról kirontanak és életre-halálra megküzdenek a „köztársaság garde municipale-jával"[134].

11 órakor a Planche-Mibray utcában (a Saint-Martin utca folytatása a Szajna felé) szintén harcoltak, egy embert megöltek.

A vásárcsarnok környékén — Rambuteau utca stb. — szintén véres összeütközésekre került sor. Négy-öt halott maradt a csatatéren.

Egy órakor a Rue du Paradis-Poissonnière-en volt ütközet; a nemzetőrség tüzelt, az eredmény ismeretlen. A Faubourg Poissonnière-ben véres összetűzés után a nemzetőrség két altisztjét lefegyverezték.

A Saint-Denis utcát lovassági rohamokkal tisztították meg.

A Faubourg Saint-Jacques-ban délután nagy hévvel folyt a harc. A Saint-Jacques és a La Harpe utcában, a Maubert téren váltakozó sikerrel rohamoztak barikádokat és *erősen lőtték őket kartáccsal.* A Faubourg Montmartre-ban is ágyúkkal lőttek a csapatok.

A felkelőket egészében visszaszorították. A városháza szabadon maradt; három órakor a felkelés a faubourg-okra és a Marais-ra korlátozódott.

Egyébként *kevés egyenruha nélküli* nemzetőrt (azaz munkásokat, akiknek nincs pénzük az egyenruha beszerzésére) lehetett látni fegyverben. Ezzel szemben voltak a nemzetőrök közt olyanok, akik *luxusfegyvereket,* vadászpuskákat stb. viseltek. Szintúgy lovas nemzetőrök (eleve a leggazdagabb családok ifjú tagjai) is ott gyalogoltak a gyalogság soraiban. A Boulevard Poissonnière-en a nemzetőrök nyugodtan hagyták magukat a néptől lefegyvereztetni és aztán kereket oldottak.

Öt órakor még tartott a harc, ekkor egy záporeső hirtelen felfüggesztette.

Egyes helyeken azonban még késő estig verekedtek. A Faubourg St. Antoine-ban, a munkásnépesség központjában kilenc órakor még puskalövések dördültek.

Eddig a harcot még nem egy döntő forradalom egész hevességével vívták. A nemzetőrség, a második légió kivételével, úgy látszik többnyire vonakodott a barikádok megtámadásától. A munkások, bármennyire fel voltak bőszülve, magától értetődően barikádjaik védelmére szorítkoztak.

Így váltak el este, miután a két fél találkát adott egymásnak másnap reggelre. A harc első napja semmifele előnyt nem adott a kormánynak; a visszaszorított felkelők az éjszaka folyamán újra megszállhatták az elvesztett posztokat, mint ahogy valóban meg is tették. Ezzel szemben két fontos tény a kormány ellen szólt: kartácsokkal lőtt, és nem győzte le a lázadást az

első napon. Márpedig a kartácsokkal és egy olyan éjszakával, amely nem a győzelem, hanem a puszta fegyverszünet éjszakája, *megszűnik a lázadás és elkezdődik a forradalom.*

Details über den 23. Juni

A megírás ideje: 1848 június 25.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 26. (26.) sz. (különmelléklet)

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Párizsi hírek

Köln, június 26. A Párizsból éppen most befutott hírek oly sok helyet foglalnak el, hogy kénytelenek vagyunk minden elmélkedő cikket elhagyni.

Ezért csupán két szót olvasóinkhoz. *Ledru-Rollin* és *Lamartine*, valamint miniszterei k *lemondása; Cavaignac katonai diktatúrája* Algírból Párizsba átültetve; *Marrast: polgári diktátor; Párizs vérfürdőben; a felkelés a valaha is végbement legnagyobb forradalommá, a proletariátusnak a burzsoázia elleni forradalmává* kifejlődve — ezek a legújabb híreink Párizsból. E *júniusi forradalom* óriási körvonalainak nem elegendő három nap, mint a *júliusi forradalomnak* és a *februári forradalomnak*, de a *nép győzelme kétségtelenebb, mint valaha. A francia burzsoázia meg merte tenni azt, amit a francia királyok sohasem mertek: maga hívta ki végzetét. A francia forradalomnak* ezzel a *második felvonásával* kezdődik csak meg az *európai tragédia.*

Nachrichten aus Paris

A megírás ideje: 1848 június 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 27. (27.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Northern Star" a „Neue Rheinische Zeitung"-ról

Az angol chartisták lapja, a Feargus *O'Connor*, G. Julian *Harney* és Ernest *Jones* által szerkesztett „*Northern Star*"[135] a legutóbbi számában elismerően nyilatkozik arról a módról, ahogyan a „Neue Rheinische Zeitung" az angol népmozgalmat felfogja és egyáltalában a demokráciát képviseli.

Köszönetet mondunk a „Northern Star" szerkesztőinek azért, hogy olyan baráti és igazán demokrata módon említették meg újságunkat. Egyúttal biztosítjuk őket, hogy a *forradalmi* „*Northern Star*" az egyetlen angol lap, amelynek elismerése számunkra fontos.

Der „Northern Star"
über die „Neue Rheinische Zeitung"

A megírás ideje: 1848 június 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 június 27. (27.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

Június 23[125]

Még mindig találunk egy csomó pótlólag megemlítendő körülményt a június 23-i harcra vonatkozóan. Az előttünk fekvő anyag kimeríthetetlen; az idő azonban csak a legfontosabbnak és a jellemzőnek a közlését engedi meg.

A júniusi forradalom olyan elkeseredett harc képét tárja elénk, amilyet még nem látott Párizs, még nem látott a világ. Minden eddigi forradalom közül a milánói márciusi napok[105] harcai voltak a legforróbbak. Egy csaknem fegyvertelen, 170 000 lelket számláló népesség megvert egy 20 000 – 30 000 főnyi hadsereget. De a milánói márciusi napok gyerekjáték voltak a párizsi júniusi napokhoz képest.

Amiben a júniusi forradalom minden eddigi forradalommal szemben kitűnik, az *minden illúziónak, minden lelkesedésnek a hiánya.*

A nép nem „mourir pour la patrie"*-t énekelve áll a barikádokon, mint februárban — június 23-ának a munkásai létükért harcolnak, a haza elvesztette számukra minden jelentőségét. A „Marseillaise" és a nagy forradalom minden emléke eltűnt. Nép és burzsoázia sejtik, hogy az a forradalom, amelybe belépnek, nagyobb 1789-nél és 1793-nál.

A júniusi forradalom a kétségbeesés forradalma, és a kétségbeesés néma haragjával, komor hidegvérével harcolják meg; a munkások tudják, hogy *élethalálharcot* vívnak, és ennek a harcnak a rettenetes komolysága előtt még a derűs francia szellemesség is elhallgat.

A történelemben csak két momentum mutat hasonlóságot azzal a harccal, amely valószínűleg még e pillanatban is folyik Párizsban: a római rabszolgaháború és az 1834-es lyoni felkelés. A régi lyoni jelszó is, „dolgozva élni vagy harcolva meghalni", tizennégy év után hirtelen újra felbukkant, újra a zászlókra írták.

A júniusi forradalom az első, amely az egész társadalmat valóban két nagy — Kelet-Párizs és Nyugat-Párizs által képviselt — ellenséges haditáborra bontja. Eltűnt a februári forradalom összhangja, az a vakító meg-

* — „meghalni a hazáért"[136] — *Szerk.*

tévesztésekkel, szép hazugságokkal teli poétikus összhang, amelyet a szépszavú áruló Lamartine oly méltóan képviselt. Ma a valóság könyörtelen komolysága szétszaggatja február 25-ének összes képmutató ígéreteit. A februári harcosok ma egymás ellen harcolnak, és — ami még sohasem fordult elő — nincs többé közömbösség, minden fegyverbíró férfi valóban részt vesz a harcban: a barikád*on* vagy a barikád *ellen*.

A Párizs utcáin egymással harcoló seregek létszáma oly nagy, mint azoké a hadseregeké, amelyek a népek csatáját[96] Lipcsénél megvívták. Már ez egymagában bizonyítja a júniusi forradalom óriási jelentőségét.

De térjünk át magának a harcnak a leírására.

Tegnapi híreink alapján azt kellett hinnünk, hogy a barikádokat meglehetősen terv nélkül emelték. A mai részletes jelentésekből az ellenkezője derül ki. Még soha nem voltak a munkások védőművei ilyen hidegvérrel, ilyen tervszerűséggel kivitelezve.

A város két haditáborra oszlott. A város északkeleti szélén, a Montmartre-tól le a Porte St. Denis-ig, innen a Rue St. Denis-n le, a Cité szigetén át, a Rue St. Jacques mentén a sorompóig húzódott a választóvonal. Ami ettől keletre terült el, azt a munkások megszállták és elsáncolták; a nyugati részből támadt a burzsoázia és innen kapta erősítéseit.

A nép kora reggel hallgatagon megkezdte barikádjainak felállítását. Ezek magasabbak és szilárdabbak voltak, mint valaha. A Faubourg St. Antoine bejáratánál levő barikádon hatalmas vörös zászló lengett.

A Boulevard St. Denis igen erősen volt elsáncolva. A boulevard-nak meg a Rue de Clérynek a barikádjai és a valóságos erődítményekké átalakított környező házak teljes védelmi rendszert alkottak. Itt tört ki, mint már tegnap beszámoltunk róla, az első jelentős harc. A nép példátlan halálmegvetéssel verekedett. A Rue de Cléry barikádja ellen a nemzetőrség egy erős különítménye oldaltámadást intézett. A barikád védelmezőinek többsége visszavonult. Csak hét férfi és két nő, két szép fiatal grizett, maradt a posztján. A hét férfi egyike a barikádra lép, kezében a zászlóval. A többi tüzet nyit. A nemzetőrség viszonozza, a zászlótartó elesik. Ekkor az egyik grizett ragadja meg a zászlót, egy magas szép lány, csinos ruhában, csupasz karral; átlép a barikádon és a nemzetőrség felé tart. A tüzelés folytatódott és a nemzetőrség burzsoái lelőtték a lányt, amikor az közvetlenül szuronyaik elé ért. Azonnal előugrik a másik grizett, megragadja a zászlót, felemeli társnőjének fejét, és amikor látja, hogy az halott, dühödten köveket zúdít a nemzetőrségre. Ő is elesik a burzsoák golyóitól. A tűz mind élénkebb lesz, az ablakokból, a barikádról lőnek; a nemzetőrség sorai megritkulnak; végül segítség érkezik hozzájuk, és a barikádot meg-

rohamozzák. A barikád hét védelmezője közül már csak egy volt életben, ezt lefegyverezték és foglyul ejtették. A második légió arszlánjai és tőzsdehiénái voltak azok, akik ezt a hőstettet hét munkás és két grizett ellen véghezvitték.

A két alakulat egyesülése és a barikád bevétele után pillanatnyi rémületes csönd áll be. De hamarosan megtörik. A vitéz nemzetőrség jóltáplált sortüzet nyit a boulevard egy részét elözönlő fegyvertelen és nyugodt embertömegekre. Ezek elszörnyedten ugranak szét. A barikádokat azonban nem sikerült bevenni. Csak amikor maga Cavaignac vonult oda sorkatonasággal és lovassággal, foglalták el hosszú harc után és csak három óra felé a boulevard-t a Porte Saint-Martinig.

A Faubourg Poissonnière-ben több barikádot állítottak fel, főként az Allée Lafayette sarkán, ahol több ház ugyancsak erődítményül szolgált a felkelőknek. A nemzetőrség egyik tisztje volt a parancsnokuk. A 7. könnyű gyalogezred, a garde mobile és a nemzetőrség vonult fel ellenük. Egy félórát tartott a harc; végül a csapatok győztek, de csak miután körülbelül 100 halottat és sebesültet vesztettek. Ez a harc délután 3 óra után zajlott le.

A Palais de Justice előtt ugyancsak felállítottak barikádokat a Rue Constantine-ban és a környező utcákban, valamint a Saint-Michel-hídon, ahol a vörös zászló lengett. Hosszabb harc után ezeket a barikádokat is bevették.

A diktátor Cavaignac a Notre-Dame-hídnál vonultatta fel tüzérségét. Innen lőtte a Planche-Mibrayt és a Rue de la Citét és könnyen fel tudta vonultatni a tüzérséget a Rue Saint-Jacques barikádjai ellen.

Ezt az utóbbi utcát számos barikád szelte át, és a házak igazi erődökké váltak. Itt csakis a tüzérség tudott hatni, és Cavaignacnak egy pillanatig sem voltak aggályai, hogy bevesse-e. Egész délután hallatszott az ágyúdörgés. A kartácsok végigsöpörték az utcát. Este 7 órakor már csak egy elfoglalandó barikád maradt. A halottak száma igen nagy volt.

A Saint-Michel-hídnál és a Saint-André des Arts utcában ugyancsak ágyúkkal lőttek. Egészen a város északkeleti végén, a Château Landon utcában, ahová egy csapatrész előremerészkedett, ugyancsak összelőttek egy barikádot ágyúgolyókkal.

Délután az északkeleti faubourg-okban mind élénkebb lett a küzdelem. La Villette, Pantin stb. külvárosok lakosai a felkelők segítségére jöttek. A barikádokat mindig újra felállították és igen nagy számban.

A Citében a garde républicaine[134] egy százada azzal az ürüggyel, hogy fraternizálni akar a felkelőkkel, belopakodott két barikád közé, majd pedig

tüzet nyitott. A nép dühödten rávetette magát az árulókra és sorra leterítette őket. Alig húsz tudott elszelelni.

A harc hevessége minden ponton nőtt. Amíg világos volt, mindenütt ágyúkkal lőttek; később puskatűzre szorítkoztak, amelyet késő éjszakáig folytattak. Már 11 óra tájban felhangzott a riadó egész Párizsban, és éjféltájt még lövöldöztek a Bastille irányában. A Bastille tér, összes bejárataival együtt, teljesen a felkelők hatalmában volt. A Faubourg Saint-Antoine, hatalmuk központja, erősen el vont sáncolva. A boulevard-on a Montmartre utcától a Temple utcáig sűrű tömegben állt lovasság, gyalogság, nemzetőrség és garde mobile.

Este 11 órakor már 1000-nél több halottat és sebesültet számláltak.

Ez volt a júniusi forradalom első napja, amelynek mása nem akad Párizs forradalmi évkönyveiben. Párizs munkásai egészen egyedül harcoltak a felfegyverzett burzsoázia ellen, a garde mobile ellen, az újjászervezett garde républicaine ellen és valamennyi fegyvernembeli sorkatonaság ellen. A harcot olyan példátlan bátorsággal állták, amelyhez csak ellenfeleik éppoly példátlan brutalitása fogható. Az ember elnéző lesz egy Hüser, egy Radetzky, egy Windischgrätz irányában, ha látja, hogy a párizsi burzsoázia milyen igazi lelkesedéssel adja oda magát a Cavaignac által rendezett mészárlásokhoz.

23-ról 24-re virradó éjjel az Emberi Jogok Társasága[137], amelyet június 11-én ismét létrehoztak, elhatározta, hogy a felkelést felhasználja a *vörös zászló* javára és ennek megfelelően részt vesz benne. Összejövetelt tartott tehát, határozatot hozott a szükséges intézkedésekről, és kinevezett két állandó bizottságot.

Der 23. Juni

A megírás ideje: 1848 június 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 28. (28.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Június 24[125]

Párizs egész éjszaka katonailag meg volt szállva. Erős őrségek álltak a tereken és a boulevard-okon.

Reggel négy órakor felhangzott a riadó. Minden házba bement egy nemzetőr tiszt és több főnyi legénység, s kihozták századuknak azokat az embereit, akik nem jelentek meg önkéntesen.

Ugyanebben az időben megint felhangzik az ágyúdörgés, leghevesebben a Saint-Michel-híd környékén, a balpart és a Cité felkelőinek összekötő pontjánál. Cavaignac tábornok, akit ma reggel diktátori hatalommal ruháztak fel, ég a vágytól, hogy ezt a lázadás ellen felhasználja. Tegnap csak kivételképpen vetették be a tüzérséget, és többnyire csak kartáccsal lőttek; ma azonban minden ponton tüzérséget vonultatnak fel nemcsak a barikádok ellen, hanem a házak ellen is; nemcsak kartáccsal lőnek, hanem *ágyúgolyóval, gránáttal* és *Congreve-röppentyűvel* is.

A Faubourg Saint-Denis felső részében reggel heves harc kezdődött. A felkelők a Gare du Nord közelében megszálltak egy épülő házat és több barikádot. A nemzetőrség első légiója támadott, de semmi előnyt nem ért el. Ellőtte munícióját, mintegy ötven halottja és sebesültje volt. Éppen csak tartotta a pozícióját, amíg meg nem érkezett a tüzérség (10 óra felé), amely a házat és a barikádokat földig rombolta. A csapatok újból megszállták a Gare du Nord-t. Ám a harc ezen az egész környéken (Clos Saint-Lazare-nak* nevezik, amit a „Kölnische Zeitung" a „Saint-Lazare udvarterévé" változtat) még sokáig tartott és nagy elkeseredettséggel folyt. „Ez igazi mészárlás volt", írja egy belga lap[138] tudósítója. A Rochechouart- és a Poissonnière-sorompónál erős barikádok emelkedtek; az Allée Lafayette-en levő sáncot újból feltöltötték, s ez csak délután engedett az ágyúgolyóknak.

A Saint-Martin, a Rambuteau és a du Grand Chantier utcában szintén csak ágyúk segítségével tudták bevenni a barikádokat.

A Saint-Michel-híddal szemben levő Café Cuisinier-t az ágyúgolyók összelőtték.

* *V. ö. 119. old. — Szerk.*

A fő harcra azonban délután négy óra felé került sor a Quai aux Fleurs-ön, ahol a „Belle Jardinière"* nevű híres ruhaüzletet 600 felkelő megszállta és erődítménnyé alakította át. Tüzérség és sorgyalogság támad. A falnak egy sarkát ledöntik. Cavaignac, aki itt maga vezényli a tüzet, felszólítja a felkelőket, hogy adják meg magukat, mert különben *valamennyiüket* kardélre hányja. A felkelők visszautasítják. Az ágyúzás újból kezdődik, és végül gyújtórakétákat és gránátokat vetnek be. A házat teljesen összelövik, nyolcvan felkelő fekszik a romok alá temetve.

A Faubourg Saint-Jacques-ban, a Panthéon környékén, a munkások ugyancsak mindenfelől elsáncolták magukat. Minden házat meg kellett ostromolni, mint Szaragoszában[139]. Cavaignac diktátor erőfeszítései e házak megrohamozására oly eredménytelenek voltak, hogy ez a brutális algériai katona kijelentette, fel fogja őket gyújtatni, ha megszállóik nem adják meg magukat.

A Citében lányok lőttek az ablakokból a katonákra és a polgárőrségre. Itt is a tarackokat kellett bevetni, hogy valamelyes sikert érjenek el.

A garde mobile tizenegyedik zászlóalját, amely a felkelők oldalán akart verekedni, a katonaság és a nemzetőrség felkoncolta. Legalábbis így mondják.

Déltájban a felkelés határozottan előnyben volt. Valamennyi faubourg, Les Batignolles, Montmartre, La Chapelle és La Villette külvárosok, egyszóval Párizs egész külső pereme Les Batignolles-tól a Szajnáig és a Szajna balpartjának nagyobbik fele az ő kezükben volt. Itt elfoglaltak 13 ágyút, de nem használták fel őket. A centrumban a Citében és a Saint-Martin utca alsó szakaszának környékén előnyomultak a városháza felé, amelyet csapatok tömegei fedeztek. De mindamellett, jelentette ki Bastide a kamarában, egy óra múlva talán már beveszik a felkelők, és abban a bódulatban, amelyet ez a hír előidézett, határozták el a diktatúrát és az ostromállapotot.[140] Cavaignac, alighogy felruházták a diktátori hatalommal, a legszélsőségesebb, a legdurvább eszközökhöz nyúlt, amilyeneket civilizált városban még soha nem alkalmaztak, amilyeneket még Radetzky is habozott alkalmazni Milánóban. A nép ismét túl nagylelkű volt. Ha a gyújtóröppentyűkre és tarackokra gyújtogatással válaszol, estére győztes lett volna. De nem is gondolt rá, hogy ugyanolyan fegyvereket használjon, mint ellenfelei.

A felkelők muníciója főleg lőgyapotból állt, amelyet nagy tömegben készítettek a Faubourg Saint-Jacques-ban és a Marais-ban. A Place Maubert-en egy golyóöntödét létesítettek.

---

* — „Szép kertészlány" — *Szerk.*

A kormány folyvást kapott segítséget. Egész éjszaka érkeztek Párizsba csapatok; megérkezett a pontoise-i, a roueni, a meulani, a mantes-i, az amiens-i, az havre-i nemzetőrség; orléans-i csapatok, tüzérség és utászok érkeztek Arrasból és Douaiból, Orléans-ból egy ezred érkezett. 24-én reggel 500 000 töltény és tizenkét darab löveg érkezett a városba Vincennes-ből; egyébként a Care du Nord vasúti munkásai felszedték a síneket Párizs és Saint-Denis között, hogy ne érkezhessen több erősítés.

Ezeknek az egyesült erőknek és ennek a hallatlan brutalitásnak 24-én délután sikerült visszaszorítania a felkelőket.

Hogy milyen dühödten küzdött a nemzetőrség és hogy mennyire tudta, hogy ebben a harcban exisztenciája a tét, megmutatkozik abban, hogy nemcsak Cavaignac, hanem maga a nemzetőrség is *fel akarta gyújtani* a Panthéon egész városnegyedét!

Három pont volt a támadó csapatok főhadiszállásául kijelölve: a Porte Saint-Denis, ahol Lamoricière tábornok parancsnokolt, az Hôtel de Ville*, ahol Duvivier tábornok állt 14 zászlóaljjal, és a Place de la Sorbonne, ahonnan Damesme tábornok harcolt a Faubourg Saint-Jacques ellen.

Délfelé bevették a Place Maubert bejáratait és körülzárták magát a teret. Egy órakor elesett a tér; a garde mobile ötven embere esett el közben! Ugyanebben az időben heves és tartós ágyúzás után bevétetett vagy inkább átadatott a Panthéon. Az itt elsáncolt másfélezer felkelő kapitulált — valószínűleg Cavaignac úrnak és a dühtől lihegő burzsoáknak azon fenyegetése következtében, hogy az egész városnegyedet lángba boríttatják.

Ugyanebben az időben a „rend védelmezői" mind tovább nyomultak előre a boulevard-okon és bevették a környező utcák barikádjait. A Rue du Temple-on a munkások visszaszorultak a Rue de la Corderie sarkáig; a Rue Boucherat-ban még verekedtek, szintúgy a boulevard túlsó oldalán a Faubourg du Temple-ban. A Rue Saint-Martinben még eldörrentek egyes puskalövések; a Pointe Saint-Eustache-nál még tartotta magát egy barikád.

Este hét óra tájban Lamoricière tábornokhoz két zászlóalj amiens-i nemzetőr érkezett, akiket azonnal bevetett a Château d'Eau** mögötti barikádok körülkerítésére. A Faubourg Saint-Denis ebben az időben nyugodt és szabad volt, ugyanúgy a Szajnának majdnem az egész balpartja. A felkelők a Marais egy részében és a Faubourg Saint-Antoine-ban

* — városháza — *Szerk.*
** — víztorony — *Szerk.*

körül voltak zárva. Ezt a két negyedet pedig elválasztja egymástól a Boulevard Beaumarchais és a mögötte levő Canal Saint-Martin, és ez szabad volt a katonaság számára.

Damesme tábornokot, a garde mobile parancsnokát a Rue de l'Estrapade-on levő barikádnál egy golyó combon találta. A seb nem veszélyes. Bixio és Dornès képviselők sem sebesültek meg olyan veszélyesen, mint kezdetben hitték.

Bedeau tábornok sebesülése ugyancsak könnyű.

Kilenc órakor a Faubourg Saint-Jacques és a Faubourg Saint-Marceau úgyszólván be volt véve. A harc szerfelett heves volt. Itt most Bréa tábornok parancsnokolt.

Duvivier tábornoknak az Hôtel de Ville-ben kevesebb sikere volt. De itt is visszaszorították a felkelőket.

Lamoricière tábornok heves ellenállás után szabaddá tette a Poissonnière, Saint-Denis és Saint-Martin faubourg-okat, egészen a sorompókig. Csak a Clos Saint-Lazare-ban tartottak még ki a munkások; a Lajos Fülöp kórházban sáncolták el magukat.

Ezt a hírt az elnök* jelentette a nemzetgyűlésnek este fél tíz órakor. Ámde több ízben kénytelen volt saját szavait visszavonni. Beismerte, hogy a Faubourg Saint-Martinben még erősen lövöldöznek.[140]

A dolgok állása 24-én este tehát ez volt:

A felkelőknek még birtokukban volt mintegy a fele annak a területnek, amelyet 23-án reggel megszállva tartottak. Ez a terület Párizs legkeletibb részét foglalta magában, a St. Antoine, a Temple, a St. Martin faubourg-okat és a Marais-t. A Clos St. Lazare és néhány barikád a Jardin des Plantes-nál** voltak az előretolt állásaik.

Párizs valamennyi többi része a kormány kezében volt.

Ami a leginkább feltűnik ennél az elkeseredett küzdelemnél, az az a düh, amellyel a „rend védelmezői" harcoltak. Ők, akiknek az idegei korábban olyan gyengéden reagáltak minden csepp „polgárvérre", akiknek még szentimentális rohamaik is voltak a garde municipale február 24-én meghalt tagjai miatt, ezek a burzsoák úgy lövöldözik le a munkásokat, mint a vadállatokat. A nemzetőrség soraiban, a nemzetgyűlésben egyetlen szó sincs részvétről, megbékélésről, nincs semmiféle szentimentalizmus, de bezzeg van egy vadul kitörő gyűlölet, fagyos düh a felkelt munkások ellen. A burzsoázia teljes tudatossággal megsemmisítő háborút visel elle-

* Senard. — *Szerk.*
** — Növénykertnél — *Szerk.*

nük. Akár győzelmet arat egy pillanatra, akár azonnal vereséget szenved, a munkások szörnyű bosszút fognak állni rajta. Ilyen harc után, mint e három júniusi napé, már csak *terrorizmus* lehetséges, akár az egyik vagy a másik fél részéről.

Közlünk még néhány részletet a garde républicaine egyik kapitányának a 23-i és 24-i eseményekről írt leveléből: „Muskétaropogás, ágyúdörgés közben írok Önöknek. 2 órakor bevettünk a Notre-Dame-híd bejáratánál három barikádot; később a Rue St. Martin felé vonultunk és teljes hosszában végigmentünk rajta. Ahogy a boulevard-ra érünk, látjuk, hogy olyan elhagyatott és üres, mint hajnali 2 órakor. Felmegyünk a Faubourg du Temple-ba; mielőtt a laktanyához érünk, megállunk. Kétszáz lépéssel odébb egy félelmetes barikád emelkedik, több másikra támaszkodva, mintegy 2000 ember védi. Két óra hosszat tárgyalunk velük. Hiába. 6 óra felé végre közelebb nyomul a tüzérség; ekkor elsőnek a felkelők nyitják meg a tüzet.

Az ágyúk válaszoltak, és 9 óráig ablakok és cserepek pozdorjává zúzódtak a lövegek dörgésétől; szörnyű tűz van. A vér patakokban folyik, közben ugyanakkor borzalmas zivatar tör ki. Ameddig a szem ellát, vértől piroslik az utcaburkolat. Embereim hullanak a felkelők golyóitól; azok úgy védekeznek, mint az oroszlánok. Hússzor rohamozunk, hússzor vernek vissza minket. A halottak száma óriási, a sebesülteké még sokkal nagyobb. 9 órakor szuronnyal bevettük a barikádot. Ma (június 24-én) hajnali 3 órakor még mindig talpon vagyunk. A löveg állandóan dörög. A Panthéon a központ. Én a laktanyában vagyok. Őrizzük a *foglyokat;* pillanatonként hozzák be őket. Sok közöttük a sebesült. *Egyeseket nyomban agyonlőnek.* 112 emberemből 53-at veszítettem."

Der 24. Juni

A megírás ideje: 1848 június 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 28. (28.) sz.

Eredeti nyelve: német

Aláírás nélkül

Június 25[125]

Napról napra fokozódott a harc hevessége, elkeseredettsége, dühe. A burzsoázia annál inkább fanatizálódott a felkelők ellen, minél kevésbé vezettek azonnal célra brutalitásai, minél inkább kifáradt ő maga a harcban, virrasztásban és táborozásban, minél közelebb jutott végső győzelméhez.

A burzsoázia a munkásokat nem egyszerű ellenségeknek nyilvánította, akiket le kell győzni, hanem a *társadalom ellenségeinek*, akiket meg kell semmisíteni. Azt a képtelen állítást terjesztették, hogy a munkásoknak, akiket ők maguk erőszakkal hajszoltak bele a felkelésbe, csak fosztogatáson, gyújtogatáson és gyilkoláson jár az eszük, hogy haramiák bandája, akiket le kell puffantani, mint az erdő vadjait. Pedig a felkelők 3 napon át kezükben tartották a város nagy részét és igen tisztességesen viselkedtek. Ha ugyanazokat az erőszakos eszközöket alkalmazták volna, mint a Cavaignac által vezényelt burzsoák és burzsoá-zsoldosok, Párizs romokban heverne, de ők diadalmaskodtak volna.

Hogy milyen barbárul jártak el a burzsoák ebben a harcban, kitűnik az összes részletekből. A kartácsról, a gránátokról, a gyújtóröppentyűkről nem is szólva, tény, hogy *a megrohamozott barikádok többségén senkinek sem kegyelmeztek*. A burzsoák kivétel nélkül mindenkit leterítettek, akit ott találtak. 24-én este az Observatoire fasorában több mint 50 fogságba esett felkelőt minden jogi formaság nélkül agyonlőttek. „Megsemmisítő háború ez", írja az „Indépendance Belge"[138] című burzsoá lapnak egyik tudósítója. Az összes barikádokon az a hit volt elterjedve, hogy kivétel nélkül minden felkelőt lemészárolnak. Amikor Larochejaquelein a nemzetgyűlésben arról beszélt, hogy tenni kell valamit ennek a hitnek az eloszlatására, a burzsoák végig sem hagyták beszélni és olyan lármát csaptak, hogy az elnök kénytelen volt venni a kalapját és megszakítani az ülést.[141] Amikor később maga Senard úr akart (lásd alább a nemzetgyűlés ülését) néhány képmutató szót szólni az elnézésről és megbékélésről, ugyanolyan lárma kerekedett. A burzsoák hallani sem akartak kíméletről. Még azt is kockáztatva, hogy egy bombázással a tulajdonuk egy részét elveszítik, el voltak szánva arra,

hogy egyszer s mindenkorra végeznek a rend ellenségeivel, a fosztogatókkal, haramiákkal, gyújtogatókkal és kommunistákkal.

Emellett nem is volt meg bennük az a hőslelkűség, amelyet újságaik igyekeznek nekik tulajdonítani. A nemzetgyűlés mai üléséből[142] kitűnik, hogy a felkelés kitörésekor a nemzetőrség kábult volt az ijedségtől; a legkülönbözőbb színezetű újságok tudósításaiból minden pompázatos frázis ellenére kiviláglik, hogy az első napon a nemzetőrség igen kis számban jelent meg, hogy a második és harmadik napon Cavaignacnak az ágyból kellett kihúzatnia és egy őrvezetővel meg négy katonával a tűzvonalba vezettetnie őket. A felkelő munkások elleni fanatikus gyűlöletük nem volt képes leküzdeni a burzsoák természetes gyávaságát.

A munkások viszont páratlan vitézséggel küzdöttek. Bár egyre kevésbé tudták veszteségeiket pótolni, egyre jobban visszaszorította őket a túlerő, egy pillanatra sem lankadtak. 25-e reggelétől már be kellett látniok, hogy a győzelem esélyei határozottan ellenük fordultak. Tömegestül érkeztek új csapatok mindenfelől; a peremvárosoknak, a távolabbi városoknak a nemzetőrsége nagy csapatokban érkezett Párizsba. 25-én a harcban részt vevő sorkatonaság több mint 40 000 fővel múlta felül a szokásos helyőrséget; hozzá jött a garde mobile 20—25 000 emberrel; továbbá a párizsi és a vidéki nemzetőrség. Ehhez jött még több ezer főnyi garde républicaine. Az egész fegyveres erő, amely a felkelés ellen hadra kelt, 25-én biztosan elérte a 150—200 000 főt, a munkások legfeljebb negyedannyian voltak, kevesebb munícióval rendelkeztek, semmiféle katonai irányításuk és egyetlen használható ágyújuk nem volt. De némán és elkeseredetten viaskodtak a kolosszális túlerővel. Újabb és újabb tömegek nyomultak a résekhez, amelyeket a nehézágyú a barikádokba lőtt; hangot sem ejtve fogadták őket a munkások, és mindenütt az utolsó szál emberig harcoltak, mielőtt egy barikád a burzsoák kezére került. A Montmartre-on a felkelők odakiáltották a lakosoknak: Vagy minket kaszabolnak le, vagy mi kaszaboljuk le őket, de nem hátrálunk meg, és kérjétek Istent, hogy mi győzzünk, mert különben felperzseljük az egész Montmartre-t. Ez a be sem váltott fenyegetés természetesen „förtelmes tervnek" számít, míg Cavaignac gránátjai és gyújtóröppentyűi „ügyes katonai rendszabályok, amelyeknek mindenki csodálattal adózik"!

25-én reggel a felkelőknek a következő pozícióik voltak: a Clos Saint-Lazare, a Faubourg St. Antoine és a Faubourg du Temple, a Marais és a Quartier Saint-Antoine.

A Clos Saint-Lazare (az egykori kolostori terület) egy nagy térség, részint beépítve, részint csak megkezdett házakkal, tervbevett utcákkal stb.

A Gare du Nord pontosan a közepén van. Ebben a negyedben, amelyben sok a rendszertelenül elhelyezett épület, s amelyben azonkívül egy csomó építőanyag is fel van halmozva, a felkelők hatalmas erődítményt emeltek. Az épülő Lajos Fülöp kórház volt a központjuk; félelmetes barikádokat emeltek, amelyeket a szemtanúk egészen beveheteteleneknek írtak le. E mögött feküdt a város körfala, amelyet a felkelők körülzártak és megszálltak. Innen a sáncaik egészen be a Rue Rochechouart-ba, illetve a sorompók környékére húzódtak. A Montmartre sorompói erősen védve voltak, a Montmartre-t teljesen a felkelők szállták meg. Negyven ágyú dörgött feléjük két nap óta, de még nem törte meg őket.

Megint egész napon át 40 ágyúval lőtték ezeket a sáncokat; végül este 6 órakor bevették a Rue Rochechouart két barikádját, és hamarosan ez után elesett a Clos Saint-Lazare is.

A Boulevard du Temple-on a garde mobile reggel 10 órakor elfoglalt több házat, ahonnan a felkelők golyókkal árasztották el a támadók sorait. A „rend védelmezői" körülbelül a Boulevard des Filles du Calvaire-ig nyomultak előre. Eközben a felkelőket a Faubourg du Temple-ban egyre feljebb űzték, helyenként megszállták a Saint-Martin-csatornát és innen, valamint a boulevard felől tüzérséggel erősen lőtték a szélesebb és egyenes utcákat. A harc rendkívül heves volt. A munkások nagyon jól tudták, hogy itt állásaik szívében támadják őket. Megszállottakként védekeztek. Még vissza is foglaltak barikádokat, amelyekből már kiűzték őket. De hosszú harc után fölébük kerekedett a számbeli és fegyverbeli túlerő. Egyik barikád a másik után esett el; az éjszaka beálltakor nemcsak a Faubourg du Temple volt elfoglalva, hanem a boulevard és a csatorna elfoglalásával a Faubourg Saint-Antoine-hoz vezető utak és a faubourg-nak több barikádja is.

Az Hôtel de Ville-nél Duvivier tábornok lassan, de egyenletesen haladt előre. A rakpartok felől oldalába került a Rue Saint-Antoine barikádjainak, s ugyanakkor nehézágyúval lőtte a St. Louis-szigetet és az egykori Louvier-szigetet[143]. Itt szintén igen elkeseredett harc folyt, amelyről azonban hiányoznak a részletek, és amelyről csak azt tudjuk, hogy négy órakor bevették a kilencedik kerület mairie-jét* a környező utcákkal együtt, hogy a Rue Saint-Antoine-ban egyik barikádot a másik után rohamozták meg, és a Damiette-hidat, amely a Saint-Louis-sziget bejáratát képezte, bevették. Az éj beálltával itt mindenütt kiűzték a felkelőket és a Place de la Bastille összes bejáratait felszabadították.

Ezzel a felkelőket kiverték a város minden részéből, a Faubourg Saint-

* — elöljáróságát — *Szerk.*

Antoine kivételével. Ez volt a legerősebb állásuk. Ennek a faubourg-nak, az összes párizsi felkelések tulajdonképpeni tűzfészkének a sok bejárata különös ügyességgel volt fedezve. A rézsútos, egymást kölcsönösen fedező barikádok, amelyeket még a házak keresztttüze is erősített, félelmetes támadási arcvonalat nyújtottak. Megrohamozásuk végtelenül sok emberéletbe került volna.

Ezek előtt a sáncok előtt táboroztak le a burzsoák, jobban mondva a zsoldosaik. A nemzetőrség[131] ezen a napon keveset tett. A sorkatonaság és a garde mobile[130] hajtotta végre a munka túlnyomó részét, a nemzetőrség a nyugodt és meghódított városrészeket szállta meg.

A legkomiszabbul a garde républicaine és a garde mobile viselkedett. A garde républicaine, amelyet újjászerveztek és megtisztítottak, nagy elkeseredettséggel harcolt a munkások ellen, rajtuk érdemelvén ki a republikánus garde municipale[134] dicsőségét.

A garde mobile, amely legnagyobbrészt a párizsi lumpenproletariátusból regrutálódott, fennállásának rövid ideje alatt a jó fizetség révén már nagyon is a hatalom mindenkori birtokosainak pretoriánus gárdájává[144] vált. A megszervezett lumpenproletariátus megvívta csatáját a megszervezetlen dolgozó proletariátussal. A lumpenproletariátus, miként várható volt, a burzsoázia rendelkezésére bocsátotta magát, éppúgy, mint a lazzaronék Nápolyban Ferdinánd rendelkezésére*. A garde mobile-nak csak azok az egységei álltak át, amelyek *valódi* munkásokból tevődtek össze.

De milyen megvetendő képet mutat mindaz, ami most Párizsban végbemegy, amikor azt látjuk, hogy a garde mobile-ba toborzott ezen egykori koldusokat, csavargókat, csirkefogókat, gamineket** és kis tolvajokat, akiket márciusban és áprilisban minden burzsoá tovább már nem tűrhető, csibész, minden elvetemültségre képes rablóbandának mondott, amikor azt látjuk, hogy ezt a rablóbandát most hogyan dédelgetik, dicsőítik, jutalmazzák, dekorálják, mert hogy ezek az „ifjú hősök", „Párizs gyermekei", akiknek vitézsége páratlan, akik a legragyogóbb bátorsággal másszák meg a barikádokat stb. — mert februárnak e gondolkodás nélküli barikádharcosai most éppúgy gondolkodás nélkül lőnek a dolgozó proletariátusra, mint korábban a katonákra lőttek, mert napi harminc souval megvesztegettették magukat testvéreik lemészárlására! Dicsőség ezeknek a megvesztegetett csavargóknak, amiért napi harminc souért halomra lőtték a párizsi munkások legjobb, legforradalmibb részét!

---

* *V. ö. 13—15. old. — Szerk.*

** — utcai suhancokat — *Szerk.*

Az a vitézség, amellyel a munkások harcoltak, igazán csodálatos. Harminc-negyvenezer munkás, akik három teljes napig tartják magukat több mint nyolcvanezer főnyi katonasággal és százezer főnyi nemzetőrséggel szemben, kartáccsal, gránáttal és gyújtóröppentyűkkel szemben, olyan tábornokok nemes haditapasztalatával szemben, akik nem riadnak vissza algériai eszközök alkalmazásától! Elnyomták és nagyrészt lemészárolták őket. Halottaiknak nem fogják megadni azt a végtisztességet, amelyben július[21] és február[24] halottai részesültek; a történelem azonban egész más helyet fog nekik, a proletariátus első döntő csatája áldozatainak kijelölni.

Der 25. Juni

A megírás ideje: 1848 június 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 29. (29.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Neue Rheinische Zeitung.
Organ der Demokratie.

№ 29. Köln, Donnerstag 29 Juni 1848.

Die „Neue Rheinische Zeitung" erscheint vom 1. Juni an täglich. Bestellungen für das nächste Quartal, Juli bis September, wolle man baldigst machen.

Für Preußen Quartalpreis wie bisher.

Für Frankreich abonnieren Exemplare bei M. M. Alexandre, [illegible] in Straßburg, und [illegible] rue Notre Dame de Nazareth à Paris, und für das deutsche Ober-Post Amt in Baden für Frankreich [illegible] J. J. Ewer & Comp. [illegible]

Für Belgien [illegible]

Für Holland [illegible]

Für Dänemark [illegible]

Für Schweden [illegible]

Für Amerika [illegible]

Abonnements in Köln vierteljährlich 1 Thlr. 15 Sgr. [illegible] Für Preußen 1 Thlr. 15 Sgr. Für [illegible]

Inserate die vierspaltige Petitzeile oder deren Raum 1 Sgr. 6 Pf.

Exemplare alle Art erbeten auch an [illegible]

Da die 28 der „Neuen Rheinischen Zeitung" auf den 28. Juni Morgens um [illegible] Uhr [illegible]

Französische Republik.

[illegible]

Westphalen.

[illegible]

A júniusi forradalom[125]

A párizsi munkásokat *elnyomta* a túlerő, de *meg nem törhette* őket. *Megverették*, de ellenfeleik *legyőzették*. A brutális erőszak pillanatnyi diadalának ára a februári forradalom összes illúzióinak és képzelgéseinek megsemmisülése, az egész ó-republikánus párt felbomlása, a francia nemzetnek két nemzetté, a vagyonosok nemzetévé és a munkások nemzetévé való hasadása volt. A trikolor köztársaság már csak *egy színt* visel, a megvertek színét, *a vér színét. Vörös köztársasággá* lett.

Nem volt a nép oldalán semmiféle republikánus tekintély, lett légyen az a „National"-tól[145] vagy a „Réforme"-tól![146] Anélkül, hogy más vezérei, más eszközei lettek volna, mint a lázadás maga, tovább állt ellent az egyesült burzsoáziának és szoldateszkának, mint valaha is egy minden katonai apparátussal ellátott francia dinasztia ellenállt valamely, a néppel egyesült burzsoá frakciónak. Azért, hogy a nép utolsó illúziója is eltűnjön, hogy teljesen szakítson a múlttal, az elnyomók oldalán kellett állnia a francia lázadások megszokott költői járulékának: a lelkes burzsoá ifjúságnak, az école politechnique* növendékeinek, a háromszögletű kalapoknak is. Az orvosi fakultás növendékeinek meg kellett tagadniok a sebesült plebejusoktól a tudomány segítségét. A tudomány nem a plebejusért van, aki elkövette azt a kimondhatatlan, azt a ki sem mondható vétket, hogy ezegyszer saját exisztenciájáért tette kockára életét, s nem Lajos Fülöpért vagy Marrast úrért.

A februári forradalom utolsó hivatalos maradványa, a végrehajtó bizottság[147], az események komolyságával szembekerülve ködképként szertefoszlott. Lamartine világítógolyói Cavaignac gyújtóröppentyűivé változtak át.

A fraternité, az ellentétes osztályok testvérisége, amelyek egyike kizsákmányolja a másikat, ez a fraternité, amelyet februárban proklamáltak, nagy betűkkel felírtak Párizs homlokára, minden fogházra, minden kaszárnyára — ennek a fraternitének igazi, hamisítatlan, prózai kifejezése a *polgárháború*,

* — technikai főiskola — *Szerk.*

a polgárháború a maga legrettenetesebb alakjában, a munka és a tőke háborúja. Ez a testvériség lángolt Párizs összes ablakai előtt június 25-ének estéjén, amikor a burzsoázia Párizsa kivilágítást rendezett, míg a proletariátus Párizsa leégett, elvérzett, utolsót nyögött.

A testvériség pontosan addig tartott, amíg a burzsoázia érdeke testvére volt a proletariátus érdekének. 1793 régi forradalmi hagyományainak tudákosai, szocialista rendszeralkotók, akik a burzsoáziánál koldultak a nép számára, és akiknek megengedték, hogy hosszú prédikációkat tartsanak és mindaddig kompromittálják magukat, amíg a proletár oroszlánt álomba kellett ringatni, republikánusok, akik a megkoronázott fő kivételével a teljes régi polgári rendet kívánták, dinasztikus ellenzékiek[148], akiknek a véletlen egy minisztercsere helyett egy dinasztia bukását csempészte oda, legitimisták[149], akik a libériát nem ledobni, hanem csak a szabását megváltoztatni akarták — ezek voltak a szövetségestársak, akikkel a nép a maga februárját csinálta. Amit a nép Lajos Fülöpben ösztönszerűen gyűlölt, az nem Lajos Fülöp, hanem egy osztály megkoronázott uralma, a trónon ülő tőke volt. De, mint mindig, nagylelkű lévén, úgy véli, hogy megsemmisítette ellenségét, miután ellenségeinek ellenségét, a *közös* ellenséget megdöntötte.

A *februári forradalom* a *szép* forradalom, az általános rokonszenvvel kísért forradalom volt, mert az ellentétek, amelyek benne a királysággal szemben kirobbantak, *kifejletlenül*, egyetértően egymás mellett szunnyadoztak, mert a hátterüket képező szociális harc csak légnemű létezéshez jutott, a frázis, a szó létezéséhez. A *júniusi forradalom* a *rút* forradalom, a visszataszító forradalom, mert a frázis helyébe a dolog lépett, mert a köztársaság felfedte magát a fejét a szörnyetegnek, leverve róla az oltalmazó és rejtegető koronát.

Rend! ez volt Guizot csatakiáltása! *Rend*! kiáltotta a guizotista Sébastiani, amikor Varsó orosz lett. *Rend*! kiáltja Cavaignac, a francia nemzetgyűlésnek és a republikánus burzsoáziának brutális visszhangja.

Rend! dörögték kartácsai, amikor szétszaggatták a proletariátus testét.

A francia burzsoázia 1789 óta végbement számtalan forradalma közül egyik sem volt a *rend* elleni merénylet, mert meghagyta az osztály uralmát, meghagyta a munkások rabszolgaságát, meghagyta a *polgári rendet*, bármily gyakran cserélődött is ennek az uralomnak és ennek a rabszolgaságnak a politikai formája. Június ehhez a *rendhez* nyúlt hozzá. Jaj júniusnak!

Az *ideiglenes kormány* alatt illendőség volt, sőt mi több, *szükségszerűség* volt azt prédikálni a nagylelkű munkásoknak — akik, mint hivatalos plakátok ezreiben kinyomatták, *„három havi nyomorúságot bocsátottak a köz-*

társaság rendelkezésére" —, politika és egyúttal rajongás volt azt prédikálni nekik, hogy a februári forradalmat az *ő saját érdekükben* csinálták, és hogy a februári forradalomban mindenekelőtt *a munkások érdekeiről* van szó. A nemzetgyűlés *megnyitása* óta — prózai lett a hang. Már csak arról volt szó, hogy — mint Trélat miniszter mondotta — *a munkát régi feltételeire vezessék vissza.* A munkások tehát azért küzdöttek februárban, hogy ipari válságba vessék őket.

A nemzetgyűlés ügyködése abban áll, hogy februárt, legalább is a munkások számára, meg nem történtté tegye, s őket a régi viszonyok közé visszavesse. De még ez sem tör'tént meg, mert egy gyűlésnek éppoly kevéssé áll hatalmában, mint egy királynak, hogy egy egyetemes jellegű ipari válságnak odakiáltsa: *eddig és ne tovább!* A nemzetgyűlés, ama brutális buzgalmában, hogy véget vessen a bosszantó februári szólamoknak, mégcsak nem is *azokhoz* a rendszabályokhoz folyamodott, amelyek a régi viszonyok talaján lehetségesek voltak. A 17 és 25 év közötti párizsi munkásokat a hadseregbe erőszakolja vagy az utcára dobja; a máshová valókat kiutasítja Párizsból Sologne-ba anélkül, hogy legalább az elbocsátólevélhez járó pénzt kifizetné nekik; a felnőtt párizsiaknak ideiglenesen kegyelemkenyeret biztosít katonai módra szervezett műhelyekben, azzal a feltétellel, hogy nem vesznek részt semmiféle népgyűlésen, vagyis azzal a feltétellel, hogy megszűnnek republikánusok lenni. Sem a február utáni szentimentális retorika, sem a május 15 utáni brutális törvényhozás[150] nem volt elégséges. Tettleg, gyakorlatilag kellett eldönteni a kérdést. Csőcselék, vajon a *magatok* számára csináltátok a februári forradalmat, vagy a *mi* számunkra? A burzsoázia úgy tette fel a kérdést, hogy júniusnak kellett azt megválaszolnia — kartáccsal és barikádokkal.

És mégis, ahogy egy népképviselő* június 25-én mondja, dermedtség sújtja az egész nemzetgyűlést. El van kábulva, amikor kérdés és felelet vérrel árasztja el Párizs kövezetét, el van kábulva, az egyik része azért, mert illúziói a lőporfüstben szertefoszlanak, a másik azért, mert nem tudja felfogni, hogyan merészelheti a nép a maga *legsajátabb* érdekeit *önállóan* képviselni. *Orosz pénz, angol pénz, a bonapartista sas, a liliom*[151], mindenféle amulett kell ahhoz, hogy ezt a különös eseményt értelmükhöz közvetítse. A gyűlés *mindkét része* érzi azonban, hogy mérhetetlen szakadék választja el őket a néptől. Egyik sem mer kiállni a népért.

Mihelyt a dermedtség elmúlt, kitör az őrjöngés, és a többség joggal pisszegi le ama nyomorúságos utópistákat és képmutatókat, akik azt az

* Ducoux. — *Szerk.*

anakronizmust követik el, hogy még szájukra veszik a fraternité, a testvériség frázisát. Hiszen éppen ennek a frázisnak és a sokértelmű mélyében rejlő illúzióknak az eltörléséről volt szó. Amikor a legitimista *Larochejaquelein*, e lovagias álmodozó, kikelt a becstelenség ellen, amellyel azt kiáltják: „Vae victis! *Jaj a legyőzötteknek!*"[152], a gyűlés többsége olyan vitustáncba kezdett, mintha a tarantella csípte volna meg. *Jaj nektek!* kiáltja a munkásoknak, elleplezni akarván, hogy a *„legyőzött"* senki más, mint ő maga. Most vagy neki kell elpusztulnia, vagy a köztársaságnak. És ezért üvölti görcsösen: Éljen a köztársaság![141]

A mély szakadék, amely előttünk feltárult, megtéveszthető-e a demokratákat, elhitetheti-e velünk, hogy az államformáért folyó harcok tartalmatlanok, illuzórikusak, nullák?

Csak gyenge, gyáva lelkek vethetik fel ezt a kérdést. Az összeütközéseket, amelyek magának a polgári társadalomnak a feltételeiből származnak, végig kell harcolni, ábrándozással nem tüntethetők el. A legjobb államforma az, amelyben a társadalmi ellentéteket nem kenik el, nem béklyózzák meg erőszakkal, tehát csak mesterségesen, tehát csak látszatra. A legjobb államforma az, *amelyben ezek az ellentétek nyílt harcig és ezáltal megoldásig jutnak.*

Megkérdezik majd tőlünk, hogy nincs-e egyetlen könnyünk, egyetlen sóhajunk, egyetlen szavunk sem azokért az áldozatokért, akik a nép dühétől estek el: a nemzetőrségért, a garde mobile-ért, a garde républicaine-ért, a sorkatonaságért?

Az ő özvegyeiket és árváikat majd gondjába veszi az állam, őket dekrétumok fogják magasztalni, maradványaikat ünnepélyes halotti szertartással adják át a földnek; őket a hivatalos sajtó halhatatlannak fogja nyilvánítani, nekik az európai reakció Kelettől Nyugatig hódolattal adózik majd.

De a plebejusokat, az éhségtől marcangolt, a sajtó által becsmérelt, az orvosoktól cserbenhagyott, a tisztességtudók által tolvajoknak, gyújtogatóknak, gályaraboknak szidalmazott plebejusokat, akiknek asszonyai és gyermekei még határtalanabb nyomorba zuhantak, akiknek életben maradt legjobbjait tengeren túlra deportálják — az ő fenyegetően sötét homlokukat babérral koszorúzni: ez *a demokrata sajtó előjoga*, a demokrata sajtó *joga.*

Die Junirevolution

A megírás ideje: 1848 június 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 június 29. (29.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A „Kölnische Zeitung" a júniusi forradalomról[125]

Köln, június 30. Olvassuk el a következő helyeket a „London Telegraph"-ból[153] és hasonlítsuk össze azzal, amit a német liberálisok, kiváltképp Brüggemann, Dumont & Wolfers urak összefecsegnek a párizsi júniusi forradalomról, és be kell ismernünk, hogy az angol burzsoák, sok más előnyüktől eltekintve, legalábbis *abban* különbek a *német nyárspolgároknál*, hogy nagy eseményeket, jóllehet burzsoá álláspontról, egyébként azonban *férfiak* és nem *utcakölykök* módjára ítélnek meg.

A „Telegraph" a 122. számában ezt mondja: „... És itt azt fogják várni tőlünk, hogy nyilatkozzunk e szörnyű vérontás eredetéről és következményeiről. *Ez kezdettől fogva két osztály közötti valóságos csatának bizonyult*" (Egy császárságot egy ilyen gondolatért[35], kiáltja magában a dicső „Kölnische" és „Wolfers"-e). „A munkások felkelése ez, azon kormány ellen, amelyet ők maguk teremtettek, és azon osztály ellen, amely a kormányt most támogatja. Hogy a viszály közvetlenül hogyan keletkezett, azt kevésbé könnyű kifejteni, mint annak tartós és mindig jelenlevő okait megadni. *A februári forradalmat* főképp a *dolgozó osztályok* csinálták, és nyilvánosan elhangzott, *hogy a maguk hasznára csinálták*. Ez nem annyira politikai, mint inkább szociális forradalom. Az elégedetlen munkások tömegei nem egyetlen ugrással és nem a katona összes tulajdonságaival egyszerre felruházva léptek ki a világba. Ugyanígy ínségük és elégedetlenségük sem csupán az utóbbi négy hónap eseményeinek gyümölcse. Éppen hétfőn idéztük Leroux úrnak talán túlzott adatait, aki, anélkül, hogy ellenvéleménnyel találkozott volna, felhozta a nemzetgyűlésben, hogy 8 millió koldus és 4 millió biztos kereset nélküli munkás van Franciaországban. Világosan a forradalom *előtti* időket jellemezte, és éppen azt panaszolta, hogy a forradalom *óta* semmi de semmi nem történt ez ellen a hatalmas betegség ellen. A szocializmus és a kommunizmus elméletei, amelyek Franciaországban érlelődtek meg és most oly nagy erővel hatnak a közvéleményre, abból a szörnyen nyomott helyzetből eredtek, amelyben a nép nagy tömege Lajos Fülöp kormányzata alatt volt. A fődolog, amit nem szabad szem elől téveszteni, *a tömeg szerencsétlen*

helyzete; ez a helyzet a valóságos élő oka a forradalomnak. Mármost a nemzetgyűlésben hamarosan elhatározták, hogy megfosztják a munkásokat azoktól az előnyöktől, amelyeket a forradalom politikusai oly elhamarkodottan és meggondolatlanul odaítéltek nekik. *Szociális,* sőt *politikai* vonatkozásban is világosan megmutatkozott egy *hatalmas reakció.* A Franciaország nagy része által támogatott hatalmat felszólították, hogy *állítsa félre azokat az embereket, akiktől a nevezett hatalom a létezését nyerte.* A munkásokat először körülhízelegték és táplálták, aztán megosztották és éhhalállal fenyegették, vidékre hurcolták őket, ahol összes munkakapcsolataik megsemmisültek, és végül tervet szőttek hatalmuk megsemmisítésére: csodálkozhat-e hát valaki a munkások ingerültségén? Hogy azt hitték, végrehajthatnak egy második, sikeresebb forradalmat, ez igazán senkit sem lephet meg. És a sikerre való kilátásaik a kormány fegyveres hatalmával szemben, az ellenállás eddigi tartósságáról ítélve, nagyobbak voltak, mint ezt a legtöbben képzelték. Ebből, és hogy a nép között nem találtak egyetlen politikai vezetőt sem, valamint abból a tényből, hogy a Párizsból elküldött munkások rögtön a sorompókon túlról újra visszafordultak, az derül ki, hogy a *felkelés a dolgozó osztály általános méltatlankodásának a következménye, nem pedig politikai ügynökök műve volt.* A munkások azt tartják, hogy érdeküket ismét elárulták, mégpedig a *saját kormányuk* tette ezt. Most is, *akárcsak februárban,* azért ragadtak fegyvert, hogy a *szörnyű nyomorúság* ellen küzdjenek, amelynek már oly sokáig voltak az áldozatai.

A mostani harc csak folytatása a februári forradalomnak. Folytatása az egész Európán végigvonuló, az évi munkatermékek igazságosabb elosztásáért folyó harcnak. Párizsban most valószínűleg legyűrik; mivel a hatalom, amelyet az új tekintély a régitől örökölt, szemmelláthatóan túlerőben van. *De ha mégoly sikeresen győrik is le, folyvást és folyvást ismét megújul majd,* amíg a kormány vagy létrehozza az évi munkatermékek igazságosabb elosztását, vagy pedig, mivel lehetetlen ezt megtennie, eláll minden efféle kísérlettől és átengedi a döntést a piac szabad konkurrenciájának ... A *valóságos csatát az elegendő létfenntartási eszközökért vívják.* Magát a középosztályt is megfosztották exisztenciális eszközeitől azok a politikusok, akik a forradalom vezetését átvették. *A középosztály barbárabbá lett, mint a munkások.* A leghatalmasabb szenvedélyek mindkét oldalon vészes tevékenységben lángoltak fel. *Félredobnak minden testvériséget, és mindkét részről öldöklő csatákat vívnak egymással.* A tudatlan, ha ugyan nem rosszakaratú kormány, amelynek, úgy látszik, ebben a rendkívüli válságban fogalma sincs kötelességéről, először a munkásokat uszította a középosztály ellen, most pedig *az utóbbinak van segítségére, hogy a megtévesztett, kiábrándult,*

megcsalt és immár felbőszült munkásokat kiirtsa a föld színéről. E nagy szerencsétlenség miatti vád *nem* illetheti a forradalom elvét, *azt az elhatározást, hogy küzdeni akarnak a nyomor és az elnyomás ellen.* A vádnak azok ellen kell irányulnia, akik politikai tudatlanságukban a Lajos Fülöptől örökül kapott ínségállapotokat még rosszabbá tették."

Így ír egy *londoni* burzsoá lap a júniusi forradalomról, olyan lap, amely egy *Cobden, Bright* stb. alapelveit képviseli, amely a *„Times"*[154] és a *„Northern Star"*[135] — az angol sajtó két despotája, ahogyan a *„Manchester Guardian"*[155] nevezi őket — után *a legolvasottabb lap Angliában.*

Hasonlítsuk össze mindezt a *„Kölnische Zeitung"*[114] 181. számával! Ez a figyelemreméltó lap *a két osztály közötti harcot* a *tisztességesek* és a *csirkefogók közötti harccá* változtatja! Derék lap! Mintha ezeket az epitetonokat a két osztály nem dobná vissza kölcsönösen egymásnak. Ugyanaz a lap ez, amely a júniusi felkelés hírére *először* bevallotta, hogy *teljes tudatlanságban leledzik* a felkelés *jellegét illetően, aztán* kénytelen volt *Párizsból* megíratni magának, hogy *fontos szociális forradalomról* van szó, melynek hatóköre nem merül ki *egyetlen vereséggel,* és *végül* a munkások *egyetlen* vereségétől ismét megerősödve, a felkelésben semmi mást nem lát, mint *„a felmérhetetlen többség"* harcát a *„kannibálok, haramiák és gyilkosok" „vad hordája"* ellen.

A római rabszolgaháború, az mi volt? *A tisztességesek és a kannibálok közötti háború! Wolfers* úr római történelmet fog írni, *Dumont—Brüggemann* urak pedig felvilágosítják majd a *munkásokat,* e „szerencsétleneket", igazi jogaikról és kötelességeikről, „beavatják őket *abba a tudományba,* amely a rendhez vezet, amely az igazi polgárt *kimüveli*"!

Éljen *Dumont—Brüggemann—Wolfers tudománya,* a titkos tudomány! — *Egyetlen* példája ennek a *titkos tudománynak* : a tiszteletreméltó triumvirátus két számon át azt meséli hivő olvasóinak, hogy Cavaignac tábornok *alá akarja aknázni a Faubourg St. Antoine-t.* Véletlenül a Faubourg St. Antoine valamivel *nagyobb, mint a jó Köln városa.* Ám e tudományos triumvirátus, amelyet Németország megfékezésére beajánlunk a német nemzetgyűlésnek, a *Dumont—Brüggemann—Wolfers* triumvirátus, győzedelmeskedik ezen a nehézségen, érti a módját, hogyan kell Köln városát egyetlen aknával a levegőbe röpíteni! A Faubourg St. Antoine-t levegőbe röpítő aknáról való elképzeléseinek megfelel azon földalatti hatalmakról való elképzelése, amelyek aláaknázzák a modern társadalmat, megrengették a júniusi Párizst és vérlávát okádtak annak forradalmi kráteréből.

De kedves triumvirátus! Nagy *Dumont—Brüggemann—Wolfers,* a hirdetések világa által proklamált nagyságok! Hirdetés-Cavaignacok!

Mi szerényen fejet hajtottunk, meghajolva a legnagyobb történelmi válság előtt, amely valaha is kirobbant: *a burzsoázia és a proletariátus osztályharca* előtt. Mi a tényt nem csináltuk, mi konstatáltuk azt. Mi konstatáltuk, hogy az osztályok egyike *a legyőzött*, mint *maga Cavaignac* mondja. Mi a legyőzöttek sírjánál *a győzteseknek* kiáltottuk: *„jaj nektek!"*, és maga Cavaignac visszaretten történelmi felelősségétől! És a nemzetgyűlés gyávasággal vádolja mindegyik tagját, aki e rettenetes történelmi felelősséget nem vállalja nyíltan magára. Vajon mi a *németeknek* a Sibylla könyvét ütöttük fel, hogy azt elégessék[156]? Amikor mi a chartisták és az angol burzsoák harcát ecseteljük, vajon felszólítjuk a németeket, hogy angolokká váljanak?

Ámde Németország, hálátlan Németország, te ismered ugyan a *„Kölnische Zeitung"-ot* és hirdetéseit, ámde nem ismered legnagyobb fiaidat, nem ismered *Wolfersedet, Brüggemannodat, Dumont-odat*! Az agynak és az orcának mennyi verítéke, mennyi véres verítéke hullott *az osztályok harcában*, a szabadok és rabszolgák, a patríciusok és plebejusok, a földesurak és jobbágyok, a tőkések és munkások harcában! *Ámde csak azért, mert nem volt meg a „Kölnische Zeitung"*. Ámde, legeslegbátrabb triumvirátus, ha a modern társadalom olyan tömegben és olyan energiával hoz létre *„gonosztevőket"*, *„kannibálokat"*, *„gyilkosokat"*, *„fosztogatókat"*, hogy felkelésük megremegteti a hivatalos társadalom talpköveit, micsoda társadalom ez! Micsoda betűrendbe szedett anarchia ez! S te azt hiszed, hogy megszünteted a meghasonlottságot, te azt hiszed, hogy e szörnyű dráma szereplőit, nézőit felemeled, amikor leráncigálod őket Kotzebue cselédtragédiájába[157]!

A *Faubourg St. Antoine, St. Jacques, St. Marceau nemzetőrei* között csak *ötvenen* akadtak, akik engedelmeskedtek a polgárharsona hívásának — így jelenti a párizsi *„Moniteur"*, az állami lap, XVI. Lajosnak, *Robespierrenak, Lajos Fülöpnek* és *Marrast—Cavaignacnak* a lapja! Mi sem egyszerűbb az olyan *tudomány* számára, amely az embert *igazi polgárrá* „műveli ki"! Párizs három legnagyobb faubourg-ját, a három legiparibb faubourg-t, amelyeknek árumintái elhalványították és megcsúfolták a dakkai muszlint és a spitalfieldsi bársonyt, „kannibálok", „fosztogatók", „haramiák", „gonosztevők" lakják. Így mondja *Wolfers*!

S *Wolfers* derék, becsületes férfiú![158] A csirkefogóknak megbecsülést szerzett azzal, hogy nagyobb csatákat vívatott meg, nagyobb műremekeket hozatott létre, hősibb tetteket vitetett véghez általuk, mint amilyenek X. Károlytól, Lajos Fülöptől, Napóleontól meg a dakkai és spitalfieldsi fonóktól kiteltek. Az imént beszéltünk a *„London Telegraph"-ról*. Tegnap

hallották olvasóink *Emile Girardint*. A munkásosztály — mondja ő —, miután adósának, a februári forradalomnak az esedékességen túl egyhónapos haladékot adott, hitelezőként kopogtatott be a muskétával, a barikáddal, a saját testével az adós házába! De hát *Emile Girardin*! Mi ő? Nem anarchista: ments isten! De ő *a következő nap republikánusa*, a *holnap republikánusa* (républicain du lendemain), a *„Kölnische Zeitung"* pedig, egy *Wolfers*, egy *Dumont*, egy *Brüggemann*, ők valamennyien, *tegnapelőtti republikánusok*, *a respublika előtti republikánusok*, az *előeste republikánusai* (républicains de la veille)! *Emile Girardin*, ő vajon tanúskodhat-e *Dumont* mellett? Ha a kölni asszonyság* a *deportáláshoz*, az *akasztáshoz* hozzáteszi még a *deportálás*, az *akasztás* feletti *kárörömét* is, csodáljátok hazafiságát! Csak be akarja bizonyítani a világnak, a hitetlen, a teljesen vak, német világnak, hogy *a respublika hatalmasabb, mint a monarchia*, hogy a republikánus nemzetgyűlés Cavaignackal és Marrasttal képes volt arra, amire a konstitucionális képviselőház Thiersrel és Bugeaud-val nem volt képes! *Vive la république*! Éljen a köztársaság! — kiáltja a spártai, a kölni asszonyság az elvérző, utolsókat nyögő, égő Párizs felett. Ő a krypto-republikánus**! Ezért gyanúsítja őt *gyávasággal, jellemtelenséggel* egy *Gervinus*[74], egy *Augsburgi*[159]! Ő a szeplőtelen! Ő a kölni Charlotte Corday!

Jól jegyezzétek meg, *egyetlen párizsi lap*, sem a *„Moniteur"*, sem a *„Débats"*[160], sem a *„National"*[145] nem beszél *„kannibálokról"*, *„fosztogatókról"*, *„haramiákról"*, *„gyilkosokról"*. Csak egy lap van — *Thiers* lapja, azé a férfiúé, akinek immoralitását *Jacobus Venedey* ostorozta a *„Kölnische Zeitung"-ban*, azé a férfiúé, aki ellen a kölni asszonyság teli torokkal kiáltotta:

„A szabad német Rajna
Nem lesz övék sosem"[161],

Thiers lapja, a *„Constitutionnel"*[162] az, amelyből a belga *„Indépendance"*[138] és a *Dumont—Brüggemann—Wolfersban* megtestesült rajnai tudomány merít!

És most vizsgáljátok meg némi kritikával azokat a botrányos anekdotákat, amelyekkel a *„Kölnische Zeitung"* az elnyomottakat megbélyegzi, ugyanaz a lap, amely a *harc kitörésekor* kijelentette, hogy teljes *tudatlanságban* leledzik annak jellege felől, s amely a harc *alatt* kijelentette, hogy *„fontos szociális forradalom"* az, ami a harc *után* szerinte *zsandárok és csirkefogók* ökölvívása.

* die Kölnerin, „Kölnische Zeitung" (*a* „Zeitung" *szó nőnemű*) — *Szerk.*

** — álrepublikánus; rejtett republikánus — *Szerk.*

Fosztogattak! De mit? *Fegyvereket, lőszert, kötszert* és a *legszükségesebb létfenntartási eszközöket.* Az ablaktáblákra a csirkefogók ezt írták: „Mort aux voleurs!" *Halál a csirkefogókra*!*

„*Gyilkoltak mint a kannibálok*"! Kannibálok, akik nem hagyták készségesen, hogy a *nemzetőrök*, akik a sorkatonaság *mögött* nyomultak a barikádokra, *sebesültjeik fejét bezúzzák*, legyőzötteiket agyonlőjék, asszonyaikat leszúrják. Kannibálok, akik egy *megsemmisítő háborúban*, mint egy francia burzsoá lap mondja, *megsemmisítettek*! *Gyújtogattak*? És mégis az *egyetlen* gyújtófáklya, amelyet Cavaignac *legitim* gyújtóröppentyűi ellenében a 8. kerületben elhajítottak, csak *poétikus*, csak *költött* fáklya, mint ezt a „*Moniteur*" tanúsítja. „Egyesek", mondja Wolfers, „Barbès, Blanqui és Sobrier programját emelték magasra, mások Napóleont vagy V. Henriket éltették."

És a szűzi *kölni asszonyság*, aki sem Napoleonidáktól, sem Blanquiktól nincs teherben, ő már a felkelés második napján kijelentette, hogy a „harc a *vörös köztársaság* nevében folyik". Mit fecseg hát *trónkövetelőkről*! De ő, mint már utaltunk rá, megrögzött *krypto-republikánus*, és női Robespierre-ként mindenütt trónkövetelőket szimatol, s reszketve félti erkölcsét a trónkövetelőktől!

„Szinte valamennyien el voltak látva pénzzel, többen pedig tetemes összegekkel."

30—40 000-en voltak a munkások, és „szinte valamennyien el voltak látva pénzzel" — az ínségnek és az üzleti pangásnak ebben az idejében! A pénz valószínűleg azért volt *oly gyéren, mert a munkások rejtették el*!

A párizsi „*Moniteur*" a legnagyobb lelkiismeretességgel hozta nyilvánosságra mindazokat az eseteket, amelyekben *pénzt* konstatáltak a felkelőknél. Ezeknek az eseteknek a száma legfeljebb *húszra* korlátozódik. A különböző lapok és tudósítások megismétlik ezeket az eseteket és a számukat különbözőképpen adják meg. A kipróbált kritikai érzékű „*Kölnische Zeitung*", amely a *húsz* esetről szóló eme különböző elbeszéléseket megannyi különböző esetnek veszi, és még a híreszteléskénti keringőket is hozzáteszi, a legjobb esetben talán 200-at kap eredményül. S ez feljogosítja, hogy azt mondja: szinte valamennyien, 30—40 000-en, el voltak látva pénzzel! Mostanáig csupán azt konstatálták, hogy pénzzel ellátott legitimista, bonapartista és talán fülöpista ügynökök keveredtek és akartak keveredni a barikádharcosok közé. *Payer* úr, a nemzetgyűlés felettébb konzervatív tagja, aki 12 órát fogolyként a felkelők között töltött, kijelenti:

* *Szószerint:* „Halál a tolvajokra!" — *Szerk.*

Legtöbbjük a négyhónapos nyomorúságtól kétségbeesésbe hajszolt munkás volt, és azt mondották: *Jobb egy golyótól meghalni, mint az éhségtől!*

„Sok, nagyon sok halott", bizonygatja Wolfers, „viselte testén a végzetes jelet, amellyel a társadalom a bűnt megbélyegzi."

Ez egyike azon aljas hazugságoknak, azon szégyenletes rágalmaknak, azon gyalázatosságoknak, amelyeket megbélyegzett *„Peuple constituant"-jában*[163] *Lamennais*, a felkelők ellenfele, a „National" embere, a nemzetgyűlésben pedig a mindig lovagias legitimista *Larochejaquelein*[141]. Az egész hazugság *egyetlen* hírszerzőirodának azon a felette megbízhatatlan, a *„Moniteur"* által *meg nem erősített* állításán alapszik, hogy *tizenegy* olyan *holttestet* találtak, amelyek T. F.-fel* voltak megjelölve. És melyik forradalomban nem találták meg ezt a tizenegy holttestet? És melyik forradalom nem fog tizenegyszer százat ezzel a jellel megbélyegezni?

Jól jegyezzük meg, a győztesek újságai, proklamációi, illuminálásai bizonyítják azt, hogy ők a legyőzötteket kiéheztették, kétségbeesésbe kergették, felnyársalták, főbelőtték, elevenen befalazták, deportálták, hogy hullákat gyaláztak meg. A legyőzöttek ellen pedig csupán *anekdoták*, és csupán a *„Constitutionnel"* által elbeszélt, az *„Indépendance"* által utánnyomott, a „Kölnische" által németre átültetett anekdoták vannak! Nincs nagyobb sértés az igazsággal szemben, mint ha *anekdotával* akarják bizonyítani, mondja — *Hegel*.[164]

Párizs házai előtt ott ülnek a nők és *tépést* csinálnak a sebesülteknek, még a sebesült felkelőknek is. A „Kölnische Zeitung" szerkesztői *kénsavat* öntenek sebeikbe.

Minket denunciáltak a polgári *rendőrségnek*. Mi ezzel szemben a *munkásoknak*, e „szerencsétleneknek" javalljuk, hogy a halhatatlan triumvirátus, *Dumont—Brüggemann—Wolfers* által „világosíttassák fel magukat igazi jogaikról és kötelességeikről, avattassák be magukat abba a *tudományba*, amely a rendhez vezet, amely az igazi polgárt kimüveli".

Die „Kölnische Zeitung" über die Junirevolution
A megírás ideje: 1848 június 30.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 1. (31.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

* A fegyencek bőrére égetett bélyeg (travaux forcés = kényszermunka). — *Szerk.*

A júniusi forradalom[125]

Lassanként hozzájutunk, hogy áttekintsük a júniusi forradalmat; a tudósítások kiegészülnek, a tények elválaszthatók a mendemondáktól és a hazugságoktól, a felkelés jellege egyre világosabban lép előtérbe. És minél jobban sikerül a négy júniusi nap eseményeit összefüggésükben felfognunk, annál jobban bámulatba ejtenek a felkelés kolosszális méretei, a felkelők hősi bátorsága, a gyorsan rögtönzött szervezetük, az összhangjuk.

A munkások csataterve, amelyet, úgy mondják, Kersausie, Raspail egyik barátja és egykori katonatiszt készített, a következő volt:

A felkelők négy oszlopban, koncentrikus mozgással a városháza felé nyomulnak.

Az első oszlop, melynek hadműveleti bázisa Montmartre, La Chapelle és La Villette faubourg-ok voltak, a poissonnière-i, a rochechouart-i, a St. Denis-i és a La Villette-i sorompóktól dél felé nyomul, megszállja a boulevard-okat, és a Montorgueil, St. Denis és St. Martin utcákon át közeledik a városházához.

A második oszlop, amelynek bázisa a szinte teljesen munkáslakta és a St. Martin-csatornától védett Temple és St. Antoine faubourg-ok voltak, a Temple és a St. Antoine utcán át és a Szajna északi rakpartjai mentén, valamint a közbeeső városnegyed összes párhuzamos utcáin át nyomul előre ugyanazon centrum felé.

A harmadik oszlop, a Faubourg St. Marceauval, a Rue St. Victoron át és a Szajna déli rakpartjai mentén a Cité szigete felé nyomul előre.

A negyedik oszlop a Faubourg St. Jacques-ra és az Ecole de Médecine környékére támaszkodva a Rue St. Jacques-on át szintén a Cité felé nyomul előre. Innen a két oszlop együttesen vonul a Szajna jobbpartján és hátulról meg oldalról beveszi a városházát.

Eszerint a terv, helyesen, a kizárólag munkáslakta városrészekre támaszkodott, amelyek Párizs egész keleti felét félkör alakban szegélyezik, és minél keletebbre megyünk, annál szélesebbé válnak. Párizs keleti felét kellett először megtisztítani minden ellenségtől, s ezután akartak a Szajna

mindkét partján a nyugati rész és annak központjai, a Tuileriák és a nemzetgyűlés felé nyomulni.

Ezeket az oszlopokat egy csomó mozgóalakulatnak kellett támogatnia, amelyek az oszlopok mellett és között önállóan végeznek hadműveleteket, barikádokat emelnek, a kis utcákat megszállják, és az összeköttetést fenntartják.

Visszavonulás esetére a hadműveleti bázisokat erősen elsáncolták és szakszerűen átalakították félelmetes erődítményekké; ilyen volt a Clos St. Lazare, ilyen a Faubourg és a Quartier St. Antoine meg a Faubourg St. Jacques.

Ha volt ennek a tervnek hibája, akkor ez az volt, hogy Párizs nyugati felét a hadműveletek kezdetére teljesen figyelmen kívül hagyta. Itt, a Rue St. Honoré mindkét oldalán, a vásárcsarnoknál és a Palais National mellett, lázadásokra kiválóan alkalmas negyedek terülnek el, amelyeknek igen szűk és görbe utcáik vannak, és amelyekben túlnyomórészt munkások laknak. Fontos volt, hogy itt a felkelésnek egy ötödik tűzfészkét létesítsék, s ezáltal mind a városházát elvágják, mind pedig nagy tömegű csapatot kössenek le ennél az előretolt bástyánál. A felkelés győzelme attól függött, hogy a lehető leggyorsabban előrenyomuljanak Párizs központjába, hogy biztosítsák a városháza meghódítását. Nem tudhatjuk, mennyiben volt lehetetlen Kersausie számára, hogy itt a felkelést megszervezze. Az viszont tény, hogy még soha nem ért célt egyetlen felkelés sem, amely nem tudta eleve hatalmába keríteni Párizsnak ezt a központját, amely a Tuileriákkal szomszédos. Csak a Lamarque tábornok temetésekor kitört felkelésre emlékeztetünk[165], amely szintén előrehatolt a Rue Montorgueilig, de aztán újra visszaszorították.

A felkelők a tervük szerint nyomultak előre. Mindjárt megkezdték a maguk területének, a munkások Párizsának elkülönítését a burzsoák Párizsától két főerődjükkel: a Porte St. Denis-nek és a Citének a barikádjaival. Az előbbiekből kiszorították őket, az utóbbiakat tartották. Az első nap, 23-a, puszta előjáték volt. A felkelők terve már világosan megmutatkozott (ahogy azt a „Neue Rheinische Zeitung" kezdettől fogva és teljesen helyesen fogta fel, lásd a 26. sz. különmellékletét*), nevezetesen a reggeli első előcsatározások után. Az első oszlop hadműveleti vonalát keresztező Boulevard St. Martin heves harcoknak lett a színtere, amelyek itt a „rendnek" — részint a hely által megszabott — győzelmével végződtek.

* *V. ö. 103—106. old. — Szerk.*

A Cité bejáratai el voltak vágva, jobbról egy mozgóalakulat által, amely a Planche-Mibray utcába fészkelte be magát, balról pedig a harmadik és a negyedik oszlop által, amelyek a Cité három déli hídját foglalták el és erősítették meg. Itt is igen heves harc bontakozott ki. A „rendnek" sikerült hatalmába kerítenie a St. Michel-hidat és előrehatolnia a Rue St. Jacques-ig. Azzal kecsegtette magát, hogy estig el fogja nyomni a lázadást.

Ha a felkelők terve már világosan megmutatkozott, a „rendé" még inkább. A „rend" terve egyelőre csak abban állt, hogy a felkelést minden eszközzel elnyomja. Ezt a szándékát ágyúgolyóval és kartáccsal jelentette be a felkelőknek.

De a kormány azt hitte, hogy közönséges, terv nélkül cselekvő emeutier-k* kezdetleges bandájával áll szemben. Miután estére szabaddá tették a fő útvonalakat, kijelentette, hogy a lázadás le van győzve, és az elfoglalt városrészeket csak igen hanyagul szállta meg csapatokkal.

A felkelők nagyszerűen ki tudták használni ezt a hanyagságot arra, hogy a 23-i előcsatározások után megindítsák a nagy csatát. Egyáltalában csodálatos, milyen gyorsan elsajátították a munkások a hadműveleti tervet, milyen egyöntetűen dolgoztak egymás kezére, milyen ügyesen tudták kihasználni az annyira bonyolult terepet. Ez tisztára megmagyarázhatatlan lenne, ha nem lettek volna a munkások már a nemzeti műhelyekben[127] meglehetősen katonai módra megszervezve és századokba osztva, úgyhogy ipari szervezetüket csak át kellett vinniök harci tevékenységükre, hogy nyomban egy teljesen tagolt hadsereget alkossanak.

24-én reggel nemcsak teljes egészében ismét megszállták az elvesztett területet, hanem még újat is foglaltak el hozzá. Persze a boulevard-ok vonala a Boulevard du Temple-ig a csapatok megszállása alatt maradt, és ezáltal az első oszlop továbbra is el volt vágva a központtól; de viszont a második oszlop a Quartier St. Antoine-ból annyira előrehatolt, hogy csaknem körülkerítette a városházát. Főhadiszállását a St. Gervais templomban ütötte fel, 300 lépésnyire a városházától, elfoglalta a St. Merry kolostort és a környező utcákat; messze túlhatolt a városházán és azt, a Cité oszlopaival összeköttetésben, szinte teljesen elvágta. Csak egy odavezető út maradt nyitva: a jobboldali rakpartok. Délen a felkelők ismét teljesen megszállták a Faubourg St. Jacques-ot, helyreállították az összeköttetést a Citével, erősítést juttattak oda, és előkészítették az átkelést a jobbpartra.

Ekkor valóban nem volt több vesztegetni való idő; a városháza, Párizs

* — lázadók — *Szerk.*

forradalmi központja veszélyben forgott, és el kellett esnie, ha nem nyúlnak a leghatározottabb rendszabályokhoz.

A megrémült nemzetgyűlés Cavaignacot diktátorrá nevezte ki[140], s az, Algírból hozzá lévén szokva „energikus" közbelépésekhez, tudta, mit kell tenni.

Azonnal kivonult 10 zászlóalj a széles Quai de l'Ecole-on a városháza felé. Elvágták a Cité felkelőinek összeköttetéseit a jobbparttal, biztosították a városházát, sőt lehetővé tettek támadásokat is a városházát körülvevő barikádok ellen.

A Rue Planche-Mibrayt és folytatását, a Rue Saint-Martint megtisztították s lovassággal állandóan tisztogatták. A szemben levő Notre-Dame-hidat, amely a Citére vezet, nehézágyúval söpörték végig, és ekkor Cavaignac közvetlenül a Citének vonult, hogy ott „energikusan" járjon el. A felkelők főállását, a „Belle Jardinière"-t először ágyúgolyókkal szétlőtték, aztán röppentyűkkel felgyújtották; a Rue de la Cité-t szintén ágyúgolyókkal hódították meg; a balpartra vezető három hidat rohammal vették be, és a balparton levő felkelőket erélyesen visszaszorították. Közben az a 14 zászlóalj, amelyek a Grève-téren és a rakpartokon álltak, felszabadították a már ostrom alá vett városházát, a Saint-Gervais templom pedig a felkelők egyik főhadiszállásából egyik reménytelen előőrsükké redukálódott.

A Rue Saint-Jacques-ot nemcsak a Cité felől támadták tüzérséggel, hanem a balpartról is oldalbatámadták. Damesme tábornok a Luxembourg-kert mentén előrehatolt a Sorbonne felé, elfoglalta a Quartier Latint, és a Panthéon ellen küldte oszlopait. A Place du Panthéon félelmetes erődítménnyé változott. A „rend" már rég bevette a Rue Saint-Jacques-ot, amikor itt még mindig egy megtámadhatatlan bástyába ütközött. Ágyúk és szuronyrohamok hiábavalóak voltak, míg végül a fáradtság, a lőszerhiány és a burzsoáknak az épület felgyújtásával való fenyegetőzése megadásra kényszerítette a minden oldalról körülkerített 1500 munkást. Ugyanebben az időben került hosszas, bátor ellenállás után a „rend" kezébe a Place Maubert, és a felkelők, akiket legerősebb pozícióikból kiszorítottak, kénytelenek voltak feladni a Szajna egész balpartját.

Közben a csapatoknak és a nemzetőrségeknek azokat az állásait, amelyek a Szajna jobbpartjának boulevard-jain voltak, szintén felhasználták arra, hogy mindkét irányban működjenek. Az itt parancsnokló Lamoricière nehézágyúval és gyors csapattámadásokkal végigsöpörte a St. Denis és St. Martin faubourg-ok utcáit, a Boulevard du Temple-t és Rue du Temple

felét. Dicsekedhetett vele, hogy estig ragyogó sikereket harcolt ki: az első oszlopot a Clos St. Lazare-ban elvágta és félig bekerítette, a másodikat visszaszorította és a boulevard-okon való előnyomulásával éket vert belé.

Hogyan vívta ki Cavaignac ezeket az előnyöket?

Először is a roppant túlerővel, amelyet a felkelők ellen ki tudott fejteni. Cavaignacnak 24-én nemcsak a 20 000 főnyi párizsi helyőrség, a 20—25 000 főnyi garde mobile és a 60—80 000 főt megmozgató nemzetőrség állott a rendelkezésére, hanem Párizs egész környékének és egyik-másik távolabbi városnak a nemzetőrsége is (20—30 000 ember), továbbá a környező helyőrségekből sürgősen odahívott 20—30 000 főnyi katonaság. 24-én reggel már jóval több mint 100 000 fővel rendelkezett, amely létszám estig még a felével megnövekedett. És a felkelők legfeljebb 40—50 000-en voltak!

Másodszor a brutális eszközökkel, amelyeket alkalmazott. Eddig Párizs utcáin csak *egyszer* lőttek ágyúval — 1795 vendémiaire-jében, amikor Napóleon kartáccsal kergette szét a felkelőket a Rue Saint-Honoréban.[166] De barikádok ellen, házak ellen még sohasem alkalmaztak tüzérséget, és még kevésbé gránátot meg gyújtóröppentyűket. A nép még nem volt erre felkészülve; védtelen volt ellene, az egyetlen ellenszer, a gyújtogatás pedig ellenkezett nemes érzésével. A népnek eddig sejtelme sem volt arról, hogy efféle algériai hadviselés lehetséges Párizs közepén. Ezért hátrált meg, és első meghátrálása eldöntötte vereségét.

25-én Cavaignac még jóval nagyobb erőkkel nyomult előre. A felkelők területe egyetlenegy negyedre korlátozódott, a Faubourg Saint-Antoine-ra és a Faubourg du Temple-ra; ezenkívül birtokukban volt még két előretolt állás, a Clos St. Lazare és a Quartier St. Antoine egy része a Damiette-hídig.

Cavaignac, aki ismét 20—30 000 főnyi erősítést kapott, jelentős lövegparkkal egyetemben, először a felkelők elkülönített előőrseit támadtatta meg, főként a Clos St. Lazare-t. Itt a felkelők úgy el voltak sáncolva, mint egy citadellában. Tizenkétórás ágyúzás és gránátvetés után Lamoricière-nek végül sikerült a felkelőket állásaikból kiűzni és megszállni a Clos-t; de ez csak az után sikerült neki, miután megteremtette a lehetőségét egy szárnytámadásnak a Rochechouart és Poissonnière utcák felől, és miután a barikádokat az első napon 40, a másodikon még több löveggel összelövette.

Oszlopának egy másik része a Faubourg St. Martinen át behatolt a Faubourg du Temple-ba, de nem ért el nagy sikert; egy harmadik rész a boulevard-okon a Bastille felé nyomult le, de szintén nem jutott messzire, mert itt a legfélelmetesebb barikádok egész sora csak hosszas ellenállás

után esett el a heves ágyúzás következtében. Itt borzasztóan szétrombolták a házakat.

Duvivier oszlopa, amely a városházától támadott, folytonos ágyútűzzel egyre hátrább űzte a felkelőket. A St. Gervais templomot bevették, a Rue St. Antoine-t messzire a városházán túl megtisztították, és több oszlop a rakparton és a vele párhuzamos utcákon végigvonulva bevette a Damiette-hidat, amelyen keresztül a Quartier St. Antoine felkelői a St. Louis-sziget és Cité-sziget felkelőire támaszkodtak. A Quartier St. Antoine oldalba volt támadva, s a felkelőknek már csak a faubourg-ba való visszavonulás maradt hátra, amelynek végrehajtása során heves harcokat vívtak egy a rakpartokon át a St. Martin-csatorna torkolatáig és innen a csatorna mentén a Boulevard Bourdonon előnyomuló oszloppal. Azon kevés felkelő közül, akiknek útját elvágták, néhányat lemészároltak, csak keveset szállítottak be fogolyként.

Ezzel a hadművelettel elfoglalták a Quartier St. Antoine-t és a Place de la Bastille-t. Estefelé Lamoricière oszlopának sikerült a Boulevard Beaumarchais-t teljesen elfoglalnia és a Place de la Bastille-on Duvivier csapataival egyesülnie.

A Damiette-híd elfoglalása lehetővé tette Duvivier-nek, hogy kiűzze a felkelőket a St. Louis-szigetről és az egykori Louvier-szigetről[143]. Meg is tette ezt, elismerésre méltó adag algériai barbársággal. Kevés városrészben alkalmazták a nehézágyút olyan pusztító eredménnyel, mint éppen a St. Louis-szigeten. De mit számított ez? A felkelőket kiűzték vagy lemészárolták, és a véráztatta romok között a „rend" győzedelmeskedett.

A Szajna balpartján még egy elfoglalandó állás volt. Az Austerlitz-híd, amely a St. Martin-csatornától keletre a Faubourg St. Antoine-t összeköti a Szajna balpartjával, erősen el volt barikádozva, és a balparton, ahol a Jardin des Plantes előtt a Place Valhubert-be torkollik, erős hídfőállással volt ellátva. Ezt a hídfőt, amely a Panthéon és a Place Maubert eleste után a felkelők utolsó balparti sánca volt, makacs védekezés után vették be.

A következő napra, 26-ára tehát a felkelőknek csak az utolsó erődjük maradt meg, a Faubourg St. Antoine és a Faubourg du Temple-nak egy része. E faubourg-ok egyike sem igen alkalmas utcai harcokra: meglehetősen széles és szinte teljesen egyenes utcáik vannak, amelyek a tüzérségnek kitűnő mozgásteret engednek. A nyugati oldalról kiválóan fedezi őket a St. Martin-csatorna, északról viszont teljesen nyitva állnak. Innen öt-hat egészen egyenes és széles utca vezet le a Faubourg Saint-Antoine szívébe.

A főerődítmények a Place de la Bastille-on és az egész negyed legfonto-

sabb utcájában, a Rue du Faubourg St. Antoine-ban voltak elhelyezve. Itt különösen erős barikádokat emeltek, amelyeket részint a nagy kövezetkockákból építettek, részint gerendákból ácsoltak össze. Befelé néző szöget képeztek, részint hogy az ágyúgolyók hatását gyengítsék, részint hogy nagyobb, kereszttűz nyitására alkalmas védelmi frontot nyújtsanak. A házakban a tűzfalak át voltak törve, és ezáltal mindig egy egész házsor állt egymással összeköttetésben, úgyhogy a felkelők, a pillanatnyi szükségletnek megfelelően, csatártüzet nyithattak a csapatokra, vagy pedig visszavonulhattak barikádjaik mögé. A csatorna hídjai és rakpartjai, valamint a csatornával párhuzamos utcák szintén erősen el voltak sáncolva. Egyszóval a két, még megszállva tartott faubourg tökéletes erődre hasonlított, amelyben a csapatoknak minden talpalatnyi földért véres harcot kellett vívniok.

26-án reggel újra meg kellett kezdődnie a harcnak. Cavaignacnak azonban nem sok kedve volt csapatait a barikádoknak ebbe a szövevényébe beküldeni. Ágyúzással fenyegetőzött. Felvonultak a mozsárágyúk és a tarackok. Tárgyaltak. Eközben Cavaignac aláaknáztatta a legközelebbi házakat — ami persze az idő rövidsége miatt és az egyik támadási vonalat fedező csatorna miatt csak igen korlátozott mértékben történhetett meg —, és a már elfoglalt házakból a tűzfalakban levő nyílások útján ugyancsak belső összeköttetést létesített a szomszédos házakkal.

A tárgyalások meghiúsultak; a harc megint elkezdődött. Cavaignac Perrot tábornokkal a Faubourg du Temple felől, Lamoricière tábornokkal pedig a Place de la Bastille felől támadtatott. Mindkét ponton erősen ágyúzták a barikádokat. Perrot elég gyorsan hatolt előre, bevette a Faubourg du Temple hátralevő részét, és egyes helyeken még a Faubourg St. Antoine-ba is bejutott. Lamoricière lassabban haladt előre. Ágyúinak ellenálltak az első barikádok, jóllehet a faubourg első házai lángba borultak gránátjaitól. Ismét tárgyalt. Órával a kezében várta a percet, amikor abban az élvezetben lesz része, hogy földig lerombolja Párizs legnépesebb negyedét. Ekkor végül kapitulált a felkelők egy része, míg a másik rész, oldalba támadva, rövid harc után visszavonult a városból.

Ez volt a vége a júniusi barikádharcnak. A városon kívül előfordultak még csatározások, amelyek azonban teljesen jelentéktelenek voltak. A menekülő felkelők szétszóródtak a környéken és a lovasság egyenként fogja el őket.

Azért adtuk a harcnak ezt a tisztán katonai ábrázolását, hogy bebizonyítsuk olvasóinknak, milyen hősies bátorsággal, milyen egyetértésben, milyen fegyelmezetten és milyen katonai ügyességgel küzdöttek a párizsi

munkások. Negyvenezren küzdöttek négy napon át négyszeres túlerő ellen, s csak egy hajszál hija, hogy nem ők lettek a győztesek. Csak egy hajszál és megvetik lábukat Párizs központjában, beveszik a városházát, beiktatnak egy ideiglenes kormányt, és megkétszerezik létszámukat az elfoglalt városrészekből csakúgy, mint a garde mobile tagjaiból, akiknek akkor csupán egy lökés kellett ahhoz, hogy átálljanak.

Német lapok azt állítják, hogy ez volt a döntő csata a vörös és a trikolor köztársaság között, munkások és burzsoák között. Mi meg vagyunk győződve arról, hogy ez a csata *semmit* sem dönt el, csak a győztesek belső felbomlását. Egyébként az egész dolog lefolyása azt bizonyítja, hogy a munkásoknak nem is hosszú időn belül győzniök kell, még ha tisztán katonailag szemléljük is a dolgot. Ha negyvenezer párizsi munkás ilyen hatalmasat művelt a négyszeres túlerővel szemben, mit fog még véghez vinni a párizsi munkások egész tömege, ha egyetértésben és összehangolva működik!

Kersausie-t elfogták és e pillanatban bizonyára már agyonlőtték. Agyonlőhetik őt a burzsoák, de nem vehetik el tőle azt a dicsőséget, hogy *ő volt az első, aki megszervezte az utcai harcot.* Agyonlőhetik, de nincs olyan földi hatalom, amely megakadályozza, hogy találmányait a jövőben minden utcai harcban felhasználják. Agyonlőhetik, de azt meg nem akadályozhatják, hogy neve az *első barikádhadvezér* neveként fenn ne maradjon a történelemben.

Die Junirevolution

A megírás ideje: 1848 június 30—július 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1848 július 1. és 2. (31. és 32.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Német külpolitika[7]

Köln, július 2. A népeket egymásra uszítani, az egyiket a másiknak az elnyomására felhasználni és így gondoskodni az abszolút uralkodói hatalom fennmaradásáról — ez volt a hatalom eddigi birtokosainak és diplomatáiknak művészete és munkája. Németország ebben a tekintetben kitüntette magát. Hogy csak a legutóbbi 70 évet vegyük szemügyre, átadta landsknechtjeit angol aranyért a briteknek a függetlenségükért harcoló északamerikaiak ellen; amikor az első francia forradalom kitört, megint a németek voltak azok, akik mint veszett kutyafalka hagyták magukat a franciák ellen uszítani, akik a braunschweigi herceg brutális manifesztumában[167] azzal fenyegetőztek, hogy egész Párizsban kő kövön nem marad, akik összeesküdtek a kivándorolt nemesekkel a franciaországi új rend ellen és ezért szubszidium címén megfizettették magukat Angliától. Amikor a hollandoknak az utóbbi két évszázad folyamán egyetlen egyszer értelmes gondolatuk támadt, az, hogy véget vetnek az Orániai Ház veszett garázdálkodásának és országukat köztársasággá teszik[168], megint németek voltak azok, akik a szabadság hóhéraiként léptek fel. Svájc is tudna mit mesélni a német szomszédságról, Magyarország pedig csak lassan heveri majd ki azt a kárt, amelyet Ausztria, a német császári udvar okozott neki. Igen, egészen Görögországig küldtek német zsoldosseregeket, amelyeknek a kedves Ottó[169] trónocskáját kellett támogatniok, s egészen Portugáliáig német rendőröket. És az 1815 utáni kongresszusok, Ausztria hadjáratai Nápolyba, Torinóba, Romagnába, Ypsilanti bebörtönzése, Franciaország elnyomó háborúja Spanyolország ellen, amelyet Németország kényszerített ki,[170] Dom Miguelnek[171], Don Carlosnak[172] Németország által való támogatása — Angliában a reakció felfegyverzése hannoveri csapatokkal, Belgium feldarabolása és thermidorizálása[173] német befolyásra, Oroszország legmélyebb belsejében németek mint az *egy* kényúrnak és a kis kényuraknak fő támaszai — egész Európa elárasztása Koburgokkal!

Német szoldateszka segítségével fosztották ki, darabolták fel Lengyelországot, döfték hátba Krakkót.[54] Német pénz és vér segítségével igázták le és szipolyozták ki Lombardiát és Velencét, közvetve vagy közvetlenül

német pénz és vér segítségével fojtottak el egész Itáliában minden szabadságmozgalmat szuronnyal, bitófával, börtönnel és gályarabsággal*. A bűnlajstrom sokkal hosszabb ennél; hagyjuk abba.

A Németország segítségével más országokban elkövetett aljasságok bűne nem csupán a kormányokat terheli, hanem nagy részben magát a német népet is. Ha nem lenne olyan elvakult, szolgalelkű, ha nem lenne olyan rátermett mint landsknecht és mint az „isten kegyelméből való" urak „kedélyes" poroszlója és eszköze, akkor a német név külföldön kevésbé volna gyűlölt, átkozott és megvetett, akkor a Németország által elnyomott népek régen a szabad fejlődés normális állapotába jutottak volna. Most, amikor a németek lerázzák saját igájukat, meg kell változnia a külfölddel szemben folytatott egész politikájuknak is, vagy pedig azokkal a béklyókkal, amelyekkel idegen népeket láncolunk meg, a saját ifjú, szinte még csak megsejtett szabadságunkat ejtjük foglyul. Németország abban a mértékben teszi szabaddá önmagát, amelyben szabadon engedi a szomszéd népeket.

Végre valóban kivilágosodik. A hazugságoknak és ferdítéseknek, amelyeket a régi kormányszervek Lengyelország és Itália ellen oly serényen terjesztettek, a mesterséges gyűlölet felszítására irányuló kísérleteknek, azoknak a fellengzős szólamoknak, hogy a német becsületről, a német hatalomról van szó — mindezeknek a varázsigéknek megtört az erejük. Csak ott, ahol az anyagi érdek rejtőzik eme hazafias arabeszkek mögé, csak a nagyburzsoázia egy részénél, amely ezzel a hivatalos hazafisággal üzleteket csinál, csinálhat még üzleteket a hivatalos hazafiság. A reakciós párt tudja és kihasználja ezt. De a német középrendnek és a munkásosztálynak a nagy tömege a szomszéd népek szabadságában megérti vagy megérzi a saját szabadsága biztosítékát. Vajon Ausztria háborúja Itália önállósága ellen, Poroszország háborúja Lengyelország újrafelállítása ellen — népszerű-e, vagy pedig ellenkezőleg, nem párologtatja-e el az utolsó illúziókat is ezekkel a „hazafias" kereszteshadjáratokkal kapcsolatban? Ám sem ez a belátás, sem ez az érzés nem elegendő. Hogy ne fecsérelje tovább Németország vérét és pénzét saját érdekei ellen más nemzetiségek elnyomására, ahhoz valódi népi kormányt kell kivívnunk, ahhoz a régi épületet alapzatával együtt el kell takarítani. Csak akkor adhatja át helyét a régi, az ismét megújított rendszer véres és gyáva politikája a demokrácia nemzetközi politikájának. Hogyan akartok demokratikusan fellépni kifelé, amíg belföldön gúzsba van kötve a demokrácia? Közben

* *V. ö. 350—356. old. — Szerk.*

pedig az Alpok innenső és túlsó oldalán mindennek meg kell történnie a demokratikus rendszer minden módon való előkészítésére. Az *olaszoknál* nincs hiány olyan nyilatkozatokban, amelyekből Németország iránti baráti érzületeik világlanak ki. Itt emlékeztetünk a milánói ideiglenes kormánynak a német néphez intézett kiáltványára[174] és az olasz sajtónak ugyanilyen szellemben fogant számos cikkére. Előttünk van ezeknek az érzületeknek egy újabb bizonyítéka, a Firenzében megjelenő *„L'Alba"* című újság intézőbizottságának magánlevele a *„Neue Rheinische Zeitung"* szerkesztőségéhez. Ez június 20-án kelt és többek között így hangzik: „... Szívből köszönjük Önöknek azt a megbecsülést, amellyel a mi szegény Itáliánk iránt viseltetnek*. Midőn őszintén biztosítjuk Önöket, hogy az olaszok valamennyien tudják, voltaképpen ki sérti meg szabadságukat és ki harcol ellene, és hogy leghalálosabb ellenségük nem is a hatalmas és nagylelkű német nép, hanem annak zsarnoki, igazságtalan és kegyetlen kormánya; midőn biztosítjuk Önöket, hogy minden igaz olasz sóvárog az után a pillanat után, amikor szabadon nyújthatja kezét a német testvérnek, aki, ha egyszer lerögzítik elévülhetetlen jogait, meg tudja majd védeni és maga is meg tudja becsülni azokat, mint ahogy megbecsülést tud szerezni nekik összes testvéreinél; midőn bizalmunkat azokba az elvekbe vetjük, amelyeknek gondos kifejtését Önök feladatukká teszik: maradunk nagyrabecsüléssel

az Önök odaadó barátai és testvérei
L. Alinari"

Az *„Alba"* azon kevés újságok egyike Itáliában, amelyek határozottan demokratikus elveket képviselnek.

Auswärtige deutsche Politik
A megírás ideje: 1848 július 2.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 3. (33.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: #

* *V. ö. 5—6. old. — Szerk.*

Marrast és Thiers

A „Neue Rheinische Zeitung" olvasóit folyvást figyelmeztettük a „National"[145] pártjának — amelyet *Marrast* testesít meg — intrikáira. Felkutattuk azokat a zugutakat, amelyeken ez a párt a diktatúra megkaparintására törekszik. Ugyanakkor utaltunk arra is, hogyan idézi fel Marrast diktatúrája Thiers diktatúráját.

Hogy a „National" pártja saját győzelme következtében már most mennyire vereséget szenved a Thiers-párttól[175], amely jelenleg bensőségesen össze van olvadva a dinasztikus ellenzékkel[148], csattanósan kitűnik néhány tényből.

Carnot-nak, a „National" egyik emberének miniszterré való kinevezése viharos lármát idézett elő a nemzetgyűlésben. *Marie-nak* a nemzetgyűlés elnökévé való jelölésével rivalizált *Dufaure* jelölése, és Marie-t csak azért választották meg, *mint* a „Débats"[160] mondja, *mert „a régi végrehajtó* bizottság legbölcsebb és legmérsékeltebb emberének" számított, azaz mert ő tette a régi dinasztikus pártnak a legtöbb engedményt, mert ő dolgozta ki, vitte a nemzetgyűlés elé és védte meg a gyülekezésre vonatkozó törvényjavaslatot, a szeptemberi törvényeknek[6] eme folytatását. Tény marad, hogy a nemzetgyűlés elnökségét kisorsolták „Marrast" és „Thiers" között.

De ezzel nem elégszik meg a „dinasztikus ellenzék". A legelső törvények egyike, amelyet előkészít, a törvényhatósági bizottságokról szóló törvény, olyan törvény, amely közvetlenül Marrastnak, Párizs maire-jének* egyeduralma és befolyása ellen irányul. És Marrast meg fog bukni.

Néhány napon belül az egész nemzetgyűlés szét fogja marcangolni magát. A reakció tovább megy majd, egészen a „*National*" pártjának minden hatalomból való kizárásáig. „Köztársaság" és „dinasztikus ellenzék" még egyszer szemben fognak állni egymással, de a köztársaság többé már nem győz a februári feltételekkel.

---

* — polgármesterének — *Szerk.*

A nép nem fog többé ábrándozni. Nem fogja többé, mint Caussidière mondja, a bosszút „zsebre tenni" és a „harag érzéseit a Styx árjába hajítani".[176] Qui vivra verra.*

Marrast und Thiers

A megírás ideje: 1848 július 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 3. (33.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — Aki megéri, meglátja. — *Szerk.*

Kiegyező-viták[57]

Köln, július 2. A tragédia után az idill, a párizsi júniusi napok mennydörgése után a berlini kiegyezők dobogása. Egészen szem elől vesztettük az urakat, s most azt látjuk, hogy ugyanabban a pillanatban, amikor Cavaignac a Faubourg St. Antoine-t ágyúzta, Camphausen úr bánatos búcsúbeszédet tartott, s Hansemann úr az új kormány programját terjesztette be.[31]

Először is megelégedéssel vesszük észre, hogy Hansemann úr megfogadta tanácsunkat* és *nem* lett miniszterelnök. Felismerte, hogy nagyobb dolog miniszterelnököket *csinálni*, mint miniszterelnöknek *lenni*.

Az új kormány Auerswald névkölcsönzése (prête-nom) ellenére *Hansemann*-kormány, és az is marad. Ilyennek mutatkozik, amikor a *tett*, a kivitelezés kormányának tünteti fel magát. Auerswald úrnak igazán semmi igénye sincs arra, hogy a tett minisztere legyen!

Hansemann úr programja ismeretes. Nem bocsátkozunk bele politikai pontjaiba, ezek máris a többé-kevésbé jelentéktelen német lapok táplálékává váltak. Csupán egy pontot nem mertek érinteni, s nehogy Hansemann úr megrövidüljön, utólag elő akarjuk venni ezt.

Hansemann úr kijelenti: „A kereseti tevékenység felelevenítésére, tehát a kezük munkájából élő néposztályok ínségének kiküszöbölésére nincs mostanra hatékonyabb eszköz, mint hogy helyreállítsuk a meggyengült bizalmat a törvényes rend fenntartása és az alkotmányos monarchia mielőbbi szilárd megalapozása iránt. Azzal tehát, hogy minden erőnkkel ezt a célt követjük, *hatunk a legbiztosabban a keresetnélküliség és az ínség ellen.*"

Programja elején már megmondta Hansemann úr, hogy e célból új megtorló törvényeket fog előterjeszteni, amennyiben a régi (rendőrállami!) törvényhozás nem elégséges.

Ez meglehetősen világos. A régi zsarnoki törvényhozás nem elégséges! Nem a közmunkaügyi miniszter, nem a pénzügyminiszter, hanem a *hadügy*miniszter az, akinek az ügykörébe a dolgozó osztályok ínségének megszüntetése tartozik! Megtorló törvények elsősorban, kartácsok és

* *V. ö. 91—92. old. — Szerk.*

szuronyok másodsorban — valóban, „nincs hatékonyabb eszköz"! Talán Schreckenstein úrnak, akinek puszta neve ama vesztfáliai felirat[177] szerint rémülettel tölti el* a felforgatókat, kedve támad arra, hogy folytassa trieri hőstetteit[178] és kicsinyített porosz méretű Cavaignacká váljék?

Csakhogy Hansemann úrnak e „leghatékonyabbon" kívül még más eszközei is vannak: „De ehhez a foglalkoztatás előteremtése közmunkákkal, amelyek igazi hasznot hoznak az országnak, *szintén* szükséges."

Hansemann úr tehát itt „még sokkal átfogóbb munkálatokat fog elrendelni az *összes* kereső néposztályok üdvére", mint Patow úr. De ezt akkor fogja megtenni, „mihelyt a kormánynak sikerül kiküszöbölnie a zavargások és *izgatások* által táplált, az állami viszonyok megdőlésétől tartó aggodalmakat, és *helyreállítania* a megkívánt *pénzeszközök* előteremtéséhez szükséges általános *bizalmat*".

Hansemann úr pillanatnyilag nem tud semmiféle munkát végeztetni, mert nem tud semmiféle pénzt kapni. Csak akkor tud pénzt kapni, mihelyt a bizalom helyreállt. De mihelyt a bizalom helyreállt, a munkások, mint ő maga mondja, foglalkoztatva vannak, és a kormánynak nem *kell* többé semmiféle foglalkoztatást előteremtenie.

Ebben a korántsem bűnös, hanem igen polgáriasan-erényes körforgásban keringenek Hansemann úr rendszabályai az ínség megszüntetésére. Pillanatnyilag Hansemann úr semmi mást nem tud nyújtani a munkásoknak, mint szeptemberi törvényeket[6] és egy kicsinyített Cavaignacot. Valóban, ez a *tett* kormánya!

A forradalomnak a programban való elismerésébe nem bocsátkozunk bele részletesen. „G", a „Kölnische Zeitung" „jólértesült tudósítója" már sejtette a közönséggel, mennyiben mentette meg Hansemann úr a jogtalajt velünk szomszédos publicisták[179] javára. Hansemann úr azt ismerte el a forradalomból, hogy az alapjában véve nem volt forradalom.

Alighogy Hansemann úr befejezte, *Auerswald* miniszterelnök emelkedett fel, hiszen neki is kellett valamit mondania. Elővett egy teleírt cédulát, és körülbelül a következőt olvasta fel, csak rímtelenül**:

„Tisztelt Uraim! Hév öröm
ma körötökben lennem,
hol annyi tiszta lélek így
üvöltve tisztel engem.

* Schreckenstein *szószerint:* rémület köve — *Szerk.*
** — ungereimt: rímtelenül *és* értelmetlenül — *Szerk.*

Amit e percben érezek,
csodás és megfejthetetlen;
e drága óra énnekem
örök és felejthetetlen."[180]

Megjegyezzük, hogy ebben a miniszterelnök úr meglehetősen érthetetlen cédulájának még a legkedvezőbb értelmezését adtuk.

Alig van készen Auerswald úr, ismét felugrik Hansemannunk, hogy egy kabinetkérdéssel bebizonyítsa, hogy ő még mindig a régi. Azt kívánja, hogy a felirat-tervezet* menjen vissza a bizottsághoz, és így szól: „A fogadtatás, amelyre ez az első javaslat a gyűlésnél talál, megadja majd a mércéjét annak a nagyobb vagy kisebb bizalomnak, amellyel a magas gyűlés az új kormányt fogadja."

De ez már több volt a soknál. *Weichsel* képviselő, kétségtelenül olvasója a „Neue Rheinische Zeitung"-nak, dühösen rohan a szónoki emelvényre, és határozottan tiltakozik a kabinetkérdés felvetésének ezen változatlan módszere ellen. Eddig egész takaros. De ha egy német egyszer megragadta a szót, akkor nem hagyja, hogy egyhamar megint elvegyék tőle, és így Weichsel úr mármost belebocsátkozott egy hosszú fejtegetésbe egyről és másról, a forradalomról, az 1807-es és az 1815-ös évről, a durva zubbony alatt dobogó meleg szívről, és több más tárgyról. Mindezt azért, mert „ki kell beszélnie magát". A szörnyű lárma, elvegyülve a baloldal néhány bravójával, a szónoki emelvény elhagyására kényszerítette a jóravaló férfiút.

Hansemann úr biztosította a gyűlést, hogy a kormánynak korántsem szándéka, hogy *könnyelműen* vessen fel *kabinetkérdéseket*. Ezúttal ez nem is egy egész, hanem csak egy fél kabinetkérdés, tehát nem érdemes róla tovább beszélni.

Most olyan vita támad, amilyen ritkán fordul elő. Mindenki egyszerre beszél, és a gyűlés hetet-havat összehord. Kabinetkérdés, napirend, ügyrend, lengyel nemzetiség, elnapolás keresztezték egymást egy ideig az illetékes bravókkal és lármázással együtt. Végül *Parrisius* úr megjegyzi, hogy Hansemann úr a kormány nevében egy javaslatot tett, holott a kormány mint olyan egyáltalában nem is tehet javaslatokat, hanem csak közléseket.

Hansemann úr így válaszol: nyelvbotlást követett el; a javaslat alapjában véve nem javaslat, hanem csupán *óhaja* a kormánynak.

---

* *V. ö. 45—46. old. — Szerk.*

A nagyszerű kabinetkérdés tehát a miniszter urak egy puszta „óhajára" redukálódik!

Parrisius úr a baloldalról ugrik fel a szónoki emelvényre. Ritz úr a jobboldalról. Fent találkoznak. Az összeütközés elkerülhetetlen — a két hős közül egyik sem akar tágítani —, ekkor az elnök, Esser úr ragadja meg a szót, és mindkét hős visszafordul.

Zachariä úr magáévá teszi a kormány javaslatát, és azonnali vitát kíván.

Zachariä úr, mind ennek, mind az előző kormánynak készséges kiszolgálója, aki a Berends-féle javaslatkor is mentőangyalként lépett fel a kellő pillanatban tett módosítvánnyal*, több mondanivalót nem talál javaslatának indokolására. Amit a pénzügyminiszter úr mondott, teljesen elegendő.

Most hosszabb vita támad, az elkerülhetetlen módosítványokkal, félbeszakításokkal, dobogással, dörömböléssel és szabályzati szőrszálhasogatásokkal. Nem kívánható meg, hogy olvasóinkat keresztülvezessük ezen a labirintuson, csak a legbájosabb perspektívák egyikét-másikát tudjuk feltárni nekik ebből az összevisszaságból.

1. *Waldeck* képviselő kioktat bennünket: A felirat nem mehet vissza a bizottsághoz, mert a bizottság már nem létezik.

2. *Hüffer* képviselő kifejti: A felirat nem a koronának, hanem a miniszteretnek szóló felelet. A miniszterek, akik a trónbeszédet készítették, már nem léteznek; hogyan feleljünk hát olyasvalakinek, aki már nem létezik?

3. D'Ester képviselő ebből módosítvány formájában az alábbi végkövetkeztetést vonja le: A gyűlés el kívánja ejteni a feliratot.

4. Ezt a módosítványt *Esser* elnök a következőképpen hárítja el: Ez az indítvány újabb javaslatnak tűnik, nem pedig módosítványnak.

Ez hát a vitának az egész csontváza. De e köré az ösztövér csontváz köré egy csomó szivacsos hús tömörül Rodbertus és Kühlwetter miniszter urak, Zachariä, Reichensperger II stb. képviselő urak beszédeinek alakjában.

A szituáció a legnagyobb mértékben furcsa. Mint maga Rodbertus úr mondja, „a parlamentek történetében hallatlan, hogy egy kormány lemondott, miközben a felirat-tervezet a parlament előtt volt, és meg kellett volna kezdeni a vitát róla"! Poroszországnak egyáltalában megvan az a szerencséje, hogy első hat parlamentáris hetében szinte csakis „a parlamentek történetében hallatlan" dolgok fordultak elő.

* *V. ö. 65—66. old. — Szerk.*

Hansemann úr ugyanabban a kutyaszorítóban van, mint a kamara. A felirat, amely szembeszökően a Camphausen—Hansemann-féle trónbeszédre adott válasz, a tárgyat illetően a Hansemann—Auerswald-féle programra adandó válasz legyen. A Camphausen iránt előzékeny bizottságnak ezért ugyanolyan előzékenységet kell tanúsítania Hansemann úr iránt. A nehézség csak az, hogyan adják értésére az embereknek ezt a „parlamentek történetében hallatlan" követelést. Minden eszközt latbavetnek. Rodbertus, a balközépnek ez az eolhárfája, leglágyabb hangján susog. Kühlwetter minden irányban csillapít; hiszen lehetséges, úgymond, hogy a feliratfogalmazat újbóli megvizsgálásakor „arra a meggyőződésre jutnak, hogy *most sem eszközlendő semmilyen változtatás*" (!), „hogy azonban erre a meggyőződésre szert tegyenek" (!!), a tervezetnek még egyszer vissza kell mennie a bizottsághoz! Hansemann úr végül, akit ez a hosszú vita, mint mindig, untat, elvágja a csomót, kereken kimondva, hogy miért kell a tervezetnek a bizottsághoz visszamennie: nem akarja, hogy az új változtatások miniszteriális módosítványokként a hátsóajtón surranjanak be, ezeknek bizottsági indítványokként büszke léptekkel a szélesre tárt nagy szárnyasajtón kell bevonulniok a terembe.

A miniszterelnök kijelenti, szükséges, hogy „a kormány *alkotmányos* módon *működjék közre* a felirat-tervezetnél". Hogy ez mit jelentsen és hogy Auerswald úr itt miféle alkotmányokat tart szem előtt, azt még hosszú gondolkodás után is képtelenek vagyunk megmondani. Annál kevésbé, mivel Poroszországnak e pillanatban semmilyen alkotmánya *nincs*.

Az ellentétes oldalról csak két beszédet kell megemlítenünk: D'Ester és Hüffer urak beszédeit. D'Ester úr igen szerencsésen tette nevetségessé Hansemann úr programját, amennyiben annak az absztrakciókról, hiábavaló elvi vitákról stb. tett korábbi elítélő kijelentéseit eme nagyon absztrakt programra alkalmazta. D'Ester felszólította a *tett* kormányát, hogy „térjen végre rá a tettre és tegye félre az elvi kérdéseket". Javaslatát, az egyetlen értelmes javaslatot ezen a napon, már fentebb említettük.

Hüffer úr, aki a legélesebben mondotta ki a helyes szempontot a feliratra vonatkozólag, ezt Hansemann úr követelését illetően is a legélesebben fogalmazta meg: A kormány azt kívánja, hogy iránta való bizalomból utaljuk vissza a feliratot a bizottsághoz, s ettől a határozattól teszi függővé exisztenciáját. Ámde a kormány csak olyan cselekedetekkel kapcsolatban veheti igénybe a bizalmi szavazatot, amelyeket *ő maga hajt végre*, nem pedig olyan cselekedetekkel kapcsolatban, amelyeket *ő a gyűléstől elvár*.

Egyszóval: Hansemann úr bizalmi szavazatot követelt, és a gyűlés,

hogy megtakarítson Hansemann úrnak egy kellemetlenséget, közvetett feddést szavazott meg a maga felirati bizottságának. A képviselő urak a tett kormánya alatt hamarosan megtanulják majd, mi fán terem a híres Treasury-Whip (miniszteriális korbács)[181].

Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 július 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 4. (34.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Letartóztatások

Köln, július 3. A *tett* kormánya ez ideig csak rendőrminisztériumként válik be. Első tette *Monecke* és *Fernbach* urak letartóztatása volt Berlinben, a második pedig *Funk* főtüzéré* Saarlouis-ban. Most itt Kölnben is kezd érvényesülni a „tett". Ma reggel letartóztatták dr. *Gottschalk* urat és *Anneke* sz. k. hadnagy urat. A letartóztatás indokairól és körülményeiről még nincsenek biztos híreink. Ezért ítéletünket későbbre tartjuk fenn.

A munkások elég okosak lesznek ahhoz, hogy semmiféle provokációval se hagyják magukat zavargásokra csábítani.

Verhaftungen

A megírás ideje: 1848 július 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 4. (34.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* Bombardier — *a tüzérségi altisztek legalacsonyabb rendfokozata a régi Poroszországban.* — *Szerk.*

Letartóztatások

Köln, július 4. Tegnap megígértük olvasóinknak, hogy visszatérünk dr. *Gottschalk* és *Anneke* urak letartóztatására. Eddig csak Anneke letartóztatásáról érkeztek be hozzánk közelebbi részletek.

Reggel hat és hét óra között hat-hét zsandár lépett be Anneke lakásába, mindjárt a tornácon bántalmazták a cselédlányt, és halkan fellopóztak a lépcsőn. Hárman az előszobában maradtak, négyen benyomultak a hálószobába, ahol Anneke és előrehaladott terhes állapotú felesége aludt. Az igazságosság e négy oszlopa közül az egyik többé-kevésbé dülöngélt, ilyen korán telítődvén már a „lélekkel"*, az igaz élet vizével, az égetett vízzel.

Anneke megkérdezte, mit akarnak? — Velünk kell jönnie! — hangzott a lakonikus válasz. Anneke kérte, hogy legalább beteg feleségét kíméljék és menjenek az előszobába. A Szent Hermandadtól[182] jött urak kijelentik, hogy nem óhajtják elhagyni a hálószobát, sürgetik Annekét, gyorsan öltözködjék, s még azt sem engedik meg neki, hogy szót váltson feleségével. Ez a sürgetés az előszobában tettlegességekbe csap át, amikor is az egyik zsandár pozdorjává töri az üvegajtót. Annekét a lépcsőn *letaszították*. Négy zsandár bekíséri az új fogdába, három ottmarad Anneke asszonynál, hogy az államügyész megérkeztéig őrizzék.

A törvényes előírás szerint a letartóztatásnál jelen kell lennie legalább egy *hivatalnoknak az igazságügyi rendészettől* — rendőrbiztosnak vagy hasonlónak. Mire valók efféle formaságok, amióta a népnek jogai képviseletére két gyűlése van, egy Berlinben, egy pedig Frankfurtban?

Félóra múlva érkezett meg *Hecker* államügyész úr és *Geiger* vizsgálóbíró, hogy házkutatást tartsanak.

Anneke asszony panaszt tesz, hogy az államügyész a letartóztatást brutális, hatósági személy jelenléte által nem fékezett zsandárokra bízta. Hecker úr kijelenti, hogy *brutalitásokra nem* adott *parancsot*. Mintha Hecker úr brutalitásokat megparancsolhatna?

Anneke asszony: Úgy látszik, a zsandárokat azért küldték előre *egyedül*,

* Geist lelket *és* szeszt *is jelent*. — *Szerk*.

hogy ne kelljen felelni brutalitásukért. A letartóztatás ezenfelül nem a törvényes formában történt, mert egyik zsandár sem mutatott fel letartóztatási parancsot, hanem csupán egy irkafirkát húzott elő a zsebéből az egyikük, amelyet Annekének nem volt szabad elolvasnia.

Hecker úr: „A zsandárok *bíróilag* voltak *kirendelve* a letartóztatáshoz." S a bírák rendelkezése, az nem áll a törvény rendelkezése alatt? Államügyész és vizsgálóbíró elkoboztak egy csomó papírt, röpiratokat, köztük Anneke asszony egész mappáját stb. Geiger vizsgálóbíró urat, mellesleg mondva, *rendőrfőnökké* dezignálták.

Este Annekét félóra hosszat hallgatták ki. Letartóztatása okául azt hozták fel, hogy lázító beszédet mondott a legutóbbi népgyűlésen a Gürzenichben[183]. A Code pénal[184] 102. cikkelye olyan nyilvános beszédekről szól, amelyek a császár és annak családja elleni *közvetlen* összeesküvésekre hívnak fel, vagy pedig az állam nyugalmának polgárháborúval, a fegyveres erő törvényellenes felhasználásával, nyílt pusztítással és fosztogatással való megzavarását célozzák. A Code nem ismeri a porosz „elégedetlenség keltését". Minthogy a porosz Landrechtet[185] kénytelenek nélkülözni, egyelőre a 102. cikkelyt fogják alkalmazni mindenütt, ahol annak alkalmazása a jogi lehetetlenségekhez tartozik.

Magánál a letartóztatásnál nagy katonai erőt fejtettek ki — négy órától készültségbe helyezték a csapatokat a laktanyákban. Pékeket és kézművesekct beengedtek a laktanyákba, de ki már nem. A huszárok hat óra tájt Deutzból Kölnbe vonultak és keresztüllovagoltak az egész városon. Az új fogdát 300 emberrel szállták meg. A mai napra négy újabb letartóztatást jeleztek, Jansenét, Kalkerét, Esserét és egy negyedikét. Jansen falragaszát, amelyben *a munkásokat nyugalomra* inti, tegnap este — miként arról *szemtanúk* biztosítottak bennünket — a rendőrség *leszaggatta*. Vajon ez a rend érdekében történt? Vagy ürügyet kerestek arra, hogy régóta dédelgetett terveket véghezvigyenek a jó Köln városában?

Zweiffel főügyész úr állítólag már korábban kérdezősködött a tartományi felsőbíróságnál Arnsbergben, hogy Annekét korábbi elítéltetése[186] alapján letartóztassa-e és átszállítsa-e Jülichbe? A királyi amnesztia úgy látszik útjában állt ennek a jóindulatú szándéknak. Az ügy a minisztériumhoz ment.

Zweiffel főügyész úr ezenkívül állítólag kijelentette, hogy nyolc napon belül végez a Rajna-menti Kölnben a március 19-ével, a klubokkal és a sajtószabadsággal meg a cudar 1848-as év más elfajulásaival. Zweiffel úr nem tartozik a szkeptikusok közé.*

---

* *Szójáték* Zweiffel *nevével:* Zweifel = kétely, kétkedés, szkepticizmus — *Szerk.*

Netán Zweiffel úr egybeköti a végrehajtó hatalmat a törvényhozóival? Talán a főügyész babérainak kell a népképviselő pőreségeit eltakarni? Még egyszer át fogjuk böngészni hőn szeretett gyorsírói jelentéseinket, és hű képet vázolunk fel a közönségnek Zweiffel népképviselő és főügyész működéséről.

Ezek tehát a tettei a *tett kormányának*, a balközép kormányának, egy ó-nemesi, ó-bürokrata, ó-porosz kormányhoz vezető átmenet kormányának. Hansemann urat, mihelyt betöltötte átmeneti hivatását, el fogják bocsátani.

A berlini baloldalnak[55] azonban be kell látnia, hogy a régi hatalom bízvást átengedhet neki kicsiny parlamenti győzelmeket és nagy alkotmánytervezeteket, ha eközben hatalmába keríti az összes valóban döntő pozíciókat. Bízvást elismerheti március 19-ének forradalmát a kamarában, ha ezt a kamarán kívül lefegyverzik.

A baloldal egy szép reggelen arra ébredhet, hogy parlamenti győzelme és valóságos veresége egybeesik. *A német fejlődésnek talán szüksége van ilyen kontrasztokra.*

A tett kormánya elvben elismeri a forradalmat, hogy a gyakorlatban ellenforradalmat hajtson végre.

Verhaftungen

A megírás ideje: 1848 július 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 5. (35.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Kiegyező-viták[57]

Köln, július 4. Ma rátérünk a június 28-i kiegyező-ülésre.[31] A gyűlés új elnökkel, új szabályzattal és új miniszterekkel áll szemben. El lehet hát képzelni, milyen nagy a zűrzavar.

Hosszasabb szabályzati és más előzetes viták után végül *Gladbach* képviselő jut szóhoz. Spandauban néhány nappal előbb a szabadcsapat 6. századának — melyet republikánus érzületei miatt feloszlattak — Schleswig-Holsteinből visszatérő tagjait a porosz szoldateszka erőszakkal lefegyverezte, sőt egyeseket le is tartóztatott. Erre semmiféle törvényes indoka és semmilyen törvényes felhatalmazása nem volt. A katonaság, törvény szerint, ilyen cselekedeteket a saját szakállára semmiképp sem eszközölhet. Ámde ezek a szabadcsapatosok többségükben berlini barikádharcosok voltak, és a gárda urainak bosszút kellett állni rajtuk.

Gladbach úr interpellálta a kormányt a katonai zsarnokoskodás ezen aktusa miatt.

Schreckenstein hadügyminiszter kijelenti, hogy mit sem tud erről és fenn kell tartania magának, hogy jelentést kérjen be róla az illetékes hatóságtól.

Azért fizet tehát a nép egy hadügyminisztert, hogy az 28-án Berlinben még mit se tudjon arról, hogy 25-én Spandauban, három órányira Berlintől, a katonaság milyen lépéseket tett, és azért, hogy három órányira Berlintől, úgyszólván a szeme előtt, a gárdahadnagyok pályaudvarokat megszálljanak és a felfegyverzett néptől a fegyvereket, amelyek az övéi voltak, amelyeket a csatatéren szerzett, elvegyék, anélkül hogy a hadügyminiszter urat csak arra a megtiszteltetésre méltatnák, hogy raportot tegyenek neki! De persze Schlichting alezredes úr, aki ezt a hőstettet véghezvitte, olyan „instrukciók" szerint cselekedett, amelyeket valószínűleg Potsdamtól kap, és ahová valószínűleg raportot is tesz!

Holnap, könyörög a jólértesült hadügyminiszter, holnap *talán* tudok majd feleletet adni!*

---

* *V. ö. 168—170. old. — Szerk.*

Következik Zacharias interpellációja: A kormány törvényjavaslatot ígért a polgárőrségre vonatkozólag. Vajon ez a javaslat az általános népfelfegyverzés alapelvén nyugszik-e majd?

Az új belügyminiszter, Kühlwetter úr, azt válaszolja: Elkészült ugyan egy törvény a polgárőrségről, de a kormány még nem vitatta meg, s ezért semmi közelebbit nem mondhat róla.

Tehát az új kormányt oly elhamarkodottan hozták össze, oly kevéssé egyezett meg az alapvető elvekben, hogy még egyáltalában nem került megvitatásra a népfelfegyverzés égető kérdése sem!

Gladbach képviselő második interpellációja arra vonatkozott, hogy polgármestereket és más hivatalnokokat az ezzel eddig megbízott hatóságok véglegesen kineveztek. Minthogy az egész eddigi közigazgatás csak ideiglenesen áll fenn, ezért a megüresedő helyeket is csak ideiglenesen töltheti be, amíg a törvényhozás nem rendelkezik arról, hogy a különböző hatóságok hogyan és ki által neveztessenek ki. De ennek ellenére véglegesen neveztek ki polgármestereket és más hivatalnokokat.

Kühlwetter miniszter kijelenti, hogy egészében egyetért Gladbach úrral, és csak ideiglenes polgármestereket fog kineveztetni.

Gladbach úrnak egy további interpellációját, amelyet azon nagyszámú, az általuk igazgatottakkal szemben gyűlölködő hivatalnok felfüggesztése ügyében nyújtott be, akik közül egyeseket, főképpen vidéken, az első forradalmi hévben elkergettek — Grabow elnök úr ügyesen elsikkasztja.

Némi szabályzati tárgyalások után *Dierschke* képviselő interpellációja került napirendre a köslini felirat[187] és annak a kormányzatok és kerületi főnöki hivatalok által történt támogatása ügyében. Ám a képviselő úr teljesen megfeledkezett arról, hogy a javaslata napirenden van, és ezért nem is hozta magával a szükséges papírokat, hogy interpellációját megindokolja. Így hát nem maradt számára más hátra, mint hogy néhány általános frázisba bocsátkozzék a reakcióról, hogy egy felette nemkielégítő választ kapjon a minisztertől, és azután azt hallja az elnöktől, hogy bizonyára ki van elégítve.

De van neki még egy második interpellációja is: szándékukban van-e a miniszteréknek a nemesség és a hivatalnokpárt reakciós kísérletei ellen fellépni.

Úgy látszik, ehhez is elfelejtette a papírokat. Tények helyett ismét hangzatos szólamokat hoz fel, és nem tud jobbat kérni a kormánytól, mint azt, hogy adjon ki egy proklamációt a reakció ellen.

Kühlwetter úr természetesen azt válaszolja, hogy neki a lovagbirtokosok és a hivatalnokok érzületeihez semmi köze, hanem csak a cselekedeteikhez, ezeknek az embereknek megvan ugyanaz a szabadságuk, mint *Dierschke*

úrnak, és hogy egyébként Dierschke úr soroljon fel tényeket. A reakció elleni „rendelet" dőre gondolatát illő előkelőséggel visszautasítja. Ekkor Dierschke úr tényként ezt hozza fel: az ő kerületében, az ohlaui járásban a kerületi főnök azt mondta, hogy a nemzetgyűlés mindaddig nem lesz egységes, míg kartáccsal nem enyvezik össze, és hogy a járás küldötte (maga Dierschke) kijelentette, hogy egy minisztert felakasztani semmiség.

Ebből az elnök arra következtetett, hogy Dierschke úr a második interpellációval kapcsolatban is meg van elégedve, és Dierschke úr erre semmi megemlíteni valót nem talált.

Hansemann úr azonban nincs megelégedve. Szemére veti a szónoknak, hogy eltért a kérdéstől. Ő „a gyűlés megítélésére bízza, mennyiben tartja helyénvalónak, hogy hivatalnokok ellen személyes vádakat emeljenek, ha ugyanakkor nem hoznak fel ezekre bizonyítékokat".

Ezzel a büszke kihívással és a jobboldal meg a közép harsány bravója közepette Hansemann úr leül.

Elsner képviselő sürgős javaslatot terjeszt be. Azonnal nevezzenek ki bizottságot a fonók és a szövők, valamint az egész porosz lenipar helyzetének megvizsgálására.

Elsner úr rövid, csattanós beszámolóban elmondja a gyűlésnek, hogyan áldozta fel a régi kormányzat a lenipart minden egyes esetben dinasztikus és legitimista érdekeknek vagyis inkább idegen ötleteknek. Spanyolország, Mexikó, Lengyelország, Krakkó szolgáltak bizonyítékul.[188]

Szerencsére a tények csattanósak voltak és csak a régi kormányzatot érintették. Ezért egyik oldalról sem támasztottak nehézségeket; a kormányzat eleve a bizottság rendelkezésére bocsátotta magát, és a javaslatot egyhangúlag elfogadták.

Következik *D'Ester* interpellációja a megnyírt lengyelek ügyében[99].

D'Ester kijelenti, hogy nemcsak a tényről akar felvilágosítást kapni, hanem speciálisan a kormány által ezen eljárás ellen foganatosított rendszabályokról. Ezért nem is a hadügyminiszterhez fordul, hanem az egész kormányhoz.

Auerswald úr: Ha D'Ester nem a speciális esetre kíván választ kapni, akkor „a kormánynak nem *érdeke*", hogy ebbe belebocsátkozzék.

Valóban, a kormánynak nem „érdeke", hogy belebocsátkozzék a kérdésbe! Micsoda újdonság! Ténylegesen csak olyan kérdésekben szoktak interpellálni, amelyekbe belebocsátkozni „a kormánynak" egyáltalán „*nem érdeke*"! Éppen azért, *mert* nem érdeke válaszolni azokra, éppen azért interpellálják a kormányt, miniszterelnök úr.

A miniszterelnök úr egyébként bizonyára azt hitte, hogy nem felettesei,

hanem alárendeltjei között van. Egy kérdés megválaszolását attól az érdektől próbálja függővé tenni, amellyel az nem a gyűlés számára, hanem a kormány számára bír!

Csak Grabow elnök úr tapasztalatlanságának tulajdonítjuk, hogy ezért a bürokratikus arroganciáért nem utasította rendre Auerswald urat.

Egyébként a miniszterelnök úr bizonykodott, hogy erőteljesen fel fognak lépni a lengyelnyírással szemben, közelebbit azonban csak később közölhet.

D'Ester igen szívesen beleegyezik az elnapolásba, kéri azonban, jelöljék meg a napot, amikor Auerswald válaszolni akar.

Auerswald úr, akinek bizonyára gyenge a hallása, azt válaszolja: Úgy hiszem, kijelentésemben semmi olyan nincsen, ami arra mutat, hogy a kormány ne akarna erre később visszatérni (!); a napot még nem tudja meghatározni.

Behnsch és *D'Ester* egyébként nyomatékosan kijelentik, hogy magáról a tényről is kívánnak felvilágosítást.

Majd *D'Ester* második interpellációja következik: mit jelentsenek a katonai előkészületek a Rajna-tartományban és kivált Kölnben, és netán szükségessé vált a francia határ fedezése?

Schreckenstein úr válaszol: Hónapok óta semmilyen csapatok — egyes tartalékosok kivételével — nem mentek a Rajnához. (Kétségtelenül, vitéz Bayard, csakhogy már régóta túl sok volt ott belőlük.) Az *összes* erődítményeket felfegyverzik, nemcsak Kölnt*, nehogy a haza veszélybe kerüljön.

Ha tehát Kölnben a csapatokat nem helyezik az erődökbe, ahol éppenséggel semmi dolguk sincs és igen rosszul vannak elszállásolva, ha a tüzérségnek nem adnak puskákat, ha a csapatok nem kapnak nyolc napra előre kenyeret, ha a gyalogságot nem látják el élestölténnyel, a tüzérséget pedig kartáccsal és ágyúgolyóval, akkor a haza veszélyben van? Schreckenstein úr szerint tehát a haza csak akkor van veszélyen *kívül*, ha Köln és más nagy városok veszély*ben* vannak!

Egyébként „az összes csapatmozdulatokat továbbra is rá kell hagyni egyetlenegy katonai személy, a hadügyminiszter belátására, különben az nem lehet felelős"!

Azt hinné az ember, hogy egy erényében megtámadott ifjú leányzót hall, nem pedig a pro tempore** félelem- és gáncsnélküli porosz Bayard-t, a rémületet keltő nevű Roth von Schreckenstein birodalmi bárót!

---

* *V. ö. 51—54. old. — Szerk.*

** — jelenlegi; ez idő szerinti — *Szerk.*

Ha a dr. med. D'Ester képviselő, aki igazán csak törpe a hatalmas Roth von Schreckenstein birodalmi báró mellett, a nevezett Schreckensteint megkérdezi, mit jelentsen ez vagy amaz a rendszabály, akkor a nagy birodalmi báró azt hiszi, hogy a kis dr. med. el akarja venni tőle a csapatelhelyezések feletti szabad rendelkezést, és akkor persze nem lehet többé felelős!

Egyszóval: a hadügyminiszter úr kijelenti, őt nem szabad *felelősségre vonni*, különben egyáltalán nem *lehet felelős*.

Egyébként, mit nyom a latban egy képviselő interpellációja „egy katonai személy, és éppenséggel egy hadügyminiszter belátásával" szemben!

D'Ester kijelenti, hogy nincs ugyan kielégítve, de Schreckenstein válaszából levonja azt a következtetést, hogy a katonai előkészületek a francia határ védelmére történtek.

Auerswald miniszterelnök tiltakozik ezen végkövetkeztetés ellen.

Ha az *összes* határ-erődítményeket felfegyverzik, akkor alkalmasint az *összes* határok „fedezve" lesznek. Ha az *összes* határok fedezve lesznek, akkor alkalmasint a *francia* határ is „fedezve" lesz.

Auerswald úr elismeri a premisszákat, és „az államkormány nevében nem fogadja el" a következtetést.

Mi viszont az egészséges emberi ész „nevében elfogadjuk", hogy Auerswald úrnak nemcsak a hallása gyenge.

D'Ester és *Pfahl* azonnal tiltakoznak. *Reichenbach* kijelenti, hogy Neissét, Szilézia legjelentősebb erődítményét kelet felé, egyáltalán nem fegyverzik fel, és az a legsiralmasabb állapotban van. Amikor részleteket sorol fel erről, a jobboldal, a középtől támogatva, rettenetes lármába kezd, és Reichenbach kénytelen elhagyni a szónoki emelvényt.

Moritz úr: „Reichenbach gróf *semmilyen* okot nem jelölt meg, hogy miért ragadta meg a szót" (!). „*Ugyanilyen okból*, azt hiszem, én is megragadhatom a szót" (!!). „Antiparlamentárisnak és a parlamentek történetében eddig hallatlannak tartom, ilyen módon . . ." (nagy nyugtalanság) „a kormányt *zavarba* hozni, olyan dolgokat szóba hozni, amelyek nem a közönségre tartoznak . . . bennünket nem azért küldtek ide, hogy a hazát *veszélybe* hozzuk." (Rettenetes dörömbölés. Moritzunknak le kell szállnia a szónoki emelvényről.)

Esser I képviselő csendesíti le a zenebonát az ügyrend 28. §-ának éppoly alapos, mint odaillő taglalásával.

Moritz úr tiltakozik, ő nem egy tényt akart helyesbíteni, hanem csupán „ugyanolyan okból beszélni, mint Reichenbach gróf"! A konzervatív oldal a pártját fogja és hangos bravót erőszakol rá, miközben a szélső baloldal dobog ezellen.

Auerswald: „Illő-e a porosz állam védképességéről külön-külön vagy egészében ilyen részleteket megtárgyalni?"

Megjegyezzük először is, hogy nem az állam védképességéről, hanem védtelenségéről beszéltek. Másodszor, hogy az illetlenség abban van, hogy a hadügyminiszter a belföld és nem a külföld ellen készül fel, nem pedig abban, hogy a kötelességére emlékeztetik.

A jobboldal szörnyen unatkozik és a berekesztésért kiáltozik. Az elnök mindenféle lárma közepette kijelenti, hogy az ügy el van intézve.

A napirenden *Jungnak* egy javaslata van. Jung úr helyénvalónak tartja, hogy távolmaradjon. Csodálatos népképviselet!

Most *Scholz* képviselőnek egy interpellációja következik. Ez szószerint így hangzik:

„Interpelláció a belügyminiszter úrhoz, hogy a *konstáblereknek a kerületekben való célszerűtlen bevezetése ügyében*[189] képes-e felvilágosítást adni, illetve hajlandó-e válaszolni."

Elnök: Mindenekelőtt azt kérdezem, *megértették-e* ezt az interpellációt. (Nem értették meg és mégegyszer felolvassák.)

Kühlwetter miniszter: Valójában nem tudom, miről kívánnak tőlem felvilágosítást. Nem értem a kérdést.

Elnök: Támogatják az interpellációt? (Nem támogatják.)

Scholz: Javaslatomat egyelőre visszavonom.

E megfizethetetlen, „a parlamentek történetében hallatlan" jelenet után mára mi is „vissza"-vonulunk.

Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 július 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 5. (35.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[190]

Köln, július 6. Épp az imént kaptuk a következő cáfolatot a tegnapi „[Neue] Rheinische Zeitung"-ban megjelent, Köln, július 4. dátumú, dr. Gottschalk és Anneke urak letartóztatására vonatkozó cikkre.*

„Valótlanságnak nyilvánítom, hogy én Anneke asszonynak arra a panaszára, hogy férje letartóztatása hatósági személy jelenléte nélkül történt, azt válaszoltam:

brutalitásokra nem adtam *parancsot.*

Ellenkezőleg, csupán azt jelentettem ki, hogy sajnálnom kellene, ha a zsandárok nem illő módon viselkedtek volna.

Valótlanságnak nyilvánítom továbbá, hogy ezt a kifejezést használtam:

a zsandárok *bíróilag* voltak *kirendelve* a letartóztatáshoz,

és csupán azt jegyeztem meg, hogy a letartóztatás a vizsgálóbíró úr előállítási parancsánál fogva hajtatott végre.

Előállítási parancsokat a törvény szerint bírósági végrehajtók vagy a fegyveres hatalom közegei foganatosítanak. Az igazságügyi rendészet egy hivatalnokának jelenléte sehol sincs előírva.

A cikkben tartalmazott, Zweifel főügyész úr és a letartóztatást végrehajtó zsandárok elleni rágalmak ill. sértések majd az emiatt megindítandó törvényszéki vizsgálatban találnak méltatásukra.

Köln, 1848 július 5.

Hecker
államügyész"

Tisztelt olvasóink a fentiekből látják, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" új, sokatígérő munkatársat nyert — a *parquet-t***.

Egy jogi pontban tévedtünk. A letartóztatásnál nincs szükség az *„igazság-*

* *V. ö. 154—156. old. — Szerk.*

** — ügyészséget — *Szerk.*

ügyi rendészet egy *hivatalnokára*", hanem csupán *a közhatalom* egy *közegére*. Mily gondos biztosítékokkal veszi körül a Code a személyes biztonságot!

Egyébként változatlanul törvénytelen marad, hogy a zsandár urak nem mutatták fel a letartóztatási parancsot. Törvénytelen marad, hogy ők, miként erről bennünket utólag biztosítanak, már Hecker úrnak és kísérőjének megjelenése *előtt átkutattak iratokat*. Mindenekelőtt azonban törvénytelenek maradnak a *brutalitások*, amelyeken Hecker úr *sajnálkozott*. Csodálkozva látjuk, hogy a törvényszéki vizsgálatot nem a zsandár urak, hanem azon újság ellen rendelték el, amely a zsandár urak nem illő magatartását denunciálta.

A *sértés* csak a zsandár urak egyikére vonatkozhatna, arra, akiről azt állítottuk, hogy többé vagy kevésbé spirituális vagy spirituszos okokból már ilyen korán „*dülöngélt*". De ha a vizsgálat azt eredményezi, amiben egy pillanatra sem kételkedünk, hogy a tények — a közhatalmi közeg urak által elkövetett brutalitások — helytállóak, akkor úgy véljük, hogy a sajtóhoz illő teljes pártatlansággal csak az egyetlen „*enyhítő körülményt*" emeltük ki a leggondosabban az általunk megvádolt urak legsajátabb érdekében, és ennek az egyetlen enyhítő körülménynek az emberbaráti felemlítését változtatja a parquet „sértéssé"!

Mármost *Zweiffel* főügyész úr megsértése illetve megrágalmazása! Mi egyszerűen jelentettünk, és mint erre magunk utaltunk a jelentésben, *híresztelésekről* jelentettünk, olyan híresztelésekről, amelyeket jó forrásból kaptunk. A sajtónak azonban nemcsak joga, a sajtónak kötelessége, hogy a leggondosabban szemmel tartsa a népképviselő urakat. Ugyanakkor utaltunk arra is, hogy Zweiffel úr eddigi parlamenti működése nem teszi valószínűtlenné ama neki tulajdonított népellenes kijelentéseket — és vajon meg akarják nyirbálni a sajtónak azt a jogát, hogy *megítélje* egy népképviselő parlamenti működését? Mire való akkor a sajtó?

Avagy nincs meg a sajtónak az a joga, hogy *Zweiffel* népképviselőben túl sokat találjon a főügyészből és a főügyészben túl sokat a népképviselőből? Mire valók akkor Belgiumban, Franciaországban stb. az összeférhetetlenségi viták?

Ami a *konstitucionális úzust* illeti, csak el kell olvasni, hogyan ítélte meg Lajos Fülöp alatt a „Constitutionnel"[162], a „Siècle"[191], a „Presse"[192] *Hébert, Plougoulm* stb. urak parlamenti működését olyan időpontban, amikor ezek az urak a parquet legfőbb főnökei és ugyanakkor képviselők voltak. Csak el kell olvasni a belga lapokban, mégpedig a mereven konstitucionálisakban, az „Observateur"-ben[193], a „Politique"-ban, az „Emancipation"-ban, hogyan ítélték meg *Bavay* úr parlamenti működését még

alig egy éve, amikor Bavay úr egy személyben egyesítette a képviselőt és a főállamügyészt.

És ami a Guizot-kormány, a Rogier-kormány alatt mindenkor megengedett volt, ne legyen megengedve a *legszélesebb demokratikus alapon nyugvó monarchiában*? Egy olyan jog, amelyet a francia restauráció egyetlen kormánya sem vitatott el, jogtalansággá lesz a *tett kormánya* alatt, amely a *forradalmat elvben* elismeri?

Egyébként a közönség ma reggeli különmellékletünkből meggyőződött arról, milyen helyesen ítéltük meg az események menetét. *Rodbertus* kilépett a kormányból, *Ladenberg* pedig belépett a kormányba. A balközép kormánya néhány nap múltán határozottan *ó-porosz-reakciós kormánnyá változott. A jobboldal* megkockáztatott egy *államcsínyt*, a *baloldal* pedig *fenyegetően visszavonult.*[194]

És talán nem nyilvánvaló az, hogy a legutóbbi kölni tettek elő voltak jegyezve a *tett kormányának* nagy haditervében?

Éppen most jelentik nekünk, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" nem juthat be a fogdába. Feljogosít-e a börtönrend erre a tilalomra? Avagy politikai vádlottak arra a büntetésre vannak ítélve, hogy kizárólag a *„Kölnische Zeitung"-ot* olvassák?

Gerichtliche Untersuchung
gegen die „Neue Rheinische Zeitung"

A megírás ideje: 1848 július 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 7. (37.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Berlini kiegyező-viták[57]

Köln, július 6. Amíg Berlinben a 2. sz. kormányválság tovább alakul, egyelőre térjünk vissza — hogy *Mätze* képviselővel szóljunk — „ezekből a viharokból" a kiegyező-viták eddig oly „csendes vizeire". Bárki bármit mond, mi itt több mint egy kedélyesen vidám órát éltünk át —

„itt erkölcs s illem úr még,
és egynémely szelíd öröm
köztünk is kivirul még."[195]

A *június 30-i* ülés a soronkövetkező.[31] Már eleve jelentős, egészen különösen jellemző eseményekkel nyílik meg.

Ki az, aki nem hallott az ötvenhét bergi és marki családapának a haza megmentésére indított nagy hadiáratáról? Ki az, aki nem tudja, hogy micsoda halálmegvetéssel kerekedett fel a konzervatív nyárspolgárságnak ez a színe-virága, asszonyt és gyermeket és üzletet otthagyva, hogy sorompóba álljon, hogy életre-halálra menő csatát vívjon a forradalommal, egyszóval, hogy Berlinbe vonuljon és petíciót adjon át a kormánynak a felforgatók[26] ellen?

Ez az ötvenhét paladin benyújtott hát a kiegyező-gyűlésnek is egy enyhén reakciós jámbor óhajokat tartalmazó beadványt. A beadványt felolvassák. Néhány úr a jobboldalról az aláírásokat is kívánja hallani. A titkár elkezdi olvasni, kiáltásokkal félbeszakítják: „Elég, elég!"

Berg képviselő: „A felolvasott irat vagy javaslat, vagy petíció. Ha javaslat, akkor szeretném tudni, melyik képviselő teszi ezt magáévá. Ha petíció, akkor menesszék az illetékes bizottsághoz és minket *ne untassanak tovább vele.*"

Berg úrnak ez a lakonikus válasza véget vet az ügynek. Az elnök néhány mentegetőző szót hebeg, és félreteszi az ötvenhét családapa beadványát.

Erre felemelkedik *Schultz* képviselő Wanzlebenből, aki régi barátunk nekünk és a baloldalnak: „Tegnapelőtt visszavontam a polgári házasság stb. ügyében tett javaslataimat azzal a kijelentéssel, hogy e törvénytervezeteket

másként kellene megfogalmaznom. A gyorsírói jelentésekben azt a megjegyzést találom ennél: »*Nevetés*«. Meglehet, hogy ennél egyik-másik képviselő nevetett, de biztosan *ok nélkül.*" (Újabb nevetés.) Schultz képviselő Wanzlebenből mármost a legjámborabb jóindulattal fejtegeti, hogy ő csak a legjobbat akarja és szívesen hagyja magát még jobbra kioktatni; hogy ő hagyta magát kioktatni arról, hogy az általa benyújtott törvénytervezetek tökéletlenek, ámde most mégsem nyújthat be módosítványokat saját tulajdon előterjesztéseihez, és ezért tartja kötelességének, hogy a javaslatot eredeti formájában ne „terjessze be" a gyűlésnek, hanem azt egyelőre visszavonja. „Én ebben semmi nevetségeset nem tudok találni, és tiltakoznom kell azellen, ha a »nevetés« szóval az én jólmegindokolt eljárási módomat *nevetségesnek* tüntetik fel."

Schultz képviselő Wanzlebenből úgy jár, mint Tannhäuser lovag:

„Ha e *kacajra* gondolok,
nyomban elindul a könnyem."[196]

Brill képviselő megjegyzi, hogy a különben oly kitűnő gyorsírói jelentésekből hiányzik Hansemann miniszter úrnak egy mondata, az, hogy a jelenlegi kormány programja a trónbeszédnek a folytatása. Ez egész különösen megmaradt az emlékezetében, mert eközben mint nyomdász arra az általa oly gyakran kinyomtatott mondatra gondolt, hogy „folytatása következik".

A legkomolyabb tárgyaknak ez a könnyelmű kezelése *Ritz* képviselő urat a végletekig felháborítja. Felrohan a szónoki emelvényre és kijelenti: „Uraim, azt hiszem hozzátartozik a gyűlés méltóságához, hogy tartózkodjunk a *hasonlatoktól* a beszédekben és az olyan összehasonlításoktól, amelyek itt nem helyén valók. És ezek *nem* is *parlamentárisak.*" (Nagy nyugtalanság.) „Az előző ülést nagy *derültségben* töltöttük el, amit nem tartok a gyűlés méltóságához illőnek ... e gyűlés méltósága érdekében bizonyos *mértékletességet* javasolnék."

A Ritz képviselő által javasolt „mértékletesség" „érdekében" azt javasolnánk „a gyűlés méltósága érdekében" Ritz képviselőnek, hogy lehetőleg minél kevesebbszer ragadja meg a szót, mivel őt mindig „nagy derültség" követi nyomon.

De mindjárt megmutatkozott, hogy ebben a gonosz világban mennyire félreismerik mindig az olyan jóemberek jóindulatú szándékait, mint Schultz úr Wanzlebenből és Ritz úr. Az elnök, *Grabow* úr ugyanis kinevezte a szavazatszedőket s köztük a balközép számára Schultz urat Wanzlebenből

(nevetés), a jobbközép számára pedig Brill urat (derültség). Ami Brill urat illeti, olvasóinknak tudniok kell, hogy ez a képviselő, aki a szélső baloldalhoz tartozik, a jobbközépen foglalt helyet, a felsőszileziai és pomerániai parasztok között, akiknél népszerű szónoki tehetségével sikerült zátonyra juttatnia a reakciós párt egynémely sugalmazását.

Következik *Behnsch* úr interpellációja az orosz jegyzék ügyében, amely, úgymond, kieszközölte volt Wrangelnek Jütlandból történt visszavonulását. *Auerswald* a „Morning Chronicle"[197] és az orosz „Méh"[198] ellenére tagadja ennek a jegyzéknek a létezését. Mi hisszük, hogy Auerswald úrnak igaza van; nem hisszük, hogy Oroszország hivatalos „jegyzéket" küldött Berlinbe. De hogy mit küldött Miklós Potsdamba, azt mi éppoly kevéssé tudhatjuk, mint Auerswald úr.

Behnsch úr Wildenbruch őrnagynak a dán kormányhoz intézett jegyzéke[199] ügyében is interpellál, amely jegyzék szerint a dán háború csak látszatháború, csak játszadozás a túltengő honfierő[200] foglalkoztatására.

Erre az interpellációra *Auerswald* úr indokoltnak találja *nem* válaszolni.

A szakbizottságokról folytatott unalmas és bonyolult vita után végre egyszer egy valóban érdekes parlamenti jelenetre került sor, olyan jelenetre, amelynél némi méltatlankodás, némi szenvedély diadalmasan túlharsogja a jobboldal szokásos dobogását. *Gladbach* képviselő az, akinek ezt a jelenetet köszönhetjük. A hadügyminiszter mára ígérte, hogy válaszol a visszatért szabadcsapatosok lefegyverzése és letartóztatása miatt benyújtott interpellációjára.*

Mihelyt az elnök bejelenti, hogy ez a tárgy van napirenden, azonnal felemelkedik *Griesheim* alezredes úr, akit már régóta ismerünk, és beszélni kezd. Ezt a bürokratikus-katonás tolakodást azonban heves félbeszakítással nyomban visszautasítják.

Az *elnök* kijelenti, hogy az ügyrend 28. §-a szerint a miniszterek munkatársai csak a gyűlés hozzájárulásával szólalhatnak fel.

Griesheim: Én a hadügyminiszter képviselőjeként vagyok itt.

Elnök: Ezt nekem *nem jelentették be.*

Griesheim: Ha az *urak* nem akarnak meghallgatni . . . (Ohó! Nyugtalanság.)

„Az urak!" Griesheim úr számára „az urak" talán mégiscsak „magas gyűlés" még! Az elnök úrnak rendre kellett volna utasítania Griesheim urat, amiért ismételten túltette magát minden illendőségen.

---

* *V. ö. 157. old. — Szerk.*

A gyűlés meg akarja hallgatni Griesheim urat. Előtte még *Gladbach* úré a szó, hogy megindokolja interpellációját. Először azonban kijelenti, hogy ő a hadügyminisztert interpellálta és annak jelenlétét kívánja, amely jog a gyűlést a szabályzat értelmében megilleti. De az elnök ezt elutasítja, s az ügy sürgősségére való tekintettel Gladbach úr részletesebben belebocsátkozik az interpellációba. Elmondja, hogy a szabadcsapatosokat — azok után, hogy a katonai zsarnokoskodásnak az ő csapattestükre való alkalmazása miatt kiléptek és hazatértek — Spandauban „a búvóhelyeiről váratlanul ismét előkúszó átkos rendőrmódszer" hogyan bélyegezte meg csavargóknak, hogy Spandauban hogyan fegyverezték le, tartották fogva és hogyan küldték haza őket kényszerútlevéllel. Gladbach úr az első képviselő, akinek sikerült egy ilyen gyalázatos cselekményt az annak megfelelő egész felháborodással elmondania.

Griesheim úr kijelenti, hogy az intézkedés a berlini rendőrfőkapitányság megkeresésére történt.

Most *Gladbach* úr felolvassa az egyik önkéntesnek a schleswig-holsteini Frigyes herceg által aláírt tiszteletteljes elbocsátólevelét, és szembeállítja ezzel azt a kényszerútlevelet, amelyet ugyanannak az önkéntesnek Spandauban *„miniszteriális határozatra"* állítottak ki, és amely egészen úgy hangzik, mintha egy csavargónak szólna. Utal arra, hogy a kényszerútlevélben *letartóztatással, kényszermunkával* és *pénzbírsággal* fenyegetőznek, egy hivatalos aktával meghazudtolja Griesheim úrnak azon állítását, hogy ez az intézkedés a rendőrfőkapitánytól indult ki, és megkérdezi, talán Spandauban még egy külön *orosz* minisztérium van?

Először kapták rajta a kormányt közvetlen hazugságon. Az egész gyűlést a legnagyobb izgalom fogja el.

A belügyminiszter, Kühlwetter úr kénytelen végül felállni és néhány mentegetőző szót elhebegni. *Hiszen semmi más* nem történt, mint hogy 18 fegyverestől elvették a fegyvert — semmi más, mint egy törvénytelenség! Nem lehetett eltűrni, hogy fegyveres csapatok engedély nélkül keresztülvonuljanak az országon — 22 fő hazavonuló szabadcsapatos! (engedély nélkül!)

A miniszter úr első szavait a nemtetszés egyértelmű jeleivel fogadják. Maga a jobboldal is még túlságosan a tények lesújtó hatása alatt van, semhogy legalábbis ne hallgasson. De hamarosan, amint látja, hogy szerencsétlen minisztere milyen fáradságosan vergődik keresztül a baloldal nevetésén és zúgolódásán, megembereli magát, hangos bravót kiált suta kibúvóira, a közép egy része is rázendít, és így Kühlwetter urat végül annyira felbátorítják, hogy azt mondhatja: Nem én, hanem az elődöm rendelte el ezt

az intézkedést, de kijelentem, hogy teljes mértékben helyeslem és adandó esetben ugyanígy fogok cselekedni.

A jobboldal és a közép dörgő bravóval jutalmazzák heroikus Kühlwetterük bátorságát.

Gladbach azonban nem hagyja magát megfélemlíttetni. A konzervatívok lármája és kiabálása közben fellép a szónoki emelvényre, és ismét megkérdezi: Hogyan egyeztethető ez össze azzal, hogy Schreckenstein úr, aki pedig már a spandaui história előtt miniszter volt, *mit sem tudott róla*? Hogyan lehetséges, hogy kedvező bizonyítványokkal rendelkező *négy* szabadcsapatos veszélyeztetheti az állam biztonságát? (Félbeszakítás — a közép urainak szabályzati megjegyzései.) A kérdés nincs elintézve. Hogyan lehet ezeket az embereket mint csavargókat kényszerrel küldeni a hazájukba? (Félbeszakítás. Lárma.) Még nem kaptam választ a kényszerútlevélre vonatkozó kérdésemre. Ezeket az embereket bántalmazták. Miért tűrik meg hát a traktátushősöcskék egy bandáját, akik a főváros szégyenére (hangos lárma) fegyveresen jöttek a Wuppertalból?* (Lárma. Bravó.)

Kühlwetter végül azzal áll elő, hogy mindez a kétséges igazolvány címén történt! A schleswig-holsteini hadtestparancsnokság által aláírt elbocsátó levél tehát Kühlwetter úr rendőrhivatalnokainak olyan igazolvány, amelyhez „kétség fér"? Különös bürokrácia!

Még néhány képviselő szól a miniszterek ellen, míg végül az elnök elejti az ügyet, és *Mätze* képviselő kivezeti a gyűlést e vita viharaiból a tanítóélet csendes vizeire, ahol mi azt, a legszebb idilli örömöket kívánva, elhagyjuk.

Örülünk, hogy végre egyszer sikerült a baloldal egyik képviselőjének jólmegindokolt interpellációval és határozott fellépéssel a minisztert urakat vesszőfutásra késztetnie és olyan jelenetet előidéznie, amely francia és angol parlamenti vitákra emlékeztet.

Berliner Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 július 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 7. (37.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

---

* *V. ö. 166. old. — Szerk.*

A tett kormánya

Köln, július 7. *Újabb kormányválságunk* van. A *Camphausen*-kormány *megbukott*, a *Hansemann*-kormány *megbotlott*. A *tett kormányának*[108] *nyolc napi* élettartama volt, minden háziszerecske, szépségtapasz, sajtóper, letartóztatás ellenére, azon önhitt hetykeség ellenére, amellyel a bürokrácia ismét felemelte aktaporos fejét és kifőzte trónfosztásáért a kicsinyesen brutális bosszúját. A csupa középszerűségekből összeállított *„tett kormánya"* a kiegyező-gyűlés legutóbbi ülésének elején még annyira elfogult volt, hogy hitt a maga megrendíthetetlenségében.

Az ülés végén[194] a kormány teljesen szét volt verve. Ez a következményekkel terhes ülés von *Auerswald* miniszterelnököt arra a meggyőződésre juttatta, hogy be kell nyújtania lemondását; von *Schreckenstein* miniszter sem akart tovább Hansemann uszályhordozója maradni, s így tegnap az egész kormány elment a királyhoz Sanssouciba[201]. Hogy ott miben állapodtak meg, holnapig megtudjuk.

#-el jegyző berlini tudósítónk ezt írja utóiratban: „Éppen most az a híresztelés járja, hogy *Vinckét*, *Pindert* és *Mevissent* sürgősen iderendelték, hogy egy új kormány megalakításában segédkezzenek." Ha ez a híresztelés igaznak bizonyul, akkor *végre* eljutottunk a közvetítés kormányától a tett kormányán át az ellenforradalom kormányához. *Végre*! Eme miniszteriális ellenforradalomnak az igen rövid élettartama elegendő lenne, hogy teljes életnagyságukban mutassa meg a népnek azokat a törpéket, akik a reakció legcsekélyebb fuvallatára újra felemelik fejecskéjüket.

Das Ministerium der Tat

A megírás ideje: 1848 július 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 9. (39.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Kiegyező-vita[57]

Köln, július 8. A Hansemann-kormány feloszlásának hírével egyidejűleg megkaptuk a július 4-i kiegyező-ülésről szóló gyorsírói jelentést is.[31] Ezen az ülésen tudatták e feloszlás első tünetét, Rodbertus úr kilépését, s ugyanakkor a poseni bizottságra vonatkozó két ellentmondó szavazás és a baloldal kilépése[194] jelentős lépéssel előremozdította a kormány szétesését.

A miniszter uraknak Rodbertus kilépéséről tett bejelentései a gyorsírói jelentésben sem tartalmaznak semmi újat. Átsiklunk fölöttük.

Forstmann úr emelkedett fel; tiltakoznia kell azon kifejezések ellen, amelyeket Gladbach úr június 30-án a „Rajna-tartomány és Vesztfália legtiszteletreméltóbb férfiainak küldöttségével" kapcsolatban használt.*

Berg úr: Én már a múltkor azt az ügyrendi megjegyzést tettem, hogy annak az iromány nak a felolvasása nem tartozik ide és hogy az engem untat.** (Kiáltás: *Minket* untat!) Jó, *minket*. A magam és *többek* nevében beszéltem, s az a körülmény, hogy minket ma egy utólagos megjegyzéssel untatnak, nem érvényteleníti ezt a megjegyzést.

Tüshaus úr, a központi alosztály referense a poseni bizottság kérdésében, jelentést tesz. A központi alosztály azt javasolja, hogy a bizottságot a poseni üggyel kapcsolatos összes kérdések megvizsgálására nevezzék ki, és nyitva hagyja azt a kérdést, hogy e célból milyen eszközök álljanak a bizottság rendelkezésére.

Wolff, Müller, Reichensperger II és Sommer urak módosítványokat nyújtottak be, valamennyit támogatják és megvitatják.

Tüshaus úr a jelentéséhez még néhány megjegyzést fűz, amelyekben a bizottság ellen nyilatkozik. Az igazság, úgymond, mint mindig, ezúttal is nyilván középen van, s hosszú és ellentmondó jelentések után csak arra az eredményre fogunk jutni, hogy mindkét oldalról történt jogtalanság. Ezzel éppen ott tartunk majd, ahol most. Előbb részletes jelentést kellene

---

* *V. ö. 170. old. — Szerk.*
** *V. ö. 166. old. — Szerk.*

legalább adatni magunknak a kormánytól, és ennek alapján határozni a továbbiakról.

Hogyan választhat a központi alosztály olyan előadót, aki saját tulajdon jelentése ellen szólal fel?

Reuter úr kifejti az okokat, amelyek arra indították, hogy a javaslatot a bizottság kinevezésére megtegye. Megjegyzi végül, hogy egyáltalán nem volt szándékában a minisztereket megvádolni; mint jogász nagyon is jól tudja, hogy a miniszterek minden eddigi felelőssége illuzórikus, amíg e pontra vonatkozóan nem létezik törvény.

Reichensperger II úr emelkedik fel. Bizonygatja Lengyelország iránti roppant szimpátiáit, reméli, hogy nincs messze a nap, amikor a német nemzet lerója régi becsületbeli adósságát Sobieski unokáinak. (Mintha ez a becsületbeli adósság nem lenne régen leróva Lengyelország nyolc felosztásával, srapnellel, pokolkővel és botozással!) „De a legnyugodtabb megfontoltságot is kell majd tanúsítanunk, hogy a német érdekek mindenkoron az első vonalban maradjanak." (A német érdekek természetesen abban állnak, hogy a területből annyit tartanak meg, amennyit lehet.) És annak, hogy egy bizottságot alakítsanak a tényállás megvizsgálására, különösen ellene van Reichensperger úr: „Ez olyan kérdés, amely kizárólag a *történelemre* vagy a bíróságokra tartozik." Elfelejtette-e Reichensperger úr, hogy ő maga jelentette ki a forradalomról folytatott vitában, hogy az urak azért vannak itt, hogy *„történelmet csináljanak"*?* Beszédét a képviselők helyzetéről szóló jogászi szőrszálhasogatással fejezi be. A kompetencia-kérdésre később visszatérünk.

De most felemelkedik *Bauer* úr Krotoschinból, maga is német-lengyel, hogy megvédelmezze társainak érdekeit.

„Szerettem volna megkérni a gyűlést, borítson fátylat a múltra és csak a jövőjével foglalkozzék annak a népnek, amely joggal veszi igénybe részvétünket."

Mily megható! Bauer urat Krotoschinból olyannyira igénybe vette a lengyel nép jövőjében való részvéte, hogy szeretne „fátylat borítani" annak múltjára, a porosz szoldateszkának, a zsidóknak és a német-lengyeleknek a barbárságaira! Maguknak a lengyeleknek érdekében kell a dolgot elejteni!

„Mit remélhetünk ilyen elszomorító vitáktól? Ha Önök a németeket találják bűnöseknek, ezért kevésbé fognak gondoskodni nemzetiségük megőrzéséről, személyük és tulajdonuk biztosításáról?"

---

* *V. ö. 67. old. — Szerk.*

Valóban, nagyszerű nyíltszívűség! Bauer úr Krotoschinból megengedi, hogy a németeknek talán nincs igazuk, — de még akkor is, a német nemzetiséget mégiscsak támogatni kell a lengyelek rovására!

„Nem tudom átlátni, mi hasznosat hozhat napfényre a múlt omladékának felbolygatása e nehéz kérdés kielégítő megoldása számára."

Mindenesetre semmi „hasznosat" a német-lengyel urak és bősz szövetségeseik számára. Azért is tiltakoznak annyira ellene.

Ezután Bauer úr igyekszik megfélemlíteni a gyűlést: egy ilyen bizottsággal újból üszköt vetünk a kedélyekbe, újból felszítjuk a fanatizmust, és újból véres összeütközés keletkezhet. Ezek az emberbaráti szempontok gátolják Bauer urat abban, hogy a bizottság mellett szavazzon. De nehogy úgy tűnjék, mintha megbízóinak félni kellene a bizottságtól, ellene sem szavazhat. A lengyelekre való tekintettel *ellene*, a németekre való tekintettel *mellette* van a bizottságnak, s hogy ebben a dilemmában megőrizze teljes pártatlanságát, egyáltalán nem szavaz.

Egy másik poseni képviselő, *Bussmann* Gnesenből, a maga puszta jelenlétét bizonyítéknak tekinti arra, hogy Posenban németek is laknak. Statisztikailag akarja bebizonyítani, hogy az ő vidékén „egész tömeg német" lakik. (Félbeszakítás.) A vagyon pedig éppenséggel több mint kétharmad részben a németek kezén van. „Ezzel szemben azt hiszem, bizonyítékkal szolgálok arra, hogy mi poroszok Lengyelországot nemcsak 1815-ben, *fegyvereinkkel hódítottuk meg*" (!?!), „hanem 33 évi békével, intelligenciánkkal" (amiről ez az ülés bizonyságot tesz) „másodszor is meghódítottuk." (Félbeszakítás. Az elnök felszólítja Bussmann urat, hogy maradjon a tárgynál.) „Nem vagyok az átszervezés ellen; a legésszerűbb átszervezés azonban egy községi rendtartás lenne a hivatalnokok választásával; ez, és az összes nemzetiségek védelméről hozott frankfurti határozatok[202] teljes garanciát nyújtana a lengyeleknek. A demarkációs vonalnak azonban erősen ellene vagyok." (Félbeszakítás. Újbóli rendreutasítás.) „Ha a tárgynál kell hát maradnom, akkor a bizottság ellen vagyok, mert hiábavaló és izgalmat kelt; egyébként nem félek tőle, hanem a bizottság mellett leszek, ha ezen fordul meg a dolog..." (Félbeszakítás: Tehát mellette beszél!) „Nem, én ellene beszélek... Uraim, hogy legalább az okokat megértsék, amiért a forrongás támadt, néhány szóval meg akarom Önöknek..." (Félbeszakítás. Ellenvetés.)

Cieszkowszki: Ne szakítsák félbe! Hagyják végigmondani!

Elnök: Ismét megkérem a szónokot, maradjon szigorúan a kérdésnél.

Bussmann: „Errevonatkozólag nyilatkoztam a bizottság ellen és egyéb mondanivalóm nincs!"

Ezekkel a dühös szavakkal a felháborodott német-lengyel lovagbirtokos úr elhagyja a szónoki emelvényt és a gyűlés harsogó nevetése közepette helyére siet.

Heyne úr, a brombergi járás képviselője, igyekszik megmenteni földijeinek becsületét azzal, hogy a bizottság mellett szavaz. Mindazonáltal ő sem bírja ki, hogy álnokságot, csalást stb. ne vessen a lengyelek szemére.

Baumstark úr, szintén egy német-lengyel, megint a bizottság ellen van. Az indokok mindig a régiek.

A lengyelek tartózkodnak a vitától. Csupán Pokrzywnicki szól a bizottság mellett. Tudvalevő, hogy régtől éppen a lengyelek szorgalmazták a vizsgálatot, most pedig kiderül, hogy a német-lengyelek egy kivételével mind tiltakoznak ellene.

Pohle úr olyannyira nem lengyel [Pole], hogy egész Posent Németországhoz számította, a Németország és Lengyelország közti határt pedig egy „Németországon át húzott válaszfalnak" nyilvánította!

A bizottság védelmezői általában terjengősen és kevéssé élesen beszéltek. Akárcsak ellenfeleiknél, náluk is egymást követték az ismétlések. Érveik többnyire ellenségeskedő-triviális természetűek és jóval kevésbé szórakoztatók voltak, mint a német-lengyelek érdeksugallta bizonykodásai.

A miniszteréknek, hivatalnokoknak ebben a kérdésben elfoglalt álláspontjára, úgyszintén a hírhedt kompetencia-kérdésre holnap térünk vissza.

Vereinbarungsdebatte

A megírás ideje: 1848 július 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 9. (39.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A kormányválság

Köln, július 9. A *Hansemann*-kormány nagy szívósággal néhány nappal elodázza feloszlását. Főként a pénzügyminiszter látszik túlságosan hazafiasnak, semhogy gyakorlatlan kezeknek engedje át az államkincstár irányítását. Parlamentáris értelemben a kormány már fel volt oszlatva, és gyakorlatilag mégis tovább létezik. Sanssouciban úgy látszik elhatározták, hogy még egyszer megkísérlik életének meghosszabbítását. Maga a kiegyező-gyűlés, amely minden pillanatban ugrásra kész, hogy halálos sebet ejtsen a kormányon, a következő pillanatban újra összerezzen, megijed saját vágyaitól, s a többség sejteni látszik, hogy bár a Hansemann-kormány még nem a szíve szerinti kormány, de egy szíve szerinti kormány egyszersmind a válság és a döntés kormánya is. Innen erednek ingadozásai, következetlenségei, pajkos kitörései, hirtelen átcsapása a megbánásba. S a *tett kormánya* ilyen kölcsönbe kapott, minden pillanatban kérdésessé tett, megalázott, a gyengeség alamizsnáján tengődő életet rendíthetetlen, szinte cinikus egykedvűséggel elfogad.

Duchâtel! Duchâtel! Ennek a kormánynak elkerülhetetlen, néhány nappal csak fáradságosan halasztgatott pusztulása éppen olyan dicstelen lesz, mint létezése. E létezés megítéléséhez további adalékot hoz az olvasónak mai számunkban a #-el jelzett berlini tudósításunk. Egy szóval jellemezhetjük a július 7-i kiegyező-ülést. A gyűlés ugratja [hänselt] a Hansemann-kormányt, megszerzi magának azt az élvezetet, hogy fél-vereségeket mér rá, a kormány pedig fél-mosollyal, fél-nehezteléssel fejet hajt, ámde a búcsúnál a magas gyűlés utána kiáltja: „*Ne vegye zokon!*" és a *Hansemann—Kühlwetter—Milde* sztoikus triumvirátus visszamormogja: Pas si bête! Pas si bête!*

Die Ministerkrisis
A megírás ideje: 1848 július 9.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 10. (40.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* — Nem (vagyunk) olyan buták! — *Szerk.*

A július 4-i kiegyező-ülés[57]
(Második cikk)

Köln, július 9. Hogy a lengyelek iránti igazságosságnak mily sürgetően szükséges aktusa egy feltétlen teljhatalommal felruházott vizsgálóbizottság kinevezése, kitűnik abból a jelentésből, amelyet autentikus ügyiratok alapján három nappal ezelőtt kezdtünk el közölni.[203]

Az ó-porosz hivatalnokok, akik már eleve ellenséges álláspontot foglaltak el a lengyelekkel szemben, az átszervezési ígéretek által exisztenciájukban látták magukat fenyegetve. A lengyelek iránti igazságosság legkisebb aktusa veszélyt hozott számukra. Innen a fanatikus düh, amellyel a szabadjára eresztett szoldateszkától támogatva a lengyeleknek nekiestek, a konvenciókat megszegték, a legártalmatlanabb embereket bántalmazták, a legnagyobb gyalázatosságokat engedélyezték vagy szentesítették, csakhogy a lengyeleket olyan harcra kényszerítsék, amelyben legyűrésük a kolosszális túlerő folytán biztos volt.

A Camphausen-kormány, amely nemcsak gyenge, tanácstalan, rosszul informált, hanem éppenséggel *szándékosan*, elvből tétlen volt, mindent rábízott a maga folyására. A legborzalmasabb barbárságok történtek, s Camphausen úr meg se moccant.

Milyen jelentések állnak most rendelkezésünkre a poseni polgárháborúról?[60]

Egyfelől a háború okozóinak, a hivatalnokoknak, a katonatiszteknek pártos, érdeksugallta jelentései, és az ezekre támaszkodó adatok, amelyeket a kormány meg tud adni. *Maga* a kormány is párt, amíg Hansemann úr benne ül. Ezek az ügyiratok pártosak, de *hivatalosak*.

Másfelől a lengyelek által összegyűjtött tények, a kormányhoz intézett panaszleveleik, főképpen Przyluski érsek levelei a miniszterekhez.[204] Ezeknek az ügyiratoknak többnyire nincs hivatalos jellegük, de szerzőik az igazság bebizonyítására vállalkoznak.

A jelentések e két csoportja totálisan ellentmond egymásnak, és a bizottságnak kell megvizsgálnia, melyik félnek van igaza.

Ezt — kevés kivételes esetet leszámítva — csak úgy tudja megtenni,

hogy a helyszínre megy és tanúkihallgatás útján legalább a legfontosabb pontokat tisztázza. Ha ettől eltiltják, akkor egész tevékenysége illuzórikus, akkor megteheti azt, hogy bizonyos történeti-filológiai kritikát gyakorol, hogy az egyik vagy a másik jelentést hitelt érdemlőbbnek nyilvánítja, dönteni azonban nem tud.

A bizottság egész jelentősége tehát attól függ, van-e jogosultsága tanúkat kihallgatni, s innen ered az összes lengyelfalók buzgalma a gyűlésben, hogy ezt mindenféle mélyértelmű és agyafúrt indokkal elhárítsák, innen ered az ülés végén elkövetett államcsíny.

Bloem képviselő mondotta a 4-i vitában:[31] „Vajon az igazság kikutatását jelenti-e az, ha, mint egyes módosítványok akarják, a kormányelőterjesztésekből akarjuk az igazságot meríteni? Igazán semmiképpen! Miből keletkeztek a kormány előterjesztései? Nagyrészt a hivatalnokok jelentéseiből. Honnan származnak a hivatalnokok? A régi rendszerből. Eltűntek-e ezek a hivatalnokok, beiktattak-e új, népi választásból kikerülő új kerületi főnököket? Korántsem. Az igazi hangulatról tájékoztatnak-e bennünket a hivatalnokok? A régi hivatalnokok még ma is úgy jelentenek, mint korábban. Világos tehát, hogy a miniszteriális aktákba való puszta betekintéssel semmire sem jutunk."

Richter képviselő még tovább megy. A poseni hivatalnokok viselkedésében csak a legszélsőségesebb, de szükségszerű következményét látja annak, hogy a régi közigazgatási rendszert és egyáltalán a régi hivatalnokokat megtartották. Hasonló konfliktusok a hivatali kötelesség és a régi hivatalnokok érdeke között napról napra előfordulhatnak más tartományokban is. „A forradalom óta egy másfajta, sőt egy második kormányt kaptunk; de hiszen a kormány csak a lélek, mindenütt egyöntetűen kell szerveznie. Ezzel szemben a tartományokban a közigazgatás régi szervezete mindenütt ugyanaz maradt. Más hasonlatot akarnak? Az ember nem önti az új bort régi, rothadt tömlőkbe. Ilymódon vannak a Nagyhercegségben a legszörnyűbb panaszaink. Nem kellene már csak *ezért* egy bizottságot kinevezni, hogy lássuk, mennyire szükség van, más tartományokban éppúgy, mint Posenban, a régi szervezetnek újjal, a kornak és a körülményeknek megfelelővel való pótlására?"

Richter képviselőnek igaza van. Egy forradalom után az első szükségszerűség az összes polgári és katonai hivatalnokoknak, valamint a bírósági hivatalnokok és különösen a *parquet* egy részének a megújítása. Különben a központi hatalom legjobb rendszabályai meghiúsulnak az alárendeltek ellenkezésén. A francia ideiglenes kormány gyengesége, a Camphausen-kormány gyengesége keserű gyümölcsöket hoztak ebben a vonatkozásban.

Poroszországban azonban, ahol egy negyven év óta tökéletesen megszervezett bürokratikus hierarchia abszolút hatalommal uralkodott a közigazgatásban és a hadseregben, Poroszországban, ahol éppen ez a bürokrácia volt a március 19-én legyőzött főellenség, itt még mérhetetlenül sürgetőbb volt a polgári és katonai hivatalnokok teljes megújítása. De a közvetítés kormányának természetesen nem az volt a hivatása, hogy forradalmi szükségszerűségeket végrehajtson. Bevallottan az volt a hivatása, hogy egyáltalán semmit se tegyen, s ezért egyelőre régi ellenfeleinek, a bürokratáknak kezében hagyta a valóságos hatalmat. „Közvetített" a régi bürokrácia és az új állapotok között; ennek fejében „közvetítette" neki a bürokrácia a poseni polgárháborút és a felelősséget olyan kegyetlenségekért, amilyenek a harmincéves háború óta még nem fordultak elő.

A Hansemann-kormánynak, a Camphausen-kormány örökösének, át kellett vennie örökhagyója összes aktíváit és passzíváit, tehát nemcsak a kamarai többséget, hanem a poseni eseményeket és a poseni hivatalnokokat is. A kormány tehát közvetlenül érdekelt volt abban, hogy a bizottság által folytatandó vizsgálatot a lehető legilluzórikusabbá tegye. A kormánytöbbség szónokai, és kivált a jogászok, latba vetették egész kazuisztikaés szőrszálhasogatás-tartalékukat, hogy felfedezzenek egy mélyértelmű, elvi okot, amiért a bizottságnak nem szabad tanúkat kihallgatnia. Túl messzire vezetne, ha itt bele akarnánk bocsátkozni egy Reichensperger stb. jogtudományának csodálatába. Arra kell szorítkoznunk, hogy *Kühlwetter* miniszter úr alapos fejtegetését hozzuk napfényre.

Kühlwetter úr, a materiális kérdést teljesen mellőzve, azzal a kijelentéssel kezdi, mily nagyon kellemes lenne a kormánynak, ha nehéz feladata betöltésében ilyen bizottságok felvilágosításokkal stb. a kezére járnának. Igen, ha Reuter úrnak nem lett volna az a szerencsés ötlete, hogy ilyen bizottságot indítványozzon,* akkor ezt Kühlwetter úr feltétlenül maga szorgalmazta volna. Adjanak csak a bizottságnak igen széleskörű feladatokat (hogy sohase készüljön el), ő egyetért azzal, hogy itt korán sincs szükség aggályoskodó mérlegelésre. A bizottság vonja be a hatáskörébe Posen tartomány egész múltját, jelenét és jövőjét; amennyiben csak felvilágosításokról van szó, a kormány nem fogja aggályoskodóan vizsgálni a bizottság kompetenciáját. Persze előfordulhat, hogy túlságosan messze mennek, ám ő rábízza a bizottság bölcsességére, hogy pl. a poseni hivatalnokok elmozdításának kérdését is be akarja-e vonni a maga körébe.

* *V. ö. 40—44. old. — Szerk.*

Eddig a miniszter úr bevezető engedményei, amelyek, egynémely jámbor deklamációval kicifrázottan, több élénk bravónak örvendhettek. Most következnek az *azonbanok*.

„Amennyiben *azonban* az a megjegyzés hangzott el, hogy a Posenről szóló jelentések nem deríthetnek helyes fényt a dolgokra, mert csak *hivatalnokoktól*, mégpedig a régi időből való hivatalnokoktól származnak, akkor kötelességemnek tartom, hogy védelmembe vegyek egy tiszteletet érdemlő rendet. Ha igaz az, hogy egyes hivatalnokok nem voltak hűek kötelességükhöz, akkor toroljuk ezt meg az egyes kötelességmulasztókon, de a hivatalnokok *rendjét* sohasem szabad lealacsonyítani azért, mert egyes tagjai megszegték kötelességüket."

Mily merészen lép fel Kühlwetter úr! Persze történtek egyes kötelességszegések, egészében véve azonban a hivatalnokok tiszteletet érdemlő módon végezték kötelességüket.

És valóban, a poseni hivatalnokok tömege *megtette* a „kötelességét", megtette a „kötelességét hivatali esküje iránt", a bürokrácia egész ó-porosz rendszere iránt, a saját, e kötelességgel egybeeső érdeke iránt. Teljesítették kötelességüket, amennyiben minden eszköz jó volt nekik arra, hogy Posenban a március 19-ét megsemmisítsék. És éppen ezért, Kühlwetter úr, az az Ön „kötelessége", hogy e hivatalnokokat tömegükben elmozdítsa!

Kühlwetter úr azonban a forradalom előtti törvények által meghatározott kötelességről beszél akkor, amikor egy egészen más kötelességről van szó, arról a kötelességről, amely minden forradalom után jelentkezik és abban áll, hogy a megváltozott viszonyokat helyesen kell felfogni és elő kell segíteni fejlődésüket. És megkívánni a hivatalnokoktól, hogy a bürokrata álláspontot cseréljék fel a konstitucionálissal, hogy helyezkedjenek, ők is meg az új miniszterek is, a forradalom talajára, ez, Kühlwetter úr szerint, egy tiszteletet érdemlő rend lealacsonyítását jelenti!

Azt a szemrehányást, hogy pártvezetők kedvezményekben részesültek és bűntettek büntetlenül maradtak, Kühlwetter úr ebben az általánosságban szintén visszautasítja. Adjanak meg, úgymond, egyes eseteket.

Netán Kühlwetter úr teljes komolysággal állítja, hogy csak egy kis részét is megbüntették azoknak a brutalitásoknak és kegyetlenségeknek, amelyeket a porosz szoldateszka elkövetett, amelyeket a hivatalnokok tűrtek és támogattak, amelyeket a német-lengyelek és zsidók ujjongással fogadtak? Kühlwetter úr azt mondja, hogy a roppant anyagot eddig még nem tudta minden oldaláról megvizsgálni. Valóban úgy tűnik, hogy legfeljebb egy oldalról vizsgálta meg.

Most azonban elérkezik Kühlwetter úr a „legnehezebb és legkényesebb

kérdéshez", nevezetesen ahhoz, hogy milyen *formában* tárgyaljon a bizottság. Kühlwetter úr szerette volna ennek a kérdésnek az alaposabb megvitatását, mivel „ebben a kérdésben, mint joggal jegyezték meg, egy elvi kérdés, a droit d'enquête kérdése* rejlik".

Kühlwetter úr mármost hosszabb fejtegetéssel boldogít bennünket a hatalmaknak az államban való megosztásáról, ami bizonyára tartalmazott egy s más újat a gyűlésben helyet foglaló felsőszileziai és pomerániai parasztok számára. Furcsa benyomást kelt azt hallani, amint egy porosz miniszter, s ráadásul a „tett kormányának" egyik minisztere az Úrnak 1848. esztendejében a szószéken ünnepélyes komolysággal Montesquieut értelmezi.

A hatalmak megosztása, amit Kühlwetter úr és más nagy államfilozófusok szent és sérthetetlen elvként a legmélyebb hódolattal vesznek szemügyre, alapjában nem más, mint profán ipari munkamegosztás az államgépezetre alkalmazva, annak egyszerűsítése és ellenőrzése végett. Ezt is, mint valamennyi többi szent, örök és sérthetetlen elvet, csak annyiban alkalmazzák, amennyiben a fennálló viszonyoknak éppen megfelel. Így például az alkotmányos monarchiában a törvényhozó és a végrehajtó hatalom összekuszálódik a fejedelem személyében; továbbá a kamarákban a törvényhozó hatalom összekuszálódik a végrehajtó hatalom feletti ellenőrzéssel stb. A munkamegosztásnak az államban való eme szükséges korlátozásait mármost olyan vágású állambölcsek, mint a „tett kormányának" egyik minisztere a következőképpen fejezik ki:

„A törvényhozó hatalomnak, amennyiben ez a népképviselet által gyakoroltatik, megvannak a saját szervei; a végrehajtó hatalomnak megvannak a saját szervei és nem kevésbé a bírói hatalomnak is. *Ezért*" (!) „nem megengedhető, hogy az egyik hatalom közvetlenül vegye igénybe a másik hatalom szerveit, hacsak *egy külön törvény* nem bízza meg ezzel."

A hatalmak megosztásától való eltérés nem megengedhető, „hacsak egy külön törvény" elő nem írja! És fordítva, a hatalmak előírt megosztásának alkalmazása szintén nem megengedhető, „hacsak külön törvények" elő nem írják! Micsoda mélyértelműség! Micsoda felvilágosítások!

A forradalom esetéről, amikor a hatalmak megosztása „külön törvény" nélkül szűnik meg, Kühlwetter úr egyáltalán nem beszél.

Kühlwetter úr mármost azt taglalja részletesen, hogy ha a bizottság teljhatalmat kap arra, hogy tanúkat eskü alatt kihallgasson, hogy hivatalnokokhoz megkereséssel forduljon stb., egyszóval hogy a *saját szemével*

* — a vizsgálat jogának kérdése — *Szerk.*

lásson, akkor ez belenyúlás a hatalmak megosztásába és külön törvénnyel rögzítendő. Példaként a belga alkotmányt hozza fel, amelynek 40. cikkelye a kamaráknak kifejezetten megadja a droit d'enquête-ot.

Ámde, Kühlwetter úr, fennáll-e hát Poroszországban törvényesen és ténylegesen a hatalmak megosztása abban az értelemben, amelyben Ön e szót érti, alkotmányos értelemben? A hatalmaknak a létező megosztása nem az a korlátozott, megnyirbált megosztás-e, amely az *abszolút*, a bürokratikus monarchiának felel meg? Hogyan alkalmazhatók rá tehát alkotmányos frázisok, amíg nincs alkotmányosan megreformálva? Hogyan legyen meg a poroszoknál az alkotmány 40. cikkelye, ameddig maga ez az alkotmány még egyáltalán nem létezik?

Foglaljuk össze. Kühlwetter úr szerint egy korlátlan teljhatalommal felruházott bizottság kinevezése belenyúlás a hatalmak alkotmányos megosztásába. Poroszországban a hatalmak alkotmányos megosztása még egyáltalán nem áll fenn; tehát belenyúlni sem lehet.

Ámde ez a megosztás bevezetendő, azon forradalmi provizórium alatt pedig, amelyben élünk, Kühlwetter úr nézete szerint *már fennállóként* kell előfeltételezni. Ha Kühlwetter úrnak igaza lenne, akkor pedig igazában az alkotmányos *kivételeket* is fennállóként kellene előfeltételezni! És persze ezekhez az alkotmányos kivételekhez tartozik éppen a törvényhozó testületek vizsgálati joga!

Ámde Kühlwetter úrnak semmiképp sincs igaza. Ellenkezőleg: a forradalmi provizórium éppen abban áll, hogy a hatalmak megosztása provizórikusan *megszűnt*, hogy a törvényhozó hatóság a végrehajtó hatalmat, vagy a végrehajtó hatóság a törvényhozó hatalmat pillanatnyilag magához ragadja. Hogy a forradalmi diktatúra (ez pedig diktatúra, bármily lanyhán gyakorolják is) a koronának vagy egy gyűlésnek a kezében van-e, vagy a kettőében együtt, az teljesen közömbös. Ha Kühlwetter úr példákat óhajt mindhárom esetre, a francia történelem 1789 óta tömegével szolgáltatja őket.

A provizórium, amelyhez Kühlwetter úr apellál, éppen ellene bizonyít. Ez a gyűlésnek még egészen más attributumokat is ad, mint a puszta vizsgálati jogot — ez megadja neki éppenséggel azt a jogot is, hogy szükség esetén *törvényszékké* változzék és törvények nélkül ítélkezzék!

Ha Kühlwetter úr előre látta volna ezeket a konzekvenciákat, talán valamivel óvatosabban bánik a „forradalom elismerésével". Ámde nyugodjék meg:

„Germániánk jámbor dedó ma,
nem gyilkosok tanyája, Róma"[205],

és a kiegyező urak ülésezhetnek, ameddig akarnak, belőlük sohasem lesz „hosszú parlament"[206].

Egyébként, ha összehasonlítjuk a tett kormányának hivatali doktrinérjét a doktrinában való elődjével, Camphausen úrral, akkor mégiscsak jelentős különbséget találunk. Camphausen úrban mindenesetre végtelenül több eredetiség volt, Guizot-t súrolta, Kühlwetter úr azonban még a parányi lord John Russelt sem éri el.

Eléggé megcsodáltuk a Kühlwetter-beszéd államfilozófiai gazdagságát. Most vegyük szemügyre a célját, a tulajdonképpeni gyakorlati okát ennek a mohával benőtt bölcsességnek, ennek az egész Montesquieu-féle megosztási elméletnek.

Kühlwetter úr ugyanis most eljut elméletének konzekvenciáihoz. A kormány kivételesen hajlandó a hatóságokat utasítani, hogy hajtsák végre azt, amit a bizottság szükségesnek talál. Csupán azellen kell állást foglalnia, hogy a hatóságoknak adandó megbízások közvetlenül a bizottságtól induljanak ki.

Azaz a bizottság, a hatóságokkal való közvetlen kapcsolat híján, a felettük való hatalom híján nem kényszerítheti őket arra, hogy más tájékoztatást szerezzenek be neki, mint amilyennek a megadását a hatóságok jónak találják. És ráadásul még a vontatott ügyintézés, a végtelen szolgálati út! Csinos eszköz arra, hogy a hatalmak megosztásának ürügyén a bizottságot illuzórikussá tegyék!

„Nyilván nem az a szándék, hogy a bizottságra ruházzák át a kormány egész feladatát." Mintha valaki is arra gondolna, hogy a bizottságnak a *kormányzáshoz* való jogot adja!

„A kormánynak a bizottság *mellett* folytatnia kellene annak felderítését, hogy milyen okok szolgáltak a poseni meghasonlás alapjául" (éppen az, hogy a kormány már oly régóta „felderít" és még semmit sem derített *ki*, elég alap arra, hogy most teljesen mellőzzék), „és azáltal, hogy kettős úton követjük ezt a célt, gyakran bizonyára hiábavaló időt és fáradságot fordítanánk rá és aligha kerülhetnénk el összeütközéseket."

Az eddigi előzmények szerint a bizottság biztosan igen sok „hiábavaló időt és fáradságot fordítana rá", ha Kühlwetter úr indítványára a hosszadalmas szolgálati útnak vágna neki. Az összeütközések szintén sokkal könnyebben fordulhatnak elő ezen az úton, mint ha a bizottság közvetlenül érintkezik a hatóságokkal és nyomban tisztázhatja a félreértéseket, letörheti a bürokratikus ellenkezési vágyakat.

„Az ügy természetéből folyónak látszik *ezért*" (!), „hogy a bizottság a kormánnyal *egyetértésben* és annak *állandó közreműködése* alatt igyekezzék a célt elérni."

Egyre jobb! Egy bizottság, amely a kormányt ellenőrizze, a kormánnyal egyetértésben és annak állandó közreműködése alatt! Kühlwetter úr nem restelli észrevétetni, mennyire kívánatosnak tartja, hogy a bizottság álljon az ő ellenőrzése alatt, nem pedig ő annak az ellenőrzése alatt.

„Ha azonban a bizottság elzárkózó álláspontot akar elfoglalni, akkor fel kell merülnie a kérdésnek, hogy a bizottság át akarja-e és át tudja-e venni azt a felelősséget, amely a kormányon nyugszik. Ugyanannyi igazsággal, mint szellemmel, már megtették azt a megjegyzést, hogy a képviselők sérthetetlensége nem egyeztethető össze ezzel a felelősséggel."

Nem igazgatásról van szó, hanem csak tények megállapításáról. A bizottságnak meg kell kapnia a teljhatalmat az ehhez szükséges eszközök alkalmazására. Ez minden. Hogy ezen eszközöknek mind a hanyag, mind pedig a túlzott alkalmazása miatt felelős a gyűlésnek, az magától értetődik.

Miniszteriális felelősséghez és képviselői felelőtlenséghez az egész ügynek éppoly kevés köze van, mint „igazsághoz" és „szellemhez".

Elég az hozzá, Kühlwetter úr a hatalmak megosztásának ürügyén a kiegyezők lelkére kötötte ezeket az indítványokat az összeütközés megoldására, anélkül azonban, hogy határozott indítványt tett volna. A tett kormánya úgy érzi, hogy bizonytalan talajon áll.

A további vitába nem bocsátkozhatunk bele. A szavazások ismeretesek: a kormány veresége a névszerinti szavazáskor, a jobboldaliak államcsínye, akik egy már elvetett kérdést utólag még elfogadtak.[194] Mindezt már közöltük. Csak azt fűzzük hozzá, hogy azon Rajna-vidékiek közül, akik a bizottság feltétlen teljhatalma *ellen* szavaztak, feltűnnek nekünk a következő nevek:

Arntz, dr. jur. Bauerband, Frencken, Lensing, von Loe, Reichensperger II, Simons és az utolsó, de nem a legjelentéktelenebb, a mi *Zweiffel* főügyészünk.

Vereinbarungssitzung vom 4. Juli (Zweiter Artikel)

A megírás ideje: 1848 július 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 11. (41.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[190]

Köln, július 10. Tegnap újságunk *tizenegy* szedőjét és Clouth urat megidézték, hogy kedden, július 11-én jelenjenek meg mint tanúk a vizsgálóbírói hivatalban. Még mindig arról van szó, hogy kiderítsék az inkriminált cikk* szerzőjét. Emlékszünk, hogy a régi *„Rheinische Zeitung"*[207] idején, a cenzúra és az Arnim-minisztérium idején, amikor a hírhedt „Házassági törvénytervezet"[208] beküldőjét akarták kideríteni, sem házkutatáshoz, sem pedig a szedők és a nyomdatulajdonos kihallgatásához nem folyamodtak. Azóta persze megértünk egy forradalmat, amelyet az a szerencsétlenség ért, hogy Hansemann úr elismerte.

Még egyszer vissza kell térnünk *Hecker* államügyész úr július 5-i *„cáfolatára"*.**

Hecker úr ebben a cáfolatban *meghazudtol* bennünket egyik-másik neki tulajdonított kijelentéssel kapcsolatban. Most talán kezünkben vannak az eszközök a helyesbítés helyesbítésére, de ki kezeskedik nekünk azért, hogy ebben az egyenlőtlen harcban nem válaszolnak ismét a büntetőtörvénykönyv[184] 222. vagy 367. §-ával?

Hecker úr *cáfolata* a következő szavakkal végződik:

„A" (Köln, július 4-ről kelt) „cikkben tartalmazott, Zweiffel főügyész úr és a letartóztatást végrehajtó zsandárok elleni *rágalmak ill. sértések* majd az emiatt megindítandó *törvényszéki vizsgálatban* találnak *méltatásukra.*"

Méltatásuk! Vajon *a fekete-vörös-arany* színek *„méltatásukra"* találtak a *Kamptz*-minisztérium alatt megindított „törvényszéki vizsgálatokban"?[209]

Üssük fel a büntetőtörvénykönyvet. A 367. §-ban ezt olvassuk:

„A rágalmazás vétségét követi el az, aki nyilvános helyeken, vagy autentikus és nyilvános okiratban, vagy kifüggesztett, árusított, illetve osztogatott nyomtatott vagy nem nyomtatott írásban valakit olyan tényekkel vádol,

* *V. ö. 154—156. old. — Szerk.*
** *V. ö. 163. old. — Szerk.*

amelyek, *ha igazak lennének*, a megvádoltat bűnügyi vagy erkölcsrendészeti üldözésnek vagy akárcsak a polgárok megvetésének illetve gyűlöletének tennék ki."

370. §: „Ha a megvádolás tárgyát képező tény *törvényes* módon igaznak bizonyíttatik, akkor a megvádoló minden büntetéstől mentes. *Törvényes* bizonyítéknak csak olyan tekintetik, amely egy *ítéletből* vagy valamilyen más *autentikus okiratból* származik."

E paragrafus megvilágítására még hozzáfűzzük a 368. §-t:

„Ennélfogva *nem hallgattatik meg* a megvádolónak *az a kérelme*, hogy a maga védelmére *fogadják el az arra vonatkozó bizonyítékot;* éppúgy azt sem hozhatja fel *mentségére indokul*, hogy a *bizonyítékok vagy a tény köztudomású*, illetve hogy az üldözésre indítékot adó vádak idegen lapokból *vagy más nyomtatványokból* írattak ki vagy kivonatoltattak."*

A császárkor a maga egész rafinált zsarnokságával sugárzik ki ezekből a paragrafusokból.

A *közönséges* emberi ész szerint valakit akkor *rágalmaznak*, ha koholt tényeket fognak rá; de a büntetőtörvénykönyv *nem közönséges* eszében az illetőt akkor rágalmazzák, ha *valóságos* tényeket vetnek szemére, tényeket, amelyek *bebizonyíthatók* ugyan, csak nem *kivételes* módon, nem *ítélet* által, nem *hivatalos okirat* által. Az ítéletek és hivatalos okiratok csodatevő ereje! Csak *ítélettel*, csak *hivatalos okirattal megállapított* tények az *igazi*, a *valóságos* tények. Mondott-e törvénykönyv valaha is gonoszabb *rágalmat* a legközönségesebb emberi észre? Emelt-e a bürokrácia valaha is hasonló kínai falat önmaga és a nyilvánosság közé? E paragrafus pajzsával fedezve hivatalnokok és képviselők alkotmányos királyokként *sérthetetlenek*. *Elkövetni* lehet ezeknek az uraknak annyi „őket a polgárok gyűlöletének és megvetésének kiszolgáltató" tényt, amennyit jónak látnak, de ezeket a tényeket kimondani, leírni, kinyomtatni a polgári jogok elvesztésének terhe mellett, meg az obligát börtön- és pénzbüntetés terhe mellett nem szabad. Éljen a 367., 368., 370. §-sal megszelídített sajtó- és szólásszabadság! Törvénytelenül bezárják az embert. A sajtó denunciálja a törvénytelenséget. *Eredmény:* A denunciáció *„méltatásra"* talál egy „törvényszéki vizsgálatban", amelyet a törvénytelenséget elkövető tiszteletreméltó hivatalnok „megrágalmazása" miatt folytatnak le, hacsak csoda nem történik és arról a törvénytelenségről, amelyet ma elkövet, nem hoztak volt már tegnap *ítéletet.*

Nem csoda, hogy a rajnai jogászok, és köztük *Zweiffel népképviselő*, egy

* *A büntetőtörvénykönyv szövegében a kiemelések mindenütt Marxtól származnak. — Szerk.*

abszolút teljhatalommal rendelkező *lengyel-bizottság* ellen szavaztak! Az ő álláspontjukról a lengyeleket a Colomboknak, a Steinäckereknek, a Hirschfeldeknek, a Schleinitzeknek, a pomerániai Landwehr-legénységnek és az ó-porosz zsandároknak a *„megrágalmazása"* miatt polgári jogaik megvonására meg obligát börtön- és pénzbüntetésre kellene ítélni. Így lenne Posen sajátságos pacifikálása a legdicsteljesebben megkoronázva.

És mekkora ellentmondás a büntetőtörvénykönyv eme §-aira való hivatkozással *rágalomnak* elkeresztelni azt a híresztelést, mely szerint fenyegetés hangzott el „a március 19-ével, a klubokkal és a sajtószabadsággal" való leszámolásról!* Mintha a büntetőtörvénykönyv 367., 368., 370. §-ának politikai beszédekre és írásokra való alkalmazása nem lenne a valóságos végleges elintézése március 19-ének és a kluboknak és a sajtószabadságnak! Mi egy klub szólásszabadság nélkül? És mi a szólásszabadság a büntetőtörvénykönyv 367., 368., 370. §-ával? És mi március 19-e klubok és szólásszabadság nélkül? A szólás- és sajtószabadságnak *tettel* való elnyomása — van-e ennél csattanósabb bizonyíték arra, hogy csak a *rágalmazás* fecseghetett e tett *szándékáról*? Óvakodjatok aláírni a Gürzenichben tegnap megszövegezett feliratot.[210] A parquet *„méltatni"* fogja feliratotokat, amennyiben *„törvényszéki vizsgálatot"* tesz folyamatba *Hansemann—Auerswald „megrágalmazása"* miatt; avagy csak a *minisztereket* szabad büntetlenül rágalmazni, rágalmazni a francia büntetőtörvénykönyv — a politikai rabszolgaság eme kőbevésett kódexe — szellemében? Netán nekünk felelős minisztereink és nem felelős zsandáraink vannak?

Nem az inkriminált cikk találhat tehát *méltatására* azáltal, hogy alkalmazzák a *„jogi értelemben vett rágalmazásról"*, egy *zsarnoki*, az egészséges emberi észt felháborító *fikció* értelmében vett rágalmazásról szóló paragrafusokat. Ami ebben méltatására találhat, az egyes-egyedül a márciusi forradalom vívmányai, az az a fok, amelyre az ellenforradalom hágott, az az a vakmerőség, amellyel a bürokrácia a régi törvényhozás arzenáljában még megtalálható fegyvereket előveheti és érvényesítheti az új politikai élet ellen. A rágalmazásra vonatkozó cikkelynek ilyetén alkalmazása *népképviselők* ellen irányuló támadások esetén — micsoda pompás eszköz arra, hogy ezeket az urakat a kritika alól, a sajtót pedig az esküdtszék illetékessége alól kivonják!

Térjünk át a *rágalmazás* vádjáról a *sértés* vádjára. Itt a 222. §-sal találkozunk, amely imígyen hangzik:

„Ha a közigazgatási vagy a bírói szakból egy vagy több hatósági személyt

* *V. ö. 155. old. — Szerk.*

hivatali kötelessége gyakorlásában vagy *gyakorlása alkalmából* valamilyen *szóbeli* sértés ér, amelynek célja becsületüknek vagy érzékenységüknek megtámadása, akkor az, aki őket ilymódon megsértette, egy hónaptól két évig terjedő fogházzal büntettetik."

Zweiffel úr, amikor a „Neue Rheinische Zeitung" cikke megjelent, *népképviselőként Berlinben* funkcionált és korántsem *hatósági személyként a bírói szakból Kölnben.* Minthogy nem gyakorolt hivatali teendőket, valójában lehetetlen volt őt hivatali teendői gyakorlásában vagy ezeknek gyakorlása alkalmából megsérteni. A zsandár uraknak a becsülete és érzékenysége pedig csak akkor állna e cikkely oltalma alatt, ha őket *szóbelileg* (par parole) sértették volna meg. Mi azonban *írtunk* és nem *beszéltünk*, és par écrit* az nem par parole. Mi az tehát, ami megmarad? Az az erkölcsi tanulság, hogy több körültekintéssel kell beszélni az utolsó zsandárról, mint az első hercegről, és főként, hogy nem szabad arra vetemedni, hogy hozzányúljunk a parquet felette ingerlékeny uraihoz. A közönség figyelmét még egyszer felhívjuk arra, hogy különböző helyeken, így Kölnben, Düsseldorfban, Koblenzben egyidejűleg *ugyanazok* az üldözések kezdődtek el. Különös módszere a véletlennek!

Gerichtliche Untersuchung
gegen die „Neue Rheinische Zeitung"
A megírás ideje: 1848 július 10.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 július 11. (41.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: *

* — írásbelileg — *Szerk.*

A német külpolitika és a legutóbbi prágai események

Köln, július 11. Szinte az egész német sajtó hazafias üvöltözése és dobverése ellenére a „*Neue Rheinische Zeitung*" az első pillanattól kezdve Posenban a lengyeleknek, Itáliában az olaszoknak, Csehországban a cseheknek fogta pártját. Első pillanattól kezdve átláttunk azon a machiavellista politikán, amely, miután Németországon belül alapjaiban megrendült, azzal igyekezett megbénítani a demokratikus energiát, elterelni a figyelmet önmagáról, levezető csatornát ásni az izzó forradalmi lávának, azzal igyekezett kikovácsolni a belső elnyomás fegyverét, hogy egy szűkkeblű, a németek kozmopolita jellemének ellenszenves *törzsi gyűlöletet* idézett fel, és hallatlan iszonyatosságú, megnevezhetetlen barbárságú törzsi háborúkban egy olyan szoldateszkát képezett ki, amilyet még a harmincéves háború is aligha tud felmutatni.

Ugyanabban a pillanatban, amikor a németek a belső szabadságért küzdenek kormányaikkal, arra késztetni őket, hogy ugyanezeknek a kormányoknak a parancsnoklása alatt keresztes hadjáratra vállalkozzanak Lengyelország, Csehország, Itália szabadsága ellen — micsoda mélysége a kombinációnak! Micsoda történelmi paradoxon! A forradalmi erjedésben levő Németország kifelé egy *restaurációs háborúban* könnyít magán, azon régi hatalom megszilárdításáért indított hadjáratban, amely *ellen* éppen forradalmasodott. Csak az *Oroszországgal való háború* — csak ez *a forradalmi Németország* háborúja, olyan háború, amelyben lemoshatja a múlt bűneit, amelyben megemberelheti magát, amelyben legyőzheti saját kényurait, amelyben — egy hosszú, tunya rabszolgaság láncait lerázó néphez illően — fiainak áldozata árán megvásárolja a civilizáció propagálását és befelé szabaddá teszi magát azzal, hogy kifelé felszabadít. Minél élesebb körvonalakkal domborítja ki a nyilvánosság napvilága a legutóbbi eseményeket, annál inkább igazolják a tények felfogásunkat a törzsi háborúkról, amelyekkel Németország megbecstelenítette a maga új korszakát. Adalékként az ilyen felvilágosításhoz közöljük egy prágai *németnek* a következő, jóllehet elkésett jelentését:

Prága, 1848 június 24 (késve érkezett)

A „Deutsche Allgemeine Zeitung"[211] f. hó 22-i száma cikket közöl a f. hó 18-án Aussigban megtartott német gyűlésről; az ezen elhangzott beszédek a nálunk legutóbb történtekkel kapcsolatban olyan tudatlanságot mutatnak, és részben — enyhén szólva — olyan készséget független sajtónknak gyalázkodó szemrehányásokkal való elhalmozására, hogy e sorok írója kötelességének tartja ezeket a tévedéseket, amennyire ez most lehetséges, tisztázni és a meggondolatlanok és a rosszakaratúak ellen az igazság szilárdságával fellépni. Meglepő, ha olyan férfiak, mint „a keleti német érdekek megóvásáért küzdő egylet megalapítója", egy egész gyűlés előtt kijelentik: „Amíg Prágában a harc tart, megbocsátásról szó sem lehet, és ha mienk lesz a győzelem, akkor azt a jövőben ki kell használni." Miféle győzelmük van hát a németeknek, miféle összeesküvést semmisítettek hát meg? Persze az, aki megbízik a „Deutsche Allgemeine" úgy látszik mindig csak igen felületesen értesült tudósítójában, egy „kis lengyel- és franciafalónak" patetikus szólamaiban, vagy az álnok „Frankfurter Journal"[212] cikkeiben — amely miként a badeni eseményekkor[213] németeket németek ellen, úgy most németeket csehek ellen igyekszik uszítani —, annak sohasem lesz tiszta bepillantása az itteni viszonyokba. Úgy látszik, Németországban mindenütt az a vélemény uralkodik, hogy Prága utcáin a harc csakis a német elem elnyomására és egy szláv köztársaság megalapítására irányult. Az utóbbiról ne beszéljünk, hiszen ez az eszme túlságosan naiv; ami azonban az elsőt illeti, a barikádharcokban a nemzetiségek rivalizálásának legcsekélyebb nyoma sem volt észlelhető; németek és csehek együtt álltak védelemre készen, és én magam több ízben szólítottam fel egy csehül beszélő szónokot arra, hogy a mondottakat ismételje meg németül, ami aztán mindenkor a legcsekélyebb megjegyzés nélkül meg is történt. Hallunk olyan észrevételt, hogy a forradalom kitörése két nappal idő előtt következett be, de hát akkor mégiscsak kellett volna már bizonyos szervezettségnek lennie és legalább munícióról gondoskodásnak történnie; de hát ennek sem volt semmi nyoma. A barikádok ötletszerűen nőttek ki a földből ott, ahol tíz-tizenkét ember összekerült; egyébként többet lehetetlen lett volna emelni, hiszen a legkisebb utcák is háromnégyszeresen voltak elbarikádozva. A muníciót, amelynek felette szűkében voltak, az utcákon kölcsönösen kicserélték. Főparancsnoklásról, bármiféle vezényletről szó sem volt; a védők tartották magukat ott, ahol támadás történt, és vezetés nélkül, vezénylet nélkül lőttek a házakból és a bariká-

dokról. Hol találna tehát talajra egy ilyen vezetés és szervezés nélküli ellenállás esetében az a gondolat, hogy összeesküvést szőttek, ha ezt a gondolatot nem hivatalos nyilatkozattal és a vizsgálat közzétételével keltik; de hát a kormány ezt úgy látszik nem tartja helyénvalónak, mert a várból nem hangzik el semmi olyan, ami Prágát véres júniusi napjairól felvilágosíthatná. Az elfogott Svornost-tagokat[214], egynéhányuk kivételével, megint szabadon engedték; más foglyokat szintén szabadon engednek, csak Buquoy gróf, Villány és egynéhányan mások vannak még letartóztatva, s egy szép reggel talán olyan plakátot olvashatunk Prága falain, amely szerint mindez félreértésen alapult. A parancsnokló tábornok hadműveletei szintén nem értelmezhetők úgy, hogy a németeket oltalmazta volna a csehekkel szemben; hiszen ha így állna a dolog, az ügy tisztázásával a maga oldalára vonja a német népességet, beveszi a barikádokat és megoltalmazza a város „hű" lakosainak életét és tulajdonát; ő pedig ehelyett kiürítette az Óvárost, a Moldva balpartjára vonult, és összelövette mind a cseheket mind a németeket, hiszen azok a bombák és golyók, amelyek az Óvárosba repültek, nem válogathattak ki maguknak csupán cseheket, hanem kokárdára való tekintet nélkül pusztítottak. Honnan lehet tehát ésszerűen egy szláv összeesküvésre következtetni, ha a kormány mostanáig semmiféle felvilágosítást nem tud vagy nem akar nyújtani.

Dr. Göschen polgártárs Lipcséből hálafeliratot szerkesztett von Windischgrätz herceghez, de ne tulajdonítson ennek a tábornok túlságosan nagy fontosságot, ne tekintse a nép szavának kifejezéseként. Göschen polgártárs egyike azoknak az óvatos liberálisoknak, akik a februári napok után hirtelen lettek liberálissá; ő tett javaslatot a szász kormányhoz intézendő bizalmi feliratra a választási törvényt illetően, akkor, amikor egész Szászország a helytelenítés kiáltásában tört ki, mivel lakosainak egy hatoda, és éppen a legtehetségesebb koponyák egy része, elvesztette legfőbb polgári jogát, a szavazati jogát; ő egyike azoknak, akik a Német Egyletben határozottan ellenezték, hogy a nem-szász németek részt vehessenek a szászországi választásban, és — halljátok, micsoda kétkulacsosság! — rövid idővel ezután a Szászországban lakó nem-szász német állampolgárok egyletében egy Frankfurtba küldendő saját képviselőjük megválasztásához klubja nevében teljes közreműködését megígérte; azaz, hogy egy szóval jellemezzük, ő a Német Egylet megalapítója. Ez a férfiú intéz hálafeliratot az osztrák tábornokhoz és köszöni meg neki azt az oltalmat, amelyben a német összhazát részesítette. Azt hiszem megmutattam, hogy a történtekből még korántsem bizonyosodott be, mennyiben szerzett magának

von Windischgrätz herceg mostanáig érdemeket a német haza szolgálatában; ezt csak a vizsgálat kimenetele fogja megmutatni. Ezért a tábornok „fennkölt bátorságát, merész tetterejét, szilárd kitartását" a történelem megítélésére bízzuk, a hercegné halálát illető „aljas orgyilkosság" kifejezés tekintetében pedig csak megemlítjük, hogy egyáltalán nincs bebizonyítva, hogy ama golyó a hercegnének volt szánva, aki egész Prága legosztatlanabb tiszteletét bírta; ha ez volna az eset, akkor a gyilkos nem kerüli el büntetését, és a herceg fájdalma bizonyára nem volt nagyobb, mint azé az anyáé, akinek szétzúzott fejjel vitték oda tizenkilencéves lányát, szintén egy ártatlan áldozatot. Ami a feliratnak azt a kitételét illeti, hogy „vitéz seregek, amelyek oly bátorsággal harcoltak az Ön vezetése alatt", ebben teljesen egyetértek Göschen polgártárssal, mert ha ő úgy látta volna, mint én, hogy ezek a „vitéz seregek" hétfő délben micsoda harcias féktelenséggel rohanták meg a Zeltnergassén a védtelen tömeget, akkor kifejezéseit túlontúl gyengének találta volna. Nekem magamnak — bármennyire fáj is katonai hiúságomnak — be kell vallanom, hogy amikor békés sétálóként egy csoport nő és gyermek között a Templomnál álltam, akkor ezekkel együtt megfutamíttatni hagytam magamat harminc-negyven csász. és kir. gránátos által, mégpedig olyan teljesen, hogy egész málhámat, azaz a kalapomat a győzők kezén kellett hagynom, mivel feleslegesnek tartottam bevárni, amíg a mögöttem záporozó ütések engem is elérnek, de hat órával később mégis alkalmam volt észrevenni, hogy a Zeltnergasse barikádjánál ugyanezek a csász. és kir. gránátosok jónak látták egy fél óra hosszat kartáccsal és hatfontosokkal lőni a legfeljebb húsz fővel megszállt barikádot, és azt azután — mégsem bevenni, amíg éjféltájban a védők el nem hagyták. Kézitusára nem került sor, egyes esetek kivételével, amikor a túlerő a gránátosok oldalán volt. A Grabent és az új Allée-t, a házakon végzett pusztításból ítélve, nagyrészt tüzérséggel tisztították meg, és nyitva hagyom a kérdést, vajon nagy halálmegvetés kell-e ahhoz, hogy egy széles utcát kartácslövésekkel megtisztítsanak mintegy száz alig felfegyverzett védőtől.

Ami mármost a teplitzi dr. Stradal úr legutóbbi beszédét illeti, amely szerint „a prágai lapok idegen célok javára működnek", tehát feltehetőleg orosz célok javára, ezt a kijelentést a prágai független sajtó nevében vagy minden mértéken felüli tudatlanságnak, vagy aljas rágalomnak nyilvánítom, amelynek képtelensége kellőképpen bebizonyosodott és be fog bizonyosodni lapjaink magatartásából. Prága szabad sajtója Csehország függetlenségének fenntartásán és a két nemzetiség egyenjogúságán kívül soha más irányzatot nem védelmezett. Nagyon jól tudja azonban, hogy a német

reakció, éppúgy mint Posenban, éppúgy mint Itáliában, szűkkeblű nacionalizmust igyekszik felidézni, részben, *hogy a forradalmat Németország bensejében elnyomja*, részben, hogy *a szoldateszkát a polgárháborúra kiképezze.*

Die auswärtige deutsche Politik
und die letzten Ereignisse zu Prag
A megírás ideje: 1848 július 11.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 július 12. (42.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

Július 7-i kiegyező-viták[57]

Köln, július 12. Csak tegnap késő este kaptuk meg a július 7-i kiegyező-ülésről szóló jelentést. A gyorsírói jelentések[31], amelyek máskor nem több, mint 24 órával a levélbeli jelentések után érkeztek ide, egyre többet késnek ahelyett, hogy korábban készülnének el.

Hogy milyen könnyű ezen a halogatáson segíteni, kitűnik abból a gyorsaságból, amellyel a francia és angol lapok törvényhozó gyűléseik jelentéseit hozzák. Az angol parlament gyakran reggel négy óráig ülésezik, és a „*Times*"[154] már négy órával később készen kinyomtatva viszi az ülés gyorsírói jelentését London minden részébe. A francia kamara ritkán nyitotta meg üléseit egy óra előtt, öt és hat között rekesztette be, és a „Moniteur"-nek[215] már hét órakor le kellett szállítania a gyorsírásban rögzített tárgyalások levonatát valamennyi párizsi újságszerkesztőségbe. Miért nem tud a tiszteletreméltó „Staatsanzeiger"[32] éppily gyorsan elkészülni?

Térjünk most át a 7-i ülésre, arra az ülésre, amelyen a Hansemann-kormányt ugratták. Átsiklunk a mindjárt kezdetben benyújtott tiltakozásokon, a 4-i ülés végén hozott határozat[194] megszüntetésére tett D'Ester-féle javaslaton (ez a javaslat ott rekedt a napirenden) és több más napirendre tűzött javaslaton. Mindjárt azokkal az interpellációkkal és kellemetlen javaslatokkal kezdjük, amelyek ezen a napon a kormányra záporoztak.

Elsőnek *Philipps* úr lépett fel. Interpellálta a kormányt, hogy milyen intézkedések történtek határainknak Oroszországgal szemben való megvédésére?

Auerswald úr: Nem tartom ezt a kérdést alkalmasnak arra, hogy a gyűlésen válaszoltassék meg.

Ezt igen szívesen elhisszük Auerswald úrnak. Az egyetlen válasz, amelyet adhatna, ez lenne: *semmilyenek*, vagy ha egészen pontosak akarunk lenni: több ezrednek az orosz határról a Rajnához való áthelyezése. Csak azon csodálkozunk, hogy a gyűlés Auerswald úrnak ezt a mulattató választ, ezt a car tel est notre bon plaisir-re* való apellálását így minden további nélkül, némi „pisszegéssel" és némi „bravóval" keresztülengedi.

* — mert ez a mi (királyi) tetszésünk[216] — *Szerk.*

Borries úr javasolja, hogy 1848 második félévére engedjék el a legalsó adózási kategória osztályadóját és azonnal állítsák le az ugyanezen kategória első félévi hátralékainak behajtására elrendelt kényszerrendszabályokat.

A javaslat a szakbizottsághoz megy.

Hansemann úr emelkedik fel és kijelenti, hogy az ilyen financiális ügyeket mégiscsak nagyon alaposan meg kell tárgyalni. Egyébként annál inkább lehet ezzel várni, mivel ő a jövő héten több pénzügyi törvényt fog megtárgyalásra benyújtani, közöttük egy olyant is, amely az osztályadóra vonatkozik.

Krause úr meginterpellálja a pénzügyminisztert: lehet-e az őrlési-, vágási- és osztályadót 1849 elejéig a jövedelmi adóval felváltani?

Hansemann úrnak ismét fel kell állnia és bosszúsan ki kell jelentenie, hogy egyszer már megmondta, a jövő héten nyújtja be a pénzügyi törvényeket.

De ezzel még nem merült ki számára a keserűség pohara. Csak most emelkedik fel *Grebel* úr egy hosszú javaslattal, amelynek minden szava bizonyára tördöfés volt Hansemann úr szívébe:

Figyelembe véve, hogy a kilátásba helyezett kényszerkölcsön indokolásához korántsem elegendő az a puszta nyilatkozat, hogy a kincstár és a financiák kimerültek;

figyelembe véve, hogy magának a kényszerkölcsönnek (amely ellen Grebel úr tiltakozik, amíg nincs lerögzítve egy minden ígéretet teljesítő alkotmány) a megvitatásához szükség van az államháztartás összes könyveibe és bizonylataiba való betekintésre, Grebel úr javasolja:

egy bizottság kinevezését, amely a financiák és a kincstár 1840-től mostanáig terjedő igazgatásának összes könyveibe és bizonylataiba betekint és azokról jelentést tesz.

De még a javaslatnál is rosszabb Grebel úr indokolása. Arról beszél, hogy az államkincstár eltékozlásáról és törvényellenes felhasználásáról sok rémhír terjeng, amelyek nyugtalanítják a közvéleményt; a nép érdekében tudni kívánja, hová lett mindaz a pénz, amelyet a nép 30 békeév alatt fizetett; kijelenti, hogy mindaddig, amíg ezt a felvilágosítást meg nem adják, a gyűlés egyetlen garast sem szavazhat meg. A kényszerkölcsön roppant szenzációt keltett, a kényszerkölcsön pálcát tör az egész eddigi pénzügyi igazgatás felett, a kényszerkölcsön az utolsó előtti lépés az államcsődhöz. A kényszerkölcsön annál meglepőbb volt, mivel megszoktuk állandóan azt hallani, hogy a pénzügyi helyzet kitűnő, és az államkincstár még jelentős háború esetén is mentesít bennünket egy kölcsön szükségességétől. Maga Hansemann úr számította ki az egyesült Landtagban, hogy az államkincstárnak legalább 30 millióval kell rendelkeznie. Ez elvárható is volt, mivel nemcsak tovább fizették ugyanazokat a magas

adókat, mint a háborús években, hanem az adók összege folyvást növekedett is.

Ekkor váratlanul jött a hír a szándékolt kényszerkölcsönről, és ezzel a hírrel, ezzel a fájdalmas csalódással, a bizalom azonnal nullára süllyedt.

Az egyetlen eszköz a bizalom helyreállítására az állam pénzügyi helyzetének azonnali, fenntartás nélküli feltárása.

Hansemann úr igyekezett ugyan közlésének keserűségét humoros előadásával megédesíteni; de mégis be kellett ismernie, hogy egy kényszerkölcsön kellemetlen benyomást fog kelteni.

Hansemann úr válaszol: Magától értetődik, hogy a kormány, ha pénzt kér, megad majd minden szükséges felvilágosítást is arról, hogy hová lettek az eddig befizetett pénzek. Várják meg hát, amíg az általam immár kétszer említett pénzügyi törvények benyújtatnak. Ami a rémhíreket illeti, nem helytálló az, hogy roppant összegek voltak az államkincstárban, hogy ezeket az utóbbi években csökkentették. Természetes, hogy a legutóbbi ínséges esztendőkben, a mostani, példátlan üzleti pangással egybekötött politikai válságban egy virágzó pénzügyi állapot aggályossá változhatott. „Azt mondták, hogy a kényszerkölcsön az államcsőd előfutára lesz. Nem, Uraim, ne az *legyen*, ellenkezőleg, annak a szolgálatára *legyen*, hogy a *hitel megélénküljön*." (*Legyen*! *legyen*! Mintha a kényszerkölcsön hatása a hitelre Hansemann úr jámbor óhajaitól függne!) Hogy milyen alaptalanok az ilyen aggodalmak, kitűnik az állampapírok emelkedéséből. Várják ki, Uraim, a pénzügyi törvényeket, amelyeket ezennel negyedszer ígérek meg Önöknek.

(A porosz állam hitele tehát annyira tönkre van téve, hogy egyetlen tőkés sem akar neki, mégolyan uzsorakamatra sem, pénzt előlegezni, hogy Hansemann úr semmi más kiutat nem lát többé, mint a csődbe jutott államok utolsó szükségeszközét, a kényszerkölcsönt — és emellett Hansemann úr emelkedő államhitelről beszél, mert a kötvények abban a mértékben, ahogy távolodunk március 18-tól, nagy fáradsággal két-három százalékkal feljebb kúsztak! És hogy fognak ezek a kötvények bukfencezni, mihelyt majd komolyra válik a kényszerkölcsön!)

Bensch úr sürgeti az indítványozott pénzügyi vizsgálóbizottság kinevezését.

Schramm úr: Az ínségnek az állami eszközökből történt orvoslása nem volt említésre méltó, és ha a szabadság *nekünk* pénzbe kerül, mostanáig legalább a *kormánynak* nem került semmibe. Ellenkezőleg, a kormány inkább arra adott pénzt, hogy a szabadság ne lépjen jelenlegi stádiumába.

Mätze úr: Ahhoz, amit tudtunk, hogy az államkincstárban semmi sincs, most még megtudjuk azt is, hogy már régóta nem volt benne semmi.

Ez az újdonság újabb bizonyíték arra, hogy szükséges egy bizottság kinevezése.

Hansemann úrnak megint fel kell emelkednie: „Én soha nem mondtam, hogy az államkincstárban semmi sincs és semmi sem volt; ellenkezőleg, kijelentem, hogy az utóbbi hat-hét évben az államkincstár jelentősen gyarapodott." (Hasonlítsuk össze ezzel Hansemann úrnak az egyesült Landtaghoz intézett emlékiratát és a trónbeszédet[217], és most már éppenséggel nem fogjuk tudni többé, hányadán állunk.)

Cieszkowski: A Grebel-féle javaslat mellett vagyok, mert Hansemann úr mindig ígérgetett nekünk, és valahányszor itt financiális ügyek szóbakerülnek, a legközelebb megadandó, de soha el nem következő felvilágosításaira utal. Ez a késlekedés annál érthetetlenebb, mivel Hansemann úr most már mégiscsak több mint három hónapja miniszter.

Milde kereskedelmi miniszter úr végre segítségére jön szorongatott kollégájának. Rimánkodik a gyűlésnek, nehogy a bizottságot kinevezze. A legnagyobb nyíltságot ígéri meg a kormány részéről. Erősködik, hogy tekintsék át pontosan az ügyek állását. Csak most hagyják rá a dolgokat a kormányra, mert az éppen azzal van elfoglalva, hogy az állam hajóját kivezesse a nehézségekből, amelyekben jelenleg van. Ebben a gyűlés bizonyára segédkezet fog nyújtani. (Bravó.)

Baumstark úr is megkísérli, hogy Hansemann úrnak némi támogatást nyújtson. De rosszabb és tapintatlanabb védelmezőt nem találhatott a pénzügyminiszter: „*Rossz* pénzügyminiszter lenne az, aki a pénzügyek állapotát el akarná titkolni, és ha egy pénzügyminiszter azt mondja, hogy meg fogja tenni a szükséges előterjesztéseket, akkor őt vagy *becsületes embernek* kell tartanunk *vagy az ellenkezőjének*" (!!!). (Izgatottság.) „Uraim, én senkit sem sértettem meg, én azt mondtam, ha *egy* pénzügyminiszter, nem pedig azt, ha *a* pénzügyminiszter" (!!!).

Reichenbach: Hová lettek a nagy vitáknak, az elvi meg a kabinetkérdéseknek szép napjai? Akkoriban Hansemann úr mit sem kívánt sóvárgóban, mint hogy lándzsát törhessen, és most, amikor itt van rá az alkalom és méghozzá az ő saját szakában, most kitér! Valóban, a miniszterek folyvást ígérgetnek és alapelveket állítanak fel, pusztán abból a célból, hogy ezeket néhány órával utóbb már ne tartsák be többé. (Izgatottság.)

Hansemann úr vár, hogy nem emelkedik-e valaki a védelmére. De nem akad senki, aki mellette fellépne. Végül ijedten látja, hogy Baumstark képviselő felemelkedik, és nehogy ez őt még egyszer „becsületes embernek" nyilvánítsa, gyorsan maga ragadja meg a szót.

Azt várjuk, hogy Duchâtel, ez a megkínzott, tűkkel szurkált, az egész

ellenzék által meghurcolt oroszlán végre erejének egész teljében emelkedik fel, hogy ellenfeleit agyonsújtja, hogy, egyszóval, a *kabinetkérdést* teszi fel? Ó, már mi sem látszik az eredeti szilárdságból és hetykeségből, s a régi nagyság tovatűnt, mint az államkincstár a nehéz időkben! Görnyedten, összecsuklottan, félreismerten áll ott a nagy pénzügyi tekintély; odáig jutott, hogy *indokokba* kell belebocsátkoznia! És méghozzá milyen indokokba!

„Mindenki, aki pénzügyekkel és az azokban előforduló sok *számmal*" (!!) „foglalkozott, tudni fogja, hogy pénzügyi kérdésekről szóló fejtegetés egy interpelláció alkalmából nem fejtegethető alaposan, hogy az adókérdések oly átfogók, hogy erről törvényhozó gyűlésekben" (Hansemann úr a boldogult egyesült Landtagban mondott ragyogó beszédeire gondol) „napokig, sőt hetekig vitatkoztak."

De ki kíván hát egy alapos vitát? Hansemann úrtól először egy magyarázatot, egyszerű igent vagy nemet kívántak adókérdésekben; továbbá az államkincstár stb. eddigi igazgatását megvizsgáló bizottsághoz való hozzájárulását kívánták; és amikor mindkettőt megtagadta, rámutattak a korábbi ígéretei és a mostani tartózkodása közötti kontrasztra.

És éppen mert „a pénzügyekről és az azokban előforduló sok számról való fejtegetések" időt követelnek, éppen ezért kezdje meg a bizottság a munkáját azonnal!

„Egyébként, ha a pénzügyek nem fordultak elő korábban, annak megvan a jó oka abban, hogy azt hittem, kedvezőbb lesz az ország helyzete számára, ha valamennyit még várok. Reményem volt arra, hogy az ország nyugalma és ezzel az államhitel valamennyire fokozódni fog; kívánom, hogy e remény ne hiúsuljon meg, és meggyőződésem szerint *jól tettem, hogy ezeket a törvényeket nem korábban nyújtottam be.*"

Micsoda leleplezések! Hansemann úr pénzügyi törvényei, amelyeknek minden bizonnyal megszilárdítaniok kellene az államhitelt, olyanfajták tehát, hogy fenyegetik az államhitelt!

Hansemann úr jobbnak tartotta, hogy az ország financiális helyzetét egyelőre még titokban tartsa!

Ha az állam így áll, akkor felelőtlenség Hansemann úrtól, hogy ilyen határozatlan nyilatkozatot tesz ahelyett, hogy azonnal nyíltan feltárná a pénzügyek állását és magukkal a tényekkel szüntetne meg minden kétséget és rémhírt. Az angol parlamentben ilyen tapintatlan nyilatkozatot azonnal bizalmatlansági szavazat követett volna.

Siebert úr: „Eddig semmit sem tettünk. Az összes fontos kérdéseket, mihelyt megértek a megoldásra, megszakítottuk és félretoltuk. Eddig még egyetlen olyan határozatot sem hoztunk, amely valami *egészet* tartalmazott,

eddig még semmiféle egészet nem csináltunk. Vajon ma megint így csináljuk, vajon az ígéretekre megint elhalasszuk a kérdést? Ki kezeskedik nekünk azért, hogy a *kormány még nyolc napig hatalmon marad*?"

Parrisius úr módosítványt terjeszt be, amely szerint Hansemann úr felszólíttatik, hogy egy rögtön megválasztandó 16 tagú vizsgálóbizottságnak 14 napon belül megtegye a szükséges előterjesztéseket a pénzügyi és a kincstári igazgatásról, az 1840-es évtől kezdve. Parrisius úr kijelenti, ez kommittenseinek speciális megbízása: tudni akarják, hová lett az államkincstár vagyona, amely 1840-ben meghaladta a 40 milliót.

Ez az eredeti javaslatnál még élesebb módosítvány bizonyára mégiscsak fel fogja piszkálni az elbágyadt Duchâtelt? Most bizonyára mégiscsak feltétetik a kabinetkérdés?

Ellenkezőleg! Hansemann úrnak, aki a javaslat *ellen* volt, ezen módosítvány ellen, amely sértő záros határidőt szab, éppenséggel semmi ellenvetése sincs! Csupán megjegyzi, hogy az ügy bámulatosan sok időt fog megkívánni, és sajnálja a szegény bizottsági tagokat, akiknek e keserű munkát vállalniok kell.

Egyet-mást még beszélnek ide-oda a szavazásról, miközben szintén ejtenek még néhány Hansemann úr számára kellemetlen szót. Aztán szavaznak, a különböző indokolásos és indokolás nélküli napirendi indítványokat elvetik, és a Parrisius-féle módosítványt, amelyhez Grebel úr csatlakozik, majdnem egyhangúlag elfogadják.

Hansemann úr csak ellenállástalanságával, csak a Parrisius-féle sértést elviselő önmegtagadásával kerülte el a döntő vereséget. Összecsuklottan, megtörten, megsemmisítetten ült ott padjában, lombjától megfosztott fatörzs, amely még a legdurvább gúnyolódók részvétét is felkelti. Emlékezzünk a költő szavaira:

„Nem illik Germániához,
ha szellem és szív nélkül, gúnnyal
már-letűnt nagyságot átkoz!"[218]

Az ülés második feléről holnap.

Vereinbarungsdebatten vom 7. Juli

A megírás ideje: 1848 július 12.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 14. (44.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Forstmann úr az államhitelről

Köln, július 13. A f. hó 7-i kiegyező-ülésen[31] *Forstmann* úr a lelkiismeretlen baloldalnak a porosz államhitel megrendíthetetlenségében való összes kételyeit a következő diadalmas érvvel terítette le: „Szíveskedjenek eldönteni, hogy a Poroszország pénzügyeiben való bizalom nullára süllyedt-e, amikor a tegnapi tőzsdén egy $3^1/_2$ százalékos állampapír $5^1/_2$ százalék diszkontó mellett 72 százalékon állt!"

Látjuk, hogy Forstmann úr éppoly kevéssé tőzsdespekuláns, mint államgazdász. Ha helyes lenne Forstmann úr előfeltételezése, hogy az állampapírok ára mindig fordított arányban áll a pénz árával, akkor a $3^1/_2$ százalékos porosz állampapírok persze figyelemre méltóan kedvezően állnának. Mert akkor $5^1/_2$ százalék diszkontó mellett nem 72-őn, hanem csak $63^7/_{11}$-en állhatnának. De ki mondta Forstmann úrnak, hogy — nem 5—10 év átlagában, hanem az üzleti pangás egy-egy pillanatában — ez a fordított arány létezik?

Mitől függ a pénz ára? A keresletnek a kínálathoz való mindenkori viszonyától, az éppen meglevő pénzhiánytól vagy pénzbőségtől. Mitől függ a pénzhiány vagy a pénzbőség? Az ipar mindenkori állásától, az egész érintkezés pangásától vagy virágzásától.

Mitől függ az állampapírok ára? Ugyancsak a kereslet és a kínálat mindenkori viszonyától. De mitől függ ez a viszony? Nagyon sok, főként Németországban felette bonyolult viszonytól.

Franciaországban, Angliában, Spanyolországban, egyáltalában azokban az országokban, amelyeknek állampapírjai a *világpiacra* kerülnek, az államhitel a döntő momentum. Poroszországban és a kisebb német államokban, amelyeknek papírjait csak kis helyi tőzsdéken jegyzik, az államhitel csak másodsorban dönt. Itt az állampapírok nagy tömege nem a spekulációra, hanem a tőke biztos befektetésére, egy fix *járadék* biztosítására szolgál. Csak aránytalanul kis részük kerül a tőzsdékre és a kereskedelembe. Az államadósságnak szinte az egész tömege kis járadékosoknak, özvegyeknek és árváknak, gyámsági kollégiumoknak stb. a kezében van. Ha az árfolyamok esnek az államhitel csökkenése következtében, akkor ez egy

okkal több az államhitelezők ezen osztálya számára, hogy kötvényeiket *ne* adják el; nekik a járadékukból éppen csak a megélhetésre futja. Ha eladják őket erős veszteséggel, akkor tönkremennek. Az a csekély mennyiségű papír, amely a néhány kicsiny helyi tőzsdén forog, természetesen nem lehet annyira kitéve a kereslet és kínálat, a zuhanás és emelkedés roppant nagy és gyors ingadozásainak, mint a francia, spanyol stb. papírok roppant nagy tömege, amelyek főként a spekulációt szolgálják és a világ minden nagy kötvénypiacán nagy tételekben kerülnek forgalomba.

Ezért az az eset, hogy tőkések pénzhiányból kénytelenek kötvényeiken minden áron túladni és ezzel az árfolyamokat lenyomni, Poroszországban csak ritkán fordul elő, míg Párizsban, Amszterdamban stb. napirenden van és nevezetesen a februári forradalom után sokkal inkább hatott a francia állampapírok hallatlanul gyors esésére, mint a csökkent államhitel.

Ehhez jön még, hogy Poroszországban a fiktív vásárlások (marchés à terme)[219], amelyekből Párizsban, Amszterdamban stb. a tőzsdei ügyletek zöme áll, *tiltva* vannak.

A helyi piacokon forgó porosz kötvényeknek és a világpiacra kerülő francia, angol, spanyol stb. értékpapíroknak ezzel a teljesen különböző kereskedelmi helyzetével magyarázható, hogy a porosz értékpapírok árfolyamai semmiképpen sem tükrözik olyan mértékben államuk legkisebb politikai bonyodalmait, mint ez a francia stb. értékpapírok esetében történik; hogy az államhitel korántsem gyakorol a porosz kötvények árfolyamaira olyan döntő és gyors befolyást, mint más államok papírjaira.

Amilyen mértékben Poroszország és a kis német államok belesodródnak az európai politika ingadozásaiba, amilyen mértékben a burzsoázia uralma kifejlődik, ugyanabban a mértékben fogják az állampapírok is, éppúgy mint a földtulajdon, elveszíteni ezt a patriarchális, elidegeníthetetlen jellegüket, ugyanabban a mértékben sodródnak be az érintkezésbe, lesznek közönséges, sűrűn forgalomba kerülő kereskedelmi cikké, sőt talán még a világpiacon is igényt tarthatnak majd egy szerény létezésre.

Vonjuk le a következtetést ezekből a tényekből:

Először. Nem vitatott, hogy *egy hosszabb időszak átlagában* és változatlan államhitel esetén az állampapírok árfolyama mindenütt ugyanabban az arányban emelkedik, amelyben a kamatláb esik, és fordítva.

Másodszor. Franciaországban, Angliában stb. ez az arány még rövidebb időszakokban is fennáll, mert itt a spekulánsok kezében van az állampapírok legnagyobb része, és mert itt gyakorta fordulnak elő pénzhiányból eredő kényszer-eladások, amelyek az árfolyam és kamatláb közötti viszonyt

naponta szabályozzák. Ezért itt ez az arány sokszor még egy-egy pillanatban is valóban megvan.

Harmadszor. Poroszországban viszont ez az arány csak hosszabb időszakok átlagában áll fenn, mert a diszponibilis állampapírok mennyisége csekély és a tőzsdei ügylet korlátozott; mert a pénzhiányból eredő eladások, az arány tulajdonképpeni szabályozói, csak ritkán fordulnak elő; mert ezeken a helyi tőzsdéken a kötvény-árfolyamokat elsősorban a helyi befolyás, a pénzárakat azonban a világpiac befolyása határozza meg.

Negyedszer. Ha tehát Forstmann úr a pénz árának az állampapírok árfolyamához való arányából a porosz államhitelre akar következtetni, ezzel azt bizonyítja, hogy egyáltalán nem ismeri a viszonyokat. Az, hogy a $3^1/_2$ százalékos állampapírok árfolyama $5^1/_2$ százalékos diszkontónál 72, *semmit* sem bizonyít a porosz államhitel *mellett*, a kényszerkölcsön pedig *mindent ellene* bizonyít.

Herr Forstmann über den Staatskredit

A megírás ideje: 1848 július 13.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 14. (44.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Kiegyező-viták[57]

Köln, július 14. Ma a f. hó 7-i kiegyező-ülés második felére térünk rá.[31] A pénzügyi bizottságról folytatott, Hansemann úrnak oly fájdalmas vita után még egy sor kisebb búbánat is szakadt a miniszter urakra. A sürgősségi javaslatoknak és az interpellációknak a napja, a támadásoknak és a miniszteriális szorongattatásnak a napja volt ez.

Wander képviselő azt javasolta, hogy minden hivatalnok, aki egy állampolgárt jogtalanul letartóztat, teljes kártalanításra kötelezteссék és ezenkívül négyszer annyi ideig üljön, mint az általa letartóztatott.

A javaslat, nem sürgősként, a szakbizottsághoz megy.

Märker igazságügyminiszter kijelenti, hogy ennek a javaslatnak az elfogadása nemcsak hogy nem szigorítja meg a törvénytelenül letartóztató hivatalnokok ellen irányuló eddigi törvényhozást, hanem még enyhíti is. (Bravó.)

Az igazságügyminiszter úr csak azt felejtette el megjegyezni, hogy az eddigi, tudniillik ó-porosz törvények szerint egy hivatalnok számára *alig lehetséges*, hogy valakit *törvénytelenül* tartóztasson le. A legönkényesebb letartóztatás is igazolható az igen tiszteletreméltó Landrecht[185] paragrafusai szerint.

Felhívjuk egyébként a figyelmet arra a felette imparlamentáris módszerre, amelyre a miniszter urak rászoktak. Megvárják, amíg a javaslat a szakbizottsághoz vagy az alosztályhoz *utaltatott*, és azután beszélnek még róla. Így aztán biztosak abban, hogy *senki* sem *válaszolhat* nekik. Így csinálta ezt Hansemann úr Borries úr javaslatánál, így csinálja most Märker úr. Angliában és Franciaországban egészen másként utasítanák rendre a miniszter urakat, ha valaha is próbálkoztak volna ilyen parlamenti illetlenségekkel. De Berlinben!

Schulze (von Delitzsch) úr: Javaslat a kormány felszólítására, hogy a már befejezett vagy hamarosan befejezendő alaptörvény-tervezeteket az alosztályokban való megtárgyalásra *azonnal* adja át a gyűlésnek.

Ez a javaslat ismét a kormány közvetett megrovását foglalta magában az alkotmányt kiegészítő alaptörvények előterjesztésében való hanyagsága vagy szándékos huzavonája miatt. A megrovás annál is inkább érzékeny pontot érintett, mivel ugyanazon a reggelen két törvénytervezetet ter-

jesztettek elő, köztük a polgárőrség-törvényt[220]. A miniszterelnöknek tehát, ha némiképp is erélyes, ezt a javaslatot határozottan vissza kellett volna utasítania. De ehelyett csak néhány általános szólamot mond a kormány azon igyekezetéről, hogy a gyűlés jogos kívánságainak minden módon eleget tegyen, és a javaslatot nagy többséggel elfogadják.

Besser úr a hadügyminisztert interpellálja a szolgálati szabályzat hiánya miatt. A porosz hadsereg az egyetlen, amelyben nincs ilyen szabályzat. Ezért a hadsereg minden részlegében, a századokig és a lovasszázadokig lefelé igen nagy nézetkülönbség uralkodik a legfontosabb szolgálati ügyekre és főként a különböző rendfokozatok jogaira és kötelességeire vonatkozólag. Ezrével vannak ugyan parancsok, rendelkezések és előírások, de ezek éppen nagy mennyiségük, kuszaságuk és a bennük uralkodó ellentmondások miatt több mint hasznavehetetlenek. Ezenkívül minden ilyen ügyiratot mindmegannyi különböző toldalékkal, értelmezéssel, széljegyzettel és széljegyzetek jegyzeteivel gabalyították össze és tették felismerhetetlenné, amikor az közbenső hatóságokon ment át. Ez a kuszaság természetesen kapóra jön a felettesnek minden önkényeskedésnél, míg az alárendelt csak a hátrányát viselheti. Az alárendelt ezért jogokat nem ismer, hanem csak kötelességeket. Korábban létezett egy — disznóbőrös szabályzatnak nevezett — szolgálati szabályzat, de ezt a 20-as években *elszedték azoktól, akiknek birtokában volt.* Azóta *alárendeltnek a maga javára nem* szabad erre hivatkoznia, a *magasabb* hatóságoknak viszont szabad az alárendeltekkel *szemben* állandóan hivatkozniok rá! Ugyanígy történik ez a gárdahadtest szolgálati előírásaival, amelyeket a hadsereggel sohasem közöltek, amelyek az alárendeltek számára sohasem váltak hozzáférhetővé, de amelyek szerint ennek ellenére megbüntetik őket! A törzs- és főtiszt uraknak természetesen csak előnyük van ebből a zűrzavarból, amely a legnagyobb önkényt, a legkeményebb zsarnokságot engedi meg nekik. De a beosztott tisztek, az altisztek és a katonák szenvednek alatta, és az ő érdekükben interpellálja Besser úr Schreckenstein tábornokot.

Mennyire elcsodálkozhatott *Schreckenstein* úr, amikor meghallgatta ezt a hosszú — hogy az anno tizenhárom kedvelt kifejezését használjuk — „firkászlocsogást"! Hogyan, a porosz hadseregnek nincs szolgálati szabályzata? Micsoda ízetlenség! A porosz hadseregnek, becsületünkre, a világon a legjobb szabályzata van, amely egyszersmind a legrövidebb is és csak két szóból áll: „*Ordrénak parírozni*!" Ha a „verésmentes" hadsereg egyik katonája püfölöseket, rúgásokat vagy puskatus-ütéseket kap, ha szakállát vagy orrát a kadétiskolából az imént kikerült kiskorú hadnagy megcibálja, és ezért panaszkodik: „*Ordrénak parírozni*!" Ha egy ittas

őrnagy ebéd után a maga külön mulatságára zászlóalját derékig a mocsárba masíroztatja, és ott carrét* formáltat velük, s egy alárendelt panaszkodni merészel: „*Ordrénak parírozni!*" Ha a tiszteknek megtiltják egyik vagy másik kávéház látogatását, és ezek megjegyzést engednek meg maguknak: „*Ordrénak parírozni!*" Ez a legjobb szolgálati szabályzat, mert minden esetre ráillik.

Az összes miniszterek közül *Schreckenstein* úr az egyetlen, aki még nem vesztette el a merszét. Az a katona, aki Napóleon alatt szolgált, aki harmincháromévenát porosz kamásliszolgálatot teljesített, aki nem egy golyó sivítását hallotta, csak nem fog félni kiegyezőktől és interpellációktól! És méghozzá akkor, amikor veszélyben forog a nagy „Ordrénak parírozni!"

Uraim, mondja ő, ezt nekem jobban kell tudnom. Nekem kell tudnom, hogy mit kell ezen változtatni. Itt rombolásról [Einreissen] van szó és a rombolásnak nem szabad elharapóznia [einreissen], mert az építés nagyon nehéz. A véderő alkotmányát Scharnhorst, Gneisenau, Boyen és Grolmann készítette, ez 600 000 felfegyverzett és taktikailag kiképzett állampolgárt ölel fel, és minden állampolgárnak biztos jövőt nyújt, amíg fennáll a fegyelem. Ezt pedig fenn fogom tartani, és ezzel eleget mondtam.

Besser úr: Schreckenstein úr egyáltalában nem válaszolt a kérdésre. De megjegyzéseiből mintha az tűnne ki, hogy úgy hiszi, egy szolgálati szabályzat lazítani fogja a fegyelmet!

Schreckenstein úr: Már megmondtam, hogy azt fogom tenni, ami időszerű a hadsereg számára és hasznára válik a *szolgálatnak*.

Behnsch úr: Megkívánhatjuk legalábbis azt, hogy a miniszter igent vagy nemet válaszoljon nekünk, vagy kijelentse, hogy nem akar válaszolni. Eddig csak kitérő szólamokat hallottunk.

Schreckenstein úr, bosszúsan: Nem tartom a *szolgálat* számára hasznosnak, hogy ebbe az interpellációba mélyebben belebocsátkozzam.

A szolgálat, mindig a szolgálat! Schreckenstein úr azt hiszi, hogy még mindig hadosztályparancsnok és a tisztikarával beszél. Azt képzeli, hogy hadügyminiszterként is csak a szolgálatot kell tekintetbe vennie, de a hadsereg egyes rendfokozatainak egymással szembeni jogi helyzetét nem, a legkevésbé pedig a hadseregnek az állam egészéhez és az állam polgáraihoz való helyzetét! Még mindig Bodelschwingh alatt vagyunk; az öreg Boyen szelleme szakadatlanul tovább ügyködik a hadügyminisztériumban.

Piegsa úr a lengyeleknek *Mielzynben* június 7-én történt bántalmazása miatt interpellál.

---

* — négyszöget — *Szerk.*

Auerswald úr kijelenti, hogy előbb meg kell várnia a teljes jelentéseket. Tehát *egy egész hónappal*, 31 nappal az eset után Auerswald úr még nincs teljesen tájékoztatva! Csodálatos igazgatás!

Behnsch úr Hansemann urat interpellálja, vajon szándékozik-e a költségvetés előterjesztésekor áttekintést előterjeszteni arról, hogyan igazgatták a Seehandlungot[58] 1820 óta és az államkincstárt 1840 óta.

Hansemann úr harsogó kacagás közepette kijelenti, hogy nyolc nap múlva fog tudni válaszolni!

Behnsch úr ismét interpellál a kivándorlásnak a kormány által való támogatására vonatkozólag.

Kühlwetter úr azt válaszolja, hogy ez német ügy, és Behnsch urat János főherceghez utasítja.

Grebel úr Schreckenstein urat interpellálja azon katonai-igazgatási hivatalnokok ügyében, akik egyúttal Landwehr-tisztek, a Landwehr-gyakorlatokkor aktív szolgálatba lépnek és ezáltal más Landwehr-tiszteket megfosztanak az alkalomtól, hogy kiképezzék magukat. Javasolja, hogy ezeket a hivatalnokokat mentsék fel a Landwehr[221] alól.

Schreckenstein úr kijelenti, hogy megteszi a kötelességét, sőt, megfontolás tárgyává teszi az ügyet.

Feldhaus úr Schreckenstein urat interpellálja a június 18-án Posenból Glogauba menetelés közben elpusztult katonák ügyében és az ezen barbárság megbüntetésére tett intézkedésekre vonatkozóan.

Schreckenstein úr: A dolog megtörtént. Az ezredparancsnok jelentése be van nyújtva. A hadtestparancsnokságtól, amely a menetszakaszokat elrendezte, még hiányzik a jelentés. Így tehát még nem tudom megmondani, hogy áthágták-e a felvonulási rendet. Azonkívül itt egy törzstiszt felett ítélkeznek, és az ilyen ítéletek fájdalmasak. A „magas közgyűlés" (!!!) remélhetőleg megvárja, amíg a jelentések befutnak.

Schreckenstein úr nem barbárságként ítéli meg ezt a barbárságot, ő pusztán azt kérdi, hogy az illető őrnagy *„ordrénak parírozott-e"*? És mi van abban, ha 18 katona az országúton mindmegannyi baromként nyomorultul elpusztul, hacsak az *ordrénak paríroznak*!

Behnsch úr, aki ugyanazt az interpellációt nyújtotta be, mint Feldhaus úr: Visszavonom a most már felesleges interpellációmat, azt kívánom azonban, hogy a hadügyminiszter tűzzön ki egy napot, amelyen válaszolni akar. Az eset óta már 3 hét telt el, és a jelentések réges-rég itt lehetnének.

Schreckenstein úr: Egyetlen pillanatot sem mulasztottunk, a jelentéseket a hadtestparancsnokságtól azonnal bekövetteltük.

Az *elnök* át akar siklani az ügyön.

Behnsch úr: Kérem a hadügyminisztert, hogy válaszoljon és tűzzön ki egy napot.

Elnök: Akarja Schreckenstein úr...

Schreckenstein: Még korántsem tekinthető át, hogy ez mikor lesz.

Gladbach úr: A szabályzat 28. §-a azt a kötelességet rója a miniszterekre, hogy meghatározzák a napot. Én szintén ragaszkodom ehhez.

Elnök: Még egyszer megkérdem a miniszter urat.

Schreckenstein úr: Meghatározott napot nem tudok kitűzni.

Gladbach úr: Megmaradok a követelésem mellett.

Temme úr: Ugyanazon a véleményen vagyok.

Elnök: A hadügyminiszter úr talán 14 napon belül...

Schreckenstein úr: Bizonyára lehetséges. Amint megtudom, hogy ordrének parírozták-e, válaszolni fogok.

Elnök: Tehát 14 napon belül.

Így teljesíti a hadügyminiszter úr a „kötelességét" a gyűléssel szemben!

Gladbach úrnak van még egy, a belügyminiszterhez intézendő interpellációja, a nem kedvelt hivatalnokok felfüggesztése és a megüresedett állásoknak ideiglenes, csak provizórikus betöltése ügyében.

Kühlwetter úr nagyon elégtelenül válaszol, és Gladbach úr további megjegyzései, vitéz ellenállás után, elfojtatnak az ennyi arcátlanságon végül is felháborodott jobboldal morgása, kiabálása és dobogása közepette.

Berends úr egy javaslata, hogy a belföldi szolgálatra behívott Landwehrt helyezzék a polgárőrség parancsnoksága alá, nem fogadtatik el sürgősként és utána visszavonatik. Erre kellemes társalgás kezdődik a poseni bizottsággal kapcsolatos mindenféle agyafúrtságokról. Az interpellációk és a sürgősségi javaslatok vihara elvonult, és mint a zefir szelíd susogása és a réti patak kedves csobogása ülnek el a híres július 7-i ülés utolsó megbékítő hangjai. Hansemann úr azzal a vigasszal megy haza, hogy a jobboldal dörömbölése és dobogása néhány szál virágot font töviskoszorújába, Schreckenstein úr pedig önelégülten megpödri bajuszát és ezt mormogja: „Ordrének parírozni!"

Vereinbarungsdebatten

A megírás ideje: 1848 július 14.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 15. (45.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A Jacoby-féle javaslat fölötti kiegyező-vita[57]

Köln, július 17. Hogy Camphausen úrral szóljunk, megint egyszer „nagy vitánk" volt, olyan vitánk, amely két teljes napig tartott.[31]

A vita alapjai tudvalevők: a kormány fenntartása a nemzetgyűlés határozatainak azonnali jogérvényességével szemben és a Jacoby-féle javaslat a gyűlés azon illetékességének elismerésére, hogy azonnal, bárki jóváhagyásának megvárása nélkül, jogerős határozatokat hozzon, ám egyszersmind a központi hatalomról hozott határozat[222] helytelenítésére is.

Hogy erről a tárgyról hogyan lehetett még csak vitatkozni is, az más népek számára megfoghatatlannak tűnik majd. Mi azonban a tölgyek és hársak országában vagyunk[223] és itt semmin sem szabad oly könnyen elcsodálkoznunk.

A nép megválaszt Frankfurtba egy gyűlést azzal a mandátummal, hogy a gyűlés nyilvánítsa magát egész Németország és összes kormányai felett szuverénnek; a nép által ráruházott szuverenitás erejénél fogva hozzon határozatot Németország alkotmányáról.

A gyűlés ahelyett, hogy nyomban proklamálná az egyes államokkal és a szövetségi gyűléssel szembeni szuverenitását, félénken megkerül minden kérdést, amely vonatkozásban van ezzel, és határozatlan, ingadozó álláspontot foglal el.

Végre elérkezik egy döntő kérdéshez: egy ideiglenes központi hatalom kinevezéséhez. Látszólag függetlenül, de valójában Gagern közvetítésével a kormányok által vezettetve, maga választja meg a kormányoktól számára előre meghatározott birodalmi kormányzót.

A szövetségi gyűlés a választást elismeri és bizonyos olyan igényt mutat, hogy ennek csupán az ő megerősítése ad jogerőt.

Ennek ellenére azonban Hannoverből és még Poroszországból is fenntartások érkeznek be; és a porosz fenntartás az, amely a 11-i és 12-i vita alapjául szolgál.

Ezúttal tehát nem annyira a berlini kamara a hibás abban, ha a viták a ködbe vesznek. A határozatlan, ernyedt, erélytelen frankfurti nemzetgyűlés hibája, ha a határozatai olyanok, hogy nehéz mást mondani róluk puszta szócséplésnél.

Jacoby röviden és szokott precízségével vezeti be javaslatát. Nagyon megnehezíti a baloldal szónokainak álláspontjukat; mindent elmond, amit a javaslatról elmondhat valaki, ha nem akar belebocsátkozni a központi hatalom keletkezésének a nemzetgyűlésre nézve oly kompromittáló történetébe.

Valóban, a baloldal képviselői őutána kevés újat hoztak fel, viszont a jobboldal még sokkal rosszabbul járt: vagy merő szócséplésbe vagy jogi szőrszálhasogatásokba tévedt. Mindkét oldalon végtelenül sokat ismételtek.

Schneider képviselőnek jut az a megtiszteltetés, hogy a jobboldal érveit elsőnek terjessze a gyűlés elé.

Azzal a nagy érvvel kezdi, hogy a javaslat ellentmond önmagának. Egyfelől elismeri a nemzetgyűlés szuverenitását, másfelől felszólítja a kiegyező-kamarát, hogy nyilvánítsa ki a nemzetgyűléssel szemben megrovását és ezáltal helyezkedjék fölébe. A megrovást bárki egyes személy kinyilváníthatja, a gyűlés azonban nem.

Ez a finom bizonyító indok, amelyre a jobboldal szemlátomást nagyon büszke, hiszen minden beszédén végigvonul, egy egészen új elméletet állít fel. Eszerint a nemzetgyűléssel szemben a gyűlésnek kevesebb joga van, mint az egyes embernek.

Erre az első nagy érvre következik a republikánus érv. Németország legnagyobbrészt alkotmányos monarchiákból áll, és ezért az államfőnek is alkotmányosnak, nem-felelősnek kell lennie, nem pedig köztársaságinak, felelősnek. Ezt az érvet a második napon *Stein* úr válaszolta meg: Németország, központi berendezkedése szerint, mindig köztársaság volt, persze ugyancsak épületes köztársaság.

„Mi", mondja Schneider úr, „azt a mandátumot kaptuk, hogy kiegyezzünk az alkotmányos monarchiában, a frankfurtiak pedig azt a hasonló mandátumot kapták, hogy a német kormányokkal kiegyezzenek Németország alkotmányában."

A reakció a vágyait már mint fennálló tényeket mondja ki. Akkor, amikor a reszkető szövetségi gyűlés egy minden jogerős mandátum híján levő gyűlésnek, az úgynevezett előparlamentnek[13] a parancsára egybehívta a német nemzetgyűlést, akkor nem volt szó kiegyezésről, akkor az egybehívott nemzetgyűlés szuverénnek számított. Most azonban ez másképp van. A párizsi júniusi napok újra felduzzasztották nemcsak a nagyburzsoáziának, hanem a megdöntött rendszer híveinek a reményeit is. Minden parlagi junker elvárja a maga régi kancsukarezsimjének a helyreállítását, és az innsbrucki császári udvari laktól egészen LXXII. Henrik ősi váráig

kezd már felharsanni a kiáltás „a német alkotmányban való kiegyezésért". Ezt a frankfurti gyűlés persze magának kell hogy tulajdonítsa.

„A nemzetgyűlés tehát mandátuma szerint cselekedett, amikor alkotmányos államfőt választott. De a nép akarata szerint is cselekedett; a nagy többség az alkotmányos monarchiát akarja. Sőt, én szerencsétlenségnek tartottam volna, ha a nemzetgyűlés másként határoz. *Nem* azért, mert *ellene* vagyok *a köztársaságnak*, *elvben* elismerem — ezzel semmiképpen sem vagyok ellentmondásban önmagammal — a köztársaságot a *legtökéletesebb és legnemesebb államformaként*, de a valóságban még korántsem értünk el odáig. Nem bírhatjuk a formát anélkül, hogy a szellemet ne bírnók. Nem akarhatunk köztársaságot, ha hiányoznak a *republikánusaink*, vagyis azok a nemes jellemek, akik nemcsak a lelkesedésben, hanem mindenkor nyugodt öntudattal és nemes önmegtagadással tudják a maguk érdekét a közös érdeknek alárendelni."

Lehet-e Schneider képviselőnek ezen nemes, szerény szavainál szebb bizonyítékot kívánni arra, hogy micsoda erények vannak képviselve a berlini kamarában? Igazán, ha még fennállhatna kétely a németeknek a köztársaságra való rátermettségéről, ennek a semmibe kellene tűnnie Cincinnatus-Schneiderünknek a hamisítatlan polgárerényből, a nemes, legszerényebb önfeláldozásból adott e bizonyságai előtt! Ám legyen Cincinnatusnak mersze és bizalma önmagában és Németország számtalan nemes polgárában, akik szintén a köztársaságot a legnemesebb államformának, de önmagukat rossz republikánusoknak tartják: érettek ők a köztársaságra, ugyanazzal a hősi egykedvűséggel viselnék el ők a köztársaságot, mint az abszolút monarchiát. A jóemberek köztársasága a legboldogabb lenne, amely valaha is fennállt: egy köztársaság Brutus és Catilina nélkül, Marat és júniusi viharok nélkül, a jóllakott erény és a fizetőképes erkölcs[224] köztársasága!

Mennyire téved Cincinnatus-Schneider, amikor így kiált fel: „Az abszolutizmus alatt nem alakulhatnak ki republikánus jellemek; a republikánus szellem nem idézhető fel úgy, ahogy a *kezünket* megmozdítjuk; erre előbb nevelnünk kell gyermekeinket és gyermekeink gyermekeit! Jelenleg a köztársaságot csak a legnagyobb szerencsétlenségnek tartanám, mert ez az anarchia lenne a köztársaság megszentségtelenített neve alatt, a zsarnokság a szabadság álarcában!"

Ellenkezőleg, a németek, mint *Vogt* úr (Giessenből) a nemzetgyűlésben mondotta, *született* republikánusok, és Cincinnatus-Schneider nem nevelheti gyermekeit jobban a köztársaságra, mint ha abban a régi német fegyelemben, erkölcsben és istenfélelemben neveli őket, amelyben ő maga

jól-rosszul felnövekedett. A jóemberek köztársasága anarchia és zsarnokság helyett a legmagasabb tökéletességre fejlesztené csak ugyanazokat a kedélyes sörízű tárgyalásokat, amelyekben Cincinnatus-Schneider annyira kitűnik. A jóemberek köztársasága, távol minden iszonyattól és bűntől, amelyek az első francia köztársaságot bemocskolták, vértől tisztán és a vörös zászlótól irtózva, lehetővé tenné az eddig el nem értet, hogy minden tisztes polgár csendes és nyugodt életet éljen teljes istenességben és jóravalóságban. Ki tudja, hogy a jóemberek köztársasága nem hozná-e nekünk vissza még a céheket is, valamennyi szívderítő kontár-perükkel együtt! A jóembereknek ez a köztársasága nem légbőlkapott álomkép, ez valóság, ez létezik Brémában, Hamburgban, Lübeckben és Frankfurtban, sőt még Svájc egyes részeiben is. Ámde az idők viharában mindenütt veszély fenyegeti, mindenütt leáldozóban van. — Ezért hát fel, Cincinnatus-Schneider, hagyj el ekét és répaföldet, sört és kiegyezést, pattanj lóra és mentsd meg a fenyegetett köztársaságot, a *te* köztársaságodat, a *jóemberek köztársaságát*!

Köln, július 18. Schneider úr után Waldeck úr lép az emelvényre, hogy a javaslat mellett szóljon.

„A porosz állam helyzete most igazán példátlan, és *alapjában véve* nem palástolhatjuk el önmagunk előtt, hogy *némiképp* aggályos is."

Ez a kezdet ugyancsak némiképp aggályos. Azt hisszük, hogy még mindig Schneider képviselőt halljuk:

„Poroszország volt, megmondhatjuk, elhivatva a hegemóniára Németországban."

Még mindig az ó-porosz illúzió, még mindig az édes álom Németországnak Poroszországban való feloldásáról és Berlinnek német Párizzsá nyilvánításáról! Waldeck úr látja ugyan, hogy ez az édes reménység hogyan foszlik szét a szeme előtt, de fájdalmas érzéssel tekint utána, szemére veti az előző és a mostani kormánynak, hogy az ő bűnéből nem áll Poroszország Németország élén.

Sajnos, elmúltak a szép napok, amelyekben a Vámegylet[225] egyengette a Németország feletti porosz hegemónia útját, amelyekben a provinciálpatriotizmus azt hihette, hogy „200 év óta Németország sorsát a brandenburgi törzs döntötte el" és továbbra is ő fogja eldönteni; a szép napok, amelyekben a teljesen szétesö szövetségi-gyűlési Németország[50] még a porosz-bürokratikus kényszerzubbony általános alkalmazásában is az összetartás egy végső eszközét láthatta!

„A közvélemény által réges-rég elítélt szövetségi gyűlés eltűnik, és az *elbámult világ* szeme előtt hirtelen a frankfurti alkotmányozó nemzetgyűlés áll!"

A „világnak" kétségtelenül el kellett „bámulnia", amikor *ezt* az alkotmányozó nemzetgyűlést látta. Vessük össze erre vonatkozóan a francia, az angol és az olasz lapokat.

Waldeck úr még terjengősen állást foglal egy német császár ellen és helyet ad Reichensperger II úrnak.

Reichensperger II úr a Jacoby-féle javaslat támogatóit republikánusoknak nyilvánítja és azt kívánja, hogy bárcsak olyan nyíltan állnának elő szándékaikkal, mint a frankfurti republikánusok. Aztán ő is bizonygatja, hogy Németország nem bír még „a polgári és politikai erénynek azzal a teljével, amelyet az államelmélet egyik nagy tanítója[226] a köztársaság lényeges feltételeként jelöl meg". Rosszul állhat Németország dolga, ha a hazafi Reichensperger ezt mondja!

A kormány, folytatja Reichensperger II úr, nem fenntartásokat tett (!), hanem puszta kívánságokat hangoztatott. Erre volt indíték elég, és én is remélem, hogy a nemzetgyűlés határozatainál nem mindig fogják a kormányokat megkerülni. A frankfurti nemzetgyűlés kompetenciájának megállapítása kívül esik a mi kompetenciánkon; maga a nemzetgyűlés nyilatkozott azellen, hogy kompetenciájáról elmeleteket állítsanak fel, a nemzetgyűlés gyakorlatilag cselekedett ott, ahol a szükségszerűség a cselekvést parancsolta.

Vagyis: a frankfurti gyűlés a forradalmi felindultság idején, amikor mindenható volt, nem intézte el egy döntő csapással a német kormányokkal való elmaradhatatlan harcot; jobbnak tartotta a döntést halogatni, minden egyes határozatnál ezzel vagy azzal a kormánnyal kis csetepatékba bocsátkozni, amelyek őt abban a mértékben gyengítik, ahogy a forradalmak idejétől távolodik, és ernyedt fellépése által kompromittálódik a nép szemében. És ennyiben Reichensperger úrnak igaza van: nem éri meg a fáradságot olyan gyűlésnek a segítségére mennünk, amely önmagát cserben hagyja!

Megható azonban, amikor Reichensperger úr ezt mondja: *„államférfiúiatlan* tehát az efféle kompetencia-kérdések feszegetése; a fontos csak az, hogy a mindenkor kínálkozó gyakorlati kérdéseket megoldjuk."

Persze, „államférfiúiatlan" ezeknek a „gyakorlati kérdéseknek" egy erélyes határozattal egyszer s mindenkorra való kiküszöbölése; „államférfiúiatlan" a forradalmi mandátumnak — amely a barikádokból származó minden gyűlésnek megvan — a mozgalom feltartóztatására tett reakciós kísérletek-

kel szemben való érvényesítése; persze, Cromwell, Mirabeau, Danton, Napóleon, az egész angol és francia forradalom felette „államférfiúiatlan" volt, de Bassermann, Biedermann, Eisenmann, Wiedenmann, Dahlmann „államférfiúian"* viselkednek! Az „államférfiak" egyáltalában megszűnnek, ha a forradalom beköszönt, és a forradalom pillanatnyilag nyílván elszunnyadt, ha az „államférfiak" megint fellépnek! És éppenséggel olyan erejű államférfiak, mint Reichensperger II úr, Kempen járás képviselője!

„Ha Önök letérnek erről a rendszerről, akkor nehezen sikerül majd elkerülniök konfliktusokat a német nemzetgyűléssel vagy az egyes államok kormányaival; minden egyes esetben sajnálatos viszályt fognak elhinteni; a viszály következtében felemeli fejét az anarchia, és akkor senki sem véd meg bennünket a polgárháborútól. De a polgárháború még nagyobb szerencsétlenség kezdete... nem tartom lehetetlennek, hogy akkor egyszer majd rólunk is azt mondják: Németországban a rend helyreállt — keleti és nyugati barátaink révén!"

Lehet, hogy igaza van Reichensperger úrnak. Ha a gyűlés belebocsátkozik kompetencia-kérdésekbe, ez indítéka lehet kollízióknak, amelyek felidézik a polgárháborút, felidézik a franciákat és az oroszokat. De ha a gyűlés nem teszi ezt, ahogy valóban nem tette meg, akkor a polgárháború duplán biztos számunkra. A konfliktusok, amelyek a forradalom elején még meglehetősen egyszerűek voltak, napról napra jobban összekuszálódnak, és minél tovább halogatódik a döntés, annál súlyosabb, annál véresebb lesz a megoldás.

Egy olyan ország, mint Németország, amely a legkimondhatatlanabb szétforgácsoltságból kénytelen az egységig felvergődni, amelynek, ha nem akar elpusztulni, annál szigorúbb forradalmi centralizációra van szüksége, minél szétesőbb volt eddig; egy olyan ország, amely húsz Vendée-t[227] rejt ölében, amely a kontinens két leghatalmasabb és legcentralizáltabb állama közé van beékelve, számtalan kis szomszéddal van körülvéve, és mindezekkel feszült viszonyban vagy éppenséggel háborúban áll — egy ilyen ország jelenleg, az általános forradalom idején nem kerülheti el *sem a polgárháborút, sem a külső háborút.* És ezek a háborúk, amelyek egészen biztosan előttünk állanak, annál veszélyesebbek, annál pusztítóbbak lesznek, minél határozatlanabb a népnek és vezetőinek viselkedése, minél távolabbra tolódik ki a döntés. Ha Reichensperger úr „államférfiai" maradnak a kormányrúdnál, akkor megérhetünk egy második harmincéves

* Staatsmännisch: államférfiúian (*a* Staatsmann: államférfi *szóból.*) — *Szerk.*

háborút. Szerencsére azonban az események hatalmának, a német népnek, Oroszország császárának és a francia népnek is van némi beleszólása.

Köln, július 22. Végre megengedik az események, törvénytervezetek, fegyverszüneti tervek stb., hogy ismét visszatérjünk kedvelt kiegyezővitáinkhoz. A jülichi von *Berg* képviselő urat találjuk a szószéken, egy férfiút, aki kétszeresen érdekel bennünket: először mint Rajna-vidéki és másodszor mint legújabb keletű kormánypárti.

Berg úr különböző okokból van a Jacoby-féle javaslat ellen. Az első ok ez: „A javaslat első része, amely azt követeli tőlünk, hogy helytelenítőleg nyilatkozzunk a német parlament egy határozatáról, ez az első rész nem egyéb, mint egy kisebbség nevében való tiltakozás egy törvényes többség ellen. Nem egyéb, mint egy, a törvényhozó testületen *belül vereséget szenvedett* pártnak azon kísérlete, hogy *kívülről erősítse meg magát*, olyan kísérlet, amelynek konzekvenciáiban *polgárháborúhoz kell vezetnie.*"

Cobden úr a gabonatörvények megszüntetésére vonatkozó javaslatával 1840-től 1845-ig kisebbségben volt az alsóházban. Ő „egy, a törvényhozó testületen belül vereséget szenvedett párthoz" tartozott. Mit tett ő? Megkísérelte, hogy „kívülről erősítse meg magát". Nemcsak helytelenítőleg nyilatkozott a parlament határozatairól; sokkal tovább ment, megalapította és szervezte a Gabonatörvény-ellenes Ligát[228], a gabonatörvény-ellenes sajtót, egyszóval az egész óriási agitációt a gabonatörvények ellen. Berg úr nézete szerint ez olyan kísérlet volt, amelynek „polgárháborúhoz kellett vezetnie".

A boldogult egyesült Landtag[42] kisebbsége szintén megkísérelte, hogy „kívülről erősítse meg magát". Camphausen úrnak, Hansemann úrnak, Milde úrnak ebben a tekintetben a legcsekélyebb aggályuk sem volt. A bizonyító tények közismertek. Berg úr szerint világos, hogy az ő viselkedésük konzekvenciáinak is „polgárháborúhoz kellett vezetniök". Ámde nem polgárháborúhoz, hanem miniszterséghez vezettek.

És még száz más ilyen példát is felsorolhatnánk.

Egy törvényhozó testület kisebbsége tehát a polgárháborúhoz vezetés terhe alatt ne kísérelje meg kívülről megerősíteni magát. Ámde mi az a „kívülről"? A választók, vagyis azok az emberek, akik a törvényhozó testületeket *csinálják*. És ha nem szabad többé az ezekre a választókra való ráhatás által „megerősítenie" magát, akkor mi által erősödjék meg?

Vajon Hansemann, Reichensperger, von Berg stb. urak beszédei pusztán

a gyűlésnek szóltak-e, vagy pedig a közönségnek is, amellyel gyorsírói jelentések közlik ezeket? Vajon ezek a beszédek nem ugyancsak olyan eszközök-e, amelyek által ez a „törvényhozó testületen belüli párt" magát „kívülről megerősíteni kísérli" vagy *reméli*?

Egyszóval: Berg úr elve minden politikai agitáció megszüntetéséhez vezetne. Az agitáció nem egyéb mint a képviselők függetlenségének, a sajtószabadságnak, az egyesülési jognak — azaz a Poroszországban jog szerint fennálló szabadságoknak — az alkalmazása. Hogy ezek a szabadságok polgárháborúhoz vezetnek-e vagy sem, ahhoz semmi közünk; elég az hozzá, hogy fennállnak, és meglátjuk, hová „vezet" az, ha továbbra is megsértik őket.

„Uraim, a kisebbségnek ezek a kísérletei, hogy a törvényhozó hatalmon kívül szerezzen magának erőt és érvényt, nem máról és nem tegnapról valók, ezek a német felemelkedés első napjától kelteződnek. Az előparlamentben a kisebbség tiltakozva eltávozott, és a következménye ennek egy polgárháború volt."

Először, a Jacoby-féle javaslatnál szó sincs a „kisebbség tiltakozó eltávozásáról".

Másodszor, „a kisebbségnek azok a kísérletei, hogy a törvényhozó hatalmon kívül szerezzen magának érvényt", csakugyan „nem máról és nem tegnapról valók", mert attól a naptól kelteződnek, amióta törvényhozó hatalmak és kisebbségek vannak.

Harmadszor, nem az előparlament kisebbségének tiltakozó eltávozása vezetett polgárháborúhoz, hanem Mittermaier úrnak az a „morális meggyőződése", hogy Hecker, Fickler és társaik hazaárulók, meg a badeni kormány ennek következtében foganatosított rendszabályai, amelyeket a legremegőbb félelem diktált.[213]

A polgárháború érve után, amely természetesen teljesen alkalmas arra, hogy iszonyú félelmet keltsen a német polgárban, következik a mandátum hiányának érve. „Bennünket választóink azért választottak meg, hogy megalapozzunk egy államalkotmányt Poroszország számára; ugyanezek a választók más polgártársaikat Frankfurtba küldték, hogy ott a központi hatalmat alapozzák meg. Tagadhatatlan, hogy a mandátumot adó választónak persze jogában áll, hogy helyeselje vagy helytelenítse azt, amit a mandátumot kapó tesz; de a választók nem bíztak meg bennünket azzal, hogy ebben a vonatkozásban az ő szóvivőik legyünk."

Ez a nyomós érv nagy csodálatot keltett a gyűlés jogászainál és jogi dilettánsainál. Nincs mandátumunk! És ennek ellenére ugyanaz a Berg úr két perccel később azt állítja, hogy a frankfurti gyűlés azért „hivatott

egybe, hogy a német kormányokkal egyetértésben felépítse Németország jövőbeli alkotmányát", és hogy a porosz kormány ebben az esetben reménlhetőleg *nem* is erősítené ezt meg anélkül, hogy a kiegyező-gyűlés vagy az új alkotmány szerint megválasztott kamara tanácsát kikérné. És ennek ellenére a kormány azt, hogy elismeri a birodalmi kormányzót, nyomban a maga fenntartásaival együtt jelentette be a gyűlésnek, és ezáltal a gyűlést ítélet mondására szólította fel!

Éppen Berg úr álláspontja, saját beszéde és Auerswald úr közlése vezetnek tehát ahhoz a konzekvenciához, hogy a gyűlésnek kétségtelenül van mandátuma arra, hogy a frankfurti határozatokkal foglalkozzék!

Nincs mandátumunk! Tehát ha a frankfurti gyűlés újból előírja a cenzúrát, ha a kamara és a korona közötti konfliktus esetén bajor és osztrák csapatokat küld a korona támogatására Poroszországba, akkor Berg úrnak „nincs mandátuma"!

Milyen mandátuma van Berg úrnak? Betű szerint csak az, hogy „a koronával az alkotmányban kiegyezzék". Tehát semmiképpen sincs mandátuma arra, hogy interpelláljon, hogy a képviselők függetlenségéről szóló törvényekben, polgárőrség-törvényekben, megváltási törvényekben és más, az alkotmányban nem szereplő törvényekben kiegyezzék. Ezt a reakció napról napra állítja is. Ő maga pedig ezt mondja: „Minden lépés, amely ezen a mandátumon túlmegy, jogtalanság, feladása ennek a mandátumnak vagy éppen árulás!"

És ennek ellenére Berg úr és az egész gyűlés, a szükségszerűség által kényszerítve, minden pillanatban feladja mandátumát. Kénytelen erre a forradalmi, illetve most inkább reakciós provizórium következtében. De ennek a provizóriumnak következtében a gyűlés kompetenciájához tartozik mindaz, ami a márciusi forradalom vívmányainak biztosítására szolgál, és ha ez a frankfurti gyűlés morális befolyásolása révén történhet, akkor a kiegyező-kamara nemcsak jogosult, hanem éppenséggel köteles is erre.

Következik a porosz-rajnai érv, amely számunkra, Rajna-vidékiek számára különösen fontos, mert azt bizonyítja, hogyan képviselnek bennünket Berlinben.

„Nekünk, Rajna-vidékieknek, vesztfáliaiaknak és még más tartományoknak Poroszországgal *semmilyen* más kötelékünk nincs, mint az, hogy *odakerültünk a porosz koronához*. Ha felbontjuk ezt a köteléket, szétesik az állam. Azt sem látom be egyáltalában, és azt hiszem, tartományom képviselőinek legtöbbje sem, hogy mit kezdjünk egy berlini köztársasággal. Akkor már inkább egy kölni köztársaságot akarhatnánk."

Azokba a malomalatti lehetőségekbe, hogy mi az, amit mi bizonyára „akarhatnánk", ha Poroszország „berlini köztársasággá" változnék, a porosz állam létfeltételeiről szóló új elméletbe stb. bele sem bocsátkozunk. Rajna-vidékiekként csak azellen tiltakozunk, hogy „mi odakerültünk a porosz koronához". Ellenkezőleg, a „porosz korona" került oda *hozzánk*.

A javaslatot ellenző következő szónok *Simons* úr Elberfeldből. Megismétli mindazt, amit Berg úr mondott.

Utána a baloldal egy szónoka következik, majd pedig *Zachariä* úr. Ő megismétli mindazt, amit Simons úr mondott.

Duncker képviselő megismétli mindazt, amit Zachariä úr mondott. De még néhány más dolgot is mond, illetve a már mondottat annyira vaskos formában mondja, hogy jól tesszük, ha beszédére röviden kitérünk.

„Ha mi, 16 millió német alkotmányozó gyűlése, ilyen megrovást vetünk oda valamennyi német alkotmányozó gyűlésének, vajon erősítjük-e a nép tudatában a német központi hatalom tekintélyét, a német parlament tekintélyét? Nem ássuk-e ezzel alá azt az örömteli engedelmességet, amelyet az egyes törzseknek tanúsítaniok kell vele szemben, ha azt akarjuk, hogy Németország egységének javára működjék?"

Duncker úr szerint fennáll a központi hatalomnak és a nemzetgyűlésnek a tekintélye, az „örömteli engedelmesség"; ez abban áll, hogy a *nép* vakon aláveti magát neki, az egyes *kormányok* azonban *fenntartásokkal* élnek és alkalmilag felmondják az engedelmességet.

„Mire valók a mi időnkben, amikor a tények ereje oly mérhetetlen, mire valók elméleti nyilatkozatok?"

A frankfurti gyűlés szuverenitásának elismerése „16 millió német" képviselői által tehát puszta „elméleti nyilatkozat"!?

„Ha a jövőben Poroszország kormánya és népképviselete egy határozatot, amelyet Frankfurtban hoznak, lehetetlennek, kivihetetlennek *vélne*, egyáltalában meglenne-e akkor egy ilyen határozat kivitelezésének a lehetősége?"

A porosz kormánynak és népképviseletnek a puszta nézete, a *vélekedése* tehát képes lenne arra, hogy a nemzetgyűlés határozatait *lehetetlenné* tegye.

„Ha az egész porosz nép, ha Németország két ötöde nem akarná alávetni magát a frankfurti határozatoknak, akkor azok kivihetetlenek lennének, bármit is mondunk mi ma."

Itt van hát az egész régi porosz gőg, a berlini nacionálpatriotizmus egész régi glóriájában, az öreg Fritz* copfjával és kampósbotjával együtt.

* II. Frigyes porosz király. — *Szerk.*

Mi a kisebbség vagyunk ugyan, mi csak két ötöd vagyunk (még annyi sem), de majd mi megmutatjuk a többségnek, hogy *mi* vagyunk az urak Németországban, hogy mi a poroszok vagyunk!

Nem tanácsoljuk a jobboldal urainak, hogy egy ilyen konfliktust kiprovokáljanak a „két ötöd" és a „három ötöd" között. Hiszen a számarány egészen másként alakulna, és egynémely tartománynak eszébe juthatna, hogy ősidők óta német, de csak harminc év óta porosz.

De Duncker úrnak van egy kiútja. A frankfurtiaknak csakúgy, mint nekünk, „olyan határozatokat" kell „hozniok, hogy bennük az ésszerű összakarat, az igazi közvélemény legyen kinyilvánítva, hogy megállhassanak a nemzet erkölcsi tudata előtt" — azaz Duncker képviselő szíve szerint való határozatokat. „Ha mi ilyen határozatokat hozunk, ha amazok Frankfurtban ilyen határozatokat hoznak, akkor mi szuverének vagyunk, akkor ők is azok; máskülönben nem vagyunk szuverének, még ha tízszer is dekretáljuk."

A szuverenitásnak eme mélyértelmű, a maga erkölcsi tudatának megfelelő definíciója után Duncker úr felsóhajt: „Mindenesetre ez a jövőre tartozik" — és ezzel zárja beszédét.

Tér és idő kizárják, hogy belebocsátkozzunk a baloldalnak ugyanezen a napon mondott beszédeibe. Mégis olvasóink bizonyára már a jobboldal közölt beszédeiből látták, hogy Parrisius úrnak volt némi igaza abban, amikor elnapolást javasolt, mivel „a teremben a hőség olyan fokra hágott, hogy az embernek *a gondolatai nem lehetnek teljesen tiszták*"!

Köln, július 24. Amikor néhány nappal ezelőtt a világesemények áradata következtében kénytelenek voltunk e vita ecsetelését félbeszakítani, egy szomszédos publicista[179] volt olyan szíves ezt az ecsetelést helyettünk átvenni. Ő már felhívta a közönség figyelmét a „találó gondolatoknak és világos nézeteknek arra a bőségére", arra az „igazi szabadság iránti jó, egészséges érzékre", amelyekről „tanúságot tettek ebben a nagy kétnapos vitában a többség szónokai"[229] — és nevezetesen a mi páratlan Baumstarkunk.

Sietnünk kell a vita befejezésével, de nem mulaszthatjuk el, hogy ne keressünk ki a „bőségből" néhány példát a jobboldal találó gondolataira és világos nézeteire.

A vita második napját *Abegg* képviselő nyitja meg, ezzel fenyegetve a gyűlést: Ha e javaslatot illetően tisztán akarnánk látni, akkor teljesen meg kellene ismételni az egész frankfurti vitát — és erre a magas gyűlés

nyilván mégsem jogosult! Ezt azok az urak, akik Önöket megbízták, „a bennük lakozó gyakorlati tapintat és gyakorlati érzék folytán" sohasem helyeselnék! Egyébként, mi lenne a német egységből, ha mi (most egy egész különösen „találó gondolat" következik) *„nemcsak fenntartásokra* szorítkoznánk, hanem" áttérnénk „a frankfurti határozatoknak határozott helyeslésére vagy helytelenítésére"! Így nem maradna más, mint a „csupáncsak formális alárendeltség"!

Természetesen, a „csupáncsak formális alárendeltség" — ezt meg lehet tagadni „fenntartásokkal" és szükség esetén közvetlenül is, ez mit sem árthat a német egységnek; de egy helyeslés vagy egy helytelenítés, egy ítélet ezekről a határozatokról stilisztikai, logikai vagy hasznossági álláspontról — itt aztán valóban mindennek vége!

Abegg úr azzal a megjegyzéssel zárja, hogy a frankfurti és *nem* a berlini gyűlés dolga, hogy a berlini és *nem* a frankfurti gyűlés elé terjesztett fenntartásokról nyilatkozzék. Nem szabad a frankfurtiaknak elébe vágni; hiszen ez megsérti a frankfurtiakat!

A berlini urak inkompetensek olyan nyilatkozatokról ítéletet mondani, amelyeket saját minisztereik nekik tesznek.

Ugorjunk át most a kisemberek istenségein, egy *Baltzeren*, egy *Kämpffen*, egy *Gräffen*, és siessünk meghallgatni a nap hősét, a páratlan *Baumstarkot*.

Baumstark képviselő kijelenti, hogy sohasem fogja magát inkompetensnek nyilvánítani, mihelyt nem kell beismernie, hogy semmit sem ért az ügyhöz — és tán csak nem az lesz a nyolchetes vita eredménye, hogy az ember semmit sem ért az ügyhöz?

Baumstark képviselő tehát *kompetens*. Mégpedig a következőképpen: „Kérdem, hogy a mi eddig tanúsított bölcsességünk teljesen feljogosítottá" (ti. kompetenssé) „tesz-e hát bennünket arra, hogy szembefordul-junk egy olyan gyűléssel, amely magára vonta

Németország általános érdeklődését,
egész Európa csodálatát
érzülete kiválóságával,
intelligenciájának emelkedettségével,
államszemléletének erkölcsösségével"

— mondom,

„mindazzal, ami a történelemben Németország nevét naggyá tette és megdicsőítette? Én ez előtt *meghajlok*" (ti. *inkompetensnek* nyilvánítom magamat) „és azt kívánom, hogy a gyűlés, az igazság érzetében" (!!) „ugyancsak meghajtsa" (ti. *inkompetensnek* nyilvánítsa) „magát!"

„Uraim", folytatja a „kompetens" Baumstark képviselő, „a tegnapi ülésen azt mondták, hogy köztársaságról stb. beszélni, az nem-filozófikus dolog. De lehetetlen, hogy nem-filozófikus legyen az, ha a demokratikus értelemben vett köztársaság egyik karakterisztikumaként jelölik meg annak a felelősségét, aki az állam élén áll. Uraim, vitathatatlan az, hogy az összes államfilozófusok *Platóntól le egészen Dahlmannig*" (mélyebbre „le" Baumstark képviselő csakugyan nem szállhatott) „ezt a nézetet nyilvánították, és nekünk egészen különös indokok nélkül, amelyeket előbb még fel kell hozni, nem szabad ellentmondanunk ennek a több mint ezeréves igazságnak" (!) „és történelmi ténynek."

Baumstark úr tehát mégis úgy véli, hogy az embernek olykor lehetnek „egészen különös indokai" arra, hogy még „történelmi tényeknek" is ellentmondjon. A jobboldal urai mindenesetre nem szokták magukat feszélyezni ebben a vonatkozásban.

Baumstark úr továbbá megint *inkompetensnek* nyilvánítja magát, áttolván a kompetenciát az „összes államfilozófusok" vállára „Platóntól le egészen Dahlmannig", amely államfilozófusokhoz Baumstark úr természetesen nem tartozik.

„Gondoljuk el ezt az államépületet! *Egy* kamara és egy felelős birodalmi kormányzó, és ez a mostani választási törvényre alapozva! Némileg szemügyre véve azt találnók, hogy ez ellentmond az *egészséges észnek*."

És most Baumstark úr a következő mélyenszántó kinyilatkoztatást teszi, amely még a legélesebben szemügyre véve sem fog ellentmondani „az egészséges észnek":

„Uraim! A köztársasághoz kettő kell: a népszemlélet és a vezető személyiségek. Ha a mi német népszemléletünket valamivel közelebbről vesszük szemügyre, akkor benne keveset fogunk találni *ebből* a" (tudniillik az említett birodalmi kormányzói) „köztársaságból!"

Baumstark úr tehát megint *inkompetensnek* nyilvánítja magát, és ezúttal a *népszemlélet* az, amely a köztársaság tekintetében őhelyette kompetens. A népszemlélet tehát többet „ért" az ügyhöz, mint Baumstark képviselő.

Végül azonban bebizonyítja a szónok, hogy vannak olyan ügyek is, amelyekhez ő „ért" valamelyest, és ezekhez az ügyekhez tartozik mindenekelőtt a népszuverenitás.

„Uraim! A történelem, és erre vissza kell térnem, azt bizonyítja, hogy *nekünk eleitől fogva volt népszuverenitásunk*, de ez különböző formák között különbözőképpen alakult."

És most a brandenburgi-porosz történelemről és a népszuverenitásról

szóló „legtalálóbb gondolatoknak és legvilágosabb nézeteknek" olyan sorozata következik, amely a szomszédos publicistával minden földi szenvedést elfeledtet a konstitucionális gyönyör és a doktrinér üdvözültség túlcsordulásában.

„Amikor a nagy választófejedelem* ama korhadt rendi elemeket, amelyeket megfertőzött a francia elerkölcstelenedés mérge" (az első éjszaka jogát mindenesetre a „francia elerkölcstelenedett" civilizáció vitte lassanként sírba!) „figyelmen kívül hagyta, *sőt*" (!) „agyonsújtotta" (az „agyonsújtás" mindenesetre a legjobb mód valaminek a figyelmen kívül hagyására), „akkor őt a nép az erkölcsösségnek, a német, különösen a porosz államépület megerősödésének mély érzésében általános ujjongással üdvözölte."

Csodáljuk meg az „erkölcsösség mély érzését" a XVII. századi brandenburgi nyárspolgárokban, akik profitjaik mély érzésében ujjongással üdvözölték a választófejedelmet, amikor az megtámadta ellenségeiket, a feudális urakat, nekik maguknak pedig koncessziókat adott el — de csodáljuk meg még inkább az „egészséges észt" és a „világos nézetet" Baumstark úrban, aki ezt az ujjongást „népszuverenitásnak" tekinti!

„Abban az időben nem volt senki, aki ne hódolt volna ennek az abszolút monarchiának" (mert különben megbotozták), „és Nagy Frigyes nem tett volna szert ama jelentőségre, ha nem az *igazi* népszuverenitás hordozza őt."

A megbotozások, a jobbágyság és a robotok népszuverenitása — ez Baumstark úrnak az *igazi* népszuverenitás. Naiv önvallomás!

Az igaziról Baumstark úr most rátér a *hamis* népszuverenitásokra.

„Ámde más idő jött, az alkotmányos monarchiáé." Ez hosszú „alkotmányos litániával" bizonyíttatik be, amelynek rövid értelme, hogy Poroszországban a nép 1811-től 1847-ig folyton az alkotmányra, sohasem a köztársaságra áhítozott (!), amihez fesztelenül kapcsolódik az a megjegyzés, hogy a legutóbbi délnémet republikánus zászlóbontástól[213] is „felháborodással fordult el a nép".

Ebből mármost egészen természetesen következik, hogy a népszuverenitás második (persze már nem az „igazi") válfaja a „tulajdonképpeni alkotmányos" népszuverenitás. „Ez pedig az, amely által az államhatalom király és nép között megoszlik, ez egy *megosztott* népszuverenitás" (az „államfilozófusok Platóntól le egészen Dahlmannig" a megmondhatói, hogy ez mit is jelentsen), „amely *csonkítatlanul* és *feltétlenül* a népé kell hogy legyen" (!!), „ámde anélkül, hogy a király a törvényes hatalmából"

* Frigyes Vilmos. — *Szerk.*

(milyen törvények határozzák meg ezt Poroszországban március 19-e óta?) „vesztene — efelől világosság uralkodik" (tudniillik Baumstark képviselő fejében); „a fogalmat az alkotmányos rendszer története rögzítette, és efelől egyetlen ember sem lehet többé kétségben" (a „kétségek" sajnos megint elölről kezdődnek, amikor az ember Baumstark képviselőnek a beszédét olvassa).

Végül „van egy harmadik népszuverenitás, ez a demokratikus-republikánus, amelynek az úgynevezett legszélesebb alapokon kell nyugodnia. Ez a szerencsétlen *»legszélesebb alap«* kifejezés!"

Ezen legszélesebb alap ellen „emel" mármost „szót" Baumstark úr. Ez az alap az államok széteséséhez, a barbársághoz vezet! Nekünk nincsenek Catóink, akik megadhatnák a köztársaságnak az erkölcsi megalapozást. És most Baumstark úr oly hangosan kezdi fújni a republikánus erénynek Montesquieu-féle kivénhedt, réges-rég lehangolódott és horpadásokkal teli tülkét, hogy a szomszédos publicista a csodálattól elragadtatva ugyancsak rázendít és egész Európa bámulatára azt a ragyogó bizonyítékot hozza fel, hogy a „republikánus erény . . . éppen a konstitucionalizmushoz vezet"! Egyidejűleg azonban Baumstark úr egy másik hangnembe csap át és a republikánus erény *hiánya* által ugyancsak a konstitucionalizmushoz vezetteti magát. Hogy milyen ragyogó effektust vált ki ez a duett, amelyben egy sor igen szívszaggató disszonancia után végül mindkét hang a konstitucionalizmus megbékítő akkordjában csendül össze, azt elképzelheti az olvasó.

Baumstark úr most hosszasabb fejtegetések után arra az eredményre jut, hogy a miniszterek tulajdonképpen nem is éltek „semmilyen *tulajdonképpeni* fenntartással", hanem csupán „egy *halk* fenntartással a jövőt illetően", végül pedig őmaga kerül el a legszélesebb alapra, amennyiben Németország üdvét csakis egy *demokratikus*-alkotmányos államban látja, és ezenközben annyira „lenyűgözi a Németország jövőjére való gondolat", hogy ebben a felkiáltásban tör ki: „Éljen, háromszor is éljen a népi-alkotmányos örökletes német királyság!"

Valóban, igaza volt, amikor így szólt: Ez a szerencsétlen legszélesebb alap!

Majd még több szónok beszél mindkét oldal részéről, de Baumstark képviselő után már nem merjük őket olvasóink elé hozni. Csak egyet említünk meg még: *Wachsmuth* képviselő kijelenti, hogy az ő hitvallásának élén a nemes Steinnek ez a mondata áll: A szabad emberek akarata a rendíthetetlen oszlopa minden trónnak.

„Ez", kiált fel a szomszédos publicista, az elragadtatástól lihegve,

„ez a dolog kellős közepébe talál! Sehol sem tenyészik a szabad emberek akarata jobban, mint a rendíthetetlen trón árnyékában, sehol sem nyugszik a trón oly rendíthetetlenül, mint szabad embereknek az intelligens szeretetén!"

Valóban, a „találó gondolatoknak és világos nézeteknek a bősége", az „igazi szabadság iránti egészséges érzék", amelyet a többség ebben a vitában kifejtett, még korántsem éri el a szomszédos publicista tartalmas gondolatgazdagságát!

Die Vereinbarungsdebatte über den
Jacobyschen Antrag

A megírás ideje: 1848 július 17., 18., 22., 24.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 július 18., 19., 23., 25. (48., 49., 53., 55.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A klubok elfojtása Stuttgartban és Heidelbergben

Köln, július 19.

„Ivott és most copfot visel
német hazám; s te hittél tósztjainak,
és minden tökfejnek hiszel
s fekete-vörös-arany bojtjainak!"[230]

És ez volt, jámbor német, valóban ismét a sorsod. Azt hiszed, forradalmat csináltál? Káprázat! — Azt hiszed, végeztél a rendőrállammal? Káprázat! — Azt hiszed, birtokodban van a szabad egyesülés joga, a sajtószabadság, a népfelfegyverzés és más szép szó, amelyeket neked a márciusi barikádok fölött odakiáltottak? Káprázat, nem más, mint káprázat!

„De, hogy elszállt az enyhe mámor,
megdöbbenten állsz, te hű barát."[230]

Megdöbbenten a közvetve választott ún. nemzetgyűléseidtől[231], megdöbbenten német állampolgároknak német városokból való újbóli kiutasításaitól, megdöbbenten a mainzi, trieri, aacheni, mannheimi, ulmi, prágai katonai zsarnokságtól, megdöbbenten a berlini, kölni, düsseldorfi, breslaui stb. letartóztatásoktól és politikai perektől.

De egy megmaradt neked, jámbor német — a klubok! Eljárhattál a klubokba és a közönség előtt panaszkodhattál az utóbbi hónapok politikai csalásai miatt, kiönthetted panaszos szívedet a veled egynézetűek előtt, és vigasztalást lelhettél az egynézetű, egy gondtól nyomasztott hazafiak szavaiban!

De most ennek is vége. A klubok összeegyeztethetetlenek a „rend" fennállásával. Hogy „a bizalom visszatérjen", ahhoz sürgősen véget kell vetni a klubok felforgató üzelmeinek.

Tegnap elmondottuk, hogy a *württembergi* kormány királyi paranccsal egyenesen *betiltotta* a stuttgarti járási demokrata egyletet. Már nem

vesződnek azzal, hogy a klubok vezetőit bíróság elé állítsák, hanem visszatérnek a régi rendőri intézkedésekhez. Sőt, *Harpprecht*, *Duvernoy* és *Maucler* urak, akik ezt a parancsot ellenjegyezték, még tovább mennek — törvényen kívüli büntetéseket írnak elő a tilalom megszegői ellen, olyan büntetéseket, amelyek egy évi fogházig terjednek; büntetőtörvényeket gyártanak, méghozzá kivételes büntetőtörvényeket a kamarák nélkül, pusztán „az alkotmány 89. §-ának erejénél fogva"!

Nem jobb a helyzet *Badenban* sem. Ma a heidelbergi demokrata diákegylet betiltását mondjuk el. Itt az egyesülési jogot általánosságban nem vitatják el olyan nyíltan, csak a *diákoktól* vitatják el, a szövetségi gyűlés régi, jó ideje eltörölt kivételes törvényeinek[232] erejénél fogva, s fenyegetik őket az ezekben az érvénytelen törvényekben előírt büntetésekkel.

Nyilván várhatjuk hát, hogy legközelebb nálunk is elfojtják a klubokat.

Hogy azonban a kormányok az efféle intézkedéseket teljes biztonsággal foganatosíthassák anélkül, hogy gyűlöletessé válnának a közvélemény előtt — erre van nekünk egy nemzetgyűlésünk Frankfurtban. Ez a nemzetgyűlés az efféle rendőri intézkedések fölött természetesen éppoly könnyedséggel fog napirendre térni, mint a mainzi revolució fölött.*

Evégett tehát — nem azért, hogy a gyűlésnél valamit is keresztülvigyünk, hanem csupán azért, hogy a gyűlés többségét mégegyszer rákényszerítsük a reakcióval való szövetségének egész Németország előtti proklamálására — evégett felszólítjuk a frankfurti szélsőbaloldal képviselőit, javasolják:

Hogy ezeknek az intézkedéseknek az értelmi szerzői, és nevezetesen Harpprecht, Duvernoy, Maucler és Mathy urak, *helyeztessenek vád alá* a „német nép alapjogainak" megsértése miatt.

Die Unterdrückung der Klubs in Stuttgart und Heidelberg

A megírás ideje: 1848 július 19.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 20. (50.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* *V. ö. 8—12. old. — Szerk.*

A porosz sajtótörvény tervezete[233]

Köln, július 19. Azt gondoltuk, hogy olvasóinkat ma megint a kiegyező-vitákkal mulattathatjuk, főként pedig Baumstark képviselőnek egyik ragyogó beszédét tálalhatjuk fel nekik, de az események megakadályoznak bennünket ebben.

Minden szentnek maga felé hajlik a keze. Ha a sajtó létezése van fenyegetve, akkor még Baumstark képviselőről is lemondunk.

Hansemann úr a kiegyező-gyűlésnek egy ideiglenes sajtótörvényt terjesztett elő. Az atyai gondoskodás, amelyben Hansemann úr a sajtót részesíti, azonnali figyelembevételt kíván.

Korábban a Code Napoléont[98] szépítgették a Landrecht[185] legépületesebb tételeivel. Most, a forradalom után, ez másképp lett; most a Landrechtet gazdagítják a Code-nak és a szeptemberi törvényhozásnak[6] legillatosabb virágaival. Duchâtel természetesen nem Bodelschwingh.

Néhány nappal ezelőtt már közöltük e sajtótörvény-tervezet fő rendelkezéseit. Alighogy egy rágalmazási perrel* alkalmat adtak nekünk annak bebizonyítására, hogy a Code pénal[184] 367. és 368. cikkelye a legkiáltóbb ellentétben áll a sajtószabadsággal, Hansemann úr máris javasolja nemcsak az egész monarchiára való kiterjesztésüket, hanem még háromszoros megszigorításukat is. Az új tervezetben viszontlátjuk mindazt, ami a gyakorlati tapasztalat révén már oly kedves és drága lett nekünk:

Viszontlátjuk azt, hogy három hónaptól három évig terjedő büntetés terhe alatt tilos valakit olyan ténnyel megvádolni, amely törvényileg büntetendő, vagy akárcsak „közmegvetésnek teszi ki" az illetőt; viszontlátjuk azt, hogy tilos a tény igaz voltát másként, mint „teljes érvényű bizonyító okirattal" igazolni, egyszóval viszontlátjuk a napóleoni sajtózsarnokság legklasszikusabb emlékműveit.

Valóban, Hansemann úr megtartja az ígéretét, hogy a régi tartományokat a rajnai törvényhozás előnyeiben részesíti!

A törvénytervezet 10. §-a betetézi ezeket a rendelkezéseket: ha a rágal-

* *V. ö. 185—188. old. — Szerk.*

mazás *állami hivatalnokokkal* szemben, állami teendőik végzésével vonatkozásban történt, akkor a rendes büntetés *a felével megemelhető.*

A büntetőtörvénykönyv 222. cikkelye egy hónaptól két évig terjedő fogházbüntetést ró ki rá, ha egy hivatalnokot hivatalának gyakorlásában vagy gyakorlása alkalmából (à l'occasion) *szóbeli sértés* (outrage par parole) ért. Ez a cikkely, a parquet jóindulatú erőfeszítései ellenére, eddig a sajtóra nem volt alkalmazható, mégpedig alapos okokból. Ezen a visszásságon segítendő, Hansemann úr ezt a fenti 10. §-sá változtatta át. Először a „hivatali teendőik végzése alkalmából" átváltozott a kényelmesebb *„vonatkozásban"*-ra; másodszor a terhes par parole* átváltozott par écrit-vé**; harmadszor a büntetés megháromszorozódott.

Attól a naptól kezdve, amikor ez a törvény hatályba lép, nyugodtan alhatnak a porosz hivatalnokok. Ha Pfuel úr pokolkővel égeti a lengyelek kezét és tülét, és ezt a sajtó nyilvánosságra hozza — $4\,^1/_2$ hónaptól $4\,^1/_2$ évig terjedő fogház! Ha állampolgárokat tévedésből börtönbe vetnek, noha tudvalevő, hogy nem bűnösök, és a sajtó ezt közli — $4\,^1/_2$ hónaptól $4\,^1/_2$ évig terjedő fogház! Ha kerületi főnökök a reakció commis-voyageurjeivé*** és royalista feliratok aláírásgyűjtőivé szegődnek°, és a sajtó leleplezi ezeket az urakat — $4\,^1/_2$ hónaptól $4\,^1/_2$ évig terjedő fogház!

Attól a naptól kezdve, amikor ez a törvény hatályba lép, büntetlenül követhetnek el a hivatalnokok minden önkényességet, minden zsarnokoskodást, minden törvénytelenséget; nyugodtan botozhatnak és botoztathatnak, letartóztathatnak és kihallgatás nélkül fogvatarthatnak; az egyetlen hatásos ellenőrzés, a sajtó, hatástalanná van téve. Azon a napon, amikor ez a törvény hatályba lép, örömünnepet ülhet a bürokrácia: hatalmasabb, akadályozatlanabb, erősebb lesz, mint március előtt volt.

Valóban, mi marad a sajtószabadságból, ha azt, ami *megérdemli* a közmegvetést, nem szabad többé a közmegvetésnek kiszolgáltatni?

Az eddigi törvények szerint a sajtó legalább tényeket hozhatott fel általános állításainak és vádjainak bizonyítékaképpen. Ennek most vége. A sajtónak nem lesz szabad többé *jelentenie*, hanem csak általános *frázisokat gyártania*, hogy a jóindulatúaknak, Hansemann úrtól le a sör mellett politizáló honpolgárig, joguk legyen azt mondani: a sajtó csak *szidalmaz*, de semmit sem *bizonyít*! Éppen ezért tiltják meg neki a bizonyítást.

* — szóbelileg — *Szerk.*
** — írásbelileg-gé — *Szerk.*
*** — kereskedelmi utazóivá; vigéceivé — *Szerk.*
° *V. ö. 158. old.* — *Szerk.*

Javasolunk egyébként Hansemann úrnak egy toldalékot jóindulatú tervezetéhez. Ne csupán azt nyilvánítsa büntetendőnek, ha a hivatalnok urakat a közmegvetésnek, hanem azt is, ha őket a köznevetségnek teszik ki. Máskülönben ez a hézag fájdalmasan megérződnék.

Az erkölcstelenségre vonatkozó paragrafusra, az elkobzási előírásokra stb. nem térünk ki részletesebben. Ezek felülmúlják a lajos-fülöpi és a restaurációs törvényhozás crème-jét*. Csak egy rendelkezést említünk meg: Az államügyész a 21. § szerint nemcsak a kész nyomtatvány lefoglalását javasolhatja, hanem még az éppen csak *nyomtatásra leadott kéziratot* is elkobozhatja, ha a tartalma megalapoz egy hivatalból üldözendő bűnt vagy vétséget! Milyen tág tér emberbaráti ügyészek számára! Milyen kellemes szórakozás tetszés szerinti időben az újságszerkesztőségekbe elmenni és a „nyomtatásra leadott kéziratot" véleményezésre maguk elé rakatni, mert hiszen lehetséges, hogy az megalapoz egy bűnt vagy vétséget!

Mennyire bohókásnak tűnik emellett az alkotmánytervezetnek[95] és a „német nép alapjogai"-nak az a paragrafusa, amely így hangzik: *A cenzúra soha többé nem állítható vissza*!

Der preussische Pressgesetzentwurf

A megírás ideje: 1848 július 19.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 20. (50.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* — színe-javát — *Szerk.*

A polgárőrség-törvény tervezete

Köln, július 20. *A polgárőrség fel van oszlatva*, ez a *fő paragrafusa* a polgárőrség létesítéséről szóló törvénytervezetnek[220], jóllehet csak a tervezet végén lép színre 121. §-ként, a következő szerény formában: „A polgárőrség megalakítása által ezen törvény rendelkezése szerint, a polgárőrséghez jelenleg tartozó vagy mellette fennálló minden fegyveres alakulat feloszlattatik."

A nem közvetlenül a polgárőrséghez tartozó alakulatok feloszlatását minden teketória nélkül megkezdték. Magának a polgárőrségnek a feloszlatása csak *átszervezésének* színe alatt vihető véghez.

A törvényhozói illemtől kényszerítve az 1. §-ba felvették a hagyományos konstitucionális szólamot:

„A polgárőrségnek az a *rendeltetése*, hogy *oltalmazza* az *alkotmányos szabadságot* és a törvényes rendet."

Hogy azonban „*e rendeltetés lényegének*" megfeleljen, a polgárőrségnek sem gondolnia nem szabad közügyekre, sem pedig beszélnie, tanácskoznia vagy határoznia ezekről (1. §), sem gyülekeznie nem szabad, sem fegyverbe lépnie (6. §), sem pedig egyáltalában életjelt adnia magáról, hacsak nem magas felsőbbségi engedéllyel. Nem a polgárőrség „oltalmazza" az alkotmányt a hatóságokkal szemben, hanem a hatóságok oltalmazzák az alkotmányt a polgárőrséggel szemben. A polgárőrség köteles tehát (4. §) vakon „engedelmeskedni" a „hatóságok megkereséseinek" és tartózkodni minden beavatkozástól a „községi vagy közigazgatási vagy bírói hatóságok intézkedéseibe", úgyszintén minden esetleges akadékoskodástól. Ha „megtagadja" a passzív engedelmességet, akkor a kormányzati prezidens úr négy hétre „*felfüggesztheti szolgálatát*" (4. §). Ha meg éppen a legmagasabb elégedetlenséget idézi fel, akkor egy „királyi rendelet" „hat hónapra" „függesztheti fel *szolgálatát*", vagy éppen „feloszlatásáról" intézkedhet, amelyet csak hat hónap után *kell* követnie újjáalakításnak (3. §). „Kell" tehát (2. §), hogy „a királyság minden községében fennálljon egy polgárőrség", amennyiben ti. a kormányzati prezidens úr vagy a király nem érzi magát indíttatva, hogy minden községben az ellenkezőjéről

intézkedjék. Az államügy nem tartozik a polgárőrség „reszortjához", ezzel szemben a polgárőrség „a belügyminiszter reszortjához", azaz a *rendőrminiszteréhez* tartozik, aki a polgárőrség természetes elöljárója és „rendeltetésének lényege szerint" az „alkotmányos szabadság" hűséges Eckartja[234] (5. §). Amennyiben a polgárőrséget a kormányzati prezidens úr és az egyéb hivatalnok urak nem rendelik ki „az alkotmányos szabadság oltalmazására", azaz a felettes urak ebbeli nézetének végrehajtására, azaz nem vezénylik ki *szolgálattételre*, annyiban sajátságos életfeladata abban áll, hogy végrehajtja a *szolgálati szabályzatot*, amelyet egy királyi *ezredes* állított össze. A szolgálati szabályzat a polgárőrség magna chartája[235], úgyszólván ennek védelmére és gyakorlására alakult a polgárőrség. Éljen a *szolgálati szabályzat*! A polgárőrségbe való besorolás végül indítékot ad arra, hogy „a 24. életévet meghaladott és az 50. életévet még be nem töltött" minden porosszal a következő *esküt* tétessék le:

„Hűséget és engedelmességet esküszöm a királynak, az alkotmánynak és a királyság törvényeinek."

A szegény alkotmány! Milyen feszengve, milyen szégyenlősen, milyen polgári szerénységgel, milyen alantas tartásban áll ott, a király és a törvények közé ékelve. Először jön a royalista eskü, a kedves híveknek az esküje, aztán jön a konstitucionális eskü, és végül jön egy eskü, amelynek semmi értelme sincs, hacsak nem az a legitimista értelme, hogy az alkotmányból származó törvények mellett még más törvények is fennállnak, amelyek a királyi teljhatalomból fakadnak. És immár a jó polgár tetőtől talpig „a belügyminisztérium reszortjához" tartozik.

A derék férfiú megkapta a fegyvereket és az egyenruhát, azzal a feltétellel, hogy mindenekelőtt lemond a legelső politikai jogairól, az egyesülési jogról stb. Feladatát, az „alkotmányos szabadság" oltalmazását „rendeltetésének lényege" szerint azáltal oldja meg, hogy vakon végrehajtja a hatóságok parancsait, hogy a közönséges, még az abszolút monarchiában is megtűrt polgári szabadságot felcseréli a katona passzív, akarattalan és személytelen engedelmességével. Szép iskola, mint Schneider úr a kiegyezőgyűlésben mondja, a jövő republikánusainak felnevelésére! Mi lett a mi *polgárunkból*? Átmeneti lény a porosz zsandár és az angol konstábler között. De minden veszteségéért megvigasztalja őt a *szolgálati szabályzat* és az a tudat, hogy ordrénak paríroz. A hadseregnek a népben való feloldása helyett nem volt-e eredetibb a népet a hadseregben feloldani?

Igazán bizarr színjáték ez, a *konstitucionális szólamoknak* ez az *átváltoztatása porosz tényekké*.

Ha a poroszság kegyeskedik konstitucionálissá lenni, akkor a konstitu-

cionalizmus is kegyeskedjék porosszá lenni. Szegény konstitucionalizmus! Derék németek! Olyan sokáig siránkoztak, hogy a *„legszentebb"* ígéreteket nem teljesítik. Nemsokára már csak *egy* félelmet fognak ismerni, a félelmet a szent ígéretek teljesítésétől! A népet azzal büntetik, par où il a péché*. *Sajtószabadságot* kívántatok? Legyetek *megbüntetve* a sajtószabadsággal és kapjatok egy cenzúrát cenzorok nélkül, egy cenzúrát a parquet által, egy cenzúrát olyan törvény által, amely a sajtó „rendeltetése lényegében" levőnek találja, hogy az mindennel törődjék, csak a hatóságokkal, a csalhatatlan hatóságokkal nem — a börtön- és pénzbüntetések cenzúráját. Mint a szarvas kívánkozik a folyóvizekre[236], úgy kívánkozzatok ti a régi jó, sokat szidalmazott, sokszor félreismert cenzor, az utolsó római után, akinek aszketikus gondviselése alatt oly kényelmesen-veszélytelenül lépkedtetek életutatokon.

Népőrséget kívántatok? Kapjatok egy *szolgálati szabályzatot.* Állíttassatok a hatóságok rendelkezésére, részesüljetek katonai exercírozásban és a passzív engedelmességre való iskolázásban, hogy a szemetek könnybelábad tőle.

A porosz éleselméjűség kiszimatolta, hogy minden új konstitucionális intézmény a legérdekesebb indokot nyújtja új büntetőtörvényekre, új szabályzatokra, új rendszabályozásra, új felügyeletre, új zaklatásokra és egy új bürokráciára.

Még több konstitucionális követelést! Még több konstitucionális követelést! kiáltja a tett kormánya. Minden követelésre van egy *tettünk*!

Követelés: Minden polgár fegyvereztessék fel az „alkotmányos szabadság" oltalmazására.

Felelet: Minden polgár mostantól a belügyminisztérium reszortjához tartozik.

Könnyebb lenne felismerni a görögöket azokban az állati alakokban, amelyekké Kirké átváltoztatta őket[237], mint a konstitucionális intézményeket azokban a fantáziaképződményekben, amelyekké őket a *poroszság* meg az *ő tett kormánya* átvarázsolta.

Lengyelország porosz átszervezése[60] után *a polgárőrség porosz átszervezése*!

Köln, július 21. Láttuk, hogy a *polgárőrségről* szóló törvénytervezet „általános rendelkezései" erre lyukadnak ki: a polgárőrség megszűnt létezni. Futólag rátérünk még a tervezet néhány más szakaszára is, hogy

* — amiben vétkezett — *Szerk.*

lepároljuk a „tett kormányának" szellemét, és itt is csínján kell bánnunk az álnéven szereplő intézmény nyersanyagával. Számos paragrafus előfeltételezi az új községi és járási rendtartást, a monarchia új közigazgatási beosztását stb., csupa olyan dolgot, amelyek tudvalevően még csak a tett kormányának titokkal terhes méhében élik rejtett életüket. Miért nyújtotta hát be a tett kormánya a polgárőrség átszervezéséről szóló törvénytervezetét a községi és járási rendtartásról stb. szóló, kilátásba helyezett törvénytervezetek előtt?

A III. szakaszban két szolgálati lajstromot találunk, a tisztes polgárok szolgálati lajstromát és a közpénzekből támogatott polgárőrségkötelesek szolgálati lajstromát (14. [és 16.] §). Azokhoz, akiket közpénzekből támogatnak, természetesen nem számít hozzá a hivatalnokok serege. Tudjuk, hogy ők alkotják Poroszországban a tulajdonképpeni produktív osztályt. A pauperek mármost, miként a rabszolgák a régi Rómában, „csak rendkívüli esetekben vonhatók be a szolgálatba". Ha a pauperek a maguk polgári önállótlansága folytán épp oly kevéssé hivatottak az „alkotmányos szabadság" oltalmazására, mint a nápolyi lazzaronék[18], megérdemlik-e, hogy a passzív engedelmességnek ebben az új intézményében elfoglaljanak egy alárendelt helyzetet?

De eltekintve a pauperektől, egy hasonlíthatatlanul fontosabb megkülönböztetést találunk a *fizetőképes* és a *nem-fizetőképes* polgárőrségkötelesek között.

Előbb még egy megjegyzést. Az 53. § szerint „a polgárőrség egyszerű, az egész országban egyforma szolgálati öltözéket viseljen, amelyet a király határoz meg. A szolgálati öltözéknek nem szabad olyan természetűnek lennie, hogy indítékot adjon a hadsereggel való összetévesztésre."

Természetesen! Az öltözéknek olyan természetűnek kell lennie, hogy a hadsereg a polgárőrséggel és a polgárőrség a néppel szembenálljon, s hogy ütlegelés, főbelövés és más hasonló hadimanőverek alkalmából ne fordulhasson elő összetévesztés. De a *szolgálati* öltözék *mint olyan*, éppúgy nélkülözhetetlen, mint a *szolgálati* lajstrom, mint a *szolgálati* szabályzat. A szabadság libériája éppen a *szolgálati* öltözék. Ez a libéria indokot ad egy polgárőr felszerelési költségeinek jelentős meggyarapítására, és e felszerelés meggyarapodott költségei kapóra jött indokot adnak arra, hogy a polgárőrség *burzsoái* és a polgárőrség *proletárjai* közé végtelen szakadékot ássanak.

Ám halljuk:

57. §. „A szolgálati öltözékről, ahol ilyen van, a szolgálati jelzésekről és a fegyverekről a polgárőrség minden tagjának *saját költségére* kell gondos-

kodnia. A község azonban köteles ezeket a tárgyakat a maga költségére beszerezni olyan mennyiségben, ahogy ez megköveteltetik *a valóban szolgálatot teljesítő legénység azon részének* felszerelésére, *amely a költségeket saját eszközeiből nem tudja viselni.*"

59. §. „A község az általa beszerzett felszerelési tárgyak tulajdonjogát* megtartja, és *ezeket a tárgyakat a szolgálati használat idején kívül külön helyeken őriztetheti.*"

Mindazok tehát, akik nem tudják magukat katonailag tetőtől talpig felszerelni — és ez a porosz népesség nagy többsége, ez a munkások összessége, ez a középrend egy nagy része —, ezek „a szolgálati használat idején kívül" törvényileg *mind lefegyverzettek*, míg a polgárőrség *burzsoáziája* minden időben fegyvereknek és szolgálati öltözékeknek a birtokában marad. Mivel pedig ugyanez a burzsoázia a „község" képében valamennyi általa „beszerzett felszerelési tárgyat" „külön helyeken őriztetheti", így nemcsak *saját* fegyvereinek birtokában van, hanem ráadásul a polgárőrségbeli proletariátus fegyvereinek birtokában is, s *„megteheti"* és *„meg fogja tenni"*, ha neki nem tetsző politikai kollíziókra kerülne sor, hogy a fegyverek kiadását még *„szolgálati használatra"* is megtagadja. Ilymódon a tőke politikai kiváltsága a legkevésbé feltűnő, de a leghatékonyabb, a leghatározottabb formában vissza van állítva. A tőke a fegyverek kiváltságának birtokában van a kisvagyonúakkal szemben, miként a középkori feudális báró a jobbágyaival szemben.

Hogy a kiváltság a maga teljes kizárólagosságában hasson, az 56. § szerint „csak falun és 5000 lakoson aluli városokban" elegendő a polgárőröknek lándzsával vagy oldalfegyverrel való felfegyverzése, ahol az ilyen felfegyverzési mód mellett a szolgálati öltözék helyett csupán az ezredes által meghatározandó *szolgálati jelzés* kívántatik meg.

Az összes 5000 lakoson *felüli* városokban a *szolgálati öltözéknek* gyarapítania kell a *cenzust* — valójában csak ez juttat valakit a védképesség birtokába — és vele együtt a polgárőrségbeli proletariátus számát. Ahogy a szolgálati öltözéket és fegyvereket csak *odakölcsönzik* ennek a proletariátusnak, azaz a népesség legnagyobb részének, úgy egyáltalában a *védjogot* csak *odakölcsönzik* neki, véderőként való létezése csak odakölcsönzött létezés, és — beati possidentes, boldogok a vagyonosok! Az erkölcsi kényelmetlenség, amelybe egy *odakölcsönzött ruha* az egyént beburkolja, és éppenséggel egy olyan odakölcsönzött ruha, amely, mint a katonánál, sorban az egyik testről a másikra száll át — ez az erkölcsi kényelmetlenség természete-

* *A törvénytervezetben:* tulajdonát. — *Szerk.*

sen az első követelmény ama rómaiakkal szemben, akik az „alkotmányos szabadság oltalmazására" hivatottak. Ámde ezzel ellentétben nem fog-e növekedni a *fizetőképes* polgárőrség büszke öntudata, és mit akarhatunk többet?

És még ezek a feltételek is, amelyek a védjogot a népesség legnagyobb része számára illuzórikussá teszik, még ezek is megint új, még inkább leszűkítő feltételekbe vannak beskatulyázva a vagyonos rész, a kiváltságos tőke érdekében.

A község ugyanis a nem-fizetőképes legénységnek csupán „valóban szolgálatot teljesítő" része számára köteles készletben tartani felszerelési tárgyakat. A 15. § szerint ezzel a „valóban szolgálatot teljesítő" résszel a helyzet a következő:

„Mindazokban a községekben, amelyekben a folyamatos szolgálatra alkalmazható férfiak összlétszáma meghaladja a népesség huszadrészét, a községi képviseletnek joga van a valóban szolgálatot teljesítő legénységet a népesség e részére korlátozni. Ha él ezzel a felhatalmazásával, akkor a szolgálat váltását olymódon kell megállapítania, hogy a folyamatos szolgálatra alkalmazható összes férfiak egymásután sorra kerüljenek. A mindenkori váltásnál azonban egyharmadnál többnek nem szabad egyszerre kiválnia; úgyszintén egyidejűleg kell bevonni az összes korosztályokat abban az arányban, hogy melyik hány polgárőrt foglal magában."

És most számítsuk ki, hogy a polgárőrségbeli proletariátusnak és az össznépességnek milyen parányi része számára szerzi be *valóban* a község a felszerelési tárgyakat?

Tegnapi cikkünkben láttuk, hogyan szervezi át a *tett kormánya* a polgárőrség konstitucionális intézményét az ó-porosz, a bürokratikus állam szellemében. Csak ma látjuk küldetésének magaslatán, csak ma látjuk, hogy a polgárőrségnek ezt az intézményét hogyan alakítja a júliusi forradalom szellemében, Lajos Fülöp szellemében, annak a korszaknak a szellemében, amely felteszi a tőke fejére a koronát, amelyben

„dob s harsona hódol
ifjú fenségének: glória!"[238]

Egy szót a Hansemann—Kühlwetter—Milde-kormányhoz. Kühlwetter úr néhány nappal ezelőtt valamennyi kormányzati prezidenshez körlevelet intézett a reakció üzelmei ellen. Honnan e tünemény?

A tett kormánya úgy akarja megalapozni a burzsoázia uralmát, hogy egyidejűleg kompromisszumot köt a régi rendőr- és feudális állammal. E kétélű ellentmondásos feladat közepette e kormánynak minden pillanat-

ban azt kell látnia, hogy a burzsoáziának még csak megalapozandó uralmát és a maga saját létezését a reakció abszolutisztikus, feudális szellemben túlszárnyalja — és a kormány alul fog maradni vele szemben. A burzsoázia nem küzdheti ki saját uralmát, ha nem bírja egyelőre szövetségesül az egész népet, ha nem lép fel ennélfogva többé-kevésbé demokratikusan.

De a restaurációs korszakot összekötni akarni a júliusi korszakkal, a még az abszolutizmussal, a feudalizmussal, a parlagi junkerséggel, a katona- és hivatalnokuralommal birkózó burzsoáziát arra késztetni, hogy a népet máris zárja ki, máris igázza le és dobja félre — ez a kör négyszögesítése, ez olyan történelmi probléma, amelyen még a tett kormánya, még egy Hansemann—Kühlwetter—Milde triumvirátus is zátonyra fog futni.

Köln, július 23. *A polgárőrség-törvény tervezetének a „felettesek választásáról és kinevezéséről"* szóló szakasza igazi *labirintusa a választási módszereknek*. Hajlandók vagyunk Ariadnét játszani és megadni a modern Thészeusznak — a tiszteletreméltó polgárőrségnek — a fonalat, amely keresztülvezeti a labirintuson. De a modern Thészeusz éppoly hálátlan lesz, mint az antik, és miután a Minótauroszt megölte, Ariadnéját — a sajtót — hűtlenül cserbenhagyja majd Naxosz szikláján.

Számozzuk meg a labirintus különböző járatait.

I. járat. Közvetlen választás. 42. §. „A polgárőrség vezetőit felfelé a kapitányig bezárólag a *valóban szolgálatot teljesítő* polgárőrök választják."

Mellékjárat. „A valóban szolgálatot teljesítő polgárőrök", ez csak kis része a valóban „védképes" legénységnek. V. ö. a 15. §-sal és a tegnapelőtti cikkünkkel.

Tehát a „közvetlen" választás is csak úgyszólván közvetlen választás.

II. járat. Közvetett választás. 48. §. „A zászlóalj őrnagyát az illető századok kapitányai, szakaszvezetői és [raj]vezetői választják abszolút szótöbbséggel."

III. járat. A közvetett választás kombinálása királyi kinevezéssel. 49. §. „*Az ezredest* a *király* nevezi ki egy listáról, három jelölt közül, akiket az illető zászlóalj vezetői lefelé a szakaszvezetőkig, ezeket is beleértve, választanak meg."

IV. járat. A közvetett választás kombinálása a parancsnok urak részéről történő kinevezéssel. 50. §. „A segédtiszteket az illetékes parancsnokok nevezik ki a szakaszvezetők közül, a zászlóalj-írnokot a rajvezetők közül, a zászlóalj-dobost a dobosok közül."

V. járat. Közvetlen kinevezés bürokratikus úton. 50. §. „A század őr-

mesterét és írnokát a kapitány, a lovasszázad őrmesterét és írnokát a lovaskapitány, a káplárt a szakaszvezető nevezi ki."

Míg tehát ezek a választási módszerek meghamisított közvetlen választással kezdődnek, végződni *minden* választás hamisítatlan megszüntével, a kapitány, lovaskapitány és szakaszvezető urak kénye-kedvével végződnek. Finis coronat opus.* Csattanóban, élben ez a labirintus nem szenved hiányt.

Az ebből a bonyolult kémiai folyamatból lecsapódó kristályok, a ragyogó ezredestől kezdve le egészen a szürke őrvezetőig, hat évre ülepednek le. 51. §. „A vezetők választásai és kinevezései *hat* évre történnek." Érthetetlen, hogy ilyen elővigyázatossági rendszabályok után miért volt még szüksége a tett kormányának arra a tapintatlanságra, hogy a polgárőrségnek az arcába kiáltsa: *Politikai* intézményből tisztán *rendőrivé* és az *ó-porosz dresszúra* csemeteiskolájává lesztek átszervezve. Minek az illúziót elrabolni!

A *királyi* kinevezés olyannyira *szenttéavatás*, hogy a *„Polgárőrségbíróságok"* című szakaszban az *„ezredes"* számára nem is található bíróság, hanem kifejezetten csak olyan bíróságok fordulnak elő, amelyek felfelé az *őrnagyokig* illetékesek. Hogyan is követhetne el bűnt egy királyi ezredes?

Ezzel szemben a polgárőrként való puszta létezés olyannyira *megszentségtelenítése* a polgárnak, hogy feletteseinek egy szava — a csalhatatlan királyi ezredestől le az első tetszés szerinti fickóig, akit a kapitány úr őrmesternek, avagy a szakaszvezető úr káplárnak kinevezett —, egy szó ezektől elegendő ahhoz, hogy a polgárőrt 24 órára megfosszák *személyes szabadságától* és bezárassák.

81. §. „Minden felettes rendreutasíthatja a szolgálatban *alantasát;* sőt *elrendelheti annak azonnali letartóztatását és 24 órára való bezárását*, ha az alantas a szolgálatban az itasság vagy *egyéb* durva *szolgálatsértés* vétkét követi el."

Természetesen a felettes úr dönti el, hogy *mi* az *egyéb* durva szolgálatsértés, és az *alantas* parírozni tartozik az ordrénak.

Ha tehát a polgár mindjárt ennek a tervezetnek a bevezetőjében azáltal érlelődött hozzá a „rendeltetése lényegéhez", az „alkotmányos szabadság oltalmazásához", hogy megszűnt az lenni, ami Arisztotelész szerint az ember rendeltetése — megszűnt „zoon politikon", „politikai állat" lenni —, tökélyre csupán azáltal viszi hivatását, hogy kiszolgáltatja polgári szabadságát valamely ezredes vagy káplár kénye-kedvének.

A *„tett kormánya"* úgy látszik sajátságos keleti-misztikus elképzelések-

* — A befejezés koronázza meg a művet.[239] — *Szerk.*

nek, egyfajta *Moloch-kultusznak* hódol. Hogy oltalmazza a kormányzati prezidensek, a polgármesterek, a rendőrkapitányok és rendőrfőnökök, a rendőrbiztosok, az államügyészségi hivatalnokok, a törvényszéki elnökök vagy igazgatók, a vizsgálóbírók, a békebírók, a falusi bírók, a miniszterek, a lelkészek, az aktív szolgálatban levő katonai személyek, a határ-, vám-, adó-, erdő- és postahivatalnokok, az összes börtönigazgatók és börtönőrök, a közbiztonsági végrehajtó hivatalnokok és a 25 éven aluliak illetve 50 éven felüliek „alkotmányos szabadságát" — csupa olyan személyét, akik a 9., 10., 11. §§ szerint nem tartoznak a polgárőrséghez —, hogy oltalmazza a nemzet ezen elitjének „alkotmányos szabadságát", a nemzet többi részének meg kell ölnie és véres áldozatként a haza oltárára kell helyeznie a maga alkotmányos szabadságait, le egészen a személyes szabadságig. Pends toi, Figaro! Tu n'aurais pas inventé cela!*

Nem kell utalnunk arra, hogy a *büntetésekről* szóló szakasz kéjes alapossággal van kidolgozva. Hiszen „rendeltetésének lényege" szerint az egész intézmény csak büntetés kell hogy legyen egy tiszteletreméltó polgárság konstitucionális és népőrségi vágyaiért. Még csak annyit jegyzünk meg, hogy a *törvényileg* meghatározott bűneseteken kívül a polgárőrség magna chartája, a *királyi ezredes* által az őrnagy bevonásával és az apokrif „kerületi képviselet" jóváhagyásával összeállított *szolgálati szabályzat* is indítékot ad a büntetések egy új mintakollekciójához (lásd a 82. és az utána következő §-okat). Magától értetődik, hogy a *börtönbüntetések pénzbüntetésekkel* helyettesíthetők avégett, hogy a *fizetőképes* és a *nem-fizetőképes* polgárőrség közötti különbség, a polgárőrség *burzsoáziája* és *proletariátusa* közötti, a „tett kormánya" által feltalált különbség egy főbűnfenyítő[241] szentesítést kapjon.

Az *exempciós bírósági illetékességet*, amelyet a tett kormányának az alkotmányban nagyban és egészében fel kell adnia, a polgárőrségbe ismét becsempészi. A polgárőrök és rajvezetők összes fegyelmi vétségei a századbíróságok kompetenciájához tartoznak, amelyek két szakaszvezetőből, két rajvezetőből és három polgárőrből állnak. (87. §.) „Szakaszvezetőtől felfelé az őrnagyig bezárólag a zászlóaljhoz tartozó századok vezetőinek" összes fegyelmi vétségei a zászlóaljbíróságok kompetenciájához tartoznak, amelyek két kapitányból, két szakaszvezetőből és három rajvezetőből állnak. (88. §.) Az őrnagy számára ismét külön exempciós bírósági illetékesség van, mert, rendeli el ugyanez a 88. §, „ha a vizsgálat őrnagyra vonatkozik, akkor a zászlóaljbírósághoz két őrnagy csatlakozik bírósági tagként".

* — Kösd fel magad, Figaro! Te nem eszelted volna ki ezt![240] — *Szerk.*

Végül az ezredes úr, mint már mondottuk, minden bírósági illetékességből *eximálva van.*

A pompás törvénytervezet a következő paragrafussal végződik:

(123. §.) „A polgárőrségnek háború esetén a haza védelmében való közreműködésére vonatkozó rendelkezések, úgyszintén az akkor bekövetkező felfegyverzésére, felszerelésére és ellátására vonatkozó rendelkezések fenntartatnak a hadsereg felépítéséről szóló törvény számára."

Más szavakkal: *A Landwehr*[221] *tovább létezik az átszervezett polgárőrség mellett.*

Nem érdemli-e meg a *tett kormánya* csupán emiatt a törvénytervezet miatt, meg a Dániával való fegyverszünet tervezete miatt[242], hogy *vád alá* helyeztessék?

Der Bürgerwehrgesetzentwurf

A megírás ideje: 1848 július 20., 21., 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 21., 22., 24. (51., 52., 54.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A „Faedrelandet" a Dániával való fegyverszünetről[48]

Köln, július 20. Hogy a haza meggyőződjék arról, hogy az úgynevezett forradalom által, nemzetgyűlésestől, birodalmi kormányzóstól stb., semmi egyebet nem ért el, mint a német nemzet dicsőséges római szent birodalmának teljes megújhodását, idézzük a dán „Faedrelandet"-ből[243] az alant következő cikket. Ez remélhetőleg elegendő lesz arra, hogy még a rend legbizalomteljesebb barátainak is bebizonyítsa, hogy a kétmillió dán, angol közvetítéssel és orosz fenyegetésekkel, megint éppúgy rászedte a negyven millió németet, ahogy ez a „mindenkoron országgyarapítók"[244] alatt minden pillanatban megtörtént.

A „Faedrelandet", Orla Lehmann miniszter saját lapja, a következőképpen nyilatkozik a fegyverszünetről:

„Ha a fegyverszünetet csak reményeinkkel és óhajainkkal kapcsolatban vesszük szemügyre, akkor természetesen nem találhatjuk azt kielégítőnek; ha feltesszük, hogy a kormánynak választása volt e fegyverszünet és ama kilátás között, hogy svéd—norvég segítséggel kikergeti a németeket Schleswigből és rákényszeríti őket, hogy elismerjék Dánia jogát e hercegség ügyeinek a lakóival egyetértésben való rendezésére — akkor persze azt kell mondani, hogy a kormány felelőtlenül cselekedett, amikor beleegyezett a fegyverszünetbe. De nem így állt a választás. El kell fogadnunk, hogy mind Anglia, mind Oroszország — a két nagyhatalom, amely ebben a vitás kérdésben és elintézésében a legközelebbről érdekelt — megkívánta a fegyverszünetbe való beleegyezést mint jövőbeli rokonszenvének és közvetítésének feltételét, s hogy a svéd—norvég kormány ugyanígy megkövetelte a békés egyezkedés megkísérlését, mielőtt bármely hatékony segítségre elhatározná magát, s ezt a segítséget csakis a mindjárt kezdetben megadott korlátozással hajlandó nyújtani: tudniillik nem Schleswig visszahódításához, hanem pusztán Jütland és a szigetek védelméhez. Így tehát az alternatíva a következő volt: egyfelől haladéknyerés, mind a külföldi események menetének kivárására, mind pedig a belső politikai és katonai szervezés befejezésére; másfelől kilátás a túlerő elleni kétségbeesett párviadalra, amely — még ha az előnyös állásokban levő szövetségi

hadsereget a mi feleakkora hadseregünk meg is támadná — szinte lehetetlen, hogy győzelemre, hanem minden bizonnyal arra vezetne, hogy a németek a svéd—norvég hadsereg visszarendelése után az egész félszigetet megszállják; ez olyan harc, amely számunkra a legszerencsésebb esetben drágán megvásárolt, hasztalan győzelmeket, a legszerencsétlenebb esetben pedig összes védelmi erőink kimerülését és egy megalázó békét helyez kilátásba."

A dán lap mármost védelmébe veszi a fegyverszüneti feltételeket mint Dánia számára előnyöseket. Alaptalan az a félelem, hogy a háború újrakezdése télre esik, amikor a német csapatok a jégen át Fünenbe és Alsenbe mehetnének, a németek éppoly képtelenek kibírni ebben a klímában egy téli hadjáratot, mint a dánok, Dánia számára és Schleswig jóérzületű népessége számára viszont igen nagy előnyei vannak egy háromhónapos fegyvernyugvásnak. Ha e három hónapon belül nem kötik meg a békét, akkor a fegyverszünet magától meghosszabbodik tavaszig. A továbbiakban ezt olvashatjuk:

„Hogy a blokád megszűnik és a foglyok szabadlábra kerülnek, azt mindenki rendjén valónak fogja találni; ezzel szemben az elfoglalt hajók kiszolgáltatása talán egyesekben elégedetlenséget keltett. Pedig hát német hajók zsákmányolása inkább kényszereszköz volt, hogy Németországot elijesszük határunk átlépésétől, és semmiképp sem az volt a célja, hogy idegen magántulajdon elsajátítása révén gazdagodjunk; aztán meg ezeknek a hajóknak az értéke korántsem oly nagy, mint némelyek hinni szeretnék. Ha ezek a kereskedelemnek mind nálunk mind egész Európában tapasztalható jelenlegi pangása idején árverésre kerülnének, *legfeljebb* $1^1/_2$ *milliót*, azaz kéthavi háborús költséget hoznának be. Aztán meg kárpótolja ezt a két hercegségnek a németek által való kiürítése és a Jütlandban kivetett rekvirálások kárpótlása. Az alkalmazott kényszereszköz tehát elérte célját, rendben van tehát, hogy felhagyunk vele. És úgy tűnik nekünk, hogy *három tartománynak a kiürítése egy túlerőben levő hadsereg által*, amelynek saját erőnkből való kiverésére semmi kilátás nem volt, tízszeresen felér azzal a kis előnnyel, amelyet az állam a zsákmányolt hajók eladásából húzhatott volna."

A legaggályosabb, úgymond, a 7. §. Ez előírja a hercegségek külön kormányának és ezzel a „schleswig-holsteinizmusnak" további fennmaradását. Dánia királya az ideiglenes kormánynak két általa kinevezendő tagja tekintetében kötve van a schleswig-holsteini *notabilitásokhoz*, és nehéz lesz olyat találnia, aki nem „schleswig-holsteinista". De viszont az „egész zendülés" is kifejezetten dezavuáltatik, az ideiglenes kormány

összes határozatai hatálytalaníttatnak és helyreáll a március 17-e *előtti* állapot.

„Ezzel szemügyre vettük a fegyverszünet leglényegesebb feltételeit dán álláspontról. De próbáljunk csak meg német álláspontra helyezkedni.

Mindaz, amit Németország kíván, az a hajók szabaddá tétele és a blokád megszüntetése.

Amit felad, az a következő:

Először, *a hercegségek*, amelyeket megszállt egy eddig vereséget nem szenvedett és ahhoz is elég erős hadsereg, hogy állásait megtartsa egy kétszer olyan erős hadsereggel szemben, mint amilyen eddig szembenállt vele;

Másodszor, *Schleswig felvétele a Szövetségbe*, amit a szövetségi gyűlés ünnepélyesen kinyilatkoztatott és a nemzetgyűlés a schleswigi képviselők befogadásával jóváhagyott;

Harmadszor, az *ideiglenes kormány*, amelyet Németország törvényesnek ismert el és amellyel mint ilyennel tárgyalt;

Negyedszer, a *schleswig-holsteini párt*, amelynek egész Németország által támogatott követelései elintézetlenül rábízatnak nem-német hatalmak döntésére;

Ötödször, az augustenburgi trónkövetelők[245], akiknek a porosz király személyesen ígért segítséget, de akikről a fegyverszünet egy szóval sem emlékezik meg, akik számára sem amnesztia, sem menedék nincs biztosítva;

Végül *a háború okozta költségek*, amelyek részben a hercegségeket, részben a Szövetséget terhelik, amelyek azonban, *amennyiben a tulajdonképpeni Dánia viselte őket, megtérítteinek*.

Nekünk úgy tűnik, mintha túlerőben levő ellenségeinknek sokkal több kivetni valójuk lehetne ebben a fegyverszünetben, mint nekünk, a lenézett kis népnek."

Schleswignek az az érthetetlen vágya volt, hogy németté legyen. Rendjén való, hogy ezért megbűnhődjék, hogy ezért Németország cserbenhagyja.

A fegyverszünet szövegét holnap közöljük.

Das „Fädreland" über den Waffenstillstand mit Dänemark

A megírás ideje: 1848 július 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 21. (51.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A Dániával való fegyverszünet[48]

Köln, július 21. Olvasóink tudják, hogy mi a dán háborút[49] mindig nagy hidegvérrel szemléltük. Éppoly kevéssé kapcsolódtunk bele a nemzetiek tomboló hetvenkedéseibe, mint a „tenger-mosta Schleswig-Holstein"[246] típusú szalmaláng-lelkesedés örökös kántálásába. Túlságosan is ismertük hazánkat, tudtuk, mit jelent az, Németországra hagyatkozni.

Az események teljesen igazolták szemléletmódunkat. Schleswig akadálytalan meghódítása a dánok által, az ország visszahódítása és a Jütlandba vonulás, a visszavonulás a Schleihez, a hercegség újbóli meghódítása a Königsauig — a háborúnak ez az egész, elejétől végéig érthetetlen vezetése bebizonyította a schleswigieknek, hogy miféle oltalmat várhatnak a forradalmasodott, nagy, erős, egységes stb. Németországtól, a 45 milliós, állítólag szuverén néptől. Hogy azonban minden kedvük elmenjen a németté válástól, hogy a „dán elnyomás" mérhetetlenül kedvesebbé legyen nekik a „német szabadságnál", evégből Poroszország a Német Szövetség nevében tárgyalásokat folytatott arról a fegyverszünetről, melynek szövegét ma szószerinti fordításban közöljük.

Fegyverszünet megkötésekor eddig az volt szokásban, hogy mindkét hadsereg megtartotta állását, és legfeljebb egy keskeny semleges sávot vontak közéjük. Ebben a fegyverszünetben, a „porosz hadi dicsőség" ez első eredményében, a győztes poroszok több mint 20 mértölddel visszavonulnak, Koldingtól egész Lauenburgon innenig, míg a megvert dánok megtartják állásukat Koldingnál és csak Alsent hagyják el. Sőt mi több: a fegyverszünet felmondása esetén a dánok ismét előnyomulnak azokba az állásokba, amelyeket június 24-én elfoglaltak, azaz egy 6—7 mérföld széles csíkot Észak-Schleswigből kardcsapás nélkül újra megszállnak, olyan csíkot, amelyből *kétszer* kiverték őket, míg a németeknek csak Apenradéig és környékéig szabad újra előnyomulniok. Ilymódon „őrzik a német fegyverek becsületét" és a csapatok által négyszer elárasztott, kiszipolyozott Észak-Schleswignek kilátásba helyeznek egy ötödik és hatodik átvonulást!

Még ez sem elég, Schleswig egy része még a fegyverszünet alatt is

dán csapatok által lesz megszállva. A 8. cikkely szerint Schleswiget a hercegségben sorozott ezredek állományával okkupálják, azaz részint azokkal a schleswigi katonákkal, akik részt vettek a mozgalomban, részint azokkal, akik abban az időben Dániában állomásoztak, a dán hadsereg soraiban az ideiglenes kormány ellen harcoltak, dán tisztek vezénylete alatt állnak és minden tekintetben *dán* csapatok. A dán lapok szintén ebből a szempontból nézik a dolgot: „Kétségtelen", mondja a július 13-i „Faedrelandet"[243], „hogy a *hű* schleswigi csapatok jelenléte a hercegségben jelentősen fokozni fogja a néphangulatot, amely most, miután az ország átélte a háború szerencsétlenségeit, erőteljesen ezen szerencsétlenségek előidézői ellen fog fordulni."

Hát még a schleswig-holsteini mozgalom! Ezt a dánok *zendülésnek* nevezik és Poroszország *zendülésként kezeli.* A Poroszország és a Német Szövetség által elismert ideiglenes kormányt könyörtelenül feláldozzák; a Schleswig függetlensége óta kibocsátott összes törvények, rendeletek stb. érvényüket vesztik; ezzel szemben a megszüntetett dán törvények ismét hatályba lépnek. Egyszóval, a híres *Wildenbruch*-féle jegyzék[199] ügyére vonatkozó válasz, amelyet Auerswald úr vonakodott megadni* — ez a válasz megtalálható itt a fegyverszünet-tervezet 7. cikkelyében. Mindaz, ami forradalmi volt a mozgalomban, kíméletlenül meg van semmisítve, és a forradalomból létrejött kormány helyébe legitim, három legitim fejedelem által kinevezett igazgatás lép. A holsteini és a schleswigi csapatokat megint *dánul vezénylik és dánul zabolázzák*, a holsteini és a schleswigi hajók, az ideiglenes kormány legutóbbi intézkedése ellenére, továbbra is „Dansk-Eiendom"** maradnak.

És a tervbe vett új kormány még csak megkoronázza mindezt. Hallgassuk meg a „Faedrelandet"-et: „Ha mi abban a korlátozott körben, amelyből az új kormány dán részről megválasztandó tagjai kikerülnek, valószínűleg nem is találjuk meg az energiának és a tehetségnek, az intelligenciának és a tapasztalatnak azt az egyesülését, amely Poroszországnak a maga válogatásakor rendelkezésre fog állni" — ezzel még nincs elveszve semmi. „A kormány tagjait persze a hercegségek népességéből kell megválasztani; de senki sem tiltja meg nekünk, hogy olyan titkárokat és segítőket adjunk melléjük, akik *másutt születtek* és *laknak*. Ezeknek a titkároknak és kormánytanácsosoknak a kiválasztásában a helyi szempont figyelembe vétele nélkül, rátermettség és tehetség szerint lehet eljárni,

* *V. ö. 168. old.* — *Szerk.*

** — „dán tulajdon" — *Szerk.*

és nem valószínűtlen, hogy e férfiaknak jelentős befolyásuk lesz az igazgatás egész szellemére és menetére. Sőt, remélhetőleg még *magasállású dán hivatalnokok* is elvállalnak ilyen, a hivatali rang tekintetében alárendelt posztot; a jelenlegi viszonyok között minden jó dán megtiszteltetésnek fogja venni az ilyen állást."

A kormánylap tehát a hercegségeknek nemcsak dán csapatokkal, hanem dán hivatalnokokkal való elárasztását is kilátásba helyezi. Egy félig-dán kormány fogja felütni székhelyét Rendsburgban, elismerten a Német Szövetséghez tartozó területen.

Ezek a fegyverszünet előnyei Schleswig számára. Németország számára éppily nagyok az előnyei. Schleswignek a Szövetségbe való felvételét egy szóval sem említik meg, ellenkezőleg, az új kormány összetétele *formálisan dezavuálja* a Szövetség határozatát. A Német Szövetség választ Holstein képviseletében, a dán király *Schleswig számára*. Schleswig tehát nem német, hanem dán fennhatóság alatt áll.

Németország ebben a dán háborúban valóban érdemet szerezhetett volna azáltal, hogy kikényszeríti a Sund-vámnak[247], ennek az ó-feudális rablásnak a megszüntetését. A német tengerparti városok, amelyekre nyomásként nehezedett a blokád és hajóinak zsákmányul ejtése, szívesen elviselték volna ezt a nyomást még tovább is, ha elérhetővé válik a Sund-vám megszüntetése. A kormányok mindenütt el is terjesztették, hogy a Sund-vám megszüntetése mindenképpen kikényszerítendő. És mi lett ebből a hetvenkedésből? Anglia és Oroszország a Sund-vám megtartását akarja, és a szófogadó Németország természetesen engedelmeskedik.

Hogy a hajók visszaadása ellenében megtörténik a jütlandi rekvirálások megtérítése, ez magától értetődik azon elv alapján, hogy Németország elég gazdag dicsőségének megfizetésére.

Ezek azok az előnyök, amelyeket a Hansemann-kormány a német népnek ebben a fegyverszünet-tervezetben nyújt! Ezek a gyümölcsei egy kicsiny, $1^1/_2$ milliós népecske elleni háromhónapos harcnak! Ez az eredménye nemzeti lapjaink, hatalmas dánfalóink minden hencegésének!

Úgy hírlik, hogy a fegyverszünetet nem kötik meg. Wrangel tábornok, Beseler által buzdítva, az Auerswald errevonatkozó parancsát hozó Pourtalès gróf minden kérése ellenére, porosz tábornoki kötelességére való minden figyelmeztetés ellenére véglegesen megtagadta a fegyverszünet aláírását. Wrangel kijelentette, hogy ő mindenekelőtt a német központi hatalom parancsainak van alárendelve, az pedig nem fog beleegyezni, ha nem tartják meg a hadseregek mostani állását és ha az ideiglenes kormány nem marad helyén a békéig.

Így a porosz tervezet nyilván nem kerül megvalósításra; de ennek ellenére érdekes marad, mint bizonyíték arra, hogy Poroszország, ha élre áll, hogyan ért Németország becsületének és érdekeinek megőrzéséhez.

Der Waffenstillstand mit Dänemark

A megírás ideje: 1848 július 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 22. (52.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A torinói „Concordia"

Köln, július 23. Nemrégiben megemlékeztünk a Firenzében megjelenő „*L'Alba*" című lapról,* mely az Alpokon át testvérkezet nyújtott nekünk. Várható volt, hogy egy másik újság, a torinói „*La Concordia*"[248], egy ellentétes színezetű lap, ugyancsak nyilatkozni fog ellentétes, bár korántsem ellenséges módon. Egy korábbi számában a „Concordia" úgy vélte, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" minden párt mellett kiáll, hacsak az „*el van nyomva*". Ehhez a kevéssé elmés kitaláláshoz a prágai eseményeknek részünkről történt megítélése, a reakciós Windischgrätzcel és Társaival szembenálló demokrata párt iránti részvétünk** segítette hozzá. Időközben a torinói újság talán világosabb képet kapott az úgynevezett *cseh* mozgalomról***.

Legújabban azonban a „Concordia" indíttatva érezte magát arra, hogy a „Nuova Gazzetta Renaná"-nak° egy többé-kevésbé doktrinér cikket szenteljen. Olvasta lapunkban a Berlinbe egybehívott munkáskongresszus programját[249], és a munkások által megvitatandó nyolc pont erősen nyugtalanítja.

Az egész program hűséges lefordítása után valamiféle kritikába kezd a következő szavakkal:

„Ezekben az indítványokban sok igaz és igazságos dolog van, de a »Concordia« árulást követne el saját hivatásával szemben, ha nem emelne szót a szocialisták tévedései ellen."

Mi a magunk részéről szót emelünk a „Concordia" „tévedése" ellen, amely abban áll, hogy az illető bizottság által a munkáskongresszus számára felállított és általunk csupán leközölt programot a *mi sajátunknak* nézte. Mindamellett készek vagyunk a „Concordiá"-val nemzetgazdasági vitába

---

* *V. ö. 144. old.* — *Szerk.*
** *V. ö. 72—73., 99—100. old.* — *Szerk.*
*** *V. ö. 189—193. old.* — *Szerk.*
° — „Neue Rheinische Zeitung"-nak — *Szerk.*

bocsátkozni, mihelyt programja valamivel többet fog nyújtani, mint néhány ismert emberbaráti szólamot és felkapott szabadkereskedelmi dogmát.

Die Turiner „Concordia"

A megírás ideje: 1848 július 23.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 25. (55.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A kényszerkölcsönről szóló törvénytervezet és indokolása[250]

Köln, július 25. A londoni istenáldotta St. Giles-negyednek egy hírhedt csirkefogója megjelent az esküdtek előtt. Azzal vádolták, hogy a City egyik hírhedt fösvényének a pénzesládáját 2000 font sterlinggel megkönnyebbítette. „Esküdt uraim", kezdte a vádlott, „nem hosszú időre veszem igénybe türelmüket. Védekezésem nemzetgazdasági természetű és gazdaságosan fog a szavakkal bánni. Én elvettem Cripps úrtól 2000 font sterlinget. Mi sem bizonyosabb ennél. Ámde én egy magánembertől vettem el, hogy a közönségnek adhassak. Hová lett e 2000 font sterling? Vajon önzően magamnál tartottam? Kutassák át zsebeimet. Ha egy pennyt is találnak, eladom Önöknek a lelkemet egy farthingért*. A 2000 fontot, azt a szabónál, a shopkeepernél**, a vendéglőben stb. találják meg. Mit tettem hát én? Én »*haszontalanul elfekvő* összegeket, *amelyek csakis kényszerkölcsönnel*« voltak a fösvénység sírjából kiragadhatók, »*forgalomba hoztam*«. A forgalomnak egy ügynöke voltam, és a forgalom a nemzeti gazdagság első feltétele. Uraim, Önök angolok! Önök közgazdászok! Önök nem fogják elítélni a nemzet egyik jótevőjét!"

St. Giles közgazdásza Vandiemenslandban[251] ül, és alkalma van elgondolkozni honfitársai elvakult hálátlanságán.

De nem élt hiába. Az ő elvei képezik a *Hansemann-féle kényszerkölcsön* alapját. „A kényszerkölcsön megengedhetősége", mondja Hansemann e rendszabály *indokolásában*, „azon a biztosan megalapozott feltevésen nyugszik, hogy a készpénz egy nagy része magánszemélyek kezében *kisebb vagy nagyobb összegekben haszontalanul* elfekszik, és *csakis kényszerkölcsönnel hozható forgalomba.*"

Ha egy tőkét *feléltek*, forgalomba hozzátok. Ha nem hozzátok forgalomba, *feléli* az állam, hogy forgalomba hozza.

Egy pamutgyáros pl. 100 munkást foglalkoztat. Mondjuk, hogy mindegyiküknek napi 9 ezüstgarast fizet. Tehát napi 900 ezüstgaras, ill. 30

* — negyed pennyért — *Szerk.*
** — szatócsnál — *Szerk.*

tallér vándorol az ő zsebéből a munkások zsebébe és a munkások zsebéből az épicier*, a háztulajdonos, a cipész, a szabó stb. zsebébe. A 30 tallér e vándorlását nevezik a *forgalmának*. Attól a pillanattól fogva, amikor a gyáros a pamutanyagait már csak veszteséggel vagy sehogy sem tudja eladni, megszűnik termelni, megszűnik a munkásokat foglalkoztatni, és a termelés megszűntével megszűnik a 30 tallér vándorlása, megszűnik a *forgalom*. Mi majd kényszer útján helyreállítjuk a forgalmat! kiált fel Hansemann. Miért is hagyja a gyáros a pénzét *haszontalanul* elfeküdni? Miért nem készteti forgalomra? Ha szép az idő, nagy az emberforgalom a szabadban. Hansemann kihajtja az embereket a szabadba, forgalomra kényszeríti őket, hogy helyreállítsa a szép időt! A nagy időcsináló!

A miniszteriális és a kereskedelmi válság megrabolja a polgári társadalom tőkéjét a kamatoktól. Az állam ismét lábra segíti azzal, hogy a tőkét is elveszi.

A zsidó *Pinto*, a XVIII. század híres tőzsdejátékosa, a tőzsdejátékot ajánlja a „forgalomról" szóló könyvében. A tőzsdejáték nem termel ugyan, de előmozdítja a forgalmat, a gazdagságnak egyik zsebből a másikba vándorlását. Hansemann az állampénztárt egy ruletté változtatja, amelyen az állampolgárok vagyona forog. Hansemann-Pinto!

A „kényszerkölcsön-törvény" „*indokolásában*" Hansemann mármost nagy nehézségbe ütközik. Miért nem hozta be az *önkéntes kölcsön* a szükséges összegeket?

Hiszen közismert az a „feltétlen bizalom", amelynek a mostani kormány örvend. Közismert a nagyburzsoázia rajongó hazafisága, amely már semmi másért nem panaszkodik, csak azért, hogy néhány felforgató merészkedik nem osztozni az ő odaadó bizalmában. Hiszen közismertek az összes tartományokból érkezett lojalitási feliratok. És „mindenek ellenére"[252] Hansemann kénytelen a poétikus önkéntes kölcsönt a prózai kényszerkölcsönné változtatni!

A düsseldorfi kerületben pl. nemesek 4000 tallért, tisztek 900 tallért adakoztak — és hol uralkodik nagyobb bizalom, mint a düsseldorfi kerület nemesei és tisztjei között? Nem is szólva a királyi ház hercegeinek hozzájárulásairól.

Magyaráztassuk meg magunknak ezt a jelenséget Hansemann-nal.

„Az *önkéntes* hozzájárulások eddig csak gyéren futottak be. Ez *alkalmasint nem annyira* az állapotaink iránti *bizalom hiányának*, mint az állam *valódi szükséglete* tekintetében való *bizonytalanságnak* tulajdonítandó,

* — fűszeres — *Szerk.*

mivel mindenki azt hitte, hogy kivárhatja, *óhajtják-e és milyen mértékben igénybe venni a nép pénzbeli erőit.* Ezen a *körülményen* alapul az a remény, hogy mindenki erejéhez mérten *önkéntesen* fog hozzájárulni, mihelyt a *hozzájárulási kötelességet* mint *elutasíthatatlan szükségszerűséget* állítják elébe."

Az állam, a legnagyobb ínségben, a hazafisághoz apellál. A legudvariasabban felkéri a hazafiságot, hogy tegyen a haza oltárára 15 millió tallért, mégpedig nem is ajándékként, hanem csupán önkéntes *kölcsönként.* Az emberek a legnagyobb bizalommal viseltetnek az állam iránt, de süketek maradnak segélykiáltásával szemben! Sajnos, olyan *„bizonytalanságban"* vannak „az állam *valódi szükséglete"* tekintetében, hogy a legnagyobb lelki fájdalmak közepette egyelőre arra határozzák el magukat, hogy *semmit sem* adnak az államnak. Pedig a legnagyobb bizalommal viseltetnek az államhatóság iránt, és a tiszteletet érdemlő államhatóság azt állítja, hogy az államnak szüksége van 15 millióra. Éppen bizalomból nem hisznek az államhatóság bizonykodásában, a 15 millióért való jajveszékelését inkább puszta mókázásnak tekintik. Ismerjük annak a derék *pennsylvaniainak* a történetét, aki soha nem kölcsönzött egy dollárt barátainak. Olyan bizalma volt rendezett életvitelükben, olyan hitelt keltett benne üzletük, hogy halála órájáig soha nem tett szert arra a „bizonyosságra", hogy barátainak „valódi szükséglete" az egy dollár. Viharos követeléseiket csak bizalma kipróbálásának tekintette, és e férfiú bizalma rendíthetetlen volt.

A porosz államhatóság az állam összes lakosaiban ilyen pennsylvaniaiakra talált.

Ámde Hansemann úr e furcsa politikai gazdaságtani jelenséget még egy másik figyelemreméltó *„körülménnyel"* is magyarázza önmagának.

A nép azért nem adakozott önkéntesen, „mert azt hitte, hogy kivárhatja, *óhajtják-e és milyen mértékben igénybe venni pénzbeli erőit"*. Más szavakkal: Azért nem fizetett senki önkéntesen, mert mindenki kivárta, *kényszerítik-e majd és milyen mértékben* a fizetésre. Elővigyázatos hazafiság! Felette bonyolult bizalom! Mármost erre a *„körülményre"*, hogy a kékszeműszangvinikus önkéntes kölcsön mögött immár ott áll a sötéttekintetű hipochondriás kényszerkölcsön, „alapítja" Hansemann úr „a *reményt*, hogy mindenki erejéhez mérten *önkéntesen* fog hozzájárulni". Legalább a legmegátalkodottabb kételkedőnek is el kellett vesztenie bizonytalanságát és el kellett nyernie azt a meggyőződést, hogy az államhatóságnak valóban komolyan szüksége van pénzre, márpedig az egész baj, mint láttuk, csakis ebben a kínos bizonytalanságban rejlett. Ha nem adtok, elvétetik tőletek[253], és az elvevés nektek és nekünk kényelmetlenségeket okoz. Reméljük tehát,

hogy bizalmatok enged a maga túlhajtottságából, és üresen csengő frázisok helyett teltcsengésű tallérokban nyilvánul meg. Est-ce clair?*

Bármennyire is *„reményeket"* alapít mármost Hansemann úr erre a *„körülményre"*, *pennsylvaniai* embereinek töprengő lelkülete őt is megfertőzte, és indíttatva érzi magát, hogy a bizalom felkeltésére még erősebb *izgatószerek* után nézzen. A bizalom megvan ugyan, de nem akar előjönni. *Izgatószerek* kellenek neki, hogy kihajtsák lappangó állapotából.

„Hogy azonban az önkéntes részvételnek még erősebb ösztönzést teremtsünk" (erősebbet, mint a kényszerkölcsönre való kilátás), „az 1. §-ban a kölcsön kamata $3^1/_3$ százalékra van tervezve, és nyitva marad egy határidő" (október 1-ig) „ameddig önkéntes kölcsönök 5 százalékos kamattal még elfogadtatnak."

Hansemann úr tehát $1^2/_3$ százalékos *prémiumot* tűz ki az önkéntes kölcsönzésre, és most nyilván folyósulni fog a hazafiság, felpattannak a pénzesládák, és a bizalom aranyáradatai özönlenek az állampénztárba.

Hansemann úr természetesen „méltányosnak" találja, hogy a nagyoknak $1^2/_3$ százalékkal többet fizessen, mint a kisembereknek, akik csak erőszaknak engedve hagyják elvenni maguktól a nélkülözhetetlent. Kevésbé komfortos vagyoni körülményeik büntetéséül ezenfelül még a *fellebbezési költségeket* is viselniök kell majd.

Így teljesedik be a bibliai mondás. Akinek van, annak adatik; de akinek nincs, attól elvétetik.[253]

Köln, július 29. Mint egykor Peel a gabonavámok számára, úgy fedezett fel Hansemann-Pinto a kényszerű hazafiság számára egy „mozgó skálát"[254].

„A hozzájárulási kötelezettség százalékos aránya tekintetében", mondja Hansemannunk az indokolásban, „progresszív skála fogadtatott el, mivel a pénz előteremtésére való képesség nyilvánvalóan a vagyon összegével *számtani* arányban nagyobbodik."

A vagyonnal nagyobbodik a pénz előteremtésére való képesség. Más szavakkal: Amilyen mértékben több pénzzel rendelkezhetünk, olyan mértékben rendelkezhetünk több pénzzel. Eddig mi sem helyesebb. De hogy a pénz előteremtésére való képesség csak *számtani* arányban nagyobbodik, még akkor is, ha a különböző vagyoni összegek *mértani* arányban állnak egymással — ez olyan felfedezése Hansemann-nak, amely nagyobb dicsőséget

* — Világos ez? — *Szerk.*

kell hogy biztosítson neki az utókor szemében, mint Malthusnak az a tétel, hogy a létfenntartási eszközök csak számtani arányban növekszenek, míg a népesség mértani arányban nagyobbodik.

Ha tehát például különböző vagyoni összegek úgy aránylanak egymáshoz, mint

1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512,

akkor Hansemann úr felfedezése szerint a pénz előteremtésére való képesség úgy növekszik, mint

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

A hozzájárulási kötelezettség látszólagos növekedése ellenére tehát a pénz előteremtésére való képesség közgazdászunk szerint ugyanabban a mértékben csökken, amilyenben a vagyon gyarapszik.

Cervantes egy novellájában[255] a legnagyobb spanyol pénzemberrel találkozunk a bolondok házában. Ez az ember kiokoskodta, hogy a spanyol államadósság megsemmisül, mihelyt „a kortez jóváhagyja azt a törvényt, hogy őfelsége összes vazallusai 14-től 60 éves korukig kötelesek havonta egy napot kenyéren és vízen böjtölni, mégpedig tetszés szerint kiválasztandó és meghatározandó napon. Az a ráfordítás azonban, amelyet e napon különben gyümölcsben, főzelékben, húsételben, halban, borban, tojásban és hüvelyesekben fogyasztanának el, átszámítandó pénzre és beszolgáltatandó őfelségének anélkül, hogy — hamis eskü büntetésének terhe alatt — egyetlen fillér is elesnék."

Hansemann lerövidíti az eljárást. Ő felszólította valamennyi spanyolját, akiknek évi 400 tallér jövedelmük van, hogy találjanak egy napot az évben, amelyen 20 tallért nélkülözhetnek. A kisembereket pedig arra szólította fel, hogy a mozgó skála szerint körülbelül 40 napig tartózkodjanak minden fogyasztástól. Ha augusztus és szeptember között nem találnak rá a 20 tallérra, akkor októberben egy bírósági végrehajtó fogja azt megkeresni, miként írva vagyon: Keressetek és találtok[256].

Kövessük tovább azokat az *„indokolásokat"*, amelyeket a porosz Necker feltár előttünk.

„Minden jövedelem", oktat ki bennünket, „amely a szó legtágabb értelmében vett iparűzésből származik, tehát tekintet nélkül arra, hogy fizetnek-e belőle iparadót, mint például az orvosok, ügyvédek jövedelmei, csupán *az üzemi kiadások levonása után* — beleértve az adósságokra fizetendő kamatokat — jöhet figyelembe, *mert csupán e módon található meg a tiszta jövedelem. Ugyanezen okból* nem lehetett igényt támasztani *az ipari üzemtőkére, amennyiben* a *jövedelem* szerint számítandó kölcsönösszeg *magasabbra rúg, mint az üzemtőke szerint számított.*"

Nous marchons de surprise en surprise.* A *jövedelem* csakis *az üzemtőke levonása után* jöhet figyelembe, mert a kényszerkölcsön nem lehet és ne legyen egyéb, mint a *jövedelmi adó* rendkívüli formája. És az üzemköltségek éppoly kevéssé tartoznak hozzá az ipari vállalkozó jövedelméhez, mint a fa törzse és a gyökere annak gyümölcseihez. *Ezen okból* tehát, mivel csupán a jövedelem adóztatandó meg és nem az üzemtőke, adóztatják meg éppen az üzemtőkét és nem a jövedelmet, amikor ez előbbi módszer tűnik a fiskus számára profitálóbbnak. Hansemann úrnak tehát teljesen közömbös, hogy „milyen módon találják meg a *tiszta* jövedelmet". Amit ő keres, az az, hogy „milyen módon találják meg" a fiskus számára „a *legnagyobb* jövedelmet".

Hansemann úr, aki kikezdi magát az üzemtőkét, ahhoz a vademberhez hasonlít, aki ledönti a fát, hogy gyümölcseinek birtokába kerüljön.

„Ha tehát" (a törvénytervezet 9. cikkelye) „az ipari üzemtőke szerint kiszabandó kölcsönrészesedés magasabbra rúg, mint a jövedelem tízszeres összege szerinti, akkor a becslés előbbi fajtája lép érvénybe" és ennélfogva maga az „ipari üzemtőke" „vétetik igénybe".

Valahányszor tehát a fiskusnak úgy tetszik, a jövedelem helyett a vagyont veheti követeléseinek alapjául.

A nép szemügyre kívánja venni a titokzatos porosz államkincstárt. A tett kormánya erre a tapintatlan követelésre azzal a kikötéssel válaszol, hogy ő meg átható pillantást vet az összes kereskedői könyvekbe és leltárt vesz fel az összes hatáskörébe tartozók vagyoni állagáról. Poroszországban az alkotmányos éra azzal kezdődik, hogy nem a nép ellenőrizteti az államvagyont, hanem az állam a népvagyont, hogy ilymódon ajtót-kaput nyisson a bürokráciának a polgári érintkezésbe és a magánviszonyokba való legszemérmetlenebb beavatkozáshoz. Belgiumban az állam szintén kényszerkölcsönhöz folyamodott, de szerényen az adólajstromokhoz és a jelzálogkönyvekhez, meglevő közokiratokhoz tartja magát. A tett kormánya ezzel szemben átviszi a spártaiságot a porosz hadseregből a porosz nemzetgazdaságba.

„Indokolásában" Hansemann úr igyekszik ugyan mindenféle szelíd szóval és barátságos rábeszéléssel megnyugtatni a polgárt.

„A kölcsön elosztása", suttogja a fülébe, „az *önbecslés* alapján történik." Mindent elkerülünk, ami „gyűlöletes". „*Még csak* az egyes vagyonrészek *sommás* megadása sem követeltetik meg . . . *Az önbecslések felülvizsgálására* összeülő járási bizottságnak *békés* rábeszélés útján kell a megfelelő részesedésre felszólítania, és csak ha ez az út sikertelen, kell felbecsülnie az összeget. Ezen döntés ellen *fellebbezni* lehet a kerületi bizottsághoz stb."

* — Egyik meglepetés a másik után ér bennünket. — *Szerk.*

Önbecslés! Még csak az egyes vagyonrészek *sommás* megadása sem! Békés rábeszélés! Fellebbezés!

„Mondd, mit akarsz hát még?[257]

Kezdjük mindjárt a végével, a *fellebbezéssel.*

A 16. cikkely így rendelkezik: „A behajtás, *tekintet nélkül a benyújtott fellebbezésre,* a kitűzött határidőkben történik, a visszafizetés fenntartásával, amennyiben a fellebbezés indokoltnak találtatik."

Tehát először *végrehajtás* a fellebbezés ellenére, utána indokoltság a végrehajtás ellenére!

Sőt, mi több!

A fellebbezés által okozott „költségek a fellebbezőt terhelik, ha fellebbezését egészben *vagy részben* elvetik, és szükség esetén végrehajtás útján kerülnek beszedésre". (19. cikkely.) Aki ismeri egy pontos vagyonfelbecslés gazdasági lehetetlenségét, első pillanatra látja, hogy a fellebbezés *részben mindig* elvethető, a fellebbező tehát mindenkor megkárosul. Bármilyen természetű is tehát a fellebbezés, elválaszthatatlan árnyéka a pénzbüntetés. Minden tiszteletünk a fellebbezésnek!

A fellebbezéstől, a végtől, menjünk vissza a kezdethez, az *önbecsléshez.*

Hansemann úr, úgy látszik, nem fél attól, hogy spártaijai túlbecsülik önmagukat.

A 13. cikkely szerint „a kölcsön elosztásának *alapja* a hozzájárulásra kötelezettek önmegállapítása". Hansemann úr architektonikája olyan természetű, hogy épületének alapjából korántsem lehet annak további körvonalaira következtetni.

Illetve inkább az „önmegállapítás" — amely egy „nyilatkozat" formájában nyújtandó be a „pénzügyminiszter úr által vagy az ő megbízásából a kerületi kormányzat által meghatározandó hivatalnokoknál" —, ez az alap kap most mélyebb megalapozást. A 14. cikkely szerint „a beadott nyilatkozatok felülvizsgálására egy vagy több bizottság ül össze, amelyeknek elnökét, éppúgy mint egyéb tagjait, akiknek száma legalább *öt, a pénzügyminiszter vagy az általa megbízott hatóság nevezi ki*". Tehát a pénzügyminiszter részéről vagy az általa megbízott hatóság részéről történő *kinevezés* a tulajdonképpeni *alapja* a felülvizsgálatnak.

Ha az önbecslés eltér ennek a pénzügyminiszter által kinevezett járási vagy városi bizottságnak a *„mérlegelésétől"*, akkor az „önbecslőt" felszólítják, hogy *nyilatkozzék.* (15. cikkely.) Mármost akár ad nyilatkozatot, akár nem, minden azon fordul meg, hogy ez *„elegendő-e"* a pénzügy-

miniszter által kinevezett bizottságnak. Ha nem elegendő, „akkor a bizottságnak kell a hozzájárulást *saját becslése* szerint megállapítania és a hozzájárulásra kötelezettet erről *értesítenie*".

Először önmagát becsüli fel a hozzájárulásra kötelezett és értesíti erről a hivatalnokot. Most a hivatalnok végzi el a felbecslést és értesíti erről a hozzájárulásra kötelezettet. Mi lett az „önbecslésből"? Az alap alaposan tönkrement. De amíg az önbecslés csak indítékot nyújtott a kötelezett súlyos „felülvizsgálására", az idegen becslés azonnal végrehajtásba csap át. A 16. cikkely ugyanis így rendelkezik: „A járási (városi) bizottságok tárgyalásai benyújtandók a kerületi kormányzatnak, amelynek ezek alapján *legott* fel kell állítania a kölcsönösszegek beosztását és el kell juttatnia az illetékes pénztárakhoz az [. . .] adókra érvényes előírások szerinti — szükség esetén végrehajtás útján való — beszedésre."

Láttuk már, hogy a fellebbezéseknél nem csupa „rózsa" minden. A fellebbezés útja még más töviseket is rejteget.

Először. A fellebbezéseket felülvizsgáló kerületi bizottságot olyan küldöttekből alakítják, akiket az 1848 április 8-i törvény[34] szerint megválasztott elektorok stb. választanak.

De a kényszerkölcsön színe előtt az egész állam két ellenséges táborra hullik szét, a makrancosak táborára és ama jóindulatúak táborára, akiknek a teljesített vagy felajánlott hozzájárulásával szemben a járási bizottságnál nem emeltek kifogásokat. A küldötteket csak a jóindulatú táborból szabad választani. (17. cikkely.)

Másodszor. „Az elnöki tisztet a pénzügyminiszter által kinevezendő biztos viseli, aki mellé előadóként egy hivatalnok rendelhető ki." (18. cikkely.)

Harmadszor. „A kerületi bizottság jogosult a *vagyon vagy* a *jövedelem* speciális felbecslését *elrendelni* és evégett *értékbecsléseket felvétetni* vagy *kereskedelmi könyvekbe betekintetni.* Ha ezek az eszközök nem elegendők, akkor a fellebbezőtől esküpótló kijelentés követelhető meg." (19. cikkely.)

Aki tehát nem törődik bele meggondolás nélkül a pénzügyminiszter által kinevezett hivatalnokok „becsléseibe" — az büntetésből esetleg fel kell hogy tárja összes vagyoni viszonyait két bürokratának és 15 konkurrensnek. Tövises ösvénye a fellebbezésnek! Hansemann úr tehát csak gúnyt űz közönségéből, amikor az indokolásban azt mondja:

„A kölcsön elosztása az önbecslés alapján történik. De, hogy ezt *semmi módon* ne tegyük *gyűlöletessé, még csak az egyes vagyonrészek sommás megadása sem követelendő meg.*"

Még Cervantes tervcsinálójának kikötése — a „hamis eskü" büntetésének terhe alatt —, még ez sem hiányzik a tett miniszterének tervéből.

Látszat-indokaival való vesződése helyett Hansemannunk jobban tette volna, ha a komédiában szereplő férfiúval együtt ezt mondja:

„Hogyan akarjátok, hogy régi adósságokat megfizessek és új adósságokat csináljak, *ha nem kölcsönöztök nekem pénzt*?"

E pillanatban azonban, amikor Poroszország a maga különérdekei szolgálatában árulást próbál elkövetni Németország ellen és fellázadni a központi hatalom ellen, *minden hazafinak az a kötelessége*, hogy egyetlen pfenniget se adakozzon önkéntesen a kényszerkölcsönre. Csak a létfenntartási eszközök következetes megvonásával kényszeríthető rá Poroszország, hogy megadja magát Németországnak.

Der Gesetzentwurf über die Zwangsanleihe
und seine Motivierung

A megírás ideje: 1848 július 25., 29.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 július 26., 30. (56., 60.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Kiegyező-viták a járási rendekről[57]

Köln, július 25. (*18-i kiegyező-ülés.*[31]) Mindabból a sok zavaros, céltalan és tisztán személyes dokumentumból és tárgyalásból, amely minden ülés kezdetén előfordul, ma két pontot emelünk ki.

Az első pont *Rodbertus* ex-miniszternek az elnökhöz írásban benyújtott és az emelvényről megismételt nyilatkozata: jóllehet ő a Jacoby-féle javaslatot* *ellenző* szónokként íratta fel magát, mindazonáltal *csakis* annak első, a frankfurti határozatot helytelenítő része ellen, és *egyúttal a kormány* július 4-én adott szóbanforgó *nyilatkozata ellen* akart beszélni. Mint tudvalevő, a vitát megszakították, még mielőtt Rodbertus úr szóhoz jutott.

A második pont *Brodowski* úrnak az összes lengyel küldöttek nevében és a német-lengyel képviselőknek egy önkényes nyilatkozata alkalmából tett nyilatkozata: ő az 1815-ös szerződések alapján és a tartományi rendeknek a Német Szövetségbe való felvételt *ellenző*, a király által kiprovokált nyilatkozata[258] alapján egyáltalában nem ismeri el jog szerintinek Posen egy részének bekebelezését a Szövetségbe. „Későbbi *legális utat* nem ismerek, mivel *a nemzetet még nem kérdezték meg erről.*"

Következik a zárótárgyalás a feliratról. A feliratot, mint tudvalevő, a baloldal e kiáltása: „kétszeres kabinetkérdés!" és általános nevetés közepette elvetették.

Ekkor került sorra a bizottsági jelentés 94 képviselőnek azon javaslatáról, hogy vonják meg a járási rendektől az adókivetés jogosultságát.

Szándékosan bocsátkozunk bele ebbe a tárgyba. Ez megint egyszer emlékezetünkbe idéz egy darab hamisítatlan ó-porosz törvényhozást, és a fokozódó reakció egyre inkább mint felülmúlhatatlan mintát tartja elébünk ezt a törvényhozást, miközben a tett kormánya, amely nem akarja az átmenet kormányát képviselni, napról napra feszélyezetlenebbül tolja fel magát a Bodelschwingh-minisztérium dicsőítőjévé.

A járási rendek számos törvény révén, amelyek mind 1840-nél korábbi

* *V. ö. 208—223. old. — Szerk.*

keltűek, jogosultságot kaptak arra, hogy a járás lakosságára kötelező hatállyal adókat hozzanak határozatba.

Ezek a járási rendek az ó-porosz „képviselet" pompás mintái. A járás összes nagyobb földbirtokkal rendelkező parasztjai *három* képviselőt küldenek; minden város rendszerint *egyet* küld; ámde *minden lovagbirtokos született járási rend.* Egyáltalában nincsenek képviselve a városokban a munkások és a kispolgárságnak egy része, vidéken a kistulajdonosok és a nem helyi illetékességű lakosok, együttvéve az óriási többség. Ezeket a nem képviselt osztályokat a képviselők, és főként a „született járási rend" urak mindazonáltal megadóztatják, és hogy milyen módon és milyen célokra, azt mindjárt meglátjuk.

Ezek a járási rendek, amelyek ráadásul egészen önállóan diszponálhatnak a járási vagyon fölött, adóhatározatok esetében kötve vannak hol a főprezidens, hol a király jóváhagyásához, és ezenkívül, ha megoszlanak és egyik rend különvotumot adott le, még a belügyminiszter döntéséhez is. Láthatjuk, hogy az ó-poroszság milyen fifikusan tudta megőrizni a nagy földbirtokosok „tisztességgel szerzett jogait", de egyúttal a bürokrácia főfelügyeleti jogát is.

Hogy azonban a bürokrácia e főfelügyeleti joga csak azért áll fenn, hogy a zöldasztal jogait megóvja a járási rendek esetleges beavatkozásaitól, nem pedig azért, hogy a járás lakosait, és főként az egyáltalán nem képviselteket, megvédje a járási rend urak beavatkozásaitól — ezt kifejezetten beismeri a központi bizottság jelentése.

A jelentés azzal a javaslattal zárul, hogy szüntessék meg a járási rendeknek adóztatási jogot adó törvényeket.

A javaslatot *Bucher* úr, a referens, fejtette ki. A járási rendeknek éppen azokat a határozatait, amelyek a leginkább nyomták és keserítették a nem képviselteket, hagyták előszeretettel jóvá a kormányzatok.

„Ez éppen egyik átka a rendőrállamnak, amely elvben megbukott, de ténylegesen sajnos mind ez óráig fennáll, hogy egy hivatalnok vagy egy hatóság, minél feljebb áll a mandarinlétrán, annál inkább azt hiszi, hogy mindenhez, még ilyen részletrendszabályokhoz is jobban ért, holott éppen annyival távolabb áll a helyi szükségletektől." — Az indítvány annál inkább javaslandó, mivel nem építő, hanem csupán *romboló;* „tagadhatatlan, hogy a gyűlés a *produktív* tevékenységgel való próbálkozásaiban eddig *nem* volt *szerencsés* . . . tanácsos lenne ezért, hogy egyelőre inkább *romboló* tevékenységnek szenteljük magunkat." A szónok ennélfogva főként az 1815 óta kibocsátott reakciós törvények megszüntetését tanácsolja.

Ez már több volt a soknál. A jelentéstevő nemcsak az ó-poroszságot, a bürokráciát és a járási rendeket nyilvánította elvetendőnek, hanem még a kiegyező-viták eddigi produktumaira is irónikus oldalpillantást vetett. Az alkalom kedvező volt a kormány számára. Különben is az udvarra való tekintetből nem engedhette meg, hogy éppen csak a mostani király alatt kibocsátott törvények szűnjenek meg.

Kühlwetter úr tehát szólásra emelkedik. „A járási rendek úgy vannak összeállítva, hogy berendezkedésük kétségtelenül meg fog változni, amennyiben" — a rendi rezsim egyáltalában ellentmond a törvény előtti egyenlőségnek? Ellenkezőleg! Csupán „amennyiben most még minden lovagbirtokos született járási rend, egy város azonban, ha *mégannyi lovagbirtokot* foglal is magában, csak egy járási rend küldésére jogosult, a paraszti községeket pedig csak három küldött képviseli".

Vessünk egy pillantást a tett kormányának rejtett terveibe. A központi népképviseletnél meg kellett szüntetni a rendiséget, ezen nem lehetett változtatni. De a képviselet kisebb kerületeiben, a járásokban (talán a tartományokban is?) meg fogják kísérelni a *rendi képviselet megtartását* úgy, hogy a polgárok és a parasztok legdurvább lovagi becsapását küszöbölik csupán ki. Hogy Kühlwetter úr nyilatkozata másképp nem fogható fel, kitűnik abból, hogy a központi bizottság jelentése éppenséggel a törvény előtti egyenlőségnek a járási képviseletben való alkalmazását sürgette, Kühlwetter úr azonban ezen a ponton a legmélyebb hallgatással átsiklik.

A javaslat *tartalmával* szemben Kühlwetter úrnak semmi ellenvetni valója nincs; csupán azt kérdezi, hogy szükséges-e ezt a javaslatot „a törvényhozás útján" érvényre juttatni. „Az a veszély, hogy a járási rendek a megadóztatási joggal visszaélhetnek, *alkalmasint nem oly nagy* . . . A kormány felügyeleti joga *semmiképpen* sem *oly illuzórikus*, mint ábrázolták; ez lelkiismeretességgel *folyvást* gyakoroltatott és emellett nevezetesen »az osztályadó legalsó fokozata a hozzájárulásoktól lehetőleg mentesíttetett«."

Természetesen! Kühlwetter úr bürokrata volt Bodelschwingh alatt, és még ha kockáztatja is azt, hogy az egész tett kormányát kompromittálja, meg kell védenie a Bodelschwingh-féle bürokrácia múltbeli hőstetteit. Megjegyezzük, hogy Hansemann úr nem volt jelen, amikor kollégája, Kühlwetter, ilymódon fraternizáltatta őt Bodelschwingh úrral.

Kühlwetter úr kijelenti, hogy már instruálta az összes kormányzatokat, hogy további intézkedésig ne hagyjanak jóvá több járási rendi adót, és hát ezzel a cél el is van érve.

Jentzsch úr elrontja a miniszter úr játékát, megjegyezvén, hogy a járási rendeknél divatban van az úthozzájárulásokat, amelyek többnyire éppen a lovagbirtokoknak a javára szolgálnak, az *osztályadó* szerint elosztani, *amelytől a lovagbirtokok teljesen mentesek*.

Kühlwetter úr és *von Wangenheim* úr, egy érdekelt, igyekszik megvédeni a járási rendeket; nevezetesen von Wangenheim tartományi felsőbírósági bíró úr, a saatzigi járás rendje, nagy dicsérő szózatot mond erről a hírneves intézményről.

Ámde *Moritz* képviselő ismét meghiúsítja a hatást. Mit segít Kühlwetter úr rendelkezése? Ha a kormánynak egyszer távoznia kell, akkor a kormányzatok figyelmen kívül hagyják majd ezt a rendelkezést. Amikor olyan rossz törvényeink vannak, mint ezek, nem látom be, hogy miért ne szüntetnénk meg őket. És ami a tagadott visszaéléseket illeti: „a járási rendek nemcsak hogy visszaéltek az őket megillető járulékkivetési jogosultsággal olymódon, hogy *személyes kedvezményeket* léptettek életbe, hogy olyan kiadásokat határoztak el, amelyek nem a járás közhasznát szolgálták, hanem még útépítésekre is egyeseknek, egy előnyben részesített rendnek az érdekében hoztak határozatokat ... Ruppin járási székvárost össze kell kötni a Hamburg—Berlin vasútvonallal. Ahelyett, hogy az országutat Wusterhausen városán át építenék, noha ez a város kijelentette, hogy a többletköltségeket saját eszközeiből adja, a *kormányzat megtagadta* ettől a kicsiny, ellátatlan várostól az út keresztülvezetését, és az utat inkább *egy és ugyanannak a lovagbirtokosnak három birtokán* keresztül vezette"!!

Reichenbach úr felhívja a figyelmet arra, hogy a kormányrendelkezésnek semmi befolyása nincs a járási rendeknek a járási vagyon feletti, teljesen szabadjára engedett diszpozíciójára.

A *miniszter* néhány suta szólammal válaszol.

Bucher úr kijelenti, hogy ő a minisztert nem is tartja *jogosultnak* arra, hogy olyan rendeleteket bocsásson ki, amelyek fennálló törvényeket *ténylegesen megszüntetnek*. Itt csakis a törvényhozás útján lehet javítani.

Kühlwetter úr még néhány összefüggéstelen szót hebeg a maga védelmére, és azután rátérnek a szavazásra.

A központi bizottság javaslatát, hogy azok a törvények, amelyek a járási rendeknek adóztatási jogot és a járási vagyon feletti rendelkezést adnak, megszüntettessenek, a gyűlés elfogadja a következő toldalékkal: „anélkül, hogy a járási rendeknek e rendelkezések alapján hozott határozatai csorbítást szenvednének."

Mint látható, a tett kormányának „tettei" rendészeti reakciós kísérletekben és parlamenti vereségekben állanak.*

Vereinbarungsdebatten über die Kreisstände
A megírás ideje: 1848 július 25.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 26. (56.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

* A cikk után a „Neue Rheinische Zeitung"-ban ez a zárójeles megjegyzés olvasható: „Befejezése következik." A porosz nemzetgyűlés július 18-i ülésére csak az augusztus 2-i számban a „Kiegyező-vita a Valdenaire-ügyről" című cikk tér vissza (*v. ö. 275 278.* old.). — *Szerk.*

A demokrata egyletek feloszlatása Badenban

Köln, július 27. Az egyesülési jog ellen hozott reakciós rendészeti intézkedések megszakítás nélkül követik egymást. Először a stuttgarti demokrata egyletet szüntetik meg, aztán a heidelbergit.* A siker vakmerővé teszi a reakció urait; a badeni kormány most megszünteti az összes demokrata egyleteket Badenban.

Ez ugyanabban a pillanatban történik, amikor a frankfurti soi-disant** nemzetgyűlés azzal foglalkozik, hogy az egyesülési jogot mint „a német nép alapjogainak" egyikét örök időkre biztosítsa.

A szabad egyesülési jog alapfeltétele, hogy egyetlen egyletet, egyetlen társaságot sem oszlathat fel vagy tilthat be a rendőrség, hogy ez csak olyan bírói ítélet következtében történhet, amely az egyesületnek vagy cselekedeteinek és céljainak törvénytelenségét állapítja meg és e cselekedetek értelmi szerzőit megbünteti.

Ez az út természetesen túlontúl hosszadalmas *Mathy* úr rendszabályozó türelmetlenségének. Éppen úgy, ahogy túl unalmas volt neki, hogy előbb egy letartóztatási parancsot kieszközöljön, vagy legalábbis magát speciális konstáblerré kineveztesse, amikor a keblében lakozó zsandár sugallatára a „hazaáruló" Ficklert letartóztatta — éppen így megvetendőnek és gyakorlatiatlannak tűnik neki még most is a bírósági, a törvényes út.

Ennek az új rendészeti erőszakoskodásnak az indokolásai felette épületesek. Az egyletek, úgymond, csatlakoztak a demokrata egyleteknek a frankfurti demokrata kongresszus[259] által kezdeményezett, egész Németországra kiterjedő szervezetéhez. Ez a kongresszus „célul tűzte ki egy demokratikus köztársaság kivívását" (mintha ez tiltva volna!), „és hogy milyen eszközökkel szándékoznak elérni ezt a célt, az kitűnik többek között a lázítók iránti szimpátiákból, amelyek ama határozatokban kifejezésre jutnak" (mióta törvénytelen „eszközök" a „szimpátiák"?), „valamint abból is, hogy ezeknek az egyleteknek a központi bizottsága még a német

* *V. ö. 224—225. old.* — *Szerk.*

** — úgynevezett; állítólagos — *Szerk.*

nemzetgyűléstől is megtagadta a további elismerést, és egy új gyűlés megalakítása végett törvénytelen úton a kisebbség formális elszakadásának kieszközlésére hív fel."[260] Ezután a kongresszusnak a demokrata párt megszervezéséről szóló határozatai következnek.

Mathy úr szerint tehát a badeni egyletek felelősek a központi bizottság határozataiért, még ha *nem* is *hajtják végre* őket. Hiszen ha ezek az egyletek a frankfurti bizottság felhívását követve valóban üzenetet intéztek volna a nemzetgyűlés baloldalához és felhívták volna őket a kilépésre, akkor Mathy úr nem mulasztaná el ezt bejelenteni. Hogy egyébként a szóbanforgó felhívás törvénytelen volt-e, efelől nem Mathy úrnak, efelől a bíróságoknak kell dönteni. És a pártnak kerületekbe, kongresszusokba és központi bizottságokba való megszervezését törvénytelennek nyilvánítani — ehhez az embernek valóban Mathy úrnak kell lennie! És vajon a konstitucionális és a reakciós egyesületek[261] nem ezen minta szerint szervezkednek?

Hát persze! „megengedhetetlennek és kártékonynak mutatkozik az, ha az államberendezkedés alapzatát aláássák és így az egyesületek erejével az egész államépületet megingatják".

Hiszen éppen erre való, Mathy úr, az egyesülési jog, hogy az államberendezkedést büntetlenül lehessen „aláásni", magától értetődik, hogy törvényes formában! És ha az egyesületek ereje nagyobb az államénál, annál rosszabb az államnak!

Ismételten felszólítjuk a nemzetgyűlést, ha nem akarja minden tekintélyét elveszíteni, helyezze azonnal vád alá Mathy urat.

Die Auflösung der demokratischen Vereine in Baden

A megírás ideje: 1848 július 27.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 28. (58.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A feudális terhek megszüntetéséről szóló törvény tervezete[262]

Köln, július 29. Ha egy Rajna-vidéki olykor megfeledkeznék arról, hogy mit köszönhet az „idegenuralomnak", a „korzikai zsarnok elnyomásának"[263], akkor olvassa csak el azt a törvénytervezetet a különböző terhek és úrbérek térítésnélküli megszüntetéséről, amelyet Hansemann úr „megvitatás végett" az Úrnak 1848. esztendejében az ő kiegyezőihez eljuttat. Lehnsherrlichkeit, Allodifikationszins, Sterbefall, Besthaupt, Kurmede, Schutzgeld, Jurisdiktionszins, Dreidinggelder, Zuchtgelder, Siegelgelder, Blutzehnt, Bienenzehnt[264] stb. — mily idegenül, mily barbárul hangzanak ezek az értelmetlen elnevezések a feudalizmus francia forradalmi szétzúzása által, a Code Napoléon[98] által civilizált füleinknek! Mily érthetetlen nekünk a középkori szolgáltatásoknak és úrbéreknek ez az egész zagyvaléka, az özönvíz előtti idők limlomjának ez a gyűjteménye.

És mégis, oldd le a te saruidat lábaidról, német hazafi, mert a hely, amelyen állasz, szent föld[265]! Ezek a barbárságok — a keresztény-germán glória romjai, az utolsó szemei egy láncnak, amely végigvonul a történelmen és összekapcsol téged atyáid dicsőségével, fel egészen a cheruszk erdőkig[266]! Ez a dohos lég, ez a feudális iszap, amelyet itt klasszikus hamisítatlanságában látunk viszont, ezek hazánk ősi legsajátabb termékei, és aki igaz német, annak fel kell kiáltania a költővel:

„Ez itt az édes honi lég!
Tüzes arcom érzi máris!
S hazám tapadós mocska itt
ez országúti sár is!"[267]

Ha ezt a törvénytervezetet átolvassuk, akkor az első pillantásra úgy tűnik, mintha mezőgazdaságügyi miniszterünk, *Gierke* úr, Hansemann úr parancsára egy hatalmasan „merész belemarkolást"[268] végezne, mintha egyetlen tollvonással egy egész középkort szüntetne meg, és mindezt ingyen, magától értetődik!

Ha ezzel szemben a tervezet *indokolását* nézzük meg, azt látjuk, hogy

mindjárt annak bizonyításával kezdődik, hogy tulajdonképpen *semmiféle* feudális terhet nem szabad térítés nélkül megszüntetni — tehát egy merész állítással, amely közvetlenül ellentmond a „merész belemarkolásnak".

E két merészség között lavíroz keresztül mármost óvatosan és vigyázatosan a miniszter úr gyakorlati félénksége. Balra „az általános jólét" és a „korszellem követelményei", jobbra a „földesuraságok tisztességgel szerzett jogai", középütt a „falusi viszonyok szabadabb fejlődésének dicséretre méltó gondolata", megtestesíttetvén Gierke úr szemérmes zavarában — micsoda csoportozat!

Elég az hozzá, Gierke úr teljesen elismeri, hogy a feudális terheket általánosságban csak kártalanítás ellenében szabad megszüntetni. Ezzel a legnyomasztóbb, a legelterjedtebb, a legfőbb terhek továbbra is *fennmaradnak*, illetve, mivel a parasztok ténylegesen már eltörölték őket, *újból helyreállíttatnak*.

Ámde, véli Gierke úr, „ha egyes viszonyok, amelyeknek belső megalapozottsága hiányos, vagy amelyeknek fennmaradása nem összeegyeztethető a korszellem és az általános jólét követelményeivel, mégis *kártalanítás nélkül* szűnnek meg, akkor az ezáltal érintettek ismerjék fel, hogy nem csupán a közjónak, hanem saját jólfelfogott érdeküknek is hoznak némi áldozatot avégett, hogy a jogosultak és a kötelezettek viszonyát békéssé és barátivá alakítsák, és ezzel a földbirtoknak egyáltalában megőrizzék azt a helyzetet az államban, amely őt az egésznek az üdvére megilleti".

A forradalom falun az összes feudális terhek tényleges kiküszöböléséből állt. A tett kormánya, amely elismeri a forradalmat, falun azzal ismeri el, hogy suba alatt megsemmisíti. A régi status quót egészében visszahozni lehetetlen; a parasztok minden további nélkül agyonvernék feudális báróikat, ezt még Gierke úr is belátja. Ezért jelentéktelen, csak itt-ott létező feudális terheknek egy pompázatos listáját megszüntetik, és a fő feudális terhet, amely ebben az egyszerű szóban foglalható össze: *robot*, újból helyreállítják.

A nemesség az összes megszüntetendő jogokkal évi nem egész 50 000 tallért áldoz fel, és több milliót ment meg ezzel. Sőt, mint a miniszter reméli, ezzel megbékíti maga iránt a parasztokat és a jövőben még a szavazataikat is megnyeri a kamarai választásoknál. Valóban, az üzlet jó lenne, ha Gierke úr nem számítaná el magát!

A parasztok ellenvetései ezzel kiküszöbölődnének, a nemesség ellenvetései, amennyiben helyzetét helyesen ismeri fel, szintúgy. Marad még a kamara, maradnak a jogi és a radikális konzekvencia-firtatás aggályai.

A megszüntetendő és a nem megszüntetendő terhek közötti különbségnek, amely nem egyéb, mint a meglehetősen értéktelen és a nagyon értékes terhek közötti különbség, a kamara kedvéért egy látszólagos jogi és közgazdasági megalapozottságot kell kapnia. Gierke úrnak ki kell mutatnia a megszüntetendő terhekről 1., hogy belső megalapozottságuk hiányos, 2., hogy az általános jólétnek, 3., hogy a korszellem követelményeinek ellentmondanak, és 4., hogy megszüntetésük alapjában véve nem megsértése a tulajdonjognak, nem kártalanítás nélküli kisajátítás.

Hogy mindezen úrbérnek és szolgáltatásnak a hiányos megalapozottságát bebizonyítsa, Gierke úr elmélyed a hűbérjog legkomorabb régióiba. Felidézi „a germán államoknak egy évezrednyi idő óta tartó" egész, „eredetileg igen lassú fejlődését". De mit segít ez Gierke úron? Minél mélyebbre megy, minél inkább felkavarja a hűbérjog poshadó iszapját, a hűbérjog annál inkább bebizonyítja neki a kérdéses terheknek nem a hiányos, hanem a feudális álláspontból igen szolid megalapozottságát; és a szerencsétlen miniszter csak az általános derültségnek teszi ki magát, ha azon erőlködik, hogy a hűbérjogot modern magánjogi kinyilatkoztatásokra késztesse, a XII. század feudális báróját pedig arra, hogy ugyanúgy gondolkozzék és ítéljen, mint a XIX. század burzsoája.

Gierke úr szerencsésen örökölte von Patow úr alapelvét: mindaz, ami a hűbéruriság és az örök-alattvalóság folyománya, térítés nélkül megszüntetendő, minden egyéb azonban csak megváltandó.* De azt hiszi-e Gierke úr, nagy adag éleselméjűség kell ahhoz, hogy kimutassuk neki, hogy a megszüntetendő terhek egytől-egyig úgyszintén „a hűbéruriság folyományai"?

Nyilván nem kell hozzáfűznünk, hogy Gierke úr a következtetés kedvéért mindenütt modern jogi fogalmakat csempész be a feudális jogi meghatározások közé és végszükség esetén mindig ezekre apellál. Ha azonban Gierke úr e terhek egyikét-másikát a modern jog képzeteivel méri, akkor nem lehet belátni, hogy miért nem teszi ezt valamennyinél. De persze akkor a robot rossz színbe kerülne a személyiség és a tulajdon szabadságával szemben.

De még rosszabbul jár Gierke úr a megkülönböztetéseivel, amikor a közjólétnek és a korszellem követelményeinek az érvét hozza elő. Hiszen magától értetődik: ha ezek a jelentéktelen terhek útjában vannak a közjólétnek és ellentmondanak a korszellem követelményeinek, akkor a robot, az úrdolga, a laudémiák stb. még sokkal inkább. Avagy Gierke úr azt a jogot, hogy a

* *V. ö. 97—98. old. — Szerk.*

parasztok *libáit* megkopasszák (1. §, 14. sz.), időszerűtlennek, azt a jogot azonban, hogy *magukat* a *parasztokat* megkopasszák, időszerűnek találja?

Következik annak bizonyítása, hogy a szóbanforgó megszüntetés nem sért semmilyen tulajdonjogot. Ez a kiáltó valótlanság természetesen csakis látszatra, mégpedig csakis azáltal bizonyítható, hogy a lovagságnak felsorolják, hogy ezek a jogok értéktelenek számára, és ezen értéktelenséget természetesen csakis megközelítőleg lehet bebizonyítani. Gierke úr mármost a legnagyobb buzgalommal végigsorolja az első paragrafusnak mind a 18 szakaszát, és nem veszi észre, hogy ugyanabban a mértékben, amelyben sikerül bebizonyítania a kérdéses *terhek* értéktelenségét, egyúttal *törvénytervezetének értéktelenségét* is bebizonyítja. A jó Gierke úr! Mennyire nehezünkre esik őt édes csalódásából kiragadni és arkhimédészi-feudális köreit széttaposni!

De van mármost még egy nehézség! A most megszüntetendő terhek korábbi megváltásainál, mint minden megváltásnál, a megvesztegetett bizottságok szörnyen becsapták a parasztokat a nemesség javára. A parasztok most a régi kormányzat idején megkötött összes megváltási szerződések felülvizsgálását kívánják, és tökéletesen igazuk van!

Gierke úr azonban semmi effélébe nem mehet bele, mert ezzel „szembenáll a formális jog és törvény", amely egyáltalában minden haladással szembenáll, hiszen minden új törvény megszüntet egy régi formális jogot és törvényt. „Ennek következményei bizonyossággal megjövendölhetők ebben: azért, hogy a kötelezetteknek előnyöket szerezzünk minden idők jogi alapelveinek ellentmondó úton" (forradalmak is ellentmondanak minden idők jogi alapelveinek), „az államban levő földbirtok igen nagy részére, ennélfogva" (!) „magára az államra *kiszámíthatatlan bajt* kellene *hoznunk*!" És most Gierke úr megrendítő alapossággal bebizonyítja, hogy az efféle eljárás „a földbirtok egész jogállapotát kérdésessé teszi és megrendíti, és ezáltal, számtalan perrel és költséggel kapcsolatban, nehezen gyógyítható sebet üt a földbirtokon, a nemzeti jólét legfőbb alapzatán"; hogy ez „beavatkozás a szerződések érvényességére vonatkozó jogi alapelvekbe, olyan támadás a legkétségbevonhatatlanabb szerződésviszonyok ellen, amely következményeiben szükségképpen megrendítené a magánjog stabilitásába vetett minden bizalmat és ezzel az egész üzleti érintkezést a legfenyegetőbb módon veszélyeztetné"!!!

Itt tehát Gierke úr a tulajdonjogba való beavatkozást lát, amely minden jogi alapelvet megrendítene. És miért nem beavatkozás a szóbanforgó terhek térítésnélküli megszüntetése? Itt nemcsak a legkétségbevonhatatlanabb szerződésviszonyok vannak, itt egy időtlen idők óta megtagadha-

tatlanul foganatosított, nem vitatott jogosultság van, míg a felülvizsgálás követelésénél szóbanforgó szerződésekről semmiképpen sem mondható, hogy nem vitatottak, mivel a megvesztegetések és becsapások köztudottak és sok esetben bizonyíthatók.

Nem tagadhatjuk: bármily jelentéktelenek is a megszüntetett terhek, Gierke úr a megszüntetésükkel „a kötelezetteknek előnyöket szerez minden idők jogi alapelveinek ellentmondó úton", amellyel „a formális jog és törvény egyenesen szembenáll"; Gierke úr „szétzilálja a földbirtok egész jogállapotát", gyökerükben támadja meg a „legkétségbevonhatatlanabb" jogokat.

Valóban, Gierke úr, érdemes volt ilyen súlyos bűnöket elkövetni ilyen pauvre* eredmények kedvéért?

Persze, *Gierke úr megtámadja a tulajdont* — ez tagadhatatlan —, de nem a modern, polgári tulajdont, hanem a feudálist. A feudális tulajdon romjain emelkedő polgári tulajdont *erősíti* a feudális tulajdonnak ezzel a szétrombolásával. És pusztán azért nem akarja a megváltási szerződéseket felülvizsgálni, mert ezekkel a szerződésekkel a feudális tulajdonviszonyok *polgáriakká* változtak, tehát mert nem vizsgálhatja felül őket anélkül, hogy egyszersmind formálisan meg ne sértse a polgári tulajdont. És a polgári tulajdon természetesen éppoly szent és sérthetetlen, amily megtámadható és — a szükséghez és a miniszter urak kurázsijához mérten — megsérthető a feudális tulajdon.

Mi mármost e hosszú törvény rövid értelme?

Ez a legcsattanósabb bizonyíték arra, hogy az 1848-as német forradalom csak *paródiája az 1789-es francia forradalomnak*.

1789 augusztus 4-én[87], három héttel a Bastille ostroma után, a francia nép *egy* napon végzett a feudális terhekkel.

1848 július 11-én, négy hónappal a márciusi barikádok után, a feudális terhek végeznek a német néppel, teste Gierke cum Hansemanno**.

Az 1789-es francia burzsoázia egy pillanatra sem hagyta cserben szövetségeseit, a parasztokat. Tudta, hogy uralmának alapja a feudalizmus lerombolása a falun, a szabad, földbirtokos parasztosztály megteremtése volt.

Az 1848-as német burzsoázia minden habozás nélkül elárulja a parasztokat, akik a *legtermészetesebb szövetségesei*, akik egy test és vér vele, akik nélkül tehetetlen a nemességgel szemben.

---

* — szegényes — *Szerk.*

** — tanú rá Gierke és Hansemann[269] — *Szerk.*

A feudális jogok fennmaradása, szentesítésük az (illuzórikus) megváltás formájában, ez tehát az 1848-as német forradalom eredménye. Sok hűhó semmiért!

Der Gesetzentwurf über die Aufhebung
der Feudallasten

A megírás ideje: 1848 július 29.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 július 30. (60.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A „Kölnische Zeitung" angol viszonyokról

Köln, július 31. „Hol fedezhető fel Angliában *a nyoma is a gyűlöletnek* azzal az osztállyal szemben, *amelyet Franciaországban burzsoáziának neveznek*? Ez a gyűlölet *egykor* az arisztokrácia ellen irányult, amely a gabonamonopólium révén nyomasztó, igazságtalan adót szedett az iparkodástól. A burzsoá *Angliában nem élvez kiváltságokat*, ő a maga szorgalmának gyermeke; Franciaországban Lajos Fülöp alatt a monopóliumnak, a kiváltságnak a gyermeke volt."

Ez a nagy, ez a tudós, ez az igazságszerető tétel Wolfers úr egyik vezércikkében található a mindig jólértesült *„Kölnische Zeitung"-ban*[114].

Valóban figyelemreméltó! Angliában létezik a legnagyobb számú, a legkoncentráltabb, a legklasszikusabb proletariátus, olyan proletariátus, amelyet minden öt-hat évben megtizedel egy kereskedelmi válság marcangoló nyomora, éhség és tífusz, amely fele életében fölösleges az iparban és kenyértelen; Angliában minden tizedik ember pauper, és minden harmadik pauper — fogoly a szegénytörvény-bastille-ban[270]; Angliában a szegénygondozás évente csaknem ugyanannyiba kerül, mint a porosz állam összkiadásai; Angliában a nyomort és a pauperizmust nyíltan a jelenlegi ipari rendszer és a nemzeti gazdagság szükséges tényezőjeként proklamálták, és ennek ellenére — hol van Angliában a nyoma is gyűlöletnek a burzsoáziával szemben?

A világ egyetlen országában sem fejlődött ki a tömeges proletariátussal együtt olyan magaslatig a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentét, mint Angliában; a világ egyetlen országa sem mutat fel olyan kiáltó kontrasztokat a legmélységesebb szegénység és a roppant gazdagság között, és ennek ellenére — hol van a nyoma is gyűlöletnek a burzsoáziával szemben?

Természetesen! A munkások egyesülései, amelyek 1825-ig titkosak voltak, 1825 óta pedig nyíltak, a nem *egy* gyáros elleni *egy* napos egyesülések, hanem a gyárosok egész frakciói elleni permanens tartamú egyesülések, egész munkaágak, egész városok egyesülései, végül számtalan munkásnak egész Angliára kiterjedő egyesülései, mindezek az egyesülések és a gyárosok ellen vívott számtalan harcuk, munkabeszüntetéseik, amelyek

erőszakosságokra, bosszúvágyból elkövetett rombolásokra, gyújtogatásokra, fegyveres támadásokra, orgyilkosságokra vezettek, mindez megannyi bizonyítéka a proletariátus szeretetének a burzsoázia iránt!

A munkásoknak a gyárosok ellen vívott egész háborúja, amely immár vagy nyolcvan éve tart, amely géprombolással kezdődött, és egyesüléseken át, a gyárosok személye és tulajdona meg a gyárosokhoz húzó néhány munkás elleni egyes támadásokon át, nagyobb és kisebb lázadásokon át, az 1839-es és 1842-es felkelésen[271] át a legkifejlettebb osztályharccá bontakozott ki, amelyet csak látott a világ; a chartistáknak, a konstituálódott proletárpártnak ez az egész osztályharca a burzsoázia konstituálódott államhatalma ellen, ez a harc, amely még nem vezetett olyan szörnyű véres összeütközésekre, mint Párizsban a júniusi harc, amelyet azonban sokkal nagyobb kitartással, sokkal nagyobb tömegek, sokkal nagyobb területen vívnak — ez a szociális polgárháború a „Kölnische Zeitung" és Wolferse számára természetesen egyetlenegy hosszas bizonyítéka az angol proletariátus szeretetének a felette álló burzsoázia iránt!

Mikor is volt az, amikor divat volt Angliát a szociális ellentétek és harcok klasszikus országaként feltüntetni, és tekintettel Anglia úgynevezett „természetellenes állapotaira" Franciaországot szerencsésnek mondani a maga polgárkirályával, a maga polgári parlamenti harcosaival és a maga jóravaló munkásaival, akik mindig oly bátran verekedtek a burzsoáziáért? Mikor is volt az, amikor a *„Kölnische Zeitung"* naponta ezt a nótát fujta, és az angol osztályharcokban talált alapot arra, hogy Németországot lebeszélje a védővámrendszerről és az abból kifejlődő „természetellenes" melegházi iparról? Ámde a júniusi napok mindent felforgattak. A júniusi harc borzalmai megdermesztették a „Kölnische Zeitung"-ot, és London, Manchester és Glasgow sokmillió chartistája semmivé folyik szét előtte a negyvenezer párizsi felkelő láttán.

Franciaország lett a burzsoázia elleni gyűlölet klasszikus országa és a „Kölnische Zeitung" mostani állításai szerint az volt 1830 óta. Furcsa! Ugyanakkor, amikor az angol agitátorok immár tíz év óta nem fáradnak bele, hogy gyűléseken, brosúrákban, újságokban, az egész proletariátus tetszésétől kísérve, a legizzóbb gyűlöletre szólítsanak fel a burzsoázia ellen, a francia munkás- és szocialista irodalom állandóan a burzsoáziával való megbékélést prédikálta és közben éppen arra támaszkodott, hogy az osztályellentétek Franciaországban még korántsem olyan fejlettek, mint Angliában! És éppen azok az emberek, akiknek puszta nevére a *„Kölnische Zeitung"* háromszor keresztet vet, egy Louis Blanc, egy Cabet, egy Caussidière, egy Ledru-Rollin, éveken át, a februári forradalom előtt és

után, a burzsoáziával való békét prédikálták és ezt többnyire de la meilleure foi du monde* tették. Olvassa el a „Kölnische Zeitung" nevezetteknek összes írásait, olvassa el a „Réforme"-ot[146], a „Populaire"-t[3], olvassa el magukat az utóbbi évek munkásújságjait, például az „Union"-t, a „Ruche populaire"-t, a „Fraternité"-t[272] — dehát elegendő két, mindenkinek ismert műre hivatkoznunk: Blanc-tól az egész „Tíz év történeté"-re, különösen a végére, és ugyancsak tőle a „Forradalom története" mindkét kötetére.

A *„Kölnische Zeitung"* azonban nem marad meg annak a ténynek a puszta *állításánál*, hogy Angliában nem létezik gyűlölet azellen, „amit Franciaországban *burzsoáziának* neveznek" (Angliában is nevezik így, jól értesült Kartársnő, lásd a *„Northern Star"-t* két év óta) — a „Kölnische Zeitung" meg is magyarázza, hogy *miért* kell ennek éppen így és nem másképp lennie.

Peel mentette meg az angol burzsoáziát a gyűlölettől azzal, hogy megszüntette a monopóliumokat és megalapozta a kereskedelmi szabadságot: „Angliában a burzsoá nem élvez kiváltságokat, sem monopóliumot, Franciaországban a monopóliumnak a gyermeke volt... Peel rendszabályai azok, melyek megmentették Angliát a legborzasztóbb forradalomtól."

Peel azzal, hogy az *arisztokrácia* monopóliumát megszüntette, megmentette a *burzsoáziát* a proletariátus fenyegető gyűlöletétől — íme a *„Kölnische Zeitung"* csodálatos logikája!

„Az angol nép, azt mondjuk: az *angol nép* napról napra jobban belátja, hogy csakis a *kereskedelmi szabadságtól* remélhető azoknak az életkérdéseknek a megoldása, amelyek minden mostani szenvedését és aggályát felölelik, a megoldás, amelyet az utóbbi időben vérpatakok közepette kíséreltek meg... Ne feledjük, hogy az *angol néptől* indultak ki az első szabadkereskedelmi eszmék."

Az angol nép! De az „angol *nép*" 1839 óta a szabadkereskedők ellen minden gyűlésükön és a sajtóban harcolt, az Anti-Corn-Law-League[228] legnagyobb dicsfénye idején arra kényszerítette őket, hogy *titkosan* jöjjenek össze és a gyűléseiken való részvételt belépőjegytől tegyék függővé, a legkeserűbb iróniával a free-traderek** gyakorlatát állította szép szavaik mellé — az angol nép a burzsoát és a szabadkereskedőt teljesen azonosítja! Sőt, időről időre pillanatnyilag kénytelen volt az arisztokráciának, a monopolistáknak a segítségét felhasználni a burzsoázia ellen — például a

* — a legnagyobb jóhiszeműséggel — *Szerk.*
** — szabadkereskedők — *Szerk.*

tízórás munkanap kérdésében[273] —, és ez a nép, amely oly jól ért ahhoz, hogy a free-tradereket a *nyilvános* gyűlések emelvényéről lekergesse, ez az „angol *nép*" lenne a szabadkereskedelmi eszmék értelmi szerzője? Gyermeteg együgyűség a „Kölnische Zeitung"-tól, amely a manchesteri és leedsi nagytőkéseknek nemcsak az illúzióit szajkózza, hanem még a szándékos hazugságaikat is áhítattal lesi!

„A burzsoá Angliában nem élvez kiváltságokat, sem monopóliumot." De Franciaországban, ott másképp van: „A burzsoá a munkás számára hosszú idő óta a monopólium embere volt, akinek a szegény földműves 60 százalék adót fizetett ekevasáért, aki kőszenével uzsoráskodott, aki a szőlőművelőket egész Franciaországban éhhalálra kárhoztatta, aki nekik mindent de mindent 20, 40, 50 százalékkal drágábban adott el" . . .

A derék „Kölnische Zeitung" nem ismer más „monopóliumot", mint a *vámét*, ti. azt a monopóliumot, amely csak *látszólag* a munkást, de valójában a burzsoáziát, mindazokat a gyárosokat nyomja, akik nem profitálnak a vámvédelemből. A „Kölnische Zeitung" nem ismer más monopóliumot, mint azt, amely ellen a szabadkereskedő urak Adam Smithtől Cobdenig hadakoznak: a helyi, a törvények csinálta monopóliumot.

De *a tőke monopóliuma*, a törvényhozás nélkül és gyakran a törvényhozás ellenére létező monopólium, ez a „Kölnische Zeitung" urai számára nem létezik. És éppen ez a monopólium az, amely közvetlenül és könyörtelenül nyomja a munkásokat, amely a proletariátus és a burzsoázia közötti harcot szüli! Éppen ez a monopólium a *specifikusan modern* monopólium, amelynek terméke a modern osztályellentétek; és éppen ezeknek az ellentéteknek a megoldása a XIX. század specifikus feladata!

Ez a *tőkemonopólium* azonban mind hatalmasabb, egyetemesebb és fenyegetőbb lesz, *ugyanabban a mértékben, amelyben a többi, kis és helyi monopólium eltűnik.*

Minél szabadabb a konkurrencia minden „monopólium" kiküszöbölése révén, annál gyorsabban koncentrálódik a tőke egy ipari feudalitás kezében, annál gyorsabban teszik tönkre a kisburzsoáziát, annál gyorsabban hajtja a tőkemonopólium országa, Anglia, a maga iparának járma alá a környező országokat. Szüntessétek meg a francia, a német, az olasz burzsoázia „monopóliumait", és Németország, Franciaország, Olaszország proletárokká süllyednek le a mindent elnyelő angol burzsoáziával szemben. Azt a nyomást, amelyet az egyes angol burzsoá az egyes angol proletárra gyakorol, ugyanezt a nyomást fogja akkor az egész angol burzsoázia Németországra, Franciaországra és Olaszországra gyakorolni, és aki ettől kiváltképp szenved, az ezeknek az országoknak a kisburzsoáziája lesz.

Ezek trivialitások, amelyeket manapság már sértés megmagyarázni valakinek — a „Kölnische Zeitung" nagytudományú urait kivéve.

Ezek a mélyenszántó gondolkodók a kereskedelmi szabadságban látják az egyetlen eszközt arra, hogy Franciaország megmeneküljön a munkások és burzsoák közötti megsemmisítő háborútól.

Valóban, az ország burzsoáziáját is lenyomni a proletariátusba, ez az osztályellentétek kiegyenlítésének olyan eszköze, amely méltó a *„Kölnische Zeitung"-hoz*!

Die „Kölnische Zeitung"
über englische Verhältnisse

A megírás ideje: 1848 július 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 augusztus 1. (62.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Kiegyező-vita a Valdenaire-ügyről[57]

Köln, augusztus 1. Megint pótlólag kell beszámolnunk néhány kiegyező-ülésről.[31]

A július 18-i ülésen megtárgyalták a Valdenaire képviselő* behívására vonatkozó javaslatot. A központi alosztály annak elfogadását javasolta. Három rajnai jogász ellene szólalt fel.

Az első *Simons* úr, egykori államügyész, Elberfeldből. Simons úr azt hitte, hogy még az esküdtek vagy a rendőri büntetőbíróság előtt van: közvádlóként lépett fel és formális perbeszédet mondott Valdenaire ellen és az igazságszolgáltatás mellett. Azt mondta: az ügy a vádtanács előtt van, ott gyorsan el fog dőlni, és Valdenaire vagy kiszabadul, vagy pedig az esküdtszék elé utasíttatik. Ha az utóbbi történik, „akkor a legnagyobb mértékben kívánatos, hogy az ügyet ne tagolják szét és az ítélkezést ne tartsák fel". Simons úr szemében az igazságszolgáltatás érdeke — vagyis a vádtanácsoknak, az államügyészeknek és az esküdtszékeknek a kényelme — előbbre való, mint a szabadság érdeke és a népképviselők sérthetetlensége.

Simons úr ezután meggyanúsítja először Valdenaire védelmének tanúit, majd pedig magát Valdenaire-t. Kijelenti, hogy a gyűlést Valdenaire távollétével „nem fosztják meg valamiféle tehetségtől", és nyomban utána illetéktelennek nyilvánítja Valdenaire-t arra, hogy a gyűlésben üljön, ameddig nem tisztázta magát a kormány elleni összeesküvés, illetve a fegyveres erő elleni lázadás minden gyanúja alól. Ami a tehetséget illeti, Simons úr logikája szerint a tekintetes gyűlés kilenc tizedét éppúgy le lehetne tartóztatni, mint Valdenaire urat, anélkül, hogy azt valamiféle tehetségtől megfosztanák; a második érvvel kapcsolatban meg Simons úrnak mindenesetre igen nagy becsületére válik, hogy ő sohasem szőtt „összeesküvéseket" az abszolutizmus ellen, sem pedig „a közhatalom elleni lázadás" bűnét nem követte el március barikádjain.

Miután *Gräff* úr, Valdenaire helyettese, megcáfolhatatlanul bebizonyította, hogy Valdenaire-t semmiféle gyanú nem terheli, a kérdéses cselek-

* *V. ö. 74. old. — Szerk.*

mény pedig nem törvényellenes (mivel az abban állt, hogy a *törvényesen megalakított polgárőrségnek*, amikor az a trieri barikádokat *a magisztrátus hozzájárulásával* elfoglalta, segítséget nyújtott funkcióinak gyakorlásában), Bauerband úr lép fel az ügyészség támogatása végett.

Bauerband úrnak szintén nagyon nyomós aggálya van: „Nem prejudikálná-e Valdenaire behívása az esküdtek jövőbeli ítéletét?" Mélyértelmű kétely, amely *Borchardt* úr azon egyszerű megjegyzése által, hogy Valdenaire be *nem* hívása nem fogja-e szintén prejudikálni az esküdteket? — még megoldhatatlanabbá lesz. A dilemma valóban oly mélyértelmű, hogy megoldására még Bauerband úrnál nagyobb kaliberű gondolkodó is bizonyára hasztalanul fordítana éveket. Talán csak *egy* ember van a gyűlésben, aki elég erős ahhoz, hogy megoldja a talányt: *Baumstark** képviselő.

Bauerband úr meglehetős terjengősen és zavarosan még egy ideig tovább szónokol. Neki *Borchardt* úr válaszol röviden. Utána *Stupp* úr emelkedik fel, hogy szintén Valdenaire ellen szóljon annyit, hogy Simons és Bauerband beszédéhez „minden vonatkozásban semmi" (!) „hozzátenni valója nincs". Ez természetesen elegendő ok arra, hogy addig beszéljen tovább, amíg a vita lezárását követelő kiáltás félbe nem szakítja. Reichensperger II és Wencelius urak szólnak még röviden Valdenaire javára, és a gyűlés elhatározza, mint ismeretes, Valdenaire behívását. Valdenaire úr a gyűlést azzal tréfálta meg, hogy nem tett eleget e hívásnak.

Borchardt úr a következő javaslatot teszi: nehogy halálos ítéleteket, mint ez küszöbön áll, végrehajtsanak, mielőtt a gyűlés Lisiecki úrnak a halálbüntetés eltörlésére tett javaslatáról nyilatkoznék, hozzanak erről a javaslatról nyolc nap múlva határozatot.

Ritz úr úgy véli, hogy ez az elsietett eljárás nem *parlamentáris.*

Brill úr: Ha mi, mint óhajtom, rövid időn belül határozatot hozunk a halálbüntetés eltörléséről, bizonyára nagyon *imparlamentáris* lenne, ha egyelőre valakit lefejeznének.

Az elnök le akarja zárni a vitát, de már ott áll az emelvényen a kedvelt *Baumstark* úr, lángoló tekintettel és orcáján a nemes felháborodás pírjával:

„Uraim, engedjék meg nekem, hogy egy *komoly szót* mondjak! Az itt szóbanforgó tárgy nem olyan természetű, hogy az ember az emelvényre lépjen és így sebtiben a lefejezésről mint valami imparlamentáris dologról beszéljen!" (A jobboldal, amelynek a lefejezés felettébb parlamentárisnak tűnik, viharos bravóban tör ki.) „Ez a legnagyobb, a legkomolyabb jelentőségű tárgy" (Baumstark úr tudvalevően minden tárgyról, amelyről beszél,

* — tavastagságú; nagyon erős, izmos, vállas — *Szerk.*

ezt mondja). „Más parlamentek ... a törvényhozás és a tudomány legnagyobb férfiai" (ti. „az összes államfilozófusok Platóntól le egészen Dahlmannig"*) „200 meg 300 évig foglalkoztak ezzel" (mindegyik?) „és ha Önök azt akarják, hogy szemünkre vessék, hogy egy ilyen fontos kérdésen ilyen könnyedséggel átsiklunk ..." (Bravó!) „Engem nem szorongat semmi, csak a lelkiismeret ... a kérdés azonban túl komoly ... *nyolc nappal több* itt *igazán* nem számíthat!"

A nemes Baumstark képviselő komoly szava a tárgynak csupa legnagyobb, legkomolyabb jelentőségéből a legkönnyelműbb frivolitásba csap át. Valóban, van-e nagyobb frivolitás, mint az, hogy Baumstark úr nyilvánvaló szándéka szerint 200—300 évig vitatkozzanak a halálbüntetés eltörléséről és a közbenső időben vígan hagyjanak tovább lefejezni? „Nyolc nappal több itt igazán nem számíthat", és az ez idő alatt lehulló néhány fej éppoly kevéssé!

A miniszterelnök egyébként kijelenti, hogy egyelőre nem szándékoznak halálos ítéleteket végrehajtani.

Schulze von Delitzsch úrnak néhány éleselméjű szabályzati aggálya után elvetik Borchardt javaslatát, ezzel szemben elfogadják Nethe úr módosítványát, amely a központi bizottságnak a kérdés gyorsabb megvizsgálását ajánlja.

Hildenhagen képviselő a következő javaslatot teszi: Amíg a megfelelő törvényjavaslatot be nem nyújtják, az elnök minden ülést ezzel az ünnepélyes formulával zárjon: „Mi pedig azon a véleményen vagyunk, hogy a kormánynak a legbuzgóbban szorgalmaznia kell az új kommunális törvény benyújtását."

Ez a felemelő előterjesztés sajnos nem a mi polgári időszakunkra készült. „Nem rómaiak, mi, csak pipálgatunk."[205] Az a kísérlet, hogy Grabow elnök úr nyersanyagából egy Appius Claudius klasszikus alakját faragják ki, és az ünnepélyes ceterum censeo-t[274] a kommunális rendtartásra alkalmazzák, „roppant derültséggel" bukott meg.

Azután, hogy *Bredt* képviselő Barmenből még három, meglehetősen szelíd hangú interpellációt intézett a kereskedelemügyi miniszterhez arra vonatkozóan, hogy egész Németországot egyesítsék egy vámterületté és egy hajózási szövetséggé hajózási vámokkal, végül, hogy hozzanak ideiglenes védővámokat; azután, hogy ezekre a kérdésekre *Milde* úrtól ugyancsak igen szelíd, de egyszersmind igen elégtelen válaszokat kapott, *Gladbach* úr fejezi be az ülést. A Lissából való *Schütze* úr javasolni akarta, hogy

* *V. ö. 220. old. — Szerk.*

részesítsék Gladbach urat rendreutasításban a szabadcsapatosok lefegyverzése ügyében mondott energikus szavai miatt*, javaslatát azonban megint visszavonta. De Gladbach úr nagy fesztelenséggel kihívja a bátor Schützét** meg az egész jobboldalt, és az ó-poroszok nagy bosszúságára bohókás anekdotát mesél el egy porosz hadnagyról, aki lován elaludva, a szabadcsapatosok közé poroszkált. Ezek a „Tente baba, tente" dallal köszöntötték őt, és ezért haditörvényszék elé kellett állniok! Schütze úr néhány éppoly felháborodott, mint összefüggéstelen szót dadogott, és ezzel felfüggesztették az ülést.

Vereinbarungsdebatte
über die Valdenairesche Angelegenheit

A megírás ideje: 1848 augusztus 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 2. (63.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* *V. ö. 157., 168—170. old. — Szerk.*
** — lövészt; vadászt — *Szerk.*

Az orosz jegyzék

Köln, augusztus 1. Az orosz diplomácia egyelőre hadsereg helyett egy jegyzékkel tört be, amely az összes németországi orosz követségekhez intézett körlevél formáját öltötte. Frankfurtban, a német birodalmi kormányzóság hivatalos sajtószervében[275] talált ez a jegyzék első szállásra és hamarosan más hivatalos és nemhivatalos lapoknál is barátságos fogadtatásra. Minél szokatlanabb, hogy Nesselrode úr, az orosz külügyminiszter, ezen a módon űz nyilvános államművészetet, annál inkább megérdemlik ezek az üzelmek a közelebbi szemügyrevételt.

Az 1848 előtti boldog időkben a német cenzúra gondoskodott arról, hogy egyetlen szót se nyomtathassanak ki, ami az orosz kormánynak kellemetlen, még a Görögország vagy Törökország rovatban sem.

A gonosz márciusi napok óta ez a kényelmes kiút sajnos el van zárva. Nesselrode úr ezért publicistává lesz.

Szerinte a „német sajtó, amelynek Oroszország elleni gyűlölete egy pillanatra szünetelni látszott", idézte fel a határon foganatosított orosz „biztonsági intézkedéseket" illetően a „legalaptalanabb feltételezéseket és kommentárokat". A gyengédhangú bevezetőre a továbbiakban erősbödés következik, amennyiben ezt mondja: „A német sajtó naponta a legízetlenebb híreszteléseket, a leggyűlölködőbb rágalmakat terjeszti rólunk." Csakhamar azonban „dühödt deklamációk", „forrófejűek" és „álnok rosszakarat" kerülnek szóba.

A legközelebbi sajtópernél egy német államügyész az orosz jegyzéket mint hiteles okmányt alapul veheti vádiratához.

És miért kell a német, kiváltképp a „demokrata" sajtót megtámadni és lehetőleg megsemmisíteni? Mert félreismeri az orosz császár „éppoly jóakaratú, mint önzetlen érzületeit", „őszintén békeszerető intencióit"!

„Mikor volt Németországnak panaszra oka velünk szemben?", kérdi Nesselrode, parancsolója nevében. „Az egész idő alatt, amikor a kontinensen egy hódítónak az elnyomó uralma tartott, Oroszország a vérét ontotta azért, hogy Németországot *integritásának és függetlenségének megtartásában*

támogassa. Az orosz terület már rég fel volt szabadítva, amikor Oroszország még mindig követte német szövetségeseit Európa összes csatatereire és még mindig mellettük állt."

Számos és jólmegfizetett ügynöke ellenére Oroszország a legdurvább csalódásban leledzik, ha azt képzeli, hogy 1848-ban rokonszenvet kelt az úgynevezett felszabadító háborúkra való emlékeztetéssel. És vajon Oroszország értünk, németekért ontotta vérét?

Egészen eltekintve attól, hogy Oroszország 1812 előtt Németország „integritását és függetlenségét" Napóleonnal való nyílt szövetséggel és titkos szerződésekkel „támogatta"[276], később az úgynevezett segítségéért eléggé kárpótolta magát rablással és fosztogatással. Segítsége a vele szövetségben álló fejedelmeknek szólt, melléállása pedig, a kalischi proklamáció[277] ellenére, az abszolutizmus „Isten kegyelméből való" képviselőinek, egy forradalomból kikerült uralkodóval szemben. A Szent Szövetség[278] és csöppet sem szent művei, a karlsbadi, a laibachi, a veronai stb. banditakongresszusok[170], minden szabadelvű szó orosz—német üldözése, az Oroszország által 1815 óta irányított egész politika, persze mély hálát kellett hogy oltsanak belénk. A Romanov-ház, diplomatáival egyetemben, ne nyugtalankodjék — *ezt* az adósságot sohasem fogjuk elfelejteni. Ami az 1814-ben és 1815-ben nyújtott orosz segítséget illeti, ezért az Anglia szubszidiumaival megfizetett melléállásért inkább vagyunk kaphatók bármily más érzésre, mint a háládatosságra.

Az okok annak, aki belelát a dolgokba, kézenfekvők. Ha Napóleon győztes marad Németországban, akkor ismert energikus formulájával legalább három tucat szeretett atyját a hazának eltávolítja. Francia törvényhozás és igazgatás szolid alapot teremtett volna a német egységhez, s megtakarította volna nekünk a 33 éves gyalázatot és a Nesselrode úr által persze magasztalt szövetségi gyűlés zsarnokságát. Néhány napóleoni dekrétum teljesen megsemmisítette volna az egész középkori zagyvalékot, azokat a robotokat és tizedeket, azokat a mentességeket és kiváltságokat, azt az egész feudális gazdálkodást és patriarchalitást, amelyekkel most még hazáinknak minden zegzugában vesződnünk kell. Németország többi része akkor már régen ugyanazon a fokon állna, amelyet a Rajna balpartja nem sokkal az első francia forradalom után elért; most nem lennének sem uckermarki grandjaink, sem pedig pomerániai Vendée-nk[227], és nem kellene többé a „történelmi" és „keresztény-germán" mocsarak fojtó levegőjét belélegeznünk.

De Oroszország nagylelkű. Még ha nem is részesül hálában, császára továbbra is, akárcsak eddig, megőrzi irányunkban régi, „éppoly jóakaratú,

mint önzetlen érzületeit". Igen, „a megbántások és kihívások ellenére sem sikerült a mi érzületeinket" (Oroszország érzületeit) „megváltoztatni".

Ezek az érzületek egyelőre egy „passzív és megfigyelő rendszerben" manifesztálódnak, amelyben Oroszország tagadhatatlanul nagy virtuozitásra vitte. Ért hozzá, hogy kivárja, amíg az alkalmas pillanat elérkezettnek látszik. Nesselrode úr oly naiv, hogy a március óta Oroszországban végbement roppant csapatmozdulatok ellenére el akarja velünk hitetni, hogy az orosz csapatok folyvást „mozdulatlanul állomáshelyeiken maradtak". A klasszikus: „Most, uraim, lóra!"[279] ellenére, Abramowicz varsói rendőrminiszternek a német nép ellen irányuló, szívéből és epéjéből fakadó bizalmas kirohanásai ellenére, a fenyegető és sikeres pétervári jegyzékek ellenére vagy inkább azok miatt, az orosz kormány lelkületét most és továbbra is a „béke és a megbékélés" érzületei hatják át. Oroszország megmarad „őszintén békeszeretőnek és defenzívnek". A Nesselrode-féle körlevélben Oroszország maga a türelem és a jámbor, sokszorosan megbántott és kihívott ártatlanság.

Soroljunk fel néhányat azon bűnök közül, amelyeket a jegyzék felsorolása szerint Németország Oroszország ellen elkövetett: 1. „ellenséges hangulat" és 2. „változtatási láz egész Németországban." A cár oly sok jóakaratával szemben „ellenséges" hangulat! Mily bántó drága sógorunk atyai szívének. És aztán éppenséggel ez az átkozott betegség — „változtatási láz"! Ez tulajdonképpen az első, jóllehet itt a második szörnyűség. Oroszország időről időre egy másik betegséggel ajándékoz meg bennünket — a kolerával. Sebaj! Csakhogy ez a „változtatási láz" nem csupán fertőző, hanem gyakran annyira rosszindulatúvá fokozódik, hogy magas uraságokat igen könnyen arra kényszerít, hogy elsietetten Angliába utazzanak[280]. Netán a „német változtatási láz" volt az egyike azon okoknak, amelyek márciusban és áprilisban ellene szóltak Oroszország behatolásának? 3. bűn: A frankfurti előparlament[13] az Oroszország elleni háborút korszükségletnek tüntette fel. Ugyanez történt a klubokban és az újságokban, és annál megbocsáthatatlanabb módon, mivel a Szent Szövetségnek és az Oroszország, Ausztria meg Poroszország közötti későbbi szerződéseknek a rendelkezései szerint mi németek pusztán a fejedelmek érdekében onthatjuk vérünket, a saját érdekünkben azonban nem. 4. Németországban arról beszéltek, hogy vissza kell állítani a régi Lengyelországot valódi 1772-es határai[281] között. Kancsukát nektek és aztán Szibériába! De nem, amikor Nesselrode a körlevelet írta, még nem ismerte a frankfurti parlament szavazását a poseni bekebelezési kérdésben. A parlament vezekelt a vétkünkért, és most enyhe megbocsájtó mosoly vonul át a cár ajakán.

5. bűne Németországnak: „Sajnálatos háborúja egy északi monarchia ellen."[49] Ezért a merészségért — tekintettel Oroszország fenyegető jegyzékének sikerére, a német hadseregnek Potsdamból megparancsolt sietős visszavonulására, és figyelembe véve a porosz követnek Koppenhágában a háború okairól és céljáról adott magyarázatát[199] — Németországot alighanem enyhébben lehet büntetni, mint ahogy e körülmények nélkül megengedhető lenne; 6. „Németország és Franciaország közötti véd- és dacszövetség nyílt hirdetése." Végül 7. „a lengyel menekültek fogadtatása, ingyen utazásuk a vonatokon és a poseni felkelés[60]".

Ha a diplomatáknak és illetékes személyeknek nem azért adatott volna meg a beszéd, „hogy gondolataikat elrejtsék", akkor Nesselrode és Miklós sógor ujjongva a nyakunkba borulna és bensőségesen megköszönné, hogy Franciaországból, Angliából, Belgiumból stb. annyi lengyelt sikerült odacsalogatni és szállítani minden könnyítéssel Posenba, hogy ott kartáccsal és srapnellel agyonlőjék, pokolkővel megbélyegezzék, lemészárolják, lenyírt fejjel küldjék el stb., és hogy másfelől Krakkóban egy áruló ágyúzással lehetőleg egészen kiirtsák őket.

És Németország e hét halálos bűnével szemben Oroszország mindamellett defenzívában maradt, semmiféle támadásba nem kezdett? Így van, s éppen ezért szólítja fel az orosz diplomata a világot császára békeszeretetének és mérsékletének csodálatára.

Az orosz császár eljárási szabálya, „amelytől eddig egyetlen pillanatra sem tért el", Nesselrode úr szerint ez: „semmi módon nem beavatkozni azoknak az országoknak a belügyeibe, amelyek szervezetüket meg akarják változtatni, ellenkezőleg, hagyni, hogy a népek teljesen szabadon, az ő részéről semmiképp sem gátolva eszközöljék azokat a politikai és társadalmi kísérleteket, amelyekre vállalkozni akarnak, semmiféle hatalmat nem megtámadni, amely őt magát nem támadja meg; ezzel szemben azonban határozottan visszavetni saját belső biztonságának minden csorbítását és őrködni afelett, hogy ha a területi egyensúly valamely ponton megsemmisülne vagy megváltoznék, ez ne a mi jogos érdekeink rovására történjék."

Az orosz jegyzék elfelejti a magyarázó példákat hozzáfűzni. A júliusi forradalom után a császár a nyugati határon egy hadsereget vont össze, hogy szövetségben németországi híveivel, a franciáknak gyakorlatilag bizonyítsa be, miként „szándékozik hagyni, hogy a népek teljesen szabadon eszközöljék politikai és társadalmi kísérleteiket". Hogy eljárási szabályában megzavarták, az nem az ő hibája volt, hanem az 1830-as lengyel forradalomé[282], amely terveinek más irányt adott. Ugyanezt az eljárást láttuk nem sokkal ezután Spanyolországot és Portugáliát illetően. A Don Car-

losnak[172] és Dom Miguelnek[171] nyújtott nyílt és titkos támogatása bizonyság erre. Amikor a porosz király 1842 végén valamiféle rendi alkotmányt akart adni a legkedélyesebb „történelmi" alapon, amely az 1847-es pátensekben[283] olyan jeles szerepet játszott, tudvalevő, hogy Miklós volt az, aki ezt határozottan kikérte magának és bennünket „keresztény germánokat" több évi pátensörömöktől elütött. Azért tette ezt, mint Nesselrode mondja, mert Oroszország sohasem avatkozik bele valamely ország belső szervezetébe. Krakkót aligha kell megemlítenünk. Emlékezzünk csupán a császári „eljárási szabály" legújabb próbájára. A havasalföldiek megdöntik a régi kormányt és helyébe ideiglenesen egy újat tesznek. Az egész régi rendszert át akarják alakítani és a civilizált népek példájára akarnak berendezkedni. „Hogy mármost hagyja, hogy teljesen szabadon eszközöljék politikai és társadalmi kísérleteiket", egy orosz csapattest betör az országba.[284]

Ezután már mindenki magától megtalálhatná ennek az „eljárási szabálynak" Németországra való alkalmazását. Ámde az orosz jegyzék megtakarítja nekünk, hogy saját magunk következtessünk. Azt mondja: „Ameddig a *konföderáció*, bármilyen *új formát* ad is önmagának, a szomszédállamokat érintetlenül hagyja és nem törekszik arra, hogy területe körvonalait kényszer útján tovább tágítsa, vagy jogi kompetenciáját a *szerződések* által neki előírt *határokon* kívül érvényesítse, addig a császár a *belső* függetlenségét is *tisztelni* fogja."

Világosabban hangzik a második erre vonatkozó rész: „Ha Németország valóban eljut oda, hogy megoldja szervezetének problémáját anélkül, hogy belső nyugalma hátrányt szenvedne, anélkül, hogy az új, a nemzetiségére rányomott formák olyanok lennének, hogy a többi állam nyugalmát veszélyeztetnék, akkor ehhez őszintén szerencsét kívánunk magunknak ugyanazokból az okokból, amelyek arra indítottak bennünket, hogy erősnek és egységesnek óhajtsuk korábbi politikai formái között."

A legérthetőbben és a legkevesebb kétséget hagyva cseng azonban a következő rész, ahol a körlevél Oroszországnak azokról a szakadatlan fáradozásairól beszél, hogy Németországban az egyetértést és az egységet javasolja és fenntartsa: „*Persze nem azt a materiális egységet, amelyről ma egy egyenlősítésre és terjeszkedésre sóvárgó demokrácia álmodik*, és amely, ha becsvágyó elméleteit úgy, ahogy azokat felfogja, megvalósíthatná, Németországot előbb vagy utóbb múlhatatlanul minden szomszédos állammal hadiállapotba hozná, — hanem a *morális egységet*, a nézetek és a szándékok őszinte egybehangolását minden politikai kérdésben, amelyet a *Német Szövetségnek* kifelé kell megtárgyalnia.

Ezt az egységet fenntartani, azokat a kötelékeket, amelyek a német kor-

mányokat egymáshoz fűzik, szorosabbra zárni, csupán ez az, amire politikánk törekedett.

Amit annak idején akartunk, azt akarjuk még ma is."

Németország *morális* egységét, mint az előbbiekből láthatjuk, szívesörömest megengedi nekünk az orosz kormány, csak a *materiális* egységet nem, csak azt nem, hogy az eddigi szövetségi-gyűlési-gazdálkodást kiszorítsa egy népszuverenitásra alapított, nem pusztán látszólagos, hanem valóságos és hathatósan eljáró központi hatalom! Micsoda nagylelkűség!

„Amit annak idején" (1848 februárja előtt) „akartunk, azt akarjuk még ma is."

Ez az egyetlen mondat az orosz jegyzékben, amelyet biztosan senki sem fog kétségbe vonni. Megjegyezzük azonban Nesselrode úrnak, hogy akarás és véghezvitel még mindig kettő.

A németek most tökéletesen tudják, hogy mihez tartsák magukat Oroszország tekintetében. Amíg a régi rendszer, új modern színekkel átmázolva, kitart, vagy pedig ha, kizökkenvén „a pillanat ittasságában és egzaltációjában" az orosz és a „történelmi" kerékvágásból, arra ismét engedelmesen visszatérünk — addig Oroszország „őszintén békeszeretőn" fog itt állni.

Az Oroszország belsejében uralkodó viszonyok, a kolera dühöngése, az egyes kerületekben kitört részleges felkelések, a Pétervárott előkészített, de még idejében megakadályozott forradalom, a varsói fellegvárban szőtt összeesküvés, a Lengyel Királyság talajának vulkanikussága[285] — mindezek persze olyan körülmények, amelyek hozzájárultak a cárnak Németország iránti éppoly jóakaratú, mint „önzetlen érzületeihez".

Csakhogy az orosz kormány „passzív és megfigyelő szisztémájára" kétségtelenül sokkal hatalmasabb befolyással volt az események eddigi menete magában Németországban.

Tudná-e Miklós saját személyében ügyleteit jobban ellátni, szándékait gyorsabban kivitelezni, mint ahogy ez Berlin-Potsdamban, Innsbruckban, Bécsben és Prágában, Frankfurtban csakúgy mint Hannoverben, és az orosz morális egységgel ismét telítődött hazánknak szinte minden egyéb meghitt zugában eddig történt? Nem dolgozott-e Pfuel (Pokolkövy)[99], Colomb és a srapnel-tábornok* Posenban, valamint Windischgrätz Prágában úgy, hogy a cár szívének gyönyörben kell úsznia? Nem kapott-e Windischgrätz Potsdamon keresztül egy ragyogó dicsérőlevelet Miklóstól az ifjú Meyendorf úr kezéből? És hagynak-e még valami kívánni valót hátra Oroszország számára Hansemann—Milde—Schreckenstein urak

* Hirschfeld. — *Szerk.*

Berlinben, a Radowitzok, a Schmerlingek és a Lichnowskik Frankfurtban? Nem kell-e a frankfurti parlament *bieder-* és *basser*mannizmusának enyhítő balzsamként hatnia a közelmúlt egynémely fájdalmára? Ilyen viszonyok között az orosz diplomáciának nem volt szüksége arra, hogy hadsereg törjön be Németországba. Teljes joggal elég neki a „passzív és megfigyelő szisztéma" és — az éppen megtárgyalt jegyzék!

Die russische Note

A megírás ideje: 1848 augusztus 1.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 3. (64.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: ⩘

A Hansemann-kormány és az ó-porosz büntetőtörvény-tervezet

Köln, augusztus 3. Már gyakran mondtuk: a Hansemann-kormány minden módon a Bodelschwingh-minisztérium magasztalójává teszi meg magát*; a forradalom elismerése után az ó-porosz gazdálkodás elismerése — „ez a világ folyása"[286]!

Hogy azonban Hansemann úr *arra* a virtuozitásra fogja vinni, hogy Bodelschwingh, Savigny és Társai uraknak még *azokat* a tetteit is dicsőíti, amelyek ellen annak idején mint rajnai Landtag-képviselő a legnagyobb elkeseredettséggel harcolt — ez olyan diadal, amelyre a potsdami kamarilla biztosan nem számított. És íme! Olvassuk el a „Preussischer Staatsanzeiger"[32] legújabb számának következő cikkét:

„*Berlin*, augusztus 1. A »Justizministerialblatt« legújabb száma, »nemhivatalos részében«, statisztikai megjegyzéseket közöl a halálbüntetésről, valamint egy táblázatot azokról a halálos ítéletekről, amelyeket — az úgynevezett demagóg-vizsgálatokban[287] hozott ítéletektől eltekintve — 1826-tól 1843-ig bezárólag kiszabtak és jóváhagytak. E munka az igazságügyminisztérium aktáinak felhasználásával készült, és a tárgy fontosságánál fogva ebben a vonatkozásban különösen felkeltheti a figyelmet. A táblázat szerint a szóbanforgó időszakban:

1. a Rajna-tartományban	kiszabva	189,	jóváhagyva	6	halálos ítélet
2. a többi tartományban	"	237,	"	94	" "
összesen	kiszabva	426,	jóváhagyva	100	halálos ítélet,

amelyekből azonban négy a bűnözők szökése vagy halála miatt nem került végrehajtásra.

Ha az 1847-es új büntetőtörvénykönyv-tervezet ebben az időszakban hatályban lett volna, akkor:

---

* *V. ö. 257—259. old. — Szerk.*

1. a Rajna-tartományban csak 53 kiszabott, 5 jóváhagyott
2. a többi tartományban csak 134 " 76 "

összesen 187 kiszabott, 81 jóváhagyott

halálos ítélet lett volna, feltéve, hogy a jóváhagyásnál ugyanazokat az elveket követik, mint eddig. Így tehát a fennálló törvények szerint halálra ítélt 237 bűnözőre nem szabták volna ki, és 19 kivégzett bűnözőn nem hajtották volna végre ezt a büntetést.

A táblázat szerint évente átlagosan:

1. a Rajna-tartományra $10\,{}^{9}/_{18}$ kiszabott és ${}^{6}/_{18}$ jóváhagyott
2. a többi tartományra 13 " " $5\,{}^{4}/_{18}$ "

halálos ítélet jut, ha azonban a tervezet akkor érvényben lett volna, évente átlagosan:

1. a Rajna-tartományra csak $2\,{}^{17}/_{18}$ kiszabott és ${}^{5}/_{18}$ jóváhagyott
2. a többi tartományra csak $7\,{}^{7}/_{18}$ " " $4\,{}^{4}/_{18}$ "

halálos ítélet jutott volna."

És most csodáljátok meg az 1847-es porosz királyi büntetőtörvény-tervezet enyheségét, kiválóságát, dicső voltát! Talán egy egész halálos ítélettel kevesebbet hajtottak volna végre 18 év alatt a Rajna-tartományban! Micsoda előnyök!

Ámde a számtalan vádlott, akiket elvonván az esküdtszéktől, királyi bírák elítéltek és bezártak volna, a gyalázatos botbüntetések, amelyeket ó-porosz pálcákkal itt a Rajnánál végrehajtottak volna, itt, ahol mi már negyven éve felszabadítottuk magunkat a pálca alól, a Landrecht-lovagok[185] romlott aranyérfantáziája által ismét felidézett, a Code[98] számára ismeretlen erkölcsellenes bűntényekben lefolytatott mocskos tárgyalások, az elkerülhetetlen jogi fogalomzavar, és végül a számtalan politikai per, mint ezen aljas tákolmány zsarnoki és álnok rendelkezéseinek következménye — egyszóval, az egész Rajna-tartomány *elporoszosítása* —, netán azt hiszik a rajnai renegátok Berlinben, hogy mi mindezt akár azért is, hogy *egy* fejjel kevesebb hulljon le, elfelejtenők?

Világos: Hansemann úr az igazságügyi szakmában tényked ő közegével, Märker úrral keresztül akarja vitetni azt, amin Bodelschwingh meg-

feneklett; most valóban hatályba akarja léptetni az oly mélységesen gyűlölt ó-porosz büntetőtörvény-tervezetet.

Ugyanakkor arról értesülünk, hogy az esküdtszékeket csak Berlinben, és ott is csak kísérletképpen vezetnék be.

Tehát: Nem a rajnai jog bevezetése az ó-poroszoknál, hanem az ó-porosz jog bevezetése a Rajna-vidékieknél — ez a nagy eredménye, a hatalmas „vívmánya" a márciusi forradalomnak! Rien que ça.*

Das Ministerium Hansemann
und der altpreussische Strafgesetzentwurf

A megírás ideje: 1848 augusztus 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 4. (65.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* — Semmi más, mint ez. — *Szerk.*

A „Kölnische Zeitung" a kényszerkölcsönről

Köln, augusztus 3. A „Kölnische Zeitung"[114] 215. száma a rajnai hazafisághoz intézett következő felhívást hozza:

„Ahogy éppen most megbízható helyről értesülünk, itt Köln városában az önkéntes kölcsönre máig körülbelül 210 000 tallért, részben készpénzben befizettek, részben jegyeztek. Elvárható, hogy azok, akik eddig nem vettek részt ebben az államkölcsönben, a következő tíz napban felismerik és teljesítik állampolgári kötelességüket, *annál is inkább*, mert hiszen saját hasznuk is azt kell hogy tanácsolja nekik, hogy pénzüket inkább augusztus 10-e *előtt* 5 százalékra adják kölcsön, semmint utána $3\,^1/_3$ százalékra. Különösen szükséges, hogy a falusi lakosok, akik eddig még nem a kellő arányban járultak hozzá e kölcsönhöz, ne mulasszák el ezt a határidőt. *Máskülönben ott, ahol hazafiság és helyes belátás hiányzik, a kényszernek kellene közbelépnie.*"

Teljes $1\,^2/_3$ százalék prémium van kitűzve az adókötelesek hazafiságára, és „mindenek ellenére"[252] a hazafiság megmakacsolja magát lappangó állapotában! C'est inconcevable.* $1\,^2/_3$ százalék különbség! Ellen tud állni a hazafiság ilyen $1\,^2/_3$ százalékos csengő érvnek?

A mi kötelességünk, hogy szeretett Kartársnőnknek ezt a csodálatos jelenséget megmagyarázzuk.

Mivel akar a porosz állam nem 5, hanem csak $3\,^1/_3$ százalékot fizetni? Új adókkal. És ha a közönséges adók, mint előre látható, nem elegendők, akkor egy új kényszerkölcsönnel. És mivel akarja a II. sz. kényszerkölcsönt fizetni? Egy III. sz. kényszerkölcsönnel. És mivel a III. sz. kényszerkölcsönt? A *csőddel*. A hazafiság tehát azt parancsolja, hogy azon utat, amelyre a porosz kormány rálépett, minden lehető módon el kell barikádozni, nem tallérokkal, hanem tiltakozásokkal.

Poroszország továbbá a poseni hun háború[60] miatt már egy 10 millió tallérnyi különadósságnak örvend. Tizenöt millió tallér önkéntes kölcsön tehát csak egy indemnity bill[288] lenne a titkos potsdami kabinet[289] fondor-

* — Ez felfoghatatlan. — *Szerk.*

latai számára, amely a gyenge berlini kabinet parancsai ellenére az oroszok és a reakció érdekében ezt a háborút viselte. A junker ellenforradalom elég leereszkedő ahhoz, hogy polgári és paraszti pénzeszacskókhoz forduljon, hogy azok fizessék ki utólag az ő hőstetteit. És a keményszívű „falusi lakosok" ellenállnak ilyen leereszkedésnek? A „tett kormánya" továbbá a *konstábler-gazdálkodás*[189] számára kér pénzt, és bennetek nincs meg a „helyes belátás" az angolból poroszba átültetett konstáblerkedés áldásai iránt? A „tett kormánya" gúzsba akar kötni benneteket és ti megtagadjátok a pénzt a zsineg beszerzésére? Furcsa hiánya a belátásnak!

A tett kormányának pénz kell, hogy az uckermarki különérdekeket a német egységgel szemben keresztülvigye. És a kölni kormányzati kerület falusi lakosai eléggé elvakultak ahhoz, hogy az $1^2/_3$ százalék prémium ellenére nem akarják viselni az uckermarki-pomerániai nemzetiség védelmének költségeit? Hol marad itt a hazafiság?

A *„végrehajtással"* fenyegetőző hazafias Kartársnőnk buzgalmában elfelejti végül, hogy a kényszerkölcsönt a kiegyező-gyűlés még nem szavazta meg, és hogy miniszteriális tervezetek ugyanazzal a törvényerővel bírnak, mint a „Kölnische Zeitung" vezércikkei.

Die „Kölnische Zeitung"
über die Zwangsanleihe

A megírás ideje: 1848 augusztus 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 4. (65.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Proudhon beszéde Thiers ellen

Párizs, augusztus 3. Tegnapelőtt Proudhon beszédét csak kiragadott részeiben hozhattuk. Most belemegyünk a pontos taglalásába.[290] Proudhon úr azzal a kijelentéssel kezdi, hogy a februári forradalom nem egyéb, mint előtérbe lépése a szocializmusnak, amely minden következő eseményben, ennek a forradalomnak minden következő fázisában érvényre akarta juttatni magát. „Önök végezni akarnak a szocializmussal: nos jó, lássanak hozzá; én segédkezet akarok nyújtani Önöknek ehhez. A szocializmus sikere semmiképp sem egyetlenegy embertől függ; a jelenlegi harc semmiképp sem köztem és Thiers úr között, hanem a munka és a kiváltságok között folyó harc." Proudhon úr ezzel szemben kimutatja, hogy Thiers úr csupán az ő magánéletét támadta és rágalmazta. „Ha erre a talajra helyezkedünk, akkor azt mondom Thiers úrnak: Ám gyónjunk meg mind a ketten! Ismerje be bűneit, én is beismerem a magaméit!" A kérdés, amelyről szó van, a forradalom; a pénzügyi bizottság a forradalmat véletlen eseménynek, meglepetésnek látja, ő, Proudhon, komolyan vette. A 93-as évben a tulajdon megfizette adósságát a köztársaságnak azzal, hogy egyharmadnyi adót fizetett. A 48-as forradalomnak meg kell maradnia egy „arányossági viszonyban". 93-ban az ellenség a zsarnokság és a külföld volt; 48-ban a pauperizmus az ellenség. „Mi ez a droit au travail", a munkára való jog?

„Ha a munka iránti kereslet erősebb lenne a kínálatnál, akkor nem kellenének ígéretek az állam részéről. Ámde nem ez az eset; a fogyasztás nagyon gyenge; az üzletek tele vannak áruval, és a szegények csupaszok! És mégis, melyik ország hajlamosabb arra, hogy fogyasszon, mint Franciaország? Ha 10 millió helyett 100-at, azaz fejenként és naponta 75 frankot adnának nekünk, el is tudnánk fogyasztani." (Derültség a teremben.) — A kamatláb a nép tönkremenésének egyik alapoka. Egy kétmilliárdos nemzeti bank felállítása, amely pénzét kamatok nélkül kölcsönözné ki és a föld meg a házak használatát ingyenessé tenné, mérhetetlen előnyöket biztosítana. (Heves félbeszakítás.) „Ha *ehhez* fogjuk tartani magunkat" (nevetés), „ha a pénz fetisizmusát kiszorítja a fogyasztás realizmusa"

(újabb nevetés), „akkor megvan a munka biztosítéka. Ejtsék el Önök a munkaszerszámok vámját, és meg vannak mentve. Akik ennek az ellenkezőjét mondják, akár girondistáknak, akár hegypártiaknak hívják őket, azok nem szocialisták, nem republikánusok" (ohó, ohó!)... „Vagy a tulajdon fogja földhöz vágni a köztársaságot, vagy pedig a köztársaság vágja földhöz a tulajdont." (Közbekiáltás: befejezni!) Proudhon úr most hosszú fejtegetésekbe bonyolódik a kamat jelentőségéről és arról, hogyan lehetne a kamatlábat nullára redukálni. Amíg ezen a közgazdasági álláspontón marad, addig Proudhon úr gyenge, ha végtelen botrányt idéz is elő ebben a burzsoá-kamarában. De amikor, éppen ettől a botránytól felingerelve, a proletár álláspontjára helyezkedik, akkor szinte ideggörcsökbe esett a kamara.

„Uraim, az én gondolatmenetem más, mint az Önöké; én más álláspontón vagyok, mint Önök! A burzsoázia és a dolgozó osztály között február 24-én megkezdődött a régi társadalom likvidációja. Ez a likvidáció heves vagy békés úton létre fog jönni. Minden a burzsoázia belátásától, nagyobb vagy kisebb ellenállásától függ."

Proudhon úr most „a tulajdon eltörléséről" vallott eszméjének megvilágítására tér át. A tulajdont nem egyszerre, hanem fokozatosan akarja eltörölni, s ezért mondta az újságjában[291], hogy a *földjáradék a föld önkéntes ajándéka*, amelyet az államnak fokozatosan be kell vonnia. „Ennélfogva egyrészt elárultam a burzsoáziának a februári forradalom jelentőségét, felmondtam a tulajdonnak, hogy készen álljon a likvidációra, és a tulajdonosok felelőssé tétessenek vonakodásukért." (Mennydörgő morajlás többfelől.)

Hogyan felelőssé?

„Úgy vélem, ha a tulajdonosok nem akarnak jószántukból likvidálódni, akkor *mi* fogunk hozzálátni a likvidáláshoz."

Több hang: Ki az a *mi*?

Más hangok: A charentoni bolondokházába vele. (Rettentő izgalom; igazi vihar, mennydörgéssel és szélzúgással.)

„Amikor azt mondom, hogy *mi*, akkor én *magamat* a proletariátussal, Önöket pedig a burzsoáziával azonosítom!"

Proudhon úr ezután adórendszerének részletezésébe bocsátkozik és megint „tudományossá" lesz. Ez a „tudomány", amely mindenkor Proudhon gyenge oldala volt, éppen ez válik ebben a korlátolt kamarában az erős oldalává, mivel ez adja neki a merészséget, hogy tiszta, becsületes „tudományával" harcoljon Thiers úr tisztátalan pénzügyi tudománya ellen. Thiers úr bizonyságot tett arról, hogy milyen gyakorlati-pénzügyi

áttekintése van. Az állampénztár az ő igazgatása alatt megcsappant, magánvagyona viszont meggyarapodott.

Amikor a kamara Proudhon úr további fejtegetéseinek már alig szentel figyelmet, ő kereken kijelenti, hogy még legalább $^3/_4$ órányi mondanivalója van. Amikor ezután a kamara nagy része távozni készül, megint a tulajdon elleni közvetlen támadásokra tér át. „Önök egymagával a februári forradalommal eltörölték a tulajdont!" Azt lehetne mondani, hogy az ijedtség az ülőhelyeikhez láncolja ezeket az embereket, valahányszor Proudhon úr egy szót elejt a tulajdon ellen. „Azzal, hogy az alkotmányban elismerik a munkára való jogot, Önök kimondták a tulajdon eltörlésének elismerését." Larochejaquelein megkérdi, hogy lopni van-e joga az embernek. Más képviselők nem akarják engedni, hogy Proudhon úr folytassa.

„Önök nem semmisíthetik meg a faits accomplis-nak" (a megtörténtnek) „a következményeit. Ha adósok és bérlők még fizetnek, azért teszik ezt, mert önként akarják." (Rettenetes zaj. Az elnök rendre utasítja a szónokot: Mindenki köteles megfizetni adósságait.)

„Nem azt mondom, hogy az adóskötelezettségek el vannak törölve, de azok, amelyeket Önök itt védelmezni akarnak, megsemmisítik a forradalmat . . .

Mik vagyunk mi itt, képviselők? Semmik! a világon semmik; a hatalom, amely nekünk hatalmat kölcsönzött, híjával volt az elvnek, az alapnak. A mi egész tekintélyünk erőszak, önkény, az erősebbnek a hatalma." (Újabb viharkitörés.) „Az általános választójog véletlen, s hogy jelentőségre tegyen szert, egy szervezetnek kell megelőznie. Ami bennünket kormányoz, az nem a törvény, az nem a jog, hanem az erőszak, a szükségszerűség, a gondviselés . . . Április 16-a, május 15-e, június 23-a, 24-e és 25-e tények, csupáncsak tények, amelyek a történelemben legitimizálódnak. Mi ma mindent megtehetünk, amit akarunk; mi vagyunk az erősebbek. Ne beszéljünk ezért lázadókról; a lázadók azok, akiknek nincs más joguk, mint az erősebbnek a joga, de ezt a jogot másoknál nem akarják érvényesülni hagyni. Tudom, hogy javaslatomat nem fogják elfogadni. Önök azonban olyan helyzetben vannak, hogy csak úgy kerülhetik el a halált, ha elfogadják javaslatomat. A hitelkérdésről, a munkakérdésről van szó! A bizalom soha többé nem fog visszatérni — nem, az lehetetlen, hogy visszatérjen . . ." (Borzalmas!) „Önök persze mondhatják, hogy egy tisztes, mérsékelt köztársaságot akarnak csinálni: a tőke nem mer mutatkozni olyan köztársaságban, amely demonstrációkat kénytelen csinálni a munkások javára. Ezért, míg a tőke ránk vár, hogy bennünket likvidáljon, mi a tőkére várunk, hogy azt likvidáljuk. Február 24-e felállította a munkára való jogot. Ha

Önök törlik ezt a jogot az alkotmányból, akkor felállítják a felkelésre való jogot.

Helyezzék magukat örökre a szuronyok védelme alá, hosszabbítsák meg örökre az ostromállapotot: a tőke mégis félni fog, a szocializmus pedig rajta tartja a szemét."

A „Kölnische Zeitung"[114] olvasói régtől fogva ismerik Proudhon urat. Proudhon úr — aki, mint az indokolásos napirendretérésben olvasható, megtámadta az erkölcsöt, a vallást, a családot és a tulajdont — nemrégen még dicsőített hőse volt a „Kölnische Zeitung"-nak. Proudhon „úgynevezett társadalomgazdasági rendszerét" párizsi tudósításokban, tárcákban és hosszú értekezésekben részletesen magasztalták. Proudhon értékmeghatározásából, mondták, kell kiindulnia minden társadalmi reformnak. Hogy a „Kölnische Zeitung" hogyan jutott ehhez a veszélyes ismeretséghez, az nem ide tartozik. Ámde bámulatos! A „Kölnische Zeitung"-nak, amely akkoriban megmentőt látott Proudhonban, most nincs elegendő szidalmazó szava arra, hogy őt és „hazug pártját" mint a társadalom aláásóit jellemezze. Proudhon úr már nem Proudhon úr többé?

Amit mi támadtunk Proudhon úrban, az az „utopikus tudomány" volt, amellyel a munka és a tőke, a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentétet ki akarta egyenlíteni.[292] Erre még visszatérünk. Proudhonnak egész bankrendszere, egész termékcseréje semmi egyéb, mint kispolgári illúzió. Most, amikor ennek a homályos illúziónak a keresztülviteléhez kénytelen az egész burzsoá-kamara ellen demokratikusan fellépni, és vele szemben élesen kifejezi ezt az ellentétet, most e kamara az erkölcs és a tulajdon elleni merényletről kiáltozik.

Proudhons Rede gegen Thiers

A megírás ideje: 1848 augusztus 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 5. (66.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Vita az eddigi megváltási törvényhozásról[57]

Köln, augusztus 4. A berlini gyűlés időről időre mindenféle ó-porosz szennyet hoz napvilágra, és éppen most, amikor a fekete-fehér lovagság[293] napról napra arcátlanabbá lesz, az efféle leleplezések nagyon is használhatók.

A július 21-i ülésen[31] megint szó került a feudális terhekre. A központi alosztály az egyik képviselő javaslatára azt indítványozta, hogy az eldöntetlen megváltási és közbirtokfelosztási tárgyalásokat illetve pereket részint hivatalból, részint az érdekeltek egyikének javaslatára szüntessék meg.

Dierschke képviselő kitért a megváltás eddigi módjára. Először kifejtette, hogy már maga a megváltási szabályzat mennyire rászedte a parasztokat. „Így például a robotszolgálatokért" (jobbágyi szolgálatokért) „való kártalanítást nagyon egyoldalúan állapították meg. Nem vették figyelembe, hogy a robotbér, amely a korábbi évszázadokban 1 vagy 2 ezüstgarasban volt kikötve, megfelelt a termények *akkori árának* és a kor viszonyainak, ennélfogva a vállalt munka méltányos egyenértékének kellett tekinteni, úgy hogy se a földesuraságnak, se a szolgálatkötelesnek ne legyen túlzott előnye. Egy szabad bérmunkásnak azonban most napi 2 ezüstgaras helyett 5—6 ezüstgarast kell adni. Ha mármost az érdekeltek egyike a szolgálati viszony megváltását javasolja, akkor a robotnapoknak térített napokra való előzetes redukálása után legalább napi 3 ezüstgaras különbözetet, ennélfogva évi 50 napért 4—5 tallér járadékot kell leróni, amelyet a szegény kisbirtokos nem képes előteremteni, mivel gyakorta alig $^1/_4$ hold földje van és másutt nem talál elegendő munkaalkalmat."

Dierschke úr beszédének ez a része mindenféle elmélkedésekre vezet, amelyek nem nagyon előnyösek az annyit dicsőített 1807—1811-es szabadelvű törvényhozás[120] számára.

Először is kiderül ebből, hogy a robot (sajátosan Sziléziában, amelyről Dierschke úr beszél) semmiképpen sem in natura lerótt járadék vagy árenda, nem kártalanítás a föld használatáért, hanem — Patow és Gierke urak ellenére — merőben „a hűbérúriság és az örök-alattvalóság folyománya", és hogy ezért e nagy államférfiak *saját elvei* szerint *térítés nélkül* kellene azt *eltörölni*.

Miben állt a paraszt kötelezettsége? Abban, hogy az év bizonyos napjain vagy bizonyos szolgálatokra a földesúr rendelkezésére állt. De semmiképpen sem térítés nélkül; olyan bért kapott érte, amely eredetileg teljesen egyenlő volt a szabad munka napszámbérével. A földesúr előnye tehát nem a paraszt térítés nélküli vagy akárcsak olcsóbb munkájában állt, hanem abban, hogy a szokásos bér ellenében munkások álltak rendelkezésére valahányszor szüksége volt rájuk, és anélkül, hogy köteles lett volna foglalkoztatni őket, amikor nem volt rájuk szüksége. A földbirtokos előnye nem a naturális szolgáltatás pénzértékében állt, hanem a naturális szolgáltatásra való *kényszerben;* nem a paraszt gazdasági hátrányában, hanem a paraszt *nem-szabad* voltában állt. És ez a kötelezettség állítólag nem a „hűbérúriság és az örök-alattvalóság folyománya".

Kétség sem fér hozzá, hogy a robotot eredeti jellegénél fogva, ha Patow, Gierke és Társai egyébként következetesek akarnak lenni, *térítés nélkül* kell megszüntetni.

Hogyan áll azonban a dolog, ha *mostani* jellegüket tekintjük?

A robot évszázadokon át ugyanaz maradt, és a robotbér szintén ugyanaz maradt. De a létfenntartási eszközök ára emelkedett, és vele együtt a szabad munka bére. A robot, amely kezdetben gazdaságilag mindkét félnek egyformán előnyös volt, sőt, amely a parasztnak gyakran jól megfizetett munkát szerzett tétlen napjaira, lassanként neki — hogy Gierke úr nyelvén beszéljünk — „valóságos reálteherré", a nagyságos földesúrnak pedig közvetlen pénznyereséggé vált. Ahhoz a bizonyossághoz, hogy mindig elegendő számú munkás áll rendelkezésére, még hozzájött az a csinos összeg, amellyel ezeket a munkásokat a bérükön megrövidítette. Így egy következetes, évszázados rászedéssel a parasztokat bérüknek folyvást növekvő részével csapták be, úgyhogy végül annak már csak egyharmadát vagy csak egynegyedét kapták meg. Tegyük fel, hogy egy parasztporta csak *egy* munkást köteles csak évi 50 napra állítani, és hogy a napi munkabér 300 év óta átlagosan csak 2 ezüstgarassal emelkedett, akkor a nagyságos úr ezen az *egy* munkáson teljes 1000 tallért keresett, úgyszintén 500 tallér kamatján 300 év alatt, 5 százalékkal számítva, 7500 tallért, összesen 8500 tallért *egy* munkáson, olyan becslés szerint, amely a valóságnak a felét sem éri el!

Mi következik ebből? Hogy nem a paraszt lenne köteles visszaadni a nagyságos úrnak, hanem a nagyságos úr a parasztnak, hogy nem a parasztporta lenne köteles járadékot fizetni a lovagbirtoknak, hanem a lovagbirtok a parasztportának.

De nem így ítélnek az 1848-as porosz liberálisok. Ellenkezőleg, a porosz jogászlelkiismeret kijelenti, hogy nem a nemes köteles kártalanítani a

parasztot, hanem a paraszt a nemest a robotbér és a szabad munkabér közötti különbözetért. Éppen *azért, mert* a paraszt a nagyságos úr által ennyi meg ennyi ideig rászedetett a bérkülönbözettel, éppen *ezért* köteles a nagyságos urat a rászedésért kártalanítani. Ámde akinek van, annak adatik, és akinek nincs, attól az is elvétetik, amije van.[253]

A bérkülönbözetet tehát kiszámítják, évi összegét földjáradéknak tekintik, és ebben a formában a nagyságos úr zsebébe folyik. Ha a paraszt ezt meg akarja váltani, akkor 4 százalékkal (mégcsak nem is 5 százalékkal) tőkésítik, és ezt a tőkét, a járadék 25-szörösét, lerója. Látható, hogy a parasztokkal szerfelett kereskedői módon járnak el; a nemesség profitjaira vonatkozó fenti számításunk tehát teljesen jogosult volt.

Emellett aztán előfordul, hogy parasztoknak $^1/_4$ hold rossz földért sokszor 4—5 tallér járadékot kell fizetniök, míg egy egész hold robotmentes, jó föld 3 tallér évjáradékért kapható!

A megváltás a lerovandó tőkeösszeggel egyenlő értékű földdarab átengedésével is történhet. Ezt persze csak nagyobb parasztok tehetik meg. Ebben az esetben a földesúr egy földdarabot kap prémiumként azért az ügyességért és következetességért, amellyel ő és ősei a parasztokat kifosztották.

Ez a megváltás elmélete. Teljesen megerősíti azt, ami minden más országban, ahol a feudalizmust fokozatosan szüntették meg, ami főként Angliában és Skóciában a helyzet volt: a feudális tulajdonnak polgárivá, a hűbérúriságnak tőkévé való átváltozása mindannyiszor a nem-szabadnak egy új, kiáltó becsapása a feudális úr javára. A nem-szabadnak mindannyiszor meg kell *vásárolnia*, drágán kell megvásárolnia a szabadságát. A polgári állam ezen alapelv szerint jár el: Ingyen csak a halál van.

De ez az elmélet még ennél többet is bizonyít.

Ezeknek a parasztokkal szemben támasztott roppant követelményeknek a szükségszerű következménye ugyanis az, mint *Dane* képviselő megjegyzi, hogy a parasztok uzsorások karmai közé kerülnek. Az uzsora szükségszerű kísérője a *szabad* kisparasztok osztályának, amint ezt Franciaország, Pfalz és a Rajna-tartomány bizonyítja. A porosz megváltástudomány véghezvitte azt, hogy a régi tartományok kisparasztjait már az előtt részesítse az uzsora nyomásának örömeiben, hogy szabaddá lettek. Egyáltalában, a porosz kormány mindenkoron értett ahhoz, hogy az elnyomott osztályokat a feudális viszonyok nyomásának és a modern polgári viszonyok nyomásának egyidejűleg vesse alá és így az igát kétszer olyan súlyossá tegye.

Ehhez jön még egy pont, amelyre *Dane* képviselő ugyancsak figyelmeztet: Az óriási költségek, amelyek annál magasabbra emelkednek, minél hanyagabb és ügyetlenebb a biztos, akit terminusok szerint fizetnek.

„Lichtenau városa Vesztfáliában 12 000 holdért 17 000 tallért fizetett és *ezzel még nem fedezte a költségeket*"!!

Következik a megváltás gyakorlata, amely ezt még inkább megerősíti. A gazdasági biztosok, mondja a továbbiakban Dierschke úr, vagyis azok a hivatalnokok, akik a megváltást előkészítik, „hármas minőségben jelennek meg. Először mint *kivizsgáló hivatalnokok;* mint ilyenek kihallgatják a feleket, megállapítják a megváltás tényleges alapjait, és lefektetik a kártalanításra vonatkozó számításokat. Ezt gyakran nagyon egyoldalúan művelik, gyakran nem veszik figyelembe a fennálló jogviszonyokat, mivel jogi ismereteik hiányosak. Megjelennek továbbá részben mint *szakértők* és *tanúk*, amennyiben a megváltandó tárgyak értékét autonóm módon maguk becsülik fel. Végül leadják *véleményezésüket*, amely szinte döntéssel egyenlő, mivel a főbizottságnak rendszerint az ő helyszíni ismeretekből merített nézeteiket kell alapul vennie.

Végül a gazdasági biztosok nem élvezik a parasztok bizalmát, mert gyakran hátrányos helyzetbe hozzák a feleket azzal, hogy órák hosszat megvárakoztatják őket, miközben *jóízűen falatoznak a földesúr asztalánál*" (aki maga is ügyfél) „és ezzel egészen különösen felkeltik a felek bizalmatlanságát maguk ellen. Amikor végre három órai várakozás után maguk elé bocsátják a Dreschgärtnereket[294], a gazdasági biztosok nagyon sokszor rájuk förmednek és ellenvetéseiket nyersen visszautasítják. Itt saját tapasztalatomból beszélhetek, megváltásoknál jogi biztosként segédkeztem a paraszti érdekelteknek. A gazdasági biztosok diktátori hatalmát meg kell tehát szüntetni. A hármas minőségnek, a kivizsgálónak, a tanúnak és a bírónak *egy* személyben való egyesítése ugyancsak nem igazolható."

Moritz képviselő védelmébe veszi a gazdasági biztosokat. *Dierschke* úr ezt feleli: Állíthatom, hogy nagyon sokan vannak köztük, akik a parasztok érdekeit háttérbe helyezik; sőt én magam egyeseket fel is jelentettem kivizsgálás végett, és ha kívánják, bizonyítékokat tudok adni erről.

Gierke miniszter természetesen megint az ó-porosz rendszer és a belőle származott intézmények védelmezőjeként lép fel. Természetesen a gazdasági biztosokat is meg kell megint dicsérni: „A gyűlés érzésére kell azonban bíznom, hogy jogos-e a szószéket ilyen, *minden bizonyítékot nélkülöző, teljesen alaptalan* szemrehányásokra felhasználni!" És Dierschke úr bizonyítékokat ajánl fel!

De mivel úgy látszik, Gierke őkegyelmessége véleménye szerint köztudomású tények miniszteriális állításokkal agyoncsaphatók, legközelebb néhány „bizonyítékot" hozunk, hogy Dierschke úr nemcsak nem túlzott, hanem még nem is elég élesen korholta a gazdasági biztosok eljárását.

Eddig a vita. A benyújtott módosítványok száma annyi volt, hogy a jelentést ezekkel együtt vissza kellett utalni a központi alosztályhoz. A gyűlés végleges határozata tehát még várat magára.

Ezek között a módosítványok között van a *Moritz* úré, amely a régi kormány egy további épületes rendszabályára figyelmeztet. Javasolja, hogy szüntessék meg a malom-taksákat illető összes tárgyalásokat.

Amikor ugyanis 1810-ben elhatározták a földesúri haszonvételek[295] megszüntetését, egyúttal egy bizottságot neveztek ki, hogy megállapítsa a molnárok kártalanításának módját azért, mert kitették őket a szabad konkurrenciának. Már ez is értelmetlen határozat volt. Vajon a céhmestereket kártalanították-e kiváltságaik megszüntetéséért? De a dolognak megvannak a különös okai. A malmok rendkívüli taksákat fizettek a földesúri haszonvétel élvezéséért, s ezek egyszerű megszüntetése helyett kártalanítást adtak nekik és érvényben hagyták a taksákat. A forma értelmetlen, de a jognak legalább némi *látszata* megmaradt a dologban.

Mármost azonban az 1815 óta átkerült tartományokban a malom-taksákat fenntartották, a földesúri haszonvételeket megszüntették, és mégsem adtak *semmiféle kártalanítást*. Ez az ó-porosz törvény előtti egyenlőség. Az ipartörvény megszüntet ugyan minden ipari úrbért, de az 1845-ös iparszabályzat és a kártalanítási törvény szerint kétes esetekben az összes malom-taksák nem ipari úrbéreknek, hanem *föld-úrbéreknek* tekintendők. Ebből a zűrzavarból és ezekből a jogsértésekből számtalan per származott, a törvényszékek az ítéleteikben kölcsönösen ellentmondtak egymásnak, maga a felsőbíróság is a legellentmondóbb ítéleteket hozta. Hogy az ex-törvényhozó hatalom korábban miféle úrbéreket tekintett „föld-úrbéreknek", kiderül a Moritz úr által idézett egyik esetből: egy szászországi malom, amelyhez a malomépületeken kívül csak a vízierő tartozik, de föld nem, *négy wispel*[296] gabonára rúgó „föld-úrbérrel" van megterhelve!

Valóban, mondhatnak, amit akarnak, Poroszország mindenkor a legbölcsebben, a legigazságosabban, a legjobban igazgatott állam volt!

Debatte über die bisherige Ablösungsgesetzgebung

A megírás ideje: 1848 augusztus 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 6. (67.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Belgium, a „mintaállam"[297]

Köln, augusztus 6. Vessünk végre ismét egy pillantást Belgiumra, a mi alkotmányos *„mintaállamunkra"*, a legszélesebb *demokratikus* alapon nyugvó monarchikus Eldorádóra, a berlini államművészek főiskolájára és a „Kölnische Zeitung" büszkeségére.

Először a gazdasági állapotokat vesszük szemügyre, amelyeknek a sokat magasztalt politikai berendezkedés csak az aranyozott kerete.

A belga *„Moniteur"*[298] — Belgiumnak megvan a maga „Moniteur"-je — a következő értesüléseket közli Lipót legnagyobb vazallusáról, a *pauperizmusról.*

Luxembourg	tartományban	69	lakosra	jut	1	segélyezett
Namur	"	17	"	"	1	"
Antwerpen	"	16	"	"	1	"
Liège	"	7	"	"	1	"
Limbourg	"	7	"	"	1	"
Hainaut	"	6	"	"	1	"
Kelet-Flandria	"	5	"	"	1	"
Brabant	"	4	"	"	1	"
Nyugat-Flandria	"	3	"	"	1	"

A pauperizmusnak ez a megnövekedése szükségszerű következményként a pauperizmus további növekedését vonja maga után. Mindazok az egyének, akik éppen az önálló exisztencia szintjén állnak, a segélyezési adó által, amellyel ezek a pauper polgártársaik megterhelik őket, elveszítik a polgári egyensúlyt és szintén belezuhannak a hivatalos jótékonykodás szakadékába. A pauperizmus gyorsuló sebességgel szüli a pauperizmust. De ugyanabban a mértékben, amelyben a pauperizmus gyarapszik, gyarapszik a *bűnözés* és demoralizálódik maga az életforrása a nemzetnek, az *ifjúság.*

Az 1845-ös, 1846-os, 1847-es évek e tekintetben szomorú dokumentumokat nyújtanak.[299]

A bíróság által fogságra ítélt 18 éven aluli fiatal fiúk és lányok száma:

	1845	1846	1847
Fiúk	2 146	4 607	7 283
Leányok	429	1 279	2 069
Összesen:	2 575	5 886	9 352
Végösszeg:	17 813		

1845-től tehát évente körülbelül megduplázódik a 18 éven *aluli* fiatalkorú bűnözők száma. Ezen arány szerint Belgiumnak 1850-ben 74 816 fiatalkorú bűnözője lenne, 1855-ben pedig 2 393 312, azaz több, mint ahány 18 éven aluli fiatalja van és több mint a fele a népességének. 1856-ban egész Belgium börtönben ülne, hozzászámítva a meg nem született gyermekeket is. Kívánhat-e magának a monarchia ennél *szélesebb* demokratikus alapot? A tömlöcben *egyenlőség* uralkodik.

A nemzetgazdaságtan routinier-i* hasztalan alkalmazták mindkét Morrison-pilulájukat[300], szabadkereskedelmet egyfelől, védővámot másfelől. A pauperizmus Flandriában a szabadkereskedelem rendszere alatt született, a külföldi lenvászon és fonal elleni védővámok alatt nőtt és erősödött meg.

Miközben a proletariátus körében így nő a pauperizmus és a bűnözés, a burzsoázia jövedelmi forrásai elapadnak, mint ezt a belga külkereskedelem nemrég megjelent összehasonlító táblázata 1846, 1847, 1848 első félévére vonatkozóan bizonyítja.

Az egész belga ipar — kivéve a fegyver- és szöggyárakat, amelyeknek a kor körülményei kivételesen kedveztek, a posztógyárakat, amelyek tartják régi hírnevüket, és a cinkgyártást, amely az össztermeléshez képest jelentéktelen — a hanyatlás vagy a pangás állapotában van.

Kevés kivétellel jelentős csökkenés mutatkozik a belga bányák termékeinek és a fémkészítményeknek a *kivitelében.*

Felsorolunk néhány példát:

	1847 I. félév	1848 I. félév
Szén (tonnában)	869 000	549 000
Öntöttvas	56 000	35 000
Öntöttáru	463	172
Vas, vasúti sín	3 489	13
Feldolgozott kovácsoltvas	556	434
Zárak	3 210	3 618
Összesen:	932 718	588 237

* A rutinhoz, a megszokott gyakorlathoz ragaszkodók. — *Szerk.*

Az összcsökkenés e háromfajta cikkben tehát 1848 első félévére 344 481 tonna, valamivel több mint $^1/_3$.

Térjünk át a leniparra.

	1846 I. félév	1847 I. félév	1848 I. félév
Lenfonal	1 017 000	623 000	306 000
Lenvászon	1 483 000	1 230 000	681 000
Összesen:	2 500 000	1 853 000	987 000

1847 félévének csökkenése 1846 félévéhez viszonyítva 657 000 kilogramm volt, 1848 csökkenése 1846-hoz viszonyítva 1 613 000 kilogramm, illetve 64 %.[301]

A könyvek, kristályáruk, ablaküveg kivitele szörnyen megcsappant; ugyanúgy visszaesés van a nyers és gerebenezett len, a kóc, a fakéreg, a dohánykészítmények kivitelében.

Az elharapódzó pauperizmus, a bűnözés hallatlan térhódítása az ifjúság körében, a belga ipar rendszeres hanyatlása képezik a materiális alapzatot az olyan alkotmányos vidámságokhoz, mint például: Az „Indépendance" című kormánylap[138], miként nem győzi hirdetni, 4000-nél több előfizetőt számlál. Az agg *Mellinet*, az egyetlen tábornok, aki megmentette a belga becsületet, szobafogságban ül és néhány napon belül az antwerpeni esküdtek elé fog kerülni.* *Rolin*, gandi ügyvéd, aki az orániai család érdekében Lipót ellen, és Koburg Lipót érdekében annak későbbi szövetségesei, a belga liberálisok ellen konspirált: Rolin, a kétszeres aposztata** megkapta a közmunkák tárcáját. Cha-a-azal, az ex-zsibárus, fransquillon***, báró és hadügyminiszter suhogtatja nagy kardját és megmenti az európai egyensúlyt. Az „Observateur"[193] a szeptemberi napok ünnepségeit[302] egy újabb élvezettel gyarapította, egy processzióval — egy ommeganck general-lal° — a monsi *Doudou*, az antwerpeni *Houplala* és a brüsszeli *Mannequin Pisse*[303] tiszteletére. És ezt az *„Observateur"*, a nagy *Verhaegen* lapja, a legszentebb komolysággal kezeli. Végül Belgium, s ez kárpótolja szenvedéseiért, felküzdötte magát a berlini Montesquieuknek — egy

* *V. ö. 362–365. old.* — *Szerk.*

** — hitehagyott — *Szerk.*

*** A francia-rajongók belga elnevezésse. — *Szerk.*

° nagyszabású körmenettel — *Szerk.*

Stuppnak, egy Grimmnek, egy Hansemann-nak, egy Baumstarknak — a főiskolájává és a „Kölnische Zeitung" csodálatát élvezi. Boldog Belgium!

Der „Musterstaat" Belgien

A megírás ideje: 1848 augusztus 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 7. (68.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A lengyel vita Frankfurtban[62]

Köln, augusztus 7. A frankfurti gyűlés[8], amelynek vitái még a legizgatottabb pillanatokban sem vesztették el soha a hamisítatlan német kedélyesség jellegét, a poseni kérdésnél végre összeszedte magát. Itt, ahol porosz srapnelek és engedelmes szövetségi gyűlési határozatok végeztek előmunkálatokat számára, itt döntő határozatot kellett hoznia; itt nem volt lehetőség középútra; Németország becsületét meg kellett mentenie vagy ismét bemocskolnia. A gyűlés megfelelt várakozásainknak; szentesítette Lengyelország hét felosztását[63], a német fejedelmek válláról átgördítette a saját vállára 1772, 1794 és 1815 gyalázatát.

Sőt mi több! A frankfurti gyűlés Lengyelország hét felosztását a lengyelekre pazarolt mindmegannyi jótéteménynek nyilvánította. Vajon a zsidógermán faj erőszakos behatolása nem lendítette-e Lengyelországot a kultúra olyan magaslatára, a tudomány olyan fokára, amelyről az országnak korábban sejtelme sem volt? Elvakult, hálátlan lengyelek! Ha nem osztottak volna fel benneteket, magatoknak kellene a frankfurti gyűlésnél a felosztás kegyéért esedeznetek!

Bonavita Blank atya a Schaffhausen melletti Paradicsom-kolostorban szarkákat és seregélyeket nevelt magának arra, hogy ki- és visszarepüljenek. Csőrük alsó részét kivágta, hogy táplálékukat ne tudják maguk megkeresni, hanem csupán az ő kezéből elfogadni. A filiszterek, akik távolból látták, amint a madarak a főtisztelendőnek a vállára röppennek és vele meghitten érintkeznek, megcsodálták nagy kultúráját és tudományát. — A madarak, mondja Bonavita Blank életrajzírója, *szerették* őt, *mint jótevőjüket*.[304]

És a megbéklyózott, megcsonkított, megbélyegzett lengyelek nem akarják szeretni az ő porosz jótevőiket!

A lengyeleknek a poroszság által nyújtott jótéteményeket nem ecsetelhetjük jobban, mint azzal, hogy taglaljuk a nemzetközi jogi bizottságnak a tudós történetírótól, *Stenzel* úrtól származó jelentését, azt a jelentést, amely textusként a vita alapjául szolgál[305].

A jelentés elbeszéli először, teljesen a legszokványosabb diplomáciai ügyiratok stílusában, hogyan jött létre Posen Nagyhercegség 1815-ben

„bekebelezéssel" és „összevonással". Ezután következnek azok az ígéretek, amelyeket III. Frigyes Vilmos ugyanabban az időben a poseniaknak tett: a nemzetiség, nyelv és vallás fenntartása, ottani születésű helytartó beiktatása, a híres porosz alkotmányban[306] való részesedés.

Hogy ezekből az ígéretekből mit tartottak meg, az tudvalevő. A Lengyelország három töredékrésze közötti érintkezés szabadsága, amelyet a bécsi kongresszus[307] annál nyugodtabban határozhatott el, minél kivihetetlenebb volt, természetesen sohasem lépett életbe.

Most következik a népesség aránya. Stenzel úr kiszámítja, hogy 1843-ban a Nagyhercegségben 790 000 lengyel, 420 000 német és csaknem 80 000 zsidó lakott, összesen csaknem 1 300 000 lakos.

Stenzel úr megállapításával szembenállnak a lengyel megállapítások, a többi között Przyluski érsek megállapításai[204], amelyek szerint Posenban jóval több mint 800 000 lengyel, és a zsidóknak, hivatalnokoknak meg katonáknak levonása után alig 250 000 német él.

Ámde maradjunk meg Stenzel úr megállapításánál. Céljainkra ez teljesen elegendő. Fogadjuk el, minden további vita megtakarítása végett, hogy 420 000 német lakik Posenban. Kik ezek a zsidóknak a hozzászámításával félmillióra feltornázott németek?

A szlávok túlnyomórészt földművelő nép, kevéssé ügyesek a városi iparok űzésében, amennyire azok szláv országokban eddig lehetségesek voltak. A kereskedelmi érintkezést, annak első, legnyersebb fokán, amikor még puszta kufárkodás volt, a házaló *zsidóknak* engedték át. Amikor a kultúra és a népesség meggyarapodott, amikor városi iparoknak és városi koncentrációnak a szükséglete érezhetővé lett, *németek* vándoroltak be a szláv országokba. A németek, akik egyáltalában legnagyobb virágzásukat a középkori birodalmi városok kispolgáriasságában, az álmos, karavánszerű belső kereskedelemben és a korlátozott tengeri kereskedelemben, a XIV. és XV. század céhes kézművességében érték el, a németek bebizonyították, hogy hivatásuk a világtörténelem Pfahlbürgerjeivé[308] válni, nevezetesen azzal bizonyították be, hogy mind a mai napig ők alkotják egész Kelet- és Észak-Európa, sőt Amerika kispolgárságának magvát. Pétervárott, Moszkvában, Varsóban és Krakkóban, Stockholmban és Koppenhágában, Pesten, Odesszában és Jassyban, New Yorkban és Philadelphiában a kézművesek, szatócsok és kis közvetítő kereskedők nagyrészt, gyakran legnagyobbrészt németek vagy német származásúak. Mindezekben a városokban vannak negyedek, ahol kizárólag németül beszélnek; sőt egyes városok, mint például Pest, szinte egészen németek.

Ez a német bevándorlás, főként a szláv országokban, a XII. és a XIII.

század óta szinte szakadatlanul folyt. A reformáció óta ezenkívül a szektaüldözések időről időre németek egész tömegét űzték Lengyelországba, ahol tárt karokkal fogadták őket. Más szláv országokban, Csehországban, Morvaországban stb. a szláv népességet a németek hódító háborúi tizedelték és a német népességet az invázió sokasította meg.

A tényállás éppen Lengyelországban a legvilágosabb. A német nyárspolgárok, akik ott évszázadok óta letelepedtek, régtől fogva éppoly kevéssé számították magukat politikailag Németországhoz, mint az északamerikai németek, vagy mint a „francia kolónia" Berlinben és a 15 000 francia Montevideóban Franciaországhoz. Ők, amennyire ez a XVII. és a XVIII. század decentralizált korában lehetséges volt, lengyelekké lettek, németül beszélő lengyelekké, réges-rég teljesen lemondtak az anyaországgal való minden kapcsolatról.

De hát kultúrát, műveltséget és tudományt, kereskedelmet és ipart vittek Lengyelországba! — Mindenesetre, a kiskereskedelmet és a céhes kézművességeket odavitték; fogyasztásukkal és azzal a korlátozott érintkezéssel, amelyet létrehoztak, valamennyire emelték a termelést. Nagy műveltségről és tudományról 1772-ig egész Lengyelországban és azóta Osztrák- és Orosz-Lengyelországban sem hallottunk még sokat; Porosz-Lengyelországról majd még részletesebben beszélünk. Ezzel szemben a németek megakadályozták lengyel burzsoáziájú lengyel városok kialakulását Lengyelországban; a maguk eltérő nyelvével, a lengyel népességtől való elzárkózásukkal, ezerféle különböző kiváltságukkal és városi jogszabályzatukkal megnehezítették a centralizációt, egy ország gyors fejlődésének leghatalmasabb politikai eszközét. Szinte minden városnak megvolt a maga saját joga, sőt, vegyes városokban külön-külön jog állt és gyakran még áll fenn németek, lengyelek és zsidók számára. A német-lengyelek megálltak az ipar legalárendeltebb fokán, sem nagy tőkéket nem gyűjtöttek, sem a nagyipart nem tudták elsajátítani, sem pedig a kiterjedt kereskedelmi kapcsolatokat nem kerítették hatalmukba. Az angol Cockerillnek kellett előbb Varsóba mennie, hogy az ipar gyökeret verhessen Lengyelországban. Szatócskereskedelem, kézművesség és legfeljebb gabonakereskedelem és manufaktúra (szövés stb.) a legkorlátoltabb mértékben — ez volt a német-lengyelek egész tevékenysége. És azt, hogy német filiszterséget, német nyárspolgári korlátoltságot importáltak Lengyelországba, hogy mindkét nemzet rossz tulajdonságait a jók nélkül egyesítették magukban, ezt ugyancsak nem szabad kifelejteni a német-lengyelek érdemei közül.

Stenzel úr igyekszik felélesztení a németek rokonszenvét a német-lengyelek iránt: „Amikor a királyok ... főként a XVII. században mind

tehetetlenebbé váltak és már a bennszülött lengyel parasztokat sem tudták többé a nemesség legkeményebb elnyomásától megvédeni, romlásnak indultak a német falvak és városok is, amelyek közül sok a nemesség birtokába jutott. Csak a nagyobb királyi városok mentették meg régi szabadságaiknak" (olvasd: kiváltságaiknak) „egy részét."

Netán Stenzel úr azt kívánná, hogy a lengyeleknek jobban meg kellett volna védeniök az (egyébként szintén „bennszülött") „németeket" (olvasd: német-lengyeleket), mint önmagukat? De hiszen magától értetődő, hogy valamely országba bevándorolt külföldiek nem kívánhatnak semmivel többet, mint hogy az őslakossággal osztozzanak a jó és a rossz napokban!

Térjünk rá most azokra a jótéteményekre, amelyeket a lengyelek speciálisan a porosz kormánynak köszönhetnek.

1772-ben II. Frigyes elrabolta a Netz-kerületet, és a következő évben megépítették a brombergi csatornát, amely megteremtette a belvízi hajózást az Odera és a Visztula között. „A Lengyelország és Pomeránia között évszázadok óta vitás, számtalan pusztítás és nagy mocsarak folytán sokszorosan kopár vidékeket [...] most megművelhetővé tették és számos telepessel benépesítették."

Lengyelország első felosztása tehát nem volt rablás. II. Frigyes csupán egy „évszázadok óta vitás" területet kerített hatalmába. Ámde mióta nem állt már fenn önálló Pomeránia, amely ezt a területet vitássá *tehette* volna? Hány évszázad óta nem tették már ezt valóban vitássá a lengyelek számára? És egyáltalában, mire való a „vitássá tételnek" és az „igényeknek" ez a rozsdás és korhadt elmélete, amely elég jó volt arra, hogy a XVII. és XVIII. században elleplezze a kereskedelmi és terület-kikerekítési érdekek mezítelenségét, mire való ez 1848-ban, amikor minden történelmi jognak és jogtalanságnak kihúzták már lába alól a talajt?

Egyébként Stenzel úrnak mégiscsak meg kellene fontolnia, hogy e lomtári doktrina szerint a Rajna-határ Franciaország és Németország között „évezredek óta vitás", és hogy a lengyelek hűbérúri igényeket támaszthatnának a porosz tartományra és magára Pomerániára!

Elég az hozzá, a Netz-kerület porosszá lett és ezzel nem volt „vitás" többé. II. Frigyes németekkel telepíttette be, és így keletkeztek a poseni ügyben oly dicsteljesen emlegetett *„netzi testvérek"*. Az állam általi germanizálás az 1773-as évvel kezdődik.

„A Nagyhercegségben a zsidók *minden megbízható adat szerint* teljesen németek és azok is *akarnak* lenni ... A vallási türelmesség, amely Lengyelországban egykor uralkodott, úgyszintén több tulajdonság, amelyek a lengyelekből hiányoztak, a zsidóknak évszázadok óta mélyrenyúló" (ti. a

lengyelek pénzeszacskójába nyúló) „hatáskört adtak Lengyelországban. Rendszerint mindkét nyelvet bírják, jóllehet családjukban, valamint gyermekeik is ifjúságuktól fogva *németül* beszélnek."

Az a váratlan rokonszenv és elismerés, amelyre a lengyel zsidók az utóbbi időben Németországban találtak, itt hivatalos kifejezést nyert. Elhíreszteltetvén a kufárkodás, a zsugoriság és a szenny legtökéletesebb kifejezőinek mindenütt, ahová csak a lipcsei vásár befolyása elér, most hirtelen német testvérekké váltak; a jóravaló Michel* örömkönnyek közt szorítja őket szívére, és Stenzel úr a német nemzet nevében olyan németekként tart rájuk igényt, akik *akarnak* is németek lenni.

És miért ne lennének a lengyel zsidók hamisítatlan németek? Nem beszélnek-e „családjukban, valamint gyermekeik is ifjúságuktól fogva németül"? És ráadásul még micsoda németet!

Figyelmeztetjük egyébként Stenzel urat, hogy ílymódon egész Európára és fél Amerikára, sőt Ázsia egy részére is igényt tarthat. A német tudvalevőleg a zsidó világnyelv. New Yorkban és Konstantinápolyban, Pétervárott és Párizsban a zsidók „családjukban, valamint gyermekeik is ifjúságuktól fogva németül beszélnek", és részben még klasszikusabb németet, mint a netzi testvérek „törzsrokon" szövetségesei, a poseni zsidók.

A jelentés mármost tovább folytatja a nemzetiségi viszonyok lehetőleg határozatlan és lehetőleg annak az állítólagos félmillió németnek a javára történő ábrázolását, akik német-lengyelekből, netzi testvérekből és zsidókból állnak. A németek paraszti földbirtoka, úgymond, nagyobb a lengyel parasztokénál (látni fogjuk, hogy ez hogyan eshet meg). Lengyelország első felosztása óta szerinte a gyűlölet lengyelek és németek, főként lengyelek és poroszok között a legmagasabb fokra hágott.

„Poroszország kiváltképp a legérzékenyebben zavarta a maga különösen szorosan szabályozott állami és közigazgatási elrendezéseinek" (micsoda németség!) „bevezetésével és azoknak szigorú kezelésével a lengyelek régi szokásait** és hagyományos intézményeit."

Hogy a tekintetes porosz bürokráciának e „szorosan szabályozott" és „szigorúan kezelt" rendszabályai nemcsak a régi szokásokat és hagyományos intézményeket, hanem az *egész társadalmi* életet, az ipari és mezőgazdasági termelést, a kereskedelmi érintkezést, a bányászatot, egyszóval kivétel nélkül az összes társadalmi kapcsolatokat is *„zavarták"*, erről csodálatos dolgokat mesélhetnének nemcsak a lengyelek, hanem a többi porosz is,

* *A németek gúnyneve.* — *Szerk.*

** *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* előjogait — *Szerk.*

egészen különösen pedig mi, rajnaiak. Stenzel úr azonban itt mégcsak nem is az 1807 és 1848 közötti bürokráciáról beszél, hanem az 1772 és 1806 közöttiről, a legvalódibb ős-poroszság hivatalnokairól, akiknek aljassága, megvesztegethetősége, kapzsisága és brutalitása olyan ragyogóan napfényre került az 1806-os árulásokban[97]. Ezek a hivatalnokok védték meg, úgymond, a lengyel parasztot a nemességgel szemben, és merő hálátlanságot arattak érte; persze érezniök kellett volna, „hogy mindez, még a jónak az ajándékozása és rákényszerítése sem kárpótol a nemzeti önállóság elvesztéséért".

Mi is ismerjük azt a módot, ahogyan a porosz hivatalnokok még a legutóbbi időben is „mindent ajándékozni és rákényszeríteni" szoktak. Hol az a rajnai, akinek nem volt dolga frissen importált ó-porosz hivatalnokokkal, akinek nem volt alkalma megcsodálni ezt a hasonlíthatatlan, kotnyeles jobban-tudást, ezt a szemérmetlen beleszólást, a korlátoltságnak és a csalhatatlanságnak ezt az egyesítését, ezt az ellentmondást nem tűrő gorombaságot! Nálunk persze az ó-porosz urak többnyire hamarosan lecsiszolták legkeményebb szögleteiket; nekik sem netzi testvérek, sem titkos inkvizíció, sem Landrecht[185], sem botozások nem álltak rendelkezésükre, és ez utóbbinak a hiányába néhányan belehaltak bánatukban. De hogy hogyan garázdálkodhattak Lengyelországban, ahol szívük vágya szerint lehetett botoztatniok és titkos inkvizíciót folytatniok, ezt előttünk nem kell ecsetelni.

Elég az hozzá, a porosz önkényuralom annyira meg tudta magát kedveltetni, hogy „a lengyelek gyűlölete már a jénai csata után megmutatkozott egy általános felkelésben és a porosz hivatalnokok elkergetésében". Ezzel egyelőre véget ért a hivatalnok-gazdálkodás.

De 1815-ben némileg megváltozott alakban visszatért. A „megreformált", „művelt", „megvesztegethetetlen", „legjobb" hivatalnoki kar próbált szerencsét ezeknél a makrancos lengyeleknél.

„Posen Nagyhercegség felállításával sem lehetett jó megértést létrehozni, mivel... a porosz királynak akkor lehetetlen volt belemennie abba, hogy egy különálló tartományt egészen önállóan szervezzen meg és államából bizonyos mértékben szövetségi államot csináljon."

Tehát a porosz királynak, Stenzel úr szerint, „lehetetlen volt belemennie abba", hogy betartsa saját ígéreteit és a bécsi szerződéseket[309]!!

„Amikor 1830-ban a lengyel nemességnek a varsói felkelés[282] iránti rokonszenve aggodalmakat keltett, és azóta tervszerű munka folyt, hogy több foganatosított intézkedéssel" (!), „nevezetesen a lengyel lovagbirtokok felvásárlásával, feldarabolásával és németek közötti szétosztásával,

kiváltképp a lengyel nemességet lassanként teljesen félreállítsák, akkor megnőtt ennek elkeseredése Poroszország ellen."

„Több foganatosított intézkedéssel!" Azzal, hogy megtiltották az elárverezett telkek lengyeleknek való eladását és más efféle rendszabályokkal, amelyeket Stenzel úr a szeretet palástjával takargat.

Mit szólnánk mi rajnaiak ahhoz, ha a porosz kormány nálunk is megtiltotta volna, hogy bíróilag eladott telkeket rajnaiaknak adjanak el! Ürügy lett volna erre elég: a régi és az új tartományok népességének összeolvasztása; a régi tartományok bennszülötteinek a parcellázás és a rajnai törvényhozás jótéteményeiben való részesítése; a rajnaiak ösztönzése, hogy iparukat bevándorlással a régi tartományokban is meghonosítsák stb. Elég ok arra, hogy bennünket is porosz „telepesekkel" boldogítsanak! Hogyan tekintenénk mi egy olyan népességre, amely földjeinket a konkurrencia kizárásával potom áron felvásárolná és ezenkívül még az államtól támogatást kapna ehhez; egy olyan népességre, amelyet kifejezetten abból a célból tukmálnának ránk, hogy meghonosítsa nálunk az Istennel a királyért és a hazáért[310] pálinkaszagú lelkesedését?

És mi mégiscsak németek vagyunk, ugyanazt a nyelvet beszéljük, mint a régi tartományok. De Posenban ezeket a telepeseket módszeresen, kérlelhetetlen rendszerességgel küldték a kincstári birtokokra, az erdőkbe, a felparcellázott lengyel lovagbirtokokra, hogy a bennszülött lengyeleket és nyelvüket kiszorítsák saját országukból és egy hamisítatlan porosz tartományt alkossanak, amely fekete-fehér[293] fanatizmusban még Pomerániát is felülmúlná.

És hogy a porosz parasztok Lengyelországban ne maradjanak természetes elöljárók nélkül, utánuk küldték a porosz lovagság virágát, egy *Treschowot*, egy *Lüttichaut*, akik ott ugyancsak potom áron és állami előleggel vásároltak fel lovagbirtokokat. Sőt, az 1846-os lengyel felkelés[54] után magas, legmagasabb és még magasabb személyek kegyes oltalma alatt egy egész részvénytársaság alakult Berlinben, amelynek az volt a célja, hogy lengyel birtokokat vásároljon fel német lovagok számára. A brandenburgi és pomerániai nemesség éhenkórászai előre látták, hogy a lengyelek elleni per egy csomó lengyel lovagbirtokost tönkre fog tenni, hogy birtokaikat nemsokára potom olcsón elkótyavetyélik. Micsoda falat jó néhány adósságban fuldokló uckermarki Don Ranudo[311] számára! Egy szép lovagbirtok szinte ingyen, lengyel parasztok, akiket megbotozhatnak, és ráadásul még az érdem, hogy a királyt és a hazát lekötelezték — micsoda ragyogó kilátás!

Így jött létre a harmadik német bevándorlás Lengyelországba: porosz

parasztok és porosz nemesség, akik mindenüvé befészkelték magukat Posenban, és akik, a kormány által támogatva, nem a germanizálásnak, hanem az *elpomeránosításnak* a nyílt szándékával érkeztek oda. Ha a németlengyel polgároknak megvolt az a mentségük, hogy egy kicsivel hozzájárultak a kereskedelem emeléséhez, ha a netzi testvérek eldicsekedhettek azzal, hogy néhány mocsarat megművelhetővé tettek, ez az utolsó porosz invázió viszont híján volt minden ürügynek. Még csak a parcellázást sem vezették be következetesen; a porosz nemesség nyomon követte a porosz parasztokat.

Köln, augusztus 11. Az első cikkben megvizsgáltuk a Stenzel-féle jelentés „történelmi alapját" annyiban, amennyiben Posen forradalom előtti helyzetébe bocsátkozik bele. Ma rátérünk a forradalom és az ellenforradalom történetére, ahogyan az Stenzel úr szerint Posenban lezajlott.

„A német nép, amely mindig telve van részvéttel minden szerencsétlen iránt" (amíg a részvét semmibe sem kerül), „mindenkor mélyen átérezte azt a nagy igazságtalanságot, amelyet fejedelmei a lengyelek ellen elkövettek."

Persze, „mélyen átérezte" csendes német szívében, ahol az érzések oly „mélyen" ülnek, hogy sohasem törnek ki tettekben! Persze, „részvétet" tanúsított némi alamizsnával 1831-ben, bankettekkel és lengyelbálokkal, amíg arról volt szó, hogy a lengyelek javára táncoljon, pezsgőzzön és énekelje: „Nincs még veszve Lengyelország!"[312] De valóban tenni valami komolyat, valóban egyszer áldozatot hozni — mikor volt az valaha is a németek dolga?

„A németek őszintén testvérkezet nyújtottak, hogy levezekeljék azt, amit fejedelmeik korábban vétkeztek."

Persze, ha megható frázisok és renyhe szószátyárkodások valamit is „levezekelhetnének", akkor egyetlen nép sem állna olyan tisztán a történelem előtt, mint éppen a németek.

„De ugyanabban a pillanatban, amikor a lengyelek belecsaptak" (ti. az odanyújtott testvérkézbe), „már el is váltak a két nemzet érdekei és céljai. A lengyelek csak régi birodalmuk helyreállítására gondoltak — legalábbis az 1772-es első felosztás előtti terjedelemben."

Valóban, csak a gondolatnélküli, a vak világba belelihegett üres lelkesülés, amely régtől fogva a német nemzeti jellem egyik fő ékessége volt, csak ez tehette, hogy a németek meglepődtek a lengyelek követelésén! A németek le akarták *„vezekelni"* a Lengyelország ellen elkövetett igaz-

ságtalanságot. Mivel kezdődött ez az igazságtalanság? Korábbi árulásokról nem szólva, minden bizonnyal az 1772-es első felosztással. Hogyan kellett volna ezt „levezekelni"? Csakis azzal, hogy helyreállítják az 1772 *előtti* status quót, vagy legalábbis azzal, hogy a németek visszaadják a lengyeleknek azt, amit *ők* 1772 óta elraboltak tőlük. De a németek érdeke ellentmondott ennek? Jó, beszéljünk érdekekről, akkor nem lehet szó többé olyan érzelgősségekről, mint „levezekelés" stb., akkor beszéljenek a hideg, érzéstelen gyakorlat nyelvén, és kíméljenek meg bennünket tószt-szólamoktól és nagylelkű érzelmektől.

Egyébként először is a lengyelek korántsem *„csak"* az 1772-es Lengyelország helyreállítására „gondoltak". Hogy a lengyelek mire *„gondoltak"*, az egyáltalában kevéssé tartozik ránk. Egyelőre csak *egész* Posen átszervezését *kívánták*, és további lehetőségekről csupán egy Oroszország elleni német-lengyel háború esetére beszéltek.

Másodszor, csak addig „váltak el a két nemzet érdekei és céljai", amíg a forradalmasodott Németország „érdekei és céljai" nemzetközi jogi vonatkozásban egészen ugyanazok maradtak, mint a régi, abszolutisztikus Németországéi. Orosz szövetség, legalábbis béke minden áron Oroszországgal — ha ez Németország „érdeke és célja", akkor persze Lengyelországban mindennek a régiben kell maradnia. Később látni fogjuk azonban, hogy Németország *valódi* érdekei mennyire azonosak Lengyelország érdekeivel.

Most egy terjedelmes, kusza, zavaros passzus következik, amelyben Stenzel úr azt fejtegeti, milyen igazuk volt a német-lengyeleknek, amikor igazságot akartak ugyan szolgáltatni Lengyelországnak, egyúttal azonban meg akartak maradni porosznak és németnek. Hogy az Ugyan az Azonbant és az Azonban az Ugyant lehetetlenné teszi, az Stenzel urat természetesen nem érdekli.

Ehhez csatlakozik egy éppily terjedelmes és kusza történeti elbeszélés, amelyben Stenzel úr aprólékosan igyekszik bebizonyítani, hogy mivel a „két nemzet érdekei és céljai elváltak", mivel ezáltal állandóan fokozódott mindkét részről az elkeseredettség, egy véres összeütközés *elkerülhetetlen* volt. A németek a *„nemzeti"* érdekhez ragaszkodtak, a lengyelek a pusztán *„területihez"*. Azaz, a németek a Nagyhercegségnek nemzetiségek szerinti szétválasztását kívánták, a lengyelek a teljes régi területüket maguknak akarták.

Ez megint nem igaz. A lengyelek átszervezést kívántak, de egyszersmind kijelentették, hogy teljesen egyetértenek azoknak a vegyes lakosságú határkerületeknek az átengedésével, ahol a többség német és Németor-

szághoz *akar* csatoltatni. Csak ne a porosz *hivatalnokok* tetszése szerint tegyék az embereket németekké vagy lengyelekké, hanem a *saját* akaratuk szerint.

Willisen missziójának[60], folytatja tovább Stenzel úr, természetesen meg kellett feneklenie a lengyelek (állítólagos, seholsem létező) ellenállásán, amelyet a túlnyomóan németlakta kerületek átengedésével szemben tanúsítottak. Stenzel úrnak betekintésre rendelkezésére álltak Willisen nyilatkozatai a lengyelekről és a lengyelekéi Willisenről. Ezek a *nyomtatott* nyilatkozatok az ellenkezőjét bizonyítják. De így van ez, ha valaki, mint Stenzel úr mondja, „olyan ember, aki sok éve foglalkozik történelemmel és kötelességévé tette, hogy semmi igaztalant nem mond és semmi igazat nem palástol el"!

Ugyanezzel a hűséggel, amely semmi igazat nem palástol el, Stenzel úr könnyedén átsiklik a Posenban elkövetett kannibalizmuson, a jaroslawieci egyezmény[313] hitszegő felrúgásán, a trzemesznoi, miloslawi és wrescheni mészárlásokon, a harmincéves háborúhoz méltó szoldateszka pusztító dúlásán, anélkül, hogy erről akár egy szóval is megemlékeznék.[314]

Stenzel úr most eljut Lengyelországnak a porosz kormány által eszközölt négy új felosztásához. Először leszakították a Netz-kerületet négy másik járással együtt (április 14.); ehhez még hozzácsapták más járások egyes részeit, összesen 593 390 fő népességgel, és felvették őket a Német Szövetségbe (április 22.). Aztán hozzávették Posen városát és várát a Warta balpartjának maradékával együtt — megint 273 500 lélek, tehát összesen *több mint kétszer* annyi, mint ahány német — még *porosz* adatok szerint is — egész Posent lakja. Ez egy április 26-i* kabinetparanccsal történt, és már május 2-án bekövetkezett a Német Szövetségbe való felvétel. Stenzel úr most azt vinnyogja a gyűlésnek, milyen szerfelett szükséges. hogy Posen német kezekben maradjon, Posen, egy fontos, hatalmas vár, ahol több mint 20 000 német lakik (akik közül a legtöbb lengyel zsidó), akiké az egész földbirtok $^2/_3$-a stb. Hogy Posen tiszta lengyel föld közepén van, hogy erőszakkal germanizálták és hogy lengyel zsidók nem németek, az felette közömbös olyan emberek számára, akik „igaztalant sohasem jelentenek és igazat sohasem hallgatnak el", olyan szabású történészek számára, mint Stenzel úr!

Elég az hozzá, katonai okokból nem volt szabad Posent a kézből kiadni. Mintha ezt a várat, amely Willisen szerint a legnagyobb stratégiai hibák egyike, nem lehetett volna lebontani és helyette Breslaut megerősíteni.

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban tévesen:* április 29-i — *Szerk.*

De tízmilliót öltek bele (mellesleg ismét nem igaz, alig ötmilliót), és természetesen előnyösebb a drága műremeket megtartani és hozzá még 20—30 négyzetmérföld lengyel földet.

De ha már megvan Posen „városa és vára", akkor a legtermészetesebb alkalom kínálkozik, hogy még többet is elvegyenek. „Hogy azonban a várat tarthassuk, kénytelenek leszünk számára a Glogauból, Küstrinből és Thornból hozzávezető utakat is, úgyszintén egy várkerületet kelet felé biztosítani" (amelynek csak 1000—2000 lépésnyinek kellene lennie, mint Maestricht várkerületének Belgium és Limburg felé). „Ezáltal", folytatja Stenzel úr mosolyogva, „egyszersmind a brombergi csatorna zavartalan birtoklása is megmarad, de be kell majd kebelezni a Német Szövetségbe számos olyan földsávot is, amelyben a népesség túlnyomóan lengyel."

Mindezekből az okokból eszközölte hát Pokolkövy Pfuel[99], az ismert emberbarát is Lengyelország két új felosztását, miáltal Stenzel úr összes óhajai kielégíttetnek és az egész Nagyhercegségnek háromnegyede Németországhoz csatoltatik. Stenzel úr ezt az eljárást annál hálásabban ismeri el, mivel neki, a történésznek, XIV. Lajos chambre de réunion-jainak* e meghatványozott felújításából nyilvánvalóan látnia kell, hogy a németek megtanulták felhasználni a történelem tanulságait.

A lengyelek, véli Stenzel úr, vigasztalódjanak azzal, hogy a nekik maradó rész termékenyebb, mint a bekebelezett terület, hogy jóval kevesebb földbirtokuk van, mint a németeknek, és hogy „egyetlen elfogulatlan ember sem fogja tagadni, hogy a lengyel parasztember jóval elviselhetőbben fogja magát érezni egy német kormányzat alatt, mint a német parasztember egy lengyel kormányzat alatt"!! Amire a történelem figyelemreméltó bizonyítékokat szolgáltat.

Végül Stenzel úr azt kiáltja a lengyelek felé, hogy az a kis darabka is, amely megmaradt, elegendő lesz nekik, hogy az összes polgári erények gyakorlásával „méltóan előkészüljenek arra a pillanatra, amelyet a jövő most még eltakar előlük, és amelyet igen megbocsátható módon talán túl viharosan igyekeznek közelebb hozni. »Van egy korona«, kiált fel egyik legbelátóbb polgártársuk nagyon találón, »amely szintén méltó arra, hogy becsvágyatokat ösztönözze, ez a *polgárkorona*!« Egy német még hozzátheti: Ez a korona nem csillogó, de szolid!"

„Szolid!" Még „szolidabbak" azonban a valódi okok, amelyek miatt a porosz kormány Lengyelország újabb négy felosztását véghezvitte.

Német jóember! Te azt hiszed, a felosztásokat azért eszközölték, hogy

* — visszacsatolási kamaráinak[315] — *Szerk.*

német testvéreidet a lengyel uralomtól megmentsék? Hogy neked Posen várában minden támadás ellen védőbástyát biztosítsanak? Hogy Küstrin, Glogau és Bromberg útjait, hogy a Netz-csatornát biztonságba helyezzék? Micsoda illúzió!

Téged csúfosan becsaptak. Lengyelország új felosztásainak semmi más indítóoka nem volt, mint hogy a *porosz állam pénztárait megtöltsék.*

Lengyelország első felosztásai 1815-ig fegyveres kézzel végrehajtott területrablások voltak, az 1848-as felosztások: *lopás.*

És most figyelj fel, német jóember, hogyan csaptak be téged!

Lengyelország harmadik felosztása után II. Frigyes Vilmos elkobozta az állam javára a sztarosztai[316] és a katolikus papság tulajdonában levő lengyel birtokokat. Főként az egyház birtokai *„igen jelentős* részét alkották az egész földtulajdonnak", mint ezt az 1796 július* 28-i birtokbavételi deklaráció maga mondta. Ezeket az új kincstári birtokokat királyi számlára igazgatták vagy bérbeadták, és olyan kiterjedtek voltak, hogy adminisztrálásukra 34 kincstári birtokhivatalt és 21 főerdészetet kellett felállítani. E kincstári birtokhivatalok mindegyikéhez egy csomó helység tartozott, így például a brombergi kormányzati kerület 10 hivatalához összesen 636, Mogilno egyetlen kincstári birtokhivatalához pedig 127 helység.

Ezenkívül II. Frigyes Vilmos 1796-ban elkobozta az owinski apácazárda birtokait és erdőségeit, és eladta von Tresckow kereskedőnek (a legutóbbi hősi háború[317] vitéz porosz bandavezére, Tresckow ősének); ezek a birtokok 24 helységből — malmokkal — és 20 000 hold erdőségből állnak, legalább 1 000 000 tallér értékben.

Továbbá a krotoschini, rozdrazewoi, orpiszewoi és adelnaui kincstári birtokhivatalokat, legalább 2 millió tallér értékben, átengedték 1819-ben Thurn und Taxis hercegnek, kárpótlásul néhány Poroszországhoz került tartomány postaregáléjáért.

II. Frigyes Vilmos az összes birtokokat a jobb igazgatás ürügyével vette át. Mindazonáltal a lengyel nemzet e tulajdonát elajándékozták, átengedték, eladták, és a vételárak a *porosz* állampénztárba folytak be.

Gnesen, Skorzencin, Trzemeszno kincstári birtokhivatalait felosztották és elidegenítették.

27 kincstári birtokhivatal és a főerdészetek tehát, legalább *húszmillió tallér* tőkeértékben, még a porosz kormány kezében maradnak. Hajlandók vagyunk térképet elővéve bebizonyítani, hogy mindezek a kincstári birtokok és erdőségek — nagyon kevés vagy éppen semmi kivétellel —

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban tévesen:* március — *Szerk.*

Posen bekebelezett részében vannak. Hogy ezt a gazdag kincset a lengyel nemzetre való bárminő visszaszállástól megmentsék, fel kellett venni a Német Szövetségbe; és minthogy ez a kincs nem mehetett a Német Szövetséghez, a Német Szövetségnek kellett hozzá mennie — és Posen háromnegyede bekebeleztetett.

Ez az igazi oka Lengyelország két hónap alatt végbevitt négy hírhedt felosztásának. Nem ennek vagy annak a nemzetiségnek a felszólamlásai, nem állítólagos stratégiai okok döntöttek: egyedül a kincstári birtokok fekvése, a porosz kormány kapzsisága határozta meg a határokat.

Miközben a német polgárok szegény poseni testvéreik koholt szenvedései miatt véres könnyeket ontottak, miközben a német Ostmark* biztosításáért lelkesedtek, miközben a lengyel barbárságokról szóló hazug jelentésekkel hagyták magukat a lengyelek ellen felbőszíteni, a porosz kormány egészen csendben ténykedett és tető alá hozta a maga üzletecskéjét. Az ok és cél nélküli német lelkesültség semmi másra nem szolgált, mint az újabb történelem legmocskosabb cselekedetének elpalástolására.

Így bánnak el veled, német jóember, a te felelős minisztereid!

Valójában azonban ezt előre tudhattad volna. Ha valamiben Hansemann úr résztvesz, ott sohasem német nemzetiségről, katonai szükségszerűségről és más hasonló üres frázisokról, hanem mindig készpénzfizetésről és tiszta profitról van szó.

Köln, augusztus 19. Részleteiben követtük Stenzel úr jelentését, a vita alapját. Kimutattuk, hogyan hamisítja meg Lengyelország régebbi és újabb történetét és a lengyelországi németek történetét, hogy elferdíti az egész kérdést, kimutattuk, hogy a történész Stenzel nemcsak a szándékos meghamisítás, hanem a durva tudatlanság vétkét is elkövette.

Mielőtt belebocsátkoznánk magába a vitába, még egy pillantást kell vetnünk a lengyel kérdésre.

A poseni kérdés, önmagában szemlélve, minden értelem nélkül, a megoldás lehetősége nélkül való. Töredéke a lengyel kérdésnek, s csak ennek keretében és ezzel együtt oldható meg. A Németország és Lengyelország közötti határ csak akkor lesz megállapítható, amikor Lengyelország újra létezik.

De fennállhat-e és fenn fog-e állni újra Lengyelország? A vitában tagadták ezt.

---

* — keleti határvidék — *Szerk.*

Egy francia történész mondta: Il y a des peuples nécessaires — vannak *szükséges népek*. Ezekhez a szükséges népekhez a XIX. században a lengyel nép feltétlenül odatartozik.

De Lengyelország nemzeti létezése senkinek sem szükségesebb, mint éppen nekünk németeknek.

Mire támaszkodik mindenekelőtt a reakció hatalma Európában 1815 óta, sőt, részben az első francia forradalom óta? Az orosz—porosz—osztrák *Szent Szövetségre*[278]. És mi tartja össze ezt a Szent Szövetséget? *Lengyelország felosztása*, amelyből mind a három szövetséges hasznot húzott.

A szakadék, amelyet e három hatalom Lengyelországon keresztül megvont, ez az a kötelék, amely őket egymáshoz fűzi; a közös rablás tette őket szolidárissá egymással.

Attól a pillanattól, amikor az első rablást elkövették Lengyelország ellen, Németország Oroszország függőségébe került. Oroszország megparancsolta Poroszországnak és Ausztriának, hogy maradjanak abszolút monarchiák, és Poroszországnak meg Ausztriának engedelmeskedniök kellett. Azok az amúgy is ernyedt és bátortalan erőfeszítések, amelyeket főként a porosz burzsoázia tett az uralom meghódítására, teljesen megfeneklettek az Oroszországtól való megszabadulás lehetetlenségén, azon a támogatáson, amelyet Oroszország a feudális-abszolutisztikus osztálynak nyújtott Poroszországban.

Ehhez jött az, hogy a lengyelek a szövetségesek első elnyomó kísérleteitől fogva nemcsak felkelő módon függetlenségükért harcoltak, hanem egyúttal *forradalmi módon* léptek fel saját belső társadalmi állapotaikkal szemben.

Lengyelország felosztása a lengyel feudális felsőarisztokráciának a három felosztó hatalommal kötött szövetsége által jött létre. Ez a felosztás nem haladás volt, mint az ex-poéta Jordan úr állítja, ez a felsőarisztokrácia utolsó eszköze volt arra, hogy egy forradalomtól megmeneküljön, ez ízig-vérig reakciós volt.

Már az első felosztás következménye egészen természetesen a többi osztálynak, azaz a nemességnek, a városok polgárságának és részben a parasztoknak a szövetsége volt, mind Lengyelország elnyomói ellen, mind pedig magának az országnak a felsőarisztokráciája ellen. Hogy a lengyelek már akkor mennyire megértették, hogy kifelé való függetlenségük elválaszthatatlan belül az arisztokrácia megdöntésétől és az agrárreformtól, ezt az 1791-es alkotmány[318] bizonyítja.

A Keleti-tenger és a Fekete-tenger közötti nagy földművelő országok a patriarchális-feudális barbárságból csak egy agrárforradalommal menekül-

hetnek ki, amely a jobbágyokat, illetve robotköteles parasztokat szabad földbirtokosokká változtatja, egy forradalommal, amely teljesen ugyanaz, mint az 1789-es francia forradalom a falun. A lengyel nemzeté az érdem, hogy minden földművelő szomszédnépe közül elsőnek proklamálta ezt. Az első reformkísérlet az 1791-es alkotmány volt; az 1830-as felkelésben[282] Lelewel az agrárforradalmat az ország megmentése egyetlen eszközének nyilvánította, de a birodalmi gyűlés túl későn ismerte el; az 1846-os és 1848-as felkelésekben nyíltan proklamálták az agrárforradalmat.

A lengyelek elnyomatásuk első napjától fogva forradalmian léptek fel, és ezzel annál szorosabban odabéklyózták elnyomóikat az ellenforradalomhoz. Rákényszerítették elnyomóikat, hogy a patriarchális-feudális állapotot ne csak Lengyelországban, hanem többi országukban is fenntartsák. És kivált az 1846-os krakkói felkelés óta[54] a Lengyelország függetlenségéért való harc egyszersmind az *agrárdemokráciának* — a Kelet-Európában egyedül lehetséges demokráciának — a harca is a *patriarchális-feudális abszolutizmus* ellen.

Ameddig tehát mi segítünk Lengyelországot elnyomni, ameddig mi Lengyelország egy részét Németországhoz odakovácsoljuk, addig odakovácsolva maradunk Oroszországhoz és az orosz politikához, addig nem tudjuk alapjaiban megtörni a patriarchális-feudális abszolutizmust saját magunknál. Egy demokratikus Lengyelország felállítása az első feltétele egy demokratikus Németország felállításának.

De Lengyelország felállítása és határainak Németországgal való rendezése nemcsak hogy szükséges, ez a legesleginkább megoldható mindazon politikai kérdések közül, amelyek a forradalom óta Kelet-Európában felmerültek. A Kárpátoktól délre tarkán összevissza dobált mindenféle törzsbeli népeknek a függetlenségi harcai egészen másképp bonyolultak, jóval több vérbe, zavarba és polgárháborúba fognak kerülni, mint a lengyel függetlenségi harc meg a Németország és Lengyelország közötti határ megállapítása.

Magától értetődik, hogy nem egy látszat-Lengyelországnak a felállításáról van szó, hanem egy életképes alapon nyugvó államnak a felállításáról. Lengyelországnak legalábbis 1772-es kiterjedésűnek kell lennie, birtokolnia kell nagy folyamainak nemcsak a vidékeit, hanem a torkolatát is, és legalábbis egy nagy partmelléki sávot a Keleti-tengernél.

Mindezt Németország garantálhatta volna neki és emellett mégis biztosíthatta volna a maga érdekeit és a maga becsületét, ha a forradalom után a saját érdekében megvan a bátorsága, hogy Oroszországtól fegyveres kézzel követelje Lengyelország kiadását. Hogy németnek és lengyelnek a

határon és főként a tengerparton való összekeveredése folytán mindkét félnek engednie kellett volna valamit, hogy némelyik németnek lengyellé, némelyik lengyelnek németté kellett volna lennie, magától értetődött és semmi nehézséget nem okozott volna.

De a német fél-forradalom után nem volt meg a bátorság ennyire határozott fellépéshez. Pompázatos beszédeket tartani Lengyelország felszabadításáról, a vasútállomásokon fogadni az átvonuló lengyeleket, és felajánlani nekik a német nép legízzóbb rokonszenvét (kinek nem ajánlották már ezt fel?) — ezt igen; de háborút kezdeni Oroszország ellen, kérdésessé tenni az egész európai egyensúlyt és éppenséggel kiadni az elrabolt terület valamelyik csücskét — nos, akkor hát nem ismerik a mi németeinket!

És mi lett volna az Oroszország elleni háború? Az Oroszország elleni háború a teljes, nyílt és valóságos szakítás lett volna egész szégyenteljes múltunkkal, Németország valóságos felszabadítása és egyesítése, a demokráciának a feudalizmus romjain és a burzsoázia rövid uralom-álma romjain való felállítása lett volna. Az Oroszország elleni háború lett volna az egyetlen lehetséges út, hogy megmentsük becsületünket és érdekeinket szláv szomszédainknál és nevezetesen a lengyeleknél.

De mi nyárspolgárok voltunk és nyárspolgárok maradtunk. Csináltunk néhány tucat kis és nagy forradalmat, amelyektől mi magunk megrettentünk, még mielőtt kiteljesedtek. Miután jó nagyra nyitottuk a szánkat, nem hajtottunk végre semmit. A forradalom ahelyett, hogy kitágította volna látókörünket, leszűkítette azt. Minden kérdést a legfélénkebb, legkorlátoltabb, legszűkkeblűbb filiszterséggel kezeltünk és ezzel természetesen valóságos érdekeinket ismét kompromittáltuk. Ennek a kicsinyes filiszterségnek az álláspontján aztán Lengyelország felszabadításának nagy kérdése is Posen tartomány egy része átszervezésének parányi szólamára redukálódott, a lengyelekért való lelkesültségünk srapnellé és pokolkővé változott.

Az egyetlen lehetséges megoldás, az egyetlen, amely megóvta volna Németország becsületét, Németország érdekeit, az, ismételjük, az Oroszország elleni háború lett volna. Ezt nem merészelték, és bekövetkezett az elkerülhetetlen: a reakció szoldateszkája, amelyet Berlinben megvertek, megint felütötte a fejét Posenban; azzal a látszattal, hogy Németország becsületét és nemzetiségét menti meg, kitűzte az ellenforradalom lobogóját, és elnyomta a forradalmi lengyeleket, szövetségeseinket — és a becsapott Németország egy pillanatig ujjongva megtapsolta győztes ellenségeit. Lengyelország új felosztását véghezvitték, és már csak a német nemzetgyűlés szentesítése hiányzott hozzá.

A frankfurti gyűlésnek még lett volna egy útja, hogy a dolgot megint jóvátegye: ki kellett volna zárnia egész Posent a Német Szövetségből és a határkérdést nyitott kérdésnek kellett volna nyilvánítania mindaddig, amíg erről a helyreállított Lengyelországgal nem lehet d'égal à égal* tárgyalni.

De ezzel túl sokat kívántunk volna nemzetgyűlésünk frankfurti professzoraitól, ügyvédeitől és lelkipásztoraitól! A csábítás túl nagy volt: a nyugodt polgárok, akik sohasem sütöttek el egy puskát, felállással és ülvemaradással meghódíthatnak Németországnak egy 500 négyzetmérföldnyi földet, bekebelezhetnek 800 000 netzi testvért, német-lengyelt, zsidót és lengyelt, még ha Németország becsületének és valóságos, maradandó érdekeinek rovására is — micsoda kísértés! — Engedtek neki, jóváhagyták Lengyelország felosztását.

Hogy milyen okokból, azt meglátjuk holnap.

Köln, augusztus 21. Átsiklunk az előzetes kérdésen, hogy a poseni képviselők részt vegyenek-e a tanácskozásban és a szavazásban, és mindjárt a fő kérdés vitájára térünk rá.

Stenzel úr, a jelentés előadója, nyitotta meg a vitát, ijesztően konfúzus és diffúzus beszéddel. Történésznek és lelkiismeretes férfiúnak tünteti fel magát, beszél várakról és erődsáncokról, mennyről és pokolról, rokonszenvekről és német szívekről; visszamegy a XI. századig annak bizonyítására, hogy a lengyel nemesség mindig elnyomta a parasztot; felhasznál a lengyel történelemből néhány sovány adatot mentségképpen a nemességről, a parasztokról, a városokról, az abszolút monarchia jótéteményeiről stb. szóló leglaposabb közhelyek végtelen áradatáért; döcögős és zavart nyelven mentegeti Lengyelország felosztását; olyan tarka konfúzióval fejtegeti az 1791 május 3-i alkotmány rendelkezéseit, hogy azok a nemzetgyűlési tagok, akik azt eddig nem ismerték, most már igazán nem tudják, hányadán vannak; éppen rá akar térni a Varsói Nagyhercegségre, amikor egy hangos felkiáltás: „ez túl messze vezet!" és az elnök félbeszakítja őt.

A teljesen zavarba hozott nagy történelemkutató a következő megható szavakkal folytatja: „Rövid leszek. A kérdés most az: mit akarunk tenni? Ez a kérdés egészen természetes" (! pontosan). „A nemesség helyre akarja állítani a birodalmat. Kijelenti magáról, hogy demokratikus. Nem kételkedem benne, hogy becsületesen gondolja. Ámde, uraim, természetes" (!), „hogy némely rend nagy illúziókban ringatja magát. Én teljességgel

* — mint egyenlő az egyenlővel — *Szerk.*

hiszek az őszinteségükben, ámde ha hercegeknek és grófoknak a nép soraiba kell átmenniök, akkor nem tudom, hogy az egybeolvadás hogyan fog megtörténni" (mi köze is van ehhez Stenzel úrnak!). „Ez Lengyelországban lehetetlen stb."

Stenzel úr úgy tesz, mintha nemesség és arisztokrácia Lengyelországban egy és ugyanaz lenne. Lelewel „Histoire de Pologne"-ja, amelyet Stenzel úr maga idézett, Mieroslawski „Débat entre la révolution et la contre-révolution en Pologne"-ja és egy csomó más újabb mű jobb belátásra bírhatná azt a „férfiút, aki évek óta foglalkozik történelemmel". Hiszen a Stenzel úr által szóvátett „hercegek és grófok" többsége éppen azokból áll, akik ellen maga a lengyel demokrácia küzd.

Tehát a nemességet, véli Stenzel úr, illúzióival együtt el kell ejteni és a parasztok számára kell egy Lengyelországot alapítani (azzal, hogy Lengyelország egyik darabját a másik után Németországhoz csatolják). „Nyújtsák kezüket inkább a szegény parasztoknak, hogy ezek felemelkedjenek, hogy nekik talán" (!), „sikerüljön egy szabad Lengyelország felállítása, de nemcsak a felállítása, hanem a megtartása is. Ez, uraim, a fődolog!"

És a győzelemittas történetkutató a centrum[319] nemzeti fecsegőinek „nagyon helyes!"-t, „kitűnő!"-t kiáltó örömrivalgása közben hagyja el a szószéket. Lengyelország új felosztásának olyan ábrázolása, hogy az jótétemény a lengyel parasztok számára, ennek a meglepően képtelen fordulatnak mindenesetre könnyekig meg kellett hatnia a kedélynek és emberszeretetnek a gyűlés centrumában egyesült tömegét!

Következik *Goeden* úr *Krotoszynból*, egy német-lengyel a legjavából. Utána fellép *Senff* úr *Inowroclawból*, a netzi testvérek egy szép mintapéldánya, akiben semmi hamisság nincs, aki a bizottság javaslata ellen iratkozott fel és mellette beszélt, úgyhogy egy javaslat-ellenes szónokot soronkövetkeztével elütött a szótól.

Az a mód, ahogyan a netzi testvér urak itt fellépnek, a világ legnevetségesebb komédiája és megint egyszer megmutatja, mire képes egy valódi porosz. Mindnyájan tudjuk, hogy a poseni zsidó-porosz profitéhes zugemberkék a legbensőségesebb harmóniában harcoltak együtt a lengyelek ellen a bürokráciával, a porosz királyi tisztikarral, a brandenburgi és pomerániai junkerekkel, egyszóval mindazzal, ami reakciós, ami ó-porosz volt. A Lengyelországgal szemben elkövetett árulás az ellenforradalom első zászlóbontása volt, és senki sem volt ellenforradalmibb, mint éppen a netzi testvér urak.

És most nézzük meg ezeket a dühödt poroszbarát — Istennel a királyért és a hazáért való — iskolamestereket és hivatalnokokat itt Frankfurtban,

hogy a lengyel demokráciával szemben elkövetett ellenforradalmi árulásukat hogyan nyilvánítják a szuverén netzi testvériség nevében forradalomnak, valódi és hamisítatlan forradalomnak, hogy a történelmi jogot hogyan tiporják lábbal, és Lengyelország állítólagos teteme felett hogyan kiáltják: „Csak élőnek van igaza"[320]!

De ilyen a porosz: a Spreénél Isten kegyelméből való, a Wartánál szuverén nép; a Spreénél csőcselék-zendülés, a Wartánál forradalom; a Spreénél történelmi jog, „amelynek semmilyen dátuma sincs"*, a Wartánál az eleven tény joga, amely tegnapról datálódik — és mindezek ellenére hű porosz szívében hamisság nélkül való, becsületes és derék!

Halljuk Goeden urat.

„Másodszor kell egy ügyet megvédelmeznünk, amely hazánk számára olyan jelentőségteljes, olyan komoly következményekkel járó, hogy ha önmagában nem dolgozta volna ki magát" (!) „mindenképpen jogos üggyé számunkra, akkor *szükségképpen azzá kellene tenni*" (!!). „Jogunk nem annyira a múltban, mint inkább a *jelen forró érverésében*" (és főként puskatussal való verésében) „gyökerezik."

„A lengyel paraszt és polgár a" (porosz) „birtokbavétel által a biztonságnak és a jólétnek olyan állapotába helyezve érezte magát, amilyet sohasem ismert." (Főként a lengyel—porosz háborúk és Lengyelország felosztásai óta nem.)

„Az igazságosságnak az a megszegése, amely bennefoglaltatik Lengyelország felosztásában, az Önök népének" (a német népnek) „humanitása által" (és különösen a porosz hivatalnokok botozásai által), „szorgalma által" (melyet rablott és ajándékozott lengyel földtulajdonon fejtett ki), „és ez év áprilisában a *vére* által is teljesen kiengeszteltetett!" A Krotoszynból való Goeden úr vére!

„A mi jogunk — a *forradalom*, és ennek erejénél fogva vagyunk itt!"

„Németországba való jogos bekebelezésünk jogcímei mármost nem megsárgult pergamentek, ránk nem beházasodással, nem örökösödéssel, nem vétellel vagy cserével tettek szert; mi németek vagyunk és hazánkhoz tartozunk, mert egy értelmes, jogszerű, *egy szuverén akarat* erre hajt bennünket, egy akarat, amelyet földrajzi helyzetünk, nyelvünk és erkölcsünk, számunk" (!), „vagyonunk, mindenekelőtt azonban német érzületünk és hazaszeretetünk határoz meg."

„Jogaink olyan biztosak, olyan mélyen a *modern világtudatban* nyugvók, hogy elismerésükhöz mégcsak nem is kell német szív!"

---

* *V. ö. 335—336. old. — Szerk.*

Éljen a porosz-zsidó netzi testvériségnek a modern világtudatban nyugvó, a srapnelforradalomra támaszkodó, a rögtönbíráskodó jelen forró érverésében gyökerező szuverén akarata! Éljen a poseni bürokratafizetéseknek, az egyházi és sztarosztai javak elrablásának és az à la Flottwell* pénzelőlegeknek a németsége!

A magasabb jogosultság deklamáló lovagja után a szemérmetlen netzi testvér következik. Az inowrocławi Senff úrnak még a Stenzel-féle javaslat is túl udvarias a lengyelekhez, és ezért egy valamivel gorombább megfogalmazást indítványoz. Ugyanazzal az arcátlansággal, amellyel ennek ürügyén a javaslatot ellenző szónokként íratta fel magát, jelentette ki, hogy égbekiáltó igazságtalanság a posenieket a szavazásból kizárni: „azt hiszem, hogy a poseni képviselők hivatottak *csak igazán* arra, hogy részt vegyenek a szavazásban, hiszen éppen azoknak a legfontosabb jogairól van szó, akik bennünket ideküldtek."

Senff úr ezután belebocsátkozik Lengyelország történetébe az első felosztástól fogva, és ezt meggazdagítja egy sor szándékos hamisítással és kiáltó valótlansággal, amelyekhez képest Stenzel úr a legszánalmasabb kontárnak tűnik. Ami elviselhető létezik Posenban, az mind a porosz kormánynak és a netzi testvéreknek köszönheti eredetét.

„Létrejött a Varsói Nagyhercegség. A porosz hivatalnokok helyébe lengyelek léptek, és 1814-ben már a nyomát is alig lehetett észrevenni annak, ami jót a porosz kormány ezekért a tartományokért tett."

Senff úrnak igaza van. „Nyomát sem lehetett észrevenni" sem a jobbágyságnak, sem lengyel kerületek költségvetésileg előirányzott befizetéseinek porosz művelődési intézmények, például a hallei egyetem javára, sem pedig a lengyelül nem tudó porosz hivatalnokok zsarolásainak és brutalitásainak. De még nem volt veszve Lengyelország, hiszen Oroszország kegyelméből Poroszország megint virágba borult, és Posen megint Poroszországhoz került.

„Ettől fogva megújultak a porosz kormány azon törekvései, amelyek Posen tartomány viszonyainak megjavítására irányultak."

Aki erről valami közelebbit akar tudni, az olvassa el az 1841-es Flottwell-féle emlékiratot. 1830-ig a kormány révén egyáltalában *semmi* sem történt. Flottwell az egész Nagyhercegségben csupán *négy* mérföldnyi műutat talált! És soroljuk-e fel a Flottwell-féle jótéteményeket? Flottwell úr, ez a ravasz bürokrata, műutak építésével, folyók hajózhatóvá tételével, mocsarak kiszárításával stb. stb. igyekezett megvesztegetni a lengyeleket;

* — Flottwell módján való — *Szerk.*

ámde nem a porosz kormány pénzével, hanem a *saját pénzükkel* vesztegette meg őket. Mindezeket a megjavításokat főként magán- vagy járási eszközökből végeztették; és ha a kormány itt-ott hozzá is járult némi pénzzel, ez csak igen kis része volt azoknak az összegeknek, amelyeket adókban és a lengyel nemzeti és egyházi birtokok hozamában a tartományból húzott. Továbbá a lengyelek Flottwell úrnak köszönhetik nemcsak azt, hogy a kerületi főnököknek a járások általi megválasztása továbbra is fel volt függesztve (1826 óta), hanem speciálisan még a lengyel földbirtokosok lassankénti kisajátítását is, amely úgy ment végbe, hogy a kormány az elárverezett lovagbirtokokat felvásárolta, és csak megbízható németeknek adta el újra (1833-as kabinetparancs). A Flottwell-féle igazgatás egyik végső jótéteménye volt az iskolaügy megjavítása. Ez azonban megint elporoszosítási rendszabály volt. A felsőbb iskoláknak a fiatal nemeseket és a jövendőbeli katolikus lelkészeket, az alsóbbaknak a parasztokat kellett porosz tanítókkal elporoszosítaniok. Hogy mit is akartak a művelődési intézményekkel, azt egy óvatlan fellobbanásában a brombergi kormányzati prezidens, Wallach úr elárulta; azt írja Beurmann főprezidens úrnak, hogy a *lengyel nyelv* az egyik *fő akadálya* a műveltség és a jólét elterjesztésének a falusi népesség körében! Ez csakugyan egészen helytálló, ha az iskolamester nem ért lengyelül. — Egyébként, akik ezeket az iskolákat fizették, azok megint maguk a lengyelek voltak, mert 1. a legfontosabb, de nem egyenesen az elporoszosítást szolgáló intézetek legtöbbjének alapítása és dotálása vagy magánhozzájárulásokból vagy pedig a tartományi rendek által történt, és 2. még az elporoszosító iskolákat is az 1833 március 31-én szekularizált kolostorok jövedelméből tartották fenn, az állampénztár meg csak évi 21 000 tallért hagyott jóvá tíz évre. — Flottwell úr egyébként bevallja, hogy az összes reformok maguktól a lengyelektől indultak ki. Hogy a porosz állam legnagyobb jótéteményei jelentős járadékok és adók beszedésében s a fiatalembereknek a porosz katonai szolgálatra való felhasználásában álltak, erről Flottwell úr nem kevésbé hallgat, mint Senff úr.

Egyszóval, a porosz kormány összes jótéteményei arra redukálódnak, hogy eltartják Posenban a porosz altiszteket — akár mint kiképző-őrmestereket, akár mint iskolamestereket, zsandárokat vagy adóbeszedőket.

Senff úrnak a lengyelekkel kapcsolatos további alaptalan gyanúsítgatásaiba, valamint hamis statisztikai adataiba nem bocsátkozhatunk bele tovább. Elég az hozzá, Senff úr pusztán azért beszél, hogy a lengyeleket gyűlöletessé tegye a gyűlés előtt.

Következik *Robert Blum* úr. Ő szokása szerint úgynevezett *szolid* előadást tart, azaz olyan előadást, amely több érzületet, mint érvet és több dekla-

mációt, mint érzületet tartalmaz, és amely egyébként mint deklamatórium — be kell vallanunk — nem tesz nagyobb hatást a krotoszyni Goeden úr modern világtudatánál. Lengyelország, az északi barbárság elleni sánc — — ha vannak a lengyeleknek vétkeik, akkor ez elnyomóiknak a bűne — — az öreg Gagern Lengyelország felosztását a korunkra nehezedő lidércnyomásnak nyilvánítja — — a lengyelek forrón szeretik hazájukat, és erről példát vehetünk — — a veszélyek, amelyek Oroszország felől fenyegetnek — — — — ha mármost Párizsban a vörös köztársaság győzne és Lengyelországot a fegyverek erejével akarná felszabadítani, mi lesz akkor, Uraim? — Legyünk pártatlanok stb. stb.

Sajnáljuk Blum urat, de ha mindezeket a szép dolgokat megfosztjuk deklamatórikus csillámjuktól, akkor semmi egyéb nem marad, mint a legtriviálisabb szócséplés, habár — amit szívesen elismerünk — nagystílű és plasztikus szócséplés. Még ha Blum úr úgy véli is, hogy a nemzetgyűlésnek, ha következetes akar lenni, akkor Schleswigben, Csehországban, Olasz-Tirolban, az orosz keleti-tengeri tartományokban és Elzászban ugyanazon elv szerint kell eljárnia, mint Posenban, ez olyan indok, amelynek csakis a többség gondolatnélküli nemzetiség-hazugságaival és kényelmes következetlenségével szemben van jogosultsága. És ha úgy véli, hogy Németország csak egy már létező Lengyelországgal tárgyalhat tisztességesen Posenról, akkor ezt nem fogjuk vele szemben tagadni, de mégis megjegyezzük, hogy beszédének ezen egyetlen nyomós indokát már százszor és sokkal jobban kifejtették maguk a lengyelek, míg Blum úrnál ez mint „mérséklettel és kíméletes szelídséggel" kilőtt tompa retorikai nyíl eredménytelenül visszapattan a többség megkérgesedett kebeléről.

Blum úrnak igaza van, ha azt mondja, hogy srapnelek nem indokok, de nincs igaza — és ő tudja ezt —, amikor pártatlanul egy „mérsékelt" magasabb álláspontra helyezkedik. Lehet, hogy Blum úr nincs tisztában a lengyel kérdéssel, ez a saját hibája. De hogy ő 1. azt hiszi, hogy keresztülviheti a többségnél akár csak azt is, hogy a központi hatalomtól jelentést kérjenek be, és 2. azt képzeli, hogy a központi hatalom e minisztereinek a jelentése által — azoknak a miniszteréknek a jelentése által, akik augusztus 6-a alkalmából olyan szégyenletesen fejet hajtottak a porosz szuverenitási törekvések előtt[321] — a legcsekélyebbet is nyerheti, ez rossz fényt vet Blum úrra. Ha valaki a „szélsőbaloldalon" akar ülni, akkor az első követelmény az, hogy tegyen félre minden kíméletes szelídséget és mondjon le arról, hogy keresztülvisz a többségnél bármit, legyen az mégoly csekély is.

Egyáltalában a lengyel kérdésben szinte az egész baloldal[55], mint mindig,

deklamációkban vagy éppenséggel fantasztikus álmodozásokban merül el anélkül, hogy a tényanyagba, a kérdés gyakorlati tartalmába a legtávolabbról is belebocsátkoznék. Pedig hát éppen itt az anyag nagyon tartalmas volt, a tények nagyon csattanósak. Ehhez persze a kérdés tanulmányozása szükséges, és ezt természetesen megtakaríthatja magának az ember, ha egyszer már keresztülment a választás tisztítótüzén és senkinek sem tartozik többé felelősséggel.

A kevés kivételre visszatérünk a vita folyamán. Holnap egy szócskát Wilhelm Jordan úrról, aki nem kivétel, hanem ezúttal a szó szoros értelmében a csordával fut együtt, amire megvannak az okai.

Köln, augusztus 25. Végre elhagyjuk, hála istennek, a mindennapos szócséplés lapos síkságát, hogy rátérjünk a nagy vita emelkedettebb alpesi túráira! Végre megmásszuk ama felhőket hasító csúcsot, ahol a sasok fészkelnek, ahol az ember szemtől szembe látja az istenit, ahonnan megvetően tekint le arra a parányi féregre, amely mélyen, mélyen lent a közönséges emberi ész kevéske érvével hadakozik! Végre, egy Blumnak egy Stenzellel, egy Goedennel, egy inowroclawi Senff-fel való csetepatéi után megkezdődik a nagy csata, amelyben ariostoi hősök hintik tele a harcmezőt szellemük lándzsaszilánkjaival!

A harcosok sorai tiszteletteljesen szétnyílnak, és kardját suhogtatva vágtat elő a berlini *Wilhelm Jordan* úr.

Ki ez a berlini Wilhelm Jordan úr?

A berlini Wilhelm Jordan úr a német literátorság virágzása idején literátor volt Königsbergben. Féligmegengedett gyűléseket tartottak a „Böttchershöfchenben"; Wilhelm Jordan úr odament, felolvasott egy verset: „A hajós és istene", és kiutasíttatott.

A berlini Wilhelm Jordan úr Berlinbe ment. Ott diákgyűléseket tartottak. Wilhelm Jordan úr felolvasott egy verset: „A hajós és istene", és kiutasíttatott.

A berlini Wilhelm Jordan úr Lipcsébe ment. Ott ugyancsak voltak valamiféle ártatlan összejövetelek. Wilhelm Jordan úr felolvasott egy verset: „A hajós és istene", és kiutasíttatott.

Wilhelm Jordan úr továbbá kiadott több művet: egy „Harang és ágyú" című verset; litván népdalok egy gyűjteményét, melyek között saját gyártmányúak, főként magaszerezte lengyel dalok is voltak; George Sand-fordításokat; egy folyóiratot, az érthetetlen „megértett világ"-ot[322] stb. a közismert Otto Wigand úr szolgálatában, aki még nem vitte olyan

sokra, mint francia eredetije, Pagnerre úr; továbbá kiadta Lelewel „Histoire de Pologne"-jának fordítását lengyelrajongó előszóval stb.

Jött a forradalom. En un lugar de la Mancha, cuyo nombre no quiero acordarme* — a német Mancha, a brandenburgi mark egyik falujában, ahol a Don Quijoték teremnek, egy faluban, amelynek nevére nem is akarok visszaemlékezni, megjelent a berlini Wilhelm Jordan úr a német nemzetgyűlés képviselőjelöltjeként. A járás parasztjai kedélyes konstitucionalisták voltak. Wilhelm Jordan úr több szívhezszóló beszédet mondott, telve a legkonstitucionalistább kedélyességgel. Az elragadtatott parasztok megválasztották a nagy embert küldöttnek. Alighogy Frankfurtba megérkezett, a nemes nem-felelős a „szélső"-baloldalra ül és együtt szavaz a republikánusokkal. A parasztok, akik választói minőségükben ezt a parlamenti Don Quijotét nemzették, bizalmatlansági szavazatot küldenek neki, emlékeztetik őt ígéreteire, visszahívják. De Wilhelm Jordan úr éppoly kevéssé tartja magát a szava által megkötöttnek, mint egy király, és továbbra is minden alkalommal megszólaltatja a maga „Harang és ágyú"-ját a gyűlésben.

Mindannyiszor, amikor Wilhelm Jordan úr a Szent Pál templom[107] szószékére lépett, alapjában véve csak egy verset olvasott fel: „A hajós és istene", — ami viszont nem jelenti azt, hogy ezzel kiérdemelte volna kiutasítását.

Halljuk a nagy Wilhelm Jordan legutóbbi harangzúgását és legújabb ágyúdörgését Lengyelországról.

„Ellenkezőleg, azt hiszem, hogy nekünk fel kell emelkednünk a *világtörténeti álláspontra*, amelyen a poseni ügy a nagy lengyel dráma epizódjának jelentőségében vizsgálandó meg."

Egy csapásra felemel bennünket a hatalmas Wilhelm Jordan úr messze a felhők fölé, a „világtörténeti álláspont" hófödte, égbetörő Csimborasszójára, és a legmérhetetlenebb kilátást nyitja meg előttünk.

Ámde előbb még egy pillanatig a „speciális" tanácskozás mindennapi területén időzik, mégpedig sok szerencsével. Néhány minta:

„Később az" (a Netz-kerület) „a varsói szerződéssel" (azaz az első felosztással) „Poroszországhoz került és azóta Poroszországnál maradt, ha eltekintünk a Varsói Hercegség rövid közbeeső létezésétől."

Jordan úr itt, a Netz-kerületről szólván, *ellentétbe* állítja azt Posen többi részével. Ő, a világtörténeti álláspont lovagja, a lengyel történelem ismerője, Lelewel fordítója, milyen forrást követ ő itt? Nem mást, mint az inowroclawi Senff úr beszédét! Olyannyira követi ezt, hogy éppenséggel egészen

* — La Mancha egyik falujában, a nevére nem is akarok visszaemlékezni[323] — *Szerk.*

elfelejti, hogy 1794-ben Posen többi, nagylengyel része is „Poroszországhoz került és azóta, ha eltekintünk a Varsói Hercegség rövid közbenső létezésétől, Poroszországnál maradt". De erről Senff netzi testvér nem beszélt, és ezért a „világtörténeti álláspont" csak úgy tudja, hogy Posen kormányzati kerület csupán 1815-ben „került Poroszországhoz".

„Továbbá a nyugati járások — Birnbaum, Meseritz, Bomst, Fraustadt — *időtlen* idők óta, mint ezt Önök már ezeknek a városoknak a *nevéből* is kivehetik, lakosaiknak túlnyomó többségében németek voltak."

És a miedzychodi járás, Jordan úr, „időtlen idők óta", mint ezt Ön már a nevéből is kiveheti, lakosainak túlnyomó többségében „lengyel" volt, nem igaz, Jordan úr?

A miedzychodi járás azonban nem más, mint a birnbaumi járás. A várost lengyelül Miedzychodnak hívják.

Hát még micsoda támaszra találnak majd a „megértett világ" „világtörténeti álláspontjának" ezek az etimológiai chambre de réunion-jai a keresztény-germán *Leo* úrnál! Arról nem is szólva, hogy Mailand, Lüttich, Genf, Koppenhagen, „mint Önök már a nevükből is kiveszik, időtlen idők óta németek"; nem látja-e meg a „világtörténeti álláspont" Haimons-Eichichtnek, Welsch-Leydennek, Jenaunak és Kaltenfeldének az időtlen németségét „már a nevükből" is? Persze, a világtörténeti álláspontnak nehéz lesz ezeket az időtlen német neveket a térképen megtalálnia, és pusztán Leo úrnak, aki e neveket maga gyártotta, köszönheti, ha megtudja, hogy rajtuk Le Quesnoi, Lyon, Genova és Campo Freddo értendő.

Mit fog szólni a világtörténeti álláspont, ha a franciák legközelebb igénylik Cologne-t, Coblence-t, Mayence-t és Francfort-t* mint időtlen francia földet, és akkor jaj a világtörténeti álláspontnak!

Ámde ne időzzünk tovább ezeknél a petites misères de la vie humainenél**, amelyek már nagyobb emberekkel is megestek. Kövessük a berlini Wilhelm Jordan urat röptének magasabb régióiba. Itt azt mondja a lengyelekről, hogy az ember „annál inkább szereti őket, minél távolabb van tőlük és minél kevésbé ismeri őket, s annál kevésbé szereti, minél inkább közeledik hozzájuk", és ezért „ez a vonzalom nem annyira a lengyel jellem valamilyen valóságos erényén, mint inkább bizonyos *kozmopolita idealizmuson*" nyugszik.

Hogyan fogja azonban a világtörténeti álláspont megmagyarázni azt, hogy a föld népei egy másik népet sem akkor nem „szeretnek", amikor

---

* — Kölnt, Koblenzet, Mainzot és Frankfurtot — *Szerk.*

** — az emberi élet kis nyomorúságainál — *Szerk.*

„eltávolodnak tőle", sem pedig akkor, amikor „közelednek hozzá", hogy ezt a népet ritka egyetértéssel vetik meg, zsákmányolják ki, gúnyolják és tiporják lábbal? Ez a nép a *német*.

A világtörténeti álláspont azt fogja mondani, hogy ez egy *„kozmopolita materializmuson"* nyugszik, és ezzel meg van mentve.

De ügyet sem vetve ilyen kis ellenvetésekre, mind vakmerőbben, mind magasabbra lendíti szárnyait a világtörténeti sas, míg végre a magában- és-magáért-való eszme tiszta éterében a következő hősi-világtörténeti-hegeli himnuszban tör ki:

„Jóllehet igazat adhatunk a történelemnek, amely a szükségszerűség által előrajzolt menetében vaspatájával mindenkor könyörtelenül eltipor egy olyan népiséget, amely már nem elég erős ahhoz, hogy egyenrangú nemzetek között fenntartsa magát, mégis embertelen és barbár dolog lenne, egy ilyen nép hosszas passiójának láttán minden részvét elől elzárkózni, és tőlem igen távol áll az efféle érzéstelenség." (Isten nem fogja ezt jutalmazatlanul hagyni, nemes Jordan urunk!) „De más az, meghatódni egy szomorújátéktól, és megint más, ezt a szomorújátékot mintegy visszacsinálni akarni. Éppen csakis az a vas szükségszerűség, amely a hőst maga alá gyűri, teszi sorsát *igazi tragédiává*, és ennek a sorsnak a menetébe belenyúlni, emberi részvétből a történelem tovagördülő kerekét feltartóztatni és még egyszer visszafordítani akarni azt jelentené, hogy önmagunkat tesszük ki annak a veszélynek, hogy általa szétmorzsoltatunk. Lengyelországot csupán azért felállítani akarni, mert pusztulása jogos gyásszal tölt el — ezt gyengeelméjű érzelgősségnek nevezem!"

Micsoda gondolatgazdagság! A bölcsességnek micsoda mélysége! Micsoda lendületes nyelvezet! Így beszél a világtörténeti álláspont, amikor gyorsírt szónoklatait utólag kijavította.

A lengyelek választhatnak: ha „igazi tragédiát" akarnak játszani, akkor alázatosan hagyniok kell, hogy a történelem vaspatája és tovagördülő kereke összezúzza őket és így kell szólniok Miklóshoz: Uram, legyen meg a te akaratod! Ha pedig fel akarnak lázadni és meg akarják próbálni, nem tehetnék-e egyszer ők is elnyomóik nyakára „a történelem vaspatáját", akkor nem játszanak „igazi tragédiát", és a berlini Wilhelm Jordan úr nem tud többé iráníuk érdeklődni. Így beszél a Rosenkranz professzor által esztétikailag kialakított világtörténeti álláspont.

Miben állt a könyörtelen, a vas szükségszerűség, amely Lengyelországot pillanatnyilag megsemmisítette? A jobbágyságon nyugvó nemesi demokrácia hanyatlásában, azaz egy felsőarisztokrácia feltűnésében a nemességen *belül*. Ez haladás volt, amennyiben ez volt az egyetlen útja

annak, hogy kikerülhessenek a nemesi demokrácia idejétmúlt állapotából. Mi volt ennek a következménye? Hogy a történelem vaspatája, azaz a Kelet három autokratája leigázta Lengyelországot. Az arisztokrácia rákényszerült a külfölddel való szövetségre, hogy végezhessen a nemesi demokráciával. A lengyel arisztokrácia rövid idővel ezelőttig, sőt részben mindmáig, derekas szövetségese maradt Lengyelország elnyomóinak.

És miben áll a könyörtelen, a vas szükségszerűsége annak, hogy Lengyelország ismét felszabaduljon? Abban, hogy az arisztokrácia lengyelországi uralma, amely 1815 óta legalábbis Posenban és Galíciában, sőt részben Orosz-Lengyelországban sem szűnt meg, ma éppen olyan idejétmúlt és aláásott, mint 1772-ben a kisnemesség uralma volt; abban, hogy az agrárdemokrácia felállítása Lengyelország számára nemcsak politikai, hanem társadalmi életkérdéssé is lett; abban, hogy a földművelés, a lengyel nép exisztenciájának forrása tönkremegy, ha a jobbágy, illetve a robotköteles paraszt nem lesz szabad földbirtokossá; abban, hogy az agrárforradalom lehetetlen a nemzeti létezésnek, a Keleti-tenger partja és a lengyel folyók torkolatai birtoklásának egyidejű kivívása nélkül.

S ezt nevezi a berlini Jordan úr a történelem tovagördülő kerekét feltartóztatni és még egyszer visszafordítani akarásnak!

Persze, a *nemesi* demokrácia régi Lengyelországa hosszú ideje meghalt és eltemettetett, és csak Jordan úr tételezheti fel bárkiről is, hogy ennek a Lengyelországnak az „igazi tragédiáját" vissza akarja csinálni; de a szomorújátéknak ez a „hőse" egy robusztus fiat nemzett, és a vele való közelebbi ismeretségtől persze visszaborzadhat olyik hetyke berlini literátor; ez a fiú pedig, aki éppen csak készülődik, hogy színrehozza a *maga* drámáját és kezet emeljen a „történelem tovagördülő kerekére", de akinek a győzelme biztos — ez a fiú a *paraszt*demokrácia Lengyelországa.

Némi elkoptatott szépirodalmi pompa, némi utánaszenvelgett világmegvetés — amely Hegelnél merészség volt, Jordan úrnál pedig olcsó, elcsépelt ostobasággá lesz —, egyszóval némi harang és némi ágyú, rossz mondatokba fűzött zengzet és füst[324], s ráadásul a közönséges történelmi viszonyok tekintetében kimondhatatlan zűrzavar és tudatlanság — ez az, amire az egész világtörténeti álláspont redukálódik!

Éljen a világtörténeti álláspont a maga megértett világával!

Köln, augusztus 26. A csata második napja még nagyszerűbb képet nyújt, mint az első. Persze hiányát érezzük egy berlini Wilhelm Jordannak, akinek ajka az összes hallgatók szívét lebilincseli; legyünk azonban szeré-

nyek: egy Radowitz, egy Wartensleben, egy Kerst és egy Rodomonte-Lichnowski[325] sem megvetendő.

Radowitz úr lép először az emelvényre. A jobboldal vezetője röviden, határozottan, kiszámítva beszél. Nem több deklamáció, mint éppen szükséges. Hamis előfeltételezések, de összesűrített gyorsan pergő következtetések ezekből az előfeltételezésekből. A jobboldal *félelmére* való apellálás. A siker hidegvérű bizonyossága, amely a többség gyávaságán alapul. Az egész gyűlés alapos megvetése, jobbfelé csakúgy, mint balfelé. Ezek a Radowitz úr által mondott rövid beszéd alapvonásai, és mi igen jól megértjük azt a hatást, amelyet ennek a néhány jéghideg és sallangtalan szónak a legpompázatosabb és legüresebb retorikai gyakorlatok meghallgatásához szokott gyűlésben tennie kellett. A berlini Wilhelm Jordan úr boldog lenne, ha ő a maga egész „megértett" és meg nem értett képvilágával csak a tizedrészét idézte volna elő annak a hatásnak, amelyet Radowitz úr a rövid és alapjában szintén teljesen tartalmatlan beszédével keltett.

Radowitz úr nem „jellem", nem érzülethű jóember, de éles, határozott körvonalú figura; csak egy beszédét kell elolvasni, hogy teljesen ismerjük.

Nekünk sohasem volt becsvágyunk az, hogy valamely parlamenti baloldal orgánuma legyünk. Mi ellenkezőleg, tekintettel arra a sokféle különböző elemre, amelyekből a demokrata párt Németországban kialakult, égetően szükségesnek tartottuk, hogy senkire se ügyeljünk élesebben, mint éppen a demokratákra. És tekintettel az energiának, a határozottságnak, a tehetségnek és az ismereteknek arra a hiányára, amely nagyon kevés kivétellel az összes pártok vezéreinél elénk tárul, örülnünk kell, hogy Radowitz úrban legalább egy egyenrangú *ellenfelet* találunk.

Radowitz úr után Schuselka úr. Minden előzetes óvás ellenére mégis egy megindító apelláció a szívhez. Végtelenül terjengős előadás, gyér történelmi közbeszúrásokkal és itt-ott némi gyakorlati osztrák ésszel megszakítva. Egészében a benyomás elbágyasztó.

Schuselka úr Bécsbe ment, ahová, a birodalmi gyűlésbe, szintén beválasztották. Ott a helyén van. Ha Frankfurtban a baloldalon ült, ott a centrumba kerül; ha Frankfurtban játszhatott bizonyos szerepet, Bécsben az első beszédével csődöt mond. Ez a sorsa mindezeknek a szépirodalmi, filozófiai és szócséplő nagyságoknak, akik a forradalmat csak arra használták fel, hogy pozíciókat szerezzenek maguknak; helyezzétek őket egy pillanatra valóban forradalmi talajra és nyomban eltűnnek.

Következik a ci-devant* gróf *von Wartensleben*. Wartensleben úr ke-

* — egykori[326] — *Szerk.*

délyes, jóakarattól túlcsorduló jóemberként lép fel, anekdotákat mesél arról, hogyan vonult mint Landwehr-katona 1830-ban a lengyel határra, megjátssza magát Sancho Panzának[327], amennyiben közmondásokat kiált oda a lengyeleknek: jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok, és emellett igen ártatlanul tudja becsempészni ezt az álnok megjegyzést: „Honnan van az, hogy nem is akadtak olyan lengyel hivatalnokok, akik az átengedendő részen az átszervezést el akarták volna vállalni? Attól félek, hogy ők önmaguktól félnek, érzik, még nincsenek annyira, hogy nyugodtan megszervezhessék a lakosságot, és ezért csak ürügyül hozzák fel, hogy a Lengyelország iránti hazaszeretetük az, amely megakadályozza őket, hogy egy boldog feltámadásnak akárcsak a csíráját is elültessék!"

Más szavakkal: a lengyelek nyolcvan év óta, életük és vagyonuk feláldozásával, szakadatlanul olyan ügyért harcolnak, amelyet ők maguk lehetetlennek és értelmetlennek tartanak.

Végül Wartensleben úr Radowitz úr véleményén van.

Janiszewski úr Posenból, a poseni nemzeti bizottság tagja lép az emelvényre.

Janiszewski úr beszéde az első valódi parlamenti szónoklat, amely a Szt. Pál templom szószékéről elhangzott. Végre hallunk egy szónokot, aki nem csupán a terem tetszését lesi, aki a valódi, eleven szenvedély nyelvét beszéli, és aki éppen ezért egészen más hatást tesz, mint minden előtte fellépett szónok. Blumnak a gyűlés lelkiismeretéhez való apellálása, Jordan olcsó bombasztja, Radowitz hideg következetessége, Schuselka kedélyes terjengőssége egyaránt eltűnik ez előtt a lengyel előtt, aki nemzetének a létezését védelmezi és igaz jogát követeli vissza. Janiszewski felindultan, hevesen beszél, de nem deklamál, csak a tényeket adja elő azzal a jogos méltatlankodással, amely az egyetlen lehetséges módja ilyen tények helyes ecsetelésének, és amely kétszeresen jogos az eddigi vitában előhozott szemérmetlen ferdítések után. Beszéde, amely valóban a vita középpontja, megcáfolja a lengyelek elleni összes korábbi támadásokat, jóváteszi a lengyelbarátok összes hibáit, visszavezeti a vitát annak egyetlen gyakorlati és helyes talajára, s eleve elvágja a jobboldal későbbi szónokainak legszebben hangzó érveit.

„Elnyeltétek a lengyeleket, de istenemre, megemészteni nem fogjátok őket!" Janiszewski beszédének ez a csattanós összefoglalója fennmarad, éppen úgy, mint az a büszkeség, amellyel a lengyelbarátok mindenféle koldulásaira kijelenti: „Én nem kolduskent jövök Önökhöz, én igaz jogommal jövök; én nem rokonszenvekhez folyamodom, csak az igazságossághoz."

Janiszewski úr után Kerst igazgató úr Posenból. A lengyel után, aki népének létezéséért, társadalmi és politikai szabadságáért harcol, a Posenba bevándorolt porosz iskolamester, aki fizetéséért harcol. Az elnyomottnak a szép, méltatlankodó szenvedélyessége után az elnyomásból élő bürokratának a sivár szemérmetlensége.

Lengyelország felosztása, „amit ma szégyennek neveznek", annak idején *„egész közönséges esemény"* volt. „A népeknek az a joga, hogy nemzetiségek szerint különváljanak, ez vadonatúj és sehol el nem ismert jog ... A politikában csakis a *tényleges birtoklási állapot* dönt." Íme néhány azokból a vaskos mondásokból, amelyekre Kerst úr érvelését alapozza. Aztán a legotrombább ellentmondások következnek: „Posennal egy olyan országsáv került Németországhoz, amely kétségtelenül túlnyomóan lengyel" — és nem sokkal ezután: „Ami Posen lengyel részét illeti, ez nem kérte Németországhoz való csatolását, és tudomásom szerint Önök, Uraim, nem szándékoznak ezt a részt akarata ellenére felvenni!" Ehhez statisztikai adatok kapcsolódnak a népességi viszonyokról — a netzi testvérek által eszközölt híres felmérés adatai, amely szerint csak azok számítanak lengyeleknek, akik semmit sem értenek németül, és mindazok németeknek számítanak, akik valamennyire törik a német nyelvet. És végül egy feletteb művészi kalkuláció, amellyel Kerst úr utólagosan kiszámítja, hogy a poseni tartományi Landtag szavazásakor az a 17 szavazattal rendelkező kisebbség, amely 26 szavazat ellenében a Németországhoz való csatlakozás *mellett* szavazott[258], tulajdonképpen a többség volt. „A tartományi törvény szerint persze szükséges lenne, hogy a többség $^2/_3$-os legyen ahhoz, hogy határozatképes legyen. Mármost persze 17 nem teljes $^2/_3$ 26-hoz viszonyítva, de az a töredék, amely hiányzik hozzá, annyira kicsi, hogy egy ilyen komoly kérdésnél nemigen jöhet figyelembe."!!

Ha tehát a kisebbség $^2/_3$-a a többségnek, akkor „a tartományi törvény szerint" ez a többség! Az ó-poroszság ezért a felfedezésért meg fogja koronázni Kerst urat. — Valójában azonban a dolog így áll: a szavazatok $^2/_3$-a egy *javaslat* megtételéhez kellett. A Német Szövetségbe való felvétel ilyen javaslat volt. A felvételt tehát csak akkor javasolták volna törvényesen, ha a gyűlés $^2/_3$-a, a 43 szavazó $^2/_3$-a mellette lett volna. Ehelyett majdnem $^2/_3$ ellene szavaz. De mit számít ez? Hiszen 17 majdnem „$^2/_3$ 43-hoz viszonyítva"!

Hogy a lengyelek nem olyan „művelt" nemzet, mint „az intelligencia államának" a polgárai, az igen érthető, ha az intelligencia állama ilyen számolóművészeket ad nekik tanítókul.

Clemens úr Bonnból azt a helyes megjegyzést teszi, hogy a porosz kor-

mánynak nem az volt a fontos, hogy Posent germanizálja, hanem az, hogy *elporoszosítsa*, majd a poseni elporoszosítási kísérleteket összehasonlítja a Rajna-vidéken tett hasonló kísérletekkel.

Ostendorf úr Soestből. A vörös föld* fia egy sor politikai közhelyet és szócséplést olvas fel, lehetőségekbe, valószínűségekbe és sejtésekbe merül bele, hetet-havat összehord Jordan úrtól a franciákig, a vörös köztársaságtól Észak-Amerika rézbőrűjeiig, akikkel egy szintre helyezi a lengyeleket, akárcsak a netzi testvéreket a jenkikkel. Merész párhuzam, méltó a vörös földhöz! Kerst úr, Senff úr, Goeden úr mint északamerikai telepesek, gerendaházzal, puskával és lapáttal — micsoda páratlan komédia!

Franz Schmidt úr Löwenbergből lép az emelvényre. Nyugodtan és sallangtalanul beszél, ami annál elismerendőbb, mivel Schmidt úr olyan rendhez tartozik, amely máskülönben mindenekfölött szereti a deklamációt, a német-katolikus papok rendjéhez. Schmidt úr, akinek beszéde Janiszewski után mindenesetre a legjobb, mert a legcsattanósabb és a legszakavatottabb az egész vitában, Schmidt úr rábizonyítja a bizottságra, hogy látszattudományossága mögött (melynek tartalmát már megvizsgáltuk) a leghatártalanabb tudatlanság rejlik a valóban fennálló viszonyok tekintetében. Schmidt úr évekig élt Posen Nagyhercegségben, és a legdurvább baklövéseket bizonyítja rá a bizottságra még az általa pontosabban ismert kis kerülettel kapcsolatban is. Kimutatja, hogy a bizottság a gyűlést éppen az összes döntő pontokban hagyta felvilágosítás nélkül, hogy a gyűlést egyenest arra szólítja fel, hogy minden anyag nélkül, az ügy minden ismerete nélkül, vaktában hozzon határozatot. Mindenekelőtt a dolgok tényleges helyzetéről kíván felvilágosítást. Rábizonyítja a bizottsági javaslatokra, hogy ellentmondásban állnak saját előfeltételezéseikkel; idézi Flottwell emlékiratát és felszólítja őt, aki mint képviselő szintén jelen van, hogy lépjen fel, ha ez az ügyirat nem valódi. Végül denunciálja a közönségnek, hogy a netzi testvérek hogyan mentek el Gagernhez és hogyan akarták őt egy Posenban kitört felkelés hamis hírével a vita gyors lezárására indítani. Gagern ezt tagadja ugyan, ámde Kerst úr fennhangon dicsekedett vele.

A többség azzal állt bosszút Schmidt úron e merész beszédéért, hogy gondoskodott annak meghamisításáról a gyorsírói jelentésekben. Egy helyen Schmidt úr saját maga háromszor korrigálta a beleírt értelmetlenséget, és a nyomtatásban mégis bennemaradt. Dobogás Schlöffel ellen**,

* Vesztfália. — *Szerk.*
** *V. ö. 10. old.* — *Szerk.*

nyílt erőszak Brentano ellen[328], hamisítás Schmidt ellen — valóban, a jobboldal urai finom kritikusok!

Lichnowski úr zárja be az ülést. Ezt a barátunkat azonban fenntartjuk magunknak a következő cikk számára; olyan kaliberű szónokot, mint Lichnowski úr, nem lehet kutyafuttában elintézni!

Köln, augusztus 31. Lovagi-gáláns méltósággal és tetszelgő mosollyal vonul fel az emelvényre a gyűlés bel-homme-ja*, a félelem- és gáncsnélküli német Bayard, az ex-herceg (alapjogok 6. §-a[326]) von *Lichnowski*. A legtisztább porosz hadnagyi akcentussal és megvető nonchalance-szal** adja elő a gyűléssel közlendő kevéske gondolatforgácsát.

A szép lovag ennek a vitának szerfelett szükséges mozzanatát képezi. Aki Goeden, Senff és Kerst urak példáján még nem győződött meg eléggé arról, hogy milyen tiszteletreméltó emberek a német-lengyelek, a Lichnowski lovag példáján láthatja, hogy milyen nem-esztétikus jelenség — csinos figurája ellenére — az elporoszosodott szláv. Lichnowski úr a német-lengyelek törzsrokona, ő az emelvényre való puszta fellépésével kiegészíti az aktákat. A porosz parlagi junkerben feloldódott vízipolyákságí[329] szlachcic*** eleven példáját szolgáltatja annak, amit a szeretetteljes porosz kormány a poseni nemességből csinálni szándékozik. Lichnowski úr minden bizonygatása ellenére nem német, ő „átszervezett" lengyel; s nem is németül beszél, hanem poroszul.

Lichnowski úr a lengyelek iránt érzett leglovagibb rokonszenvének bizonygatásával kezdi, bókokat mond Janiszewski úrnak, „a mártíromság nagy poézisát" vindikálja a lengyeleknek, és aztán hirtelen fordulatot hajt végre: Miért csökkent ez a rokonszenv? Mert „a lengyelek a barikádok első vonalában voltak" minden felkelésben és forradalomban! Ez persze olyan vétek, amely többé nem fordul elő, mihelyt a lengyelek „átszervezetnek"; egyébként megnyugtatására biztosíthatjuk Lichnowski urat arról, hogy még a „lengyel emigráció" között is, még a szerinte oly mélyre süllyedt, száműzetésben levő lengyel nemesség között is vannak emberek, akik teljesen szeplőtlenül tartották magukat a barikádokkal való minden érintkezéstől.

Most derűs jelenet következik. *Lichnowski:* „A baloldal urai, akik a megsárgult pergameneket lábbal tiporják, feltűnő módon felidézték a

* — szép embere — *Szerk.*

** — hanyagsággal; nemtörődömséggel; közönyösséggel — *Szerk.*

*** — lengyel nemes — *Szerk.*

történelmi jogot. Nincs jog arra, hogy a lengyel ügy számára az egyik dátumot inkább igénybe vegyék, mint a másikat. A történelmi jog számára semmilyen dátum nincs." (Nagy nevetés a baloldalon.*)

„A történelmi jog számára semmilyen dátum sincs." (Nagy nevetés a baloldalon.)

Elnök: „Uraim hagyják hát, hogy a szónok a mondatát kifejtse, ne szakítsák félbe."

Lichnowski: „A történelmi jognak semmilyen dátuma sincs." (Nevetés a baloldalon.)

Elnök: „Kérem, ne szakítsák félbe a szónokot, nyugalmat kérek!" (Nyugtalanság.)

Lichnowski: „A történelmi jog számára nincsen dátum" (bravó és derültség a baloldalon), „amely egy korábbi dátummal szemben nagyobb jogot vindikálhatna!"

Nem volt-e igazunk, amikor azt mondtuk, hogy a nemes lovag nem németül, hanem poroszul beszél?

A történelmi jog, amelynek semmilyen dátuma sincs, rettentő ellenfélre talál nemes paladinunkban: „Ha a történelemben messzebbre megyünk vissza, akkor" (Posenban) „sok járást találunk, amelyek szíziaiak és németek voltak; ha még messzebbre megyünk, eljutunk ahhoz az időhöz, amikor Lipcsét és Drezdát szlávok felépítették, és aztán eljutunk Tacitushoz, és isten tudja, hová vezetnének el bennünket az urak, ha ebbe a témába belebocsátkoznánk."

Nagyon rosszul állhatnak a dolgok a világban. A porosz lovagság birtokai menthetetlenül el lehetnek zálogosítva, a zsidó hitelezők rettentően sürgetőkké válhattak, a magánváltók lejáratai hegyén-hátán követhetik egymást, a könnyelmű adósságcsinálás miatti árverés, szabadságvesztés, szolgálatból való elbocsátás, a sápasztó pénzügyi ínségnek mindezek a rémei feltartóztathatatlan tönkremenéssel fenyegethetik a porosz lovagságot, ha sor kerülhetett arra, hogy egy Lichnowski ugyanazon történelmi jog ellen harcol, amelynek védelmében Don Carlos kerekasztalánál lovagi sarkantyúit kiérdemelte[330]!

Mindenesetre, isten tudja, hová vezetnék el az ösztövér lovagságot[267] a bírósági végrehajtó urak, ha a történelmi adósjog témájába akarnánk belebocsátkozni! És mégis, vajon nem az adósságok-e [Schulden] a legjobb,

---

* *Lichnowski a két tagadással és a névelő-cserével* („Für das historische Recht gibt es *keinen* Datum *nicht*") *nyelvtani furcsaságot mondott. Engels, aki több ízben idézi Lichnowski e kijelentését, mindenütt megtartja ezt a furcsaságot. — Szerk.*

az egyetlen megbocsájtandó [entschuldigend] tulajdonságuk a porosz paladinoknak?

Témájára áttérve, úgy véli a bel-homme, hogy nem szabad a németlengyelekkel szemben „Lengyelország jövőjének a legtávolabbi homályban fekvő zavaros képével" (!) „fellépni"; úgy véli, hogy a lengyelek nem elégszenek meg Posennal: „Ha abban a *megtiszteltetésben* lenne részem, hogy lengyel vagyok, akkor reggeltől estig a régi lengyel királyság helyreállítására gondolnék." De mivel Lichnowski úrnak nincs „ebben a megtiszteltetésben része", mivel ő csak egy átszervezett vízipolyák, ezért „reggeltől estig" egészen más, kevésbé hazafias dolgokra gondol.

„Ha tisztességes akarok lenni, meg kell mondanom, néhány 100 000 lengyelnek németté kell lennie, ami, őszintén szólva, számukra sem volna szerencsétlenség a mostani viszonyok szerint."

Ellenkezőleg, milyen szép lenne, ha a porosz kormány új faiskolát létesítene, hogy még többet termesszen abból a fából, amelyből a Lichnowskikat faragják.

Ugyanilyen szeretetreméltó-nonchalant módon, amely alapjában véve a karzat hölgyeivel számol, de még mindig elég jó magának a gyűlésnek is, egy darabig még tovább cseveg a bajuszát pödörgető lovag, és aztán így fejezi be:

„Nekem nincs több mondanivalóm, most határozzanak; felvesznek-e Önök közénk 500 000 németet, vagy pedig feladják őket... de akkor töröljék öreg népénekesünk dalát is: »Míg a németek ajka szól, s az Úr az égben dalt dalol.«[331] Töröljék ezt a dalt!"

Persze rossz, hogy az öreg Arndt nem gondolt e dalánál a lengyel zsidókra és az ő német nyelvükre. De szerencsére itt van a mi felsősziléziai paladinunk. Ki nem ismeri a nemességnek az évszázadok folyamán tiszteletreméltóvá lett régi kötelezettségeit a zsidók iránt? Amin az öreg plebejus átsiklott, arról megemlékszik a lovag Lichnowski.

„Mígcsak egy pólisi zsidó töri a németet,
uzsorál, hamisít súlyt, bankót, érmeket" —

odáig terjed Lichnowski úr hazája!

Köln, szeptember 2. A vita harmadik napja általános elbágyadást mutat. Az érvek ismétlődnek anélkül, hogy megjavulnának, és ha *Arnold Ruge* polgártárs, az első tiszteletetérdemlő szónok nem hozakodnék elő új indokainak gazdag kincsével, akkor végképp el lehetne aludni a gyorsírói jelentés fölött.

Ámde Ruge polgártárs ismeri is a maga érdemeit, jobban, mint bárki más. Megígéri, hogy: „Latba akarom vetni *mindazt* a *szenvedélyt*, amely megvan bennem, és *mindazokat* az *ismereteket*, amelyekkel rendelkezem." Javaslatot tesz, de ez nem közönséges javaslat, nem javaslat általában, hanem az egyedül helyes, az *igazi* javaslat, az abszolút javaslat: *„Semmi más nem javasolható és nem megengedhető.* Lehet mást is tenni, Uraim, hiszen az embernek megadatott, hogy eltérjen a helyestől. Azáltal, hogy eltér a helyestől, azáltal van az embernek szabad akarata ... de azért a helyes nem szűnik meg helyesnek lenni. És a mi esetünkben az, amit én javaslok, az *egyedül helyes*, ami történhet." (Ruge polgártárs tehát ezúttal feláldozza „szabad akaratát" a „helyesnek".)

Nézzük meg közelebbről Ruge polgártársnak a szenvedélyét, az ismereteit és az egyedül helyes javaslatát.

„Lengyelország megszüntetése azért szégyenteljes igazságtalanság, mert annak a nemzetnek az értékes fejlődését nyomták el, amely nagy érdemeket szerzett magának az európai népcsalád szolgálatában, és amely a középkori létezés egyik fázisát, a lovagi intézményt, ragyogó alakzattá fejlesztette ki. A nemesi köztársaságot félbeszakította a zsarnokság abban, hogy végrehajtsa saját belső" (!) „megszüntetését, ami lehetséges lett volna a forradalmi időben előkészített alkotmánnyal."

A délfrancia nemzetiség a középkorban nem volt rokonabb az északfranciával, mint most a lengyel az orosszal. A délfrancia, vulgo* provence-i nemzetnek a középkorban nemcsak „értékes fejlődése" volt, hanem éppenséggel az európai fejlődés csúcsán állt. Neki volt valamennyi újabb nemzet közül először művelt nyelve. Költészete valamennyi latin népnek, sőt a németeknek és angoloknak is, akkoriban utol nem ért példaképül szolgált. A feudális lovagiasság kialakításában versenyzett a kasztíliaiakkal, az északfranciákkal és az angliai normannokkal; az iparban és a kereskedelemben semmiben sem maradt el az olaszok mögött. Nemcsak „a középkori létezés egyik fázisát" fejlesztette ki „ragyogó alakzattá", hanem még az antik hellénség egy visszfényét is létrehozta a legmélyebb középkorban. A délfrancia nemzet tehát nemcsak nagy, hanem végtelen „érdemeket szerzett magának az európai népcsalád szolgálatában". Ennek ellenére, akárcsak Lengyelországot, először felosztották Észak-Franciaország és Anglia között, később pedig teljesen leigázták az északfranciák. Az északfranciák, akik műveltségben éppúgy elmaradtak déli szomszédaik mögött, mint az oroszok a lengyelek mögött, az albigens-háborúktól[332] egészen XI.

* — közönségesen; köznyelven — *Szerk.*

Lajosig szakadatlanul leigázó háborúkat folytattak a délfranciák ellen és az egész ország meghódításával végezték. A délfrancia „nemesi köztársaságot" (ez az elnevezés egészen helyes a virágkort illetően) „félbeszakította a zsarnokság" (XI. Lajos) „abban, hogy végrehajtsa saját belső megszüntetését", ami legalább annyira lehetséges lett volna a városok polgárságának kifejlődése révén, mint a lengyel nemesi köztársaság megszüntetése az 1791-es alkotmánnyal.

Évszázadokig harcoltak a délfranciák elnyomóik ellen. De a történelmi fejlődés könyörtelen volt. Háromszázéves harc után szép nyelvük patois-vá* züllött le, és ők maguk franciák lettek. Háromszáz évig tartott az északfrancia zsarnokság Dél-Franciaország fölött, és csak azután tették az északfranciák elnyomásukat megint jóvá — a délfrancia önállóság utolsó maradványainak megsemmisítésével. Az alkotmányozó nemzetgyűlés verte szét a független tartományokat, a konvent vasökle tette csak *franciákká* Franciaország déli részének lakosait és adta nekik kárpótlásul nemzetiségükért a demokráciát. De elnyomatásuk háromszáz éve alatt szószerint illik a délfranciákra az, amit Ruge polgártárs a lengyelekről mond: „Oroszország zsarnoksága nem szabadította fel a lengyeleket, a lengyel nemesség elpusztítása és annyi nemes család száműzése Lengyelországból, mindez nem alapozott meg Oroszországban sem demokráciát, sem humánus exisztenciát."

És mégis, Dél-Franciaországnak az északfranciák által való elnyomását sohasem nevezték „szégyenteljes igazságtalanságnak". Honnan van ez, Ruge polgártárs? Vagy Dél-Franciaország elnyomása is szégyenteljes igazságtalanság, vagy Lengyelország elnyomása sem szégyenteljes igazságtalanság. Ruge polgártársnak választania kell.

De miben rejlik mármost a különbség a lengyelek és a délfranciák között? Miért van az, hogy Dél-Franciaországot az északfranciák tehetetlen balhasztként uszályukba vették nemzetiségének teljes megsemmisítéséig, míg Lengyelországnak minden kilátása megvan arra, hogy igen hamar az összes szláv törzsek élén álljon?

Dél-Franciaország — olyan társadalmi viszonyok következtében, amelyeket itt nem fejtegethetünk bővebben — Franciaország reakciós része lett. Észak-Franciaország elleni oppozíciója igen hamar egész Franciaország haladó osztályai elleni oppozícióvá lett. A feudalizmus fő támasza lett, s mindmáig az ellenforradalom erőssége maradt Franciaországban.

Lengyelország viszont, olyan társadalmi viszonyok következtében, ame-

* — tájszólássá — *Szerk.*

lyeket fentebb (81. sz.)* kifejtettünk, Oroszország, Ausztria és Poroszország forradalmi része lett. Elnyomói elleni oppozíciója egyszersmind a felsőarisztokrácia elleni oppozíció volt magában Lengyelországban. Még a részben feudális talajon álló nemesség is példátlan önfeláldozással csatlakozott a demokratikus-agrár forradalomhoz. Lengyelország már a kelet-európai demokrácia tűzfészkévé vált, amikor Németország még a legsekélyesebb konstitucionális és a legfellengzősebb filozófiai ideológiában topogott.

Ebben, és nem a rég eltemetett lovag' intézmény ragyogó kifejlesztésében rejlik Lengyelország helyreállításának garanciája, elkerülhetetlensége.

De Ruge úrnak még egy második érve is van arra, hogy egy független Lengyelország miért szükségesség az „európai népcsaládban":

„Az erőszak, amelyet Lengyelország ellen elkövettek, ez az erőszak a lengyeleket egész Európában szétszórta, mindenfelé szét vannak dobálva az elszenvedett igazságtalanság fölötti haragjukkal . . . a lengyel szellem Franciaországban, Németországban" (!?) „humanizálódott és megtisztult: a lengyel emigráció *a szabadság propagandája* lett" (1. sz.). „. . . A szlávok képesek lettek arra, hogy a nagy európai népcsaládba" (a „család" elkerülhetetlen!) „belépjenek, mert . . . emigrációjuk igazi *szabadság-apostoli küldetést* gyakorol" (2. sz.). „. . . Az egész orosz hadsereg" (!!) „meg van fertőzve az újkor eszméivel e *szabadság-apostolok*, a lengyelek által" (3. sz.). „. . . Én becsülöm a lengyelek tisztességes érzületét, amelyről Európában mindenütt bizonyságot tettek, hogy erőszakkal *propagandát* csináljanak a *szabadságnak*" (4. sz.). „. . . A történelemben, ameddig az beszélni tud, tisztelni fogják őket, amiért az *előharcosok* voltak" (5. sz.), „*ahol azok voltak*" (!!!) „. . .A lengyelek a szlávságba beledobott *szabadság eleme*" (6. sz.); „ők *vezérelték szabadságra* a prágai szláv kongresszust" (7. sz.), „ők hatottak Franciaországban, Oroszországban és Németországban. A lengyelek tehát hatékony elem még a mostani műveltségben is, jó hatást gyakorolnak, és mert jó hatást gyakorolnak, mert szükségesek, ezért semmiképpen sem halottak."

Ruge polgártársnak azt kell bebizonyítania, hogy a lengyelek 1. szükségesek és 2. nem halottak. Ezt azáltal teszi, hogy így szól: „Mert szükségesek, ezért semmiképpen sem halottak."

Vegyük ki a fenti hosszú passzusból, amely hétszer mondja ugyanazt, e néhány szót: lengyelek — elem — szabadság — propaganda — műveltség — apostoli küldetés, és nézzük meg, hogy mi marad meg az egész bombasztból.

Ruge polgártársnak azt kell bebizonyítania, hogy Lengyelország helyre-

* *V. ö. 316—320. old. — Szerk.*

állítása szükséges. Ezt a következőképpen bizonyítja be: A lengyelek nem halottak, ellenkezőleg, igen elevenek, jó hatást gyakorolnak, a szabadság apostolai egész Európában. Hogyan jutottak ehhez? Az erőszak, az ellenük elkövetett szégyenteljes igazságtalanság egész Európában szétszórta őket az elszenvedett igazságtalanság fölötti haragjukkal, igazságos forradalmi haragjukkal. Ezt a haragot a száműzetésben „megtisztították", és e megtisztult harag képesítette őket a szabadság-apostolságra és állította őket „a barikádok első sorába". Mi következik ebből? Távolítsátok el a szégyenteljes igazságtalanságot, az elkövetett erőszakot, állítsátok helyre Lengyelországot, akkor elesik a „harag", akkor már nem lehet azt megtisztítani, akkor a lengyelek hazamennek és megszűnnek „szabadság-apostolok" lenni. Ha csak „az elszenvedett igazságtalanság fölötti harag" teszi őket forradalmárokká, akkor az igazságtalanság eltávolítása reakciósokká teszi őket. Ha az elnyomással szemben kifejtett ellennyomás az egyetlen, ami a lengyeleket életben tartja, akkor szüntessétek meg az elnyomást, és ők halottak.

Ruge polgártárs tehát éppen az ellenkezőjét bizonyítja annak, amit bizonyítani akar; indokai odavezetnek, hogy Lengyelországot a szabadságnak és az európai népcsaládnak az érdekében *nem* szabad *helyreállítani.*

Egyébként különös fényt vet Ruge polgártárs „ismereteire", hogy a lengyeleknél csak az emigrációt említi meg, csak az emigrációt látja a barikádokon. Semmiképpen sem akarjuk megbántani a lengyel emigrációt, amely a csatatéren és a Lengyelországért folytatott tizennyolc évi konspirációban bebizonyította energiáját és bátorságát. De nem tagadhatjuk: aki a lengyel emigrációt ismeri, az tudja, hogy korántsem volt olyan szabadság-apostoli és barikád-sóvárgó, mint ezt Ruge polgártárs Lichnowski ex-hercegnek jóhiszeműen utánaszajkózza. A lengyel emigráció állhatatosan kitartott, sokat szenvedett és sokat dolgozott Lengyelország felállításáért. Ámde a lengyelek magában Lengyelországban vajon kevesebbet cselekedtek-e, nem dacoltak-e nagyobb veszélyekkel, nem tették-e ki magukat Moabit és Spielberg[333] börtöneinek, a kancsukának és a szibériai bányáknak, a galíciai mészárlásoknak és a porosz srapneleknek? Mindez nem létezik Ruge úr számára. Ugyanígy nem vette észre azt sem, hogy a nem emigrált lengyelek sokkal inkább magukba szívták az általános európai műveltséget, sokkal inkább megismerték Lengyelországnak, amelyben folyamatosan laktak, a szükségleteit, mint Lelewel és Mieroslawski kivételével szinte az egész emigráció. Ruge polgártárs minden intelligenciát, amely Lengyelországban létezik, vagy, hogy az ő nyelvén beszéljünk, amely „a lengyelek közé és rájuk jutott", a külföldön

való tartózkodásukra tol. Bebizonyítottuk a [81]* számban, hogy a lengyeleknek országuk szükségleteinek felismerését nem kellett sem a francia politikai ábrándozóknál keresniök, akik február óta belebuktak saját frázisaikba, sem pedig a német mélyértelmű ideológusoknál, akik még nem találtak alkalmat a megbukásra; hogy maga Lengyelország volt a legjobb iskola annak megtanulására, hogy mire van szüksége Lengyelországnak. A lengyelek érdeme abban áll, hogy az agrár-demokráciát elsőkül ismerték fel és terjesztették az összes szláv nemzetek felszabadulásának egyetlen lehetséges formájaként, nem pedig abban, miként ezt Ruge polgártárs képzeli, hogy általános frázisokat, mint „a politikai szabadság nagy gondolatát, amely Franciaországban érett meg, sőt még" (!) „a filozófiát is, amely Németországban merült fel" (és amelyben Ruge úr alámerült), „átültették Lengyelországba és Oroszországba".

Ments meg isten a barátainktól, az ellenségeinkkel magunk is megbírkózunk! — kiálthatnák a lengyelek Ruge polgártárs eme beszéde után. De a lengyelek legnagyobb szerencsétlensége mindenkor az volt, hogy nem-lengyel barátaik a világ legrosszabb indokaival védelmezték őket.

Nagy dicséretére válik a frankfurti baloldalnak, hogy kevés kivétellel teljesen önkívületbe esett Ruge polgártárs lengyel-beszédétől, egy beszédtől, amelyben a következő hangzott el: „Nem fogunk azon összekülönbözni, Uraim, hogy a demokratikus monarchiát, a demokratizált monarchiát" (!) „vagy a tiszta demokráciát óhajtjuk-e, *egészében ugyanazt akarjuk*, a szabadságot, a népszabadságot, a nép uralmát!"

És mi lelkesedjünk egy olyan baloldalért, amely el van ragadtatva, ha azt mondják neki, hogy „egészében ugyanazt" akarja, mint a jobboldal, mint Radowitz úr, Lichnowski úr, Vincke úr és a többi hájas vagy ösztövér lovagság? egy olyan baloldalért, amely önkívületében már nem ismeri önmagát, amely mindent elfelejt, mihelyt néhány ilyen üres szólamot hall, mint „népszabadság" és „a nép uralma"?

Ámde hagyjuk a baloldalt és térjünk vissza Ruge polgártárshoz.

„Még nem járta be nagyobb forradalom a földgolyót, mint az 1848-as forradalom."

„Ez a forradalom a leghumánusabb az elveiben" — mert ezek az elvek a legellentétesebb érdekek elkenéséből keletkeztek.

„A leghumánusabb a dekrétumaiban és a proklamációiban" — mert ezek kompendiumai Európa minden üresfejűje emberbaráti ábrándozásainak és érzelgős testvériségszólamainak.

---

* *V. ö. 316—320. old. — Szerk.*

„A leghumánusabb a létezésében" — tudniillik a poseni mészárlásokban és barbárságokban, Radetzky gyújtogatásaiban, a párizsi júniusi győztesek kannibáli kegyetlenkedéseiben, a krakkói és prágai öldöklésekben, a szoldateszka általános uralmában, egyszóval mindazokban az aljasságokban, amelyekből ma, 1848 szeptember 1-én ennek a forradalomnak a „létezése" összetevődik, és amelyek négy hónap alatt több vérbe kerültek, mint 1793 és 1794 együttesen.

A „humánus" Ruge polgártárs!

Köln, szeptember 6. Követtük a „humánus" Ruge polgártársat Lengyelország szükségességéről folytatott történelmi vizsgálódásainak útján. Eddig Ruge polgártárs a rossz múltról, a zsarnokság idejéről beszélt, az *esztelenség eseményeit* szerkesztette meg; most elérkezik a jelenhez, a dicsteljes 1848-as évhez, a forradalomhoz, most meghitt talajra lép, most megszerkeszti „az események *eszét*"[334].

„Hogyan történhetik Lengyelország szabadonbocsájtása? Szerződések révén történhetik, amelyekben részt vesz Európa két nagy civilizált nemzete, akiknek Németországgal, a felszabadult Németországgal együtt szükségképpen egy új hármasszövetséget kell alakítaniok *azért*, mert ugyanazt gondolják és *egészében* ugyanazt akarják."

Itt megkaptuk *egy* bátor mondatban az események egész eszét a külpolitika számára. Szövetség Németország, Franciaország és Anglia között, akik mindhárman „ugyanazt gondolják és egészében ugyanazt akarják", új Rütli-szövetség[335] a három modern svájci — Cavaignac, Leiningen és John Russell — között! Persze közben Franciaország és Németország isten segítségével annyit mentek megint hátrafelé, hogy kormányaik az általános politikai elvekről meglehetősen „ugyanazt gondolják", mint a hivatalos Anglia, ama rendíthetetlen ellenforradalmi szikla a tengerben.

De ezek az országok nemcsak ugyanazt „gondolják", „egészében ugyanazt is akarják". Németország Schleswiget akarja, és Anglia nem akarja neki átengedni; Németország védővámokat akar, és Anglia kereskedelmi szabadságot akar; Németország egységet akar, és Anglia szétforgácsoltságot kíván neki; Németország önálló akar lenni, és Anglia arra törekszik, hogy iparilag leigázza — de mit számít ez? „Egészében" mégis „ugyanazt" akarják! Franciaország pedig, Franciaország vámtörvényeket bocsát ki Németország ellen, minisztere, Bastide, gúnyolódik Raumer iskolamesteren, aki ott Németországot képviseli — tehát nyilván „egészében ugyanazt" akarja, mint Németország! Valóban, Anglia és Franciaország a legcsatta-

nósabban bizonyítja be, hogy ugyanazt akarja, mint Németország, amikor Anglia Schleswig miatt, Franciaország pedig Lombardia miatt háborúval fenyegeti Németországot!

Ruge polgártársban megvan az az ideológiai naivitás, hogy azt hiszi, nemzetek, amelyeknek bizonyos politikai elképzelései közösek, már ezért szövetségre lépnek. Ruge polgártársnak egyáltalában csak két színe van politikai palettáján: fekete és fehér, rabszolgaság és szabadság. A világ az ő számára két nagy részre feleződik: civilizált nemzetekre és barbárokra, szabadokra és szolgákra. A szabadság határvonala, amely 6 hónappal ezelőtt a Rajna túlsó partján húzódott, most az orosz határral esik egybe, s ezt a haladást nevezik az 1848-as forradalomnak. Ebben a zilált alakban tükröződik a jelenlegi mozgalom Ruge polgártárs fejében. Ez a februári és márciusi barikádok csatakiáltásának lefordítása pomerániai nyelvre[336].

Ha e pomerániai nyelvet németre visszafordítjuk, akkor kiderül, hogy a három civilizált nemzet, a három szabad nép az, amelyeknél különböző formákban és fejlődési fokokon a burzsoázia uralkodik, míg a „rabszolgák és szolgák" azok a népek, amelyek a patriarchális-feudális abszolutizmus uralma alatt állnak. Szabadságon a farouche* republikánus és demokrata Arnold Ruge az egészen közönséges „sekélyes" liberalizmust, a burzsoázia uralmát érti, mindenesetre néminemű látszatdemokratikus formákkal — ez a kutya magva[337]!

Mivel Franciaországban, Angliában és Németországban a burzsoázia uralkodik, ezért természetes szövetségesek, így okoskodik Ruge polgártárs. És ha a három ország anyagi érdekei homlokegyenest ellenkeznek, ha kereskedelmi szabadság Németországgal és Franciaországgal elengedhetetlen életfeltétel az angol burzsoázia számára, ha védővámok Angliával szemben elengedhetetlen életfeltétel a francia és a német burzsoázia számára, ha sok tekintetben hasonló viszonyok állnak fent megint Németország és Franciaország között, ha ez a hármasszövetség a gyakorlatban Franciaország és Németország ipari leigázására vezetne? — „korlátolt egoizmus, mocskos kalmárlelkek" mormogja szőke szakállába Ruge, a pomerániai gondolkodó.

Jordan úr szólott beszédében a világtörténelem tragikus iróniájáról. Ruge polgártárs csattanós példáját szolgáltatja ennek. Ő, csakúgy, mint az egész többé-kevésbé ideológikus baloldal, azt látja, hogy legdrágább kedvenc álmodozásai, legnagyobb gondolati erőfeszítései megfeneklenek azon az osztályon, amelynek képviselője. Emberbaráti-kozmopolita terve meg-

* — vad — *Szerk.*

feneklik a mocskos kalmárlelkeken, és neki anélkül, hogy őmaga tudná vagy akarná, éppen ezeket a kalmárlelkeket kell többé-kevésbé ideológikusan, kicsavart módon képviselnie. Ideológus tervez, kalmár végez. Tragikus iróniája a világtörténelemnek!

Ruge polgártárs kifejti mármost, hogy Franciaország „azt mondta, hogy az 1815-ös szerződések szét vannak ugyan tépve, mindazonáltal a területi állagot el akarja ismerni úgy, ahogy az jelenleg van". „Ez nagyon fontos", mert amit eddig senki sem keresett Lamartine manifesztumában, azt megtalálja benne Ruge polgártárs: egy új nemzetközi jog [Völkerrecht] alapját. Ezt a következőképpen fejti ki:

„Ebből a Franciaországgal való viszonyból kell az új *történelmi*" (!) „jognak" (1. sz.) „származnia. A történelmi jog a *népek joga* [*Recht* der *Völker*]" (! 2. sz.). „Ebben az esetben, amelyről beszélünk" (?), „az új *nemzetközi jog*" (! 3. sz.). „Ez az egyedül helyes felfogása a *történelmi jognak*" (! 4. sz.). „A *történelmi jog*" (! 5. sz.) „minden más felfogása abszurd. Nincs más *nemzetközi jog*" (! 6. sz.). „A *történelmi jog*" (7. sz.) „az a jog" (végre!), „amelyet a *történelem hoz magával* és az *idő szentesít* azzal, hogy ő" (kicsoda?) „az eddigi szerződéseket megszünteti, eltépi és újakat állít helyükbe."

Egy szóval: a történelmi jog — az események eszének megszerkesztése!

Betű szerint így vagyon megírva a német egység apostol-történetében, a frankfurti gyorsírói jelentésekben, 1186. old., első hasáb. És panaszkodnak, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" Ruge urat felkiáltójelekkel kritizálja! Hát persze, a történelmi jognak és a nemzetközi jognak e szédítő, fergeteges táncában a jóemberi baloldal szemének-szájának tátva kellett maradnia, és fel kellett oldódnia a csodálatban, amikor a pomerániai filozófus ellentmondást nem tűrő bizonyossággal fülébe kiáltotta: „A történelmi jog az a jog, amelyet a történelem hoz magával és az idő szentesít" stb.

Hiszen a „történelem" mindig éppen az ellenkezőjét „hozta magával" annak, amit az „idő szentesített", és az „idő" szentesítése mindig éppen abban állt, hogy felborította azt, amit a „történelem magával hozott".

Most megteszi Ruge polgártárs az „egyedül helyes és megengedhető" javaslatot: „A központi hatalom megbízandó, hogy Angliával és Franciaországgal közösen kezdeményezzen a szabad és független Lengyelország helyreállítására egy kongresszust, amelybe követek útján az összes érdekelt hatalmakat bevonják."

Micsoda derék, jóemberi érzületek! Lord John Russell és Eugène Cavaignac állítsák helyre Lengyelországot; az angol és a francia burzsoázia fenyegesse Oroszországot háborúval, hogy kikényszerítse Lengyelország

szabadságát, ami nekik e pillanatban éppenséggel nem fontos! Az általános zűrzavarnak és bonyodalomnak ebben az idejében, amikor minden egyes megnyugtató hírt, amely az árfolyamokat egynyolcad százalékkal emeli, hat felbolygató csapás húz ismét keresztül, amikor az ipar a lassú csőddel küzd, amikor a kereskedelem pang, amikor a foglalkoztatás nélküli proletariátust elérhetetlen pénzösszegekkel kell támogatni, hogy ne kergessék bele egy általános, végső élethalálharcba — akkor teremtsenek a három civilizált nemzet burzsoái még egy új nehézséget? És micsoda nehézséget! Háborút Oroszországgal, amely február óta a legmeghittebb szövetségese Angliának! Háborút Oroszországgal, egy olyan háborút, amely, mint mindenki tudja, a német és a francia burzsoázia bukása lenne! És milyen előnyökért? Semmilyenekért. Valóban, ez több mint pomerániai naivitás!

De Ruge polgártárs esküszik rá, hogy a lengyel kérdés „békés megoldása" lehetséges. Egyre jobb! És miért? Mert most arról van szó, hogy: „Amit a bécsi szerződések *akarnak*, azt kell most realizálni és valóban végrehajtani... A bécsi szerződések, ezek az *összes* nemzetek jogát akarták a franciák *nagy* nemzetével szemben ... a német nemzet helyreállítását akarták."

Most derül ki, hogy Ruge úr miért „akarja egészében ugyanazt", mint a jobboldal. A jobboldal is a bécsi szerződések végrehajtását akarja.

A bécsi szerződések annak a nagy győzelemnek a resuméje*, amelyet a reakciós Európa aratott a forradalmi Franciaország fölött. Ezek a szerződések jelentik azt a klasszikus formát, amelyben az európai reakció a restauráció idején 15 évig uralkodott. Ezek állítják helyre a legitimitást, az Isten kegyelméből való királyságot, a feudális nemességet, a papok uralmát, a patriarchális törvényhozást és igazgatást. De mivel a győzelmet az angol, a német, az olasz, a spanyol és főként a francia *burzsoázia* segítségével vívták ki, ezért a burzsoázia javára is kellett engedményeket tenni. Míg hát fejedelmek, nemesség, papok és bürokraták elosztották egymás között a zsákmány zsíros falatait, addig a burzsoáziát a jövőre kiállított váltókkal rázták le, amelyeket sohasem váltottak be, és amelyeket senki sem szándékozott beváltani. És Ruge úr ahelyett, hogy a bécsi szerződések valódi, gyakorlati tartalmát venné szemügyre, azt hiszi, hogy ezek az üres ígéretek e szerződések tulajdonképpeni tartalma, a reakciós gyakorlat pedig csupán rosszhiszemű értelmezésükből ered!

Valóban, furcsán jóindulatú természet kell ahhoz, hogy valaki 33 év után, az 1830-as és 1848-as forradalmak után még higgyen ezeknek a váltóknak a kifizetésében, s azt képzelje, hogy 1848-ban még van bármilyen

* — összefoglalása; végeredménye — *Szerk.*

értelme is azoknak az érzelgős frázisoknak, amelyekbe a bécsi látszatígéreteket beburkolták!

Ruge polgártárs mint a bécsi szerződések Don Quijotéja!

Végül Ruge polgártárs felfedi a gyűlésnek a mély titkot: az 1848-as forradalmakat pusztán az idézte elő, hogy 1846-ban Krakkóban megszegték az 1815-ös szerződéseket.[54] Figyelmeztetésül minden zsarnoknak!

Egyszóval, Ruge polgártárs azóta, hogy utoljára találkoztunk vele irodalmi mezőnyön, semmiben sem változott. Még mindig ugyanazok a frázisok, amelyeket betanult és ismételgetett, amióta a „Hallische" és a „Deutsche Jahrbücher"-nél[338] a német filozófia ajtónállóját alakította; még mindig ugyanaz a zavarosság, ugyanaz a tohuvabohu a szemléletben, ugyanaz a hiány gondolatokban; ugyanaz a tehetség a legüresebb és legértelmetlenebb gondolatoknak pompázatos formában való előadására; ugyanaz a hiány az „ismeretekben", és főként ugyanazok az igények a német filiszter tetszésére, aki soha életében nem hallott még ilyesmit.

Ezzel lezárjuk a lengyel vita resuméjét. Hogy a poseni Löw úrra és a többi még utána következő nagy szellemre is kitérjünk, az már túlzott kívánság volna.

Az egész vita fájdalmas benyomást kelt az emberben. Ily sok hosszú beszéd és oly kevés tartalom, oly kevés tárgyismeret, oly kevés tehetség! A hajdani vagy a mostani francia kamarának, vagy az angol alsóháznak a legrosszabb vitájában több szellem, több szakértelem, több valóságos tartalom van, mint a modern politika egyik legérdekesebb tárgyának e háromnapos megbeszélésében. *Mindent* lehetett volna belőle csinálni, és a nemzetgyűlés puszta szócséplést csinált körülötte.

Valóban, ilyen gyűlés, mint ez, még soha és sehol nem ülésezett!

A határozatok ismeretesek. Meghódították Posen $^{3}/_{4}$-ét, nem erőszakkal, nem „német szorgalommal", nem is „ekével" hódították meg, hanem szócséplléssel, hazug statisztikával és ijedős határozatokkal.

„Elnyeltétek a lengyeleket, de istenemre, megemészteni nem fogjátok őket!"

Die Polendebatte in Frankfurt

A megírás ideje: 1848 augusztus 7—szeptember 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848. augusztus 9., 12., 20., 22., 26., 31., szeptember 1., 3., 7. (70., 73., 81., 82., 86., 90., 91., 93., 96.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A német birodalmi polgárjog és a porosz rendőrség

Köln, augusztus 11. Tudjuk, hogy a porosz hadsereg augusztus 6-án hogyan hódolt a német egységnek.[321] A *porosz rendőrség* nem maradhat el a porosz hadsereg mögött. Számára soha nem volt Poroszországban több *német külföldi* vagy *külföldi német*, mint amióta Frankfurtban egy osztathatatlan német nemzetgyűlés, egy német birodalmi kormányzó és egy német birodalmi kormány székel.

Geiger úr, megbízott rendőrfőnök, akinek trónraléptét mi, megsejtve, előre üdvözöltük, úgy látszik speciális parancsot kapott arra, hogy Kölnt tisztítsa meg a német *külföldiektől* és csak porosz *alattvalókat* tűrjön meg az ősi birodalmi város falai között. Ha következetesen jár el, akkor ki fogja megmenteni honosságát a rendőrségen, a hadseregen, a bürokrácián és az anyaországiakon kívül? Magát Geiger urat nem fogják nélkülözni ezen *„utolsó mohikánok"*[339] között.

A „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője — *Karl Marx* — és a porosz alattvalóság közötti konfliktusról később számolunk be.* Ma a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársáról és korrektoráról — *Karl Schapper* úrról van szó.

Schapper úr idézést kapott ma reggelre illetékes rendőrbiztosához. A rendőrbiztos úr közölte vele, hogy Geiger úr egyik leirata értelmében mint külföldinek már holnap el kell hagynia Kölnt és a porosz államot. A biztos úr egyben közölte, hogy udvariasságból meghosszabbítja a határidőt nyolc napra.

Schapper úr nemcsak német, hanem ezenkívül *nassaui*, és in optima forma** nassaui útlevéllel van ellátva. Schapper úr Kölnben feleségével és három gyermekével lakik. Bűne abban áll, hogy tagja a Demokrata Társaságnak meg a Munkásegyletnek és korrektora a „Neue Rheinische Zeitung"-nak — mindenesetre három bűn egyszerre.

„Minden németet megillet az általános német állampolgári jog" — igy szól

---

* *V. ö. 366—369. old.* — *Szerk.*

** — legjobb formában; kellő formájú — *Szerk.*

a német alapjogoknak már megszavazott első paragrafusa.[340] Geiger úr ezt nyilván úgy érti, hogy minden németnek joga van 37 német államból kiutasíttatni. A nemzetgyűlés törvényhozása mellett a Geiger-féle törvényhozás!

Hansemann úrnak azonban, a tett miniszterének, egy tanácsot adunk: képviselőket megrendszabályoztathat, ahogy kedve tartja, de a sajtóval nem jó játszani. Az fel tudja törni a polgári múlt könyvének pecsétjét és —

„Hogyha tán gróf uram táncolni óhajt,
Szóljon csak nékem,
Majd húzok egy dalt!"[341] —

ha mégmegannyi *Geiger* fenyegetődzik is a *violinjával**.

Das deutsche Reichsbürgerrecht
und die preussische Polizei

A megírás ideje: 1848 augusztus 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung" 1848 augusztus 12. (73.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* Geiger: hegedűs; Violine: hegedű; violon (*franciául*): hegedű *és* áristom. — *Szerk.*

Az olasz szabadságharc és mostani balsikerének oka[342]

Az osztrákok, ugyanazzal a gyorsasággal, amellyel márciusban kiverték őket Lombardiából, most diadalmasan visszatértek és máris bevonultak Milánóba.

Az olasz nép nem riadt vissza semmi áldozattól. Hajlandó volt életét és vérét adni, hogy véghez vigye megkezdett művét és kiharcolja nemzeti önállóságát.

Csakhogy ennek a bátorságnak, lelkesedésnek, áldozatkészségnek sehol sem feleltek meg azok, akik a kormányrúdnál álltak. Nyíltan vagy titokban mindent megtettek, hogy a kezükbe adott eszközöket ne a brutális osztrák zsarnokságtól való megszabadulásra használják, hanem arra, hogy a népi erőt megbénítsák és lényegében a régi állapotokat minél előbb visszahozzák.

A pápa*, akit az osztrák-jezsuita politika napról napra jobban megdolgozott és megnyert, a Mamiani-kormánynak útjába gördítette mindazokat az akadályokat, amelyek a „feketékkel" és a „fekete-sárgákkal"[343] való kapcsolata révén rendelkezésére álltak. Maga a kormány igen hazafias beszédeket tartott mindkét kamara előtt, de nem volt meg a szükséges energiája, hogy jószándékát tettre váltsa.

A toszkánai kormányzat is szép szavakkal állt elő, de még kevesebb tettel. Ámde az olasz szabadság fő ellensége a belföldi fejedelmek közül Károly Albert volt és marad. Az olaszoknak minden órában el kellett volna ismételniök és meg kellett volna szívlelniök e mondást: „Az ég óvjon bennünket barátainktól, ellenségeinkkel majd csak megbirkózunk!" A Bourbon Ferdinándtól csak kevéssé kellett félniök; ő már réges-rég leálcázódott. Károly Albert viszont mindenütt mint „la spada d'Italiá"-t (Itália kardját) magasztaltatta és mint ama hőst dicsőíttette magát, akinek kardhegye a legbiztosabb garanciája Itália szabadságának és önállóságának.

Megbízottai kimentek Felső-Itália minden helységébe, és azon egyetlen

* IX. Pius. — *Szerk.*

férfiúként ecsetelték őt, aki a hazát megmentheti és meg fogja menteni. Hogy ezt megtehesse, ahhoz persze szükség van egy felsőitáliai királyság megalakítására. Csak ezzel kapja kezébe azt a hatalmat, amely megkívántatik ahhoz, hogy ne pusztán ellenálljanak Ausztriának, hanem ki is vessék Itáliából. A becsvágy, amely Károly Albertet korábban a carbonarókkal[344] való kapcsolatra késztette, akiket később elárult, ez a becsvágy erősebben éledt fel, mint valaha, és olyan teljhatalomról és dicsőségről álmodoztatta, amely szükségképpen igen hamar elhalványítaná Itália minden más fejedelmének ragyogását. Azt hitte, hogy az 1848-as év egész népi mozgalmát elkobozhatja a maga szánalmas személye javára. Gyűlölettel és bizalmatlansággal telve minden igazán liberális férfiúval szemben, olyan emberekkel vette körül magát, akik többé vagy kevésbé az abszolutizmus hívei voltak és készségesen támogatták a királyi becsvágyat. A hadsereg élére olyan tábornokokat állított, akiknek szellemi fölényétől vagy politikai nézeteitől nem kellett félnie, de akik nem bírták sem a katonák bizalmát, sem azt a tehetséget, amelyet a háború szerencsés vezetése megkívánt. Hangzatosan Itália „felszabadítójának" nevezte magát, miközben a felszabadítandókra feltételként a maga jármát rakta. Kevés embernek kedveztek a körülmények annyira, mint neki. Mohósága, hogy igen sokat, lehetőleg mindent megkaparintson, azt eredményezte, hogy végül még azt is elveszítette, amit már elnyert. Amíg Lombardiának Piemonthoz való csatlakozása még nem dőlt el teljesen, amíg még megvolt a lehetősége egy köztársasági kormányformának, addig mozdulatlan maradt sáncaiban az osztrákokkal szemben, bármily gyöngék voltak is azok viszonylag abban az időben. Hagyta, hogy Radetzky, d'Aspre, Welden stb. egyik várost és erődöt a másik után hódítsa meg a velencei tartományokban, nem moccant. Velencét csak akkor látta segítségre méltónak, amikor az koronája alá menekült. Ugyanígy volt Pármával és Modenával. Közben Radetzky megerősödött, s megtett minden intézkedést a támadáshoz, és — Károly Albertnek és tábornokainak tehetetlenségével és vakságával szemben — a döntő győzelemhez. A dolog kimenetele ismeretes. Mostantól fogva az olaszok nem tehetik és nem teszik többé felszabadulásukat egy fejedelem vagy egy király kezébe; ellenkezőleg, hogy megmeneküljenek, ezt a „spada d'Italiá"-t mint alkalmatlant minél előbb teljesen félre kell állítaniok. Ha ezt korábban megteszik, ha a királyt és rendszerét összes híveivel együtt nyugállományba helyezik és egymás között egy demokratikus uniót hoznak létre, akkor most valószínűleg egyetlen osztrák sem volna már Itáliában. Ehelyett nemcsak, hogy hiába tűrték el az ellenségeik által dühödten és barbárul viselt háború minden szenvedését és hasztalanul hozták a legsúlyosabb

áldozatokat, hanem még védtelenül ki is vannak szolgáltatva a metternichi-osztrák reakciósok és szoldateszkájuk egész bosszúszomjának. Aki elolvassa Radetzkynek Lombardia lakosaihoz, Weldennek a római legációkhoz[345] intézett kiáltványait, az meg fogja érteni, hogy az itáliaiaknak Attila a hun hordáival még az irgalom angyalának tűnhetett. A reakció és a restauráció teljes. A modenai herceg, akit „il carneficé"-nek (a hóhérnak) neveznek, aki az osztrákoknak 1 200 000 forintot előlegezett a hadviselésre, ugyancsak visszatér. A népek nagylelkűségük folytán már annyiszor ásták meg saját sírjukat, hogy végre meg kell okosodniok és egy kissé tanulniok kell ellenségeiktől. A modenaiak a herceget, aki korábbi uralkodása alatt ezreket börtönöztetett be, akasztatott fel és lövetett agyon politikai törekvéseik miatt, nyugodtan útjára engedték. Ennek fejében ő visszatér hozzájuk, hogy megkettőzött kedvvel gyakorolja véres fejedelmi hivatalát.

A reakció és a restauráció teljes. Ámde csupán ideiglenes. A forradalmi szellem túl mélyen hatolt a népbe, semhogy tartósan úrrá lehetne lenni fölötte. Milánó, Brescia és más helységek megmutatták márciusban, hogy mire képes ez a szellem. A szenvedések túlcsordulása új felkelésre fog vezetni. Az utóbbi hónapok keserű tapasztalatain okulva Itália tudni fogja, hogyan kerülje el az újabb illúziókat és hogyan biztosítsa egységes demokratikus lobogó alatt önállóságát.

Der italienische Befreiungskampf
und die Ursache seines jetzigen Misslingens

A megírás ideje: 1848 augusztus 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 12. (73.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Kölnische Zeitung" Itáliáról[342]

Köln, augusztus 26. Tegnap arra voltunk ítélve, hogy egy szépírónak, a berlini Wilhelm Jordan úrnak a világtörténeti álláspont magaslatáról elhangzó politikai szócséplését hallgassuk.* A végzet könyörtelenül üldöz bennünket. Ugyanaz a sorsunk ma is: március fő vívmánya abban áll, hogy a szépírók kibérelték a politikát.

A münsteri *Levin Schücking* úr, a negyedik vagy az ötödik kerék Dumont úr reklámkocsiján, a „Kölnische Zeitung"-ban[114] egy cikket bocsátott közre „itáliai politikánkról".

És mit mond „a kísértetszemű Levin barátom"[346]?

„Soha nem volt Németország számára a mostaninál *szerencsésebb* pillanat arra, hogy Itáliával kapcsolatos politikáját egészséges, évszázados tartósságot ígérő alapra helyezze. Dicsőségesen lemostuk" (! Károly Albert árulása által) „azt a gyalázatot, amellyel zászlainkat egy a szerencsében könnyen elbizakodó nép bemocskolta: felülmúlhatatlan, nemcsak győzelemben és harcban, hanem tűrésben és kitartásban is csodálatraméltó hadsereg élén a barba bianca, a *Fehérszakáll*, kitűzte Németország dicsőséges" (!?) „kétfejű sasát annak a *fellázadt* városnak az ormaira, ahol több mint hatszáz évvel ezelőtt a császári *Rőtszakáll*[347] ugyanezt a lobogót lengette *Németország Itália fölötti felségjogának szimbólumaként. Ez a felségjog még ma is a miénk.*"

Így beszél Levin Schücking úr a „Kölnische Zeitung"-tól.

Akkor, amikor Radetzky horvátjait és pandúrjait[106] egy fegyvertelen nép ötnapos harc után kiverte Milánóból[105], akkor, amikor a „csodálatraméltó hadsereg", Goitónál szétugrasztva, visszavonult Veronába — akkor hallgatott „a kísértetszemű Levin barátom" politikai lírája! De amióta a megerősített osztrák hadsereg Károly Albert éppoly gyáva mint ügyetlen árulása folytán — ezt az árulást mi számtalanszor megjövendöltük — érdemtelen győzelemhez jutott, azóta ismét megjelennek a szomszédos publicisták a színen, azóta „lemosott gyalázatról" harsonáznak, azóta

* *V. ö. 326—330. old. — Szerk.*

párhuzamokat kockáztatnak meg Barbarossa Frigyes és Barbabianca Radetzky között, azóta a hőslelkű Milánó, amely egész 1848 legdicsőbb forradalmát csinálta, már csak egy „fellázadt város", azóta a miénk, a németeké — akiknek különben soha semmijük sincs — a „felségjog Itália fölött"!

„A mi zászlaink!" A metternichi reakció fekete-sárga rongyai, amelyeket Bécsben lábbal tipornak — ezek a zászlai Schücking úrnak a „Kölnische Zeitung"-tól!

„Németország dicsőséges kétfejű sasa!" Ugyanaz a címerszörny, amelynek tollait a felfegyverzett forradalom Jemappes-nál, Fleurusnél, Millesimónál, Rivolinál, Neuwiednél, Marengónál, Hohenlindennél, Ulmnál, Austerlitznél, Wagramnál[348] megtépázta — ez a „dicsőséges" Kerberosza Schücking úrnak a „Kölnische Zeitung"-tól!

Amikor az osztrákokat megverték, akkor ők osztrákok, sonderbundosok[349], sőt, szinte hazaárulók voltak; amióta Károly Albert belesétált a csapdába, amióta az osztrákok a Ticinóig nyomultak, azóta ők „németek", azóta „*mi*" vagyunk azok, akik mindezt véghez vitték. Semmi ellenvetésünk sincs azellen, hogy a „Kölnische Zeitung" vívta ki a voltai és custozzai győzelmeket és hódította meg Milánót[350]; de akkor a felelősséget is magára vállalja ama „tűrésben és kitartásban csodálatraméltó" barbár seregnek általa igen jól ismert brutalitásaiért és aljasságaiért — éppen úgy, ahogy annak idején ugyancsak magára vállalta a felelősséget a galíciai mészárlásokért.

„Ez a felségjog még ma is a miénk. Itália és Németország olyan nemzetek, amelyeket a természet és a történelem egyszer s mindenkorra egymáshoz fűzött, amelyek gondviselésszerűen összetartoznak, amelyek ugyanúgy rokonok, mint tudomány és művészet, mint gondolat és érzelem." —

Mint Brüggemann úr és Schücking úr!

És éppen azért harcoltak egymással állandóan a németek és az itáliaiak 2000 év óta, éppen azért rázták le az itáliaiak a német elnyomást mindig újra, éppen azért festette vörösre német vér olyan gyakran Milánó utcáit, hogy bebizonyosodjék: Németország és Itália „gondviselésszerűen összetartoznak"!

Éppen mert Itália és Németország „rokonok", azért boríttatta lángba és raboltatta ki Radetzky és Welden az összes velencei városokat!

A kísértetszemű Levin barátom most azt kívánja, hogy adjuk fel Lombardiát egészen az Etschig, mert a nép nem akar bennünket, habár néhány szegény „cittadino"* (így mondja a tudós Schücking úr contadino — paraszt

* — „városlakó" — *Szerk.*

— helyett) ujjongva fogadta az osztrákokat. De ha „szabad népként" viselkedünk, „akkor az olasz nép szívesen fogja nekünk kezét nyújtani, hogy *általunk* vezettesse magát azon az úton, amelyen egyedül nem tud járni, a szabadsághoz vivő úton".

Valóban! Itália, amely sajtószabadságot, esküdteket, alkotmányt vívott ki magának, még mielőtt Németország a legtunyább álomból felébredt; Itália, amely Palermóban megharcolta ennek az évnek az első forradalmát; Itália, amely Milánóban fegyverek nélkül legyőzte a „felülmúlhatatlan" osztrákokat — Itália nem járhatja a szabadság útját anélkül, hogy Németország, azaz egy Radetzky, ne vezetné! Persze, ha egy frankfurti gyűlés, egy semmitmondó központi hatalom, 39 Sonderbund és a „Kölnische Zeitung" kell ahhoz, hogy a szabadsághoz vivő úton lépkedjenek...

Elég az hozzá, azért, hogy az olaszok biztosan a németek által „vezettessék magukat a szabadsághoz", Schücking úr megtartja Olasz-Tirolt és a velencei területet, hogy ezt egy osztrák főhercegnek adományozza, és elküld „2000 főnyi délnémet birodalmi csapatot Rómába, hogy Krisztus helytartójának saját házában nyugalmat teremtsen".

De sajna!

„A föld oroszt és franciát
a víz angolt ural ma,
de kétségkívül a mienk
az álmok birodalma.

Itt a mi hegemóniánk,
itt nem hullunk darabra;
más népeknél a puszta föld
a fejlődés alapja."[351]

És ott fent, az álmok birodalmában, ott a miénk „az Itália fölötti felségjog" is. Ezt senki jobban nem tudja, mint Schücking úr. Miután a német birodalom hasznára és javára ezt a jóravaló felségjog-politikát kifejtette, sóhajtva így végzi: „Egy olyan politika, amely nagy, nemesszívű, amely méltó egy olyan hatalomhoz, mint a német birodalomé, bizony nálunk sajnos mindenkor fantasztikusnak számított, *és alkalmasint még sokáig így lesz!*"

Javasoljuk Schücking urat a német becsület portásául és határőréül a stilfsi hágó magaslatára. Onnan majd a „Kölnische Zeitung" felvértezett

tárcarovata áttekinti Itáliát és őrködik, hogy „Németországnak Itália fölötti felségjogából" egyetlen pontocska el ne múljék, és csak akkor alhat Németország nyugodtan.

Die „Kölnische Zeitung" über Italien

A megírás ideje: 1848 augusztus 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 27. (87.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A „Zeitungshalle" a Rajna-tartományról

Köln, augusztus 26. A „Berliner Zeitungshallé"-ban[123] a következő cikk olvasható: „Nemrég alkalmunk volt arról beszélni, hogy olyan idő következett be, amikor a régi államtestekből mind jobban elszáll az a szellem, amely őket olyan sokáig összetartotta. Ausztriát illetően aligha kételkedik valaki ebben; de Poroszországban is napról napra mind érzékelhetőbben tűnnek elő az idők jelei, amelyek észrevételünket igazolják és amelyekkel szemben nem szabad vaknak tettetnünk magunkat. Most csak egy érdek van, amely az állam tartományait a porosz államhoz kötheti még, ez pedig szabadelvű állami intézmények kifejlesztésének érdeke, a társadalmi viszonyok új és szabad alakulása közös megalapozásának és kölcsönös előmozdításának érdeke. A politikai és szociális haladás útján erőteljesen előreigyekvő Szilézia aligha fogja magát Poroszországban jól érezni, ha Poroszország mint állam nem tesz ennek az érdeknek mindenben eleget. A szász tartományról nagyonis tudvalevő, hogy szívében állandóan nehéztelt a porosz államra, amióta oda bekebeleztetett. És ami a Rajna-tartományt illeti, bizonyára mindenki emlékszik még arra, hogy küldöttei március 18-a előtt milyen fenyegetésekkel léptek fel itt és hogyan siettették a dolgok fordulatát. Az elidegenedés szelleme növekszik ebben a tartományban. Egy a nyomtatás helyét és a nyomdászt fel nem tüntető röplap, amelyet most nagyon terjesztenek, újabb tanúságot tesz erről." A röplapot, amelyről a „Zeitungshalle" beszél, nyilván minden olvasónk ismeri.—

Aminek örülnünk kell, az az a belátás — amely a berliniek között legalább *egy* képviselőre talál végre —, hogy Berlin sem Németország számára, sem pedig speciálisan a Rajna-vidék számára nem Párizs. Berlin kezdi belátni, hogy nem tud bennünket kormányozni, hogy nem tudja magának azt a tekintélyt megszerezni, amely egy fővárost megillet. Berlin a márciusi fél-forradalomban, a hadszertár ostromában[85], a legutóbbi zendülésben[352] éppen eléggé bebizonyította inkompetenciáját. Ahhoz a határozatlansághoz, amellyel a berlini nép fellép, társul még az is, hogy az összes pártok teljesen híján vannak kapacitásoknak. A február óta tartó egész mozgalom során Berlinben egyetlen ember sem magasodott ki, aki képes volt pártját vezetni.

A szellem a „szellemnek" ebben a fővárosában igen készséges, de éppoly erőtelen, mint a test[353]. Még Hansemannjukat, Camphausenjüket, Mildéjüket is a Rajnától vagy Sziléziából kellett hozniok a berlinieknek. Berlin, igen távol attól, hogy német Párizs legyen, még csak nem is porosz Bécs. Nem főváros, hanem „rezidencia".

Mindenesetre elismerésre méltó, hogy magában Berlinben kezdik belátni azt, ami itt a Rajnánál már régóta általánosan elterjedt, hogy *csak* az ún. német nagyhatalmak *szétesésében* jöhet létre a német egység. Mi sohasem titkoltuk erre vonatkozó nézetünket. Mi nem rajongunk Németországnak sem múlt, sem jelen dicsőségéért, sem a felszabadító háborúkért, sem pedig „a német fegyverek dicsőséges győzelmeiért" Lombardiában és Schleswigben. De ahhoz, hogy valaha is legyen valami Németországból, Németországnak koncentrálódnia kell, nemcsak szavakban, hanem tettekben is *egy* birodalommá kell lennie. És ehhez előzőleg persze szükséges, hogy ne legyen többé „sem Ausztria, sem Poroszország"[354].

Egyébként az „a szellem", amely bennünket Ó-Poroszországgal „olyan sokáig összetartott", igen kézzelfogható, otromba szellem volt; 15 000 szuronynak és ennyi meg ennyi ágyúnak a szelleme volt. Nemhiába létesítettek itt a Rajnánál egy katona-kolóniát vízipolyákokból[329] és kasubokból[355]. Nemhiába dugták be a mi fiatalságunkat a berlini gárdába. Ez nem azért történt, hogy bennünket a többi tartománnyal megbékítsenek, ez azért történt, hogy tartományt tartomány ellen uszítsanak, hogy a németek és a szlávok nemzeti gyűlöletét, hogy minden kicsi német tartományocskának összes tartomány-szomszédaival szembeni lokális gyűlöletét a patriarchális-feudális zsarnokság érdekében kiaknázzák. Divide et impera!*

Valóban, itt az ideje, hogy végre már megszűnjék az a fiktív szerep, amelyet a „tartományok" — azaz az uckermarki és hátsópomerániai junkerek — félelemtől remegő feliratokkal a berliniekre ráruháztak, és amelyeket a berliniek sürgősen magukra vállaltak. Berlin nem a forradalom székhelye, nem a demokrácia fővárosa, és sohasem lesz azzá. Csak a brandenburgi lovagságnak a csődtől, az adósságvégrehajtástól és a lámpavastól reszkető fantáziája ruházhatta rá ezt a szerepet, csak a berlini ember kacérkodó hiúsága láthatta benne a tartományok képviselőjét. Mi elismerjük a márciusi forradalmat, de annak, ami valóban volt, és nem többnek. Legnagyobb hiányossága az, hogy a *berlinieket* nem forradalmasította.

* Oszd meg és uralkodjál! — *Szerk.*

A „Zeitungshalle" azt hiszi, hogy szabadelvű intézményekkel össze lehet ragasztani a széteső porosz államtestet. Ellenkezőleg. Minél szabadelvűbbek lesznek az intézmények, annál szabadabban elkülönülnek egymástól a különnemű elemek, annál inkább megmutatkozik, hogy mennyire szükséges a szétválás, annál inkább napvilágra kerül a mindvalahány pártbeli berlini politikusok tehetetlensége.

Ismételjük: Azellen, hogy *Németországon* belül együtt maradjon az ó-porosz tartományokkal, a Rajna-tartománynak semmi ellenvetése nincs; de ha arra akarják kényszeríteni, hogy örökre Poroszországon belül, akár egy abszolutista, akár egy alkotmányos vagy egy demokratikus Poroszországon belül maradjon, ez azt jelentené, hogy lehetetlenné teszik Németország egységét, sőt, talán azt jelentené — a nép általános hangulatát fejezzük ki —, hogy elveszejtenek Németország számára egy nagy, szép területet, miközben meg akarják azt tartani Poroszország számára.

Die „Zeitungshalle" über die Rheinprovinz

A megírás ideje: 1848 augusztus 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 augusztus 27. (87.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Közvetítés és intervenció. Radetzky és Cavaignac[342]

Körülbelül három hét múlva (szeptember 21.) lejár a Károly Albert árulása folytán* megkötött fegyverszünet.[105] Franciaország és Anglia felajánlották közvetítésüket. Hogy Ausztria eddig még nem nyilatkozott ennek elfogadásáról vagy visszautasításáról, az a „Spectateur républicain"-ben, Cavaignac lapjában olvasható. Franciaország diktátorát végül is felbosszantja az osztrák udvariatlanság, és fegyveres intervencióval fenyegetőzik, ha a bécsi kabinet egy meghatározott napig nem válaszol vagy a közvetítést visszautasítja. Vajon hagyni fogja-e Ausztria, kivált most, amikor győzelmet aratott a bécsi demokrácia fölött és az olasz „rebellisek" fölött, hogy egy Cavaignac diktálja neki a békét? Ausztria nagyon jól tudja, hogy a francia burzsoázia „minden áron való békét" akar, hogy egyáltalában a burzsoáziának nagyon közömbös Itália szabadsága vagy rabsága, és hogy mindenbe bele fog egyezni, mihelyt nem blamálják nyíltan a világ előtt és nem kényszerítik ezzel akarata ellenére arra, hogy kardot fogjon. Azt beszélik, hogy Radetzky egy rövid látogatást tesz majd Bécsben, hogy a közvetítést illetően kimondja döntő szavát. Ehhez nem is kell Bécsbe utaznia. Politikája most felülkerekedett, és nézete semmit sem veszít súlyából, ha ő maga Milánóban marad is. Ha Ausztria belemenne, hogy az Anglia és Franciaország által javasolt alapon kössön békét, akkor ezt nem a Cavaignac intervenciójától való félelmében, hanem sokkal sürgősebb és kényszerítőbb okokból tenné.

Az olaszok éppen úgy felültek a márciusi eseményeknek, mint a németek. Amazok azt hitték, hogy az idegenuralomnak mármost mindenesetre vége; emezek úgy vélték, hogy a régi rendszer mindörökre sírba tétetett. Ehelyett ott az idegenuralom rosszabb, mint valaha, míg Németországban a régi rendszer megint kiheverte a márciusban kapott néhány csapást, s több dühvel és bosszúszomjjal garázdálkodik, mint annak előtte.

Az olaszok tévedése most abban áll, hogy Franciaország jelenlegi kormányától várják megmentésüket. Csak ennek a kormánynak a bukása

* *V. ö. 350—352. old. — Szerk.*

menthetné meg őket. Az olaszok tévednek továbbá abban, hogy országuk felszabadítását lehetségesnek tartják, mialatt Franciaországban, Németországban stb. a demokrácia napról napra több teret veszít. A reakció, amelynek csapásai most leterítették Itáliát, nem pusztán itáliai, hanem európai faktum. Itália nem tud egyedül kiszabadulni ennek a reakciónak a karmaiból, és úgy a legkevésbé, hogy a francia burzsoáziát hívja segítségül, amely éppen a tulajdonképpeni sarkpillére a reakciónak egész Európában.

Először magában Franciaországban kell legyőzni a reakciót, mielőtt Itáliában és Németországban megsemmisíthetnék. Először tehát ott kell a demokratikus-szociális köztársaságot kikiáltani, először a francia proletariátusnak kell saját burzsoáziája nyakára tennie a lábát, mielőtt Itáliában, Németországban, Lengyelországban, Magyarországon stb. a demokrácia tartós győzelmére gondolni lehetne.

Vermittlung und Intervention.
Radetzky und Cavaignac

A megírás ideje: 1848 augusztus 31.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 szeptember 1. (91.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az antwerpeni halálos ítéletek

Köln, szeptember 2. Belgium, az alkotmányos mintaállam új ragyogó bizonyítékát nyújtotta intézményei kitűnőségének. *Tizenhét halálos ítélet* a nevetséges risquons-tout-i história következtében![356] Tizenhét halálos ítélet annak a gyalázatnak a megbosszulására, amelyet néhányan, meggondolatlanok, bizakodó bolondok[357] a prüd belga nemzet ellen elkövettek, amikor alkotmányos köpenyének egy kis csücskét fellebbenteni próbálták! Tizenhét halálos ítélet — micsoda brutalitás!

A risquons-tout-i história ismeretes. Belga munkások összeálltak Párizsban, hogy republikánus inváziót kíséreljenek meg hazájukba. Belga demokraták jöttek Brüsszelből és támogatták a vállalkozást. Ledru-Rollin elősegítette azt, amennyire tudta. Lamartine, a „nemesszívű" áruló, akinek legalább annyi szép szava és galád tette volt a külföldi, mint a francia demokraták számára, Lamartine, aki azzal dicsekszik, hogy az anarchiával konspirált mint villámhárító a viharfelhővel, Lamartine először támogatta a belga légiót, hogy később annál biztosabban elárulja. A légió kivonult. Az első oszlopot Delescluze, kormánybiztos a Département du Nord-ban, *eladta* belga vasúti hivatalnokoknak; a vonatot, amely ezt az oszlopot vitte, árulás folytán belga földre a belga szuronyok közé vontatták. A második oszlopot, amelyet *három belga kém* vezetett (a párizsi ideiglenes kormány egyik tagja maga mondta ezt nekünk, és az eljárás igazolja), áruló vezetői belga területen egy erdőbe vitték, ahol biztos leshelyen lövésre kész ágyúk vártak rájuk; szétlőtték őket és nagy részüket foglyul ejtették.

Az 1848-as forradalmaknak ez a parányi epizódja, amelyet a sok árulás és a Belgiumban neki adott dimenziók komikussá tettek, a brüsszeli parquet-nak* vászonul szolgált, hogy kihímezze rajta a legkolosszálisabb összeesküvést, amely valaha is megtörtént. Belekeverték Antwerpen felszabadítóját, az öreg Mellinet tábornokot, Tedescót, Ballint, egyszóval

* — ügyészségnek — *Szerk.*

Brüsszel, Liège és Gand leghatározottabb, legtevékenyebb demokratáit. Bavay úr belevonta volna még Jottrand urat is Brüsszelből, ha Jottrand úrnak nem volna tudomása olyan dolgokról és nem lennének a birtokában olyan papírok, amelyeknek nyilvánosságra hozatala az egész belga kormányzatot, a bölcs Lipótot sem kivéve, a leggyalázatosabban kompromittálná.

És mire valók a demokratáknak ezek a letartóztatásai, mire való ez a minden eljárások legförtelmesebbje olyan emberek ellen, akiknek az egész ügyhöz éppen oly kevés közük volt, mint az esküdteknek, akik elé állították őket? Hogy megfélemlítsék a belga polgárságot és ennek a félelemnek az oltalma alatt behajtsák a mértéken felüli adókat és kényszerkölcsönöket, amelyek a dicsőséges belga állampalást kötőanyaga és amelyeknek a befizetése nagyon rosszul állt!

Elég az hozzá, a vádlottakat az antwerpeni esküdtek elé, ama flamand sörözgetők elitje elé állították, akiknek a francia politikai dévoûment* lendülete éppen olyan idegen, mint a nagyszerű angol materializmus nyugodt magabiztossága, ama tőkehalkereskedők elé, akik életfogytiglan a legkispolgáribb haszonlesésben, a legrövidlátóbb, legrémüldözőbb profitcsinálásban vegetálnak. A nagy Bavay ismerte az embereit és félelmükre apellált.

Valóban, láttak-e valaha is Antwerpenben egy republikánust? Most ezekből a szörnyekből harminckettő állt a megrémített antwerpeniek előtt; és a remegő esküdtek, a bölcs törvényszékkel együtt, a vádlottakból tizenhetet kiszolgáltatnak a Code pénal[184] 86. és rákövetkező cikkelyei irgalmának, azaz a halálnak.

Az 1793-as terror idején is voltak látszatperek, fordultak elő ítéletek, amelyek más tényeken alapultak, mint amelyeket hivatalosan felhoztak; de a hazugság otromba szemérmetlenségében, a vak pártgyűlöletben ennyire kirívó pert még a fanatikus Fouquier-Tinville sem folytatott le. És netán polgárháború dúl Belgiumban, netán fél Európa ott áll határainál és konspirál a lázadókkal, ahogy 1793-ban Franciaországban történt? Veszélyben a haza? Megrepedezett a korona? — Ellenkezőleg, senki sem gondol arra, hogy Belgiumot leigázza, és a bölcs Lipót még őrkíséret nélkül kocsikázik naponta Laekenből Brüsszelbe és Brüsszelből Laekenbe!

Mit tett az öreg 81 éves Mellinet, hogy esküdtszék és bírák halálra ítélték? A francia köztársaság öreg katonája 1831-ben megmentette a

* — önfeláldozás; odaadás — *Szerk.*

belga becsület utolsó szikráját; ő szabadította fel Antwerpent és ennek fejében Antwerpen halálra ítéli! Egész bűne abban állt, hogy egy régi barátját, Beckert, védelmezte a belga hivatalos sajtó gyanúsításaival szemben és nem zárta ki baráti emlékezetéből akkor sem, amikor az Párizsban konspirált. Magához a konspirációhoz a legcsekélyebb köze sem volt. És ezért minden további nélkül halálra ítélik.

És Ballin! Mellinet barátja volt, gyakran meglátogatta őt, látták Tedescóval egy estaminet-ben*. Elég indok arra, hogy halálra ítéljék.

És éppenséggel Tedesco! Hogyan, hát nem volt-e a német Munkásegyletben, nem állt-e összeköttetésben olyan emberekkel, akikhez a belga rendőrség színpadi tőröket csempészett? Hát nem látták-e Ballinnal egy estaminet-ben? A dolog be volt bizonyítva, Tedesco provokálta a risquons-tout-i népek csatáját — a vérpadra vele!

És így a többiekkel.

Büszkék vagyunk arra, hogy barátunknak nevezhetünk nem egyet ezen „összeesküvők" közül, akiket csupán abból az okból ítéltek halálra, hogy demokraták. És ha a megvásárolható belga sajtó sárral dobálja őket, akkor legalább mi meg akarjuk menteni becsületüket a német demokrácia előtt; ha hazájuk megtagadja őket, akkor mi hitet akarunk tenni mellettük.

Amikor az elnök kimondta rájuk a halálos ítéletet, ebben a viharos kiáltásban törtek ki: „Éljen a köztársaság!" Az egész eljárás alatt csakúgy, mint az ítélet kihirdetésekor valódi forradalmár rendíthetetlenséggel viselkedtek.

És most hallgassuk meg ezzel szemben, hogyan beszél a nyomorúságos belga sajtó: „Az ítélethozatal", mondja a „Journal d'Anvers", „nem kelt nagyobb szenzációt a városban, mint az egész per, amely szinte semmi érdeklődést nem ébresztett. Csak a dolgozó osztályok" (olvasd: lumpenproletariátus) „között fedezhető fel ellenséges érzés a köztársaság bajnokaival szemben; a többi népesség alig törődik velük; úgy látszik, hogy számára még csak nem is mosódott el a forradalmi kísérlet nevetségessége a halálos ítélet révén, amelynek végrehajtásában amúgy sem hisz senki."

Természetesen, ha megadatnék az antwerpenieknek az az érdekes színjáték, hogy tizenhét republikánusnak — élükön megmentőjükkel, az öreg Mellinet-vel — a guillotine-ra vitelét lássák, akkor bezzeg törődnének a perrel!

Mintha nem éppen abban állna a belga kormány, a belga esküdtek és törvényszékek brutalitása, hogy halálos ítéletekkel játszanak!

---

* — kisebb kávéházban; kocsmában — *Szerk.*

„A kormány", mondja a „Libéral Liégeois", „*erősnek* akart mutatkozni, de csak a *brutalitásig* vitte." És ez volt persze a flamand nemzet sorsa kezdettől fogva.

Die Antwerpner Todesurteile

A megírás ideje: 1848 szeptember 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 3. (93.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Marx konfliktusa a porosz alattvalósággal[358]

Köln, szeptember 4. A „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, Karl Marx, mint már korábban említettük*, konfliktusba került a porosz alattvalósággal. Ez az ügy újabb bizonyíték arra a módra, ahogyan elsikkasztani igyekeznek március ígéreteit. Hogy a dolog hogyan áll, az kitűnik a következő ügyiratból, amelyet Marx Kühlwetter belügyminiszter úrnak küldött:

Miniszter úr!

Bátorkodom ezennel fellebbezést benyújtani Önhöz az itteni királyi kormányzat egy határozata ellen, amely engem személyesen érint.

1843-ban elhagytam hazámat, Porosz Rajna-tartományt, hogy egyelőre Párizsban telepedjem le. — 1844-ben megtudtam, hogy írásaim miatt a koblenzi királyi főprezidium elfogatási parancsot adott ki ellenem az illetékes határrendészeti hatóságoknak. Ezt a hírt cenzurázott berlini lapok is közölték. — Ettől a pillanattól fogva politikai menekültnek tekintettem magamat. Később — 1845 januárjában — az akkori porosz kormány közvetlen szorgalmazására kiutasítottak Franciaországból, és Belgiumban telepedtem le. — Mivel a porosz kormány itt is javaslatokat tett kiutasításomra a belga kormánynak, végül kénytelen voltam a porosz államkötelékből való elbocsátásomat kérni. — Ezt a végső eszközt azért kellett alkalmaznom, hogy elkerüljem az ilyen üldözéseket. — Hogy csak önvédelemből kértem a kivándorlási engedélyemet, arra legjobb bizonyíték, hogy egyetlen más államban sem vettem fel az állampolgárságot, noha azt nekem Franciaországban a februári forradalom után az ideiglenes kormány tagjai felajánlották.

A márciusi forradalom után visszatértem hazámba, és április havában Kölnben folyamodtam az állampolgárságért, amit az itteni városi tanács minden ellenvetés nélkül engedélyezett is. — Az ügy az 1842 december 31-i törvénynek megfelelően jóváhagyás végett a királyi kormányzathoz ment.

* *V. ö. 348—349. old. — Szerk.*

Az itteni megbízott rendőrfőnöktől, Geiger úrtól mármost a következő tartalmú írást kaptam:

„Értesítem Nagyságodat, hogy a királyi kormányzat az Ön eddigi viszonyainak állása alapján ezúttal nem élt az Ön javára az 1842 december 31-i törvény 5. §-a által reá ruházott felhatalmazással, hogy egy külföldinek porosz alattvalói minőséget adományozzon. Ezért Ön továbbra is, miként annak előtte, külföldinek tekintendő. (A hivatkozott törvény 15. és 16. §.)

Köln, 1848 augusztus 3.

Geiger
megbízott rendőrfőnök

Nagyságos
Dr. Marx úrnak,
2678 sz. helyben."

A királyi kormányzat végzését törvénytelennek tartom, mégpedig a következő okokból:

A f. é. március 30-i szövetségi gyűlési határozat szerint[359] választójogosultak és megválaszthatók a német nemzetgyűlésbe a politikai menekültek is, ha Németországba visszatérnek és ha kinyilvánították, hogy ismét fel akarják venni állampolgárságukat.

Az előparlament[13] határozata — amelynek ugyan nincs közvetlen törvényes rendelkezése, de mégis irányadó ama kilátások és ígéretek tekintetében, amelyekkel a német népet mindjárt a forradalom után kecsegtették — megadja az aktív és a passzív választójogot még azoknak a politikai menekülteknek is, akik *külföldi állampolgárokká* lettek, de ismét fel akarják venni német állampolgárságukat.

Mindenesetre azonban a szövetségi gyűlési határozat és a Camphausen-kormánynak ezen alapuló választási rendtartása Poroszországban törvényesen érvényben van.

Minthogy én a Kölnben való letelepedési jog megszerzésére irányuló bejelentésemmel elég világosan kinyilvánítottam, hogy ismét fel akarom venni német állampolgárságomat, így vitathatatlan, hogy választó és választható voltam a német nemzetgyűlésbe, tehát legalábbis a német birodalmi állampolgárságom megvan.

Ámde, ha megvan a legmagasabb jogom, amellyel egy német rendelkezhet, akkor a *porosz* állampolgárságra való alacsonyabb jogosultságot annál kevésbé lehet megtagadni tőlem.

A kölni királyi kormányzat az 1842 december 31-i törvényre hivatkozik. Összefüggésben a fenti szövetségi gyűlési határozattal, ez a törvény is mellettem szól.

A 15. § 1. és 3. pontja szerint a poroszi minőség az alattvaló kérésére történő elbocsátás által vagy tízéves külföldi tartózkodás által vész el. — A forradalom után sok politikai menekült tért vissza hazájába, akik több mint tíz évig voltak külföldön, tehát az említett törvény 15. §-a szerint éppen úgy elvesztették poroszi minőségüket, mint én. — Egyesek közülük, pl. J. Venedey úr, éppenséggel a német nemzetgyűlésben ülnek. — A porosz „tartományi rendőrhatóságok" (a törvény 5. §-a) tehát, ha úgy tetszenék nekik, ezektől a német törvényhozóktól is megtagadhatnák a porosz állampolgárságot!

Végül felette helytelennek tartom, hogy az itteni királyi kormányzat, ill. Geiger megbízott rendőrfőnök úr a nekem tett közlésben az „alattvaló" szót használja, amikor mind az előző, mind a mostani kormány ezt az elnevezést minden hivatalos ügyiratából száműzte és ehelyett csak állampolgárokról beszél. — Ugyanilyen helytelen, még porosz állampolgárságomtól elvonatkoztatva is, engem, egy német birodalmi polgárt, „külföldinek" nevezni.

Továbbá, ha a királyi kormányzat az „eddigi viszonyaimnak állása alapján" tagadta meg a porosz állampolgárság jóváhagyását, akkor ez nem a materiális viszonyaimra vonatkozhatik, mert ebben, még az 1842 december 31-i törvény betűje szerint is, csupán a kölni városi tanács dönthetett, s ez az én javamra döntött. — Ez csak a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztőjeként folytatott tevékenységemre vonatkozhatik, és akkor azt jelenti: a demokratikus érzületeim és a fennálló kormányzattal szembeni ellenzéki fellépésem állása alapján. — De még ha az itteni kerületi kormányzatnak, vagy akár a berlini belügyminisztériumnak megvolna is az a felhatalmazása — amit tagadok —, hogy tőlem ebben a speciális, a március 30-i szövetségi gyűlési határozat hatálya alá tartozó esetben a porosz állampolgárságot megtagadja — efféle tendenciózus indokolások még akkor is csak a régi rendőrállamban kerülhetnének alkalmazásra, nem pedig a forradalmon átment Poroszországban és annak felelős kormányzatánál.

Befejezésül meg kell még jegyeznem, hogy Müller rendőrfőnök úr, akinek kijelentettem, hogy a bizonytalanra nem költöztethetem át családomat Trierből Kölnbe, biztosított engem arról, hogy visszahonosításom nem fog ellenvetésre találni.

Mindezekből az indokokból felkérem Önt, Miniszter Úr, utasítsa az

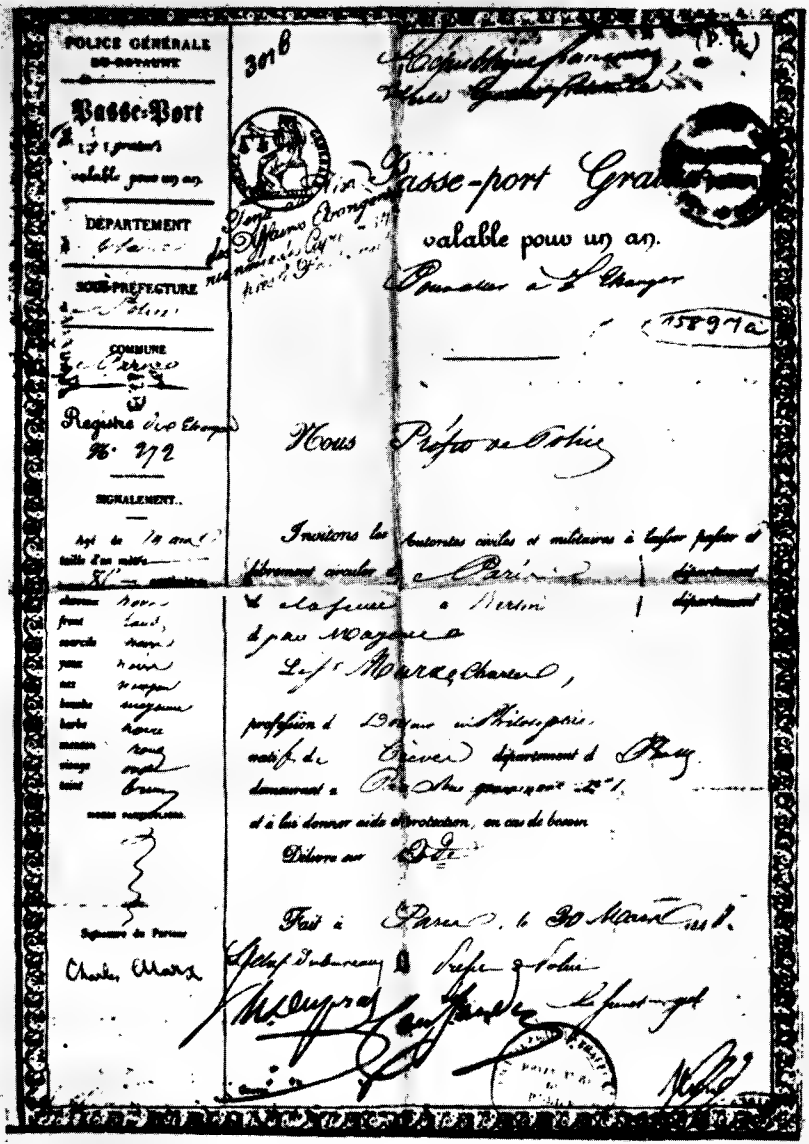

POLICE GÉNÉRALE DU ROYAUME

Passe-Port

valable pour un an.

DÉPARTEMENT

SOUS-PRÉFECTURE

COMMUNE

Registre des Etrangers

N° 272

SIGNALEMENT.

Agé de 19 ans

taille d'un mètre

cheveux noirs

front lard

sourcils noirs

yeux noirs

nez rougeur

bouche moyenne

barbe noire

menton rond

visage ovale

teint brun

Signature du Porteur

Charles Marx

301 b

Passe-port Gratuit

valable pour un an.

Pour aller à l'Etranger

(15897 a)

Nous Préfet de Police

Invitons les Autorités civiles et militaires à laisser passer et librement circuler de Paris département de la Seine à Berlin département de la Mayence

Le Sr Marx Charles,

profession de Docteur en Philosophie

natif de Trèves département de Rhin

demeurant à Paris Rue [illegible] n° 1

et à lui donner aide et protection, en cas de besoin

Délivré sur [illegible]

Fait à Paris, le 30 Mars 1848.

Le Chef du bureau de Préfet de Police

Le Secrétaire général

Marx 1848 márciusában kiállított útlevele (első oldal)

Marx 1848 márciusában kiállított útlevele (második [illegible])

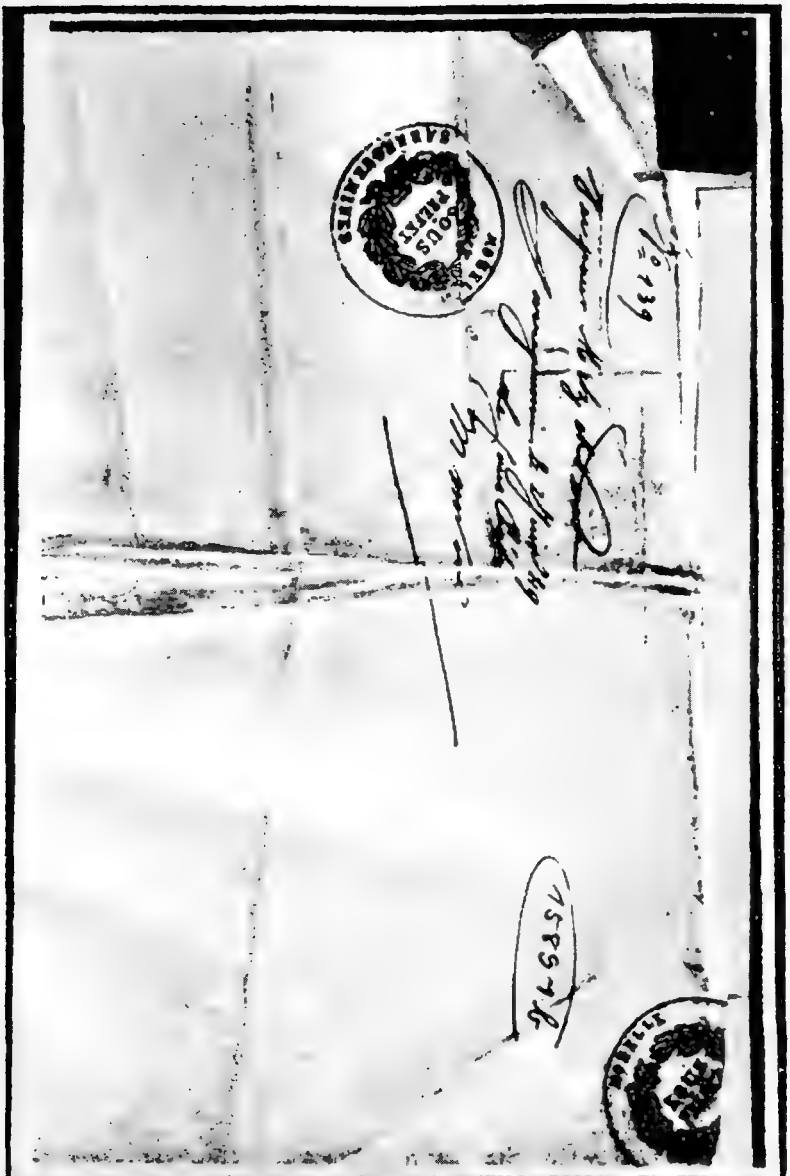

Marx 1848 márciusában kiállított útlevele (harmadik oldal)

itteni királyi kerületi kormányzatot, hogy az itteni városi tanács által engedélyezett letelepedési jogot (kérelmet) hagyja jóvá és nekem ezáltal ismét adja meg a poroszi minőséget.

Engedje meg Miniszter Úr, hogy biztosítsam teljes tiszteletemről.

Köln, 1848 augusztus 22.

Karl Marx

Der Konflikt zwischen Marx
und der preussischen Untertanenschaft

A megírás ideje: 1848 szeptember 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 5. (94.) sz.

Eredeti nyelve: német

A dán fegyverszünet[48]

Köln, szeptember 7. „Mi lesz Németországból, ha Poroszország nem áll többé az élén, ha Poroszország seregei nem oltalmazzák többé Németország becsületét, ha Poroszország hatalma és nagyhatalmi befolyása alámerült egy imaginárius német központi hatalom képzeletbeli hatalmában!"

Így kérkedik a porosz párt, az Istennel a királyért és a hazáért[310] hőseinek pártja, Hátsó-Pomeránia és Uckermark ellenforradalmi lovagsága.

Nos, Poroszország *ott állt* az élen, Poroszország oltalmazta Németország becsületét — Schleswig-Holsteinben.[49]

És mi volt az eredmény? A gyenge ellenségen aratott könnyű, dicstelen győzelmek sora után, olyan hadviselés után, amelyet megbénított a leggyávább diplomácia, egy *megvert* hadsereg elől való legcsúfosabb visszavonulások után, végül — egy fegyverszünet, amely annyira megbecstelenítő Németországra, hogy még egy *porosz* tábornok is indokot talált arra, hogy ne írja alá.[242]

Az ellenségeskedések és a tárgyalások újból kezdődtek. A birodalmi kormányzó a porosz kormánynak felhatalmazást adott a fegyverszünet megkötésére[360]; ezt a felhatalmazást *egyetlen birodalmi miniszter sem ellenjegyezte*, és ennélfogva *semmi érvénye sem* volt. A felhatalmazás elismerte az első fegyverszünetet, de a következő módosításokkal: 1. Schleswig-Holstein új kormányának tagjaiban még a fegyverszünet megkötése előtt „egyezzenek meg olymódon, hogy ezáltal biztosítottnak látsszék az új kormány fennmaradása és hatékony működése"; 2. az ideiglenes kormánynak a fegyverszünet megkötéséig kibocsátott összes törvényei és rendeletei tartsák meg teljes érvényüket; 3. valamennyi Schleswig-Holsteinben visszamaradó csapat maradjon a német főparancsnok parancsnoksága alatt.

Ha összehasonlítjuk ezt az instrukciót az első porosz—dán tervezet kikötéseivel, akkor ezeknek célja nagyon világos. Korántsem biztosítanak mindent, amit a győztes Németország követelhetett; de miközben a forma tekintetében egyben-másban engednek, a lényegben egyet-mást megmentenek.

Az első feltétel célja, hogy garantálja az új kormányban a schleswig-holsteini (német) irányzat túlsúlyát a dán fölött. Mit tesz Poroszország? Beleegyezik, hogy a schleswig-holsteini *dán párt feje*, Karl *Moltke* legyen az új kormány feje, hogy Dánia a kormányban *három* szavazatot kapjon *két* schleswig-holsteinivel szemben.

A második feltétel célja, hogy keresztülvigye, ha nem is magának a szövetségi gyűlés által elismert ideiglenes kormánynak, de e kormány eddigi működésének az elismerését. Határozatainak érvényben kellene maradniok. Mit tesz Poroszország? Azzal az ürüggyel, hogy Dánia is elejti azokat az illuzórikus határozatokat, amelyeket Koppenhágából bocsátottak ki a hercegségek számára — határozatokat, amelyek soha a törvényerőnek még az árnyát sem kapták, kivéve Alsen szigetén —, ezzel az ürüggyel az ellenforradalmi Poroszország beleegyezik az ideiglenes kormány összes határozatainak megsemmisítésébe.

Végül a harmadik feltétel célja, hogy biztosítsa a hercegségek egységének és Németországba való bekebelezésüknek ideiglenes elismerését; azzal, hogy a Schleswigben és Holsteinben maradó összes csapatokat a német főparancsnok alá rendeli, meg kellene hiúsítania a dánoknak azt a kísérletét, hogy a dán hadseregben szolgáló schleswigieket ismét becsempésszék Schleswigbe. És Poroszország? Poroszország beleegyezik abba, hogy a schleswigi csapatokat különválasszák a holsteiniektől, hogy kivonják őket a német hadvezér főparancsnoksága alól és egyszerűen az új, $^3/_5$-ében dán kormány rendelkezésére bocsássák.

Azonkívül Poroszország csak háromhónapos fegyverszünet megkötésére volt felhatalmazva (az eredeti tervezet 1. cikkelye), és azt önhatalmúlag hét hónapra kötötte meg; azaz fegyvernyugvást engedélyezett a dánoknak a téli hónapokra, amikor a dánok fő fegyvere, a flotta, nem volt felhasználható a német és a schleswigi tengerpartok blokádjához, és amikor a fagy a németeknek megengedte, hogy a Kis-Belt jegén át előnyomuljanak, Fünent elfoglalják és Dániát Seelandra korlátozzák.

Egyszóval, Poroszország mindhárom pontban lábbal tiporta felhatalmazását. Miért is ne? Hiszen *nem* volt *ellenjegyezve*! És Camphausen úr, Poroszország követe a központi hatalomnál, nem mondta-e meg kereken szeptember 2-i levelében* Heckscher úr „Őexcellenciájának" (!!), hogy a porosz kormány „ama felhatalmazás alapján feljogosítottnak nyilvánította magát a fegyverszünet *fenntartás nélküli megkötésére*"?

Ez még nem elég. A birodalmi kormányzó elküldi „az Ő" helyettes

* *Camphausen levelét 1848 szeptember 3-án állították ki — Szerk.*

államtitkárát, Max Gagernt Berlinbe és onnan Schleswigbe, hogy a tárgyalásokat ellenőrizze. Vele ad egy felhatalmazást, amely ismét *nincs ellenjegyezve*. Gagern úr — hogy Berlinben miként bántak vele, nem tudjuk — megérkezik a hercegségekbe. A porosz tárgyalók Malmőben vannak. Ő semmiről sem értesül. Lübeckben kicserélik a ratifikációs okmányokat, jelentik Gagern úrnak, hogy ez megtörtént és hogy most már nyugodtan megint haza mehet. A szerencsétlen Gagern, nem ellenjegyzett felhatalmazásával, természetesen nem tehet mást, mint hogy visszatér Frankfurtba és panaszkodik, hogy olyan siralmas szerepet kellett játszania.

Így született meg a dicsőséges fegyverszünet, amely megköti a németek kezét a hadviselésre legjobb időben, feloszlatja Schleswig-Holstein forradalmi kormányát és demokratikus alkotmányozó gyűlését, megsemmisíti ennek a szövetségi gyűlés által elismert kormánynak összes dekrétumait, kiszolgáltatja a hercegségeket egy — a gyűlölt Moltke által vezetett — dán kormánynak, kiszakítja a schleswigi csapatokat ezredeikből, kivonja a német főparancsnokság alól, és kiszolgáltatja a dán kormánynak, amely tetszése szerint feloszlathatja őket; az a fegyverszünet, amely a német csapatokat visszavonulásra készteti a Königsautól Hannoverig és Mecklenburgig, s amely Lauenburgot a régi reakciós dán kormány kezébe szolgáltatja.*

Nemcsak Schleswig-Holstein, hanem Ó-Poroszország kivételével egész Németország fel van háborodva ezen a gyalázatos fegyverszüneten. És a birodalmi kormány, amellyel Camphausen úr közölte a fegyverszünetet, eleinte rettegett ugyan, de végül mégis vállalta. Mit is tehetett volna? Camphausen úr, úgy látszik, fenyegetőzött, és a gyáva, ellenforradalmi birodalmi kormány számára a hivatalos Poroszország még mindig hatalom. De ekkor jött a nemzetgyűlés. Jóváhagyására szükség volt, és bármily épületes is ez a gyűlés, Heckscher úr „Őexcellenciája" mégis szégyenkezve rukkolt ki ezzel az ügyirattal. Ezer hajbókolás közepette, a legalázatosabban nyugalmat és mérsékletet kérve olvasta fel. Általános vihar következett. Még a jobbközép, sőt a jobboldalnak egy része, maga *Dahlmann* úr is, a leghevesebb dühbe gurult. Meghagyták a bizottságoknak, hogy 24 órán belül tegyenek jelentést. Elhatározták, hogy e jelentés alapján azonnal beszüntetik a csapatok visszavonulását. Magáról a fegyverszünetről még nem hoztak határozatot.

* Ezt a műfogást a következőképpen vitték véghez: a régi kormányt feloszlatták; ezután az új kormányba Dánia újra megválasztotta e régi kormány egyik tagját, Poroszország a másodikat, és ketten együtt a harmadikat. — *Engels jegyzete.*

A nemzetgyűlés végre egyszer erélyes határozathoz folyamodott, jóllehet a kormány kijelentette, le fog mondani, ha a határozat keresztülmegy. Ez a határozat a fegyverszünetnek nem az érvénytelenítése, hanem a *megszegése*. A hercegségekben nemcsak izgalmat, hanem nyílt ellenállást fog előidézni a fegyverszünet végrehajtásával szemben, az új kormánnyal szemben, és új bonyodalmakra vezet majd.

De kevés reményünk van arra, hogy a gyűlés magát a fegyverszünetet elveti. Radowitz úrnak csak kilenc szavazatot kell a középről a maga oldalára vonnia, és megvan a többsége. És ez ne sikerülne neki az alatt a néhány nap alatt, amíg a dolog pihen?

Ha a gyűlés a fegyverszünet fenntartását határozza el, akkor a kilátásunk ez: a köztársaság kikiáltása és polgárháború Schleswig-Holsteinben, a központi hatalom leigázása Poroszország által, egész Európa részéről általános megvetés a központi hatalommal és a gyűléssel szemben, és mégis éppen annyi bonyodalom, amennyi elég ahhoz, hogy minden jövőbeli birodalmi kormányt megoldhatatlan nehézségek súlyával agyonnyomjon.

Ha pedig a fegyverszünet elejtését határozza el, akkor a kilátásunk ez: európai háború, szakadás Poroszország és Németország között, új forradalmak, Poroszország szétesése és *Németország valóságos egysége*. A gyűlés ne hagyja magát megfélemlíteni: Poroszországnak legalább kétharmada Németországhoz húz.

De nem fognak-e a burzsoázia képviselői Frankfurtban inkább minden szidalmat zsebre rakni, nem szegődnek-e inkább Poroszország szolgaságába, semmint, hogy egy európai forradalmi háborút kockáztassanak, semmint, hogy magukat új viharoknak tegyék ki, amelyek veszélyeztetik saját osztályuralmukat Németországban?

Úgy hisszük, igen. A gyáva burzsoátermészet túl erős. *Nincs* bizalmunk a frankfurti gyűlésben, nem bízunk abban, hogy Németországnak már Lengyelországban prédául engedett becsületét Schleswig-Holsteinben vissza fogja váltani.

Der dänische Waffenstillstand

A megírás ideje: 1848 szeptember 7.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 8. (97.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A tett kormányának bukása[57]

Köln, szeptember 8, este 10 órakor. A tett kormánya megbukott. Miután több ízben „megbotlott", már csak szemérmetlensége által tartotta magát. A kormány mindig fokozódó követelései végre megmutatták a gyűlésnek, hogy mi volt e kormány létezésének titka.

A kiegyező-gyűlés tegnapi ülésén a **Stein-féle javaslat**[361] került megvitatásra. A javaslat így hangzik:

„Az államkormány sürgős kötelessége, hogy az augusztus 9-én határozatba hozott rendeletet az ország megnyugtatása, úgyszintén a gyűléssel való szakítás elkerülése végett minden további nélkül kiadja."

A kormány kijelentette, hogy nem fog belemenni semmiféle szépítgetésbe, semmiféle közvetítésbe.

A baloldal kijelentette, hogy kivonul, ha a gyűlés elejti augusztus 9-i határozatát.

A tegnapi ülésen mármost a miniszterelnök semmitmondó beszéde után *Unruh* képviselő a következő módosítványt nyújtotta be:

„Figyelembe véve, hogy az augusztus 9-i határozatok célja nem az érzület kutatása, nem a lelkiismereti kényszer bevezetése, hanem csak a nép és hadsereg közötti, az alkotmányos államban szükséges összhang létrehozása, s reakciós törekvéseknek, úgyszintén a hadsereghez tartozó és a civilrendhez tartozó állampolgárok közötti további konfliktusoknak az elkerülése",

a gyűlés kijelenti,

„hogy a kormány nem bírja az ország bizalmát, ha tovább halogatja az augusztus 9-i határozatnak megfelelő rendelet kiadását a hadseregnek."

A **balközép** e módosítványával a **jobbközép** Tamnau képviselő által egy második módosítványt állított szembe.

Ez így hangzik:

„A nemzetgyűlés jelentse ki a következőket: a nemzetgyűlésnek az ez év augusztus 9-i határozatával az volt a szándéka, hogy a hadsereg parancsnokai számára ugyanolyan rendeletet hozzanak létre, amilyet a pénzügyminisztérium és a belügyminisztérium július 15-én a kormányzati prezidensek számára kibocsátott. A nemzetgyűlésnek nem szándéka, hogy a hadsereg tisztjeit politikai érzületük feltárására kényszerítse vagy a hadügyminiszternek a rendelet szószerinti szövegét előírja. **A nemzetgyűlés egy ilyenfajta rendeletet, amelyben a hadsereg tisztjeit óva intik a reakciós és a republikánus törekvésektől, szükségesnek tart az állampolgári béke érdekében és az új alkotmányos államrendszer előmozdításához.**"

Miután egy ideig jobbra-balra vitatkoztak, a „nemes" *Schreckenstein* a kormány nevében kijelenti, hogy **egyetért Tamnau** módosítványával. S teszi ezt azon büszke bizonykodás után, hogy nem akarnak semmiféle közvetítést elfogadni!

Miután a vita még egy ideig tovább tart, miután *Milde* úr éppenséggel óva inti a gyűlést, nehogy **forradalmi nemzeti konventté** váljék (Milde úr félelme teljesen fölösleges!), leszavaznak, miközben a nép iszonyú tömegben özönlik az ülésterem felé.

Név szerinti szavazás:

Unruh módosítványa 320 szavazattal 38 ellenében **elvetve.**
Tamnau módosítványa 210 szavazattal 156 ellenében **elvetve.**
A Stein-féle javaslatot 219 szavazattal 152 ellenében elfogadják.
A miniszterek elleni többség:

67 szavazat.[362]

Egyik berlini tudósítónk jelenti:

Az izgalom ma nagy volt a városban; emberek ezrei vették körül a gyűlés épületét, úgyhogy Reichensperger úr, amikor az elnök felolvasta a polgárőrség teljesen lojális feliratát, javasolta, hogy a gyűlés tegye át üléseit egy másik városba, mivel Berlin veszélyeztetve van.

Amikor az egybegyűlt nép tudomására jutott a kormány vereségének híre, leírhatatlan ujjongás tört ki, és amikor a baloldal képviselői kiléptek, szakadatlan „Vivát!"-okkal kísérték őket az Unter den Lindenig. Amikor pedig Stein képviselőt (a mai szavazáson elfogadott javaslat beterjesztőjét) megpillantották, a lelkesedés a legmagasabb fokra hágott. Néhány férfi a

nép közül azonnal vállára vette és úgy vitte diadalmenetben a Taubenstrassén levő szállodájába. Emberek ezrei csatlakoztak ehhez a menethez, és folytonos hurrá-kiáltások közepette hömpölyögtek a tömegek az Opernhausplatzon át. Még soha nem látták itt az örömnek ilyen kifejezését. Minél nagyobb volt a sikerért való aggódás, annál meglepőbb a ragyogó győzelem.

A kormány ellen szavazott: a baloldal, a balközép (a Rodbertus—Bergpárt) és a közép (Unruh, Duncker, Kosch). Az elnök mindhárom kérdésben a kormány mellett szavazott. Egy Waldeck—Rodbertus-kormány ezek után teljes többségnek örvendhet.

Abban az élvezetben lesz tehát részünk, hogy néhány nap múlva a kényszerkölcsön szerzőjét, a tett miniszterét, Hansemann úr **„Őexcellenciáját"** látni fogjuk, amint itt sétál, ismét hozzákapcsolódik „polgári múltjához" és elgondolkodik Duchâtelon és Pintón.

Camphausen tisztességes módon bukott meg. Hansemann úr, aki őt intrikáival megbuktatta, Hansemann úr igen szomorú véget ért! Szegény Hansemann-Pinto!

Sturz des Ministeriums der Tat

A megírás ideje: 1848 szeptember 8.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 10. (99.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A dán—porosz fegyverszünet[48]

Köln, szeptember 9. Még egyszer visszatérünk a dán fegyverszünetre[360]; a nemzetgyűlés alaposság — amely ahelyett, hogy gyorsan és erélyesen határozna és *kikényszeritene* új minisztereket, hagyja nagy kényelmesen tanácskozni a bizottságokat, a kormányválság befejezését pedig rábízza a jóistenre — ez az alaposság, amely csak rosszul leplezi, hogy „jó barátainknak inába szállt a mersze"[363], időt ad nekünk ehhez.

Az itáliai háború[105] a demokrata pártnál mindig népszerűtlen volt és még a bécsi demokratáknál is jó ideje népszerűtlenné lett. A porosz kormány a poseni megsemmisítőháború[60] fölötti közfelháborodás viharát hamisításokkal és hazugságokkal csak néhány hétig tudta feltartóztatni. A prágai utcai harc*, a nemzeti sajtó minden fáradozása ellenére, a népben csak a legyőzöttek, nem pedig a győzők iránt keltett rokonszenvet. A schleswig-holsteini háború[49] azonban kezdettől fogva a *nép* körében is népszerű volt. Honnan van ez?

Míg Itáliában, Posenban, Prágában a németek a *forradalom ellen harcoltak*, Schleswig-Holsteinben *a forradalmat támogatták*. A dán háború a Németország által viselt első *forradalmi háború*. És ezért mi — anélkül, hogy a tenger-mosta[246] polgári kocsmalelkesedéssel a legcsekélyebb törzsrokonságot mutattuk volna — kezdettől fogva a dán háború erélyes vitele *mellett* nyilatkoztunk.

Elég baj Németországnak, ha első forradalmi háborúja a legkomikusabb háború, amelyet valaha is viseltek!

A tárgyhoz. A dánok olyan nép, amely kereskedelmileg, iparilag, politikailag és irodalmilag a legkorlátlanabbul függ Németországtól. Ismeretes, hogy Dánia tényleges fővárosa nem Koppenhága, hanem Hamburg, hogy a dán kormány a barikádokban elszenderült porosz kormány összes egyesült-Landtag-kísérleteit egy teljes éven át leutánozta, hogy Dánia az összes irodalmi táplálékait, csakúgy mint anyagi táplálékait, Németországból szerzi be, és hogy a dán irodalom — Holberg kivételével — gyönge utánzata a németnek.

* *V. ö. 72—73., 99—100., 189—193. old.* — *Szerk.*

Bármily tehetetlen volt is Németország mindenkor, megvan az az elégtétele, hogy a skandináv nemzetek és főként Dánia az ő fennhatósága alá kerültek, hogy *velük* szemben még forradalmi és haladó is.

Bizonyítékokat akartok? Olvassátok el, milyen polémiát folytattak a skandináv nemzetek egymással, amióta a skandinávizmus eszméje felmerült. A skandinávizmus a brutális, szennyes, kalóz, ó-skandináv nemzetiségért való lelkesedés, azon mély bensőségességért való lelkesedés, amely túláradó gondolatait és érzéseit nem tudja szavakban nyilvánítani, de annál inkább tettekben, nevezetesen nők iránti durvaságban, permanens ittasságban és könnyáztatta érzelgősséggel váltakozó Berserker-dühben[364].

A skandinávizmus és a tenger-mosta schleswig-holsteini törzsrokonság egyszerre bukkantak fel a dán király országaiban. Összetartoznak; kölcsönösen idézték elő egymást, harcoltak egymással és ezáltal tartották életben magukat.

A skandinávizmus volt az a forma, amelyben a dánok a svédeknek és a norvégoknak a támogatásához apelláltak. De ahogy ez a keresztény-germán nemzettel mindig megesik: nyomban vita támadt, ki az igazi keresztény-germán, az igazi skandináv. A svéd a dánt, a norvég a svédet és a dánt, az izlandi mindhármat „elnémetesedettnek" és elfajultnak nyilvánította. Természetesen, minél nyersebb egy nemzet, minél közelebb állnak szokásai és életmódja az ó-skandinávhoz, annál „skandinávabb" volt.

Előttünk fekszik a krisztiániai „Morgenbladet"[365] 1846 november 18-i száma. Ennek a bájos lapocskának a skandinávizmusról szóló egyik cikkében a következő vidám passzusok vannak:

Miután az egész skandinávizmust úgy írja le, mint mozgalom-kísérletet, amelyet pusztán a dánok hívtak életre a maguk érdekében, azt mondja a dánokról:

„Mi dolga van ennek az eleven, életvidám népnek a régi, komor és borongós bajnokvilággal (med den gamle, alvorlige og vermodsfulde Kjämpeverden)? Hogyan hiheti ez a nemzet az ő — mint egy dán író maga bevallja — hajlítható és szelíd akarati alkatával, hogy lelki rokonságban áll a régi előidőknek kemény, erőteljes és energikus férfiaival? És hogyan képzelhetik ezek az emberek, a maguk déliesen-lágy kiejtésével, hogy ők északi nyelvet beszélnek? És jóllehet a mi nemzetünknek és a svéd nemzetnek, valamint a régi északlakóknak egyik fő vonása, hogy az érzések inkább visszahúzódnak a lélek *legbensejébe* anélkül, hogy *külsőleg* közelebbről megmutatkoznának, ezek az érzelemteli és szívélyes emberek, akiket oly könnyen lehet bámulatba ejteni, megindítani, rábeszélni, akiknek szellemi indulatai oly gyors és világos nyomot hagynak külsejükön, mégis

azt hiszik, hogy őket északi formában öntötték, hogy ők rokontermészetűek a két másik skandináv nemzettel!"

A „Morgenbladet" mármost ezt az elfajulást a Németországgal való összeköttetéssel és a német sajátosságnak Dániában való elterjedésével magyarázza. Noha a németek „elvesztették a legszentebb tulajdonukat, a nemzeti veretüket; de bármily erőtlen és fakó is a német nemzetiség, mégis van a világon egy olyan, amely még erőtlenebb és fakóbb, ti. a dán. Míg a német nyelv Elzászban, Waadtban és a szláv határon visszaszorul" (!! akkoriban a netzi testvérek érdemei még titokban maradtak), „a dán határ ellen rohamos előrehaladást tett." Mármost a dánoknak egy nemzetiséget kellett a németekkel szembeállítaniok, és e célból találták fel a skandinávizmust; a dán nemzetiség nem volt ellenállóképes: „mert a dán nemzet, mint mondtuk, jóllehet nem vette át a német nyelvet, mégis *lényegében elnémetesedett.* A szerző maga látta egy dán lapban annak az elismerését, hogy a *dán* nemzetiség *lényegében nem különbözik a némettől.*"

Eddig a „Morgenbladet".

Persze nem lehet tagadni, hogy a dánok félig-meddig civilizált nemzet. Szerencsétlen dánok!

Ugyanazzal a joggal, amellyel a franciák elvették Flandriát, Lotaringiát és Elzászt, s előbb vagy utóbb elveszik Belgiumot, ugyanazzal a joggal veszi el Németország Schleswiget: a civilizációnak a barbársággal, a haladásnak a maradisággal szembeni jogával. És ha a szerződések Dánia javára lennének is — ami még nagyon kétséges —, ez a jog többet ér minden szerződésnél, mert ez a történelmi fejlődés joga.

Amíg a schleswig-holsteini mozgalom tisztán polgári-békés, törvényes filiszteragitáció maradt, csak jószándékú kispolgárok lelkesedését keltette fel. Amikor tehát a februári forradalom előtt a mostani dán király trónraléptekor összállamainak szabadelvű alkotmányt ígért, ugyanannyi képviselővel a hercegségek számára, mint Dánia számára, és a hercegségek ezellen opponáltak, akkor a schleswig-holsteini mozgalom kispolgári helyi jellege kellemetlenül kidomborodott. Akkor nem annyira a Németországhoz való csatlakozásról volt szó — hát volt akkor Németország? —, mint inkább a Dániától való elválásról és egy kis önálló helyi állam konstituálásáról.

De betört a forradalom és más jelleget adott a mozgalomnak. A schleswig-holsteini pártnak vagy tönkre kellett mennie, vagy magának kellett egy forradalmat megkockáztatnia. Megkockáztatta a forradalmat, és igaza volt: a dán ígéretek, amelyek a forradalom előtt nagyon kedvezőek voltak, a forradalom után elégtelenek lettek; a Németországhoz való csatlakozás,

amely korábban csak frázis volt, most jelentőséget kaphatott; Németországnak megvolt a forradalma, és Dánia, mint mindig, kisvárosi léptékben utánozta.

Magának a schleswig-holsteini forradalomnak és a belőle származott ideiglenes kormánynak kezdetben még nagyon nyárspolgári jellege volt. De a háború hamarosan demokratikus vágányokra kényszerítette őket. Schleswig-Holstein ezen kormány által, amelyben csupa ó-liberális jóember ül — Welckernek, Gagernnek, Camphausennek hajdani lelki rokonai —, demokratikusabb törvényeket kapott, mint bármely más német állam. Valamennyi német gyűlés közül a kieli tartományi gyűlés az egyetlen, amely nemcsak általános választójogon, hanem közvetlen választáson is alapul. A kormány által eléje terjesztett alkotmánytervezet a legdemokratikusabb, amelyet valaha német nyelven megfogalmaztak. Schleswig-Holstein, amelyet politikailag eddig Németország vett az uszályába, a forradalmi háború révén hirtelen haladóbb intézményekhez jutott, mint az egész többi Németország.

Az a háború tehát, amelyet Schleswig-Holsteinben viselünk, valódi forradalmi háború.

És ki volt kezdettől fogva Dánia oldalán? Európa három legellenforradalmibb hatalma: *Oroszország*, *Anglia* és a *porosz kormány*. A porosz kormány, amíg megtehette, puszta *látszatháborút* viselt — gondoljunk csak a Wildenbruch-jegyzékre[199], a készségre, amellyel angol—orosz szemrehányásokra elrendelte a Jütlandból való visszavonulást, és végül a kétszeri fegyverszünetre! Poroszország, Anglia és Oroszország az a három hatalom, amelynek a legtöbb félni valója van a német forradalomtól és annak első következményétől, a német egységtől: Poroszországnak, mert ezáltal megszűnik létezni, Angliának, mert a német piacot ezáltal kivonják kizsákmányolása alól, Oroszországnak, mert a demokráciának ezáltal nemcsak a Visztuláig, hanem még a Dünáig és a Dnyeperig is előre kell nyomulnia. Poroszország, Anglia és Oroszország összeesküdtek Schleswig-Holstein ellen, Németország ellen és a forradalom ellen.

Az a háború, amely most a frankfurti határozatokból esetleg keletkezhet, Németországnak Poroszország, Anglia és Oroszország elleni háborúja lenne. És éppen ilyen háborúra van szüksége az elszunnyadó német mozgalomnak — háborúra az ellenforradalom három nagyhatalma ellen, olyan háborúra, amely Poroszországot *valóban* feloldja Németországban, amely a Lengyelországgal való szövetséget a legelkerülhetetlenebb szükségletté teszi, amely Itália szabadonengedését azonnal magával hozza, amely éppen Németországnak 1792 és 1815 közötti régi ellenforradalmi

szövetségesei ellen irányul, olyan háborúra, amely „a hazát veszélybe" viszi és éppen ezáltal menti meg, mivel *Németország* győzelmét a demokrácia győzelmétől teszi függővé.

A frankfurti burzsoák és junkerek ne ringassák magukat erre vonatkozóan illúziókban: ha azt határozzák, hogy elvetik a fegyverszünetet, akkor saját bukásukat határozzák el éppúgy, mint az első forradalom girondistái, akik részt vettek augusztus 10-ében és az ex-király halálára szavaztak, amivel saját május 31-i bukásukat készítették elő.[366] Ha viszont elfogadják a fegyverszünetet, akkor ugyancsak saját bukásukat határozzák el, Poroszország fennhatósága alá helyezik magukat és semmi szavuk nincs többé. Ám válasszanak.

Hansemann bukásának híre valószínűleg még a szavazás előtt érkezett meg Frankfurtba. Talán jelentősen fogja befolyásolni a szavazást, különösen mert a várt Waldeck- és Rodbertus-kormány tudvalevőleg elismeri a nemzetgyűlés szuverenitását.

Majd meglátjuk. De ismételjük*: Németország becsülete rossz kezekben van!

Der dänisch-preussische Waffenstillstand

A megírás ideje: 1848 szeptember 9.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 10. (99.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

* *V. ö. 373. old. — Szerk.*

A válság és az ellenforradalom[367]

Köln, szeptember 11. Az alant következő berlini tudósításaink elolvasásakor bárki megmondhatja, nem jövendöltük-e meg egészen helyesen a kormányválság fejlődését. A régi miniszterek visszalépnek; a kamarilla tetszését úgy látszik nem nyerte el a kormánynak az a terve, hogy a kiegyező-gyűlés feloszlatásával, kivételes katonai törvényekkel és ágyúkkal fenntartja magát. Az uckermarki junkerek égnek a vágytól, hogy konfliktusba kerüljenek a néppel, hogy megismételjék a párizsi júniusi jeleneteket Berlin utcáin; de ők sohasem fognak a Hansemann-kormányért, ők a **porosz herceg kormányáért** fognak verekedni. *Radowitzot*, *Vinckét* hívják meg és más hasonló megbízható embereket, akik távol állnak a berlini gyűléstől, akiknek a keze kötetlen vele szemben; a porosz és a vesztfáliai lovagság színe-java, látszatra szövetségben a szélsőjobboldal egyes polgári jóembereivel, egy Beckerathtal és társaival, akikre átruházzák az állam prózai kereskedői ügyleteit — ez a porosz herceg kormánya, amellyel bennünket boldogítani szándékoznak. Közben sokszáz híresztelést repítenek fel, meghívják talán Waldecket vagy Rodbertust, félrevezetik a közvéleményt, közben megteszik a katonai előkészületeiket, és nyíltan kiállnak, ha itt az ideje.

Döntő harchoz közeledünk. Az egyidejű válságok Frankfurtban és Berlinben, a két gyűlés legutóbbi határozatai kényszerítik az ellenforradalmat, hogy megvívja utolsó csatáját. Ha Berlinben megkockáztatják a többség uralma alkotmányos elvének lábbal tiprását, ha a többség 219 szavazatával kétszerannyi ágyút állítanak szembe, ha megkockáztatják, hogy nemcsak a berlini többségből, hanem a frankfurtiból is csúfot űznek egy olyan kormánnyal, amely mindkét gyűléssel szemben lehetetlen — **ha ilymódon kiprovokálják a polgárháborút Poroszország és Németország között, akkor a demokraták tudják, hogy mi a teendőjük.**

Köln, szeptember 12. Miközben az új birodalmi kormány létrejöttét — ahogy ezt tegnap közöltük —, másfelől is megerősítik, és talán már ma

délben hírt kapunk annak végleges megalakulásáról, addig Berlinben továbbra is tart a kormányválság. A válság csak két úton oldható meg:

Vagy egy Waldeck-kormány, a német nemzetgyűlés autoritásának elismerése, a népszuverenitás elismerése;

Vagy pedig egy Radowitz—Vincke-kormány, a berlini gyűlés feloszlatása, a forradalmi vívmányok megsemmisítése, látszat-alkotmányosság, avagy éppenséggel — az egyesült Landtag[42].

Ne palástoljuk: a konfliktus, amely Berlinben kitört, nem a kiegyezők és a miniszterek közötti konfliktus, hanem az első ízben *alkotmányozóként* mutatkozó gyűlés és a *korona* közötti konfliktus.

Minden azon fordul meg, van-e merszük a gyűlést feloszlatni vagy sem.

De van-e joga a koronának a gyűlést feloszlatni?

Konstitucionális államokban a koronának persze joga van arra, hogy az alkotmány alapján egybehívott törvényhozó kamarákat összeütközés esetén feloszlassa és új választásokkal a néphez apelláljon.

Vajon a berlini gyűlés konstitucionális, törvényhozó kamara-e?

Nem. Arra hívták egybe, hogy „kiegyezzék a koronával a porosz államalkotmányban" — nem egy alkotmány, hanem egy *forradalom* alapján. Mandátumát korántsem a koronától vagy annak felelős minisztereitől, hanem csakis választóitól és saját magától kellett kapnia. A gyűlés mint a forradalom legitim kifejezése szuverén volt, és az a mandátum, amelyet neki Camphausen úr az április 8-i választási törvényben[34] az egyesült Landtaggal együtt kiállított, nem volt egyéb *jámbor óhajnál*, amelyről a gyűlésnek kellett döntenie.

A gyűlés kezdetben többé-kevésbé belement a kiegyezési elméletbe[61]. Látta, hogy ezenközben hogyan szedik rá a miniszterek és a kamarilla. Végre egy szuverenitási aktust vitt véghez, egy pillanatra már nem kiegyező-gyűlésként, hanem alkotmányozóként mutatkozott.

Mint *Poroszország* számára szuverén gyűlésnek ehhez teljes joga volt.

Egy szuverén gyűlés azonban senki által nem oszlatható fel, senki parancsainak nincs alárendelve.

De még pusztán kiegyező-gyűlésként, még Camphausen úr saját elmélete szerint is, *egyenjogúan* áll a korona mellett. A két fél *megállapodik* egy államszerződésben, a két félnek egyenlő része van a szuverenitásban, ez az április 8-i elmélet, a Camphausen—Hansemann-elmélet, tehát maga a korona által elismert *hivatalos* elmélet.

Ha a gyűlés *egyenjogú* a koronával, *akkor a koronának nincs joga a gyűlést feloszlatni.*

Máskülönben, következetesen véve, a gyűlésnek ugyancsak *joga* volna *a királyt letenni.*

A gyűlés feloszlatása tehát *államcsíny* lenne. És hogy államcsínyekre hogyan válaszolnak, azt megmutatta 1830 július 29-e és 1848 február 24-e.[368]

Azt mondják majd, hogy hát a korona megint apellálhat ugyanazokhoz a választókhoz. De ki nem tudja, hogy *ma* a választók egy egészen más gyűlést választanának, egy olyan gyűlést, amely sokkal kevesebbet teketóriázna a koronával?

Az emberek tudják: ennek a gyűlésnek a feloszlatása után csupán *egészen más választókhoz* való apellálás lehetséges, mint az április 8-iak, más választások már nem lehetségesek, mint olyanok, amelyek a kard zsarnoksága alatt foganatosíttatnak.

Ne ringassuk tehát magunkat illúziókban:

Ha a gyűlés győz, ha keresztülviszi a baloldal kormányát, akkor meg van törve a koronának a gyűlés *melletti* hatalma, akkor a király már csak a nép fizetett szolgája, akkor megint március 19-ének reggelén állunk — feltéve, hogy a Waldeck-kormány el nem árul bennünket, mint már egynémelyik őelőtte.

Ha a korona győz, ha keresztülviszi a porosz herceg kormányát, akkor feloszlatják a gyűlést, elnyomják az egyesülési jogot, gúzsba kötik a sajtót, dekretálnak egy cenzusos választási törvényt, sőt talán, mint mondtuk, ismét felidézik az egyesült Landtagot — mindezt a katonai diktatúra, az ágyúk és a szuronyok oltalma alatt.

Hogy ki győz a két fél közül, az a nép magatartásától, főként a demokrata párt magatartásától fog függni. A demokraták válasszanak.

Július 25-énél állunk. Megkockáztatják-e azoknak a parancsoknak a kibocsátását, amelyeket Potsdamban kieszelnek? Provokálják-e a népet, hogy július 26-áról február 24-ére ugorjon át *egy* nap alatt?

Jó szándékban biztos nincs hiány, ámde a mersz, a mersz!

Köln, szeptember 13. A berlini válság egy lépéssel tovább jutott: *a koronával való konfliktus*, amelyet tegnap még csak elkerülhetetlennek lehetett megjelölni, *valóban bekövetkezett.*

Olvasóink alább megtalálják a király válaszát a miniszterek felmentési kérelmére.[369] Ezzel a levéllel a korona maga lép előtérbe, a miniszterek pártjára áll, szembehelyezkedik a gyűléssel.

A korona még tovább megy: a gyűlésen kívül álló kormányt alakít, *Beckerathot* hívja meg, aki Frankfurtban a szélsőjobboldalon ül, és akiről

az egész világ előre tudja, hogy Berlinben sohasem számíthat többségre.

A király leiratát *Auerswald* úr ellenjegyezte. Ám viselje Auerswald úr a felelősséget azért, hogy a koronát ilymódon előtérbe tolja a maga csúfos visszavonulásának fedezésére, hogy egy és ugyanazon lélegzetvétellel a kamarával szemben a konstitucionális elv mögé igyekszik megbújni és a konstitucionális elvet lábbal tiporja, *kompromittálva a koronát és provokálva a köztársaságot*!

A konstitucionális elv! kiáltják a miniszterek. A konstitucionális elv! kiáltja a jobboldal. A konstitucionális elv! sóhajtja a „Kölnische Zeitung" kongó visszhangja.

„A konstitucionális elv!" Hát valóban olyan dőrék ezek az urak, hogy azt hiszik, az 1848-as év viharaiból, az összes történelmileg átörökölt intézmények napról napra fenyegetőbben közeledő összeomlásából ki lehet vezetni a német népet a hatalmaknak szüette Montesquieu—Delolme-féle megosztásával, elkoptatott szólamokkal és rég kiismert fikciókkal!

„A konstitucionális elv!" De éppen azoknak az uraknak, akik a konstitucionális elvet minden áron meg akarják menteni, kellene legelőbb belátniok, hogy az egy provizórikus állapotban csak eréllyel menthető meg!

„A konstitucionális elv!" De hát a berlini gyűlés szavazata, a Potsdam és Frankfurt közötti összeütközések, a zavargások, a reakciós kísérletek, a szoldateszka provokációi nem mutatták-e meg már régen, hogy minden szólam ellenére még mindig *forradalmi talajon állunk*, hogy az a fikció, mintha már a *konstituált*, a kész konstitucionális monarchia talaján állnánk, semmi egyébre nem vezet, mint olyan összeütközésekre, amelyek már most a szakadék szélére vezették a „konstitucionális elvet"?

Forradalom után minden provizórikus állami állapot diktatúrát, mégpedig erélyes diktatúrát követel meg. Mi kezdettől fogva szemére vetettük Camphausennek, hogy nem lépett fel diktatórikusan, hogy nem zúzta szét és távolította el azonnal a régi intézmények maradványait. Míg tehát Camphausen úr konstitucionális ábrándokban ringatta magát, addig a megvert párt megerősítette pozícióit a bürokráciában és a hadseregben, sőt, itt-ott magát a nyílt harcot is megkockáztatta. A gyűlést egybehívták, hogy kiegyezzék az alkotmányban. Egyenjogúan lépett oda a korona mellé. Két egyenjogú hatalom egy provizóriumban! Éppen a hatalmak megosztásának, amellyel Camphausen úr „a szabadság megmentésére" törekedett, éppen a hatalmak e megosztásának kellett egy provizóriumban összeütközésekre vezetnie. A korona mögött a nemesség, a katonaság, a bürokrácia ellenforradalmi kamarillája búját meg. A gyűlés többsége mögött a

burzsoázia állott. A kormány közvetíteni igyekezett. Túl gyenge lévén ahhoz, hogy a burzsoázia és a parasztok érdekeit határozottan képviselje s a nemesség, a bürokrácia és a hadvezérek hatalmát egy csapással megdöntse, túl ügyetlen lévén ahhoz, hogy pénzügyi rendszabályaival ne sértse mindenütt a burzsoáziát, nem vitte semmi másra, mint hogy lehetetlenné tette magát minden pártnál és előidézte azt az összeütközést, amelyet éppen el akart kerülni.

Minden nem-konstituált állapotban nem ez vagy amaz az elv mérvadó, hanem csakis a salut public, a közjólét[370]. A kormány csak azáltal kerülhette volna el a gyűlésnek a koronával való összeütközését, hogy csakis a közjólét elvét ismeri el, még annak veszélyeztetésével is, hogy *önmaga* kerül összeütközésbe a koronával. De előnyösebbnek látta, ha „lehetséges" marad Potsdamban. A demokráciával szemben sohasem tétovázott közjóléti rendszabályokat (mesures de salut public), diktatórikus rendszabályokat alkalmazni. Vagy mi más volt a régi törvények alkalmazása politikai bűnökre, még akkor is, amikor Märker úr már elismerte, hogy ezeket a Landrecht-paragrafusokat[185] el kell törölni? Mi mások voltak a tömeges letartóztatások a királyság minden részében?

De az ellenforradalommal szemben a kormány igen óvakodott a közjólét indokaival közbelépni!

És éppen a kormánynak a napról napra fenyegetőbbé váló ellenforradalommal szemben tanúsított eme lagymatagságából fakadt a gyűlés számára a szükségszerűség, hogy *maga diktáljon* közjóléti rendszabályokat. Ha a miniszterek által képviselt korona túl gyenge volt, akkor a gyűlésnek magának kellett közbelépnie. A gyűlés megtette ezt az augusztus 9-i határozatában.[361] Még nagyon is enyhe módon tette ezt, csak figyelmeztette a minisztereket. A miniszterek rá sem hederítettek.

De hogyan is mehettek volna bele ebbe! Az augusztus 9-i határozat lábbal tiporja a konstitucionális elvet, ez a határozat a törvényhozó hatalom túlkapása a végrehajtó hatalommal szemben, ez szétrombolja a hatalmak megosztását és kölcsönös ellenőrzését, ami a szabadság érdekében oly szükséges, ez a kiegyező-gyűlést *nemzeti konventté* teszi!

És most a fenyegetések sortüze, mennydörgő apellálás a kispolgárok félelméhez, tág perspektíva terrorra — guillotine-nal, progresszív adóval, elkobzással és vörös zászlóval egyetemben.

A berlini gyűlés — konvent! Micsoda irónia!

De az uraknak némiképp igazuk van. Ha a kormány úgy folytatja tovább, mint eddig, akkor nem túl hosszú idő múlva lesz egy konventünk, nemcsak Poroszország, hanem egész Németország számára, olyan kon-

vent, amelyre az a feladat fog hárulni, hogy minden eszközzel felülkerekedjék a mi húsz Vendée-nk[227] polgárháborúján és az elkerülhetetlen orosz háborún. Most persze még csak az alkotmányozó gyűlés[371] paródiájánál vagyunk!

De a miniszter urak, akik a konstitucionális elvhez apellálnak, hogyan tartották fenn ezt az elvet?

Augusztus 9-én hagyják a gyűlést nyugodtan, abban a jóhiszemben szétoszlani, hogy a miniszterek végrehajtják a határozatot. Nem is gondolnak arra, hogy a gyűlésnek bejelentsék szabódásukat, és még kevésbé arra, hogy hivatalukat letegyék.

Egy egész hónapig töprengenek, és végül, amikor több interpelláció fenyeget, kurtán-furcsán közlik a gyűléssel: magától értetődik, hogy a határozatot nem fogják végrehajtani.

Amikor erre a gyűlés utasítja a minisztereket, hogy a határozatot mégis hajtsák végre, elsáncolják magukat a korona mögé, szakítást idéznek elő a korona és a gyűlés között, s ezáltal provokálják a köztársaságot.

És még ezek az urak beszélnek a konstitucionális elvről!

Foglaljuk össze:

A provizórium két egyenjogú hatalma közötti elkerülhetetlen összeütközés bekövetkezett. A kormány nem tudott elég erélyesen kormányozni, elmulasztotta a szükséges közjóléti rendszabályok foganatosítását. A gyűlés csak a feladatát teljesítette, amikor a kormányt felszólította, hogy tegye meg kötelességét. A kormány ezt a korona megsértésének tünteti fel, és a maga lelépése pillanatában még kompromittálja a koronát. Korona és gyűlés szembenállnak egymással. A „kiegyezés" elválásra, konfliktusra vezetett. Talán a fegyverek fognak dönteni.

Akiben a legtöbb a mersz és a következetesség, az győz.

Köln, szeptember 15. A kormányválság ismét új stádiumába lépett; nem a lehetetlen Beckerath úr megérkezte és hiábavaló fáradozásai folytán, hanem a *potsdami és a naueni katonai lázadás*[372] folytán. A demokrácia és arisztokrácia közötti konfliktus *magának a gárdának a kebelében* tört ki: A katonák a gyűlés 7-i határozatában a tisztek zsarnokságától való megszabadulásukat látják, köszönőiratokat intéznek a gyűléshez, megéljenzik.

Ezzel az ellenforradalom kezéből ki van csavarva a kard. Most nem fogják megkockáztatni a gyűlés feloszlatását, és ha ehhez nem folyamodnak, nem marad más hátra, mint engedményt tenni, a gyűlés határozatát végrehajtani és egy Waldeck-kormányt meghívni.

A potsdami katonalázadás valószínűleg megtakarít nekünk egy forradalmat.

Die Krisis und die Kontrerevolution

A megírás ideje: 1848 szeptember 11., 12., 13., 15.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 szeptember 12., 13., 14., 16. (100., 101., 102., 104.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A tanácskozások szabadsága Berlinben

Köln, szeptember 16. Az ellenforradalmi sajtóban a válság beállta óta folytonosan azt állították, hogy a berlini gyűlés nem tanácskozik szabadon. Nevezetesen G., a „Kölnische Zeitung"[114] jól ismert tudósítója, aki szintén már csak „ideiglenesen, utódja kinevezéséig"[373] ügyködik, félreismerhetetlen félelemmel utalt a „8—10 ezer klubökölre", amely a Kastanienwäldchenben[374] „morálisan" támogatja baloldali barátait. A „Vossische", „Spenersche"[375] és más újságok hasonló jajkiáltásokat hallattak, sőt Reichensperger úr f. hó 7-én egyenest azt javasolta, hogy a gyűlést helyezzék el Berlinből (netán Charlottenburgba?).

A „Berliner Zeitungshalle"[123] hosszú cikket hoz, amelyben igyekszik ezt a vádat megcáfolni. Kijelenti, hogy a baloldal melletti nagy többség a gyűlés korábbi ingadozó magatartásához képest egyáltalán nem következetlenség. Bebizonyítható, „hogy a 7-i szavazás azoknak a részéről is, akik korábban mindig a miniszterekkel szavaztak, korábbi magatartásukkal való *ellentmondás nélkül* létrejöhetett, sőt hogy ez, ama képviselők álláspontjáról szemlélve, korábbi magatartásukkal teljes összhangban áll. . ." Azok, akik a középről átmentek, „csalódásban éltek volt; *úgy képzelték* a dolgot, hogy a miniszterek a népakarat végrehajtói; a miniszteréknek a rend és a nyugalom helyreállítására irányuló törekvésében a maguk, a többségi képviselők saját akaratának kifejezését találták meg és nem *ébredtek rá*, hogy a miniszterek csak akkor hagyhatják érvényesülni a népakaratot, amikor az nem mond ellent a korona akaratának, de nem hagyhatják akkor, amikor ellenszegül ennek".

Így „magyarázza meg" a „Zeitungshalle" oly sok képviselő hirtelen pálfordulásának feltűnő jelenségét ezen képviselők elképzeléseiből és csalódásaiból. Ennél ártatlanabbul nem is lehet a dolgot ábrázolni.

Mindazonáltal megengedi, hogy történtek megfélemlítések. De, úgy véli, „ha a kívülről jött befolyások hatottak valamit, akkor ez az volt, hogy a miniszteri szemfényvesztéseket és csábfogásokat némiképpen ellensúlyozták, és így a sok gyenge és önállótlan képviselőnek lehetővé tették, hogy a *természetes életösztönt* . . . kövessék".

Az okok, amelyek a „Zeitungshallé"-t arra késztetik, hogy a közép ingadozó képviselőit ilymódon morálisan igazolják a közönség előtt, kézenfekvők; a cikk inkább maguknak a közép ezen urainak íródott, mint a közönségnek. A mi számunkra, akiknek mégiscsak megvan az a kiváltságunk, hogy kertelés nélkül beszélünk, és akik egy pártnak a képviselőit csak addig és annyiban támogatjuk, amennyiben *forradalmian* lépnek fel, a mi számunkra ezek az okok nem léteznek.

Miért ne mondjuk meg? A közép e hó 7-én kétségtelenül meg hagyta félemlíteni magát a néptömegektől*; hogy félelme indokolt volt-e vagy sem, ezt nyitva hagyjuk.

A demokratikus néptömegek ama joga, hogy jelenlétükkel morálisan hassanak alkotmányozó gyűlések magatartására, régi forradalmi népjog, amely az angol és a francia forradalom óta egyetlen viharos időszakban sem volt nélkülözhető. Ennek a jognak köszönheti a történelem az ilyen gyűlések szinte minden erélyes lépését. Ha a „jogtalaj" honosai, ha a „tanácskozások szabadságának" félénk és filiszteri barátai sopánkodnak ezellen, akkor ennek nincs más oka, mint az, hogy egyáltalában nem akarnak erélyes határozatokat.

„A tanácskozások szabadsága!" Nincs kongóbb frázis ennél. A „tanácskozások szabadságát" csorbítja egyfelől a sajtónak a szabadsága, a gyülekezésnek és a szólásnak a szabadsága, a népfelfegyverzésnek a joga. Csorbítja a fennálló közhatalom is, amely a koronának és minisztereinek kezében nyugszik: a hadsereg, a rendőrség, az úgynevezett független, de valójában mindenféle előléptetéstől és mindenféle politikai változástól függő bírák.

A tanácskozások szabadsága minden időkben frázis, amely csak annyit akar mondani, hogy függetlenség minden, a törvény által el nem ismert befolyástól. Hiszen ezek az elismert befolyások, megvesztegetés, előléptetés, magánérdekek, félelem a házfeloszlatástól stb. teszik csak igazán „szabaddá" a tanácskozásokat. Forradalmi időkben azonban ez a frázis teljességgel értelmetlen. Ahol két hatalom, két párt felfegyverkezve áll szemben egymással, ahol a harc minden pillanatban kitörhet, ott a képviselőknek csak ez a választásuk van:

Vagy *a nép védelme alá* helyezik magukat és akkor időről időre hagyják is magukat egy kissé megleckéztetni;

Vagy pedig *a korona védelme alá* helyezik magukat, elvonulnak valamely kisvárosba, a szuronyok és az ágyúk avagy éppenséggel az ostromállapot

* *V. ö. 374—376. old. — Szerk.*

védelme alatt tanácskoznak — és akkor nem lesz semmi ellenvetésük, ha a korona és a szuronyok írják elő a határozataikat.

Megfélemlítés a fegyvertelen nép által, vagy megfélemlítés a felfegyverzett szoldateszka által — válasszon a gyűlés.

A francia alkotmányozó gyűlés Versailles-ból Párizsba vonult. A német forradalomhoz tulajdonképpen egész jellege szerint hozzátartozik az, hogy a kiegyező-gyűlés Berlinből Charlottenburgba vonuljon.

Die Freiheit der Beratungen in Berlin

A megírás ideje: 1848 szeptember 16.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 17. (105.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A fegyverszünet ratifikálása[48]

Köln, szeptember 19. A német nemzetgyűlés ratifikálta a fegyverszünetet.[360] Nem tévedtünk: „Németország becsülete rossz kezekben van."*

A szavazás idegeneknek, diplomatáknak stb. a képviselők padjaihoz tódulása közepette, kavarodásban és teljes sötétségben ment végbe. Két szavazatnyi többség arra kényszerítette a gyűlést, hogy két egészen különböző pontra vonatkozóan egyszerre szavazzon. 21 szavazatnyi többséggel elfogadták a fegyverszünetet, feláldozták Schleswig-Holsteint, lábbal tiporták „Németország becsületét" és elhatározták *Németországnak Poroszországban való feloldódását.*

Egyetlen kérdésben sem nyilatkozott meg a nép szava ennyire határozottan. Egyetlen kérdésben sem vallották be a jobboldal urai ennyire nyíltan, hogy olyan ügyért lépnek fel, amely *nem védelmezhető.* Egyetlen kérdésben sem voltak Németország érdekei ennyire kétségtelenek, ennyire világosak, mint ebben. A nemzetgyűlés döntött: kimondta önmagára és az általa teremtett úgynevezett központi hatalomra a *halálos ítéletet.* Ha volna Németországnak egy Cromwellje, nem késlekedne így szólni: „Ti nem vagytok parlament! Isten nevében — takarodjatok!"[376]

Arról beszélnek, hogy a baloldal ki fog vonulni. Ha lenne hozzá mersze, ennek a szegény, megcsúfolt, a többségtől ököllel megtámadott és ezért a nemes Gagerntől *ráadásul* rendre is utasított baloldalnak! Még soha nem bántalmaztak egy kisebbséget ilyen arcátlansággal és következetességgel, mint a frankfurti baloldalt a nemes Gagern és az ő 250 többségi hőse. De csak lenne hozzá mersze!

A merészség hiányán megy tönkre az egész német mozgalom. Az ellenforradalomnak éppúgy nincs mersze döntő csapásokhoz, mint a forradalmi pártnak. Egész Németország, akár jobbra, akár balra tart, tudja most, hogy a jelenlegi mozgalomnak borzalmas összeütközésekhez, véres harcokhoz kell vezetnie, akár azért, hogy elnyomják a mozgalmat, akár azért, hogy azt keresztülvigyék. És ahelyett, hogy ezekkel az elkerülhetetlen harcokkal merészen szembenéznének, hogy néhány gyors, döntő csapás-

* *V. ö. 381. old. — Szerk.*

sal befejezésre vinnék őket, ahelyett a két párt, az ellenforradalomé és a mozgalomé, valósággal összeesküvésre lép, hogy e harcokat minél hosszabb időre elnapolja. És éppen ezek az örökös kis kisegítő eszközöcskék, ezek az engedményecskék és csillapítószerek, ezek a közvetítési kísérletek bűnösek abban, hogy a politikai helyzet elviselhetetlensége és bizonytalansága mindenütt számtalan magában álló felkelésre vezetett, amelyek csak vérrel és a kivívott jogok megnyirbálásával szüntethetők meg. Éppen ez a harctól való félelem idézi elő a kis harcok ezreit, adja meg az 1848-as év hallatlanul véres jellegét, és bonyolítja össze a harcoló pártok egész helyzetét olyannyira, hogy a végső harcnak csak annál hevesebbnek, annál pusztítóbbnak kell lennie. De „jó barátainknak inába szállt a mersze"![363]

Márpedig ez a döntő harc Németország centralizálásáért és demokratikus megszervezéséért nem kerülhető el. Minden eltussolás és közvetítés ellenére napról napra közeledik. A bonyodalmak Bécsben, Berlinben, magában Frankfurtban — döntést sürgetnek; és ha *minden* megfeneklene a német csüggetegségen és határozatlanságon, akkor Franciaország ment meg bennünket. Párizsban most érlelődnek a júniusi győzelem gyümölcsei: Cavaignacon és „tiszta republikánusain" a nemzetgyűlésben, a sajtóban, a klubokban felülkerekednek a royalisták; a legitimista Dél általános felkeléssel fenyeget; Cavaignacnak Ledru-Rollin forradalmi eszközeihez, a rendkívüli felhatalmazással ellátott département-i biztosokhoz kell folyamodnia; csak a legnagyobb üggyel-bajjal vágta át magát és kormányát szombaton a kamarában. Még egy ilyen szavazás, és Thiers-nek, Barrot-nak és társainak, azoknak az embereknek, akiknek érdekében a júniusi győzelmet kivívták, megvan a többségük, Cavaignacot a vörös köztársaság karjaiba dobják, és kitör a harc a köztársaság létezéséért.

Ha Németország megmarad határozatlanságában, akkor a francia forradalomnak ez az új fázisa egyszersmind jeladás lesz Németországban a nyílt harc újrakitörésére, olyan harcéra, amely bennünket remélhetőleg valamivel tovább visz és Németországot legalább a múlt hagyományos béklyóitól megszabadítja.

Die Ratifikation des Waffenstillstandes

A megírás ideje: 1848 szeptember 19.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 20. (107.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

A frankfurti felkelés[377]

Köln, szeptember 19, este 7 órakor. A német—dán fegyverszünet felidézte a vihart. Frankfurtban kitört a legvéresebb felkelés; Németország becsületét, amelyet a nemzetgyűlés elárult egy szégyennel es gyalázattal leköszönt porosz kormánynak, Frankfurt, Offenbach és Hanau munkásai, a környék parasztjai életükkel védelmezik.[360]

Még nem dőlt el a harc. Úgy látszik, hogy a katonák tegnap estig keveset haladtak előre. Tüzérség Frankfurtban — a Zeil, s esetleg néhány más út és tér kivételével — kevéssé alkalmazható, lovasság szinte egyáltalában nem. Erről az oldalról kedvezőek az esélyek a nép számára. A hanauiak, a megostromlott hadszertárból felfegyverkezve, segítségükre vonultak. Úgyszintén a parasztok a környék számtalan helységéből. A katonaság tegnap estig mintegy 10 000 főnyi lehetett, kevés tüzérséggel. A parasztok odavonulása az éjszaka folyamán bizonyára igen nagy, a katonáké már csekélyebb lehetett; a közvetlen környék kifogyott a csapatokból. Az odenwaldi, a nassaui és a kurhesseni parasztok forradalmi érzülete nem engedett meg további elirányításokat; az összeköttetések nyilván meg vannak szakítva. Ha a felkelés csak még ma tartotta magát, akkor fegyverben áll az egész Odenwald, Nassau, Kurhessen és Rheinhessen, akkor fegyverben áll Fulda, Koblenz, Mannheim és Aschaffenburg között az egész népesség, és a felkelés elnyomására hiányzanak a csapatok. És ki áll jót Mainzért, Mannheimért, Marburgért, Kasselért, Wiesbadenért — csupa olyan városért, amelyekben a szoldateszka elleni gyűlölet az ún. „birodalmi csapatok" véres kilengései következtében a legmagasabb fokra hágott? Ki áll jót a rajnai parasztokért, akik könnyűszerrel megakadályozhatják a csapatoknak víziúton való szállítását?

És mégis, bevalljuk, kevés reményünk van, hogy a bátor felkelők győznek. Frankfurt túl kicsi város, a csapatok aránytalan ereje és a frankfurti nyárspolgárok ismert ellenforradalmi rokonszenvei túlságosan lenyomják a mérleg serpenyőjét, semhogy túl nagy reményeket táplálhatnánk.

De még ha a felkelők alulmaradnak is, akkor sem dőlt el semmi. Az ellenforradalom elbízza majd magát; ostromállapottal, a sajtószabadság, a klubok és a népgyűlések elfojtásával egy pillanatra leigáz bennünket; de

nem tart soká, és a gall kakas kukorékolása[378] meghirdeti a felszabadulás óráját, a megtorlás óráját.

Köln, szeptember 20. A frankfurti hírek lassacskán kezdik igazolni tegnapi aggodalmainkat. Bizonyosnak látszik, hogy a felkelőket kiverték Frankfurtból és már csak Sachsenhausent tartják megszállva, ahol állítólag erősen el vannak sáncolva. Frankfurtban kihirdették az ostromállapotot; akit fegyverrel a kezében vagy a „birodalmi hatalommal" szemben kifejtett ellenállás közben fognak el, az haditörvényszék elé állítandó.

Most hát a Szent Pál templom urai[107] egyenrangúak párizsi kollégáikkal; a legnagyobb nyugalommal és az ostromállapot uralma alatt redukálhatják a német nép alapjogait a „minimumra".

A Mainzba vezető vasútvonal sok helyen fel van szedve, és a postai küldemények túl későn vagy egyáltalában nem érkeznek be.

Úgy látszik, hogy a tüzérség eldöntötte a szélesebb utcákban a harcot és utat nyitott a katonaságnak a barikádharcosok hátába. A buzgalom, amellyel a frankfurti nyárspolgárság megnyitotta házait a katonák előtt és ezzel az utcai harc minden előnyét az ő kezükbe adta, a vonatokkal gyorsan odavont csapatok túlsúlya a parasztok lassú, gyalogos odavonulásával szemben, elvégezte a többit.

De még ha a harc magában Frankfurtban nem is újult meg, ezzel a felkelés koránt sincs elnyomva. A felbőszült parasztok nem fogják a fegyvert így minden további nélkül letenni. Ha nem tudják szétkergetni a nemzetgyűlést, még mindig elég eltakarítani valójuk van otthon. A Szent Pál templomról elhárított vihar szétoszolhat 6—8 kis rezidenciára, száz meg száz lovagbirtokra; e tavasznak a paraszthábor ja nem ért véget addig, amíg nem hozza meg eredményét, a parasztok megszabadítását a feudalizmustól.

Honnan adódik a „rend" folytonos győzelme Európa minden pontján, honnan a forradalmi párt számtalan, egyre ismétlődő vereségének sorozata Nápolytól, Prágától, Párizstól Milánóig, Bécsig és Frankfurtig?

Mert valamennyi párt tudja, hogy az a harc, amely az összes civilizált országokban előkészülőben van, egészen más, végtelenül jelentősebb, mint minden eddigi forradalom; mert Bécsben, akárcsak Párizsban, Berlinben, akárcsak Frankfurtban, Londonban, akárcsak Milánóban *a burzsoázia politikai uralmának megdöntéséről* van szó, olyan átalakulásról, amelynek legközelebbi következményei már irtózattal töltenek el minden tehetős és spekuláló polgárt.

Van-e még olyan forradalmi központ a világon, ahol az utóbbi öt hónap

barikádjain nem lengett a vörös zászló, a testvériesült európai proletariátus harci jele?

Frankfurtban is a vörös zászló alatt küzdöttek az egyesült junkereknek és burzsoáknak a parlamentje ellen.

Innen adódnak — mert minden felkelés, amely most kitör, közvetlenül fenyegeti a burzsoáziát politikai, közvetve pedig társadalmi létezésében — innen adódnak mindezek a vereségek. A többnyire fegyvertelen népnek harcolnia kell nemcsak a megszervezett hivatalnok- és katonaállamnak a burzsoázia által átvett hatalma ellen, hanem harcolnia kell maga a felfegyverzett burzsoázia ellen is. A szervezetlen és rosszul felfegyverzett néppel a társadalom valamennyi többi osztálya áll szemben jól megszervezetten és jól felfegyverzetten. És innen van az, hogy eddig a nép alulmaradt, hogy alul fog maradni, amíg ellenfelei — akár a csapatoknak háborúban való elfoglaltsága miatt, akár egymás között való meghasonlásuk miatt — meg nem gyengülnek, vagy amíg valamely nagy esemény nem hajtja a népet egy kétségbeesett harcba és nem demoralizálja ellenfeleit.

És egy ilyen nagy esemény van előkészülőben Franciaországban.

Ezért nem kell kétségbeesnünk, ha négy hónap óta minden ponton a kartács győzedelmeskedett a barikádok felett. Ellenkezőleg — ellenfeleink minden győzelme egyúttal vereség volt számukra; megosztotta őket, nem a februári és márciusi konzervatívok győztes pártjának, hanem végül mindenkor *annak* a pártnak szerezte meg az uralmat, amelyet februárban és márciusban *megdöntöttek*. Párizsban a júniusi győzelem csak kezdetben hozta létre a kisburzsoázia, a *tiszta* republikánusok uralmát; még három hónap sem telt el, és a nagyburzsoázia, a konstitucionális párt Cavaignac megdöntésével és a „tisztáknak" a „vörösök" karjába taszításával fenyeget. Így megy majd végbe Frankfurtban is: a győzelem nem a jámbor középpártiaknak, hanem a *jobboldalnak* fog javára szolgálni; a burzsoázia kénytelen lesz az elsőbbséget a katona-, hivatalnok- és junkerállam urainak átengedni és elég hamar győzelmének keserű gyümölcseit megízlelni.

Ám váljék egészségére! Mi közben arra a pillanatra fogunk várni, amikor Párizsban üt Európa felszabadításának órája.

Der Aufstand in Frankfurt

A megírás ideje: 1848 szeptember 19., 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 20., 21., (107., 108.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

Az ellenforradalom kormánya[379]

Köln, szeptember 22. Tehát mégis! A porosz herceg kormánya készen áll, az ellenforradalom meg akarja kockáztatni az utolsó döntő csapást.

Olvassuk el a következő levelet, amelyet egy képviselő írt:

„*Berlin*, szeptember 20, este 10 órakor. Éppen bizonyosságot szereztünk arról, hogy létrejött egy teljesen *ellenforradalmi kormány*, nevezetesen" (következik a miniszterek listája, ahogy azt tegnap a „Zeitungshalle"[123] különkiadása nyomán közöltük). „Ez a kormány a holnapi ülésen egy királyi üzenetet fog felolvasni, amelyben *a gyűlés feloszlatása kilátásba* helyeztetik. Ennek következménye egy *permanencia-nyilatkozat*, amelynek valószínűleg egy új, igen véres *forradalom* lesz a következménye. A nemzetgyűlés összes pártjai permanensen tanácskoznak helyiségeikben. A nép nagyon izgatott. Wrangel ma seregszemlét tartott. Minden kockán forog!"

Tehát mégis! A korona az uckermarki grandok oltalma alá helyezi magát, és az uckermarki grandok ellenszegülnek az 1848-as év forradalmi mozgalmának. A hátsópomerániai Don Quijotéknak, az öreg hadfiaknak, az eladósodott földbirtokosoknak végre alkalmuk lesz arra, hogy rozsdás pengéiket lemossák a felforgatók[26] vérében. Az olcsó schleswigi dicsőséggel koszorúzott gárdistáknak kell a döntő csapást mérniök a forradalomra, amely hozzányúl a korona jogaihoz, amely meg akarja tiltani a tiszteknek, hogy titkosan összeesküdjenek, és amely a Hansemann-féle pénzügyi rendszabályok kérlelhetetlen kezével ijesztően „merész belemarkolást"[268] szándékszik tenni a brandenburgi junkerek amúgy is petyhüdt bugyellárisába. A gárda bosszút fog állni a március 18-i gyalázatért, szét fogja kergetni a berlini gyűlést, és a tiszt urak a forradalmárok tetemei fölött fognak végigvágtatni az Unter den Lindenen.

Csak rajta! Előre Istennel a királyért és a hazáért![310]

Das Ministerium der Kontrerevolution

A megírás ideje: 1848 szeptember 22.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 23. (110.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: **

[Ostromállapot Kölnben[380]]

Köln, szeptember 26. A tartalomjegyzéket ma is elhagyjuk. Sietünk, hogy a lapot sajtó alá juttassuk. Biztos forrásból halljuk, hogy 1—2 órán belül a városban ostromállapotot hirdetnek, a polgárőrséget feloszlatják és lefegyverzik, a „Neue Rheinische Zeitung"-ot, a „Neue Kölnische Zeitung"-ot[381], az „Arbeiterzeitung"-ot[382] és a „Wächter am Rhein"-t[383] felfüggesztik, haditörvényszékeket állítanak fel, és a márciusban kivívott összes jogokat elfojtják. Úgy hírlik, hogy a polgárőrség nem hajlandó hagyni, hogy lefegyverezzék.

[Belagerungszustand in Köln]

A megírás ideje: 1848 szeptember 26.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szeptember 27. (113.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[Szerkesztőségi nyilatkozat a „Neue Rheinische Zeitung" újramegjelenéséről]

Azon együttérzés révén, amely főként K ö l n b e n a „Neue Rheinische Zeitung" fenntartása javára megmutatkozott, sikerült az ostromállapot előidézte p é n z ü g y i nehézségeket leküzdeni és a lapot újra megjelentetni. A szerkesztőbizottság ugyanaz marad; F e r d i n a n d F r e i l i g r a t h új tagként belépett.

K a r l M a r x
a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője

[Redaktionelle Erklärung über das Wiedererscheinen der „Neuen Rheinischen Zeitung"]

A megírás ideje: 1848 október 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 12. (114.) sz.

Eredeti nyelve: német

Forradalom Bécsben[384]

Köln, október 11. Az *első* (június 1-i) számában a „*Neue Rheinische Zeitung*" Bécsből egy forradalomról (a május 25-iről) tehetett jelentést. Ma, *első* újramegjelenésünkkor a kölni ostromállapot előidézte megszakítás után, a hasonlíthatatlanul fontosabb október 6-i és 7-i bécsi forradalom hírét hozzuk. A bécsi eseményekről szóló részletes jelentések arra kényszerítenek minket, hogy ma minden elmélkedő cikket elhagyjunk. Ezért csak néhány szót, mégpedig a bécsi forradalomról. Olvasóink látják a bécsi tudósító* jelentéseiből, hogy ezt a forradalmat a burzsoáziának a munkásosztállyal szemben tanúsított bizalmatlansága folytán, ha nem is hajótörés, de legalábbis fejlődésének megbénulása fenyegeti. De bárhogy legyen is, a Magyarországra, Itáliára és Németországra tett visszahatása meghiúsítja az ellenforradalom egész haditervét. A császárnak és a cseh képviselőknek az elmenekülése Bécsből[385] arra kényszeríti a bécsi burzsoáziát, hogy — ha nem akarja magát kényre-kedvre megadni — folytassa a harcot. A frankfurti gyűlést, amely éppen azzal foglalkozik, hogy nekünk németeknek

egy nemzeti fogdát
és egy közös ostort[386]

ajándékozzon, kellemetlenül ijeszti majd fel álmodozásaiból a bécsi esemény, a berlini kormány pedig nem fogja tudni, hányadán áll a csodaszerrel, az *ostromállapottal*. Az ostromállapot, akárcsak a forradalom, világ körüli utat tett meg. Az imént megpróbálták a kísérletet nagyban egy egész birodalomra, Magyarországra alkalmazni. Ez a kísérlet a magyarországi ellenforradalom helyett a bécsi forradalmat idézte fel. Az ostromállapot ezt a pofont többé nem heveri ki. Az ostromállapot mindörökre kompromittálva van. A sors iróniája, hogy Jellachichcsal egyidejűleg az ostromállapot nyugati hőse, *Cavaignac*, mindazon frakciók támadásának a céltáblája lett, amelyeket júniusban kartáccsal megmentett. Csak a forra-

* Müller-Tellering. — *Szerk.*

dalom oldalára való határozott átállással teheti magát még egy időre lehetségessé.

A legújabb bécsi hírek után még néhány október 5-i tudósítást is közlünk, mert ezek visszhangjai a Magyarország sorsával kapcsolatos bécsi reményeknek és aggodalmaknak.

Revolution in Wien

A megírás ideje: 1848 október 11.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 12. (114.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „kölni forradalom"[384]

Köln, október 12. A szeptember 25-i „kölni forradalom" farsangi játék volt, meséli nekünk a „Kölnische Zeitung"[114], és a „Kölnische Zeitung"-nak igaza van. A „kölni parancsnokság" szeptember 26-án Cavaignac szerepét alakítja. És a „Kölnische Zeitung" megcsodálja a „kölni parancsnokság" bölcsességét és mérsékletét. De vajon ki a legkomikusabb — a munkások, akik szeptember 25-én barikádépítésben gyakorolták magukat, vagy az a Cavaignac, aki szeptember 26-án a legszentebb komolysággal ostromállapotot hirdetett, újságokat felfüggesztett, a polgárőrséget lefegyverezte, az egyesüléseket betiltotta?

Szegény „Kölnische Zeitung"! A „kölni forradalom" Cavaignacja egy hüvelykkel sem lehet nagyobb magánál a „kölni forradalomnál". Szegény „Kölnische Zeitung"! A „forradalmat" tréfára kell vennie, e mulatságos forradalom „Cavaignacját" pedig komolyan. Bosszantó, hálátlan, ellentmondásos téma!

A parancsnokság jogosultságára egy szót sem vesztegetünk. D'Ester kimerítette ezt a tárgyat.[387] Mi egyébként a parancsnokságot alárendelt eszköznek tekintjük. E furcsa tragédia tulajdonképpeni költői a *„jóérzületű polgárok"*, a *Dumont-ok* és társaik voltak. Nem csoda hát, hogy Dumont úr az újságaival kolportáltatta a D'Ester, Borchardt és Kyll elleni feliratot[388]. Amit nekik, ezeknek a „jóérzületűeknek", védelmezniök kellett, az nem a parancsnokságnak a tette, az a saját tettük volt.

A kölni esemény abban a formában vándorolt keresztül a német sajtó Szahara-sivatagán, amelyet neki a kölni „Journal des Débats" adott. Elegendő ok, hogy visszatérjünk rá.

Mollt, a Munkásegylet[389] egyik legkedveltebb vezetőjét le akarták tartóztatni. Schapper és Becker már letartóztatásban voltak. Ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtására egy *hétfői* napot választottak, azt a napot, amelyen tudvalevőleg a munkások legnagyobb része nem dolgozik. Előre kellett tehát tudniok, hogy a letartóztatások nagy forrongást idézhetnek elő a munkások között és még erőszakos ellenállásra is alkalmat nyújthatnak. Furcsa véletlen, amelynek folytán ezek a letartóztatások éppen

egy hétfői napra estek! Az izgatottság annál könnyebben előrelátható volt, mert a Stein-féle hadparancs[361] alkalmából, Wrangel proklamációja[390] és Pfuelnek miniszterelnökké való kinevezése[379] után minden pillanatban várni lehetett egy döntő, ellenforradalmi csapást, tehát egy forradalmat Berlinből. Ezért a munkások a letartóztatásokat nem bírósági, hanem *politikai* rendszabályoknak kellett hogy tekintsék. Az ügyészségben már csak egy ellenforradalmi hatóságot láttak. Azt hitték, hogy fontos események előestéjén akarják őket vezetőiktől megfosztani. Elhatározták, hogy Mollt mindenáron megvédik a letartóztatástól. És csak azután hagyták el a küzdőteret, hogy elérték céljukat. A barikádokat csak akkor építették, amikor az Altenmarkton egybegyűlt munkások arról értesültek, hogy a katonaság mindenfelől támadásra közeledik. Nem támadták meg őket; így hát nem is kellett védekezniök. Ezenfelül megtudták, hogy Berlinből korántsem érkeztek jelentős hírek. Így hát visszavonultak, miután az éjszaka nagy részében hiába vártak ellenségre.

Mi sem nevetségesebb ezért, mint a gyávaság szemrehányása, amellyel a kölni munkásokat illették.

De még más szemrehányásokkal is illették őket, hogy az ostromállapotot igazolják és a kölni eseményt egy kis júniusi forradalomnak tüntessék fel. Tulajdonképpeni tervük, úgymond, a jó Köln városának kifosztása volt. Ez a vád *egyetlen* szövetüzlet állítólagos kifosztásán alapul. Mintha nem volna meg minden városnak a maga tolvaj-kontingense, amely természetesen kihasználja az általános izgatottság napjait. Vagy a fegyverkereskedések kifosztását értik fosztogatáson? Akkor küldjék el a kölni parquet-t* Berlinbe, hogy a márciusi forradalom elleni pert instruálja. A kifosztott fegyverkereskedések nélkül talán sohasem értük volna meg azt az elégtételt, hogy Hansemann urat bankigazgatóvá és Müller urat államtitkárrá lássuk átváltozni.

Ennyi elég Köln munkásairól. Térjünk rá az úgynevezett *demokratákra*. Mit vet szemükre a *„Kölnische Zeitung"*, a *„Deutsche Zeitung"*[74], az *„Augsburger Allgemeine Zeitung"*[159] meg a többi „jóérzületű" lap, akárhogy is hívják őket?

A heroikus Brüggemannok, Bassermannok stb. vért kívántak, és a lágyszívű demokraták, ők *gyávaságból* nem hagytak vért ontani.

A tényállás egyszerűen ez: A demokraták kijelentették a „Kranz"-ban (az Altenmarkton), az Eiser-féle teremben és a barikádokon a munkásoknak, hogy semmi körülmények között sem akarnak *„puccsot"*. E pillanat-

* — ügyészséget — *Szerk.*

ban pedig, amikor semmilyen nagy kérdés nem sarkallja harcra az össznépességet, és ezért minden lázadásnak meg kell hiúsulnia, ez annál is értelmetlenebb lenne, mert néhány napon belül hatalmas események következhetnek be, és így a munkások a döntés napja *előtt* harcképtelenné tennék magukat. Ha a kormány Berlinben megkockáztat egy ellenforradalmat, akkor eljött a nap a nép számára, hogy egy forradalmat kockáztasson meg. A törvényszéki vizsgálat majd megerősíti állításunkat. A „Kölnische Zeitung" urai jobban tették volna, ha ahelyett, hogy az „éji sötétben" „keresztbefont karral és borús pillantással" a barikádok előtt állnak és „népük jövőjén töprengenek"[391], inkább a barikádok tetejéről szónokolnak az elvakult tömegnek a bölcsesség szavaival. Mit használ a bölcsesség post festum*?

De a jó sajtó a kölni események alkalmából a legkomiszabbul a polgárőrségen verte el a port. Tegyünk különbséget. Hogy a polgárőrség vonakodott a rendőrség akaratnélküli szolgájává lesüllyedni — ez kötelessége volt. Hogy a fegyvereket önként beszolgáltatta, ez csak egy ténnyel menthető: A liberális része tudta, hogy a nem-liberális rész ujjongva kapott az alkalmon, hogy a fegyverektől megszabaduljon. A részleges ellenállás azonban hiábavaló lett volna.

Egy eredménye volt a „kölni forradalomnak". Leleplezte, hogy létezik egy falanx több mint 2000 szentből, akiknek *„jóllakott* erénye és fizetőképes erkölcse"[224] csak ostromállapotban folytat „szabad életet". Talán egyszer alkalom kerül az „Acta Sanctorum"-nak — e szentek életrajzának — megírására. Olvasóink akkor megtudják, hogyan szereztetnek meg azok a „kincsek", amelyeket sem „moly, sem pedig rozsda" meg nem emészt[392], megtanulják, mi módon hódíttatik meg a „jó érzület" gazdasági háttere.

Die „Kölnische Revolution"
A megírás ideje: 1848 október 12.
A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 13. (115.) sz.
Eredeti nyelve: német
Jelzés: **

* — ünnep után; utólag — *Szerk.*

A Pfuel-kormány[384]

Köln, október 13. Amikor a *Camphausen*-kormány megbukott, azt mondottuk:

„A Camphausen-kormány ráaggatta az ellenforradalomra a maga liberális-polgári köntösét. Az ellenforradalom elég erősnek érzi magát arra, hogy e terhes álruhát lerázza. Lehetséges, hogy néhány napra a *balközépnek* valamiféle tarthatatlan kormánya (Hansemann) következik a március 30-i kormány után. Valódi utódja a *porosz herceg kormánya*." („Neue Rheinische Zeitung" június 23-i 23. szám*.)

És valóban, (a *neufchâteli*) *Pfuel*[393] kormánya következett a *Hansemann*-kormány után.

A Pfuel-kormány[379] úgy bánik a konstitucionális frázisokkal, mint a frankfurti központi hatalom a „német egységgel". Ha összehasonlítjuk a corpus delictit**, e kormány valódi testét visszhangjával, a berlini gyűlésben tett konstitucionális nyilatkozataival, csitítgatásaival, közvetítéseivel, kiegyezéseivel, akkor erre csak *egy* szót alkalmazhatunk, Falstaff szavát:

„Mennyire eluralkodik rajtunk, öregeken, a hazugság bűne!"[394]

A Pfuel-kormány után csak *a forradalom kormánya* következhetik.

Das Ministerium Pfuel

A megírás ideje: 1848 október 13.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 14. (116.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

---

* *V. ö. 87. old. — Szerk.*

** — bűntárgyat; bűnjelet; *szószerint:* a bűn testét — *Szerk.*

Thiers beszéde egy kényszerárfolyammal rendelkező általános jelzálogbankról[384]

Thiers úr közzétesz a „Constitutionnel"-ben[162] egy röpiratot a *„tulajdonról"*. Erre a klasszikusan megírt trivialitásra részletesebben kitérünk majd, mihelyt a közzététel teljesen befejeződött. Thiers úr ezt hirtelen megszakította. Egyelőre megelégszünk azzal a megjegyzéssel, hogy a „nagy" *belga* lapok, az *„Observateur"*[193] és az *„Indépendance"*[138] rajonganak Thiers úrnak ezért az írásáért. Ma Thiers úrnak október 10-én a francia nemzetgyűlésben a jelzálogbonokról mondott beszédét[395] követjük nyomon egy pillanatra, azt a beszédet, amely a belga „Indépendance" szerint megadta a „kegyelemdöfést" a papírpénznek. De Thiers úr, mint az „Indépendance" mondja, olyan szónok is, aki egyforma fölénnyel kezeli a politikai, a pénzügyi, a társadalmi kérdéseket.

Ez a beszéd csak azért érdekel bennünket, mert megmutatja a régi állapotok lovagjainak taktikáját, azt a taktikát, amelyet ezek joggal szegeznek szembe az új állapotok Don Quijotéival.

Kívánjatok egy részleges reformot az ipari és kereskedelmi állapotokban, mint Turck úr, akinek Thiers válaszol — és az össz-szervezet egymásba láncolódását és kölcsönhatását szegezik szembe veletek. Kívánjátok az össz-szervezet átalakítását — és destruktívak, forradalmiak, lelkiismeretlenek, utopikusak vagytok s nem látjátok a *részleges* reformokat. Eredmény tehát: Hagyjatok mindent a régiben.

Turck úr például hivatalos jelzálogbankokkal meg akarja könnyíteni a parasztoknak földtulajdonuk értékesítését. Forgalomba akarja hozni tulajdonukat anélkül, hogy annak az uzsora kezén kelljen keresztülmennie. Franciaországban ugyanis, mint egyáltalában azokban az országokban, ahol a parcellázottság uralkodik, a feudálisok uralma a kapitalisták uralmává változott, a paraszt feudális szolgáltatásai polgári jelzálogkötelezettségekké változtak.

Mit válaszol Thiers úr legelőbb?

Ha a parasztoknak nyilvános hitelintézetekkel segíteni akartok, akkor

megkárosítjátok a kis kereskedőembert. Nem segíthettek az egyiknek anélkül, hogy a másiknak ne ártsatok.

Tehát az *egész hitelrendszert* kell átalakítanunk?

Világért sem! Ez utópia. Tehát Turck úr el van intézve.

A kis kereskedőember, akinek Thiers úr oly gyengéden gondját viseli, a *nagy* Francia Bank.

Kétmilliárdnyi jelzálog papírjegyeinek konkurrenciája tönkretenné ennek a banknak a monopóliumát és osztalékait és talán még something more*. Thiers úr érvei mögött tehát a háttérben — Rothschild áll.

Térjünk rá Thiers úr egy másik érvére. A jelzálog-indítványhoz, mondja Thiers úr, magának a *mezőgazdaságnak* tulajdonképpen semmi köze.

Hogy a földtulajdon csak megnehezítő körülmények között kerül forgalomba, hogy csak fáradságosan értékesíthető, hogy a tőkék úgyszólván menekülnek előle, mindez, jegyzi meg Thiers úr, a „*természetben*" rejlik. A földtulajdon ugyanis csak kis profitot hoz. De másfelől Thiers úr nem tagadhatja, hogy a modern ipari szervezet „természetében" rejlik, hogy minden ipar, tehát a mezőgazdaság is, csak akkor boldogul, ha termékei és szerszámai könnyen értékesíthetők, kicserélhetők, mobilizálhatók. A földnél nem ez az eset. *Tehát* az lenne a következtetés: a fennálló civilizált állapotokon belül a *mezőgazdaság* nem boldogulhat. Meg kell tehát változtatni a fennálló állapotokat, s egy kicsiny, jóllehet következetlen nekifutás az ilyen változtatáshoz a Turck úr indítványa. Semmiképpen sem! kiált fel Thiers. A „természet", azaz a mostani társadalmi viszonyok a mezőgazdaságot a mostani állapotára kárhoztatják. A mostani társadalmi viszonyok: „*természet*", azaz megváltoztathatatlanok. A változhatatlanságuk állítása természetesen a legcsattanósabb bizonyíték minden változtatási indítvány ellen. Ha a „monarchia": természet, akkor minden republikánus kísérlet lázadás a természet ellen. Thiers úr szerint világos az is, hogy a földtulajdon *természetszerűen* mindig ugyanazt a kis profitot hozza, akár az állam előlegezi a földtulajdonosnak a tőkéket 3 százalékra, akár az uzsorás 10 százalékra. Mert hát ez: „természet".

De Thiers úr azzal, hogy azonosítja egymással az ipari profitot és azt a járadékot, amelyet a mezőgazdaság hoz, éppenséggel a mostani társadalmi viszonyoknak — annak, amit ő „természetnek" nevez — ellentmondó dolgot állít.

Míg az ipari profit általában állandóan süllyed, a földjáradék, azaz a föld értéke állandóan emelkedik. Thiers úrnak tehát azt a jelenséget kellett

* — valamivel többet — *Szerk.*

volna megmagyaráznia, hogy a paraszt ennek ellenére állandóan szegényedik. Erre a területre természetesen nem tér ki.

Valóban furcsa felületességre vall továbbá az, amit Thiers a francia és az angol mezőgazdaság *különbségéről* mond.

Az egész különbség, oktat ki bennünket, a *földadóban* áll. Mi nagyon magas földadót fizetünk, az angolok semmilyent. Eltekintve attól, hogy ez az utóbbi állítás nem helytálló, Thiers úr bizonyára tudja, hogy Angliában a szegényadó és egy csomó más, Franciaországban nem létező adó a mezőgazdaságot terheli. Thiers úr érvét fordított értelemben alkalmazzák a kicsinybeni mezőgazdaság angol hívei. Tudjátok-e, mondják, miért költségesebb az angol gabona, mint a francia? Mert mi *földjáradékot* fizetünk, mégpedig magas földjáradékot, amit a franciák nem fizetnek, mivel átlagban nem bérlők, hanem kistulajdonosok. Éljen hát a kistulajdon!

Thiers egész szemérmetlen trivialitása kell ahhoz, hogy a munkaszerszámnak, a földnek az angliai koncentrációját — ami a gépi berendezésnek és a munkamegosztásnak a mezőgazdaságra való nagybani alkalmazását lehetővé teszi — az angol iparnak és az angol kereskedelemnek a mezőgazdaságra gyakorolt kölcsönhatását, mindezeket a szerteágazó viszonyokat abba az egy semmitmondó frázisba oldja fel, hogy az angolok nem fizetnek *semmilyen földadót*.

Thiers úr abbeli nézetével, hogy a mostani jelzáloggazdálkodás Franciaországban közömbös a mezőgazdaság számára, szembeállítjuk a legnagyobb francia agrokémikus nézetét. *Dombasle* részletesen bebizonyította azt, hogy ha a mostani jelzálogrendszer „*a természetnek*" megfelelően fejlődik tovább Franciaországban, a francia mezőgazdaság lehetetlenné lesz.[396]

Egyáltalában, milyen pimasz sekélyesség kell ahhoz az állításhoz, hogy a mezőgazdaság számára közömbösek a földtulajdon-viszonyok, más szavakkal, hogy a termelés számára közömbösek a társadalmi viszonyok, amelyek közepette a termelés végbemegy!

Nem szorul egyébként további fejtegetésre, hogy Thiers úr, aki a nagy tőkések hitelét akarja fenntartani, a kicsiknek nem adhat hitelt. A nagy tőkések hitele éppen a kicsiknek a hitelnélkülisége. Mi persze tagadjuk, hogy a kis földtulajdonosokon a mostani rendszeren belül valamiféle pénzügyi műfogással segíteni lehet. De Thiers-nek azért kellett ezt állítania, mert ő a mostani világot a világok legjobbikának tekinti.

Thiers beszédének erre a részére ezért már csak egy megjegyzést teszünk. Miközben Thiers a földtulajdon mobilizációja ellen szól és másfelől az angol viszonyokat dicséri, elfelejti, hogy Angliában a mezőgazdaságnak a legnagyobb mértékben megvan éppen *az* az előnye, hogy gyár-

szerűen űzik és hogy a földjáradék, azaz a földtulajdon éppúgy mobil, átruházható tőzsdei papír, mint minden más. Gyárszerű mezőgazdaság, azaz a mezőgazdaságnak a nagyipar módján való űzése, a maga részéről feltételezi a földtulajdon mobilizációját, kereskedői-könnyű cserélhetőségét.

Thiers úr beszédének második része általában a *papírpénz* ellen irányuló támadásokból áll. A papírpénz kibocsátását egyáltalában *pénzhamisításnak* nevezi. Elmondja nekünk a nagy igazságot, hogy ha túl nagy tömegű forgalmi eszközt, azaz pénzt dobnak a piacra, akkor elértéktelenítik magát a pénzt, tehát a becsapás kétszeres, a magánosok és az állam becsapása. A jelzálogbankoknál, szerinte, különösen ez az eset.

Mindezek olyan felfedezések, amelyek a politikai gazdaságtan legrosszabb katekizmusaiban megtalálhatók.

Tegyünk különbséget. Világos, hogy a termelést, tehát a valóságos gazdagságot nem szaporítjuk a pénznek, legyen az papír- vagy fémpénz, az önkényes szaporításával. Ahogy nem duplázzuk meg a kártyajátékban az ütéseinket, ha megduplázzuk a zsetonokat.

Másfelől éppoly világos, hogy ha a termelést a zsetonoknak, a csereeszközöknek, a pénznek hiánya gátolja fejlődésében, akkor a csereeszközök minden szaporítása, a csereeszközök megszerzése nehézségének minden csökkentése egyúttal *a termelés szaporítása.* Váltók, bankok stb. ennek a termelési szükségletnek köszönhetik eredetüket. Ezen a módon a mezőgazdaság fellendíthető jelzálogbankok által.

De amiért Thiers úr tulajdonképpen harcol, az nem a fémpénz a papírpénzzel szemben. Maga is túl sokat játszott a tőzsdén ahhoz, semhogy rabja legyen a régi merkantilisták előítéleteinek. Ami ellen harcol, az az, hogy a hitelt az államban képviselt társadalom szabályozza, ahelyett, hogy a monopólium szabályozná. Az általános társadalmi érdeknek megfelelő hitelszabályozás felé tett lépés volt éppen Turck indítványa egy általános jelzálogbank létesítésére, amelynek papírjai kényszerárfolyammal rendelkeznének — bármily kevés jelentősége van is ennek az indítványnak a maga elszigeteltségében.

Thiers' Rede über eine allgemeine Hypothekenbank mit Zwangskurs

A megírás ideje: 1848 október 13.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 14. (116.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A „Frankfurter Oberpostamtszeitung" és a bécsi forradalom[384]

Köln, október 18. „Sajátos balsors dúl Németország felett. Amikor úgy hisszük, hogy elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amelyen megengedtetik nekünk, hogy hozzáfogjunk a közös haza újjáépítéséhez, amikor *ezért hálásan égnek emeljük pillantásunkat*, akkor az Európát még állandóan körülvevő viharfelhők új hatalmas villámcsapásokat eregetnek és *megremegtetik a kezeket*, amelyek Németország alkotmányművének szentelték magukat. Ilyen mennykőcsapást értünk meg újra az imént *Bécsben*."

Így panaszkodik a birodalmi kormányzóság „Moniteur"-je[215], a *„Frankfurter Oberpostamtszeitung"*[275]. E derék lap, amelynek utolsó szerkesztője* a Guizot által megfizetett kreatúrák jegyzékén díszelgett, egy pillanatig au sérieux** vette állását. A központi hatalom a maga parlamentáris körítésével, a frankfurti zsinattal, komoly hatalomnak tűnt neki. A 38 német kormány ahelyett, hogy közvetlenül osztogatta volna ellenforradalmi ordréit alattvalóinak, a frankfurti központi hatalommal parancsoltatta meg magának saját határozatai végrehajtását. Minden a legjobb úton volt, mint a mainzi immediat-bizottság[397] idején. A központi hatalom azt képzelhette magáról, hogy hatalom, a „Moniteur"-je pedig azt, hogy „Moniteur". „Most adjatok hálát Istennek", zengte, „égnek emelt kézzel"[398].

És most „megérünk" Bécsből egy mennykőcsapást. Lükurgoszaink *„kezei" „megremegnek"*, a csúcsos sisakok hada ellenére, amelyek a forradalom mindmegannyi villámhárítói; a dekrétumok ellenére, amelyek a fekete-vörös-arany személyek és viselt dolgaik bírálatát főbűnfenyítés alá eső kázusnak dekretálják[399]; ama gigászi alakok — Schmerling, Mohl és Gagern — erőteljes szavai ellenére. Újból bömböl a forradalmi fenevad — és Frankfurtban *„remegnek"*. A „Frankfurter Oberpostamtszeitung" felriad hálaimájából. — Tragikusan zsörtölődik a könyörtelen végzettel. Párizsban a Thiers-párt[175] az élen, Berlinben a Pfuel-kormány Wrange-

* Karl Peter Berly. — *Szerk.*

** — komolyan — *Szerk.*

lekkel minden tartományban, Frankfurtban egy központi zsandárság, egész Németországban többé vagy kevésbé rejtett ostromállapot, Itália a szelíd Ferdinánd és Radetzky által pacifikálva, Jellachich Magyarország parancsnoka, aki a magyarok megsemmisítése után Windischgrätzcel együtt Bécsben „horvát szabadságot és rendet" proklamál, Bukarestben a forradalom vérbefojtva, a dunai fejedelemségek az orosz rezsim jótéteményeivel boldogítva, Angliában a chartisták összes vezetői letartóztatva és deportálva, Írország túlságosan kiéheztetve, semhogy megmoccanhasson — mondd, mit akarsz hát még?[267]

A bécsi forradalom még nem győzött. De első villózása elegendő volt ahhoz, hogy az ellenforradalom összes pozícióit megvilágítsa Európa előtt és ennélfogva egy általános élethalálharcot elkerülhetetlenné tegyen.

Az ellenforradalom még nincs megsemmisítve, de *nevetségessé* tette magát. A hős *Jellachichban* összes hősei komikus figurákká váltak, és *Fuad efendinek* a bukaresti vérfürdő utáni proklamációjában[284] halálosan parodizálva vannak az „alkotmányos szabadság és rend" barátainak összes proklamációi, a birodalmi gyűlési proklamációktól az üvöltők[26] legkisebb feliratáig.

Holnap részletesen szólni fogunk Bécs közvetlen helyzetéről és egyáltalában az osztrák viszonyokról.

Die „Frankfurter Oberpostamtszeitung"
und die Wiener Revolution

A megírás ideje: 1848 október 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung",
1848 október 19. (120.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A porosz király válasza a nemzetgyűlés küldöttségének[384]

Köln, október 18. A király mindenesetre következetes. Őfelsége sohasem mond ellent önmagának. A frankfurti nemzetgyűlés küldöttségéhez a kölni dóm építésének emlékünnepe alkalmából így szólt: „Az Önök gyűlésének jelentőségét nagyon is megértem, Uraim. Nagyon is belátom, mennyire fontos az Önök gyűlése!" — őfelsége hangja itt nagyon komoly, éles tónust vett fel — „Ámde ne feledjék el azt sem, hogy vannak még fejedelmek Németországban" — itt őfelsége kezét a szívére tette és nem közönséges nyomatékkal mondta — „és ne feledjék el, hogy én ezekhez tartozom!" —

Hasonló választ kapott a berlini gyűlés küldöttsége is, amikor október 15-én a Bellevue-kastélyban gratuláló látogatását[400] tette őfelségénél. A király ezt mondta: „Azon vagyunk, hogy olyan építményt emeljünk, amelynek évszázadokig kell kitartania. Ámde, Uraim, egyre figyelmeztetem Önöket. Nekünk még van egy, bizonyára sokfelől irigyelt ősi, *Isten kegyelméből* való felsőbbségünk" — ezeket a szavakat a király nagy nyomatékkal mondta —, „amely még teljes hatalommal van felruházva. Ez a fundamentum, egyedül és kizárólag erre emelhető azon épület, ha azt akarják, hogy olyan tartós legyen, mint említettem."

A király következetes. Mindig következetes lett volna, ha sajnos a márciusi napok nem tolták volna őfelsége és a nép közé ama végzetes darab papírt.[112]

Úgy látszik, őfelsége e pillanatban ismét, mint a márciusi napok előtt, a szlávság *„vaslábaiban"* hisz. Talán a bécsi nép az a varázsló, aki a vasat cseréppé[401] fogja változtatni.

Antwort des Königs von Preussen
an die Deputation der Nationalversammlung

A megírás ideje: 1848 október 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 19. (120.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

IV. Frigyes Vilmos válasza a polgárőrség küldöttségének[384]

Köln, október 18. *IV. Frigyes Vilmos* a berlini polgárőrség parancsnokának, *Rimplernek* ezt válaszolta az október 15-i gratulációja alkalmából:

„Tudom, hogy egy hősies és bátor nép *hűséges* is. De ne feledjék el, *hogy Önök a fegyvereket tőlem kapták*, és hogy én kötelességként követelem meg, hogy Önök a rend, a törvény és a szabadság megőrzéséért kezeskedjenek."

Az alkotmányos királyok *nem-felelősek*, azzal a feltétellel, hogy *nem-beszámíthatók* — alkotmányos értelemben természetesen. Cselekedeteik, szavaik, arckifejezéseik — nem az övéik ezek, hanem a *felelős miniszterekéi*.

Hansemann például távozásakor azt mondatta a királlyal, hogy a Stein-féle hadparancs[361] kivitelezése összeegyeztethetetlen az alkotmányos monarchiával.[369] *Pfuel* kivitelezte — parlamenti értelemben tudniillik. Hansemann kompromittálva volt — alkotmányos értelemben. Maga a király nem mondott ellent önmagának, mert nem mondott semmit — folyvást alkotmányos értelemben.

Ennélfogva a király fenti kijelentése nem egyéb, mint *miniszteriális* kijelentés, és mint ilyen, bírálható.

Ha *Pfuel* azt állítja, hogy a király szabadon, önszántából teremtette meg a polgárőrséget, akkor azt állítja, hogy a király a *márciusi forradalom kezdeményezője*, ami értelmetlenség — még alkotmányos értelemben is.

Ám eltekintve ettől.

Miután Isten a világot és az Isten kegyelméből való királyokat megteremtette, átengedte a kisebb ipart az embereknek. Még *„fegyvereket"* és hadnagyi egyenruhákat is profán úton gyártanak, s a gyártás profán útja nem teremt, mint a mennyei ipar, a semmiből. Szüksége van nyersanyagra, munkaszerszámokra és munkabérre, csupa olyan dologra, amit a *termelési költségek* szerény elnevezésében foglalunk össze. Ezeket a termelési költségeket az állam számára az *adók* teremtik elő, az adókat pedig a *nemzeti munka*. *Közgazdasági* értelemben tehát rejtély marad, hogyan *adhat* akármelyik király akármelyik népnek akármit is. Először a népnek fegyvereket kell csinálnia és a király számára fegyvereket kell adnia ahhoz, hogy a ki-

rálytól fegyvereket kaphasson. A király mindig csak azt adhatja, amit neki adnak. *Így van ez közgazdasági értelemben.* Az *alkotmányos* királyok azonban éppen azokban a pillanatokban keletkeznek, amikor az emberek rájönnek ennek a *közgazdasági titoknak* a nyitjára. Az Isten kegyelméből való királyok megdöntésének első indítékai ezért mindig — *adókérdések* voltak. Így van ez Poroszországban is. Még az *immateriális* árukat is, a kiváltságokat, amelyeket a népek a királyok által maguknak *adattak*, nemcsak hogy előzőleg ők adták a királyoknak, hanem azok visszaadása mindig *készfizetésért* történt — vérért és csengő aranyért. Ha követitek például az *angol* történelmet a XI. század óta, meglehetősen pontosan kiszámíthatjátok, mennyi bevert koponyába és mennyi font sterlingbe került mindegyik alkotmányos kiváltság. Pfuel úr úgy látszik a *Davenant-féle gazdasági táblázat*[402] régi jó idejébe akar minket visszavezetni. Ebben az angol termelésről szóló táblázatban ugyanis a többi között ez áll:

1. §. *Termelő munkások:* királyok, tisztek, lordok, falusi papok stb.
2. §. *Nem-termelő munkások:* matrózok, parasztok, szövők, fonók stb.

E táblázat szerint az 1. § teremt és a 2. § kap. Ebben az értelemben adat Pfuel úr a királlyal.

A Pfuel-féle nyilatkozat bebizonyítja, hogy Berlinben mit várnak a „horvát rend és szabadság" hősétől*.

A legutóbbi berlini események a polgárőrség és a nép között támadt augusztus 23-i bécsi viszályokra emlékeztetnek, amelyeket szintén a kamarilla idézett elő. *Erre az augusztus 23-ára egy október 5-e következett.*

Antwort Friedrich Wilhelm IV.
an die Deputation der Bürgerwehr

A megírás ideje: 1848 október 18.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 20. (121.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* Jellachich. — *Szerk.*

A „Réforme" a júniusi felkelésről[384]

Párizs. Amikor a *„Neue Rheinische Zeitung"* június 29-én* az angol „Northern Star"[135] kivételével az *egyetlen* európai lap volt, amelynek megvolt a bátorsága és a belátása a júniusi forradalom helyes méltatásához, akkor nem megcáfolták, hanem denunciálták.

A tények utólagosan igazolják felfogásunkat még a legvaksibb szem számára is, amennyiben az érdek nem fosztja meg minden látóképességtől.

Akkoriban a *francia* sajtó is blamálta magát. Az elszántabb párizsi újságok be voltak tiltva. A „Réforme"[146], az egyetlen radikális lap, amelynek továbblétezését Cavaignac megengedte, mentegetőzéseket dadogott a nemesszívű júniusi harcosok érdekében és a győztesnél a humanitás alamizsnájáért koldult a legyőzöttek számára. A koldusra természetesen nem hallgattak. Először szükség volt a júniusi győzelem teljes kialakulására, az ostromállapot által meg nem béklyózott vidéki lapok többhónapi gúnyolódásaira, a Thiers-párt[175] szembeszökő feltámadására ahhoz, hogy a „Réforme" felocsúdjék. — Október 18-i számában, a szélsőbaloldal amnesztiatervezete[403] alkalmából a következőket jegyzi meg:

„A nép, amikor leszállt a barikádokról, senkit sem büntetett. A nép! Akkor ő volt az uralkodó, a szuverén, a győztes; megcsókolták a lábát, a kezét, szalutáltak zubbonya előtt, megéljenezték nemes érzéseit. És joggal. Nagylelkű volt.

Ma a népnek a gyermekei, a fivérei a börtönökben, gályarabságban és a haditörvényszékek előtt vannak. A nép, miután az éhezés tűrése kimerítette, miután nyugodtan végignézte, hogy a becsvágyók egész népsége, akiket ő szedett fel az utcáról, elmegy mellette és fellépked a palotákba, miután három hosszú hónapon át hitellel ajándékozta meg a köztársaságot, egy napon kiéhezett gyermekei és elsorvadó apái láttán elvesztette fejét, s belevetette magát a csatába.

Drágán fizetett. Fiai a golyóktól estek el, és azokat, akik megmaradtak, két részre osztották. Az egyik részt a haditörvényszékek elé vetették, a másí-

* *V. ö. 123—126. old. — Szerk.*

kat deportálták, vizsgálat nélkül, a védekezés joga nélkül, ítélet nélkül! Ez a módszer minden országtól idegen, még a kabilok országától is.

Soha a monarchia nem merészelt ilyet tenni húszéves tartama alatt. Akkoriban azok az újságok, amelyek dinasztiákban spekulálnak, megrészegülve a hullaszagtól, merészen és gyorsan segítségül jöttek a halottak bántalmazására" (v. ö. *„Kölnische Zeitung"* jún. 29.), „a gyűlölködő gonoszság minden rágalmát okádták magukból, a törvényszéki vizsgálat előtt felnégyelték a népet becsületében, és a legyőzötteket, holtakat és eleveneket, a kivételes törvényszékek elé vonszolták; denunciálták őket a nemzetőrök és a hadsereg őrjöngésének, a hóhér ügynökeivé, a pellengér poroszlóivá tették magukat. Az eszeveszett bosszúvágy lakájaiként kiagyaltak bűntényeket; még keserűbbé tették balsorsunkat és rafinálttá a sértést és a hazugságot!" (V. ö. a „Neue Rheinische Zeitung"-nak a francia „Constitutionnel"-ről, a belga „Indépendance"-ról és a „Kölnische Zeitung"-ról szóló július 1-i cikkével*.)

„A »Constitutionnel« boltot nyitott, ahol szörnyű megcsonkításokkal és méltatlan borzalmakkal kereskedett. Nagyon jól tudta, hogy *hazudik*, de hát ez beleillett kereskedésébe és politikájába, s kereskedő és egyúttal diplomata lévén, úgy árusított »bűntényenként«, ahogy különben »rőfönként« árusítanak. Ez a szép spekuláció egyszer véget kellett hogy érjen. Záporoztak az ellentmondások: egyetlenegy gályarabnak a neve sem volt megtalálható a haditörvényszékek aktáiban, a transzportálás-jelentésekben. Nem akadt több eszköz a kétségbeesés lealázására, és, miután a profitot bekasszírozták, elhallgattak."

Die „Réforme" über die Juniinsurrektion

A megírás ideje: 1848 kb. október 20.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 22. (123.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* *V. ö. 127—133. old. — Szerk.*

Az angol—francia közvetítés Itáliában[384]

Köln, október 21. Az *itáliai angol—francia közvetítést feladták*. A diplomácia halálfeje vigyorog minden forradalom után és főként a reakciók után, amelyek minden forradalmat követnek. A diplomácia elbúvik parfümös csontkamrájába, valahányszor egy új forradalom mennydörgése dübörög. A *bécsi forradalom* elfújta a francia—angol diplomáciát.

Palmerston bevallotta tehetetlenségét, *Bastide* is bevallotta. Ezen urak unalmas levelezgetéseinek, mint maguk kijelentették, véget vetett a bécsi forradalom. Bastide ezt a szárd követ, *Ricci* márki előtt hivatalosan feltárta.

Utóbbinak arra a kérdezősködésére, „hogy Franciaország bizonyos körülmények között fegyvert ragadna-e Szardínia javára"[404], a farouche* republikánus Bastide (a „National"-tól[145]) pukkedlit csinált, egyszer, kétszer, háromszor és ezt énekelte:

„számítsatok rám . . .
segítsetek magatokon,
és megsegít az isten."[180]

Franciaország, úgymond, ragaszkodik a *be nem avatkozás* elvéhez — ugyanahhoz az elvhez, amely elleni harcból *Bastide* és a „National" egyéb urai évekig táplálkoztak Guizot idején.

Ebben az *olasz* kérdésben a francia „*tisztes*" köztársaság halálosan blamálta volna magát, ha érhetné még valami gyalázat a vészterhes június óta.

Rien pour la gloire!** mondják minden körülmények közöt a kereskedelem barátai. Rien pour la gloire! ez a mottója az erényes, a mérsékelt, a becsületes, a higgadt, a tisztes, egyszóval — a burzsoá köztársaságnak. Rien pour la gloire!

---

* — vad — *Szerk.*

** — A dicsőségért semmit! — *Szerk.*

Lamartine a burzsoá köztársaságnak önmagáról való képzelgése volt, az a fellengzős, fantasztikus, ábrándos képzet, amelyet önmagáról alkotott, saját nagyszerűségének álma. Mi mindent nem képzelhet be az ember! Mint Aeolus a tömlőjéből az összes szeleket, úgy szabadította ki ő a burzsoá köztársaság összes légszellemeit, összes frázisait, s fújta őket Keletnek és Nyugatnak — széllel bélelt szavakat az összes népek testvériségéről, az emancipációról, amely az összes népekre Franciaország révén vár, Franciaországnak az összes népekért való önfeláldozásáról.

Tenni — nem tett *semmit*.

Frázisaihoz a tettet *Cavaignac* és annak kifelé fordított orgánuma, Bastide vállalta magára.

A hallatlan jeleneteket Nápolyban, a hallatlan jeleneteket Messinában, a hallatlan jeleneteket Milánó területén nyugodtan hagyták szemük előtt végbemenni.

És hogy a legcsekélyebb kétely se maradjon afelől, hogy a „*tisztes*" köztársaságban ugyanaz az *osztály* uralkodik, tehát ugyanaz a külpolitika is, mint az alkotmányos monarchia idején, Cavaignac idején ugyanaz, mint Lajos Fülöp idején, a népek viszályaiban a régi, örökké új eszközhöz folyamodnak, az Angliával, Palmerston Angliájával, az ellenforradalmi burzsoázia Angliájával való entente cordiale-hoz[19].

De a történelem nem feledkezhetett meg a dolog *éléről*, a csattanóról. A „*National*" egyik szerkesztőjének, *Bastide-nak*, görcsösen meg kellett ragadnia Anglia kezét. Pedig az entente cordiale volt az a fő ütőkártya, amelyet a szegény angolfaló „National" világéletében kijátszott Guizot ellen.

A „tisztes" köztársaság sírkövén ez lesz olvasható: *Bastide—Palmerston*.

De a „tisztes" republikánusok még Guizot entente cordiale-ját is felülmúlták. A francia flotta tisztjei megvendégeltették magukat a nápolyi tisztektől egy banketten — és Messina még füstölgő romjain ujjongva ittak a *nápolyi király*, az *agyalágyult tigris* Ferdinánd egészségére. Fejük felett pedig párává váltak *Lamartine* frázisai.

Die englisch-französische Vermittlung in Italien

A megírás ideje: 1848 október 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 22. (123.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

Az „alkotmányos mintaállam"[297]

Köln, október 21. Minduntalan visszatérünk, és mindig megújult elégtétellel, *„alkotmányos mintaállamunkra"*, Belgiumra.

Újságunk egy korábbi számában kimutattuk, hogy *„Lipót legnagyobb vazallusa a pauperizmus"*. Rámutattunk, hogy ha a *bűnözések*, csak a 18 éven aluli fiatal fiúkat és lányokat számítva is, ugyanabban az arányban, mint 1845-től 1847-ig, spontán tovább növekednének, akkor „1856-ban egész Belgium börtönben ülne, hozzászámítva a meg nem született gyermekeket is". Ugyanott kimutattuk, hogy a pauperizmus és a bűnözés növekedésével lépést tart Belgium ipari jövedelmi forrásainak elapadása (a „Neue Rheinische Zeitung" 68. száma).*

Ma a *„mintaállam" pénzügyi* állapotaira vetünk egy pillantást.

	Frank
Az 1848-as rendes költségvetés	119 000 000
Első kényszerkölcsön	12 000 000
Második kényszerkölcsön	25 000 000
Kényszerárfolyamú bankjegyek	12 000 000
Összesen:	168 000 000
Hozzáadandó kényszerárfolyamú, államilag garantált bankjegyek	40 000 000
Végösszeg:	208 000 000

Belgium, meséli nekünk Rogier, sziklaként áll, a világtörténelmi viharok körülzúgják, de ő rendíthetetlen. A maga széles intézményeinek őshegységein áll. A 208 000 000 frank a prózai fordítása ama mintaintézmények csodatevő erejének. Az alkotmányos Belgium nem pusztul el a forradalmi fejlődés által. Ő gyalázatosan tönkremegy — a *csőd* által.

A *liberális* belga kormány, a Rogier-kormány, mint minden liberális

* *V. ö. 300—303. old. — Szerk.*

kormány, nem egyéb a tőkések, a bankárok, a nagyburzsoázia kormányánál. Mindjárt meglátjuk, hogy a növekvő pauperizmus és a hanyatló ipar ellenére sem veti meg a legrafináltabb eszközöket, hogy az egész népet folyton újra kizsákmányolja a bankbárók javára.

A fenti összeállításban szereplő második kölcsönt főként azzal az ígérettel csikarták ki a kamaráktól, hogy be akarják váltani a *kincstári jegyeket*. Ezeket a kincstári jegyeket *de Theux* katolikus kormánya idején *Malou* katolikus pénzügyminiszter bocsátotta ki. E kincstári jegyek olyan önkéntes kölcsönök ellenében bocsáttattak ki, amelyeket néhány finánchárő nyújtott az államnak. Ezek alkották a fő témáját, a kimeríthetetlen témáját azoknak az üvöltöző gúnyiratoknak, amelyeket Rogier-nk és liberális társai a de Theux-kormány ellen intéztek.

Mit tesz mármost a liberális kormány? Meghirdeti a „Moniteur"-ben[298] — Belgiumnak megvan a maga „Moniteur"-je — 5 százalékos kincstári jegyeknek egy új kibocsátását.

Micsoda szemérmetlenség, kincstári jegyeket kibocsátani az után, hogy egy 25 000 000 frankos kényszerkölcsönt csak azzal az ürüggyel tudtak kicsalni, hogy a Malou által kibocsátott, annyira kárhoztatott kincstári jegyeket beváltják? De ez nem elég.

A kincstári jegyeket 5 százalékkal bocsátották ki. Belga papírok, amelyeket az állam szintén garantált, 7—8 százalék kamatot hoznak. Ki fogja hát pénzét kincstári jegyekbe ölni? És ezenfelül az ország általános helyzete meg a kényszerkölcsönök következtében nem sokan maradtak, akiknek módjában állna az államnak önkéntes előlegeket adni.

Mi tehát a célja a kincstári jegyek ezen új kibocsátásának?

A *bankok* még korántsem tudták forgalomba hozni az összes kényszerárfolyamú bankjegyeket, amelyeknek kibocsátására a liberális kormány felhatalmazta őket. Tárcájukban van még néhány millió ezekből a haszontalan papírokból, amelyek természetesen semmit sem hoznak be, ameddig hermetikusan a tárcájukba zárva maradnak. Van-e jobb eszköz e papír forgalomba hozatalára, mint az, ha az államnak adják cserébe a kincstári jegyekért, amelyek 5 százalékot hoznak?

A bank így több millió papírszeletkéért — amelyek neki semmibe sem kerültek és amelyeknek egyáltalában csak azért van csereértékük, mert az állam csereértéket adott nekik — 5 százalékot húz. Az adóköteles belga plebs a legközelebbi költségvetésben néhány 100 000 frankkal több deficitet fog találni, amelyet kötelességszerűen elő kell teremtenie, mindezt a szegény bank javára.

Csodálkoznunk kell-e azon, hogy a belga finánchárók az alkotmányos

monarchiát jövedelmezőbbnek találják, mint a köztársaságot? A katolikus kormány főként a landlordok* *legszentebb*, ti. *anyagi* érdekeit dédelgette és védelmezte. A liberális kormány egyenlő gyengéd gondossággal kezeli a landlordok, a finánchárók és az udvari lakájok érdekeit. Csoda-e hát, hogy szakavatott keze alatt ezek az úgynevezett pártok, amelyek egyenlő mohó éhséggel vetették rá magukat a nemzeti gazdagságra, illetve Belgiumban inkább a nemzeti szegénységre, s ez alkalomból olykor hajba is kaptak, most valamennyien megbékélve egymás karjába borulnak és már csak egyetlenegy nagy pártot alkotnak, a *„nemzeti pártot"*?

Der „konstitutionelle Musterstaat"

A megírás ideje: 1848 október 21.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 október 22. (123.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — földesurak — *Szerk.*

„Hecker" államügyész és a „Neue Rheinische Zeitung"[384]

Köln, október 28. A „Neue Rheinische Zeitung" 116. száma a *vonal alatt*, tehát az újság nem politikai részében hozta az *„Egy szó a német néphez"* című, *„Hecker"* aláírású cikket. Ezt a *„történelmi ügyiratot"* egyes német újságok a „Neue Rheinische Zeitung" *előtt* közölték. Más német újságok, porosz-rajnaiakat és ó-poroszokat sem kivéve, később hozták. Még a *„Kölnische Zeitung"-nak*[114] is elég történelmi érzéke volt ahhoz, hogy kinyomtassa Struve proklamációját, nem kevésbé Fuad efendiét[284] is.

Nem tudjuk — a republikánus Hecker babérjai nem hagyták-e nyugodtan aludni az államügyész Heckert? Avagy az elbámult világnak kellett megtudnia, hogy a német forradalom kétszeres vereséget szenvedett a republikánus Heckernek New Yorkba való menekülése által, az államügyész Heckernek Kölnben való jelenléte által? Ez nem tagadható. Az utókor ebben a két óriásalakban a modern mozgalom ellentéteinek drámai összefoglalását látja majd. Egy eljövendő *Goethe* fogja őket egy „Faust"-ban csokorba kötni. Neki engedjük át, hogy melyik Heckernek akarja a Faust szerepét, melyiknek a Wagner szerepét kiosztani.

Elég az hozzá, a republikánus Hecker fantasztikus búcsúszavait az államügyész Hecker nem kevésbé fantasztikus vádirata követte.

Vagy csalódunk? Azt hiszi Hecker, az államügyész, hogy a *„szó a német néphez"* a „Neue Rheinische Zeitung" legsajátabb gyártmánya, és hogy leleményes gonoszságában ez az újság saját proklamációját írta alá „Hecker" néven azért, hogy a német néppel elhitesse, hogy Hecker, az államügyész vándorol ki New Yorkba, Hecker, az államügyész proklamálja a német köztársaságot, Hecker, az államügyész ad hivatalos szentesítést jámbor forradalmi óhajoknak?

Ilyen csalafintaság hihető volt, hiszen a „Neue Rheinische Zeitung" 116. számának mellékletében kinyomtatott ügyirat alatt nem *Friedrich* Hecker, hanem tout bonnement* „Hecker" aláírás áll. Hecker, mindenféle

* — jószerivel; t eketória nélkül — *Szerk.*

cikornya nélkül, egyszerű Hecker! És nincs-e Németországnak egy második Heckerje?

És a kettő közül ki az „egyszerű Hecker"? Ez az egyszerűség persze kétértelmű marad, ami, úgy véljük, terhelő a „Neue Rheinische Zeitung"-ra.

Akárhogyis, Hecker úr, az államügyész a *„szó a német néphez"-t* nyilvánvalóan a „Neue Rheinische Zeitung" *gyártmányának* tekintette. *Közvetlen felhívást* látott benne *a kormány megdöntésére*, hazaárulást a legkifejlettebb formájában, vagy legalábbis hazaárulásban való részvételt, ami a Code pénal[184] szerint „egyszerű" hazaárulás.

Hecker úr tehát azt javasolta a vizsgálóbírónak, hogy ne az újságot aláíró felelős kiadót*, hanem a főszerkesztőt, *Karl Marxot „konstituálja"* hazaárulóként. Valakit *hazaárulóként* „konstituálni" azonban más szavakkal azt jelenti, hogy az illetőt egyelőre börtönbe dugják és a továbbiakig vizsgálati fogsággal büntetik. Itt a magánzárka „konstituálásáról" van szó. A vizsgálóbíró vonakodott. De ha Hecker úrnak egyszer egy eszméje támadt, akkor megvalósítani igyekszik az eszméjét. A „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztőjét „konstituálni", ez nála *rögeszmévé* lett csakúgy, mint a „Hecker" név a „búcsúszó" alatt *fikcióvá*. A vádtanácshoz fordult tehát. A vádtanács vonakodott. Elment a vádtanácstól a fellebbviteli tanácshoz. A fellebbviteli tanács vonakodott. De Hecker urat, az államügyészt nem hagyta el rögeszméje, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztőjét, *Karl Marxot*, mindig a megadott értelemben, „konstituálja". A parquet** eszméi, mint látjuk, nem hegeli értelemben való spekulatív eszmék. Ezek kanti értelemben való eszmék. A *„praktikus"* ész ötletei.

Karl Marxot sehogysem lehetett mindjárt közvetlenül hazaárulóként „konstituálni", még ha forradalmi tényeknek vagy proklamációknak a kinyomtatása egy újságot hazaárulóvá konstituálna is. Először *azt* kellett volna elővenni, aki az újságot *aláírja*, egészen különösen ez esetben, amikor a kérdéses ügyirat *a vonal alatt* áll. Mi maradt hátra? Egyik eszme szüli a másikat. Meg lehetett idézni *Karl Marxot* a Code pénal 60. cikkelye értelmében az állítólag a felelős kiadó által elkövetett bűn bűntársaként. Meg lehet idézni őt, ha akarják, úgy is, mint ama hirdetmény bűntársát, még ha az benne áll a „Kölnische Zeitung"-ban is. *Karl Marx* tehát a vizsgálóbírótól parancsot kapott a megjelenésre, megjelent és jegyzőkönyvileg kihallgattatott. A szedőket, úgy tudjuk, meghívták tanúként, a

* Korff. — *Szerk.*

** — ügyészség — *Szerk.*

korrektort meghívták tanúként, a nyomdatulajdonost meghívták tanúként. Végül azonban meghívták *tanúként a felelős kiadót*. Ez utóbbi meghívást nem értjük.

Az állítólagos szerző tanúskodjék a bűntársa ellen?

Hogy történetünk elbeszélése teljes legyen: házkutatást tartottak a „Neue Rheinische Zeitung" irodájában.

Hecker, az államügyész felülmúlta Heckert, a republikánust. Az egyik véghezvisz rebellis tényeket és kibocsát rebellis proklamációkat. A másik kihúzza a tényeket, minden ellenszegülés dacára, a kortörténet emlékirataiból, az *újságokból*. Ő a megtörténtet meg nem történtté teszi. Ha a „rossz sajtó" forradalmi tényeket és proklamációkat közöl, akkor kétszeresen árulja el a hazát. Morális bűntárs: a rebellis tényeket csakis azért közli, mert azok belsőleg csiklandozzák. Bűntárs közönséges jogi értelemben: azáltal, hogy referál róluk, terjeszti őket, s azáltal, hogy terjeszti őket, a lázadás eszközévé teszi meg magát. Ezért mindkét oldalról „konstituáltatik" és így élvezi a „konstitució" *gyümölcseit*. A „jó sajtónak" ezzel szemben meglesz az a monopóliuma, hogy forradalmi ügyiratokat és tényeket közöljön vagy ne közöljön, meghamisítson vagy ne hamisítson meg. *Radetzky* alkalmazta ezt az elméletet, megtiltván a milánói lapoknak a bécsi tények és proklamációk közlését. Ezzel szemben a „Gazzetta di Milano"[405] a nagy bécsi „forradalom" helyett a Radetzky által külön komponált kis bécsi zavargást hozta. Azt rebesgetik, hogy mindazonáltal kitört Milánóban egy felkelés.

Hecker úr, az államügyész, mint mindenki tudja, *munkatárs* a „Neue Rheinische Zeitung"-nál.* Mint munkatársunknak sokat megbocsátunk neki, csakis a lapunk nem-szent „lelke" elleni bűnt nem.[406] És ő ilyen bűnt követ el, amennyiben a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársától hallatlan kritikátlansággal Heckernek, a menekültnek a proklamációját a „Neue Rheinische Zeitung" proklamációjává változtatja. Friedrich Hecker *patetikus* magatartást, a „Neue Rheinische Zeitung" *kritikai* magatartást tanúsít a mozgalom irányában. Friedrich Hecker mindent egyes *személyiségek* mágikus hatásától vár. Mi mindent azoktól az összeütközésektől várunk, amelyek a gazdasági *viszonyokból* fakadnak. Friedrich Hecker az Egyesült Államokba utazik, hogy a „köztársaságot" tanulmányozza. A „Neue Rheinische Zeitung" azokban a nagyarányú osztályharcokban, amelyek a *francia köztársaságon* belül végbemennek, érdekesebb tárgyakat talál a tanulmányozásra, mint egy olyan köztársaságban, ahol az osztály-

* *V. ö. 163—165. old. — Szerk.*

harcok nyugaton még nem léteznek, keleten pedig még csak a régi hangtalan angol formában mozognak. Friedrich Hecker számára a szociális kérdések a politikai harcok következményei, a „Neue Rheinische Zeitung" számára a politikai harcok csak a szociális összeütközések megjelenési formái. Friedrich Hecker jó trikolor republikánus lehetne. A „Neue Rheinische Zeitung" tulajdonképpeni oppozíciója csak a trikolor köztársaságban kezdődik.

Hogyan kiálthatta volna oda például, múltjának teljes dezavuálása nélkül, a „Neue Rheinische Zeitung" a német népnek: „Tömörüljetek ama férfiak körül, akik a népszuverenitás lobogóját magasra emelik és híven őrt állnak mellette, Majna-Frankfurt szélsőbaloldali férfiai körül; csatlakozzatok tanáccsal és tettel a republikánus zászlóbontás bátor vezetőihez."

Mi ismételten kijelentettük, hogy nem vagyunk „parlamenti" lap* és ezért nem riadunk vissza attól, hogy időről időre még Berlin és Frankfurt szélsőbaloldalának a haragját is fejünkre vonjuk. Mi a frankfurti uraknak kiáltottuk oda, hogy a néphez csatlakozzanak, sohasem a népnek, hogy a frankfurti urakhoz csatlakozzon. És „a republikánus zászlóbontás bátor vezetői", hol vannak ezek, kik ezek? Hecker tudvalevően Amerikában van, Struve börtönben. Tehát *Herwegh*? A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztői, nevezetesen Karl Marx, nyilvános népgyűléseken határozottan szembeszálltak a Herwegh-féle párizsi vállalkozással[407], nem riadva vissza attól, hogy kegyvesztettek lesznek a felizgatott tömegeknél. Emiatt annak idején kellőképpen meg is gyanúsították őket azok az *utopisták*, akik magukat *forradalmároknak* vélték (v. ö. többek között *„Deutsche Volkszeitung"*[408]). És most, amikor az események ismételten igazolták jövendöléseinket, most csatlakoznánk az ellentétes véleményű férfiakhoz?

De legyünk igazságosak. Hecker úr, az államügyész még fiatal munkatárs lapunknál. A kezdő a politikában, akárcsak a kezdő a természettudományban, ahhoz a festőhöz hasonlít, aki csak két színt ismer, fehéret és feketét, vagy ha úgy tetszik, fekete-fehéret[293] és vöröset. A finomabb különbségek minden espèce-en** belül csak a gyakorlott és tapasztalt szemnek tárulkoznak fel. És ezenfelül, nem uralkodott-e el Hecker úron az a rögeszme, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztőjét, Karl Marxot *„konstituálja"*! — olyan rögeszme, amely sem a vizsgálóbíróság, sem a vádtanács, sem pedig a fellebbviteli tanács tisztítótűzében nem olvadt szét, tehát tűzálló rögeszmének kell lennie.

---

* *V. ö. 331., 390. old. — Szerk.*

** — fajtán — *Szerk.*

A márciusi forradalom legnagyobb vívmánya — hogy Brutus Bassermannal szóljunk — vitathatatlanul a „legnemesebbeknek és legjobbaknak az uralma" és ezeknek gyors emelkedése az uralom létráján. Reméljük ezért, hogy tisztelt munkatársunk, *Hecker* államügyész úr érdemei is, hasonlatosan azon hófehér galambokhoz, amelyek Aphroditét, kocsija elé fogva, nyílsebesen az Olümposzra vitték, elviszik őt az állam-olümposz magaslataira. Kormányunk, mint mindenki tudja, konstitucionális. Pfuel rajong a konstitucionalizmusért. Konstitucionális államokban úzus az ellenzéki lapok ajánlásainak figyelmes meghallgatása. Konstitucionális talajon mozgunk tehát, ha a kormánynak azt tanácsoljuk, hogy Heckerünknek *juttassa* a megürült düsseldorfi *főügyészséget*. A düsseldorfi *Ammon* ügyész úr, aki, amennyire tudjuk, eddig még nem érdemelt ki érmet a haza megmentéséért, egy pillanatig sem fog késlekedni, hogy a magasabb érdemmel szemben saját esetleges igényeinek tiszteletteljes hallgatást parancsoljon. Ha pedig, mint reméljük, *Heimsoeth* úr igazságügyminiszterré lenne, akkor Hecker urat javasoljuk *főállamügyész-helyettesnek*. Nagyobbat várunk mi Hecker úr számára. Hecker úr még fiatal. És, mint az a bizonyos orosz mondja: a cár nagy, Isten még nagyobb, de a *cár még fiatal*.

Der Staatsprokurator „Hecker"
und die „Neue Rheinische Zeitung"

A megírás ideje: 1848 október 28.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung".
1848 október 29. (129.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

„A demokrata kongresszus felhívása a német néphez"[384]

Köln, november 2. Az alábbiakban közöljük a „demokrata kongresszus"[409] felhívását:

A német néphez!

Hosszú szégyenteljes éveken át nyögött a német nép az erőszakuralom igája alatt. Bécs és Berlin véres tettei feljogosítottak arra a reményre, hogy a német nép szabadsága és egysége egy csapásra valóra válik. Egy átkos reakció ördögi mesterkedései szembeszálltak ezzel a fejlődéssel, hogy a hőstelkű népet elüssék nagyszerű felkelése gyümölcseitől. Bécs, a német szabadság egyik fő bástyája, pillanatnyilag a legnagyobb veszélyben van. Feláldoztatván a még mindig hatalmas kamarilla fondorlatai által, újból egy kényszeruralom bilincseinek akarják kiszolgáltatni. De nemes népessége egy emberként kelt fel és halálmegvető bátorsággal áll szemben elnyomóinak fegyveres hordáival. Bécs ügye Németország ügye, a szabadság ügye. Bécs elestével a régi önkényuralom magasabbra emeli lobogóját, mint valaha, Bécs győzelmével megsemmisül. Rajtunk a sor, német Testvéreink, hogy Bécs szabadságát ne hagyjuk elpusztulni, barbár hordák hadiszerencséjének prédául dobni. A német kormányok legszentebb kötelessége, hogy minden befolyásukkal a szorongatott testvérváros segítségére siessenek; de egyszersmind a német népnek is legszentebb kötelessége, hogy a maga szabadsága érdekében, hogy önfenntartása érdekében Bécs megmentésére minden áldozatot meghozzon. Semmiképp sem vállalhatja a tompa közömbösség szégyenét, amikor a legmagasztosabb, amikor minden kockán forog. Felszólítunk tehát Titeket, Testvéreink, hogy mindenki ereje szerint, járuljatok hozzá Bécsnek a pusztulástól való megmentéséhez. Amit Bécsért teszünk, Németországért tesszük. Segítsetek Ti magatok! Azok a férfiak, akiket Frankfurtba küldtetek, gúnykacajjal visszautasították a felszólítást Bécs megsegítésére. Rajtatok a sor most cselekedni! Követeljétek erőteljes és megmásíthatatlan akarattal kormányaitoktól, hogy vessék

alá magukat a Ti többségteknek és mentsék meg Bécsben a német ügyet és a szabadság ügyét. Siessetek! Ti vagytok a hatalom, a Ti akaratotok törvény! Rajta! A szabadságnak férfiai Ti, rajta! az összes német országokban és ahol egyébütt a szabadság és humanitás gondolata nemes szíveket izzóvá hevít! Rajta, míg nem késő! Mentsétek meg Bécs szabadságát, mentsétek meg Németország szabadságát. A jelenkor bámulni fog Titeket, az utókor halhatatlan dicsőséggel jutalmaz meg!

1848 október 29-én.

A berlini demokrata kongresszus

Ez a felhívás a hiányzó forradalmi erélyt prédikátori üvöltő-pátosszal[26] helyettesíti, amely mögött a leghatározottabb gondolat- és szenvedély-szegénység rejtőzik.

Íme néhány próbája!

A felhívás a bécsi és berlini márciusi forradalomtól a német nép „egységének és szabadságának valóra válását" *„egy csapásra"* várta. Más szavakkal: a felhívás *„egy csapásról"* álmodozott, amely a német népnek az „egységhez és szabadsághoz" való *„fejlődését"* feleslegessé tenné.

Nyomban utána azonban e fantasztikus „egy csapás", amely a fejlődést helyettesíti, átváltozik olyan *„fejlődéssé"*, amellyel a reakció *szembeszáll.* Frázis, önmagát feloldó frázis!

Eltekintünk az alaptéma egyhangú ismétlésétől: Bécs veszélyben, Béccsel Németország szabadsága; segítsetek Bécsnek, ezzel önmagatoknak segíttek! Ezt a gondolatot nem töltik meg hússal és vérrel. Az *egy* frázist oly sokszor tekerik önmaga köré, amíg ki nem nyúlik egy szónoklattá. Csupán azt jegyezzük meg, hogy a csinált, nem igazi pátosz mindig beleesik ebbe a kontár retorikába.

„Rajtunk a sor, német Testvéreink, hogy Bécs szabadságát ne hagyjuk elpusztulni, barbár hordák hadiszerencsejének prédául dobni."

És hogyan kezdjünk hozzá ehhez?

Először is egy felirattal a *„német kormányok"* kötelességérzetéhez. C'est incroyable!*

„A német kormányok legszentebb kötelessége, hogy minden befolyásukkal a szorongatott testvérváros segítségére siessenek."

A porosz kormány vajon Wrangelt, vagy Colombot, avagy a porosz herceget küldje-e Auersperg, Jellachich és Windischgrätz ellen? Szabad

* — Ez hihetetlen! — *Szerk.*

volt-e a *„demokrata"* kongresszusnak egy pillanatra is erre a gyermeteg és konzervatív álláspontra helyezkednie a német kormányokkal szemben? Szabad volt-e egy pillanatra is a német kormányok ügyét és „legszentebb érdekeit" elválasztania a „horvát rend és szabadság" ügyétől és érdekeitől? A kormányok önelégülten mosolyogni fognak ezen a szűzi ábrándozáson.

És a nép?

A népet általánosságban arra buzdítják, hogy „hozzon meg minden áldozatot Bécs megmentésére". Jól van! De a „nép" a demokrata kongresszustól határozott követeléseket vár. Aki mindent kér, nem kér semmit és nem kap semmit. A *határozott* követelés, a csattanó tehát ez:

„Követeljétek erőteljes és megmásíthatatlan akarattal *kormányaitoktól*, hogy vessék alá magukat a Ti többségteknek és mentsék meg Bécsben a német ügyet és a szabadság ügyét. Siessetek! Ti vagytok a hatalom, a Ti akaratotok törvény! Rajta!"

Feltéve, hogy nagyarányú népi demonstrációknak sikerülne megmozgatnia a kormányokat félhivatalos lépésekre Bécs megmentéséért — akkor a „Stein-féle hadparancs"[361] második kiadásával boldogítanának bennünket. A mostani „német kormányokat" mint „a szabadság megmentőit" felhasználni akarni — mintha ők nem hajtanák végre a *birodalmi exekúciókban*[410] az „alkotmányos szabadság" Gábrieljeiként igazi hivatásukat, „legszentebb kötelességeiket"? A „demokrata kongresszusnak" hallgatnia kellett volna a német kormányokról, vagy pedig kíméletlenül le kellett volna lepleznie Olmützcel és Pétervárral[411] való összeesküvésüket.

A felhívást, noha *„sietséget"* ajánl és valóban nincs elvesztegetni való idő, a humanista frazeológia magával ragadja Németország határain túlra, minden földrajzi határon túlra, általában a „nemes szívek" kozmopolita ködországába!

„Siessetek! Rajta! A szabadságnak férfiai Ti, rajta! az összes német országokban és *ahol egyébütt* a szabadság és humanitás gondolata nemes szíveket ízzóvá hevít!" Nem kételkedünk benne, hogy még Lappföldön is vannak ilyen „szívek".

Németországban és *ahol egyébütt*! Elpufogván ebben a tiszta, meghatározatlan frázisban, a „felhívás" megkapta a maga igazi kifejezését.

Megbocsáthatatlan marad, hogy a „demokrata kongresszus" ilyen ügyiratot ellenjegyzett. Sem „a jelenkor" nem fogja „érte bámulni", sem pedig „az utókor" nem „jutalmazza meg" „halhatatlan dicsőséggel".

Reméljük, a „demokrata kongresszus felhívása" ellenére is, hogy a nép felébred letargiájából és meghozza azt az egyetlen segítséget a bécsieknek, amelyet e pillanatban még hozhat nekik — az ellenforradalom legyőzését saját házában.

„Aufruf des demokratischen Kongresses
an das deutsche Volk"

A megírás ideje: 1848 november 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 3. (133.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A párizsi „Réforme" a francia állapotokról[384]

Köln, november 2. Már a júniusi felkelés *előtt* ismételten lelepleztük az 1793-as hagyomány republikánusainak, a („párizsi") „Réforme"[146] republikánusainak illúzióit. A júniusi forradalom és a belőle keletkezett mozgalom rákényszeríti ezeket az utopikus republikánusokat, hogy lassan-lassan kinyissák szemüket.

A „Réforme" október 29-i vezércikke megmutatja nekünk e párt vívódását a maga régi képzelgései és az új tények között.

A „Réforme" azt mondja:

„Azok a harcok, amelyek nálunk a kormányzás birtoklására irányultak, hosszú idő óta *osztályharcok* voltak — a burzsoázia és a nép harca a nemesség ellen az első köztársaság felléptekor; a felfegyverzett nép odaadása kifelé, a burzsoázia uralma befelé a császárság alatt; a feudalizmus restaurálásának kísérletei a Bourbonok idősebb ága alatt; végül 1830-ban a burzsoázia diadala és uralma — ez a mi történelmünk." A „Réforme" sóhajtva teszi hozzá:

„Sajnálattal beszélünk persze *osztályokról*, istentelen és gyűlölködő különbségekről; de ezek a különbségek léteznek, és mi ezt a tényt nem ismerhetjük félre."

Azaz: a „Réforme" republikánus optimizmusa eddig csak „citoyen"-eket* látott; a történelem oly közvetlenül sarokba szorította, hogy ezeknek a „citoyen"-eknek „bourgeois"-kra és „prolétaire"-ekre való szétesését már nem tudja álmodozással kiküszöbölni.

A „Réforme" így folytatja:

„Februárban megtörték a burzsoá-zsarnokságot. Mit kívánt a nép? Az igazságosságot mindenkinek, az egyenlőséget. Ez volt első kiáltása, első óhaja. A burzsoáziának, felvilágosítva az őt sujtó villám által, kezdetben nem volt más óhaja, mint a népnek."

A „Réforme" a februári forradalom jellegét még mindig a februári deklamációk szerint ítéli meg. A burzsoá-zsarnokságot a februári forradalom-

* — állampolgárokat — *Szerk.*

ban nemhogy megtörték, hanem betetőzték. A koronát, az utolsó feudális dicsfényt, amely a burzsoá osztály uralmát elrejtette, leverték. A tőke uralma tisztán előtérbe lépett. Burzsoázia és proletariátus a februári forradalomban közös ellenség ellen harcolt. Amint a közös ellenséget eltávolították, csakis a két ellenséges osztály állt a küzdőtéren, és meg kellett kezdődnie közöttük a döntő küzdelemnek. Ha a februári forradalom betetőzte a burzsoáuralmat, honnan van akkor, kérdik majd, a burzsoáziának a royalizmusba való visszaesése? Mi sem egyszerűbb. A burzsoázia visszavágyódik abba az időszakba, amikor uralkodott anélkül, hogy felelős lett volna uralmáért; amikor egy látszathatalomnak, amely közte és a nép közt állt, kellett helyette cselekednie és egyszersmind búvóhelyéül szolgálnia; amikor úgyszólván egy megkoronázott bűnbakkal bírt, amelynek a proletariátus nekiesett, mihelyt őt akarta eltalálni, amely ellen őmaga a proletariátussal szövetkezett, valahányszor az terhes lett neki és magáért való hatalomként akarta megvetni a lábát. A királyban villámhárítója volt a néppel szemben, a népben villámhárítója a királlyal szemben.

A „Réforme", mivel a Lajos Fülöp veresége másnapján grasszáló, részint képmutató, részint becsületesen gondolt képzelgéseket realitásoknak nézi, úgy látja, hogy a februári napok *utáni* mozgalom hibáknak és kellemetlen véletleneknek a sorozata, amelyek elkerülhetők lettek volna egy nagy ember révén, aki a helyzet szükségleteinek megfelel. Mintha Lamartine, ez a lidércfény, nem lett volna a helyzet igazi embere!

Az igazi ember, a nagy ember még mindig nem akar megjelenni, panaszkodik a „Réforme", és a helyzet napról napra rosszabbodik.

„Egyrészt nő az ipari és kereskedelmi válság. Másrészt nő a gyűlölet, és mindenki ellenkező cél felé tör. Azok, akik február 24-e előtt el voltak nyomva, egy egészen új társadalom koncepciójában keresnek boldogság- és szabadság-eszményt. Azok, akik a monarchia alatt uralkodtak, csak birodalmuk visszanyerésére gondolnak, hogy azt megkettőzött keménységgel zsákmányolják ki."

Hogyan, most a „Réforme" az élesen szembenálló osztályok közé áll? Felemelkedik-e csak addig a sejtelemig is, hogy az osztályellentétek és az osztályharc csupán az osztályok eltűnésével tűnnek el?

Nem! Az imént beismerte az osztályellentétet. De az osztályellentétek gazdasági alapokon nyugszanak, az eddigi anyagi termelési módon és a belőle származó érintkezési viszonyokon. A „Réforme" nem tud jobb eszközt megváltoztatásukra és megszüntetésükre, mint azt, hogy eltekint valóságos alapjuktól, éppen ezektől az anyagi viszonyoktól, és újra beleveti magát a republikánus ideológia kéklő levegőegébe, azaz a poetikus februári

periódusba, amelyből a júniusi események erőszakkal kiragadták. Hallgassuk csak:

„A legszomorúbb ezekben a belső viszályokban az, hogy kialszanak, elvesznek a hazafias, a nemzeti érzések", azaz éppen az az ábrándozás, amely által mindkét osztály a maga meghatározott érdekeit, az életfeltételeit hazafias és nemzeti mázzal vonta be. Amidőn ezt 1789-ben tették, még a valóságos ellentétük sem volt kifejlődve. Ami akkor a helyzet megfelelő kifejezése volt, ma csupán kibúvó a helyzetből. Ami akkor test volt, ma ereklye.

„Nyilvánvaló" — következtet a „Réforme" —, „hogy mélyenfekvő baj az, amiben Franciaország szenved; de nem gyógyíthatatlan. Az eredete az eszmék és erkölcsök eltévelyedésében, a társadalmi viszonyokban megvalósítandó igazságosságról és egyenlőségről való megfeledkezésben, egy egoista oktatás által előidézett romlottságban van. Ebben a körben kell az újjászervezés eszközeit biztosítani. Ehelyett anyagi eszközökhöz folyamodnak."

A „Réforme" áttolja az ügyet a „lelkiismeret" területére, és most a morális fecsegés kisegít minden bajból. Burzsoázia és proletariátus ellentéte tehát e két osztály eszméiből származik. És honnan származnak ezek az eszmék? A társadalmi viszonyokból. És honnan ezek a viszonyok? Az ellenséges osztályok anyagi, gazdasági életfeltételeiből. A „Réforme" szerint mindkét osztályon segítve van, ha *elveszítik* valóságos helyzetüknek és valóságos ellentétüknek *tudatát* és megmámorosodnak a „hazafias" érzések meg az 1793-as szólamok mákonyától. Micsoda tanácstalanság!

Die Pariser „Réforme"
über die französischen Zustände

A megírás ideje: 1848 november 2.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 3. (133.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

[A bécsi forradalom és a „Kölnische Zeitung"[384]]

Köln, november 3. Olvasóink sohasem adták át magukat utopikus reményeknek *Bécs* tekintetében. A júniusi forradalom *után minden aljasságot* feltételeztünk a **burzsoáziáról.** Mindjárt a *„Neue Rheinische Zeitung"-nak* az ostromállapot után újra megjelenő *első* számában azt mondtuk: „Ezt a forradalmat a burzsoáziának a munkásosztállyal szemben tanúsított bizalmatlansága folytán, ha nem is *hajótörés*, de legalábbis *megbénulás* fenyegeti. De bárhogy legyen is, a Magyarországra, Itáliára és Németországra tett visszahatása meghiúsítja az ellenforradalom egész haditervét!"*

Bennünket ezért *nem lepne meg* Bécs veresége; csak indíttatva éreznénk magunkat arra, hogy felmondjunk minden kompromisszumot azzal a *burzsoáziával*, amely a szabadságot *a kufárkodás szabadságán* méri, s engesztelhetetlenül, kompromisszum nélkül szálljunk szembe a nyomorúságos német középosztállyal, amely szívesen lemond saját uralmáról azzal a feltétellel, hogy *harc nélkül* tovább kufárkodhat. Az angol és a francia burzsoázia becsvágyó; a német burzsoázia becstelensége igazolódnék be Bécs veresége által.

Tehát: Mi egy pillanatra sem kezeskedtünk a bécsiek győzelméért. *Vereségük* nem lepne meg bennünket. Csak *meggyőzne* arról, hogy a *burzsoáziával* semmiféle béke, még átmeneti időre sem lehetséges, hogy a népnek közömbösen kell viselkednie azokban a harcokban, amelyeket a burzsoázia a kormánnyal folytat, és ki kell várnia annak győzelmeit vagy vereségeit, hogy kiaknázza ezeket. Még egyszer: Olvasóinknak csak utána kell nézniök eddigi számainkban, és meggyőződhetnek arról, hogy bennünket sem a bécsiek győzelme, sem pedig vereségük nem lephet meg.

De ami meglep bennünket, az a *„Kölnische Zeitung"*[114] újbóli különkiadása. Netán a kormány szándékosan hamis híreket terjeszt Bécsről, hogy letörje az izgalmat Berlinben és a tartományokban? Netán *Dumont megfizeti* a porosz *állami távírót*, hogy *ő*, Dumont, olyan híreket kap

---

* *V. ö. 400. old. — Szerk.*

„berlini" és „breslaui" reggeli lapoktól, amelyek a „rossz sajtóhoz" nem jutnak el? És honnan volt Dumont-nak ma reggel egy „távírón érkezett sürgönye", amely nekünk nem volt meg? Netán *Birk* Trierből, ez a nulla, aki Wittgenstein helyére lépett, van szerkesztőként alkalmazva Dumont-nál? Nem hisszük. Mert maga egy Brüggemann, egy Wolfers, egy Schwanbeck — mindez még nem *Birk*. Kételkedünk abban, hogy Dumont egy *ilyen* impotenciát alkalmazott.

Ma este 6 órakor *Dumont*, aki lehazudta a februári forradalmat és a márciusi forradalmat, első jelentései közt újból egy „távirati" jelentést hoz, mely szerint Bécs megadta magát a „vend rühnek" [wendische Krätze], vagyis „Windischgrätznek".

Lehetséges. De a hajdan *véresszájú* „Brüggemann-nak"[412], *a régi* „*Rheinische Zeitung*"[207] ex-tudósítójának, annak a jóembernek a lehetőségei, akinek *nézete* mindig kéz a kézben járt egyáltalában a nézetek *„cseré-értékével"* — az ő lehetőségei a „Preussischer Staatsanzeiger"-en[32] és a „Breslauer Zeitung"-on[413] nyugszanak. *„Brüggemann-nak"*, illetve a *„Kölnische Zeitung"-nak* a *februári*, a *márciusi* és az *októberi* forradalomról szóló történetei sajátos adalékot fognak szolgáltatni a történelemhez.

A következőkben hozzuk a tudósításokat, amelyek nem tudósítanak semmiről sem.[414]

[Die Wiener Revolution
und die „Kölnische Zeitung"]

A megírás ideje: 1848 november 3.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 3. (133.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

A legújabb hírek Bécsből, Berlinből és Párizsból[384]

Köln, november 4. *A láthatár világosodik.*

Bécsből még mindig hiányzanak a közvetlen hírek. Annyi azonban még a hivatalos *porosz sajtó* jelentéseiből is kiderül, hogy *Bécs* nem adta meg magát, és *Windischgrätz* szándékosan vagy *félreértésből* röppentett világgá egy *hamis távirati sürgönyt*, amely készséges, sokszólamú, ortodox visszhangra talált a „jó" sajtóban, bármennyire igyekezett is ez kárörömét képmutató halottsiratói beszédek mögé rejteni. Ha eltávolítunk minden meseszerű és saját ellentmondásaiban feloldódó zagyvalékot a szileziai és a berlini jelentésekből, akkor a következő pontok domborodnak ki: Október 29-én a császári banditák hatalmában még csak néhány külváros volt. Hogy magában Bécs városában megvetették volna már a lábukat, ez az eddigi jelentésekből *nem* derül ki. Bécs egész átadása *a bécsi községtanács* néhány *hazaáruló proklamációjára* korlátozódik. Október 30-án a magyar hadsereg elővédét, amely megtámadta Windischgrätzet, *állítólag* visszaszorították. Október 31-én Windischgrätz ismét megkezdte Bécs ágyúzását — sikertelenül. Windischgrätz most a bécsiek és a több mint 80 000 főnyi magyar hadsereg között van. Gyalázatos kiáltványai az összes tartományokban megadták a jelt a felkelésre, vagy legalábbis nagyon fenyegető megmozdulásokra. Még a prágai cseh fanatikusok, a Slovanská lipa[415] neofitái is felébrednek kusza álmukból és *Bécs mellett* nyilatkoznak a császári Sintérjankó[416] ellen. *Soha* nem merte az ellenforradalom ily ostobán-szemérmetlenül kikürtölni a terveit. Magában *Olmützben*, az osztrák Koblenzben[417] reng a talaj a megkoronázott idióta lába alatt. A világhírű *sipehsalarnak**, *Jellachichnak* a vezetése — akinek neve oly nagy, hogy *„kardja villanására a hold rémülten a felhőkbe rejtőzik"*, akinek minden alkalommal „az ágyúk dörgése mutatja az irányt", hogy merre kell kereket oldania — semmi kétséget nem hagy, hogy magyarok és bécsiek

„Dunába kergetik ezt a csürhét,
szétszórják majd ezt a csőcseléket,

* — *főparancsnoknak* — *Szerk.*

éhes koldust, életét meguntat,
földönfutó sok csibész csavargót,
horvátok seprűjét, parasztok alját,
kiket kihányt torkig lakott földjük
bolond kalandra, *biztos pusztulásra.*"

Későbbi jelentések szörnyű részleteket fognak hozni a horvátoknak és „a törvényes rend és alkotmányos szabadság" más lovagjainak gaztetteiről. S az európai burzsoázia a maga tőzsdei és egyéb kényelmes páholyaiból tapsolt a leírhatatlan véres színjátéknak, ugyanaz a nyomorult burzsoázia, amely a népítélet néhány nyers aktusakor az erkölcsi felháborodás egyetlen kiáltásában tört ki és ezernyi tüdőből rikácsolta egyhangú anatémáját a derék Latour és a nemes Lichnowski „gyilkosaira".

A *lengyelek* a galíciai gyilkosságok viszonzásául megint Bécs felszabadítóinak élére álltak, ahogy az olasz nép élén állnak, ahogy ők mindenütt *a forradalom* nemesszívű *tábornokai.* Üdv, háromszoros üdv a *lengyeleknek.*

A *berlini kamarilla,* megmámorosodva Bécs vérétől, elvakítva az égő külvárosok füstoszlopaitól, megsüketülve a horvátok és a hajdúk győzelmi üvöltésétől, levetette fátylát. „Berlinben a rend helyre van állítva." Nous verrons.*

Párizsból végül első földalatti dübörgését halljuk annak a földrengésnek, amely a tisztes köztársaságot saját romjai alá fogja temetni.

A láthatár világosodik.

Die neuesten Nachrichten aus Wien, Berlin und Paris

A megírás ideje: 1848 november 4.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 5. (135.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

* — Meglátjuk. — *Szerk.*

Az ellenforradalom győzelme Bécsben[384]

Köln, november 6. *A horvát szabadság és rend győzött*, s gyújtogatással, megbecstelenítéssel, fosztogatással, leírhatatlanul elvetemült gonosztettekkel ünnepelte győzelmét. *Bécs Windischgrätznek, Jellachichnak és Auerspergnek a kezén van.* Emberáldozatok hekatombáit zúdítják az agg áruló, Latour után a sírjába.

Bécsi tudósítónk valamennyi borús jövendölése[418] beigazolódott, és e pillanatban talán már őt magát is lemészárolták.

Egy szempillantásig reméltük, hogy Bécs magyar segítséggel felszabadul, és még mindig rejtélyesek számunkra a magyar sereg hadmozdulatai.

Árulásnak mindenféle fajtája készítette elő Bécs elestét. A *birodalmi gyűlés* és a *községtanács* egész története október 6-a óta semmi egyéb, mint az árulás folytatólagos története. Ki volt képviselve a birodalmi gyűlésben és a községtanácsban?

A *burzsoázia.*

A bécsi *nemzetőrség* egy része mindjárt az októberi forradalom kezdetén nyíltan a kamarilla pártjára állt. És az októberi forradalom végén a nemzetőrség egy másik részét harcban találjuk a proletariátussal és az akadémiai légióval[419], titkos egyetértésben a császári banditákkal. Kihez tartoznak a nemzetőrségnek ezek a frakciói?

A *burzsoáziához.*

De *Franciaországban* a burzsoázia az ellenforradalom *élére* állt, miután ledöntött minden korlátot, amely saját osztálya uralmának útjában volt. *Németországban*, elnyomottan, az abszolút monarchia és a feudalizmus *kíséretében* van, még mielőtt saját polgári szabadságának és uralmának akárcsak az első életfeltételeit is biztosította volna. Franciaországban zsarnokként lépett fel és megcsinálta a saját ellenforradalmát. Németországban rabszolgaként lép fel és megcsinálja saját zsarnokainak ellenforradalmát. Franciaországban győzött, hogy megalázza a népet. Németországban megalázkodik, hogy a nép ne győzzön. Az egész történelem nem mutat fel *szégyenletesebb siralmasságot*, mint a *német burzsoáziáé.*

Ki futott el csapatosan Bécsből és bízta rá a nép nagylelkűségére a

hátrahagyott vagyonok megőrzését, hogy ezért az őrszolgálatért menekülés közben megrágalmazza a népet, visszatértekor pedig végignézze lemészárlását?

A *burzsoázia.*

Kinek a legbensőbb titkait beszéli ki az a hőmérő, amely a bécsi nép minden életleheletekor esett, minden halálhörgésekor emelkedett? Ki beszéli a *tőzsdei árfolyamok* rúnanyelvét?

A *burzsoázia.*

A „német nemzetgyűlés" és annak „központi hatalma" elárulta Bécset. Kit képviselnek ezek?

Mindenekelőtt a *burzsoáziát.*

A „horvát rend és szabadság" bécsi győzelmének feltétele a „tisztes" köztársaság párizsi győzelme volt. Ki győzött a júniusi napokban?

A *burzsoázia.*

Az ő párizsi győzelmével kezdte orgiáit ülni az európai reakció.

A februári és a márciusi napokban mindenütt csődöt mondott a fegyveres hatalom. Miért? Mert semmit nem képviselt, csak magukat a *kormányokat.* A júniusi napok után mindenütt győzött, mert a *burzsoázia* mindenütt titkos egyetértésben van vele, míg másfelől kezében tartja a forradalmi mozgalom hivatalos vezetését és működésbe hozza mindazokat a fél-rendszabályokat, amelyeknek természetes gyümölcse az elvetélés.

A csehek nemzeti fanatizmusa a bécsi kamarilla leghatalmasabb eszköze volt. *A szövetségesek máris hajbakaptak.* Olvasóink ebben a számban megtalálják a prágai küldöttség tiltakozását azon hitvány neveletlenségek ellen, amelyekkel őket Olmützben köszöntötték.

Ez *az első tünete ama háborúnak, amely a szláv párt és hőse, Jellachich, meg az egyszerű, minden nemzetiség fölé emelkedő kamarilla pártja és annak hőse, Windischgrätz között kezdődni fog.* Másrészről Ausztria német parasztnépe még nincs pacifikálva. Az ő hangja élesen áthatol majd ezen az ausztriai népek-macskazenéjén. És harmadik részről a népbarát cár hangja Pestig elhallatszik; hóhérai a döntő szóra várnak a dunai fejedelemségekben.

Végül egymagában a frankfurti német nemzetgyűlés legutóbbi határozatának, amely Német-Ausztriát bekebelezi a Német Birodalomba, óriáskonfliktushoz kellene vezetnie, ha a német központi hatalom és a német nemzetgyűlés nem abban látnák hivatásuk betöltését, hogy amikor színre lépnek, az európai közönség kifütyülje őket. Ám istenfélő rezignációjuk ellenére Ausztriában olyan óriásméretekben fog a harc kibontakozni, amilyent a világtörténelem még sohasem látott.

Bécsben éppen most adták elő a második felvonását annak a drámának, amelynek első felvonását Párizsban játszották *„A júniusi napok"* címmel. Párizsban garde mobile[130], Bécsben „horvátok"[106] — mindkettőben lazzaronék[18], felfegyverzett és megvásárolt lumpenproletariátus a dolgozó és gondolkodó proletariátus ellen. *Berlinben* hamarosan megérjük a harmadik felvonást.

Feltéve, hogy az ellenforradalom egész Európában a *fegyverek* által élne, akkor egész Európában a *pénz* által halna meg. A végzet, amely a győzelmet megsemmisítené, az európai — *csőd*, az *államcsőd* lenne. A „gazdasági" éleken a szuronyok hegye mint korhadt tapló törik le.

De a fejlődés nem várja ki a lejárati napját azoknak a váltóknak, amelyeket az európai államok az európai társadalomra intézvényeztek. *Párizsban* megvívják majd a júniusi forradalom megsemmisítő visszacsapását. A „vörös köztársaság" párizsi győzelmével a *hadseregeket* az országok *belsejéből* kivetik a határokra és azokon túlra, és a küzdő felek *valódi hatalma* tisztán kiderül. Akkor emlékezni fogunk júniusra, októberre, és mi is azt fogjuk kiáltani:

Vae victis![152]

A júniusi és az októberi napok utáni eredménytelen mészárlások, a február és március utáni hosszantartó áldozati ünnep, magának az ellenforradalomnak a kannibalizmusa meg fogja a népeket győzni arról, hogy csak egy eszköz van a régi társadalom gyilkos halálfájdalmainak, az új társadalom véres szülési fájdalmainak *lerövidítésére*, egyszerűsítésére, koncentrálására, csak *egy eszköz* — a *forradalmi terrorizmus*.

Sieg der Kontrerevolution zu Wien

A megírás ideje: 1848 november 6.

A megjelenés helye: „Neue Rheinische Zeitung", 1848 november 7. (136.) sz.

Eredeti nyelve: német

Jelzés: *

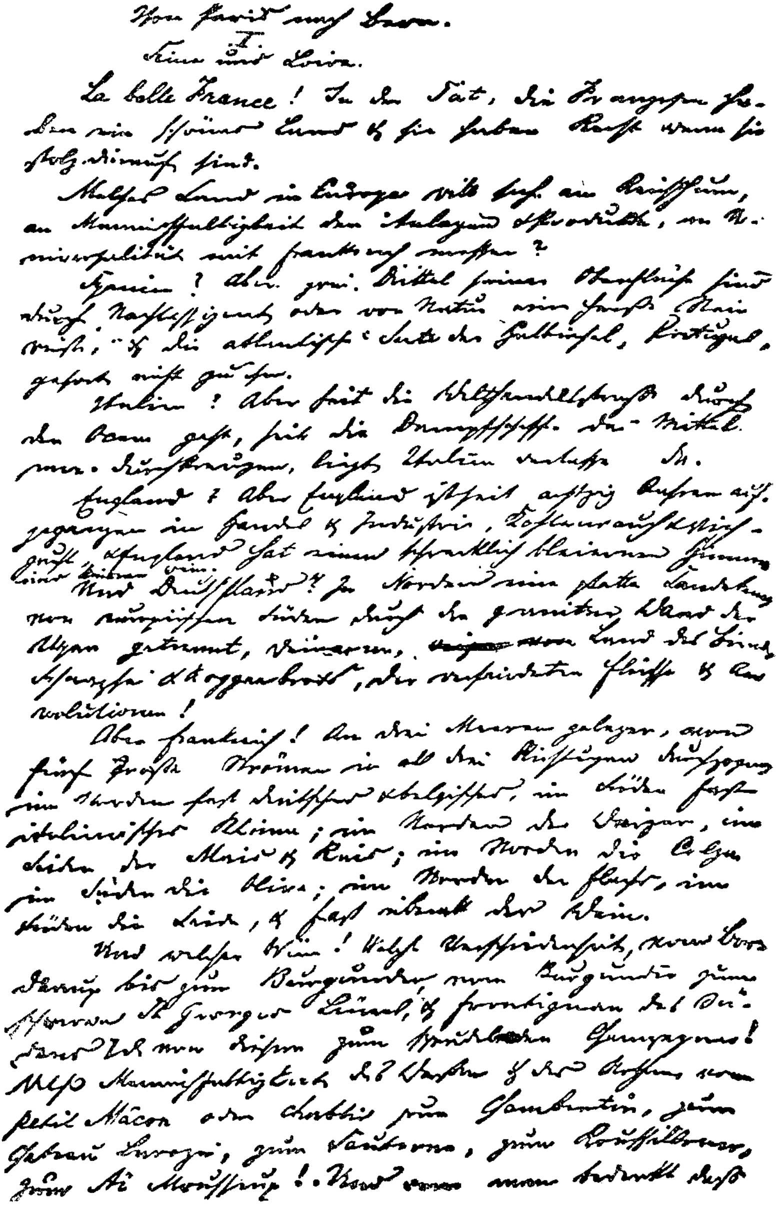

Von Paris nach Bern.

I.

Seine und Loire.

La belle France! In der Tat, die Franzosen haben ein schönes Land & sie haben Recht wenn sie stolz darauf sind.

Welches Land in Europa wird sich an Reichtum, an Mannigfaltigkeit der Anlagen & Produkte, an Universalität mit Frankreich messen?

Spanien? Aber zwei Drittel seiner Oberfläche sind durch Wassermangel oder von Natur eine Steinwüste; & die atlantische Seite der Halbinsel, Portugal, gehört nicht zu ihm.

Italien? Aber seit die Welthandelsstraße durch den Ozean geht, seit die Dampfschiffe das Mittelmeer durchkreuzen, liegt Italien verlassen da.

England? Aber England ist seit achtzig Jahren aufgegangen in Handel & Industrie, Kohlenrauchschleier ...; England hat einen schrecklich kleinen Himmel.

Und Deutschland? Im Norden eine platte Sandebene, vom südlichen Europa durch den granitnen Wall der Alpen getrennt, weinarm, ~~...~~ das Land des Biers, Schnapses & Roggenbrots, der versandeten Flüsse & Revolutionen!

Aber Frankreich! An drei Meeren gelegen, von fünf großen Strömen in all den Richtungen durchzogen, im Norden fast deutsches Klima, im Süden fast italienisches Klima; im Norden der Weizen, im Süden der Mais & Reis; im Norden die Colza, im Süden die Olive; im Norden der Flachs, im Süden die Seide, & fast überall der Wein.

Und welcher Wein! Welche Verschiedenheit, vom Bordeaux bis zum Burgunder, vom Burgunder zum schweren St. Georges, Lunel & Frontignan des Südens, & von diesem zum sprudelnden Champagner! Welche Mannigfaltigkeit des Weißen & des Roten, vom petit Mâcon oder Chablis zum Chambertin, zum Château Larose, zum Sauternes, zum Roussillon, zum Aï Mousseux! Und ~~wenn~~ wenn man bedenkt daß

Engels „Párizstól–Bernig" c. kéziratának első oldala

Friedrich Engels

Párizstól — Bernig[420]

I

A Szajna és a Loire

La belle France!* Valóban, szép a franciák országa, és igazuk van, ha büszkék rá.

Európának melyik országa mérkőzhetik Franciaországgal gazdagságban, adottságainak és termékeinek sokféleségében, egyetemességben?

Spanyolország? De hiszen felületének kétharmada, elhanyagoltság folytán, vagy természettől, forró kősivatag, a félsziget atlanti partja, Portugália pedig nem tartozik hozzá.

Itália? De hiszen amióta a világkereskedelem útja az óceánon át halad, amióta a gőzhajók szántják a Földközi-tengert, Itália elhagyatva terül el.

Anglia? De hiszen Anglia nyolcvan év óta beleveszett a kereskedelembe és az iparba, a szénfüstbe és az állattenyésztésbe, és Anglia ege szörnyen ólmos, bora meg nincs.

És Németország? Északon lapos homokos síkság, Európa Déljétől az Alpok gránitfalával elrekesztve, borban szegény, a sörnek, a pálinkának és a rozskenyérnek, az elzátonyosodott folyóknak és a zátonyra futott forradalmaknak földje!

Hanem Franciaország! Három tenger mossa partját, öt nagy folyam szeli át három irányban az országot, északon szinte német és belga, délen szinte olasz klíma van; északon búza, délen tengeri és rizs; északon colza**, délen olajbogyó; északon len, délen selyem, és szinte mindenütt bor.

És micsoda bor! Micsoda változatosság a bordeaux-itól a burgundiig, a burgunditól a Dél nehéz St. Georges-i, luneli és frontignani boraiig, s ezektől a pezsgő champagne-iig! Micsoda sokfélesége a fehérnek és a vö-

* — A szép Franciaország! — *Szerk.*

** — repce — *Szerk.*

rösnek, a Petit Mâcontól vagy Chablis-tól a Chambertinig, a Château Larose-ig, a Sauterne-ig, a Roussilloniig, az aï-i habzóborig! És ha meggondoljuk, hogy e borok mindegyike másmilyen mámort okoz, hogy már néhány palackkal átmehetünk az összes fokozatokon az andalgó francia négyestől a „Marseillaise"-ig, a kánkán bomlott gyönyörétől a forradalmi láz vad izzásáig, hogy végül egy palack champagne-ival megint a világ legderűsebb farsangi hangulatába kerüljünk!

És csak Franciaországnak van Párizsa, olyan városa, melyben az európai civilizáció a legteljesebb virágzásában bontakozik ki, amelyben egyesül az európai történelem valamennyi idegszála és ahonnan meghatározott időközökben azok az elektromos lökések kiindulnak, amelyektől egy egész világ megremeg; olyan városa, amelynek népessége úgy egyesíti a gyönyör szenvedélyét a történelmi tett szenvedélyével, mint soha más nép, amelynek lakosai úgy tudnak élni, mint Athén legfinnyásabb epikureusa, és úgy tudnak meghalni, mint a legrettenthetetlenebb spártai Alkibiadészek és Leónidaszok *egyben;* olyan városa, amely valóban, mint Louis Blanc mondja, a világ szíve és agyveleje.

Ha áttekintjük Párizst a város valamely magaslati pontjáról, akár a Montmartre-ról, akár Saint-Cloud teraszáról, ha keresztülbarangoljuk a város környékét, az az érzésünk, hogy Franciaország tudja, mit birtokol az ő Párizsában, hogy Franciaország a legjobb erőit tékozolta arra, hogy igazán óvja és ápolja Párizsát. Mint odaliszk bronzcsillogású kereveten, úgy fekszik a büszke város a kanyargó Szajna-völgy napsütötte szőlődombjain. Hol van még a világon olyan kilátás, mint ha a Versailles-ba vivő két vonat egyikéből letekintünk a zöldellő völgybe, számtalan falvára és városkájára, hol vannak még oly bájos fekvésű, oly tisztán és csinosan megépített falvak és városkák, mint amilyen Suresnes, Saint-Cloud, Sèvres, Montmorency, Enghien és számtalan más? Menjünk ki akármelyik városorompóhoz, kövessünk találomra bármily utat, és mindenütt ugyanazt a szép környezetet, a táj kihasználásának ugyanazt az izlésességét, ugyanazt a takarosságot és tisztaságot leljük. És megint csak maga a városok királynője az, aki önmagának e csodálatos fekvőhelyet megteremtette.

De persze egy Franciaország is kell ahhoz, hogy egy Párizs megteremtődjék, és csak ha megismertük ennek a pompás országnak a dús gazdagságát, értjük meg, hogyan jöhetett létre e ragyogó, dús, semmihez sem hasonlítható Párizs. Ezt persze nem értjük meg akkor, ha észak felől érkezünk, vonattal száguldva át Flandria és Artois síkságain, Pikardia erdőtlen, venyige nélküli dombjai között. Itt nem látunk mást, mint gabonaföldeket

Engels térképvázlatai franciaországi és svájci gyalogútjáról[421]

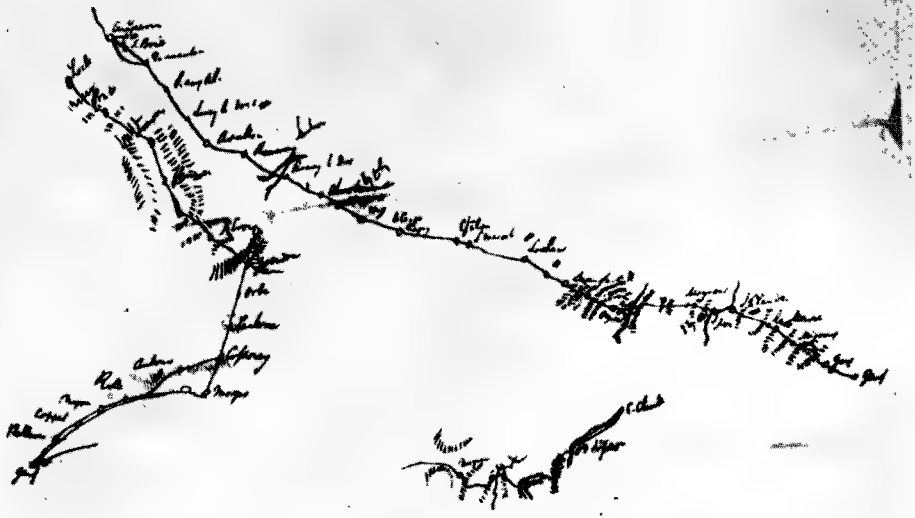

és legelőket, melyeknek egyhangúságát csak mocsaras folyóvölgyek, távoli, bozóttal benőtt dombok szakítják meg; és csupán amikor Pontoise-nál belépünk a párizsi atmoszféra körébe, veszünk észre valamit a „szép Franciaországból". Már valamivel jobban megértjük Párizst, ha Lotaringia termékeny völgyein, Champagne szőlőkoszorúzta krétadombjain, a szép Marne-völgyön át érkezünk a fővárosba; még jobban megértjük, ha Normandián át jövünk, és Rouentól Párizsig vonatunk hol követi, hol keresztezi a Szajna kanyarulatait. A Szajna mintha Párizs levegőjét árasztaná, egészen torkolatáig; a falvak, a városok, a dombok — mind-mind Párizs környékére emlékeztetnek, csakhogy mindez szebbé, dúsabbá, ízlésesebbé lesz, minél inkább közeledünk Franciaország központjához. De igazán csak akkor értettem meg, hogyan vált lehetségessé Párizs, amikor végigvándoroltam a Loire mentén és innen a hegységen át a burgundiai szőlőlankák felé vettem utamat.

Ismertem Párizst a monarchia utolsó két esztendejében, amikor a burzsoázia tobzódott uralmának kiélvezésében, amikor a kereskedelem és az ipar tűrhetően folyt, amikor a nagy- és kispolgári fiatalságnak még elég pénze volt az élet élvezéséhez és a dáridókhoz, és amikor még a munkások egy része is elég jó helyzetben volt ahhoz, hogy részt vehessen az általános vigasságban és gondtalanságban. Viszontláttam Párizst a republikánus mézeshetek rövid mámorában, márciusban és áprilisban, amikor a munkások, e bizakodó bolondok[357], a leggondtalanabb gyanútlansággal „három havi nyomorúságot bocsátottak rendelkezésére" a köztársaságnak*, amikor napközben száraz kenyeret és krumplit majszoltak, este meg a boulevardokon szabadság-fákat ültettek, rakétákat gyújtottak, és a „Marseillaise"-t harsogták, és amikor a burzsoák, akik naphosszat megbújtak házaikban, tarka lámpásokkal igyekeztek lecsillapítani a nép haragját. Októberben tértem vissza — Heckerre mondom, igazán akaratom ellenére! Az akkori és a mostani Párizs között ott volt a május tizenötödike és a június huszonötödike, ott volt a legborzasztóbb harc, amelyet valaha is látott a világ, ott volt egy vértenger, ott volt tizenötezer holttest. Cavaignac gránátjai levegőbe röpítették a felülmúlhatatlan párizsi vidámságot; a „Marseillaise" és a „Chant du départ"[422] elnémult, csak a burzsoák zümmögték még foguk között az ő „Mourir pour la patrie"-jukat[136]; a munkások — kenyértelenül és fegyvertelenül — visszafojtott dühükben fogukat csikorgatták; az ostromállapot iskolájában a féktelen köztársaság igen hamar tisztessé, kezessé, illedelmessé és mérsékeltté (sage et modérée) lett. De Párizs

* *V. ö. 124—125. old. — Szerk.*

halott volt, ez már nem Párizs volt. A boulevard-okon senki, csak burzsoák és rendőrspiclik; a báltermek, a színházak néptelenek; a gaminek* belebújtatva a garde mobile zubbonyába, napi harminc sous-ért eladva a tisztes köztársaságnak, és minél ostobábbá váltak, annál jobban ünnepeltetve a burzsoáziától — egyszóval, ez megint az 1847-es Párizs volt, ám mindama szellem, élet, tűz és erjesztő nélkül, amelyet a munkások akkoriban mindenüvé bevittek. Párizs halott volt — s ez a szép hulla minél szebb volt, annál inkább borzasztott.

Nem bírtam tovább ebben a halott Párizsban. El kellett mennem, mindegy, hogy hová. Így hát először Svájcba. Pénzem nem sok volt, hát gyalogszerrel. Az sem volt fontos, hogy a legrövidebb utat válasszam; az ember nem szívesen válik meg Franciaországtól.

Egy szép reggel felkerekedtem hát, és találomra megindultam egyenesen délnek. Hogy eltévedtem a falvak között, mihelyt kikerültem Párizs környékéről, egészen természetes volt. Végre a Lyonba vezető országútra jutottam. Egy darabig ezen vándoroltam, időnként vargabetűkkel a dombokon át. Onnan fentről csodaszép kilátás nyílik a Szajnára, felfelé és lefelé, Párizs felé és Fontainebleau felé. Végtelen távolságokban követheti a tekintet a folyó kanyargását a széles völgyben, mindkét oldalon szőlődombok, messzebb a háttérben a kéklő hegyek, amelyek mögött a Marne folyik.

De nem akartam így egyenesen Burgundiába kerülni; először a Loirehoz vágyódtam. A második napon otthagytam tehát az országutat, és a hegyeken át Orléans felé indultam. Természetesen megint eltévedtem a falvak között, hiszen nem volt más kalauzom, mint a nap és azok a világtól elzárt parasztok, akik nem tudták, mi van tőlük jobbra és balra. Az éjszakát valami faluban töltöttem, amelynek nevét sehogysem bírtam kihámozni a paraszti tájszólásból, tizenöt mérföldnyire Párizstól, a Szajna és Loire közötti vízválasztó környékén.

Ezt a vízválasztót széles hegygerinc alkotja, amely délkeletről északnyugat felé húzódik. Mindkét oldalon jó néhány völgybevágás van, amelyeket kis patakok vagy folyócskák öntöznek. Fent, a széljárta magasban csak rozs, hajdina, lóhere és főzelékféle él meg, ám a völgyfalakon mindenütt bor terem. A kelet felé lejtő völgyfalak szinte mind azokkal a mészkőtömbökkel vannak borítva, amelyeket az angol geológusok bolderstonenak** neveznek, és amelyekkel gyakran találkozunk a másod- és harmadkori dombos vidékeken. A hatalmas kéklő sziklatömbök, amelyek között

* — utcai suhancok — *Szerk.*
** — görgelékkőnek — *Szerk.*

zöld bozót és fiatal fák nőnek, kellemes ellentétet alkotnak a völgyben elterülő mezőkkel és az átellenes lejtő szőlőivel.

Lassacskán leereszkedtem az egyik kis folyóvölgybe, és egy darabig követtem irányát. Végre országútra bukkantam és rajta emberekre, akiktől megtudhattam, hogy tulajdonképpen hol vagyok. Malesherbes közelében voltam, félúton Orléans és Párizs között. Maga Orléans számomra túlságosan nyugatra esett; Nevers volt legközelebbi célom, és ezért a legközelebbi hegyen át megint egyenesen dél felé indultam. Felülről igen bájos kilátás nyílt: erdővel borított hegyek között a takaros Malesherbes városka, a lejtőkön számos falu, fent az egyik hegyormon pedig a Châteaubriand-kastély. És ami még kedvesebb volt nekem: szemben, egy keskeny szakadékon túl, egy közvetlenül délre vezető département-út.

Franciaországban ugyanis háromféle út van: az állami utak, amelyeknek neve korábban királyi út volt, most nemzeti út; szép, széles műutak, amelyek a legfontosabb városokat kötik össze. Ezek a nemzeti utak — amelyek Párizs környékén nemcsak mű-, hanem igazi luxusutak, hatvan és még több láb széles, pompás, a középen kikövezett szilfa-allék — annál rosszabbakká, keskenyebbekké és fátlanabbakká lesznek, minél inkább távolodik az ember Párizstól és minél kisebb jelentősége van az útnak. Helyenként annyira rosszak, hogy két órai mérsékelt eső után gyalogosok számára már alig járhatók. A második osztályhoz tartoznak a másodrangú közlekedést szolgáló, a département-ok alapjaiból fenntartott département-utak, ezek keskenyebbek és igénytelenebbek a nemzeti utaknál. Végül a harmadik osztályt alkotják a nagy helyi utak (chemins de grande communication), kantonális[423] eszközökből létrehozott keskeny, szerény utak, de helyenként jobb állapotban, mint a nagyobb műutak.

Toronyiránt leereszkedtem département-utamra és a legnagyobb örömömre megállapítottam, hogy az a legcsekélyebb kitérő nélkül egyenesen délnek tart. Alig bukkantam falura vagy kocsmára; több órás gyaloglás után végre egy nagy tanyára jutottam, ahol a legnagyobb előzékenységgel kínáltak frissítőkkel, viszonzásképp egy darab papírra néhány torzképet rajzoltam a ház gyermekei számára, és igen komolyan kijelentettem nekik: ez Cavaignac tábornok, az Louis Napoléon, amaz Armand Marrast, Ledru-Rollin stb. megszólalásig hű képe. A parasztok nagy tisztelettel bámulták ezeket a torzképeket, élénk örömmel megköszönték és mindjárt a falra szögezték e feltűnően találó portrékat. Ezektől a derék emberektől azt is megtudtam, hogy a Malesherbes-től a Loire menti Châteauneufbe vezető úton vagyok, odáig pedig még vagy tizenkét mérföldet kell megtennem.

Keresztülbaktattam Puyseaux-n és egy másik kis városkán, amelynek

nevét elfelejtettem, és késő este érkeztem el Bellegarde-ba, egy takaros és eléggé nagy helységbe, itt töltöttem az éjszakát. Az út a fennsíkon át, amelyen itt egyébként több helyen bor terem, meglehetősen egyhangú volt.

Másnap reggel elindultam Châteauneuf felé, megtettem még öt mérföldet, és innen a Loire mentén rátértem az Orléans-ból Nevers-be vezető nemzeti útra.

„Fölémborultak a virágos mandulafák
A Loire zöld partja mentén.
Mily édes volt itt az álmodozás!
Itt találtam szerelemre én"[424] —

így énekel Helmina von Chezy olvadékony szövegére és Karl Maria von Weber olvadó dallamára jónéhány ábrándos német ifjú és gyöngédlelkű germán hajadon. De aki a Loire-nál mandulafákat és gyengéd, kedves szerelmi romantikát keres, ahogy ez anno húsz divat volt Drezdában, az olyan szörnyű illúziókat kerget, amilyenek tulajdonképpen csak egy harmadik nemzedékbeli német ős-kékharisnyának engedhetők meg.

Châteauneufből Les Bordes-on keresztül Dampierre felé menet szinte mit sem látunk ebből a romantikus Loire-ból. Az út 2—3 mérföldnyi távolságban a folyótól, a magaslatokon halad át, és a távolból csak ritkán csillan fel a Loire vize a napsütésben. A környék bővelkedik borban, gabonában, gyümölcsben; a folyóparton dús legelők vannak; de a fátlan, csak a hullámos domboktól szegélyezett völgy látványa meglehetősen egyhangú.

Az út közepén, közel néhány parasztházhoz, négy férfiből, három nőből és több gyermekből álló karaván ra bukkantam; három, súlyosan megrakott szamaras-kordé volt velük és a nyílt országúton nagy tűz mellett ebédjüket főzték. Egy pillanatra megálltam: nem tévedtem, németül beszéltek, a legkeményebb felsőnémet tájszólásban. Megszólítottam őket; el voltak ragadtatva, hogy Franciaország kellős közepén anyanyelvüket hallják. Egyébként elzásziak voltak, Strasbourg környékéről, akik minden nyáron ilyen módon Franciaország belsejébe mennek és kosárfonással tartják fenn magukat. Kérdésemre, hogy meg tudnak-e élni ebből, azt válaszolták: „Hát nehezen, ha mindent vásárolnunk kéne; de többnyire kódulunk." Lassacskán előkászálódott még egy egészen öreg ember is az egyik szamaras-kordéból, ahol valóságos ágyat vetettek neki. Az egész bandában volt valami igen-igen cigányszerű a maguk összekoldult maskarájában, amelynek egyik darabja sem illett a másikhoz. Ennek ellenére igazán kedélyes hangulatban voltak, és végtelen sokat csevegtek nekem vándorútjaik-

ról, a legvidámabb fecsegés kellős közepette pedig anya és leánya — kékszemű, szelid teremtés — majdnem belekaptak egymás kócos vörös hajába. Bámulnom kellett, hogy milyen mindenható erővel tör magának utat a német kedélyesség és bensőségesség még a legcigányosabb élet- és ruhaviszonyokon keresztül is, majd elköszöntem tőlük és folytattam utamat, egy darabig az egyik cigány kíséretében, aki ebéd előtt a sétalovaglás élvezetét engedte meg magának egy sovány szamár hegyescsontú farán.

Estére Dampierre-be, a Loire-tól nem messze fekvő kis faluba értem. Itt a kormány három-négyszáz párizsi munkással, az egykori nemzeti műhelyek[127] maradványaival árvízvédelmi gátat építtetett. Mindenféle munkás akadt közöttük, aranyműves, mészáros, cipész, asztalos, le egészen a párizsi boulevard-ok rongyszedőjéig. Vagy húszat ott találtam a fogadóban, ahol az éjszakát töltöttem. Egy hatalmas termetű mészáros, aki már afféle felügyelői posztba lépett elő, nagy elragadtatással beszélt a vállalkozásról: naponta, aszerint, ki hogyan dolgozik, 30—100 sout lehet keresni, 40—60 soura egészen könnyű szert tenni, ha az ember csak valamennyire is ügyes. Mindjárt be akart venni a brigádjába; hamarosan belejövök majd és bizonyosan már a második héten napi 50 sout keresek, megcsinálhatom a szerencsémet, meg aztán még legalább hat hónapra való munka van itt. Nem mondhatnám, hogy nem lett volna kedvem a változatosság kedvéért 1—2 hónapra felcserélni az írótollat a lapáttal; de nem voltak papírjaim, és így csúnyán megjárhattam volna.

Ezek a párizsi munkások teljesen megőrizték régi vidámságukat. Munkájukat — napi 10 órán át — kacagás és tréfálkozások közepette végezték, szabad idejükben vad csínyeken derültek, és este azzal szórakoztak, hogy a parasztlányokat „felvilágosították". Egyebekben azonban az, hogy elszigetelődtek ebben a kis faluban, egészen demoralizálta őket. Nyomát sem találtam annak, hogy foglalkoztak volna osztályuk érdekeivel, a munkásokat oly közelről érintő napi politikai kérdésekkel. Az volt a benyomásom, hogy már egyáltalán nem olvasnak újságot. Egész politikai érdeklődésük arra szorítkozott, hogy egymásnak gúnyneveket osztogattak: az egyiket, egy nagy, erős fickót Caussidière-nek nevezték el, a másik, aki rossz munkás és részeges alak volt, a Guizot névre hallgatott stb. Látókörüket figyelemreméltó módon leszűkítette a megerőltető munka, a viszonylag kedvező élethelyzet, és mindenekelőtt az a tény, hogy elszakadtak Párizstól és idekerültek Franciaországnak ebbe az elzárt, csendes zugába. Máris elparasztosodóban voltak, pedig még csak két hónapot töltöttek ott.

Következő reggel eljutottam Gienig, és ezzel végre magába a Loire

völgyébe. Gien apró, zegzugos városka, takaros rakparttal és egy híddal a Loire-on át, amely itt alig közelíti meg a Majna szélességét Frankfurtnál. A folyó egyáltalában igen sekély és tele van homokzátonyokkal.

Gientől Briare-ig az út a völgyön vezet végig, a Loire-tól mintegy negyedmérföldnyi távolságra. Az út délkeletre fordul, és a tájék lassanként délies jelleget ölt. Szilfák, kőrisek, akácok, gesztenyefák sora vonul; dús legelők és termékeny szántóföldek — tarlójukon a legkövérebb lóhere nő másodfordulóban — töltik ki a völgyfeneket, hosszú nyárfasorral szegélyezve; a Loire túloldalán a párás messzeségben dombok sora, az innenső oldalon pedig, szorosan az országút mellett, egy második magaslat-láncolat, teljesen beültetve szőlőtőkékkel. A Loire völgye itt korántsem feltűnően szép vagy romantikus, amilyennek mondani szokták, de fölötte kellemes benyomást tesz; az egész gazdag növényzeten meglátszik az enyhe klíma, amelynek virulását köszönheti. Németországnak még legtermékenyebb vidékein sem találtam sehol olyan bőséges vegetációt, amelyet össze lehetne hasonlítani a Gientől Briare-ig húzódó területével.

Mielőtt elhagyom a Loire-t, még néhány szót az általam bejárt vidék lakóiról és életmódjukról.

A Párizstól négy-öt órányira levő falvak nem szolgálhatnak mércéül Franciaország egyéb falvai számára. Fekvésükön, a házak építésének módján, a lakosság szokásain túlságosan eluralkodik a nagy metropolis szelleme, amelyből élnek. Csak tíz mérföldnyire Párizstól, a félreeső felföldeken kezdődik a tulajdonképpeni falu, csak itt látunk valódi parasztházakat. Jellemző az egész vidékre a Loire-ig, sőt Burgundiáig, hogy a paraszt a házának bejáratát lehetőleg úgy építi, hogy az az országút felől rejtve legyen. A felföldeken minden parasztudvart fal vesz körül; a kapun belépünk, és magában az udvarban még meg kell keresni a ház többnyire hátul levő ajtaját. Itt, ahol a legtöbb parasztnak vannak tehenei és lovai, a parasztházak elég nagyok; a Loire mentén viszont, ahol nagyarányú a kertművelés és még jómódú parasztok is alig vagy egyáltalán nem tartanak jószágot, és az állattenyésztést külön foglalkozási ágként átengedik a nagyobb földbirtokosoknak vagy bérlőknek, a parasztházak egyre kisebbek, gyakran olyan kicsik, hogy meg sem lehet érteni, hogyan találhat bennük helyet egy-egy parasztcsalád, szerszámaival és készleteivel. De itt is az úttal ellenkező oldalon van a bejárat, és a falvakban szinte csak a kocsmák és a boltok ajtaja néz az utcára.

Ennek a vidéknek a parasztjai, szegénységük ellenére, többnyire elég jól élnek. A bor, legalábbis a völgyekben, rendszerint saját termés, jó és olcsó (ebben az évben palackja két-három sou), a kenyér mindenütt, a

legmagasabb hegyormok kivételével, jó búzakenyér, hozzá kitűnő sajt és nagyszerű gyümölcs, amelyet Franciaországban tudvalevően mindenütt kenyérrel esznek. Mint minden falusi ember, kevés húst, ezzel szemben sok tejet, zöldséglevest fogyasztanak, és egyáltalában kitűnő minőségű növényi eledelekkel táplálkoznak. Az északnémet paraszt, még ha jelentősen jobb módú is, harmadannyira sem él olyan jól, mint a Szajna és a Loire közötti francia paraszt.

Ezek a parasztok jóindulatú, vendégszerető, vidám népek, az idegennel minden lehető módon szívélyesek és előzékenyek, s legrosszabb tájszólásuk ellenére valódi, udvarias franciák. Noha igen nagy fokban fejlett tulajdonérzékkel ragaszkodnak ahhoz a röghöz, amelyet apáik a nemesektől és a papoktól elhódítottak, még mindig hordozói jó némely patriarchális erénynek, különösen a forgalmasabb országutaktól félreeső falvakban.

De a paraszt paraszt marad, és a parasztok életviszonyai pillanatnyi szünet nélkül érvényesítik befolyásukat. A francia parasztnak minden magánerénye ellenére, a keletrajnai parasztoknál fejlettebb léthelyzete ellenére — a paraszt Franciaországban csakúgy, mint Németországban: a barbár a civilizáció kellős közepén.

A paraszt elszigeteltsége egy félreeső faluban, amelynek kis létszámú lakossága csak a nemzedékekkel változik, a megerőltető, egyhangú munka, amely minden jobbágyságnál inkább röghöz köti és amely apáról fiúra mindig ugyanaz marad, az összes életviszonyok stabilitása és egyhangúsága, a korlátozottság, amelyben számára a család lesz a legfontosabb, legdöntőbb társadalmi viszonnyá, — mindez a paraszt látókörét a legszűkebb határok közé szorítja, amelyek a modern társadalomban egyáltalán lehetségesek. A történelem nagy mozgalmai elmennek mellette, időről időre magukkal ragadva őt, anélkül azonban, hogy sejtelme lenne a mozgatóerő természetéről, keletkezéséről és céljáról.

A középkorban, a XVII. és a XVIII. században a városi polgárok mozgalmával párhuzamosan haladt a parasztmozgalom, amely azonban folyton reakciós követeléseket támasztott, és anélkül, hogy maguknak a parasztoknak nagyobb eredményeket hozott volna, csak a városokat támogatta emancipációs harcaikban. Az első francia forradalomban a parasztok pontosan addig léptek fel forradalmian, ameddig ezt legközvetlenebb, legkézzelfoghatóbb magánérdekük megkövetelte, ameddig nem volt biztosítva tulajdonjoguk az addig feudális viszonyok között megművelt rögükre, ameddig nem volt biztosítva ezeknek a feudális viszonyoknak a visszavonhatatlan eltörlése és az idegen hadseregeknek az ő környékükről való eltávolítása. Amikor ezt elérték, akkor az elvakult kapzsiság egész

dühével fordultak a nagy városok meg nem értett mozgalma és főként a párizsi mozgalom ellen. Az önfejű parasztokkal szemben a közjóléti bizottság számtalan proklamációját, a konvent számtalan dekrétumát — mindenekelőtt a maximumról és az accapareurökről szólókat[370] —, mozgó hadoszlopokat és hordozható guillotine-okat kellett felvonultatni. Pedig a terror, amely előzte az idegen hadseregeket és elfojtotta a polgárháborút, egyetlen osztálynak sem vált annyira előnyére, mint éppen a parasztoknak. Amikor Napóleon megbuktatta a direktórium burzsoá-uralmát, helyreállította a rendet, megszilárdította és Code civiljében[98] szentesítette a parasztok új birtokviszonyait, és az idegen hadseregeket egyre messzebb űzte a határoktól, akkor a parasztok lelkesen csatlakoztak Napóleonhoz és fő támaszává váltak. Hiszen a francia paraszt nemzeti érzésű egészen a fanatizmusig; la France nagy jelentőségű a számára azóta, hogy egy darabka Franciaországot bír örökletes tulajdonként; az idegeneket csak azoknak a pusztító inváziós hadseregeknek a képében ismeri, amelyek neki a legtöbb kárt okozták. Innen a francia paraszt határtalan nemzeti érzése, innen ugyanilyen határtalan gyűlölete az étranger-val* szemben. Innen a szenvedély, amellyel 1814-ben és 1815-ben a háborúba vonult.

Amikor 1815-ben visszatértek a Bourbonok, amikor az elkergetett arisztokrácia újra igényeket támasztott a forradalom alatt elvesztett földbirtokára, akkor a parasztok azt látták, hogy minden forradalmi vívmányukat veszély fenyegeti. Innen gyűlöletük a Bourbon-uralommal szemben, ujjongásuk, amikor a júliusi forradalom visszahozta nekik a birtok biztonságát és a háromszínű lobogót.

A júliusi forradalomtól kezdve azonban meg is szűnt újra a parasztok részvétele az ország általános érdekeiben. Kívánságaik teljesültek, földbirtokukat nem fenyegette többé veszély, a falu mairie-jén** megint ugyanaz a zászló lengett, amely alatt ők és apáik egy negyedszázadon át győztek.

De mint mindig, most sem igen élvezték győzelmük gyümölcseit. A burzsoák nyomban hozzákezdtek, hogy teljes hatalmukkal kizsákmányolják falusi szövetségeseiket. A parcellázásnak és a föld feloszthatóságának gyümölcsei — a parasztok elszegényedése és földdarabjaiknak jelzáloggal való megterhelése — már a restauráció alatt kezdtek megérlelődni; 1830 után egyre általánosabb, egyre fenyegetőbb módon jelentkeztek. Ám az a nyomás, amelyet a nagytőke a parasztra gyakorolt, a paraszt szemében merő magánviszony maradt közte és hitelezője között; nem

* — idegennel — *Szerk.*
** — községházán — *Szerk.*

látta és nem láthatta, hogy ezek a mind általánosabbá, mindinkább szabállyá váló magánviszonyok fokozatosan a nagytőkések osztálya és a kis földbirtokosok osztálya közötti viszonnyá fejlődtek. Ez már nem ugyanaz az eset volt, mint a feudális terheknél, amelyeknek eredetét rég elmosta a feledés, amelyek régen értelmüket vesztették, amelyeket már nem tekintettek valaha tett szolgálatok ellenszolgáltatásának, hanem régóta az egyik félre súlyosodó puszta teherré váltak. Itt, a jelzálogadósságnál, a paraszt vagy legalábbis az apja kemény ötfrankos tallérokban megkapta a betáblázott összeget; az adóslevél és a telekkönyv emlékezteti őt alkalomadtán a teher eredetére; a kamat, amelyet fizetnie kell, sőt a folyton megújuló, nyomasztó melléktérítések az uzsorásnak — ezek modern, polgári illetékek, amelyek hasonló formában valamennyi adóst érintik; az elnyomás teljesen modern, korszerű alakban történik, és a parasztot pontosan ugyanazon jogelvek alapján szipolyozzák ki és teszik tönkre, amelyek az egyedüli biztosítékai birtokának. A maga saját Code civilje, a maga modern bibliája korbács lesz számára. A paraszt nem láthat a jelzálog-uzsorában osztályviszonyt, nem kívánhatja annak megszüntetését saját birtokának veszélyeztetése nélkül. Az uzsora nyomása ahelyett, hogy belesodorná a mozgalomba, teljesen megzavarja. Az egyetlen, amiben könnyítést láthat, az az adók csökkentése.

Amikor az idén februárban első ízben csináltak olyan forradalmat, amelyben a proletariátus önálló követelésekkel lépett fel, a parasztok semmit sem értettek belőle. Ha volt a köztársaságnak valami értelme számukra, akkor csak ez: az adók csökkentése és itt-ott talán némi nemzeti dicsőség, hódító háború és Rajna-határ. De amikor Párizsban Lajos Fülöp bukásának másnapján kitört a háború proletariátus és burzsoázia között, amikor a kereskedelemben és az iparban jelentkező fennakadás visszahatott a falura, amikor a paraszt termékei, amelyek a bőtermésű esztendőben amúgy is elértéktelenedtek, még inkább estek árban és eladhatatlanná váltak, amikor éppenséggel a júniusi csata Franciaország legeldugottabb zugában is rettegést és félelmet keltett, akkor a parasztok a legfanatikusabb düh általános kiáltását hallatták a forradalmi Párizs s a mindig elégedetlen párizsiak ellen. Természetes! Vajon mit is tudott az önfejű, korlátolt paraszt proletariátusról és burzsoáziáról, demokratikus-szociális köztársaságról, a munka megszervezéséről, olyan dolgokról, amelyeknek alapfeltételei, amelyeknek okai az ő szűk falujában soha nem fordulhattak elő! És amikor imitt-amott, a burzsoá lapok tisztátalan csatornáin keresztül valami homályos sejtelme támadt arról, hogy miről is van szó Párizsban, amikor a burzsoák odavetették neki a nagy jelszót a párizsi munkások ellen:

ce sont les partageurs*, ezek olyan emberek, akik fel akarnak osztani minden tulajdont, minden földet, akkor megkettőződött a dühkiáltás, akkor a parasztok felháborodása nem ismert többé határt. Százszámra beszéltem parasztokkal Franciaország legkülönbözőbb vidékein, és mindegyikükben ez a fanatizmus lobogott Párizs ellen és főként a párizsi munkások ellen. „Bárcsak már a holnapi napon a levegőbe röpülne ez az átkozott Párizs" — ez volt még a legszelídebb áldás. Magától értetődő, hogy a parasztoknál a városiakkal szemben érzett régi megvetést ennek az évnek az eseményei még csak megsokszorozták és igazolták. A parasztoknak, a falunak kell megmentenie Franciaországot; a falu termel mindent, a városiak a mi gabonánkból élnek, a mi lenünkből és a mi gyapjúnkból öltözködnek, nekünk kell a dolgok helyes rendjét helyreállítanunk; nekünk, parasztoknak kell az ügyet kezünkbe vennünk — ez volt az örök refrén, amely többé-kevésbé világosan, többé-kevésbé tudatosan a parasztok minden zavaros szóbeszédén keresztülcsengett.

És hogyan akarják megmenteni Franciaországot, hogyan akarják kezükbe venni az ügyet? Úgy, hogy megválasztják Louis Napoléon Bonaparte-ot köztársasági elnöknek — egy nagy nevet, amelyet egy parányi, hiú, zavaros bolond visel! Mindazokban a parasztokban, akikkel beszéltem, ugyanakkora volt a lelkesedés Louis Napoléonért, mint a gyűlölet Párizzsal szemben. Erre a két szenvedélyre és az egész európai megrázkódtatás fölött érzett teljesen gondolatnélküli, teljesen állatias csodálkozásra korlátozódik a francia paraszt egész politikája. És a parasztoknak hatmilliónál több szavazatuk, — több mint az összes szavazatok kétharmada van a franciaországi választásokon.

Igaz, az ideiglenes kormány nem értett hozzá, hogy a parasztok érdekeit a forradalomhoz láncolja; azzal, hogy a földadóra, amely főként a parasztokat sújtja, 45 centime pótlékot vetett ki, megbocsáthatatlan, soha jóvá nem tehető hibát követett el. De ha pár hónapra megnyeri is a parasztokat a forradalom számára, nyáron mégiscsak elpártoltak volna tőle. A parasztok jelenlegi állásfoglalása az 1848-as forradalommal szemben nem esetleges hibák és véletlen botlások következménye; ez természetszerű, ez a kis földtulajdonosok élethelyzetében, társadalmi állásában gyökerezik. A francia proletariátusnak, mielőtt keresztülviszi követeléseit, előbb egy általános paraszthábort kell majd elfojtania, olyan háborút, amely még az összes jelzálogadósságok törlésével is csak rövid ideig lesz késleltethető.

Csak ha az ember tizennégy napon át szinte kizárólag parasztokkal, a

* — ezek a felosztók — *Szerk.*

legkülönbözőbb vidékek parasztjaival kerül össze, ha alkalma van arra, hogy mindenütt újból megtalálja ugyanazt a betokosodott korlátoltságot, ugyanazt a teljes tudatlanságot minden városi, ipari és kereskedelmi viszony tekintetében, ugyanazt a vakságot a politikában, ugyanazt a tétova találgatást mindenben, ami a falun túl van, a történelem leghatalmasabb viszonyainak ugyanazt a paraszti viszonyok mércéjén mérését — egyszóval, csak ha az ember éppen az 1848-as esztendőben ismeri meg a francia parasztokat, érezheti át teljes egészében azt a lesújtó benyomást, amelyet e konok butaság kelt.

II

Burgundia

Briare ódon városka a Loire-t a Szajnával összekötő csatorna torkolatánál. Itt tájékozódtam az útirány felől, és alkalmasabbnak tartottam, hogy Nevers helyett Auxerre-en át menjek Svájcba. Így hát elhagytam a Loire-t, és a hegyeken át Burgundia felé vettem utamat.

A Loire-völgy termékeny jellege fokozatosan, bár elég lassan eltűnik. Az út észrevétlenül emelkedik, és csak öt-hat mérföldnyire Briare-tól, Saint-Sauveurnél és Saint-Fargeaunál kezdődik az erdős, állattenyésztésre alkalmas hegyvidék. Itt már magasabb a Yonne és Loire közötti hegyhát, és egyáltalában a Yonne-département-nak ez az egész nyugati oldala meglehetősen hegyes-völgyes.

Toucy környékén, Auxerre-től 6 mérföldnyire, hallottam meg először a sajátságos, naiv, teliszájú burgundiai dialektust, azt a tájszólást, amelynek itt és az egész tulajdonképpeni Burgundiában még kedves, kellemes jellege van, ezzel szemben a Franche-Comté magasabb vidékein nehézkes, darabos, szinte tudálékos hangzást kap. Olyan ez, mint a naiv osztrák dialektus, amely fokozatosan átmegy a durva felsőbajor dialektusba. A burgundiai tájszólás furcsa, franciátlan módon mindig azt a szótagot hangsúlyozza, amely a jó francia kiejtés szerint főhangsúllyal bíró szótag előtt áll, a jambikus franciát trochaikussá változtatja, és ezzel furcsán eltorzítja azt a finom hangsúlyozást, amellyel a művelt francia árnyalja nyelvét. De mint mondtam, a tulajdonképpeni Burgundiában még elég tetszetősen hangzik és egy csinos lányka szájából egyenesen elragadóan: „mais, mâ fois, monsieur, je vous demande ûn peu . . ."*

Ha lehet hasonlatokkal élnünk, akkor a burgundiai a franciaországi

* — „de hitemre uram, kérném, hogy egy kissé . . ." — *Szerk.*

osztrák. Naiv, jóindulatú, igen bizalomteljes, sok talpraesettséggel megszokott életkörén belül, telve naivan mulatságos elképzelésekkel mindarra vonatkozóan, ami ezen túlesik; bohózatba illően ügyetlen, ha szokatlan viszonyok közé kerül, mindig töretlenül derűs — ilyenek ezek a jó emberek szinte valamennyien. Még leghamarabb a szeretetreméltó, jószívű burgundiai parasztnak lehet megbocsátani azt, hogy politikailag teljesen nulla és hogy annyira rajong Louis Napoléonért.

Egyébként a burgundiaiak ereibe tagadhatatlanul több német vér keveredett, mint a nyugatabbra lakó franciákéba; hajuk és arcszínük világosabb, termetük valamivel magasabb, főként a fehérnépé, az éles kritikus értelem, a csattanós szellemesség már jóval csekélyebb náluk, és ezt jámborabb humor és hellyel-közzel a kedélyesség halvány nyoma helyettesíti. De a francia derűs elem még jelentősen eluralkodik, és gondtalan könnyelműségben a burgundiai nem marad el senki mögött.

A Yonne-département nyugati hegyes vidéke főként állattenyésztésből él. De a francia mindenütt rossz állattenyésztő, és ezek a burgundiai szarvasmarhák ugyancsak sóványakra és kicsikre sikerülnek. Ám az állattenyésztés mellett még sok gabonát is termelnek, és mindenütt jó búzakenyeret esznek.

Itt a parasztházak is már németesebb jelleget öltenek; nagyobbakká lesznek, és lakást, pajtát és istállókat egyesítenek egy fedél alatt; de az ajtó itt is még többnyire oldalt esik az úttól vagy egészen hátat fordít neki.

A hosszú lejtőn, amely levezet Auxerre-be, pillantottam meg az első burgundiai szőlőtőkéket, amelyek jórészt még roskadoztak az 1848-as év hallatlanul gazdag termésétől. Egyes tőkéken szinte nem lehetett látni a leveleket a fürtöktől.

Auxerre kicsiny, egyenetlen fekvésű, belül nem nagyon mutatós városka, csinos rakparttal a Yonne mentén, és némi kezdeteivel azoknak a boulevard-oknak, amelyek nélkül egy francia département-székhely meg sem tud lenni. Közönséges időkben bizonyára igen csendes, halott városka lehet, és Yonne-département prefektusának nem sok pénzébe kerülhettek azok a hivatalos bálok és vacsorák, amelyeket Lajos Fülöp alatt a helyi notabilitásoknak adnia kellett. Most azonban olyan élénkség volt Auxerreben, amilyen csak egyszer tapasztalható egy esztendőben. Ha Denjoy népképviselő polgártárs, aki a nemzetgyűlésben annyira megbotránkozott azon, hogy a toulouse-i demokrata-szociális banketten az egész helyiséget vörössel dekorálták, ha ez a derék Denjoy polgártárs velem együtt Auxerrebe érkezik, az iszonyattól alighanem görcsöt kap. Itt nem egyetlen helyiséget, itt az egész várost dekorálták vörössel. És micsoda vörössel! A leg-

kétségtelenebb, a legleplezetlenebb vérvörös festette meg a házak falát és lépcsőit, az emberek ingét és blúzát; sötétvörös ár öntötte el még az ereszcsatornákat is, bemocskolva a kövezetet, és szakállas, félelmetes külsejű férfiak hatalmas csöbrökben félelmetesen sötétlő, vörösen habzó folyadékot cipeltek utcaszerte. Úgy látszott, hogy a vörös köztársaság uralkodik itt minden borzalmával, hogy a guillotine, a gőzerővel hajtott guillotine permanenciában van, s nyilvánvalóan azok ünneplik itt kannibáli orgiáikat, akiket a „Journal des Débats"[160] buveurs de sang-nak* nevez, és akikről oly szörnyű mendemondákat tud jelenteni. De az auxerre-i vörös köztársaság igen ártatlan volt, hiszen ez a burgundiai szüret vörös köztársasága, és azok a vérivók, akik ennek a vörös köztársaságnak legnemesebb termékét oly nagy élvezettel fogyasztják, nem mások, mint maguk a tisztes republikánus urak, Párizs nagy- és kisburzsoái. És ebben a vonatkozásban, minden jóakarata ellenére, a tiszteletreméltó Denjoy polgártársnak is megvannak a maga vörös kedvtelései.

Ha az embernek legalább tele lett volna a zsebe pénzzel ebben a vörös köztársaságban! Az 1848-as szüret oly végtelenül gazdag volt, hogy nem akadt elég hordó mind e bor tárolására. És emellett micsoda minőség — jobb az 1846-os évjáratnál, sőt talán még az 1834-esnél is! A parasztok mindenfelől ideözönlöttek, hogy potom áron vásárolják meg a még megmaradt 47-es termést—2 frankjával egy 140 liter jó borral teli feuillette-et**—; minden kapuba szekér szekér után fordult be üres hordókkal, és csak nem jártak a végére. Magam láttam, amint egy auxerre-i borkereskedő több hordónyi 47-est, egészen jó bort kifolyatott az utcára, csak azért, hogy tartálya legyen az új bornak, amely a spekuláció számára persze egészen más kilátásokat nyújtott. Biztosítottak arról, hogy a borkereskedő néhány hét alatt ezen a módon mintegy 40 nagy hordót (fût) folyatott ki.

Miután Auxerre-ben jónéhány iccényit mind a régiből, mind pedig az újból felhörpintettem, a Yonne-on keresztül a jobbpart hegyei felé vettem irányt. A műút a völgy mentén húzódik; én azonban a régi, rövidebb utat választottam, amely átszeli a hegyeket. Az ég borult volt, az idő barátságtalan, én magam meg elfáradtam, és így éjszakára ott maradtam az első faluban, néhány kilométerre Auxerre-től.

Reggel már korán útnak indultam, a világ legragyogóbb napsütésében. Utam csupa szőlőhegy között vezetett, meglehetősen magas hegygerincen át. De a kapaszkodás fáradalmaiért odafenn megjutalmazott a

* — vérivóknak — *Szerk.*
** — kis hordót — *Szerk.*

legcsodálatosabb kilátás. Előttem az egész hegyes-dombos lanka le a Yonne-ig, majd a zöldellő, legelőkben gazdag, nyárfákkal borított Yonne-völgy, sok falujával és tanyájával; mögöttük a túlsó hegyfalhoz támaszkodó palaszürke Auxerre; mindenütt falvak és mindenütt, ameddig a szem ellát, szőlő, semmi más, csak szőlő és a legcsillogóbb, meleg, csupán a messzeségben finom őszi ködpára által tompított napfény, amely elárasztja ezt a nagy katlant, ahol az augusztusi napsugár a legnemesebb borok egyikét forralja.

Nem tudom, mi ad olyan sajátosan vonzó jelleget ezeknek a francia tájaknak, melyek nem is szokatlanul szép körvonalúak. Persze, nem ez vagy amaz a részlet, hanem az összesség, az ensemble az, amely a buja telítettség olyan bélyegét nyomja rájuk, amely másutt ritkán található meg. A Rajnának és a Moselnek szebb sziklacsoportozatai vannak, Svájcban nagyobbak a kontrasztok, Olaszországnak teljesebb a koloritja, ám egyetlen országnak sincsenek ennyire harmonikus összhatású tájai, mint Franciaországnak. A tekintet rendkívüli elégedettséggel kószál végig a széles, dús mezőkkel borított völgytől a hegyekig, amelyeket legmagasabb csúcsukig ugyanolyan dúsan szőlőtőkék nőnek be, majd a gyümölcsfák lombozata közül kiemelkedő számtalan falun és városkán. Sehol egy kopár folt, sehol egy zavaró, barátságtalan részlet, sehol egy vad szikla, amelynek oldalán már nem kapaszkodhatnék meg a növényzet. Mindenütt gazdag vegetáció, egy szép, buja zöld, amely úgy megy át az ősz bronzos árnyalataiba, hogy színeit még jobban kiemeli a nap ragyogása, s ez még október derekán is elég forrón süt ahhoz, hogy egyetlen szőlőszem se maradjon a tőkén éretlenül.

Még valamivel tovább mentem, és egy második, éppen olyan szép kilátás nyílt meg előttem. Mélyen alattam, egy szűkebb völgykatlanban feküdt Saint-Bris, e kicsiny, szintén csakis szőlőművelésből élő városka. Ugyanazok a tájrészletek, mint előbb, csupán közelebbről. Legelők és kertek lent a völgyben a városka körül, a katlan falain körös-körül szőlőtőkék, csak az északi oldalon vannak felszántott, vagy zöldellő lóherével borított mezők és rétek. Alant Saint-Bris utcáin ugyanaz a nyüzsgés, mint Auxerreben; mindenütt hordók és szőlőprések, és az egész lakosság kacagás és tréfálkozás közben azzal van elfoglalva, hogy préseli a mustot, hordókba szivattyúzza, vagy nagy csöbrökben cipeli az utcán. Közben vásárt tartottak; a szélesebb utcákon zöldségfélével, gabonával és egyéb mezei termékekkel megrakott parasztszekerek álldogáltak; a parasztok fehér bojtos sipkájukban, az asszonyok pedig madrasz-fejkendővel, fecsegve, kiáltozva, nevetgélve vegyültek a szőlősgazdák közé; és a kicsiny Saint-Bris olyan

eleven nyüzsgés látványát nyújtotta, hogy az ember azt hihette, egy nagy városba tévedt.

Saint-Bris-n túl ismét egy hosszan elnyúló hegyen felfelé vezetett az út. De ezt a hegyet egészen különös élvezettel másztam meg. Itt még minden a szüret jegyében állt, és a burgundiai szüret egész másképpen vidám, mint akár a Rajna-vidéki is. Lépten-nyomon a legderűsebb társaságra, a legédesebb szőlőfürtökre és a legcsinosabb lányokra bukkantam; mert hiszen itt, ahol minden háromórányi távolságban akad egy városka, ahol a lakosság a borkereskedelme révén sokat é-intkezik a rajta kívül eső világgal, itt már bizonyos civilizáció uralkodik, és senki nem veszi át gyorsabban ezt a civilizációt, mint a fehérnép, hiszen ők élvezik ennek legközvetlenebb és legszembetűnőbb előnyeit. Egyetlen francia városi nőnek sem jutna eszébe ilyet énekelni:

„Ha én is oly csinos lennék,
mint a lányok a falukba':
rózsaszín szalagot kötnék
lenszín szalmakalapomra."[425]

Épp ellenkezőleg, nagyon is jól tudja, hogy a városnak, a mindenféle durva munkától való megszabadulásnak, a civilizációnak, a civilizáció százféle tisztálkodási eszközének és öltözködési fogásának köszönheti varázsa teljes kifejlését; tudja, hogy a falusi lányok — még ha nem is örökölték szüleiktől a franciák szemében oly szörnyűnek tűnő nagycsontúságot, amely a germán faj büszkesége — a legtikkasztóbb napsütésben csakúgy, mint a legzuhogóbb esőben végzett mezei munka folytán, a tisztálkodás nehézségei folytán, a testápolás mindennemű eszközének hiánya folytán, a bár igen tisztes, de éppoly esetlen és izléstelen viseletük folytán többnyire mégiscsak lompos, kacsázó járású, rikító színekben nevetségesen felcicomázott madárijesztőkké lesznek. Az ízlések különbözők; német honfitársaink többnyire inkább a parasztlányokhoz húznak, és lehet, hogy igazuk is van: minden tisztelet a megtermett tehenészlány dragonyoslépteinek és különösképp ökleinek; minden becsület a fűzölddel és lángvörössel kockázott szoknyának, amely körülöleli hatalmas derekát; minden tisztelet ama síkság kifogástalanságának, amely tarkójától sarkáig húzódik és hátulról egy színes kartonnal bevont vasalódeszkához teszi hasonlóvá! De az ízlések különbözők, és ezért bocsásson meg nekem polgártársaimnak tőlem eltérő izlésű, jóllehet azért nem kevésbé tiszteletreméltó része, ha rám a tisztára mosakodott, simára fésült, karcsúnövésű saint-bris-i és verman-

toni burgund nők kellemesebb benyomást tettek, mint azok az őseredetien mocskos, borzas, tenyeres-talpas bivalyborjúk a Szajna és Loire között, akik kővémeredten bámulják az embert, ha cigarettát sodor, és üvöltve rohannak el, ha jó franciasággal a helyes utat kérdi.

Így hát bizonyára készséggel elhiszik nekem, hogy jóval többet hevertem a fűben, a vincellérekkel és vincellérlányokkal szőlőt majszolva, bort hörpintgetve, csevegve és kacagva, mint amennyit hegynek föl meneteltem, és hogy az alatt az idő alatt, amíg átjutottam e jelentéktelen dombháton, a Blocksberget vagy éppen a Jungfraut is megmászhattam volna. Annál is inkább, mert hiszen az ember szőlővel naponta hatvanszor is jóllakhatik, tehát minden egyes szőlőhegyen a legjobb ürügye van arra, hogy érintkezésbe kerüljön ezekkel a mindkétnembeli, örökösen kacagó és szivélyes emberekkel. De egyszer minden véget ér, és így ez a hegy is. Már délutánra fordult az idő, amikor leereszkedtem a túloldali lejtőn a Yonne kis mellékfolyója, a Cure bájos völgyébe, Vermanton városkához, amely még szebb fekvésű, mint Saint-Bris.

De nem sokkal Vermanton mögött véget ér a szép vidék. Fokozatosan a Faucillon magasabb hegygerincéhez közeledünk, amely a vízválasztó a Szajna, a Rhône és a Loire között. Vermantontól több órán át felfelé vezet az út, hosszú terméketlen fennsíkon, amelyen a rozs, a zab és a hajdina már többé-kevésbé kiszorítja a búzát.*

Von Paris nach Bern
A megírás ideje: 1848 október vége—november
Az első megjelenés helye: „Die Neue Zeit", 17. évfolyam, 1898—1899., 1. köt. 1. és 2. sz.
Eredeti nyelve: német

* *Itt a kézirat megszakad — Szerk.*

MELLÉKLETEK

1

[A mainzi Munkás Művelődési Egylet felhívása Németország összes munkásaihoz munkásegyletek alapítására és egy munkáskongresszus előkészítésére[426]]

Németország összes munkásaihoz!
Testvérek, munkások!

Ha nem akarjuk, hogy ismét mi legyünk a leginkább becsapottak, ha nem akarjuk, hogy továbbra is évek hosszú során át egy kisebbség kizsákmányoljon, lenézzen és letiporjon bennünket, akkor egyetlen pillanatot sem veszíthetünk, egyetlen percet sem hagyhatunk tétlenségben eltelni.

Elszigetelten, mint eddig, gyengék vagyunk, noha milliókat számlálunk. Egyesülten és megszervezetten viszont ellenállhatatlan hatalom leszünk. Ezért, Testvérek, alakítsatok mindenütt, városokban és falvakban munkásegyleteket, hogy azokban viszonyainkat megvitassák, mostani helyzetünk megváltoztatására rendszabályokat javasoljanak, a német parlamentbe a munkásosztályból való képviselőket jelöljenek, megválasszanak, és minden egyéb lépést megtegyenek, amely érdekeink megóvásához szükséges. Továbbá Németország összes munkásegyleteinek, amily gyorsan csak lehet, összeköttetésbe kell lépniök és összeköttetésben kell maradniok egymással.

Javasoljuk Nektek, hogy egyelőre *Mainzot* válasszátok meg valamennyi munkásegylet központjául és lépjetek írásbeli érintkezésbe az alulírott vezetőséggel, hogy megegyezhessünk egy közös tervben, és mihelyt lehetséges, az összes egyletek küldötteinek összejövetelén véglegesen meghatározhassuk a központi bizottság székhelyét stb.

A leveleket *bérmentetlenül* várjuk, mint ahogy a magunk részéről *bérmentetlenül* fogunk írni az egyleteknek.

Mainz, 1848 április 5.

A mainzi Munkás Művelődési Egylet

A vezetőség nevében:

Wallau, I. elnök **Cluss**, titkár

Cím: A mainzi Munkás Művelődési Egylet titkárságának, Adolf *Cluss* úr kezeihez. Mainz, Franziskanergasse $156^1/_2$.

2

[A Kommunisták Szövetsége kölni csoportja 1848 május 11-i ülésének jegyzőkönyve[427]]

48 május 11-i ülés

Marx elnök megkérdezi Gottschalkot, hogy mi a nézete, illetve a határozata a Szövetség tekintetében: milyen álláspontot szándékszik ő, Gottschalk, most a Szövetséggel szemben elfoglalni.

Gottschalk kijelenti, hogy megismétli a kilépésről tett nyilatkozatát, mivel a változások a mostani viszonyok között a Szövetség Szervezeti Szabályzatának átalakítását is megkívánják és az eddigi Szervezeti Szabályzat veszélyezteti személyes szabadságát; kijelenti azonban, hogy minden esetben, amikor a Szövetség óhajtaná az ő tevékenységét, a megadott feltétellel a legteljesebb mértékben rendelkezésre bocsátja tevékenységét.

H. Bürgers, elnök

Jos. Moll, titkár

3

Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[428]

Köln, július 7. A „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadóját, Korffot és főszerkesztőjét, Karl Marxot tegnap a vizsgálóbírói hivatalban kihallgatták; mindkettőt azzal vádolják, hogy megsértette, ill. rágalmazta az Anneke letartóztatásakor közreműködő zsandár urakat és Zweiffel főügyész urat. 4 órakor kezdődött a kihallgatás. Befejezése után, körülbelül 6 órakor, a vizsgálóbíró és *Hecker* államügyész elkísérték a vádlottakat a szerkesztőség helyiségébe, ahol egy rendőrbiztos bevonásával házkutatást tartottak, hogy az inkriminált cikk kéziratát és így annak szerzőjét megtalálják. Előkerült egy cédula ismeretlen kézírással, amely azonban nem a vád tárgyát képező cikk másolatát tartalmazta. Ezt a cédulát hozzácsatolták a *Marx és társai* elleni vádiratokhoz. Ezen utóbbi kifejezés szerint úgy látszik, hogy a szerkesztőséget en masse* akarják perbe fogni, habár Korff, a felelős kiadó, aki egyedül jegyzi az újságot, természetesen a törvényszéki felelősséget is magára vállalja.

* — egészében — *Szerk.*

4

A „Neue Rheinische Zeitung" törvényszéki üldöztetése[429]

Köln, július 22. Ma reggel a „Neue Rheinische Zeitung" főszerkesztője, Karl Marx ismét meg volt idézve a vizsgálóbíró elé, hogy az Anneke letartóztatásáról szóló inkriminált cikk miatt kihallgassák. Az újság felelős kiadóját, H. Korffot ezúttal nem idézték meg vele együtt.

5

[Közlemény a demokrata egyletek rajnai kerületi kongresszusának összehívásáról[430]]

Köln, augusztus 4. A frankfurti demokrata kongresszus[259] határozata alapján — amely Kölnt jelölte ki a porosz Rajna-tartományban székhelyül és az ottani demokrata egyleteket megbízta, hogy hívjanak össze kerületi kongresszust a demokrata pártnak a tartományban való megszervezésére — az itteni egyletek központi bizottsága[431] felhívja a Rajna-tartományban fennálló összes demokratikus irányzatú egyleteket, hogy nevezzenek ki küldötteket erre a kongresszusra, amely vasárnap, augusztus 13-án ül össze itt. A küldöttek a Stollwerk-féle helyiség felső termében jelentkezzenek.

A három kölni demokrata egylet központi bizottsága

Schneider II **Marx**
(A Demokrata Társaság nevében)

Moll **Schapper** **Becker** **Schützendorf**
(A Munkásegylet nevében) (A Munkások és Munkáltatók Egylete nevében)

Olyan pillanatban, amikor a hol itt, hol ott egybehívott „konstitucionalista" kongresszusok cégére alatt a reakció az egész államban seregszemlét tart és összevonja erőit, nem kell a demokratáknak részletesebben kifejtenünk az erélyes ellenintézkedések szükségességét. A demokratáknak pusztán élniök kell ugyanazokkal a szabadságokkal, amelyeknek az „Istennel a királyért és a hazáért" egylet és fiókegyletei örvendenek.

6

A „Neue Rheinische Zeitung" elleni törvényszéki üldözés[432]

Köln, augusztus 4. Az ügyészséggel való bonyodalmaink folytatódnak. Múlt hétfőn *Korff* felelős kiadó ismét meg volt idézve a vizsgálóbíró elé, tegnap pedig két szerkesztőnket, Dronkét és Engelst citálták be *tanúként*. Dronke egy időre távol van, Engels megjelent, de nem hallgatták ki eskü alatt, mert azt gyanítják, hogy a minap az irodánkban elkobzott cédulán az ő kézírása van, és így lehetséges, hogy őt is belekeverik a vádba.

Láthatólag az ügyészség nincs megelégedve azzal, hogy a kiadó [Gerant] szerepel felelős kiadóként. Bele kell vonni a főszerkesztőt, fel kell fedezni a kérdéses cikk szerzőjét, rá kell bírni a szerkesztőket, akik közül *bármelyik* lehet a kérdéses cikk szerzője, hogy *egymás ellen*, sőt, lehetőleg *önmaguk ellen* tanúskodjanak.

7

[A kölni Demokrata Társaság 1848 augusztus 11-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből[433]]

Az előző közgyűlés jegyzőkönyvének Marx ideiglenes elnök utasítására történt felolvasása és jóváhagyása után *Wolff* úr felolvassa a német nemzetgyűléshez Lengyelország felosztása miatt intézett tiltakozást, amelyet a közgyűlés örömmel üdvözöl és közfelkiáltással elfogad.

Rittinghausen úr számos okból vindikálja Marx úrnak az állampolgári jogot, amelyet a porosz kormány minapában elvitatott tőle. A legjobbnak tartja, hogy a kormányzatot holnap egy küldöttség e törvénytelen és szerfelett nevetséges lépés visszavonására késztesse, az esetben pedig, ha a kormányzat ezt nem akarná, intézzenek tiltakozást az ilyen eljárás miatt közvetlenül a miniszterhez. A tiltakozást, annak felolvasása után, elfogadják, és arra az esetre, ha nem vonatik vissza Marx polgárjogának megtagadása, ma este megkezdik az aláíratását.

Marx úr részletesebben is kifejti az ellene hozott jogtalan intézkedés okait, s megállapításait az egész gyűlés tetszésnyilvánítással találóknak ismeri el. A viszonyok, amelyek miatt a kormányzat a polgárjogot tőle megtagadta, tulajdonképp abban állnak, hogy korábban hasztalanul próbálták őt a kormányzat számára megnyerni.

Engels úr szóvátesz egy újabb, Schapper ellen foganatosított, fatális rendőrségi intézkedést, amely nevezettet kiutasítással fenyegeti. Taglalja a rendőrség túlkapását, miközben különösen hangsúlyozza, hogy Schappernek mint nassaui polgárnak mindenképpen joga van arra, hogy németnek tekintsék, és mint ilyen a frankfurti nemzetgyűlés határozata szerint a 38 német állam bármelyikében tartózkodhat.

Marx és Schapper ügyének a kormányzati prezidens és a rendőrfőnök előtti előadására és a szóbanforgó határozatok visszavonásának kieszközlésére küldöttként megválasztatnak a következők: Rittinghausen, Schneider és Bürgers.

Gladbach képviselő, akit megjelenésekor viharos tetszésnyilvánítással

üdvözölnek, a továbbiakban kifejti, hogy üdvösséget sem a berlini, sem a frankfurti gyűléstől nem lehet várni.

Engels úr hangsúlyozza, hogy éppen Gladbach mennyire kitűnt mindig szabadelvűségével, merészségével, különösen pedig erélyes tiltakozásával azon eljárás miatt, amelyben a schleswig-holsteinieket Spandauban részesítették. Erre háromszoros éljent kiáltanak Gladbach úrra . . .

8

[A kölni Demokrata Társaság tiltakozása Posennak a Német Szövetségbe való bekebelezése ellen[434]]

Koln, augusztus 12. A kölni *Demokrata Társaság* a következő tiltakozást nyújtotta be a nemzetgyűlésnek:

Magas Nemzetgyűlés!

A kölni Demokrata Társaság, megfontolván azt:

1. hogy a szabadságharcban álló Németország más nemzetiségeket nem elnyomni, hanem szabadságra és önállóságra való törekvésükben segíteni akar;
2. hogy Lengyelország szabaddá válása Németország számára létkérdés;
3. hogy a lengyeleket szabadságuktól és nemzeti önállóságuktól kétségtelenül ismételten megfosztotta három zsarnok;
4. hogy 1792 óta a reakciónak Lengyelország elleni merényletei és az ország felosztásai mindenkor egész Európa szabadsága ellen irányultak, és másrészt valahányszor a népek egy felszabadítása beköszöntött, Lengyelország helyreállítását is követelték;
5. hogy még az ötvenek választmánya[13] is felháborodással visszautasított a német nép nevében minden részvételt a Lengyelország ellen elkövetett galádságban, és világosan kimondta a német nép azon kötelességét, hogy közre kell működnie egy önálló Lengyelország felállításában;
6. hogy a márciusi forradalom után, a közvélemény által kényszerítve, még a porosz király is ünnepélyesen megígérte Posen átszervezését;
7. hogy ennek ellenére a frankfurti — igaz, közvetett választásokból keletkezett — nemzetgyűlés a f. é. július 27-i ülésén elhatározta Posen Nagyhercegség háromnegyedének a még nem is létező német birodalomba való bekebelezését, és ezáltal Lengyelország egy új

felosztásának és a szabadság ugyanazon megcsúfolásának bűnét követte el, mint a bécsi kongresszus és a német szövetségi gyűlés;

8. hogy azonban a német nép egészséges része nem akar részese lenni és nem lehet részese a lengyel nemzetiség eltiprásának, amely a reakció javát szolgálja és egy csoport porosz bürokratának, földbirtokosnak meg kalmárléleknek az érdekében áll;

a Társaság mai ülésén határozatba hozza:

hogy ünnepélyesen tiltakozik a német nemzetgyűlésnek Posen Nagyhercegségre vonatkozóan f. é. július 27-én hozott határozata ellen, s Németország, Lengyelország és egész Európa színe előtt ezennel erélyes óvást emel e bekebelezés ellen, amely a poroszországi, az oroszországi és az ausztriai reakciós pártnak kedvez csak.

A Demokrata Társaság
megbízásából
A Bizottság

9

A törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen[435]

Köln, augusztus 12. Újságunknak az ügyészséggel való érdekes kapcsolatai még mindig folytatódnak. Tegnap ismét meg volt idézve a vizsgálóbíró elé tanúként egyik szerkesztőnk, Ernst Dronke. Eskü alatti kihallgatást nem eszközöltek, mivel feljelentés történt, hogy Dronke az Anneke letartóztatása utáni estén annak feleségénél járt és feljegyzéseket készített a letartóztatásról. A tanú ama kérdésére, hogy ki ellen irányul a vád, a „Marx és társai" megjelölést úgy magyarázták, hogy Korff felelős kiadót csak esetlegesen, Karl Marx főszerkesztőt viszont az inkriminált cikk feltehető szerzőjeként óhajtják felelősségre vonni.

Dronke egyébként kijelentette, hogy nem tartja magát az igazmondásra kötelezettnek, mivel mint szerkesztőt esetleg bűnrészesnek tekinthetik a cikk szerzőségében, saját maga ellen pedig nem tesz vallomást.

10

[Tudósítások Marxnak a bécsi Demokrata Egyletben 1848 augusztus 28-án való fellépéséről[436]]

Bécs, augusztus 29. A Demokrata Egylet tegnapi összejövetelén arról tanácskoztak, hogy az Egylet Schwarzer miniszternek, vagyis inkább az egész Doblhoff-kormánynak a megdöntése végett a császárnál vagy pedig a birodalmi gyűlésnél tegyen-e lépéseket. Julius Fröbel úr és Marx úr vendégként jelen voltak, és mindketten részt vettek, különböző álláspontról, a vitában. — Julius Fröbel úr azon a nézeten volt, hogy az Egyletnek emiatt a császárhoz kell fordulnia, míg Marx úr azt állította, hogy a demokratikus elv a birodalmi gyűlésben leledzik. Itt senki sem csodálkozik azon, hogy a berlini „elméleti" úgynevezett demokraták gyakorlatilag a fejedelmekkel való „kiegyezésre" törekszenek.

Bécs, augusztus 30. A Demokrata Egylet e hó 28-i ülése napjaink történetének legérdekesebb és legfontosabb eseményeihez tartozik. A jelenlevő vendégek közül megemlítjük *Julius Fröbel* ismert politikai írót és *Karl Marx* urat, a „Neue Rheinische Zeitung" kiadóját; mindkét férfiú a sajátos sorsa révén vált jelentőssé. Mint írók is olyan meghatározott álláspontot foglalnak el, amely fontos Németország számára . . .

Marx úr úgy vélte, közömbös, hogy *ki* a miniszter, hiszen most itt is — mint Párizsban — a burzsoázia és a proletariátus közötti harcról van szó. Beszéde igen szellemes, éles és tanulságos volt . . .

11

[Tudósítások Marxnak az Első Bécsi Munkásegyletben 1848 augusztus 30-án mondott beszédéről[437]]

. . . Dr. Marx úr a munkásokról beszél, főként a külföldön élő német munkásokról. — A nemzeti műhelyek és a legutóbbi munkásforradalom Párizsban. Kijelenti, hogy a német munkások büszkék lehetnek arra, hogy a deportáltaknak egy jelentős csoportja honfitársuk. — A chartisták Angliában, azok legutóbbi megmozdulásai. Anglia és az európai munkások teljes emancipációja. Belgium.

Ifj. Dr. Stifft úr: A mai állapotokról. A munkások helyzete és jövője . . .

. . . Dr. Marx, a „[Neue] Rheinische Zeitung" szerkesztője üdvözli az Egyletet és megtiszteltetésnek veszi, hogy Bécsben is szólhat egy munkásegylet előtt, mint ezt már Párizsban, Londonban és Brüsszelben is tette . . .

12

[Tudósítás Marxnak az Első Bécsi Munkásegylet gyűlésén 1848 szeptember 2-án a bérmunkáról és tőkéről tartott előadásáról[438]]

... Dr. Marx úr hosszabb előadást tart a bérmunkáról és tőkéről. A bevezetésben azt mondja, hogy minden forradalom társadalmi forradalom. A tőke nem pénzből áll, hanem nyersanyagokból, termelési szerszámokból és létfenntartási termékekből, a bérmunka alkotja a tőkét a termelvényekkel szemben. Az az állítás, hogy a tőkésnek és a bérmunkásnak az érdeke ugyanaz, hamis. A munka megosztásával növekszik a munkások közötti konkurrencia, süllyed a bér; a gépi berendezés folytán azonban még inkább. A termelési költségek meghatározzák a munkabért. A civilizáció nem gyarapítja a munkások jólétét, hanem az ellenkező hatást éri el. Növekszenek az adók és a létszükségleti cikkek árai. — A szónok beszél még az alkalmazott orvoslásokról és azok elégtelenségéről, mint amilyen például Malthus túlnépesedési elmélete. Anglia szegényházai. Az ipari nevelés. A védővámoknak és adóknak az eltörlése. Végül kijelenti, hogy a viszonyoknak meg kell javulniok, mert a munkásokat nem mind használják fel munkásként, hanem részben eltartják őket ...

13

[A „Neue Rheinische Zeitung" cáfolata a „Breslauer Zeitung" 1848 augusztus 29-i berlini tudósítására]

Cáfolat[439]

A „Breslauer Zeitung"[413] a 201. számában azt íratja magának Berlinből, hogy Schnapphahnski lovag[440] megszerezte a „Neue Rheinische Zeitung" egy csomó részvényét, és azért szűntek meg a róla szóló tárcacikkek, mert lehetetlen, hogy egy újság a saját részvényesei ellen polemizáljon. Az állítólag demokrata „Düsseldorfer Zeitung" indíttatva érezte magát, hogy ezt a ráfogást a maga hasábjain átvegye. Ám fecsegjenek Berlinben, amit akarnak, de egy *sziléziai* újságnak tudnia kellett, hogy ez az állítás hazugság volt és miért volt az. Az álnok ráfogás azonban sajnos túl későn jön. A „Neue Rheinische Zeitung" 92. száma, amely jóval a „Breslauer Zeitung" 201. számának ideérkezése előtt jelent meg, már tartalmazza az említett tárcák folytatását. Egyébként a „Neue Rheinische Zeitung" pártlap, és immár elégséges bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy nem megvásárolható.

A „Neue Rheinische Zeitung"
felelős kiadói

14

A „Neue Rheinische Zeitung" törvényszéki üldöztetése[441]

Köln, szeptember 5. Tegnap ismét a vizsgálóbíró elé volt idézve a Marx és társai elleni vizsgálat ügyében szerkesztőink egyike, *Friedrich Engels*, ám ezúttal nem tanúként, hanem vádlott-társként. Az előzetes vizsgálat le van zárva, és ha az ügyészség nem tesz további indítványokat, akkor a vádtanácsnak hamarosan döntenie kell, hogy Marx, Engels és Korff megjelenjék-e az esküdtek előtt Zweiffel főügyész úr és a hat zsandár úr megsértése, ill. megrágalmazása miatt.

15

Népgyűlés és Biztonsági Bizottság[442]

Köln, szeptember 14. Visszatérünk a tegnapi népgyűlésre és annak eredményeire, mivel ezek városunkban meglehetősen nagy feltűnést keltettek.

A népgyűlést nem sokkal 12 óra után nyitotta meg a Frankenplatzon W. Wolff úr, aki röviden ismertette az egybehívás célját és elnöknek H. Bürgers urat javasolta. Bürgers úr, akit közfelkiáltással elfogadtak, fellépett az emelvényre és megint Wolff úrnak adott szót, aki most azt javasolta, hogy alakítsanak egy Biztonsági Bizottságot Köln népessége azon részének képviseleteként, amely a fennálló törvényes hatóságokban nincsen képviselve. F. Engels úr támogatta a javaslatot, úgyszintén H. Becker és E. Dronke úr is. A javaslatot a legalább 5000—6000 főnyi gyűlés viharos tetszésnyilvánítással és mindössze öt szavazat ellenében elfogadta, miután ismételt felszólításra a javaslat egyetlen ellenzője sem jelentkezett szólásra. Majd a Bizottság tagjait 30-ban állapították meg és ezt a 30-at megválasztották.[443] Mivel ezek között van a két letartóztatott is — Gottschalk és Anneke —, ezért helyettük még két helyettest választottak.

Ezután F. Engels úr javasolta, intézzék a következő feliratot a berlini gyűléshez:

A porosz alkotmányban való kiegyezésre összehívott gyűlésnek, Berlinben.

Köln alulírott polgárai,

megfontolván:

hogy a porosz alkotmányban való kiegyezésre összehívott gyűlés arra kötelezte a kormányt, hogy az augusztus 9-én határozatba hozott, a tisztek reakciós törekvéseire vonatkozó rendeletet az ország megnyugtatása, úgyszintén a gyűléssel való szakítás elkerülése végett minden további nélkül kiadassa;

hogy az Auerswald—Hansemann-kormány e határozat következtében

lemondott, s a király egy új kormány megalakításával Beckerathot, az éppen megbukott birodalmi minisztert bízta meg;
hogy Beckerath úr semmiképpen sem nyújtja a szükséges biztosítékokat a gyűlés határozatának kivitelezésére, ellenkezőleg, e férfiú ismert ellenforradalmi érzülete folytán még a gyűlés feloszlatásának kísérlete is várható;
hogy egy olyan gyűlés, amelyet a nép választott azért, hogy az alkotmányban való kiegyezést hozzon létre király és nép között, egyoldalúan nem oszlatható fel, mert különben a korona nem a gyűlés mellett, hanem *felette* állna;
hogy a gyűlés feloszlatása tehát államcsíny lenne;
felszólítják a gyűlést, hogy
a gyűlés feloszlatásának kísérlete esetén tegye meg kötelességét és tartson ki még a szuronyok erejével szemben is.

Ezt a feliratot egyhangúlag elfogadták, majd a gyűlést berekesztették.

Jóllehet a tér magasabban fekvő részein a Polgáregylet[83] számos küldötte állt, és jóllehet mondják, hogy több ismert „üvöltő"[26] minden tőle telhetőt megtett, hogy pénzzel és jószóval botránycsinálókat nyerjen meg, jóllehet továbbá a polgári ruhát öltött rendőrség meglehetősen nagy számban volt képviselve, a gyűlésnek mégis elég érzéke volt ahhoz, hogy minden rendzavarást elfojtson.

Időközben a polgárőrség-parancsnok urak a városházán ültek és azon tanakodtak, hogy mi a teendő, mivel — vélték egyesek — mindenképpen zavargások lesznek. A tanácskozás közepette feltárult az ajtó, és a Polgáregylet vezetői rontottak be azzal a kijelentéssel, hogy a Biztonsági Bizottság az első lépés a forradalomhoz, hogy Köln veszélyben van, hogy a vörös köztársaság proklamálása küszöbön áll, és ha a polgárőrség egymagában nem lenne elegendő a rend fenntartására, akkor a *Polgáregylet életével és vérével von Wittgenstein úr rendelkezésére* áll! Von Wittgenstein úr volt oly bölcs, hogy ezt a felkínálkozást visszautasítsa és polgárőrséget se hívjon fegyverbe. A következmények megmutatták, milyen igaza volt ezúttal a polgárőrségnek.

Nem elégedvén meg ezzel, a Polgáregylet urai még a népgyűlés tartama alatt egy „Tiltakozás"-t ragasztattak ki, amelyet alant közlünk. A tiltakozás, amely *nem volt aláírva*, öt percen belül mindenhonnan nyomtalanul eltűnt. Estefelé ismét megjelent vastagbetűs röplapként, a „Kölnische Zeitung" nyomdájában nyomtatva és e lap előfizetőinek kiosztva. Ezúttal a következő mulattató bevezetése volt:

Köln, 1848 szeptember 13.

Az úgynevezett demokraták ki akarják aknázni a frankfurti és a berlini gyűlés legutóbbi határozatai által keltett izgalmat, hogy visszanyerjék az egyre inkább elvesztett talajt és mindenáron konfliktust idézzenek elő. Evégett az e hó 11-én itt Kölnben katonaság és polgárok között előfordult súrlódást[444] is tervszerű túlzással mértéktelenül fontosnak és veszélyesnek tüntetik fel és bűnös célokra kihasználják. Sőt, ma reggel egy falragasszal 12 órára népgyűlést hívtak össze szabad ég alatt, és ez a gyűlés felkiáltással valóban megválasztotta Biztonsági Bizottságként az előterjesztett jegyzékben szereplő, előre javaslatba hozott és megbeszélt személyeket.

Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy senkinek sem szabad elismernie az ilyen, egy véletlenül összegyűlt néptömegből kikerült, a fennálló autoritás megkerülésével kikiáltott hatóságot, s hogy e Bizottság tagjai, ha mint ilyenek cselekedni merészkednek, azonnal a törvény hatálya alá esnek. Mindazonáltal jobb bűnöket megakadályozni, mint büntetni akkor, amikor talán nagy áldozatokkal már véghezvitték őket.

Ezért kötelességünk minden polgárt óvni és a fennálló veszélyre figyelmeztetni.

Evégett bocsáttatott ki a következő, felhívással egybekötött tiltakozás:

Tiltakozás

Egy Biztonsági Bizottság megalakítása az első lépés a

forradalomhoz.

Aki igazi szabadságot és rendet akar, felszólíttatik, hogy minden erővel támogassa a fennálló autoritásokat, szálljon szembe egy kisebbség büntetendő törekvéseivel, és tiltakozzék egy Biztonsági Bizottság megalakítása ellen.

Felszólíttatnak kiváltképp az összes polgárőrök, hogy kötelességüket teljesítsék, a törvényt és a rendet minden erővel védelmezzék. A katonaság részéről fenyegető állítólagos veszély ki van küszöbölve, és a valódi veszélyt egy Biztonsági Bizottság megalakítása hozza magával.

A kölni Polgáregylet vezetőségének több tagja

A Biztonsági Bizottság tegnap este megalakult, és mindenekelőtt tudomásul vette ezt a mulatságos tiltakozást, ami bizonyára megnyugtatja a Polgáregylet urait. A Bizottság megválasztotta elnökét, titkárát és a végre-

hajtó bizottság három tagját, továbbá határozatot hozott a kormányzati prezidenshez, a parancsnoksághoz, a városi tanácshoz és a polgárőrség parancsnokságához intézendő átiratról, amelyben ezeket a hatóságokat értesíti megalakulásáról és kijelenti nekik, hogy minden törvényes eszközzel, lehetőleg a hatóságokkal egyetértésben fogja betölteni feladatát: fenntartani a nyugalmat, de egyúttal őrködni a népjogok betartásán. Továbbá határozatot hozott, hogy minderről egy falragaszon nyilatkozik Köln lakosainak. Mindkét iratot holnap közöljük.

Ma reggel már némiképp megnyugodtak a kedélyek. Az emberek nevetnek a tegnapi félelmen, amely a Bizottságban egy ideiglenes kormányt, egy comité de salut public-et*, a vörös köztársaságért való összeesküvést, egyszóval mindenfélét látott, csak azt nem, ami valóban: egy a nép által közvetlenül és nyilvánosan megválasztott *bizottságot*, amely azt tűzi ki feladatául, hogy a népességnek a törvényes hatóságokban nem képviselt részét képviselje, amely csakis törvényes úton jár el, és amelynek eszébe sem jut bármily más autoritásra igényt tartani, mint arra az erkölcsi befolyásra, amelyre a szabad egyesülési jog, a törvények és választóinak bizalma módot adnak neki.

* — közjóléti bizottságot[370] — *Szerk.*

16

Népgyűlés Worringenben[445]

Köln, szeptember 18. Tegnap Worringen mellett nagy népgyűlés volt. Kölnből a Rajnán öt vagy hat nagy rajnai bárka úszott le, mindegyik néhány száz emberrel, elöl a vörös zászlóval. Neussből, Düsseldorfból, Krefeldből, Hitdorfból, Frechenből és Rheindorfból többé-kevésbé nagylétszámú küldöttségek voltak jelen. A gyűlés, amelyet egy Rajna-menti réten tartottak, legalább 6000—8000 embert számlált.

Karl *Schappert*, Kölnből, nevezték ki elnöknek, Friedrich *Engelst*, Kölnből, titkárnak. Az elnök kérdésére az egész gyűlés egy szavazat ellenében a köztársaság mellett, mégpedig a demokratikus-szociális, a *vörös köztársaság* mellett nyilatkozott.

A kölni Ernst *Dronke* javaslatára a worringeni gyűlés is egyhangúlag elfogadta ugyanazt a feliratot a berlini gyűléshez, amelyet múlt szerdán Kölnben a Frankenplatzon hoztak határozatba (amely a gyűlést felszólította arra, hogy feloszlatása esetén ne engedjen még a szuronyok erejének se).

A kölni Joseph *Moll* javaslatára *elismerték* a Kölnben nyilvános népgyűlésen megválasztott Biztonsági Bizottságot, és azt a gyűlés egyik részvevőjének indítványára háromszoros éljenzésben részesítették.

A kölni Friedrich *Engels* javaslatára egyhangúlag határozatba hozták a következő feliratot:

A német nemzetgyűlésnek, Frankfurtban.

Az itt egybegyűlt német birodalmi állampolgárok ezennel kijelentik: Hogy ők, ha a porosz kormánynak a nemzetgyűlés és a központi hatalom határozataival való szembeszegülése folytán konfliktus keletkeznék Poroszország és Németország között, életükkel és vérükkel Németország mellé fognak állni.

Worringen, 1848 szeptember 17.

A hitdorfi Schultes indítványára határozatba hozták, hogy a „Kölnische Zeitung"[114] nem képviseli a Rajna-tartomány érdekeit.

Beszélt még ezenkívül W. *Wolff* Kölnből, F. *Lassalle* Düsseldorfból, *Esser* Neussból, *Weyll, Wachter, Becker* és *Reichhelm* Kölnből, *Wallraf* Frechenből, *Müller*, a worringeni Munkásegylet tagja, *Leven* Rheindorfból, *Imandt* Krefeldből. Az ülés a New York-i Albert* *Brisbane-nek*, a demokrata-szocialista „New York Tribune"[446] ismert szerkesztőjének rövid felszólalásával ért véget.

Az ülés folyamán biztos forrásból közölték, hogy tervbe van véve, „hogy kedden újra bevonultatják Kölnbe a 27-eseket, az ezred többi zászlóalját ugyancsak odavonultatják, a katonákat a polgárokkal való viszályokra késztetik, ebből az alkalomból a várost ostromállapotban levőnek nyilvánítják, a polgárőrséget lefegyverzik, s egyszóval mainzi módra bánnak velünk".

Arra az esetre, ha e hír valóban megalapozott lenne, ha összeütközésre kerülne sor, a környék jelenlevő lakosai megígérték segítségüket a kölnieknek. Valóban a worringeniek csak felhívásra várnak, hogy megjelenjenek.

Ez Wittgenstein ex-polgárőrség-parancsnok úrnak szól, tudomásulvétel végett.

---

* *A „Neue Rheinische Zeitung"-ban:* Henry — *Szerk.*

17

[A kölni népgyűlés határozata a frankfurti felkeléssel kapcsolatban[447]]

Utánnyomás kéretik!

PROKLAMÁCIÓ!

A szeptember 20-án Kölnben egy népgyűlésen egybegyűlt birodalmi állampolgárok

megfontolván,

hogy a frankfurti nemzetgyűlés 16-i határozata, mely a Dániával való becstelen fegyverszünetet jóváhagyja, árulás a német nép és a német fegyvereknek a becsülete ellen,

kijelentik:

1. cikkely. A frankfurti úgynevezett nemzetgyűlés tagjai — azok kivételével, akik a népnek kijelentették, hogy hajlandók kilépni onnan — népárulók;

2. cikkely. A frankfurti barikádharcosok jól szolgálták a hazát.

Ez a proklamáció falragaszok útján és a sajtó útján, ahogy csak lehetséges, terjesztendő.

A felkelők és családjaik támogatására szolgáló hozzájárulásokat a „Neue Rheinische Zeitung" kiadóhivatala átvesz.

18

[A „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadóinak közleménye a lap betiltásáról[448]]

TISZTELT ELŐFIZETŐINKHEZ!

A Kölnben bekövetkezett ostromállapot folytán, amikor is a toll alárendeltetik a kardnak, a

„NEUE RHEINISCHE ZEITUNG"

megjelenését betiltották, és a lap egyelőre nem tud eleget tenni a tisztelt előfizetők iránti kötelezettségeinek.

Remélni merjük azonban, hogy a kivételes állapot már csak néhány napig fog tartani, és majd október hó folyamán lapunkat *megnagyobbított formátumban, új, erőteljes eszközök* támogatásával annál pontosabban juttathatjuk el előfizetőinkhez, mivel rövidesen a nyomást egy új gyorssajtógéppel fogjuk eszközöltetni.

Köln, 1848 szeptember 28.

A FELELŐS KIADÓK

19

Előfizetési felhívás a „Neue Rheinische Zeitung"-ra[449]

A **„Neue Rheinische Zeitung"**, amelyet a fegyveres reakció Köln városának ostromállapota idején néhány napra a legfelelőtlenebb módon elfojtott, most, miután ez az állapot a mai napon megszűnt, **újból képviselni fogja erélyesen és higgadtan az egész nép demokratikus érdekeit. Ez éppen most annál szükségesebb, mert mindnyájan láttuk, hogy micsoda arcátlan kíméletlenséggel lépett fel az utóbbi időben a fegyveres reakció a nép joggal kivívott szabadságai ellen.** Amidőn ezzel a közleménnyel fordulunk a demokrácia híveihez, minél nagyobb számú előfizetésre szólítjuk fel őket a most kezdődő 4. negyedévre, mivel az amúgy is sokfelől ellenségeskedésnek kitett demokrata lapoknak **kiváltképpen szükségük van híveik élénk részvételére.**

Előfizetési díj Kölnben negyedévenként 1 tallér, 15 ezüstgaras. Poroszországban, Kölnön kívül, 1 tallér, 24 ezüstgaras, 6 pfennig. Poroszországon kívül a külföldi újságportó hozzáadásával.

Hirdetések: a négyhasábos petit-sor vagy az annak megfelelő terjedelem 1 ezüstgaras, 6 pfennig.

Köln, 1848 október 3.

H. Korff,
a „Neue Rheinische Zeitung"
felelős kiadója

20

[Körözőlevél Friedrich Engels és Heinrich Bürgers ellen[450]]

Körözőlevél. Az alant leírt személyek szökéssel kivonták magukat a büntetőtörvénykönyv 87., 91. és 102. cikkelyének hatálya alá eső bűntények miatt folyamatba tett vizsgálat alól. A helybeli vizsgálóbíró által kibocsátott előállítási parancs alapján felkérem ezért az összes illetékes hatóságokat és hivatalnokokat, hogy nyomozzanak nevezettek után, s megtalálásuk esetén őket letartóztassák és hozzám előállítsák.

Köln, 1848 október 3.

A főügyész helyett:
Hecker
államügyész

Személyleírás. I. Név: *Joh. Heinr. Gerhard Bürgers* .....
.....

II. Név: *Friedrich Engels*; rend: kereskedő; születési és lakhely: Barmen; vallás: evangélikus; kor: 27 év; magasság: 5 láb 8 hüvelyk; haj és szemöldök: sötétszőke; homlok: rendes; szem: szürke; orr és száj: arányos; fogazat: jó; szakáll: barna; áll és arc: ovális; arcszín: egészséges; testalkat: karcsú.

21

[A „Neue Rheinische Zeitung" cikke Engelsnek és Dronkénak Belgiumból való kiutasításáról és a kölni rendőrség „feketelistájáról"[451]]

Köln, október 13. Egy igen jól értesült barátunk írja *Brüsszelből*: „*Engelst* és *Dronkét* csak azért tartóztatták le és transzportálták rabszállító kocsiban a határon túlra, mert elég elővigyázatlanul megnevezték magukat. Egy kölni munkás, *Schmitz*, aki — úgy mondják — közreműködött Wachter kiszabadításánál, ugyanebben a sorsban osztozott. A brüsszeli rendőrségnek egy hosszú listája volt ugyanis azokról, akik Kölnből elmenekültek. Így a belga rendőrség Schmitznek Wachter kiszabadításában való állítólagos részvételéről is pontosan értesülve volt."

Esetleg *Geiger* megbízott rendőrfőnök úrnak tudomása van arról, hogy ki a szerzője és az elküldője ennek a feketelistának? . . .

22

[A kölni Munkásegylet 1848 október 16-i bizottsági ülésének jegyzőkönyvéből: Marx beszéde az elnökség átvétele és a bécsi események alkalmából[452]]

Az ideiglenes elnök, Röser polgártárs bejelentette, hogy dr. Marx engedett az Egylet által hozzá menesztett küldöttség kérésének, hogy álljon Egyletünk élére, felkéri őt ezért, hogy foglalja el helyét.

Dr. Marx: Helyzete Kölnben kényes. A felelet, amelyet Kühlwetter ex-minisztertől visszahonosítási kérelmére kapott, burkolt kiutasítási parancsként hangzik. Ezellen persze tiltakozást fog benyújtani a nemzetgyűléshez. Másfelől egy állítólagos sajtóvétség miatt az esküdtek elé van utalva. Ezenfelül a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőbizottságának időleges szétrobbantása következtében túl van halmozva munkával. Mindazonáltal ideiglenesen, dr. Gottschalk szabadonbocsátásáig kész teljesíteni a munkások kívánságát. A kormánynak és a burzsoáziának meg kell győződniök arról, hogy üldözéseik ellenére mindig akadnak olyan emberek, akik készek a munkások rendelkezésére állni.

Dr. Marx ezután részletesebben beszél a külföldön élő német munkások forradalmi tevékenységéről és végül kiemeli, hogy milyen kiváló szerepet visznek a munkások a legújabb bécsi forradalomban. Ezért javasol egy üzenetet a bécsi Munkásegylethez. (Közfelkiáltással elfogadva.) . . .

Az elnök javaslata (az ügyrendet illetően) az volt, hogy az első órában a társaság érdekében (azaz annak belső és külső ügyeiről), a második órában szociális és politikai kérdésekről folytassanak vitát, s hogy az ülést fél 9-kor nyissák meg. (Elfogadva.) . . .

23

[A kölni Munkásegylet 1848 október 22-én Marx elnökletével tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből[453]]

Dr. *Marx* elnök megnyitja az ülést, néhány megjegyzést téve a közvetett választás rendszeréről.

Röser polgártárs: Felhívást kaptunk, hogy képviseltessük magunkat a f. hó 26-án Berlinben tartandó demokrata kongresszuson[409]. Itt azonban az a kérdés merül fel, hogy a Munkásegylet külön, vagy pedig a Demokrata Egylettel közösen küldjön-e valakit. Az Egylet legutóbbi bizottsági ülése az előbbi mellett, ti. az önálló cselekvés mellett döntött, ámde ezt a gyűlésnek még jóvá kell hagynia, és elfogadásánál a költségkérdés figyelembe vétele is lényeges. Ezért a következő javaslatot teszem:

Hogy mi külön válasszunk egy küldöttet és a költségek fedezésére önkéntes hozzájárulást rójunk ki magunkra.

A javaslatot elfogadják és hozzájárulási minimumként 1 ezüstgarast állapítanak meg . . .

A berlini kongresszusra küldöttnek Beust polgártársat javasolják és választják meg.

Dr. Marx elnököt és Röser polgártárs alelnököt e minőségükben a gyűlés megerősíti . . .

24

[Marx a bécsi eseményekről a kölni Munkásegylet 1848 november 6-i bizottsági ülésén[454]]

... Dr. Marx elnök röviden ismerteti a bécsi eseményeket, és főként azt hangsúlyozza, hogy csakis az ottani burzsoázia többbrendbeli árulása tehette lehetővé Windischgrätznek a város bevételét ...

FÜGGELÉK

Jegyzetek*

[1] „A Kommunista Párt követelései Németországban"-t Marx és Engels 1848 márc. 21. és 29. között, közvetlenül a német forradalom kitörése után írta Párizsban, a Kommunisták Szövetsége programjaként. 1848 március végén röplap formájában nyomatták ki, amelyet átadtak a Kommunisták Szövetsége Németországba visszatérő tagjainak, április elején pedig a következő demokrata lapokban jelent meg: „Berliner Zeitungshalle", „Mannheimer Abendzeitung", „Trier'sche Zeitung" és „Deutsche Allgemeine Zeitung". Szept. 10. előtt újranyomták Kölnben röplapként, s a kölni Munkásegylet (v. ö. 389. jegyz.) tagjai a Rajna-tartomány számos városában terjesztették. Néhány jelentéktelen stiláris változtatástól eltekintve, e röplap szövege csak a 10. pontban különbözik a március—áprilisban közzétett szövegtől (v. ö. 1—2. old.). — 1848 októberében a második demokrata kongresszuson (v. ö. 409. jegyz.) a kölni Munkásegylet küldötte a „Követelések"-en alapuló programra tett javaslatot. Novemberben és decemberben a kölni Munkásegylet ülésein megvitatták a „Követelések" egyes pontjait, főként az 1. és 4. pontot. — 1848 végén a „Követelések" Lipcsében Weller kiadásában egy politikai röplapgyűjteményben is megjelent rövidített formában. — *1*

[2] Marxnak és Engelsnek Cabet-hoz írt levelét és a hozzácsatolt nyilatkozatot a kézirat fotokópiája alapján közöljük, amelyet a montreuili (Franciaország) Történelmi Múzeum bocsátott a moszkvai Marxizmus—Leninizmus Intézet rendelkezésére. A levél és a nyilatkozat Engels kézírása, s ezért feltehető, hogy 1848 március végén, Engelsnek Párizsba való megérkezése után íródott. Ez idő tájt Marx, Engels és a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének más tagjai harcoltak a Német Demokrata Társaság ellen, amelynek vezetői, Herwegh és Bornstedt, Franciaországban megszervezett fegyveres légióval akarták kivívni a köztársaságot Németországban. A Kommunisták Szövetsége vezetőinek kezdeményezésére 1848 március elején megalakult Párizsban a Német Munkások Klubja, amelynek alapszabályát Marx dolgozta ki (v. ö. 4. köt. 544. old.). — *3*

[3] „Le Populaire de 1841" — az ikáriai kommunisták lapja, 1841-től 1852-ig jelent meg Párizsban, 1849-ig Cabet szerkesztette. Utódja volt az ugyancsak Cabet által 1833-tól 1835-ig kiadott „Le Populaire" c. radikális hetilapnak. — *3 272*

[4] Marx levele 1848 jún. 29-én jelent meg az „Albá"-ban a következő szerkesztőségi bevezetéssel: „Közöljük az alanti, Kölnből kapott levelet, hogy megmutassuk, milyen érzésekkel viseltetnek a nemesszívű németek Itália iránt, és milyen forrón kívánják, hogy testvéri kötelékek szövődjenek az olasz és a német nép között, amelyeket az európai zsarnokok egymás ellen uszítottak." Az „Alba" válaszlevelének egy részét közli a

---

* Csak azokhoz a nevekhez, művekhez stb. adtunk jegyzetet, amelyekről a mutató egymagában nem adna kellő tájékoztatást. A jegyzettel nem magyarázott nevek és művek közvetlenül a mutatóban keresendők, ugyanígy a jegyzetekben említett személyek és források részletesebb adatai is.

„Német külpolitika" c. cikk (v. ö. 144. old.). — „L'Alba. Giornale politico-letterario" — olasz demokrata újság, 1847-től 1849-ig jelent meg Firenzében, Lafarina szerkesztésében. — *5*

[5] „Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie" — 1848 jún. 1-től 1849 máj. 19-ig Kölnben megjelenő német napilap. — Marx és Engels nyomban az emigrációból való visszatértük után előkészítették egy nagy, forradalmi napilap megjelenését. Tartózkodási helyükül Kölnt választották, Németország egyik legfejlettebb területének, a Rajnatartománynak a székhelyét, ahol ezenfelül a Code Napoléon (v. ö. 98. jegyz.) nagyobb sajtószabadságot biztosított. — A lap a Marx által szerkesztett 1842—43-as „Rheinische Zeitung" (v. ö. 207. jegyz.) forradalmi hagyományaihoz kapcsolódott. Az új lap egyes demokratáknak és kommunistáknak (Bürgers, Hess stb.) az ellenállásával szemben jött létre, mert ezek ugyanezzel a címmel helyi kölni újságot akartak kiadni. — Áprilisban és májusban Marx és Engels elhelyezték az újságrészvényeket, kiválasztották a tudósítókat és kapcsolatot létesítettek más országok demokrata lapjaival. Ezzel egyidejűleg munkatársaik több német városban megpróbálták kialakítani a Kommunisták Szövetsége csoportjait, de ez a német munkások szervezetlensége és politikai iskolázatlansága folytán nem sikerült. Ez szabta meg aztán a „Neue Rheinische Zeitung" irányvonalát is, amely „Organ der Demokratie" alcímmel jelent meg. — A lap, hogy olvasóit gyorsan és jól tájékoztassa, gyakran kétszer is megjelent napjában. Ha a négy nyomtatott oldal nem volt elég, mellékletet csatoltak hozzá, fontos új híreknél pedig különmellékletet és különkiadást adtak ki. A vezércikkeket rendszerint Marx és Engels írta, „*Köln" vagy „**Köln" jelzéssel. Mivel Marxot az első hónapokban erősen igénybe vette a lap irányítása és szervezése, ebben az időben a vezércikkek többségét Engels írta. Marx és Engels egyes szerkesztőségi cikkei — * jelzéssel — olykor a különböző országokról szóló tudósítások között is megjelentek. — Mindegyik szerkesztő meghatározott területtel foglalkozott. Engels írta a kritikai cikkeket a berlini és a frankfurti nemzetgyűlésről, ő számolt be a cseh, a lengyel és az olasz nemzeti felszabadító mozgalmakról, a dán—porosz háborúról, a magyarországi forradalmi harcokról és 1848 novemberétől 1849 januárjáig Svájcról. Wilhelm Wolff írta a német forradalom agrárkérdéseivel és főként a sziléziai parasztmozgalommal foglalkozó cikkeket, s ő vezette egy részét az „Aus dem Reich" (A birodalomból) c. rovatnak. Ernst Dronke egy ideig a „Neue Rheinische Zeitung" majna-frankfurti tudósítójaként dolgozott; írt néhány cikket Lengyelországról és Itáliáról is. Ferdinand Wolff hosszabb ideig mint párizsi tudósító működött. Heinrich Bürgers közreműködése mindössze egy cikkre szorítkozott (v. ö. 25. jegyz.). Georg Weerth volt a tárcák szerzője. Ferdinand Freiligrath 1848 októberében lépett be a szerkesztőségbe és forradalmi költeményeit tette közzé a lapban. — A polgári részvényesek nagy része mindjárt az újság harcos hangú első száma után visszavonult, amikor pedig a „Neue Rheinische Zeitung" a párizsi júniusi felkelés folyamán nyíltan állást foglalt a proletariátus ügye mellett, a még megmaradt részvényesek többsége is megvonta támogatását. A hatóságok megtagadták Marxtól a porosz állampolgárságot; az újság szerkesztői ellen sorozatos eljárásokat indítottak. 1848 szeptemberében a kölni ostromállapot kihirdetésekor betiltották a demokrata lapokat, köztük a „Neue Rheinische Zeitung"-ot is. Engels, Dronke és Ferdinand Wolff, akiket letartóztatás fenyegetett, ideiglenesen elhagyták Kölnt. Az ostromállapot megszüntetése után a „Neue Rheinische Zeitung" okt. 12-től ismét megjelenhetett. Ehhez azonban Marxnak óriási szervezeti és pénzügyi nehézségeket kellett legyűrnie, s egészen 1849 januárjáig a munka legnagyobb része Marxot terhelte. A poroszországi ellenforradalmi fordulat után még fokozódott a lap szerkesztőinek üldözése, de 1849 februárjában az esküdtszék felmentő ítéletet hoz a Marx, Engels és mások ellen indított perekben. 1849 májusában, amikor az ellenforradalom általános támadásba lendült, a Marx és a többi szerkesztő ellen indított eljárások a szerkesztőséget a lap megszüntetésére kényszerítették. A „Neue Rheinische Zeitung" utolsó (1849 máj. 19. (301.)) száma, amely vörös nyomással jelent meg, búcsúfelhívást

intézett Köln munkásaihoz, s ebben a szerkesztők kijelentették, hogy „utolsó szavuk mindig és mindenütt ez lesz: *a munkásosztály felszabadítása!*" — *7*

[6] Az ún. szeptemberi törvényeket 1835 szeptemberében bocsátotta ki a francia kormány a Lajos Fülöp ellen 1835 júl. 28-án elkövetett merényletre hivatkozva; ezek a törvények korlátozták az esküdtbíróságok tevékenységét és szigorú rendszabályokat vezettek be a sajtó ellen (az időszaki sajtótermékek óvadékának felemelése, börtön és magas pénzbüntetések a tulajdon és a fennálló államrend ellen irányuló közlemények szerzőire). — *7 145 148 226*

[7] Az 1848 jún. 1. és szept. 26. közötti időben a fontosabb politikai cikkek többsége Engelstől származik. Így többek között Engels a szerzője a frankfurti német nemzetgyűléssel foglalkozó cikkeknek is. V. ö. Engelsnek 1884-ben írt tanulmányát: „Marx és a »Neue Rheinische Zeitung«". — *8 51 89 142*

[8] A frankfurti német nemzetgyűlésbe a különböző német államokban 589 képviselőt választottak; 1848 máj. 18-án a megnyitásra 384 képviselő gyűlt egybe a Szent Pál templomban. A képviselők között 122 közigazgatási tisztviselő, 95 igazságügyi tisztviselő, 103 tudós, 81 ügyvéd, 21 lelkész, 17 gyáros és kereskedő, 15 orvos, 12 tiszt, 40 földbirtokos volt, munkás és kisparaszt egy sem. — A frankfurti nemzetgyűlés tanácskozásairól szóló cikkeikben Marx és Engels a nemzetgyűlés gyorsírói jelentéseit használták fel (v. ö. „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main"). — *8 89 304*

[9] Raveaux a frankfurti nemzetgyűlés máj. 19-i ülésén javaslatot tett, hogy azoknak a porosz képviselőknek, akiket egyidejűleg a berlini és a frankfurti gyűlésbe is beválasztottak, joguk legyen mindkét mandátum elfogadására. Auerswald porosz belügyminiszter 1848 máj. 22-i leirata (v. ö. 11. old.) ugyanebben az értelemben nyilatkozott. — *8*

[10] V. ö. Fiat justitia, pereat mundus! (Legyen meg az igazság, vesszen a világ!) — állítólag I. Ferdinánd császár jelmondata. — *9*

[11] Korlátolt alattvalói értelem — von Rochow porosz belügyminiszter Németországszerte közismertté lett mondása; Rochownak egy 1838 jan. 15-i rendeletében ugyanis ez áll: „Nem illő, hogy az alattvaló az államfő cselekedeteit a maga korlátolt belátásának mércéjéhez szabja." — *9 22*

[12] Munkásegylet — Marx, Engels és harcostársaik a német forradalom kitörése után a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének intenciójára Németország több városában alakítottak munkásegyletet (v. ö. még 389. jegyz.). — *10*

[13] Az előparlament, amely 1848 márc. 31-től ápr. 4-ig ülésezett Majna-Frankfurtban, a német államok olyan képviselőiből állt, akik — a szövetségi gyűlés (v. ö. 50. jegyz.) összetételével ellentétben — vagy a fennálló rendi gyűlések tagjai, vagy pedig valamely egyesület, ill. népgyűlés küldöttei voltak. Az előparlament részvevőinek túlnyomó többsége az alkotmányos monarchista irányzathoz tartozott. Az előparlament határozatot hozott egy össznémet nemzetgyűlés egybehívásáról és kidolgozta a „német nép alapjogainak és követeléseinek" tervezetét, amely meghirdetett ugyan egyes polgári szabadságjogokat, de az akkori Németország félfeudális, abszolutista államrendjéhez nem nyúlt. — Az előparlament nem volt hajlandó magát permanensnek nyilvánítani, hanem 1848 áprilisában megválasztotta saját kebeléből az ötvenek választmányát, amely a szövetségi gyűléssel való kiegyezést kereste. A többségében polgári liberálisokból álló ötvenek választmánya a nemzetgyűlés összeültéig működött. — *10 209 281 367 471*

[14] A szövetségi gyűlés tizenhét „bizalmi férfiúja", akik a német államok kormányait képviselték, 1848 márc. 30-tól máj. 8-ig ülésezett Majna-Frankfurtban és egy alkotmányos monarchista szellemű birodalmi alkotmánytervezetet dolgozott ki. — *10*

[15] A gyorsírói jelentésben: hogy a kormányzatok *helyett*: hogy az illetékes hatóságok. — *10*

[16] 1815 máj. 22-én jelent meg a „Verordnung über die zu bildende Repräsentation des Volkes" (Rendelet a megalakítandó népképviseletről), amelyben a porosz király ideiglenes rendi gyűlések megteremtését, összporosz képviseleti szerv egybehívását és egy alkotmány bevezetését ígérte. De mindebből csupán annyi valósult meg, hogy az 1823 jún. 5-i törvény elrendelte a tartományi Landtagok (tartományi rendi gyűlések) megalakítását, amelyeknek csak korlátozott tanácskozási funkcióik voltak (v. ö. 41. jegyz.). — *12*

[17] A szerzőséget illetően v. ö. Engelsnek a „Deutsche-Brüsseler-Zeitung"-ban 1847 novemberében és 1848 februárjában megjelent két cikkét (4. köt. 373—379. és 491—495. old.), amelyeknek témája szorosan összefügg e cikkével. — *13*

[18] Lazzarone — a deklasszált elemek, lumpenproletárok elnevezése Itáliában, főként a Nápolyi Királyságban; az abszolutisztikus kormányok gyakran mozgósították őket ellenforradalmi célokra a liberális és demokratikus mozgalom ellen. — *13 232 440*

[19] Az entente cordiale (szívélyes egyetértés) kifejezés azoknak a jó kapcsolatoknak a megjelölésére szolgált, amelyek Franciaország és Anglia között a júliusi monarchia (1830—1848) idején olymódon jöttek létre, hogy a Lajos Fülöp alatt uralmon levő finánctburzsoázia állandó engedményeket tett Angliának. Ezt a politikát a francia ipari és kereskedelmi burzsoázia eleinte hevesen ellenezte, az 1848-as forradalom után azonban — saját uralma megszilárdítására — maga is tovább folytatta. — *14 418*

[20] Sanfedistáknak (santa fede — szent hit) nevezték magukat azoknak a főként lumpenproletárokból álló terrorista csoportoknak a tagjai, amelyeket a XIX. század elején a pápai hatalom alakított meg az itáliai nemzeti felszabadító mozgalmak elleni harc végett. — *14*

[21] 1792 aug. 10. a francia monarchia megdöntésének napja (v. ö. 366. jegyz.). — 1830 júl. 29. a júliusi forradalom győzelmének, a francia Bourbon-dinasztia megdöntésének napja. — 1820 a carbonarók (v. ö. 344. jegyz.) vezette nápolyi forradalom fellángolásának éve. A forradalmat a Szent Szövetség beavatkozásával verték le (v. ö. 170. jegyz.). — *14 122*

[22] Katonaszerződések (Militärkapitulationen) — a svájci kantonoknak a XV. sz. közepétől a XIX. sz. közepéig a különböző európai államokkal kötött megállapodásai zsoldoskatonák rendelkezésre bocsátásáról. — *15*

[23] A párizsi királyi palota védelmében 1792 aug. 10-én elesett svájci zsoldosok emlékére a luzerniek egy haldokló oroszlánt ábrázoló szobrot állítottak; az emlékművet Thorvaldsen készítette. — *15*

[24] 1848 febr. 24-én döntötték meg Franciaországban Lajos Fülöp monarchiáját. — *15 122*

[25] A cikk eredetileg Bürgerstől származott, szerkesztésekor azonban Marx, mint később maga írta, a felét kihúzta, a másik felét pedig átdolgozta. — *16*

[26] Felforgatóknak (Wühler) nevezték 1848–49-ben a polgári konstitucionalisták a republikánus demokratákat, akik viszont ellenfeleiket üvöltőknek (Heuler) csúfolták. — *17 41 53 166 397 411 428 480*

[27] Shakespeare: „Julius Caesar", I. felv. 2. szín. — *17*

[28] Sterne: „The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gent", 1. könyv 11. fej. — *18*

[29] A berlini gyűlést — a porosz nemzetgyűlést — 1848 máj. 22-re hívták egybe, hogy „a koronával egy alkotmányban kiegyezzen" (v. ö. 44. jegyz.). Az 1848 ápr. 8-i választási törvény (v. ö. 34. jegyz.) a képviselők megválasztását ugyan az általános választójog alapján rendelte el, de ennek jelentőségét erősen csorbította a közvetett (kétlépcsős) választási rendszer. A képviselők többsége a burzsoáziából és a porosz hivatalnokokból került ki. — *18*

[30] Gondolkodó történelembarátnak (denkender Geschichtsfreund) gúnyolta Marx és Engels Camphausent, célzásképp Rotteck könyvének alcímére („Allgemeine Geschichte vom Anfang der historischen Kenntniss bis auf unsere Zeiten. Für denkende Geschichtsfreunde bearbeitet von Karl von Rotteck"). — *18 63*

[31] A berlini porosz nemzetgyűlés (kiegyező-gyűlés — v. ö. 29. és 44. jegyz.) tárgyalásairól szóló cikkeikben Marx és Engels a „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung" címmel a „Preussischer Staatsanzeiger" (v. ö. 32. jegyz.) mellékleteként megjelenő gyorsírói jelentéseket használták. — *18 23 29 36 40 45 49 56 71 74 76 147 157 166 172 178 194 200 203 208 257 275 295*

[32] „Allgemeine Preussische Staatszeitung" — napilap, 1819-ben alapította Berlinben Hardenberg, 1819-től 1848 áprilisáig a porosz kormány félhivatalos lapja, 1848 májusától 1851 júliusáig pedig „Preussischer Staatsanzeiger" címmel a porosz kormány hivatalos lapja. — *18 194 286 435*

[33] V. ö. Goethe: „Faust", I. rész (Nacht): „Az élet rövid ám, s milyen hosszú a tudomány"; egy régi görög (és latin) szállóige nyomán. — *19*

[34] A második egyesült Landtagot, amely a nyolc poroszországi tartományi Landtag (v. ö. 16. és 41. jegyz.) képviselőiből állt, 1848 ápr. 2-án hívták össze. A Camphausen-kormány indítványára ápr. 8-án elfogadta a kétlépcsős választási törvényt — „Wahlgesetz für die zur Vereinbarung der Preussischen Staatsverfassung zu berufende Versammlung" (A porosz államalkotmányban való kiegyezésre összehívandó gyűlés választási törvénye) (v. ö. 29. jegyz.) —, továbbá hozzájárult egy 25 millió talléros kölcsönhöz, amelyet az első egyesült Landtag (v. ö. 42. jegyz.) visszautasított. Két nappal később, 1848 ápr. 10-én feloszlatták. — *19 57 255 383*

[35] V. ö. Shakespeare: „King Richard III", V. felv. 4. szín: „Lovat, lovat, egy lóért királyságomat." — *20 127*

[36] V. ö. Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XVII. fej. — *20*

[37] Pagodán itt az a fajta kínai porcelánfigura értendő, amely állandóan bólogat a fejével. — *20*

[38] I. e. 390 táján a gallok Róma ellen vonultak és be is vették a várost a Capitolium kivételével, amelynek védőit, a hagyomány szerint, az ellenség meglepetésszerű éjszakai támadásakor felébresztette Juno libáinak gágogása. — *21*

[39] A görög monda szerint Léda spártai királynőnek és Zeusznak a gyermekei, Kasztór (Castor), Polüdeukész (Pollux) és Helené tojásból bújtak ki. Kasztórról nevezték el az Ikrek csillagkép egyik csillagát. — *21*

[40] V. ö. Tempora mutantur et nos mutamur in illis. (A mondás a császárból szerzetessé lett I. Lothartól származik, ilyen alakban: Omnia mutantur, nos et mutamur in illis.) — *22*

[41] A tartományi Landtagok (tartományi rendi gyűlések) 1823-ban alakultak (v. ö. 16. [jegyz.). Tagjai voltak a fejedelmi családok fejei, a nemességnek, a városoknak és a falusi községeknek a képviselői. A Landtag-választásokban való részvétel feltétele a földbirtok volt; ez kirekesztette a lakosság legnagyobb részét és biztosította a Landtagok nemesi többségét. A Landtagokat a király hívta össze, illetékességük helyi gazdasági és közigazgatási kérdésekre szorítkozott. Politikai téren csak korlátozott tanácskozási funkcióik voltak. Elnökeinek címe a Landtag marsallja volt. — *22*

[42] Az első egyesült Landtag IV. Frigyes Vilmos 1847 febr. 3-i pátense alapján ült össze. Ez a Landtag a nyolc poroszországi tartományi Landtag egyesítése volt, a király belátása szerint hívták össze és két kúriára oszlott: a főrendi kúriára és a három rend kúriájára. Az előbbi a főnemesség 70 képviselőjéből, az utóbbi a lovagság 237, a városok 182 és a falusi községek 124 képviselőjéből állt. Az első egyesült Landtag jogköre új kölcsönök jóváhagyására és új adókivetések, adóemelések megszavazására korlátozódott; törvényjavaslatokat illetően csak tanácskozási joga volt és petíciókat intézhetett a királyhoz. Megalakításával a porosz király a maga alkotmányos ígéreteit és az államadóssági törvény (v. ö. 59. jegyz.) rendelkezéseit akarta megkerülni. — Az első egyesült Landtagban erős liberális ellenzék volt, amely a rajnai nagyburzsoáziától (Hansemann, Camphausen, von Beckerath) és a keletporosz nemesség egy részétől (von Vincke, von Auerswald) indult ki. — Az 1847 ápr. 11-én megnyitott első egyesült Landtagot már jún. 26-án a király parancsára hazaküldték, mert többsége elvetette a kormány pénzügyi kívánságait és leszavazta az új államkölcsönt. — *22 214 383*

[43] V. ö. Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", VII. fej. — *23*

[44] Kiegyező-gyűlésnek (Vereinbarungsversammlung) nevezte Marx és Engels az 1848 máj. 22-én Berlinben összeült porosz nemzetgyűlést (v. ö. 29. jegyz.), amelyet azért hívtak össze, hogy „a koronával egy alkotmányban kiegyezzen". A gyűlés ennek a formulának az elfogadásával lemondott a *népszuverenitás elvéről*. — *23*

[45] A Camphausen-kormány 1848 márc. 29-én váltotta fel az 1848 márc. 19-én alakult Arnim-Boitzenburg-féle kormányt. A kormány elnöke Camphausen, pénzügyminiszter Hansemann lett. — *25*

[46] V. ö. Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XXVI. fej. — *25*

[47] Amikor 1830-ban, néhány nappal a júliusi királyság beiktatása után azon vitatkoztak, hogy az új király vegye-e fel a VII. Fülöp nevet, az id. Dupin kijelentette, hogy „az orléans-i herceget nem azért hívták meg a trónra, *mert* Bourbon, hanem meghívták, *noha* Bourbon". — *25*

[48] A schleswig-holsteini háborúval kapcsolatos cikkek szerzőségéről v. ö. Engelsnek 1846 december végén Marxhoz írt levelét; ebben a „Morgenbladet"-nak ugyanaz a cikke van idézve, amelyre „A dán—porosz fegyverszünet" is hivatkozik (v. ö. 378—379. old.). Feltehető tehát (a stílus alapján is), hogy az összes schleswig-holsteini cikkek Engelstől származnak. — *27 239 242 370 377 392*

[49] Az 1848-as német forradalom kitörése után az akkor Dániához tartozó Schleswig-Holstein német lakosságának szeparatista mozgalma forradalmi jelleget öltött, és Schleswig-Holstein visszatérése a német államba minden haladó erő követelésévé lett. A Schleswig-Holsteinban megalakult ideiglenes kormány nyílt konfliktusba került a dán királysággal. Poroszország megbízatta magát a Német Szövetség (v. ö. 50. jegyz.) által a Dánia elleni háború vezetésével, hogy Németország érdekei megmentésének ürügyén saját pozícióját erősítse, a német tömegek forradalmi hangulatát levezesse és Schleswig-Holstein demokratikus fejlődését megakadályozza (v. ö. 199. jegyz.). Ezért a porosz katonai kamarilla csak látszatháborút folytatott, amikor pedig Anglia és Oroszország fenyegető jegyzékeket küldött, Poroszország sürgősen megkötötte a malmői fegyverszünetet (v. ö. 242. és 360. jegyz.), semmibe véve a német központi hatalom utasításait és cserbenhagyva a schleswig-holsteini ideiglenes kormányt. — *27 51 242 282 370 377*

[50] A Német Szövetség (Deutscher Bund), amelyet 1815 jún. 8-án létesítettek a bécsi kongresszuson (v. ö. 307. jegyz.) elfogadott Szövetségi Szerződéssel (Bundesakte), kezdetben 35, később 28 német fejedelemséget és 4 szabadvárost ölelt fel; 1866-ig állt fenn. A Szövetség nem szüntette meg Németország feudális szétforgácsoltságát. A német államok képviselőiből álló, Ausztria elnökletével Majna-Frankfurtban ülésező közös szövetségi gyűlés (Bundestag) a reakció fellegvárává lett. A reakciós erők az 1848-as forradalom után Németország demokratikus egyesítése ellen folytatott harcukban megpróbálták a szövetségi gyűlés tevékenységét megélénkíteni. — *27 33 211*

[51] A Berlin közelében levő grossbeereni (1813 aug. 23.) és dennewitzi (1813 szept. 6.) csatában a koalíciós hadsereghez tartozó porosz csapatok győzelmet arattak Napóleon hadserege felett. Grossbeerennél a pomerániai Landwehr megfordította az esőben hasznavehetetlenné vált puskáit és puskatussal verekedett. — *27*

[52] Bürger: „Lenore". — *29*

[53] Comité de sûreté générale (Általános Biztonsági Bizottság) — a konvent által 1792-ben Párizsban megalakított testület az ellenforradalmi törekvések elfojtására. — *30*

[54] 1846 februárjában a lengyel területeken — elsősorban lengyel forradalmi demokraták (Dembowski stb.) — felkelést készítettek elő, amely Lengyelország nemzeti felszabadítását tűzte ki céljául. A kisnemesi árulás és a mozgalom vezetőinek a porosz rendőrség által történt letartóztatása következtében az általános felkelés meghiúsult és csak elszigetelt forradalmi zavargásokra került sor. Csupán az 1815-ös bécsi szerződések (v. ö. 309. jegyz.) alapján Ausztria, Oroszország és Poroszország közös ellenőrzése alá vetett Krakkói Szabadállamban sikerült febr. 22-én diadalra vinni a felkelést és nemzeti kormányt alakítani, amely kiáltványában eltörölte a feudális terheket. Ugyanakkor kirobbant a galíciai ukrán parasztok felkelése. Az osztályellentétek és nemzeti ellentétek kihasználásával az osztrák hatalmi szerveknek helyenként sikerült összeütközéseket előidézni a felkelő kisnemesi csapatok és a lázadó parasztok között. 1846 március elején osztrák, porosz és orosz csapatok leverték a krakkói felkelést, azután pedig eltiporták a galíciai parasztmozgalmat is. 1846 novemberében Ausztria, Oroszország és Poroszország szerződést írtak alá, amelynek értelmében Krakkót Ausztriához csatolták. — *31 142 310 318 347*

[55] A frankfurti német nemzetgyűlés (v. ö. 8. jegyz.) baloldala két frakcióból állt. A tulajdonképpeni baloldal egyik számottevő vezetője Robert Blum volt. A szélsőbaloldalhoz, az úgynevezett radikál-demokrata párthoz tartozott Arnold Ruge, Zitz, Simon, Schlöffel, von Trützschler stb. — A berlini porosz nemzetgyűlés (v. ö. 29. jegyz.)

baloldalához többek között Waldeck, Jacoby, Georg Jung, Julius Berends és D'Ester tartoztak. — *32 58 156 325*

[56] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XVI. fej. — *34*

[57] A berlini porosz nemzetgyűlésről (kiegyező-gyűlésről — v. ö. 44. jegyz.) szóló, 1848 jún. 1. és szept. 26. között megjelent cikkek többségének szerzője Engels, amit a cikkeket egymással összekötő bevezető sorok is bizonyítanak. — *36 40 56 71 76 147 157 166 172 177 194 203 208 257 275 295 374*

[58] A Seehandlung (Tengeri Kereskedés) 1772-ben II. Frigyes által alapított pénz- és kereskedelmi intézet, amelynek feladata volt „porosz lobogó alatt tengerhajózást folytatni". A társaság egy sor kiváltságot élvezett, közvetítette a kormány ügyleteit és nagy kölcsönöket bocsátott rendelkezésére. 1810-ben a társaság részvényeit és kötelezvényeit államadóssági jegyekkel pótolták, és ezzel kiküszöbölték a társasági formát. A Seehandlung végül 1820-ban a porosz állam pénzügyi szervévé és bankjává vált és segítségével kijátszották az ugyanakkor kibocsátott államadóssági törvényt (v. ö. 59. jegyz.). — *37 206*

[59] Az 1820 jan. 17-i államadóssági törvény — „Verordnung wegen der künftigen Behandlung des gesamten Staatsschuldenwesens" (Rendelet az egész államadósság-ügy jövendő kezeléséről) — elrendelte, hogy a porosz kormány csak a jövendő országos rendi gyűlés bevonásával és szavatosságvállalásával vehet fel kölcsönöket, s az adósságok ügykezelősége a rendi gyűlésnek évente beszámolni tartozik. — *38*

[60] Posen Nagyhercegségben az 1848-as márciusi forradalom után a lengyel nemzeti függetlenségi mozgalom felkelt Poroszország ellen. Ebben először vettek részt tömegesen parasztok és kézművesek a lengyel kisnemesség vezetésével. A főnemesség azonban visszariadt a forradalmi demokrata mozgalomtól és igyekezett a porosz királlyal megegyezni. A porosz kormányzat a népi megmozdulás láttán 1848 március végén megígérte, hogy egy bizottságot alakít Posen Nagyhercegség nemzeti átszervezésére, ami lengyel hadsereg felállítását, lengyeleknek közigazgatási és más hivatalokba való behelyezését és a lengyel nyelv hivatalos elismerését jelentette volna. A porosz kormányzat megbízottjának, Willisennek ilyen ígéretekkel sikerült megkötnie a jaroslawieci egyezményt (v. ö. 313. jegyz.) és a felkelőket fegyverletételre késztetnie. Az ígéreteket megszegve a porosz király már 1848 ápr. 14-én elrendelte Posen két részre való osztását: a keleti, lengyel részre és a nyugati, „német" részre, amelyet nem érintett az átszervezés és amelyet azonnal bekebelezték a Német Szövetségbe (v. ö. 50. jegyz.). Az ápr. 26-i királyi leirat további területeket zárt ki az átszervezésből. Mindezen intézkedések és a porosz csapatok állandó provokációi következtében a felkelők ismét harcba kezdtek és Miloslawnál legyőzték a porosz csapatokat, de 1848 május 9-én a túlerő előtt le kellett tenniök a fegyvert. Willisen utóda, von Pfuel tábornok a legbrutálisabb eszközökkel üldözte a felkelés és a partizánmozgalom volt részvevőit. A következő hónapokban a poroszok a demarkációs vonalat egyre keletebbre tolták, míg végül a Poroszországhoz csatolt rész már Posen Nagyhercegség háromnegyedét ölelte fel. — *40 48 72 85 177 231 282 289 313 377*

[61] A Camphausen és Hansemann által képviselt kiegyezési elmélet (Vereinbarungstheorie) abban állt, hogy a porosz nemzetgyűlés tevékenységének, megmaradván a „törvényesség talaján", csak a koronával való kiegyezésre szabad korlátozódnia. — *45 56 383*

[62] A lengyel kérdésről szóló cikkek közül „A lengyel vita Frankfurtban" (304—347. old.) c. cikksorozat szerzőjeként maga Engels nevezi meg önmagát. Ugyanis Georg Adler „Die Geschichte der ersten sozialpolitischen Arbeiterbewegung in Deutschland" c. könyv Engels által használt példányának margóján, a 219. oldalon

megjegyzi, hogy „A lengyel vita Frankfurtban" nem Marxtól származik — mint a szerző írja —, hanem tőle. Mivel a lengyel kérdéssel foglalkozó cikkek szorosan összefüggnek egymással, feltehetően a többit is Engels írta. — *47 85 304*

[63] Lengyelország hét felosztásán a következők értendők: Lengyelország háromszori felosztása 1772-ben, 1792–93-ban és 1794–95-ben, a Varsói Nagyhercegség létrehozása Napóleon által 1807-ben, továbbá az 1814–15-ös bécsi kongresszus határozatai (v. ö. 307. jegyz.), a Krakkói Szabadállam Ausztriához való csatolása 1846-ban (v. ö. 54. jegyz.) és Posen Nagyhercegség bekebelezése Poroszország által 1848-ban (v. ö. 60. jegyz.), amely négy szakaszban (ápr. 14., 22., máj. 2., jún. 4.), a szövetségi gyűlés és a frankfurti nemzetgyűlés szentesítésével ment végbe. — *47 304*

[64] Biblia, I. Kor. 13, 1. — *49*

[65] „Kölnische Zeitung" (v. ö. 114. jegyz.) 1848 jún. 9. (161.) sz. — *49*

[66] Aeneas (Aineiasz) — a görög monda szerint Trója egyik védője, Anchisesnak (Ankhiszésznak) és Venus (Aphrodité) istennőnek a fia, aki Trója feldúlásakor megmenekült és hosszas bolyongások után — többek között Dido karthágói királynőnél is járt, aki beleszeretett — Itália partjaira érkezett. — „Aeneis" a címe Vergilius róla szóló hősköltemányének. — *49*

[67] V. ö. Homérosz: „Iliasz", IV. ének 164–165. és VI. ének 448–449. sor. — *49*

[68] A porosz herceg (később I. Vilmos porosz király, majd német császár), a berlini nép ellen elkövetett katonai erőszakosságok főbűnöse, a márciusi harcok idején Angliába menekült. Palotáját nemzeti tulajdonnak nyilvánították. De a Camphausen-kormány már május elején kezdeményezte a visszahívását, nem törődve a berliniek tiltakozásával. Jún. 8-án Wirsitz járás képviselőjeként a „Kartácsherceg" már meg is jelent a porosz nemzetgyűlésben. — *49*

[69] Goethe: „Reineke Fuchs", kezdősorok. — *51*

[70] Repealerek — az angol–ír unió eltörléséért (Repeal of Union) indított mozgalom résztvevői. Az uniót az 1798-as felkelés leverése után kényszerítette Írországra az angol kormány. Az 1801 jan. 1-én életbe lépett unió feloszlatta az ír parlamentet és felszámolta Írország autonómiájának utolsó maradványait is. Az unió eltörlésének követelése a 20-as évektől kezdve a legnépszerűbb követelés lett Írországban. A tömegmozgalom hatására 1840-ben az ír liberálisok O'Connell vezetésével megalakították a repealszövetséget (Repeal Association), de ezt az angol uralkodó osztályokkal való kompromisszum útjára igyekeztek terelni. Ennek ellenére a harc a 40-es években fellángolt. — *51*

[71] Az ötvenek választmánya (v. ö. 13. jegyz.) elvetette a szövetségi gyűlés javaslatát, hogy alakítsanak háromtagú direktóriumot a Német Szövetség ideiglenes központi hatalmaként. 1848 június elején azonos indítványt terjesztett elő a frankfurti nemzetgyűlés által választott bizottság. 1848 jún. 28-án a gyűlés határozatot hozott a birodalmi kormányzóból és a birodalmi kormányból álló ideiglenes központi hatalom megteremtéséről. — *51*

[72] A márciusi forradalom idején a felfegyverkezett berlini munkások az elmenekült porosz herceg palotájára (v. ö. 68. jegyz.) felírták, hogy „Az egész nemzet tulajdona". — *51*

[73] Az 1848 áprilisában levert badeni republikánus felkelésről (v. ö. 213. jegyz.) van szó, amelynek fő területe a Seekreis (Konstanz környéke a Bodeni-tónál) és a Fekete-erdő volt. — *51*

[74] „Deutsche Zeitung" (Gervinus-Zeitung) — polgári liberális német napilap; 1847-től 1848 szeptember végéig Heidelbergben, Gervinus szerkesztésében jelent meg, utána 1850-ig Majna-Frankfurtban. — *52 95 131 403*

[75] A frankfurti nemzetgyűlés 1848 jún. 9-én úgy határozott, hogy a Dániával megkötendő békeszerződés (v. ö. 49. jegyz.) nem tartozik a kompetenciája alá, s ezzel teljesen szabad kezet adott a szövetségi gyűlésnek. — *55*

[76] A politikai lapok kiadóinak kauciót kellett letenniök a pénzbírságok biztosítására; ez a rendszer, amely az 1848-ban hivatalosan eltörölt előzetes cenzúra helyébe lépett, Németországban 1874-ig volt érvényben. — *56*

[77] A hivatalos adatok szerint márc. 18-án 15 közkatona és 2 altiszt esett el. Ennek a „tizenhét katonahalott"-nak márc. 24-én az invalidusok temetőjében gyászszertartást rendeztek. Valójában sokkal több katona esett el, de ezeket titokban temették el Spandauban, hogy leplezzék a márc. 18-i harcok méreteit és a porosz csapatok vereségét. — *57 77*

[78] 1848 jún. 3-án a berlini porosz nemzetgyűlés szótöbbséggel elvetette a javaslatot, hogy a gyűlés vegyen részt abban a felvonulásban, amelyet a márciusban elesett forradalmi hősök sírjához a diákok rendeznek. — *59*

[79] Harries: „Lied für den dänischen Untertan" (v. ö. Schumacher „Heil Dir im Siegeskranz" c. dalával, a későbbi porosz nemzeti himnusszal). — *61*

[80] V. ö. I. Lajos bajor király: „Gedichte", III. rész 92. old. — *62*

[81] A néptömegek nyomására I. Ferdinánd osztrák császár (V. Ferdinánd néven magyar király) kénytelen volt 1848 máj. 16-i és jún. 3-i kiáltványában az osztrák birodalmi gyűlést alkotmányozó gyűlésnek nyilvánítani. — *62*

[82] A cikk a frankfurti német nemzetgyűlésbe történt 1848 jún. 14-i kölni pótválasztás eredményeit hasonlítja össze a május 10-i általános választások eredményével. — *70*

[83] A Polgáregyleteket (Bürgervereine) a mérsékelt liberális polgárság létesítette, amely az alkotmányos monarchia keretén belüli „törvényességért" és „rendért" s az „anarchia", azaz a forradalmi demokrata mozgalom ellen harcolt. — *70 480*

[84] A kölni Demokrata Társaság (Demokratische Gesellschaft in Köln), amely üléseit Franz Stollwerk „Német Kávéházában" tartotta, 1848 áprilisában alakult. Tagjai között kispolgárok mellett munkások is voltak. Marx részt vett a Társaság vezetésében, s Engelsszel és a „Neue Rheinische Zeitung" más szerkesztőivel együtt igyekezett azt határozott demokratikus állásfoglalásra késztetni. 1849 áprilisában Marx és harcostársai, proletárpárt megalakítására készülve, szervezetileg különváltak a kispolgári demokráciától és kiléptek a Demokrata Társaságból. — *70*

[85] A berlini munkások és kézművesek, felháborodva azon, hogy a porosz nemzetgyűlés megtagadta a forradalmat (v. ö. 56—69. old.), 1848 jún. 14-én ostrommal elfoglalták a hadszertárat (Zeughaus), hogy fegyveresen védhessék a kiharcolt vívmányokat. De a szervezetlen tömegeket a katonaság és a polgárőrség hamarosan visszaszorította és lefegyverezte. A hadszertár-ostrom vezetőit, továbbá Natzmer századost, aki katonáit kivonultatta a hadszertárból, és főhadnagyát, Techowot később egy hadbíróság több évi várbörtönre ítélte. — *71 76 357*

[86] A porosz nemzetgyűlés a berlini dolgozók forradalmi akciójának hatására 1848 jún.15-i határozatában kijelentette, hogy „nincs szüksége a fegyveres erők oltalmára és Berlin népességének oltalma alá helyezi magát". — *71 76*

[87] 1789 aug. 4-én éjszaka az alkotmányozó gyűlés — az egész Franciaországban fellángoló parasztfelkelések nyomására — eltörölte a nemesség több feudális kiváltságát. — *71 97 268*

[88] 1848 márc. 21-én a berlini barikádharcoktól megrémült IV. Frigyes Vilmos kiáltványt adott ki: „An mein Volk und die deutsche Nation" (Népemhez és a német nemzethez), amelyben rendi képviseletet, alkotmányt, felelős minisztereket, nyilvános és szóbeli bíráskodást, esküdtszékeket stb. ígért. Fekete-vörös-arany zászlóval végiglovagolt Berlinen, kijelentve, hogy Poroszországnak fel kell oldódnia Németországban, s hogy ő lesz az, aki megmenti a német egységet és szabadságot és élére áll az alkotmányos Németországnak. — *71*

[89] 1848 március elején egy prágai tömeggyűlés petícióban követelte a robot megszüntetését, Csehország, Morvaország és Szilézia egyesítését és az alkotmányos jogokat. A bécsi és a pesti forradalom kitörése után erősbödött a teljes nemzeti egyenjogúság követelése, de ezt a német-cseh burzsoázia és a cseh nemesség, amely félt a parasztok felszabadításától, élesen ellenezte. A cseh demokraták elvetették a nagynémet terveket, de készek voltak az osztrákokkal és a többi dunai néppel megegyezni. Ezt a nézetet képviselték a demokraták a prágai szláv kongresszuson is (v. ö. 92. jegyz.). — *72*

[90] Vyšehrad — Prágának déli része a hasonlónevű régi citadellával a Moldva jobbpartján. — *72*

[91] Hradčany — Prágának északnyugati része a régi várral, amely magasan a város fölé emelkedik. — *72*

[92] A szláv kongresszus 1848 jún. 2-án ült össze Prágában. A kongresszuson az elnyomott szláv népek nemzeti mozgalmának két irányzata harcolt egymással. A jobboldali, mérsékelt liberális irányzat, amelyhez a kongresszus vezetői, Palacký és Šafařik is tartoztak, a Habsburg-monarchia megtartására és megszilárdítására, ezen belül az egyenjogú nemzetiségek föderációjára törekedett. A baloldali, demokratikus irányzat (Sabina, Frič, Libelt stb.) határozottan ellenezte ezt, s a német és magyar forradalmi demokrata mozgalommal akart együttműködni. Végül is a jobboldali irányzat győzött. A kongresszus radikál-demokrata küldöttei aktívan részt vettek a prágai felkelésben, amiért kegyetlen megtorlásokat kellett elszenvedniök. A Prágában maradt mérsékelt liberális küldöttek 1848 jún. 16-án meghatározatlan időre elnapolták a kongresszust. — *72*

[93] Az 1848-as csehországi társadalmi mozgalom két, tartalmilag különböző fő szakaszra oszlik. A márciusi események kezdetétől a prágai felkelés leveréséig a cseh néptömegek — a parasztság és a proletariátus — aktívan részt vettek a feudalizmus és abszolutizmus elleni forradalmi mozgalomban. A prágai felkelés leverése után a liberális cseh burzsoázia állt a mozgalom élére, elnyomta a demokratikus erőket és nacionalista célokért harcolt, amivel a Habsburg-monarchiának és közvetve az orosz cárizmusnak nyújtott támogatást. — *73*

[94] „Rien appris, rien oublié." — Panat ellentengernagy szállóigévé vált jellemzése 1796-ban a royalistákról (Talleyrand is mondta az 1815-ös restauráció után Franciaországba visszatérő arisztokrata emigránsokról). — *76*

[95] „Entwurf eines Verfassungsgesetzes für den preussischen Staat" (Alkotmánytörvénytervezet a porosz állam számára), 1848 máj. 20. — *76 228*

[96] A lipcsei „népek csatájában" (1813 okt. 16–19.) orosz, porosz, osztrák és svéd csapatok együttesen döntő győzelmet arattak Napóleon hadserege fölött. — A waterlooi csatában (1815 jún. 18.) a Blücher és Wellington parancsnoksága alatt álló porosz és angol csapatok végleg legyőzték Napóleont. — Az 1813–15-ös felszabadító háborúkat a német fejedelmek és junkerek az európai feudális viszonyok helyreállítására, a francia forradalom meggyűlöltetésére, a sovinizmus szítására és a belső elnyomók elleni harc elfojtására igyekeztek kihasználni. — *78 110*

[97] A jénai és auerstedti csata (1806 okt. 14.) után a porosz erődöket a junker parancsnokok gyáván, harc nélkül sorra átengedték a francia csapatoknak. — *79 309*

[98] Code civil des Français (A franciák polgári törvénykönyve) — 1804-ben lépett életbe, 1807-ben Code Napoléon (Napóleon törvénykönyve) néven újjáalakították. A franciák bevezették az elfoglalt nyugat- és délnyugat-németországi területen, s a Rajna-tartományban még a Poroszországgal való egyesítés után is érvényben maradt (v. ö. még 184. jegyz.). A Code Napoléon a formális polgári egyenlőség talaján állt. — *83 226 264 287 452*

[99] Pfuel porosz tábornok parancsára az 1848-as poseni felkelés (v. ö. 60. jegyz.) részvevőinek fejét kopaszra borotválták és kezüket meg fülüket pokolkővel megbélyegezték. Innen Pfuel tábornok gúnyneve „Pokolkövy" („von Höllenstein"). — *85 159 284 314*

[100] V. ö. Biblia, Lukács 15, 21. — *85*

[101] A hadszertár ostroma után (v. ö. 85. jegyz.), jún. 17-én három miniszter — von Kanitz, gróf Schwerin és báró von Arnim —, jún. 20-án pedig az egész Camphausen-kormány lemondott. — *87*

[102] Raimund: „Das Mädchen aus der Feenwelt oder der Bauer als Millionär", II. felv. 6. szín. — *87*

[103] 1848 márc. 30-án kezdte meg tevékenységét az előző napon megalakított Camphausen-kormány, amelynek kormányzati idejére esik a poseni felkelés véres leverése (v. ö. 60. és 99. jegyz.). — *87*

[104] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XXIV. fej. — *88*

[105] Észak-Itália 1848-ban felkelt az osztrák uralom ellen Itália egységéért és nemzeti függetlenségéért. A bécsi forradalom győzelmének hírére márc. 18-án megmozdult a nép Milánóban, a felkelők ötnapos elkeseredett harcban Radetzkyt 15 000 osztrák katonájával a város elhagyására kényszerítették. Márc. 22-én liberális burzsoá ideiglenes kormányt alakítottak. Károly Albert, Szardínia és Piemont királya a felszabadító mozgalom élére állt, hogy ezzel királyságát egész Észak-Itáliára kiterjessze. A parancsnoksága alatt álló szárd–lombardini hadsereg először visszaszorította Radetzky csapatait, de azután Károly Albertnek és tábornokainak habozó magatartása következtében számos verességet szenvedett. Milánó ismét osztrák kézre került. Károly Albert, félelmében, hogy addigi tartományait is elveszíti, 1848 aug. 9-én áruló fegyverszünetet kötött Ausztriával, amelyet hat hét elteltével megújítottak. 1849 márc. 20-án ismét megkezdődtek a katonai akciók, de az osztrákok hamarosan felőrölték a szárd hadsereget és Károly Albert lemondott a trónról. — *89 109 353 360 377*

[106] Horvátok (Kroaten) — az osztrák császári hadseregnek eredetileg horvát származású katonákból álló könnyű lovassági és gyalogsági alakulatai. — Pandúrok (Panduren) — rendkívül brutális és kíméletlen harcmodorú irreguláris gyalogsági alakulatok. — *89 353 440*

[107] A frankfurti nemzetgyűlés a Szent Pál templomban ülésezett (v. ö. 8. jegyz.). — *90 327 395*

[108] A Camphausen-féle porosz kormányt az Auerswald—Hansemann-kormány, az ún. „tett kormánya" váltotta fel (1848 jún. 26—1848 szept. 21). Elnöke Auerswald volt, Hansemann pedig, a kabinet tulajdonképpeni feje, megmaradt pénzügyminiszternek, mint Camphausen idején. — *91 171*

[109] Heine: „Ritter Olaf", II. fej. — *92*

[110] Calderón: „La vida es sueño". — *92*

[111] „Neue Berliner Zeitung" — reakciós német napilap, Berlinben 1848 júniustól októberig jelent meg. — *93*

[112] IV. Frigyes Vilmos az első egyesült Landtag (v. ö. 42. jegyz.) megnyitásakor, 1847 ápr. 11-i trónbeszédében kijelentette, hogy Poroszország berendezkedését „az évszázadok és egy páratlan örökletes bölcsesség, nem pedig egy *darab papír*" hozta létre, s hogy ő „sem most, sem soha meg nem engedi, hogy az Ég Ura és országunk közé, mintegy második Gondviselésként, egy *teleírt papírlap* furakodjék . . ." („Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847.") — *95 412*

[113] Camphausen korábban zsiradékkal és gabonával kereskedett, Hansemann pedig gyapjúkereskedőként kezdte pályáját. — *95*

[114] „Kölnische Zeitung" — német napilap, e címmel 1802-től jelent meg Kölnben; a 30-as években és a 40-es évek elején a katolicizmust védelmező, ugyanakkor a liberalizmussal kacérkodó újság; 1842—43-ban dühödt ellenfele volt a „Rheinische Zeitung"-nak (v. ö. 207. jegyz.), 1848—49-ben pedig a „Neue Rheinische Zeitung"-nak. — *95 129 270 289 294 353 389 402 422 434 484*

[115] Goethe: „Faust", I. rész (Marthens Garten). — *96*

[116] Patow 1848 jún. 10-én kelt megváltási emlékiratának címe: „Promemoria, betreffend die Massregeln der Gesetzgebung, durch welche die zeitgemässe Reform der guts- und grundherrlichen Verhältnisse und die Beseitigung der noch vorhandenen Hemmungen der Landeskultur bezweckt wird". — *97*

[117] Lehnsherrlichkeit — hűbéruriság; Sterbefall, Besthaupt, Kurmede — hagyatéki adó (mortuarium), amelyet olykor természetben szolgáltattak be; Blutzehnt — állatok és állati termékek utáni úrbér; Schutzgeld — az úriszék teendőinek ellátásáért beszedett úrbér; Bienenzins — méhek után fizetendő járulék; Auenrecht — a falu közepén, közutak mentén stb. elterülő rétek hűbéruri tulajdonjoga; Zehnten — tizedek; Laudemien — jobbágytelkekbe való beiktatás (invesztitura) utáni, ill. később a paraszti földek eladása utáni szolgáltatások; Nachschussrenten — a birtokról elköltözők vagyonának egy részére kiterjedő hűbéri jog. — *97*

[118] Az úriszéket (Patrimonialgerichtsbarkeit), a földesúr feudális jogát a parasztok feletti törvénykezésre 1848-ban korlátozták Németországban, de véglegesen csak 1877-ben szűnt meg. — *98*

[119] Patow megváltási emlékirata a paraszti terhek megváltásának lebonyolítására a földesurak számára kedvező jelzálog- és járadékbankokat irányozott elő, amelyek a megváltási összeget (a fennálló szolgáltatások tizennyolcszorosát) 4%-os kamattal 41 évre hitelezték

volna a parasztoknak, míg a földbirtokos azonnal megkapta volna a teljes összeget a banktól. — *98*

[120] A Napóleontól megvert Poroszország katonai erejének újjáteremtésére Stein, majd Hardenberg miniszterek 1807—11-ben kezdtek igen mérsékelt agrárreformokat bevezetni, amelyeket azonban a nemesség nem tartott be. Az 1807 okt. 9-i ediktum és az 1807 okt. 28-i kabinetparancs megszüntette a jobbágyságot, de fenntartotta az összes feudális úrbéreket és szolgáltatásokat, az 1811 szept. 11-én kibocsátott „Edikt die Regulierung der gutsherrlichen und bäuerlichen Verhältnisse betreffend" (Ediktum a földesúri és paraszti viszonyok szabályozását illetően) pedig kilátásba helyezte a feudális terhek megváltását két éven belül azoknak, akik földjük egyharmadát-felét átengedik a földesúrnak, vagy ennek megfelelő összeget fizetnek. A Napóleonon aratott győzelem után a parasztoknak tett ígéreteket ismét megszegték és csak 1845-ben válthatták meg a pénz- és gabonajáradékot az összeg huszonötszörösének lefizetése ellenében. — *98 295*

[121] 1848 máj. 17-én a császár és a császárné, majd később az egész osztrák udvar a forradalom elől Innsbruckba menekült. — *99*

[122] 1844 június második felében felkelés tört ki a prágai textilmunkások között; a prágai eseményeket Csehország sok más iparvidékén is munkászavargások követték, a munkások megostromolták a textilgyárakat és szétrombolták a gépeket. A felkelést osztrák kormánycsapatok nyomták el nagy kegyetlenséggel. — *99*

[123] „Berliner Zeitungshalle. Abendblatt" — német napilap, 1846-tól adta ki Berlinben Gustav Julius; 1848—49-ben a kispolgári demokráciát képviselte. — *99 357 389 397*

[124] Polgárbizottság (Bürgerausschuss) — rövidített neve a bécsi nemzetőrség, polgárság és diákság központi bizottságának, amely 1848 májusában a nyugalom és a biztonság fenntartására, a nép jogainak védelmére alakult. — *99*

[125] A párizsi júniusi felkelésről szóló cikkek szerzőségéről v. ö. Engelsnek 1884-ben írt tanulmányát „Marx és a »Neue Rheinische Zeitung«", továbbá Hermann Schlüterhez írt 1885 máj. 15-i levelét, amelyből kitűnik, hogy a harc egész leírása stb. Engelstől, míg (a jún. 29-én megjelent) „A júniusi forradalom" c. cikk Marxtól származik. — *103 109 113 118 123 127 134*

[126] A Luxembourg-palotában ülésező, a munkáskérdés intézésére alakított kormánybizottság 1848 febr. 28-án jött létre a munkások nyomására, akik egy munkaügyi minisztériumot követeltek. A munkások és a vállalkozók képviselőiből álló Luxembourg-bizottság lényegében csak vitás munkaügyi kérdésekkel foglalkozott, s az elnöklő Louis Blanc engedékenysége folytán gyakorta a vállalkozóknak kedvező döntéseket hozott. A máj. 15-i események (v. ö. 150. jegyz.) után a kormány 1848 máj. 16-án feloszlatta a bizottságot. — *103*

[127] A nemzeti műhelyeket közvetlenül az 1848-as februári forradalom után alakították meg a francia ideiglenes kormány dekrétumával. A hangzatos név alatt földmunkát végeztettek a munkanélküliekkel. A kormány egyrészt diszkreditálni akarta Louis Blanc eszméit a munka megszervezéséről, másrészt fel akarta használni a nemzeti műhelyekben katonailag megszervezett munkásokat a forradalmi proletariátus ellen. Amikor látták, hogy a munkások erre nem hajlandók, megkezdték a nemzeti műhelyek elsorvasztását, jún. 21-én pedig elrendelték, hogy a nőtlen munkásokat el kell bocsátani, illetve be kell sorozni a hadseregbe, valamennyi többit pedig vidékre kell küldeni földmunkára. Ez a provokáció robbantotta ki a párizsi júniusi felkelést, amelynek leverése után a Cavaignac-kormány 1848 júl. 3-án rendeletileg feloszlatta a nemzeti műhelyeket. — *103 136 449*

[128] A csoportosulások betiltásáról szóló törvényt 1848 június elején hozta a francia alkotmányozó gyűlés; 10 évig terjedő fegyházbüntetés terhe mellett megtiltottak minden utcai csoportosulást, szabadban való gyűlésezést. — *103*

[129] „Aimable faubourg"-oknak (szeretetreméltó külvárosoknak) nevezte a „polgárkirály" — Lajos Fülöp — Párizsnak főként munkáslakta keleti városrészeit. — *103*

[130] A garde mobile az ideiglenes kormány 1848 febr. 25-i rendelete alapján jött létre; tagjai főként lumpenproletár fiatalok voltak, akiket a forradalmi tömegek ellen használtak fel. — *103 121 440*

[131] A nemzetőrség (garde nationale) a személy- és vagyonbiztonság, valamint a belső rend védelmében felállított fegyveres testület; tagjai, polgári foglalkozásuk mellett, díjazás nélkül teljesítettek helyi szolgálatot. — *104 121*

[132] A Palais Royal (királyi palota) 1643-tól XIV. Lajos rezidenciája, majd 1692-től a Bourbonok orléans-i ágának tulajdona volt. Az 1848-as februári forradalom után Palais National néven nemzeti tulajdonnak nyilvánították. Innen az Ex-Royal kifejezés. — *104*

[133] A Boulevard des Italens-en levő Café Tortoniban és közvetlen környékén (az ún. „kis tőzsdén") bonyolították le a tőzsdei ügyleteket, amikor a tőzsde zárva volt. — *104*

[134] A garde républicaine (köztársasági őrség) 1848 máj. 16-án, a máj. 15-i események (v. ö. 150. jegyz.) után alakult a francia kormány rendeletére. A 2600 főnyi garde républicaine ellenforradalmi tisztek vezényletével a rendőri szolgálatot látta el Párizsban, s a rendőrfőnöknek volt alárendelve. — A garde municipale (községi őrség) az 1830-as júliusi forradalom után alakított párizsi lovascsendőrség, amely ugyancsak a rendőrfőnöknek volt alárendelve; az 1848-as februári forradalom után feloszlatták. — *105 111 121*

[135] „The Northern Star" — angol hetilap, a chartisták központi lapja; 1837-től 1852-ig jelent meg, előbb Leedsben, majd (1844 novemberétől) Londonban, különféle alcímekkel. Az újság alapítója és első szerkesztője F. O'Connor volt, a 40-es években J. Harney is szerkesztette. 1845 szeptemberétől 1848 márciusáig Engels a lap munkatársa volt. — Az 1848 jún. 24-i számában a „Northern Star" ezt írta: „A »Neue Rheinische Zeitung«, amely a »demokrácia orgánumának« nevezi magát, igen mesterien van szerkesztve és nem mindennapi bátorságával tűnik ki; üdvözöljük őt mint méltó, tehetséges és merész harcostársat a zsarnokság és az igazságtalanság minden fajtája ellen vívott elszánt harcban." — *108 129 415*

[136] Az 1848-as februári forradalomban népszerű hazafias francia dal refrénje. — *109 445*

[137] Az Ember és a Polgár Jogainak Társasága (Société des Droits de l'Homme et du Citoyen) — Barbès, Huber és mások által vezetett kispolgári demokrata szervezet, a júliusi monarchia idején jött létre. Egyesítette a fővárosnak és a vidéknek számos demokrata klubját, s céljául „Az ember és a polgár jogainak nyilatkozata" 1793-as, jakobinus változatának megvalósítását tekintette. Sok más kispolgári szervezettől eltérően nem mondott le a fegyveres harcról, s egyes tagjai a párizsi júniusi felkelés élére álltak. Kersausie, volt tiszt, a Társaság akcióbizottságának elnöke dolgozta ki a felkelés tervét. — *112*

[138] „L'Indépendance Belge" — belga polgári napilap, 1831-ben alapították Brüsszelben, a 40-es években a liberálisok lapja. — *113 118 131 302 406*

[139] Szaragoszát kétszer ostromolták meg a franciák (1808 június—augusztusában és decemberében), de a város csak 1809 februárjában, több mint 40 000 főnyi veszteséget szenvedve kapitulált a túlerő előtt. — *114*

[140] A francia nemzetgyűlés 1848 jún. 24-i ülése (v. ö. Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale", II. köt.). — *114 116 137*

[141] A francia nemzetgyűlés 1848 jún. 25-i ülése (v. ö. Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale", II. köt.). — *118 126 133*

[142] A francia nemzetgyűlés 1848 jún. 25-i üléséről van szó, amelyről a „Neue Rheinische Zeitung" a jún. 29. (29.) számában tudósított. — *119*

[143] A Louvier-szigetet a Szajna jobbpartjától egy keskeny folyamág választotta el, 1843-ban egybeépítették a parttal; az egykori sziget alkotta a Boulevard Morland és a Quai Henri IV. közötti térséget. — *120 139*

[144] Pretoriánusok — a régi Rómában a császár vagy hadvezér kiváltságos testőrsége. Ezeknek a megvesztegethető pretoriánusoknak rendszerint nagy szerepük volt a palotaforradalmakban. — *121*

[145] „Le National" — francia napilap, 1830-tól 1851-ig jelent meg Párizsban, alapítói Thiers, Mignet és Carrel, a 40-es években az A. Marrast vezette mérsékelt polgári republikánusok lapja volt. — A lap mellett álló politikai csoport az ipari burzsoáziára és a liberális értelmiség egy részére támaszkodott. — *123 131 145 417*

[146] „La Réforme" — francia napilap, 1843-tól 1850-ig jelent meg Párizsban, Ledru-Rollin és Flocon szerkesztésében; demokratikus köztársaságpárti újság. — A lap körül tömörülő kispolgári demokrata republikánusok vezetője Ledru-Rollin, a hozzájuk csatlakozó kispolgári szocialistáké pedig Louis Blanc volt. — *123 272 415 431*

[147] Végrehajtó bizottság — a francia köztársaságnak az alkotmányozó nemzetgyűlés által 1848 máj. 10-én létrehozott kormánya, amely a teljhatalmáról lemondott ideiglenes kormány helyébe lépett. 1848 jún. 24-ig, Cavaignac katonai diktatúrájának kezdetéig állt fenn. — *123*

[148] Dinasztikus ellenzék — a júliusi monarchia idején a francia küldöttkamara egyik csoportja, vezetője O. Barrot volt; a csoport az ipari és kereskedelmi burzsoázia mérsékelt liberális köreinek politikai felfogását fejezte ki, és reformpolitikával (választójogi reform stb.) elejét akarta venni a forradalomnak és fenntartani a júliusi monarchiát. — *124 145*

[149] Legitimisták — az 1830-ban megdöntött („legitim") Bourbon-uralkodóház hívei, az örökletes nagybirtok érdekeinek képviselői; egy részük az uralmon levő orléanisták ellen, akik a pénzarisztokráciára és a nagyburzsoáziára támaszkodtak, a szociális demagógia fegyveréhez folyamodott és a dolgozóknak a burzsoá kizsákmányolás elleni védelmezőjeként lépett fel. — *124*

[150] 1848 máj. 15-én a felháborodott párizsi munkások benyomultak a nemzetgyűlésbe, s követelték a februári forradalom után kapott ígéretek betartását, munkaalkalom megteremtését, a gazdagokra kivetendő különadókat stb., majd pedig feloszlatták a követeléseiket megtagadó nemzetgyűlést és Barbès, Blanqui, Albert, Blanc, Proudhon, Cabet stb. részvételével ideiglenes kormányt alakítottak. E forradalmi akció megbukása és vezetőinek letartóztatása után a kormány hozzálátott a nemzeti műhelyek feloszlatásához (v. ö. 127. jegyz.), betiltotta a csoportosulásokat (v. ö. 128. jegyz.) és bezáratott több demokratikus klubot. — *125*

[151] A liliom a Bourbon-ház címerjele. — *125*

[152] Brennus gallus vezér szavai a rómaiakhoz Rómának a gallusok által történt elfoglalásakor (i. e. 390). — *126 440*

[153] „London Telegraph" — angol napilap, 1848 februártól júliusig jelent meg H. Ingram szerkesztésében. — Az idézett cikk a lap jún. 26-i számából való. — *127*

[154] „The Times" — a legnagyobb angol konzervatív irányú napilap; 1785-ben alapították Londonban „Daily Universal Register" címmel, 1788 óta jelenik meg „The Times" címmel. — *129 194*

[155] „The Manchester Guardian" — angol napilap, 1821-től jelenik meg; a szabadkereskedők, majd a liberális párt lapja (1959 vége óta csak „Guardian"). — *129*

[156] Sibyllák — prófétanők a görög és római mondában. A cumaei Sibylla megvételre kínálta jóskönyveit Tarquinius Priscus római királynak, mégpedig úgy, hogy amikor az sokallotta árukat, egy részüket a tűzbe vetette és a megmaradt könyvekért kapta meg az eredetileg kért összeget. A görög Sibylla-könyvek jóslatait nagy tiszteletben tartották, válságos helyzetekben ezekhez folyamodtak. Stilicho római hadvezér az i. sz. V. század elején az egyik könyvet kedvezőtlen jóslata miatt elégettette. — *130*

[157] Kotzebue több száz érzelgős színdarabjából soknak cselédek (háztartási alkalmazottak, kertészek, társalkodónők stb.) a főszereplői. — *130*

[158] V. ö. Shakespeare: „Julius Caesar", III. felv. 2. szín: „S Brutus derék, becsületes férfiú." — *130*

[159] „Allgemeine Zeitung" — német napilap, 1798-ban alapították; 1810-től 1882-ig Augsburgban jelent meg. — *131 403*

[160] „Journal des Débats politiques et littéraires" — francia polgári napilap, 1789-től kezdve jelent meg Párizsban különféle címekkel; a júliusi monarchia alatt kormánylap, az orléanista burzsoázia lapja, az 1848-as forradalomban az ellenforradalmi burzsoázia nézeteinek képviselője. — *131 145 457*

[161] Becker: „Der deutsche Rhein"; 1840-ben keletkezett költemény, amelyet a rákövetkező években több ízben megzenésítettek. A német nacionalisták dala volt. — *131*

[162] „Le Constitutionnel" — francia napilap, 1815-től 1870-ig jelent meg Párizsban; a 40-es években a mérsékelt orléanisták lapja Thiers szerkesztésében, 1848—49-ben a Thiers vezette ellenforradalmi burzsoázia lapja (1851 decembere után bonapartista). — *131 164 406*

[163] „Le Peuple constituant" — francia republikánus napilap, 1848 februártól júliusig jelent meg Párizsban, Lamennais szerkesztésében. — *133*

[164] Hegel: „Phänomenologie des Geistes", VI. B. I. a. 2. — *133*

[165] 1832 jún. 5-én, Lamarque tábornok temetése alkalmából a republikánus párt balszárnya és a titkos társaságok, köztük a Nép Barátainak Társasága, tüntetést szerveztek, s ez a kormány provokációja folytán felkelésbe csapott át, amelyet a csapatok nagy mészárlással levertek; a barikádharc jún. 6-a délutánjáig tombolt. — *135*

[166] 1795 vendémiaire 12-én és 13-án (okt. 4-én és 5-én) a royalisták felkeltek Párizsban a konvent ellen. — *138*

[167] A braunschweigi herceg, a forradalmi Franciaország ellen harcoló osztrák—porosz hadsereg főparancsnoka, 1792 júl. 25-i manifesztumában azzal fenyegette a franciákat, hogy ha a királyi családot a legcsekélyebb bántódás éri, Párizst szörnyű megtorlás és pusztítás színhelyévé teszi. — *142*

[168] Az 1785-ös holland felkelés, amelynek élén a republikánus burzsoázia állt, kiűzte az országból az arisztokrata katolikus párt által támogatott Óraniai Vilmos helytartót, akinek az uralmát azonban porosz csapatok segítségével 1787-ben visszaállították. — *142*

[169] 1832-ben Anglia, Franciaország és Oroszország megállapodása alapján a görög trónra a kiskorú Ottó bajor herceg került, akit bajor csapatok kísértek Görögországba; I. Ottó néven 1862-ig uralkodott. — *142*

[170] A Szent Szövetség (v. ö. 278. jegyz.) 1820-as és 1821-es troppaui és laibachi, valamint 1822-es veronai kongresszusai Ausztria, Poroszország és Oroszország reakciós politikáját szolgálták. A laibachi és a troppaui kongresszus határozatot hozott arról, hogy osztrák csapatokkal verik le az itáliai nemzeti felszabadító mozgalmat, a veronai kongresszus pedig — főként Ausztria sürgetésére — arról, hogy Franciaország állítsa helyre az abszolút királyságot Spanyolországban. — *142 280*

[171] Portugáliában Ausztria, Poroszország és Oroszország a 20-as és 30-as években a Dom Miguel vezette klerikális feudális pártot támogatta. — *142 283*

[172] Spanyolországban Ausztria, Poroszország és Oroszország a klerikális feudális Don Carlost támogatta, aki 1833-ban polgárháborút robbantott ki, hogy trónra kerülhessen. — *142 283*

[173] Thermidor 9-e (1794 júl. 27) — Robespierre és a jakobinus diktatúra bukásának napja, a jobboldali nagyburzsoák (thermidoristák) ellenforradalmának kezdete. Belgiumot, amely a francia forradalom hatására felszámolta a feudalizmust, a Szent Szövetség Hollandiához csatolta és liberális megmozdulásait elnyomta. — *142*

[174] „Il Governo provvisorio alla Nazione Germanica" (Az ideiglenes kormány a német néphez); a milánói ideiglenes kormány 1848 ápr. 6-i kiáltványa hangsúlyozta a német néppel való testvéri szövetséget és a reakció elleni közös harcra hívott fel. — *144*

[175] Thiers-párt — a francia royalista burzsoáziának a „Constitutionnel" (v. ö. 162. jegyz.) köré tömörült csoportja, amely az Orléans-dinasztia híveként ellenfele volt a polgári és kispolgári republikánusoknak; 1848 februárjától republikánus intézményekkel rendelkező monarchiát, később pedig monarchikus intézményekkel rendelkező köztársaságot akart. A júniusi párizsi felkelés után egybeolvadt a dinasztikus ellenzékkel (v. ö. 148. jegyz.). — *145 410 415*

[176] Caussidière-nek a francia nemzetgyűlésben 1848 jún. 27-én mondott beszédéből. (V. ö. „Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale", 2. köt.) — *146*

[177] „Adresse der Krieger und Wehrmänner des Kreises Hagen von 19. Juni 1848" (Hagen járás harcosainak és katonáinak 1848 jún. 19-i felirata); a „Neue Rheinische Zeitung" az 1848 jún. 25. (25.) számában (különmelléklet) közölte. — *148*

[178] Trierben 1848 máj. 2. és 4. között a porosz katonaság összeütközéseket provokált a polgársággal. A zavargások elfojtására kirendelték Schreckenstein későbbi hadügyminisztert, akkor a 8. hadtest helyettes vezénylő tábornokát, aki feloszlatta a polgárőrséget. — *148*

[179] Velünk szomszédos publicistákként emlegette Marx és Engels a „Kölnische Zeitung" (v. ö. 114. jegyz.) munkatársait, főleg Brüggemann főszerkesztőt. — *148 218*

[180] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XII. fej. — *149 417*

[181] Treasury-Whip — a kormány erélyes felszólítása pártjának tagjaihoz, hogy vegyenek részt a szavazáson. — *152*

[182] Szent Hermandad (Santa Hermandad) — a XV. sz. végén a királyi hatóságok közreműködésével létrehozott spanyol városszövetség, amely a feudális abszolutizmus érdekében, a földesúri oligarchia elleni küzdelemre létesült. A XVI. sz. közepétől a „Szent Hermandad" fegyveres erői rendőri feladatokat teljesítettek; itt a rendőrség gúnyneve. — *154*

[183] Gürzenich — ünnepélyekre és gyűlésekre szolgáló terem Kölnben, itt tartotta a kölni Munkásegylet az 1848 jún. 25-i gyűlését, amelyen Köln három demokrata szervezetének (Demokrata Társaság, Munkásegylet, Munkások és Munkáltatók Egylete) képviselőiből álló közös bizottság létrehozásáról tárgyaltak. — *155*

[184] Code pénal (büntetőtörvénykönyv) — Franciaországban 1810-ben fogadták el, majd Napóleon alatt Nyugat- és Délnyugat-Németország — ezenkívül Belgium és más országok — elfoglalt területein is bevezették. A Rajna-tartományban, éppúgy mint a Code civil (v. ö. 98. jegyz.), még a Poroszországgal való egyesítés után is érvényben maradt. A porosz kormány igyekezett a Rajna-tartományban helyreállítani a porosz Landrechtet (v. ö. 185. jegyz.), s evégett számos törvényt, rendeletet stb. adott ki, de ezeket a rendszabályokat, amelyeknek a Rajna-tartományban erős ellenzékük volt, a márciusi forradalom után az 1848 ápr. 15-i rendelettel eltörölték. — *155 185 226; 363 423*

[185] Az 1794-es „Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten" (A porosz államok általános joga) — a polgári, kereskedelmi, váltóügyi, tengeri és biztosítási jognak, továbbá a büntető-, egyház-, állam- és közigazgatási jognak az összefoglalása; Landrechtnek nevezték a külön tartományi (országos) jogokat, megkülönböztetve az általános német jogtól. A maradi porosz Landrecht egyes lényeges részei egészen a polgári törvénykönyv bevezetéséig (1900) érvényben voltak. — *155 203 226 287 309 386*

[186] Annekét Gottschalkkal és Willichhel együtt mint a kölni tömeggyűlések egyik szervezőjét 1848 márc. 3-án letartóztatták; mindhármuk ellen „zavargásra való bujtogatás és tiltott társaság alapítása" címén emeltek vádat, s letartóztatásukból 1848 márc. 21-én királyi amnesztiával szabadultak. — *155*

[187] Köslin városának (Pomeránia) ellenforradalmi junkerei és hivatalnokai 1848 máj. 23-i feliratukban felszólították a porosz lakosságot, hogy vonuljon Berlinbe a forradalmat leverni. — *158*

[188] Spanyolország, Mexikó, Lengyelország és Krakkó a porosz szövő- és fonóipar termékeinek fő elhelyezési területei voltak, melyeknek az 1848 előtti porosz kormányzat esztelen kereskedelmi és külpolitikája miatt történt elvesztése tönkretette ezeket az iparágakat. — *159*

[189] Konstáblereknek nevezték a Berlinben 1848 nyarán a rendőrség mellett létrehozott fegyveres polgári alakulatot, amelynek rendeltetése a népi megmozdulások leverése és kémkedés volt (az angol special constable analógiájára, amely mint az angol rendőrségnek polgári személyekből álló tartaléka hasonló célokat szolgált). — *162 290*

[190] A „Törvényszéki vizsgálat a »Neue Rheinische Zeitung« ellen" c. két cikk szerzőségét illetően v. ö. a második cikk elején a régi „Rheinische Zeitung"-ra való utalást, ami valószínűvé teszi, hogy mindkét cikk szerzője Marx. — *163 185*

[191] „Le Siècle" — francia napilap, 1836-tól 1939-ig jelent meg Párizsban; a 40-es években a mérsékelt alkotmányos reformokat óhajtó kisburzsoázia lapja. — *164*

[192] „La Presse" — francia polgári napilap, 1836-tól jelent meg Párizsban, 1857-ig Girardin szerkesztésében; 1848–49-ben a polgári republikánusokat, később a bonapartistákat támogatta. — *164*

[193] „L'Observateur Belge" — belga napilap, 1835-től 1860-ig jelent meg Brüsszelben; a 40-es években a polgári radikálisok orgánuma. — *164 302 406*

[194] Az 1848 júl. 4-i ülés végén, amelyen még tovább vitatkoztak a poseni események megvizsgálására kiküldendő bizottságról, a porosz nemzetgyűlés határozatot hozott, hogy a bizottságnak korlátlan teljhatalmat ad, ami az Auerswald—Hansemann-kormány vereségét jelentette. Ekkor a jobboldal képviselői megpróbáltak szabálytalanul újabb szavazást kierőszakolni a bizottság teljhatalmának korlátozására tett javaslat fölött, holott ezt az első határozat már elvetette. A baloldali képviselők, tiltakozásuk jeléül, kivonultak a teremből. A jobboldaliak ezt kihasználva megszavaztatták, hogy a bizottságnak nincs joga Posenba menni és a helyszínen tanúkat és szakértőket kihallgatni, amivel jogtalanul megsemmisítették a gyűlés eredeti határozatát. (V. ö. még 40—44., 172—175. és 177—184. old.) — *165 171 172 184 194*

[195] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XXV. fej. — *166*

[196] Heine: „Der Tannhäuser", II. fej. — *167*

[197] „The Morning Chronicle" — angol polgári napilap, 1769-től 1862-ig jelent meg Londonban, a 30–40-es években Cobden és Bright szabadkereskedő lapja. — *168*

[198] „Szevernaja pcsela" (Северная пчела — Északi Méh) — orosz politikai és irodalmi újság, 1825-től 1864-ig jelent meg Pétervárott, Bulgarin és Grecs szerkesztésében; a cári kormány félhivatalos lapja. — *168*

[199] Az ún. Wildenbruch-jegyzék (Wildenbruch őrnagy nyújtotta át a porosz király titkos megbízásából 1848 ápr. 8-án a dán kormánynak) közölte, hogy Poroszország célja a a háborúval (v. ö. 49. jegyz.) nem az, hogy Dániától elvegye Schleswig-Holsteint, hanem az, hogy a „németországi radikális és republikánus elemeket" leverje. — *168 243 282 380*

[200] V. ö. Heine: „Bei des Nachtwächters Ankunft in Paris". — *168*

[201] Sanssouci (Gondtalan) — Nagy Frigyes Potsdam melletti királyi kastélya és kedvenc tartózkodási helye; 1745–47-ben épült. — *171*

[202] A frankfurti nemzetgyűlés 1848 máj. 31-i proklamációjának idevágó részlete így hangzik: „A német alkotmányozó nemzetgyűlés ünnepélyesen kijelenti: Teljes mértékben elismeri, hogy a német szövetségi földön élő nem-német néptörzseknek joguk van akadálytalanul követni a maguk népi fejlődésének útját . . ." — *174*

[203] E. Dronke: „Die preussische Pazifizierung und Reorganisation Posens". (A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júliusi számaiban aláírás nélkül megjelent cikksorozat.) — *177*

[204] Przyluski poseni érseknek a berlini kormányhoz intézett levelei (v. ö. Brodowski, Kraszewski, Potworowski: „Zur Beurteilung der polnischen Frage im Grossherzogtum Posen im Jahre 1848", Berlin (1848)). — *177 305*

[205] Heine: „Zur Beruhigung". — *182 277*

[206] Hosszú parlament — az angol polgári forradalom idején 13 évig (1640—1653) újjáválasztás nélkül ülésező parlament. I. Károly nyitotta meg 1640-ben. A parlament többsége fellépett a király ellen, harcos álláspontot volt a polgárháborúban; a király legyőzése után Cromwell a parlament 200 békülékeny tagját kizáratta. — *183*

[207] „Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe" — német napilap, 1842 jan. 1-től 1843 márc. 31-ig jelent meg Kölnben. Az újságot a porosz abszolutizmussal szemben ellenzéki rajnai burzsoázia képviselői alapították. Az újság munkatársának bevontak néhány baloldali hegeliánust is. Marx 1842 áprilisától kezdve munkatársa, októberétől kezdve főszerkesztője volt a lapnak. A „Rheinische Zeitung" Engels néhány cikkét is közölte. Marx szerkesztősége alatt a lap egyre határozottabban forradalmi demokrata jelleget öltött. A „Rheinische Zeitung"-nak ez az irányzata, melynek népszerűsége Németországban egyre növekedett, nyugtalanította a kormánykörököt és dühödt hajszát váltott ki a lap ellen a reakciós sajtóból. 1843 jan. 19-én a porosz kormány rendeletileg 1843 ápr. 1-i hatállyal betiltotta a lapot, és addig is kettős cenzúra alá vetette. Minthogy a „Rheinische Zeitung" részvényesei mérsékelni akarták az újság hangját, Marx 1843 márc. 17-én bejelentette kilépését a szerkesztőségből; a lapot azonban ez már nem mentette meg. — *185 435*

[208] A „Rheinische Zeitung" 1842 okt. 20-án kozölte a válási törvénytervezetet (amelynek előkészítése és kormánykörökben való tárgyalása szigorú titoktartás mellett folyt), s a közléssel széleskörű nyilvános vitára adott alkalmat. A törvénytervezet közzététele és a forrás megjelölésének megtagadása egyik oka volt a lap későbbi betiltásának. — *185*

[209] Kamptz a mainzi központi immediat-bizottságban (v. ö. 397. jegyz.) egyike volt a polgár ellenzék (az ún. demagógok) elleni 1819-es perek legbuzgóbb szervezőinek. — A fekete-vörös-arany színek a németországi nemzeti egységmozgalom szimbóluma. — *185*

[210] A Gürzenichben (v. ö. 183. jegyz.) tartott 1848 júl. 9-i népgyűlésen a Demokrata Társaság javaslatára a porosz nemzetgyűléshez intézendő feliratot fogadtak el, amelyben példák alapján leplezték le az Auerswald—Hansemann-kormány ellenforradalmi gyakorlatát és felszólították a nemzetgyűlést, jelentse ki, hogy a kormány „nem élvezi a nemzet bizalmát". — *187*

[211] „Deutsche Allgemeine Zeitung" címmel jelent meg a „Leipziger Allgemeine Zeitung" azután, hogy 1842 dec. 28-án kabinetparanccsal kitiltották Poroszország területéről; 1879-ig állt fenn. („Leipziger Allgemeine Zeitung" — német napilap, 1837-től jelent meg Lipcsében, F. A. Brockhaus kiadásában; a 40-es évek elején haladó polgári lap.) — *190*

[212] „Frankfurter Journal" — német napilap, a XVII. században alapították, 1903-ig jelent meg Majna-Frankfurtban; a 40-es években polgári liberális lap. — *190*

[213] Amikor az előparlament (v. ö. 13. jegyz.) Hecker és Struve által vezetett republikánus kisebbsége a tiltakozás jeléül 1848 ápr. 2-án kivonult a teremből, a badeni kormányzat a fellendülő republikánus mozgalom elfojtására határozatot hozott a hadsereg megnöveléséről, katonai támogatást kért a szomszédos német államoktól és a liberális Mathy feljelentésére letartóztatta a republikánus Ficklert. Ezek a rendszabályok váltották ki a

kispolgári demokrata Hecker és Struve által vezetett április 12-i republikánus felkelést (v. ö. 73. jegyz.); április végén a kezdettől fogva rosszul szervezett felkelést leverték. — *190 215 221*

214 Svornost (Egyetértés) — 1848-ban német és cseh tagokból (főként diákokból) Brünnben alakult polgári szervezet, 1849-ben feloszlatták. — *191*

215 „Le Moniteur universel" — francia napilap, 1789-től 1901-ig jelent meg Párizsban; 1799-től 1814-ig és 1816-tól 1868-ig hivatalos kormánylap. A „Moniteur universel" közölte a parlamenti tudósításokat és a kormányrendeleteket. — *194 410*

216 A királyi tetszvény (placet) formulája; a francia uralkodók ezzel zárták rendelkezéseiket. — *194*

217 A Camphausen-kormány a második egyesült Landtagtól (v. ö. 34. jegyz.) 25 millió tallér államkölcsönnek és új adók kivetésével vagy régi adók felemelésével előteremtendő 15 millió tallérnak a megszavazását kívánta. A király üzenete külön hangsúlyozta a sürgősséget, mivel az államkincstár állománya nem kielégítő. Hansemann pénzügyminiszter ehhez hozzáfűzte, hogy a szükséges kiadások fedezése után az államkincstárban „már csak 3 500 000 tallér marad, egy igen szerény összeg, amelyet... tartalékolandó minimumnak kell tekinteni", és hogy „idejekorán történő gondoskodás híján... az állam ellátása veszélyeztetve lenne" („Verhandlungen des zum 2. April 1848 zusammenberufenen Vereinigten Landtages"). — *197*

218 Heine: „Der Tambourmajor". — *199*

219 Fiktív vásárlások — határidőügyletek, amelyek nem mozgatják meg ténylegesen az áru- vagy értékpapír-készleteket, csak az eltérő tőzsdei árfolyamokon nyerészkednek. — *201*

220 „Entwurf eines Gesetzes über die Errichtung der Bürgerwehr" (Törvénytervezet a polgárőrség felállításáról); kelt 1848 júl. 6-án; júl. 7-én terjesztették a porosz nemzetgyűlés elé. A törvény 1848 okt. 12-én lépett életbe. — *204 229*

221 Landwehr — eredetileg általános felfegyverzés, az állandó hadsereg bevezetésével elvesztette ezt a jelentőségét, csak a napóleoni háborúk idején tértek ismét vissza hozzá; a tilsiti béke (v. ö. 276. jegyz.) után a Landwehr az állandó hadsereggel szoros kapcsolatban állt. Az 1815-ös rendelet alapján a Landwehr főként tartalékosokból álló milíciaszerű önálló alakulat volt. — *206 238*

222 Az ideiglenes központi hatalom a frankfurti német nemzetgyűlés 1848 jún. 28-i határozatával jött létre a birodalmi kormányzóból (János osztrák főherceg) és a birodalmi kormányból; sem saját költségvetése, sem saját hadserege, tehát semmiféle tényleges hatalma nem volt, politikailag az ellenforradalmi fejedelmeket támogatta (v. ö. még 71. jegyz.). — *208*

223 V. ö. Heine: „Zur Beruhigung". — *208*

224 V. ö. Heine: „Anno 1829". — *210 404*

225 Porosz-német Vámegylet (Preussisch-deutscher Zollverein) — porosz vezetés alatt álló német gazdaságpolitikai egyesülés a belső vámok kiküszöbölésére és a behozatali vámok közös szabályozására; 1834 jan. 1-én alakult meg Poroszországból és a Német Szövetség 17 más államából; több mint 23 millió lakosú területre terjedt ki. Ausztria és néhány délnémet állam kívül maradt a Vámegyleten. — *211*

[226] Montesquieu. — *212*

[227] Vendée francia tartományban a francia forradalom alatt, 1793 tavaszán ellenforradalmi felkelés tört ki a nemesség vezetésével, amely e gazdaságilag elmaradott terület parasztságára támaszkodott. A Vendée az ellenforradalmi megmozdulások szimbolumává vált. — *213 280 387*

[228] Nemzeti Gabonatörvény-ellenes Liga (National Anti-Corn-Law-League) — szabadkereskedő egyesület, Cobden és Bright gyárosok alapították 1838-ban Manchesterben. A Liga teljes kereskedelmi szabadságot követelt és küzdött a gabonatörvények eltörléséért; a gabona árának csökkentése ugyanis feltétele volt a munkabér csökkentésének és a földbirtokos arisztokrácia gazdasági és politikai gyengítésének. A földbirtokosok elleni harcában a Liga igyekezett a munkásokat is felhasználni, ezt azonban az önálló munkásmozgalom, a chartizmus fellendülése megakadályozta. A gabonatörvények eltörlése után a Liga feloszlott. — *214 272*

[229] „Kölnische Zeitung", 1848 júl. 21. (203.) sz. — *218*

[230] Heine: „An Georg Herwegh". — *224*

[231] Mind a berlini porosz nemzetgyűlés képviselőit (v. ö. 29. jegyz.), mind pedig (a legtöbb német államban) a frankfurti német nemzetgyűlés képviselőit (v. ö. 8. jegyz.) közvetett (kétlépcsős) rendszerrel választották. — *224*

[232] 1848 júl. 14-én a heidelbergi szenátus határozatot hozott, hogy „az 1833 okt. 26-i törvény erejénél fogva a demokrata diákegyletet feloszlatja és további működését betiltja"; határozatát az említett törvény 2. cikkelyére alapította. — *225*

[233] „Entwurf eines interimistischen Pressgesetzes" (Az ideiglenes sajtótörvény tervezete), „Kölnische Zeitung", 1848 júl. 19. (201.) sz., első melléklet; a tervezet fő rendelkezéseit lásd „Neue Rheinische Zeitung", 1848 júl. 17. (47.) sz. — *226*

[234] A hűséges Eckart középkori német mondák alakja; a megbízható és önfeláldozó őrző típusa. — *230*

[235] Magna Charta Libertatum (A szabadságok nagy chartája) — az angol alkotmány 1215-ből származó alaptörvénye. — *230*

[236] Biblia, Zsolt. 42, 2. — *231*

[237] Kirké istennő Odüsszeusz társainak egy részét disznóvá varázsolta. (V. ö. Homérosz: „Odüsszeia", X. ének.) — *231*

[238] Heine: „Bergidylle". — *234*

[239] Latin közmondás. — *236*

[240] V. ö. Beaumarchais: „La folle journée, ou le mariage de Figaro", V. felv. 8. szín. — *237*

[241] A főbűnfenyítő (hochnotpeinlich) kifejezés célzás a Constitutio Criminalis Carolinára (peinliche Halsgerichtsordnung); V. Károly császár (bűnfenyítő) büntetőtörvénykönyve, 1532-ben fogadta el Regensburgban a Reichstag (birodalmi gyűlés); rendkívüli kemény büntetőrendelkezéseiről nevezetes. — *237*

[242] 1848 júniusában dán és porosz megbízottak fegyverszüneti tárgyalásokat folytattak Malmőben (Svédország). A megegyezést a porosz király júl. 8-án jóváhagyta, de Wrangel vezénylő tábornok a porosz-német fél számára rendkívül kedvezőtlen feltételek miatt nem írta alá. A tulajdonképpeni fegyverszünetet csak 1848 aug. 26-án kötötték meg (v. ö. még 49. és 360. jegyz.). — *238 370*

[243] „Faedrelandet" (a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júl. 21. (51.) számában: „Fädreland") — dán lap, 1834-től 1839-ig hetenként, később naponta jelent meg Koppenhágában; 1848-ban a dán kormány félhivatalos lapja. — *239 243*

[244] „Mindenkoron országgyarapítók" (allzeit Mehrer des Reichs) – a német császárok hivatalos címében szereplő fordulat (1806-ig). — *239*

[245] Keresztély Ágost schleswig-holsteini herceg és fia: Frigyes schleswig-holsteini herceg (1863-tól VIII. Frigyes néven dán trónkövetelő); mindketten a dán királyi ház ún. augustenburgi ágához tartoztak. — *241*

[246] „Schleswig-Holstein, meerumschlungen" (Tenger-mosta Schleswig-Holstein) — kezdősora a Matthäus Friedrich Chemnitz által 1844-ben szerzett dalnak, amely Schleswig-Holstein német lakosságának kispolgári nacionalista vágyait fejezi ki. — *242 377*

[247] Sund-vám — pénzilleték, amelyet Dánia 1425-től 1857-ig a Sundon (tengerszoroson) áthaladó összes külföldi hajóktól beszedett. — *244*

[248] „La Concordia" – olasz polgári liberális lap, 1848–49-ben jelent meg Torinóban. — *246*

[249] Az 1848 aug. 23-tól szept. 3-ig Berlinben ülésező munkáskongresszust munkásszervezetek kezdeményezték. A Stephan Born befolyására összeállított program — „Programm des Arbeiterkongresses in Berlin" (A berlini munkáskongresszus programja) —, amelyben nem szerepeltek politikai célkitűzések, csupán szociális követelések, minden kommentár nélkül jelent meg a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 júl. 1. (31.) számában. — *246*

[250] „Entwurf eines Gesetzes betreffend die Ausschreibung einer Zwangsanleihe" (Törvénytervezet egy kényszerkölcsön kibocsátását illetően), kelt 1848 júl. 10.; indokolásával együtt 1848 júl. 12-én terjesztették a porosz nemzetgyűlés elé. — *248*

[251] Vandiemensland — 1803-tól 1854-ig angol büntetőgyarmat, 1853 óta Tasmaniának nevezik. — *248*

[252] Freiligrath: „Trotz alledem". — *249 289*

[253] V. ö. Biblia, Máté 13, 12. — *250 251 297*

[254] „Mozgó skála" (sliding-scale) — Angliában és más országokban is alkalmazott rendszer a gabonavámok megállapítására; lényege, hogy emelkedő gabonaárak esetén a vám csökken és csökkenő árak esetén emelkedik. — *251*

[255] Cervantes: „Novelas ejemplares" (Példás elbeszélések); a „Csalárd házasság" c. elbeszélés „Párbeszéd két kutya, Cipión és Berganza között a Feltámadás kórházában" alcímű részlete. — *252*

[256] Biblia, Máté 7, 7. — *252*

257 V. ö. Heine: „Du hast Diamanten und Perlen". — *254 411*

258 Amikor a porosz kormány felszólította a poseni tartományi rendeket, hogy nyilatkozzanak Posen Nagyhercegség egy nagy részének a Német Szövetségbe való bekebelezéséről, a rendi gyűlés 1848 ápr. 6-án 26 szavazattal 17 ellenében elvetette a bekebelezési javaslatot (v. ö. még 60. jegyz.). — *257 333*

259 Az első demokrata kongresszus 1848 jún. 14-től 17-ig ülésezett Majna-Frankfurtban, 66 német város 89 demokrata egyletének és munkásszervezetének küldötte vett részt rajta. A kongresszus a munkásküldöttek kezdeményezésére kijelentette, hogy a német nép számára a demokratikus köztársaság az egyetlen elfogadható berendezkedés. Határozatot hoztak az összes demokrata egyletek összefogásáról, kerületi bizottságoknak és — berlini székhellyel — egy központi bizottságnak a létrehozásáról. A központi bizottság tagjaiul Fröbelt, Raut, Kriegét, helyetteseikül Bairhoffert, Schüttét és Annekét választották meg. A kispolgári vezetés a kongresszus után sem tudta összefogni a demokratikus mozgalmat, az együttműködés továbbra is csak az egyes szervezetek kezdeményezésétől függött. — *262 467*

260 „Deutsche Zeitung", 1848 júl. 26. (206.) sz. — *263*

261 A konstitucionális egyletek és klubok (élükön a berlini Konstitucionális Klubbal) és a Polgáregyletek (v. ö. 83. jegyz.) a mérsékelt polgári elemeket tömörítették; a reakciós, ellenforradalmi egyletek közé tartoztak a Porosz Egyletek, továbbá A tulajdon védelmét és az összes nemzetiségek jólétét előmozdító egylet; a Rajna-tartomány számos városában pedig szociális demagógiával színezett konstitucionális, ún. IX. Pius Egyletek (Piusvereine) működtek. — *263*

262 „Entwurf eines Gesetzes wegen unentgeltlicher Aufhebung verschiedener Lasten und Abgaben" (Törvénytervezet különböző terhek és úrbérek térítés nélküli megszüntetéséről), kelt 1848 júl. 10; júl. 11-én került a porosz nemzetgyűlés elé, indokolása a júl. 18-*i* ülésen történt. — *264*

263 A Rajna-vidéken Napóleon uralma alatt megszüntették a feudális viszonyokat, és 1815 után sem állították helyre őket; Poroszország többi részében viszont lényegében 1848-ig fennmaradtak. — *264*

264 Allodifikationszins — a hűbéri köteléknek alá nem vetett, szabad birtok után, ill. a hűbéri birtok megváltásakor fizetendő járadék; Siegelgelder — névváltoztatás, különböző diszpenzációk stb. alkalmából fizetendő illeték; Schutzgeld, Jurisdiktionszins — az úriszék teendőinek ellátásáért beszedett úrbér; Bienenzehnt — méhek után fizetendő tized (v. ö. még 117. jegyz.). — *264*

265 V. ö. Biblia, II. Mózes 3, 5. — *264*

266 A cheruszk (teutoburgi) erdőben semmisítették meg i. sz. 9-ben a felkelő germánok Hermann (Arminius) cheruszk törzsfőnök vezetésével Varus római helytartó három légióját. A teutoburgi csatát a XIX. sz. elejétől a német nemzeti nagyság jelképének tekintették. — *264*

267 Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", VIII. fej. — *264 336*

268 A gyorsan elterjedt „merész belemarkolás" kifejezést először Mathy képviselő és Gagern elnök — a német központi hatalom megteremtésével kapcsolatban — használta. — *264 397*

269 V. ö. Celanói Tamás „Dies irae": „Tanú rá Dávid és Sibylla". — *268*

270 Az 1834-es angol „új szegénytörvény" (New Poor Law) a szegénykérdés megoldására egyetlen hatékony módszert ismert: a szegények dologházba zárását és kényszermunkán való foglalkoztatásukat. A dologházakat (amelyek nagyon benépesültek) gúnyosan szegénytörvény-bastille-oknak nevezték. — *270*

271 1839-ben a chartisták által előkészített walesi felkelés véres vereséget szenvedett, főként azért, mert a munkások árulás következtében idő előtti támadásra kényszerültek. — 1842 augusztusában a chartisták, miután az alsóház elvetette a „People's Charter" (Népcharta) elfogadását követelő petíciókat, több ipari körzetben általános sztrájkot próbáltak szervezni, s ennek folyamán a katonasággal és a rendőrséggel fegyveres összetűzésekre került sor. — *271*

272 „L'Union, bulletin des ouvriers, rédigée et publié par eux-mêmes" — francia havi folyóirat, 1843 decembertől 1846 szeptemberig jelent meg Párizsban; saint-simonista munkások egy csoportja adta ki. — „La Ruche populaire. Première tribune et revue mensuelle. Rédigée et publiée par des ouvriers" — francia havi munkásfolyóirat, 1839 decembertől 1849 decemberig jelent meg Párizsban; utopikus szocialista nézeteket képviselt. — „La Fraternité" — francia havi munkásfolyóirat, 1845 januártól 1848 februárig jelent meg Párizsban; babeufista irányzatot képviselt. — *272*

273 A tízórás munkanapért vívott harc Angliában már a XVIII. sz. végén elkezdődött és a XIX. sz. 30-as éveitől a proletariátus nagy tömegeit fogta át. A földbirtokos arisztokrácia képviselőinek egy csoportja a burzsoázia elleni harcában magáévá tette ezt a követelést és a parlamentben kiállt a tízórás törvény (Ten Hour's Bill) javaslata mellett. A munkanap 10 órára való korlátozását végül — több más gyári törvény meghozása után — bizonyos megszorításokkal 1847-ben fogadta el a parlament. — *273*

274 „Ceterum censeo Carthaginem esse delendam" (Egyébként úgy vélem, hogy Karthágót le kell rombolni) — ezekkel a szavakkal fejezte be rendszerint a beszédeit az id. Cato a szenátusban. — *277*

275 „Frankfurter Oberpostamtszeitung" — német újság, 1617-től 1866-ig jelent meg Majna-Frankfurtban. 1848—49-ben az ideiglenes központi hatalomnak (v. ö. 222. jegyz.) a hivatalos sajtószerve volt. — Nesselrodénak a németországi orosz követségekhez intézett körlevele először a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" 1848 júl. 28. (210.) számában jelent meg. — *279 410*

276 Oroszország, amely 1806 óta tagja volt a Napóleon-ellenes koalíciónak, Napóleon és I. Sándor cár 1807 jún. 25-i tanúk nélkül megrendezett találkozója után a tilsiti békeszerződésben (1807 július) csatlakozott a kontinentális rendszerhez és hozzájárult, hogy Napóleon nagy területeket kapjon a porosz monarchiából, további porosz területeket pedig Oroszország számára biztosítottak. Az erfurti találkozón (1808. szept. 17—okt. 14.) megújították a cár és Napóleon szövetségét. — *280*

277 Kalischi proklamáció — „Anruf an die Deutschen" (Felhívás a németekhez) — kelt 1813 márc. 13. (25.); ebben az orosz cár és a porosz király demagóg szabadság- és függetlenségígéretekkel buzdították harcra a németeket Napóleon ellen. — *280*

278 A Szent Szövetség az ellenforradalmi hatalmak egyesülése Európa minden haladó megmozdulása ellen; 1815 szept. 26-án alakították I. Sándor cár kezdeményezésére a Napóleon felett győztes hatalmakból; a szövetség magva Oroszország, Ausztria és Poroszország

volt. Az uralkodók kötelezték magukat egymás kölcsönös támogatására, ha bárhol forradalom törne ki. — *280 317*

279 Állítólag I. Miklós, amikor értesült az 1848-as februári forradalom kitöréséről, e szavakkal fordult az udvari bálon jelenlevő tisztekhez: „Lóra, Uraim! Franciaországban kikiáltották a köztársaságot!" — *281*

280 Célzás a porosz hercegnek Angliába való menekülésére (v. ö. 68. jegyz.). — *281*

281 1772-ben került sor először Lengyelország felosztására. A lengyel területeket Poroszország, Ausztria és Oroszország kapták (v. ö. még 63. jegyz.). — *281*

282 Az 1830 nov. 29-én kitört lengyel forradalom a cárizmus ellen irányult és nem tűzte ki célul az égető társadalmi problémák megoldását; a demokratikus elem nagyon gyenge volt, és a felkelés vezetése a lengyel nemesség kezében maradt. Az I. Miklós cár által 1831 január végén a felkelés leverésére indított háború 1831 szept. 7-én Varsó elestével végződött, de lekötötte a cári hadsereget Lengyelországban, és megakadályozta a nyugateurópai forradalom tervezett eltiprását. — *282 309 318*

283 Az 1847-es (febr. 3-ról kelt) pátensek — „Patent, die ständischen Einrichtungen betreffend" (Pátens, a rendi intézményeket illetően), „Verordnung über die Bildung des Vereinigten Landtages" (Rendelet az egyesült Landtag megalakításáról) és „Verordnung über die periodische Zusammenberufung des Vereinigten ständischen Ausschusses und dessen Befugnisse" (Rendelet az egyesült rendi bizottság időszakos egybehívásáról és jogköréről) — a 20—40-es években kibocsátott törvényekre, s főként az 1842 jún. 21-i „Verordnung über die Bildung eines Ausschusses der Stände des Königreichs Preussen" (Rendelet a porosz királyság rendjei bizottságának megalakításáról) címűre hivatkoznak, amelyet a rendi intézmények fejlesztésének tüntetnek fel. Az orosz és az osztrák kormányzat azonban annak idején még ettől az igen korlátozott hatáskörű központi rendi képviselettől is óva intette a porosz királyt. — *283*

284 1848 júniusában Havasalföldön (Bukarestben) Bibescu fejedelem elmenekülése után liberális erők ideiglenes kormányt alakítottak, amely polgári reformokat, európai mintájú alkotmányt és Törökországgal való megegyezést tűzött ki programjául. Erre júl. 10-én egy orosz hadtest átlépte a Prutot, majd a cári kormány rábírta Törökországot, hogy ugyancsak küldjön csapatokat a felszabadulási mozgalom elfojtására. Szeptemberben török csapatok megszállták Havasalföldet és Bukarestben véres mészárlást rendeztek. Fuad efendi török kormánybiztos kiáltványt tett közzé a „törvényes rend" helyreállításáról és „a forradalom összes következményeinek kiküszöböléséről". — *283 411 422*

285 1848 tavaszán és nyarán a szinte általános rossz termés, a kolera és a pusztító tűzvészek forrongásba hozták az orosz parasztságot. Pétervárott és Rigában „kolera-lázadások" törtek ki, gyakoriak voltak a népi megmozdulások. A forradalmi erjedés egyik fontos góca Orosz-Lengyelország volt; itt a mozgalom nemzeti jelleget öltött, amit elősegített a Posen Nagyhercegségben kitört felkelés (v. ö. 60. jegyz.). — *284*

286 Goethe: „Faust", I. rész (Garten). — *286*

287 „Demagógoknak" nevezte Németországban a reakció 1848 előtt a demokratákat. A német szövetségi államok 1819-es karlsbadi miniszteri konferenciáján Metternich osztrák kancellár szorgalmazására több határozatot hoztak (Karlsbadi határozatok) a napóleoni háborúk idején kialakult viszonylagos liberalizálódásnak és a nemzeti és demokratikus mozgalmaknak a felszámolására. A határozatok előírták az egyetemek legszigorúbb

felügyeletét, a diákegyesületek betiltását, fokozott cenzúrát vezettek be a folyóiratokra és könyvekre, és központi vizsgálóbizottságot (v. ö. 397. jegyz.) hívtak létre az ún. „demagóg" üzelmek felderítésére. Hasonló szellemben rendelkezett az 1832-es damagóg-törvény (Demagogengesetz) is. — *286*

288 Indemnity bill (indemnitási törvény) — olyan törvény, amellye a parlament utólag felmenti a kormányt valamely intézkedés felelőssége alól. — *289*

289 A potsdami titkos kabineten a IV. Frigyes Vilmos porosz királyt körülvevő reakciós klikk (a Gerlach testvérek, Radowitz stb.) értendő. — *289*

290 Proudhonnak az 1848 júl. 31-i nemzetgyűlési beszédét a cikk tudósítások alapján fejtegeti és idézi (a teljes szöveg a „Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale" 2. kötetében jelent meg). — *291*

291 „Le Représentant du peuple. Journal quotidien des travailleurs" — francia napilap, 1848 áprilistól augusztusig jelent meg Párizsban, Proudhon szerkesztésében. — Proudhon idézett kijelentése a lap 1848 júl. 8. (96.) számának vezércikkéből való. — *292*

292 Proudhon gazdasági és filozófiai nézeteit Marx 1847-ben bírálta meg részletesen „A filozófia nyomorúsága" c. művében (lásd 4. köt.). — *294*

293 Fekete-fehér — a porosz állami lobogó színei (korábban fehér alapon fekete kereszt: a német lovagrend jelvénye). — *295 310 425*

294 Dreschgärtnerek — függő helyzetben levő parasztok, akik a földesúrtól egy parcellát és házacskát kaptak és csekély pénz- vagy természetbeni díjazásért főként cséplési munkákat (Druscharbeiten) végeztek. — *298*

295 Földesúri haszonvétel vagy banalitás (Zwangs- und Bannrecht) — a feudális földesuraknak az a joga, amely a jobbágyokat az úri malom, szőlőprés stb. használatára, s a használatért meghatározott összeg fizetésére kötelezte. A malmok a földesúri haszonvételek élvezéséért bizonyos taksákat fizettek. Ezt a helyzetet igyekezett rendezni az 1810 okt. 28-i „Edikt über die Einführung einer allgemeinen Gewerbesteuer" (Ediktum általános ipari adó bevezetéséről), az ugyancsak 1810 okt. 28-i „Edikt wegen der Mühlengerechtigkeit, und Aufhebung des Mühlenzwangs, des Bier- und Branntweinzwangs in der ganzen Monarchie" (Ediktum a malomjogról, és a malomkényszernek, a sör- és pálinkakényszernek a megszüntetéséről az egész monarchiában) és az 1845 jan. 17-i „Entschädigungsgesetz zur allgemeinen Gewerbeordnung" (Kártalanítási törvény az általános ipartörvényhez). — *299*

296 Wispel — 1872-ig törvényes gabona-mértékegység Észak-Németországban; Poroszországban egy wispel = 1319 liter. — *299*

297 A belga viszonyokkal foglalkozó két cikk — „Belgium, a »mintaállam«" és „Az »alkotmányos mintaállam«" — tartalmilag szorosan összefüggnek, stílusuk Marxra jellemző; a második cikk már Engelsnek szept. 26-i távozása után íródott (v. ö. még 384. jegyz.). — *300 419*

298 „Le Moniteur Belge. Journal officiel" — a francia kormánylap („Le Moniteur universel" — v. ö. 215. jegyz.) mintájára elnevezett belga napilap; 1831-ben alapították Brüsszelben hivatalos orgánumként. — *300 420*

299 A belga fiatalkorúak bűnözéséről szóló adatok Edouard Ducpetiaux „Mémoire sur l'organisation des écoles de réforme" c. könyvéből származnak. — *300*

[300] „Morrison's Pills" — akkoriban közismert egyetemes gyógyszer. — *301*

[301] A belga kivitelről szóló adatok a „Moniteur Belge" 1848 júl. 31. (213.) számából valók; (az ellenőrzésre nem lévén mód, a számok egybevetésénél mutatkozó eltéréseket nem vehettük figyelembe). — *302*

[302] Szeptemberben Belgiumban hagyományos nagy népünnepélyekkel emlékeznek meg az 1830-as függetlenségi nyilatkozat évfordulójáról. — *302*

[303] Mindhárman közkedvelt tréfás népi figurák. Az antwerpeni Houplala egy bábu, amelyet népünnepélyekkor „hopla" kiáltással magasba dobnak. A brüsszeli Mannequin Pisse egy szökőkút-szobrocska, amely kisdolgát végző kisfiút ábrázol. — *302*

[304] F. G. Benkert (névtelenül): „Joseph Bonavita Blank's ... kurze Lebensbeschreibung". — *304*

[305] Stenzelnek a nemzetközi jogi bizottság nevében tett jelentése: „Posen Nagyhercegség egy részének a Német Szövetségbe való bekebelezését ... illetően", 1848 júl. 24-én került a frankfurti nemzetgyűlés elé; a vitával együtt megjelent a „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main" 2. kötetében. — *304*

[306] A porosz király több alkalommal tett ígéretéről van szó, hogy Poroszországnak rendi alkotmányt fog adni (v. ö. még 16. és 283. jegyz.). — *305*

[307] Az 1814 szept. 18. és 1815 jún. 9. között lefolyt bécsi kongresszuson Napóleon legyőzői találkoztak össze győzelmük kiaknázására. A kongresszus célja — bár a nemzetek felszabadítását is hirdette — a francia forradalom előtti feudális-reakciós rendszer visszaállítása volt; Franciaországot visszaszorították 1792-es határai közé. A francia gyarmatokat Anglia kapta meg. Németország és Olaszország szétdaraboltságát, Lengyelország felosztottságát, Magyarország leigázottságát a kongresszus megerősítette. — *305*

[308] Pfahlbürgerek — a középkorban a városok határkaróin (Grenzpfahl) kívül lakó polgárok, akik a várostól (rendszerint a véderő növelésére) polgárjogot kaptak. Átvitt értelemben: vidékről származó, elmaradott polgárság; a későbbi szóhasználat szerint: nyárspolgárok (ebben az utóbbi értelemben használja Engels a Pfahlbürger kifejezést pl. a 9. oldalon is). — *305*

[309] Az Oroszország, Poroszország és Ausztria által 1815 máj. 3-án aláírt bécsi szerződések és a bécsi kongresszus (v. ö. 307. jegyz.) 1815 jún. 9-i záróokmánya ígéretet tettek a lengyel tartományok népképviseletének és nemzeti állami intézményeinek létrehozására. — *309*

[310] III. Frigyes Vilmos 1813 márc. 17-i rendelete szerint a Landwehr (v. ö. 221. jegyz.) tagjainak „Istennel a királyért és a hazáért" feliratú fehér bádogkeresztet kellett viselniök. — *310 370 397*

[311] L. Holberg: „Don Ranudo de Colibrados". (Don Ranudo az elszegényedett, ostoba gőggel eltelt nemes típusa.) — *310*

[312] Wybicki: „Dąbrowski-induló", amely később lengyel nemzeti himnusszá lett. — *311*

[313] A jaroslawieci egyezményben (1848 ápr. 11.) Willisen tábornok és a Poseni Bizottság megállapodott a lengyel felkelő osztagok lefegyverzéséről és feloszlatásáról (v. ö. még

60. jegyz.). Az ellenszolgáltatásként megígért „nemzeti átszervezés" helyett a porosz csapatok kegyetlenül leszámoltak a poseni nemzeti felszabadító mozgalommal. — *313*

314 V. ö. „Promemoria gegen den projektierten Anschluss des Grossherzogtums Posen an Deutschland, mit beweisenden Beilagen an den völkerrechtlichen Ausschuss der deutschen Nationalversammlung von den unterschriebenen durch Vollmacht legitimierten Abgeordneten des polnischen Nationalkomité" (Emlékirat Posen Nagyhercegség Németországhoz való odacsatolása ellen, bizonyító mellékletekkel a német nemzetgyűlés nemzetközi jogi bizottságának, a lengyel Nemzeti Bizottság teljhatalommal felruházott alulírott képviselőitől): „A lengyel földbirtokosok, papok és tanítók nem biztosak többé életükben és külföldre menekülnek vagy az erdőkben rejtőznek el; a katolikus templomokat a tomboló szoldateszka durva kilengései megszentségtelenítik és kifosztják... A brombergi kormányzat, válogatás nélkül, 25—30 botütést méret a lengyelekre; naponta számos letartóztatást foganatosítanak; a letartóztatottaktól, von Steinäcker tábornok 1848 máj. 31-i utasítása szerint megtagadják, hogy hozzátartozóik — akár csak élelemmel és fehérneművel — gondoskodjanak róluk. A katonák töltővesszővel, puskatussal és kardlappal agyonverik a lengyeleket, kifosztják és feldúlják lakásaikat; a királyi biztos a lincsbíróságnak a felkelés lengyel vezetőiről hamis lajstromokat ad és pénzjutalmakkal egymás kölcsönös feljelentésére biztatja az embereket — egyszóval a lengyelek szabad prédák atyáik földjén ! Ez Posen Nagyhercegség híres pacifikálása; ezt nevezik hazánk nemzeti átszervezése végrehajtásának!!!" (Brodowski, Kraszewski, Potworowski: „Zur Beurteilung der polnischen Frage im Grossherzogtum Posen im Jahre 1848"). — *313*

315 Az 1679—80-ban XIV. Lajos által létrehozott visszacsatolási kamarák (chambres de réunion) feladata volt, hogy jogilag és történelmileg indokolják és igazságosnak tüntessék fel Franciaországnak a szomszédos államok egyik-másik részére, főként a Rajna balpartjára támasztott területi igényeit. — *314*

316 Sztarosztai birtok — egy-egy sztaroszta (koronauradalom birtokában levő, s ott a hatóságokat megtestesítő lengyel nemes) alá tartozó terület. — *315*

317 Célzás a schleswig-holsteini háborúra (v. ö. 49. jegyz.). — *315*

318 Az 1791 máj. 3-i lengyel alkotmány a haladó nemesség és a városi burzsoázia törekvéseit fejezte ki; eltörölte a „liberum vető"-t (a szejm határozataiban megkövetelt egyhangúság elvét), a királyválasztást, felelős kormányt vezetett be, proklamálta a városok függetlenségét és a parasztok egyenjogúságát. Gazdaságilag nem szabadította fel a parasztokat, de megkönnyítette a jobbágyviszonyokat, amennyiben a megváltási szerződések törvényerejét feltétlenül kötelezőnek ismerte el. Erősen korlátozta az arisztokrácia hatalmát, és megszilárdította a központi hatalmat. Az 1791-es lengyel alkotmány volt a francia köztársaság alkotmánya után Európa leghaladóbb alkotmánya, de már 1792—93-ban a lengyel arisztokráciával szövetkezett II. Katalin cárnő közbelépésére eltörölték. Szerepe volt ebben Poroszországnak is, amely az 1790-ben kötött szövetségi szerződést megszegte. — *317*

319 Az ún. centrum, a polgári-liberális közép, a frankfurti nemzetgyűlés számszerűleg legnagyobb része, két frakcióra oszlott: a jobbközéphez tartozott Dahlmann, Heinrich Gagern, Bassermann, Mathy, Mevissen, Schmerling stb., a balközéphez pedig Mittermaier, Werner, Raveaux stb. A közép valamennyi tagja az alkotmányos monarchia híve volt. — *321*

320 Schiller: „An die Freude". — *322*

[321] Peucker birodalmi hadügyminiszter 1848 júl. 16-i parancsa értelmében az összes német államok csapatainak 1846 aug. 6-án ünnepélyes díszszemlén fel kellett esküdniök János főherceg birodalmi kormányzónak. IV. Frigyes Vilmos, aki igényt tartott a Német Szövetség haderőinek főparancsnokságára, Poroszországban nem engedte megtartani ezt a díszszemlét. — *325 348*

[322] „Die begriffene Welt. Blätter für wissenschaftliche Unterhaltung" — német havi folyóirat, megjelent 1845-től 1846-ig Lipcsében, W. Jordan szerkesztésében. — *326*

[323] Cervantes: „Don Quijote", kezdősorok. — *327*

[324] Goethe: „Faust", I. rész (Marthens Garten). — *330*

[325] Rodomonte nagyot mondó fecsegő; Ariosto „Orlando furiosó"-jának egyik hőse. — *331*

[326] A frankfurti nemzetgyűlés 1848 aug. 2-án az alkotmány egy részeként kidolgozott „Grundrechte des deutschen Volkes" (A német nép alapjogai) II. cikkely 6. §-ának elfogadásával eltörölte a rendi kiváltságokat és az összes, hivatali tisztséggel nem járó címeket. — *331 335*

[327] Sancho Panza, Cervantes „Don Quijoté"-jának egyik főszereplője, szavait állandóan közmondásokkal fűszerezi. — *332*

[328] Brentano 1848 aug. 7-én a frankfurti nemzetgyűlésben azt javasolta, hogy adjanak amnesztiát a badeni republikánus felkelés (v. ö. 213. jegyz.) részvevőinek és vezetőjüknek, Heckernek. A jobboldali képviselők megzavarták Brentano beszédét, majd erőszakkal letuszkolták a szószékről. — *335*

[329] Vízipolyákok — a sziléziai lengyelek német gúnyneve; eredetileg az oderai tutajosokat nevezték el így, akik legnagyobbrészt lengyelek voltak. — *335 358*

[330] Don Carlos a női ágon való trónutódlást megtiltó 1713-as törvényre hivatkozva lépett fel trónkövetelőként Izabella ellen. Lichnowski 1838-tól 1840-ig részt vett Don Carlos oldalán a spanyol polgárháborúban (v. ö. 172. jegyzet) és ott dandártábornoki rangot kapott. — *336*

[331] E. M. Arndt: „Des Deutschen Vaterland". — *337*

[332] Észak-Franciaország feudális urai és a pápa 1209-től 1229-ig háborút folytattak a délfranciaországi „eretnekek" ellen, akiket Albi városáról albigenseknek neveztek. Az albigens-mozgalom a parasztoknak és a kisnemeseknek sajátságos ellenszegülése volt a katolikus egyházzal és a feudális állammal szemben. Az albigens-háborúk 1229-ben Languedoc tartománynak a francia királyok birtokához való csatolásával értek véget. — *338*

[333] Moabitban, Berlin mellett, büntetőtörvényszék és vizsgálati fogház volt. — Spielberg, hegy Brünn mellett; fellegvárában börtönt rendeztek be. — *341*

[334] A Ruge által 1848 áprilisában összeállított „Wahlmanifest der radikalen Reformpartei für Deutschland" a nemzetgyűlés fő feladataként „az események eszének megszerkesztését" proklamálja. — *343*

[335] Rütli- (Grütli-) szövetség — a svájci szövetség legendás alapítóaktusa; a szövetség 1291-ben jött létre a három ős-kanton (Schwyz, Uri és Unterwalden) szerződéséből. A

hagyomány szerint a három kanton képviselői 1307-ben találkoztak a Grütli mezején és esküvel fogadtak egymásnak örök hűséget az osztrák uralom elleni közös harcban. — *343*

336 Utalás Heinének 1843-ban tett kijelentésére, hogy Ruge olyan ember, aki „ért hozzá, hogy Hegelt lefordítsa pomerániai nyelvre". — *344*

337 Goethe: „Faust", I. rész. (Studierzimmer). — *344*

338 „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst" — a baloldali hegeliánusok irodalmi és filozófiai folyóirata; 1841 júliusától jelent meg (napi kiadásokban) Lipcsében, Ruge és Echtermeyer szerkesztésében. Azelőtt (1838–41) „Hallische Jahrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst" címmel jelent meg Halléban. — *347*

339 J. F. Cooper: „The Last of the Mohicans". — *348*

340 A „Grundrechte des deutschen Volkes" (A német nép alapjogai — v. ö. 326. jegyz.) I. cikkely 1. §-át a frankfurti nemzetgyűlés 1848 júl. 21-én a következő szövegezésben fogadta el: „Minden németet megillet a német birodalmi állampolgári jog. Az ebből eredő jogait *mindegyik német államban* gyakorolhatja." — *349*

341 Mozart: „Die Hochzeit des Figaro", I. felv. — *349*

342 „Az olasz szabadságharc és mostani balsikerének oka", „A »Kölnische Zeitung« Itáliáról" és a „Közvetítés és intervenció. Radetzky és Cavaignac" c. cikkek szerzője feltehetően Engels; a három cikk közül a második hivatkozik ugyanis kezdősoraiban „A lengyel vita Frankfurtban" c. Engelstől származó cikksorozatra, s mindhárom cikk témája hasonló. — *350 353 360*

343 A „feketék" a jezsuiták, a „fekete-sárgák" az osztrákok. — *350*

344 Carbonarók (szénégetők) — a XIX. század elején alakult titkos politikai társaság Itáliában; a nemzeti egységért, függetlenségért és szabadelvű állami reformokért szállt síkra s 1815-től erősen küzdött a belső reakció ellen. Nápolyban a carbonaróknak több ezer tagjuk volt és fontos szerepet játszottak az 1820-as forradalomban. — *351*

345 Római legációk — az Egyházi Állam tartományai. — *352*

346 Freiligrath: „Die Rose". — *353*

347 Rőtszakállú (Barbarossa) Frigyes (I. Frigyes német király, majd császár) több hadjáratot viselt Itáliában. — *353*

348 Mindezeken a helyeken az osztrákok vereséget szenvedtek a francia csapatoktól: Jemappesnál 1792 nov. 6-án, Fleurusnél 1794 jún. 26-án, Millesimónál 1796 ápr. 13—14-én, Rivolinál 1797 jan. 14—15-én, Neuwiednél 1797 ápr. 18-án, Marengónál 1800 jún. 14-én, Hohenlindennél 1800 dec. 3-án, Ulmnál 1805 okt. 17-én, Austerlitznél 1805 dec. 2-án, Wagramnál 1809 júl. 5—6-án. — *354*

349 Sonderbund (különszövetség) — a hét, gazdaságilag legelmaradottabb, svájci katolikus kanton 1843-ban kötött reakciós szövetsége; célja a haladó polgári átalakulások megakadályozása, valamint az egyház és a jezsuiták kiváltságainak megvédelmezése volt. Itt az osztrákokat mint a többi német államtól különváló reakciós erőt nevezik sonderbundosoknak. — *354*

[350] Az osztrák hadsereg Radetzky vezetésével megverte a szárd—lombard haderőket 1848 júl. 25-én Custozzánál és júl. 27-én Voltánál, 1848 aug. 6-án pedig elfoglalta Milánót. — *354*

[351] Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", VII. fej. — *355*

[352] 1848 aug. 21-én Berlinben népgyűléseken és tüntetéseken tiltakoztak a charlottenburgi Demokrata Klub tagjainak bántalmazása ellen. A tüntetők követelték az Auerswald—Hansemann-kormány lemondását, a charlottenburgi események szervezőinek megbüntetését és kővel dobálták azt az épületet, amelyben Auerswald és más miniszterek tartózkodtak. A „tett kormánya" újabb megtorlásokkal válaszolt: zendülésellenes törvényt hozott, amely szerint szabad ég alatti gyűlések csak rendőri engedéllyel szervezhetők, fegyveres gyűlések és felvonulások tilosak, s az államhatalom a csoportosulások ellen fegyvert használhat. — *357*

[353] V. ö. Biblia, Máté 26, 41. — *358*

[354] E. M. Arndt: „Der Freudenklang". — *358*

[355] Kasubok — nyugatporoszországi néptörzs. — *358*

[356] Risquons-Tout — belga határfalucska, ahol a Franciaországból jövő belga republikánus légionisták 1848 márc. 29-én belga katonaságba ütköztek. A pert 1848 aug. 9-től 30-ig tárgyalták Antwerpenben. — *362*

[357] Goethe: „Prometheus". — *362 445*

[358] A Marx porosz állampolgárságának elismerése körüli huzavona felháborította Köln demokratikus köreit. A Demokrata Társaság 1848 aug. 11-én egy küldöttséget bízott meg, hogy követelje a kölni hatóságoktól a Marx ellen hozott rendőri intézkedések visszavonását (v. ö. 7. melléklet). — Kühlwetter belügyminiszter nem tett eleget Marx 1848 aug. 22-i fellebbezésének, és szept. 12-én jóváhagyta a kölni tartományi kormányzat határozatát. Ezt használta ki 1849 májusában a porosz kormány arra, hogy Marxtól „. . .megvonja a vendégjogot, amelyet oly rútul megsértett", és őt Poroszországból kiutasítsa. — *366*

[359] A szövetségi gyűlés 1848 márc. 30-i határozatában úgy rendelkezett, hogy 70 000 választójogosult küldjön egy képviselőt a nemzetgyűlésbe; a tizenhetek bizottságának (v. ö. 14. jegyz.) 1848 ápr. 2-i javaslata szerint 50 000 választójogosult küldjön egy képviselőt, és „a politikai menekültek, ha Németországba visszatérnek és ismét felveszik állampolgárságukat, választójogosultak és megválaszthatók". Ezt a javaslatot a szövetségi gyűlés 1848 ápr. 7-én jóváhagyta. (V. ö. „Protokolle der Deutschen Bundesversammlung vom Jahre 1848".) — *367*

[360] A Poroszország és Dánia közötti fegyverszünet (v. ö. 49. és 242. jegyz.) hosszas tárgyalások után 1848 aug. 26-án jött létre Malmőben (Svédország) 7 hónapi időtartamra. A frankfurti nemzetgyűlés 1848 szept. 16-án — némi kezdeti vonakodás után — jóváhagyta a fegyverszünetet. A rákövetkező napon 20 000 demokrata tiltakozott Frankfurt környékén e határozat ellen, Frankfurtban pedig szept. 18-án barikádharcokat vívtak a porosz és osztrák csapatokkal. (A fegyverszüneti szerződés szövegéről és a nemzetgyűlés vitájáról v. ö. „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main", 3. köt.) — *370 377 392 394*

361 1848 aug. 3-án a schweidnitzi várcsapatok tüzet nyitottak a polgárőrségre és 14 polgárt megöltek. A katonaságnak ez a fellépése arra indította a porosz nemzetgyűlést, hogy aug. 9-én némi módosításokkal elfogadja Stein képviselő javaslatát a következőkben: „A hadügyminiszter úr nyilatkozzék egy a hadseregnek adott rendeletben olyaténképpen, hogy a tisztek minden reakciós törekvéstől tartózkodjanak, s ne csak kerüljék a civilekkel való mindenfajta konfliktust, hanem a polgári lakossághoz közeledve és vele egyetértésben mutassák is meg, hogy őszintén és odaadással közre akarnak működni az alkotmányos jogállapot megvalósításában; azoknak a tiszteknek pedig, akiknek a politikai meggyőződésével ez nem egyeztethető össze, tegye becsületbeli kötelességükké a hadseregből való kilépést." Schreckenstein hadügyminiszter a gyűlés határozata ellenére sem bocsátott ki ilyen parancsot. Ezért Stein a nemzetgyűlés szept. 7-i ülésén megismételte javaslatát; a többség megszavazta, hogy fel kell szólítani a kormányt e határozat sürgős végrehajtására, mire az Auerswald–Hansemann-kormány lemondott. A rákövetkező Pfuel-kormány — enyhített formában — végre kiadta a szóbanforgó hadparancsot, de az csak papíron maradt. — *374 386 403 413 429*

362 A nemzetgyűlés 1848 szept. 7-i ülése jegyzőkönyvének felolvasásakor Gessler jegyzőkönyvvezető megállapította, hogy eredetileg tévesen számlálták meg a szavazatokat: nem 152 képviselő szavazott a Stein-féle javaslat ellen, hanem csak 143, úgyhogy a miniszterek elleni többség nem 67, hanem 76 volt. — *375*

363 Heine: „Deutschland. Ein Wintermärchen", XIX. fej. — *377 393*

364 Berserker („medvebőrbe öltözött") — a féktelenül szenvedélyes, medveerejű harcos a skandináv mondákban. — *378*

365 „Morgenbladet" — norvég újság, 1819-től jelent meg Krisztiániában (Oslóban); a 30–40-es években az ún. néppárt lapja. — *378*

366 1792 aug. 10-én a párizsi felfegyverzett nép megostromolta a királyi kastélyt; a törvényhozó gyűlés erre kimondta XVI. Lajos felfüggesztését és a nemzeti konvent egybehívását. — A girondistákat, a kereskedelmi és ipari burzsoázia képviselőit, 1793 máj. 31. és jún. 2. között buktatták meg a jakobinusok, a francia polgárság legforradalmibb pártja. — *381*

367 Az e kötetben „A válság és az ellenforradalom" címmel közölt cikksorozat második, harmadik és negyedik cikkének címe a „Neue Rheinische Zeitung"-ban „A válság" volt. — A cikksorozat szerzője Marx (v. ö. Engelsnek 1895 jan. 12-i levelét Viktor Adlerhoz.— *382*

368 1830 júl. 26-án Franciaországban királyi rendeletekkel (ordonnance) felfüggesztették a sajtószabadságot, feloszlatottnak nyilvánították a kamarát és a választási törvény módosításával negyedére csökkentették a választók számát. X. Károlynak ezek a rendkívüli intézkedései váltották ki az 1830-as polgári forradalmat, amely júl. 29-én megdöntötte a Bourbon-uralmat. — 1848 febr. 24-én döntötték meg Franciaországban Lajos Fülöp monarchiáját. — *384*

369 1848 szept. 10-i üzenetében IV. Frigyes Vilmos kijelentette, hogy egyetért miniszтereivel abban, hogy a porosz nemzetgyűlés 1848 szept. 7-i határozata (v. ö. 361. jegyz.) az „alkotmányos monarchia elvének" megsértése, s helyeselte, hogy az Auerswald–Hansemann-kormány tiltakozása jeléül lemondjon. — *384 413*

370 Comité de salut public (közjóléti bizottság) — a nemzeti konvent 9–12 tagú bizottsága, Robespierre idején a jakobinus diktatúra irányító szerve; rendelkezéseit a hadiállapot

kikényszerítette szükségintézkedéseknek tekintette. — Így pl. 1793 őszén a konvent dekrétumot hozott az élelmiszerárak általános maximumáról és halálbüntetést helyezett kilátásba az accapareurök (összevásárlók) ellen. — *386 452 482*

[371] Alkotmányozó gyűlésen itt az 1789 júl. 9-től 1791 szept. 30-ig ülésező francia alkotmányozó nemzetgyűlés (assemblée nationale constituante) értendő. — *387*

[372] Potsdamban 1848 szept. 13-án az 1. és a 2. potsdami gárdaezred fellázadt a tisztek önkényeskedése ellen, mégpedig főként azért, mert elkobozták azt a feliratot, amelyben a katonák köszönetet mondtak Stein képviselőnek és a porosz nemzetgyűlésnek a szept. 7-i határozatért (v. ö. 361. jegyz.). Még barikádok felállítására is sor került. — A Nauenban állomásozó lovasgárdisták szept. 10-én megtagadták az engedelmességet tisztjeiknek, akik a polgárság ellen vezényelték ki őket. — *387*

[373] Utalás arra, hogy IV. Frigyes Vilmos 1848 szept. 10-én a miniszterek lemondási kérelmére adott válaszában felkérte a kormányt, hogy „ideiglenesen, utódja kinevezéséig" lássa el a teendőket (v. ö. még 369. jegyz.). — *389*

[374] A Kastanienwäldchenben (Gesztenyeerdőcskében) levő Énekakadémiában tartották a berlini nemzetgyűlés üléseit. — *389*

[375] „Vossische Zeitung" — „Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen" — napilap, 1751-ben Christian Friedrich Voss tulajdonába került, s róla kapta nevét. A XIX. sz. 40-es éveiben mérsékelt liberális lap. — „Spenersche Zeitung" — „Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen" — napilap, kiadójáról kapta nevét; 1740-től 1874-ig jelent meg, a XIX. sz. 40-es éveinek elején félhivatalos kormánylap, az 1848—49-es forradalom idején konstitucionalista monarchista. — *389*

[376] Ezekkel a szavakkal kergette szét Cromwell a hosszú parlament (v. ö. 206. jegyz.) maradványait 1653 ápr. 20-án. — *392*

[377] Az e kötetben „A frankfurti felkelés" címmel közölt cikksorozat első cikkének a „Neue Rheinische Zeitung"-ban nem volt címe, mert az az újság mellékletében jelent meg (itt a cikkeknek nem adtak címet). — A cikksorozat szerzője feltehetően Engels, akárcsak a többi frankfurti jelentésé. — *394*

[378] V. ö. Heine: „Einleitung zu »Kahldorf über den Adel, in Briefen an den Grafen M. von Moltke«". (Ebben azt mondja 1831 márciusában az 1830-as forradalomról: „A gall kakas most kukorékolt másodízben, és Németországban is hajnalodik.") — *395*

[379] IV. Frigyes Vilmos 1848 szept. 21-i rendelete szerint a Pfuel-kormány a következő összetételben alakult meg: miniszterelnök von Pfuel, belügyminiszter Eichmann, pénzügyminiszter von Bonin, külügyminiszter von Dönhoff gróf, igazságügyminiszter Müller. Ez a reakciós hivatalnokokból és tisztekből álló kormány látszatra eleget tett a nemzetgyűlés kívánságainak, de közben nyíltan szervezte az ellenforradalmat. Nov. 8-án, Bécs eleste után von Brandenburg gróf kormánya lépett a helyébe, s ez véghezvitte az ellenforradalmi államcsínyt (ostromállapot Berlinben, a polgárőrség és a nemzetgyűlés feloszlatása stb.). — *397 403 405*

[380] A forradalmi demokratikus mozgalom letörésére Kölnben 1848 szept. 26-án „a személyiség és a tulajdon védelmére" ostromállapotot hirdettek. A katonai parancsnokság rendeletileg betiltotta gyűlések tartását és az összes „politikai és szociális célú" egyletek működését; a polgárőrséget feloszlatták, fegyvereit bevonták, haditörvényszékeket

állítottak fel, a „Neue Rheinische Zeitung"-ot és a többi demokrata újságot betiltották. — *398*

381 „Neue Kölnische Zeitung für Bürger, Bauern und Soldaten" — német forradalmi demokrata újság; 1848 szept. 10-től 1849 jún. 14-ig jelent meg Kölnben, Anneke és Beust kiadásában. A városi és falusi dolgozók és a hadsereg körében igyekezett népszerű formában forradalmi propagandát kifejteni. — *398*

382 „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln" — német újság, 1848 áprilistól júliusig Gottschalk szerkesztésében, majd októberig Moll és Schapper szerkesztésében jelent meg (a 40. számig). Utána az addigi alcímén: „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" címmel 1848 október és 1849 június között még további 23 száma jelent meg. A Kölni Munkásegylet és a Rajna-tartomány más munkásegyleteinek tevékenységéről tájékoztatott. — *398*

383 „Der Wächter am Rhein" — demokratikus német újság, 1848–49-ben jelent meg Kölnben Kramer szerkesztésében; itt közölték a kölni Demokrata Társaság gyűléseiről szóló beszámolókat is. — *398*

384 1848 okt. 12-e — a lap újramegjelenése — után a „Neue Rheinische Zeitung"-nak e kötetbe felvett összes cikkeit Marx írta; egyébként is Engelsnek szept. 26-i kényszerű távozása után Marx hosszabb ideig majdnem egyedül szerkesztette az egész újságot (v. ö. Ernst Dronke 1849 jan. 31-i levelét Engelshez). — *400 402 405 406 410 412 413 415 417 422 427 431 434 436 438*

385 A bécsi népi felkelés kezdetén, 1848 okt. 7-én az osztrák császár Olmützbe menekült. Az osztrák birodalmi gyűlés cseh képviselőinek a cseh nemzeti liberális párthoz tartozó többsége szintén elhagyta Bécset és Prágába menekült. — *400*

386 V. ö. Heine: „Der Tannhäuser", III. fej. — *400*

387 D'Ester képviselő a porosz nemzetgyűlés 1848 szept. 29-i ülésén felszólította a kormányt, hogy szüntesse meg a kölni ostromállapotot és az ottani katonai parancsnokságot vonja felelősségre törvénysértő eljárásáért. — *402*

388 Egyes kölni reakciós burzsoák (Stupp, Ammon stb.) 1848 okt. 2-án feliratot intéztek a porosz nemzetgyűléshez, s ebben kijelentették, hogy D'Esternek Borchardt és Kyll Rajna-tartományi képviselők által támogatott javaslata „általános felháborodást váltott ki, a katonai intézkedések viszont a polgárság teljes helyeslésére találtak". A „Kölnische Zeitung"-nak azonban be kellett ismernie, hogy ugyanakkor közkézen forgott a kölni polgároknak egy olyan felirata, amely támogatta D'Ester javaslatát. — *402*

389 A kölni Munkásegyletet 1848 ápr. 13-án alapította Gottschalk, s a kezdeti 300-as taglétszám május elejére már 5000-re emelkedett (a tagok többsége munkás és kézműves volt). Élén egy elnök és egy bizottság állt, sajtószerve pedig a „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln", illetve 1848 okt. 26-tól a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" (v. ö. 382. jegyz.) volt. 1848 júl. 6-án, Gottschalk letartóztatása után, Mollt választották meg elnöknek, aki ezt a tisztet a kölni szeptemberi eseményekig töltötte be, amikor is kénytelen volt emigrálni. 1848 okt. 16-án átmenetileg Marx vállalta magára az elnöki funkciót (v. ö. 22. melléklet), amelyben Schapper követte (1849 febr. 28-tól 1849 május végéig). Az Egylet vezetőinek többsége (Gottschalk, Anneke, Schapper, Moll, Lessner, Jansen, Röser, Nothjung, Bedorf) a Kommunisták Szövetségének tagja volt. — Kezdetben az Egylet Gottschalk befolyása alatt állt, aki — az „igazi szocialisták" szellemében — szektás taktikát folytatott és egyidejűleg a mérsékelt harci módszerek híve volt. Gottschalknak ezt a politikáját kezdettől fogva ellenezte az Egylet számos tagja, akik Marx és Engels

taktikáját támogatták. Az ő hatásukra 1848 június végén változás állt be az Egylet tevékenységében, s 1848 őszén kiterjedt agitációs munkát folytattak még a parasztok között is; Köln környékén demokrata és munkásegyleteket szerveztek, terjesztették a forradalmi irodalmat, többek között a „Követelések"-et is (v. ö. 1—2. old.), szoros kapcsolatot tartottak fenn a Rajna-tartomány és Vesztfália többi munkásegyletével. — 1848—49 telén Gottschalk és hívei szakadást próbáltak előidézni a kölni Munkásegyletben, s az általuk 1849 januárjától kiadott „Freiheit, Arbeit" c. újságban hevesen támadták és rágalmazták Marxot és a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségét, de a tagok többsége nem támogatta őket. Marx, Schapper és más vezetők 1849 januárjában és februárjában megszilárdították és átszervezték az Egyletet, amely febr. 25-én új szervezeti szabályzatot fogadott el. Fő feladatul „könyvek, újságok, röpiratok beszerzésével s tudományos előadások és viták megtartásával a tagoknak politikai, szociális és tudományos téren való képzését" tűzték ki, s 1849 áprilisában határozatot hoztak, hogy megvitatják Marxnak a „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelent „Bérmunka és tőke" c. tanulmányát. — A munkásoknak a forradalomban szerzett tapasztalatai lehetővé tették Marxnak és Engelsnek, hogy 1849 tavaszán előkészítsék egy proletárpárt megteremtését. Bár az ellenforradalom elleni közös akciókról nem mondtak le, de szervezetileg szakítottak a kispolgári demokráciával, s 1849 ápr. 16-án a kölni Munkásegylet határozatot hozott, hogy kilép Németország demokrata egyleteinek szövetségéből és belép a német munkásegyletek lipcsei szövetségébe. 1849 máj. 6-án a Rajna-tartomány és Vesztfália munkásegyletei kongresszust tartottak. — Az ellenforradalom erősödése, a rendőri megtorlások fokozódása azonban megakadályozták az Egyletet a munkástömegek tömörítésében és megszervezésében. A „Neue Rheinische Zeitung" megszüntetése (v. ö. 5. jegyz.) után Marx, Schapper és a Munkásegylet más vezetői elhagyták Kölnt, s az Egylet egyre inkább elvesztette politikai jellegét. — *402*

390 Wrangelnak, a brandenburgi katonai körzet vezénylő tábornokának 1848 szept. 17-én kiadott hadparancsa megmutatta, hogy a porosz katonai klikk a forradalom vívmányainak nyílt megtámadására akar rátérni. — *403*

391 „Kölnische Zeitung", 1848 szept. 30. (268.) sz.: „Die Barrikaden in Köln" (A barikádok Kölnben). — *404*

392 V. ö. Biblia, Máté 6, 20. — *404*

393 Neufchâtel (Neuchâtel, németül Neuenburg) — az egykori Neuenburg és Valendis hercegségből keletkezett svájci kanton. A bécsi kongresszus (v. ö. 307. jegyz.) határozatára Neuchâtelt oszthatatlan, a porosz monarchiától elkülönített államként a porosz királynak ítélték oda, s 21. kantonként felvették a svájci kantonok szövetségébe. 1831-ben a neuchâteli republikánusok felkeltek s megpróbálták az alkotmány módosítását és a Poroszországtól való teljes elszakadást kikényszeríteni. A felkelést von Pfuel vezérőrnagy, a porosz király meghatalmazottja, nagy kegyetlenséggel leverte, s utána őt tették meg Neuchâtel porosz kormányzójának. Az 1848-as republikánus felkelés Neuchâtelt köztársaságnak nyilvánította és gyakorlatilag véget vetett Poroszország uralmának; 1857-ben a porosz király kénytelen volt hivatalosan is lemondani Neuchâtelről. — *405*

394 Shakespeare: „King Henry IV", II. rész III. felv. 2. szín. — *405*

395 Thiers 1848 okt. 10-i beszédének teljes szövege a „Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale" 4. kötetében. — *406*

396 C.-J.-A. Mathieu de Dombasle: „Annales agricoles de Roville, ou mélanges d'agriculture, d'économie rurale et de législation agricole". — *408*

[397] A mainzi központi immediat-bizottságot 1819-ben alakították meg a német szövetségi államok karlsbadi miniszteri konferenciájának határozata alapján az ún. „demagóg" üzelmek felderítésére (v. ö. 287. jegyz.). A mainzi bizottság, amelynek tagjait az egyes német államok kormányai nevezték ki, közvetlenül (immediat) és a szövetségi gyűléstől függetlenül eszközölhetett vizsgálatokat és letartóztatásokat a Német Szövetség valamennyi államában. — *410*

[398] 1644-ből való templomi ének Martin Rinckharttól. — *410*

[399] A frankfurti nemzetgyűlés többsége és a birodalmi kormány megtorló intézkedésekkel válaszolt a szeptemberi frankfurti felkelésre. Így pl. az 1848 okt. 9-én elfogadott „Gesetz, betreffend den Schutz der konstituierenden Reichsversammlung und der Beamten der Zentralgewalt" (Törvény az alkotmányozó birodalmi gyűlésnek és a központi hatalom hivatalnokainak védelmét illetően) börtönnel bünteti a nemzetgyűlés képviselőinek vagy a központi hatalom hivatalnokainak megsértését (v. ö. még 241. jegyz.). — *410*

[400] IV. Frigyes Vilmos 1795 okt. 15-én született, tehát a küldöttség a születésnapjához gratulált. — *412*

[401] V. ö. Biblia, Dániel 2, 33. — *412*

[402] Davenant (névtelenül): „An Essay upon the Probable Methods of Making a People Gainers in the Ballance of Trade". — *414*

[403] A szélsőbaloldali francia képviselők 1848 okt. 16-án benyújtott amnesztiatervezete előirányozta az összes politikai foglyok börtön- és pénzbüntetésének elengedését és a már megfizetett pénzbüntetések visszaszolgáltatását. — *415*

[404] „La Presse", 1848 okt. 19. (4499.) sz. — *417*

[405] „Gazzetta di Milano" — olasz újság, 1816-tól 1875-ig jelent meg; az 50-es évek végéig az északitáliai osztrák hatóságok hivatalos orgánuma volt. — *424*

[406] V. ö. Biblia, Máté 12, 31—32. — *424*

[407] A februári forradalom után Párizsban megalakult Német Demokrata Társaság kispolgári vezetőinek — Herweghnek, Bornstedtnek stb. — azt a kalandor vállalkozását, hogy német emigránsokból önkénteslégiót szerveznek, s ezzel Németországba betörnek, Marx és Engels határozottan ellenezte és több ízben megbírálta (v. ö. 2. jegyz.). Herwegh önkénteslégióját a német határ átlépése után 1848 áprilisában badeni területen délnémet csapatok szétverték. — *425*

[408] „Deutsche Volkszeitung" — német demokrata napilap, 1848 áprilisában jelent meg Mannheimben, Fröbel és Pelz szerkesztésében; többek között Struve, Hecker, Herwegh, Ruge is a lap munkatársai voltak. — Ápr. 17-i számában párizsi tudósítást közölt arról, hogy a német kommunisták ellenezték Herwegh vállalkozását (v. ö. 407. jegyz.). — *425*

[409] A második demokrata kongresszus 1848 okt. 26-tól 30-ig ülésezett Berlinben. Megvitatta az alkotmány elveit, elfogadta az Ember Jogainak Deklarációját és új összetételben megválasztotta a központi bizottságot (D'Ester, Reichenbach, Hexamer). A szociális kérdésekkel foglalkozó bizottság referense, Beust „A Kommunista Párt követelései Németországban" alapján (v. ö. 1. jegyz.) kidolgozott programot terjesztett elő. A küldöttek vegyes szociális összetétele a legfontosabb kérdésekben véleménykülönbségekre

vezetett, s mivel a polgári demokraták többségben voltak a munkásokkal szemben, csupán terméketlen, ellentmondásos határozatok születtek. — *427 491*

[410] Birodalmi exekúcióknak (Reichsexekutionen) nevezték azokat a kényszerrendszabályokat, amelyeket a Német Szövetséggel szemben fennálló kötelezettségeiknek eleget nem tevő szövetségi államok ellen alkalmaztak. Az exekúciós bizottságot (Exekutionskomission) a szövetségi gyűlés tagjaiból választották. — *429*

[411] Értsd: az osztrák és az orosz udvarral (v. ö. 385. jegyz.). — *429*

[412] Brüggemann korábban részt vett az ellenzéki diákmozgalomban, s a hambachi ünnepségen (1832) felszólalt a sajtószabadság mellett. Ezért hazaárulás címén halálra ítélték, büntetését később életfogytiglani szabadságvesztésre változtatták, majd 1840-ben amnesztiában részesült. — *435*

[413] „Breslauer Zeitung" — német lap, 1820-ban alapították Breslauban; a 40-es években polgári liberális. — *435 477*

[414] A cikk után a „Neue Rheinische Zeitung"-ban a „Preussischer Staatsanzeiger"-ből, a „Breslauer Zeitung"-ból és az „Allgemeine Oderzeitung"-ból átvett tudósítások következnek. — *435*

[415] Slovanská lipa — cseh nemzeti társaság, 1848 áprilisában alapították; prágai liberális vezetői (Šafařík, Gauč) a prágai felkelés után átpártoltak az ellenforradalomhoz, a társaság vidéki csoportjaiban viszont ez *idő tájt főként* a radikális burzsoáziának volt vezető szerepe. — *436*

[416] A császári Sintérjankó — Windischgrätz. Sintérjankónak (Schinderhannes) nevezték Johann Bückler (1777—1803) rheinhesseni haramiavezért. — *436*

[417] Koblenz — a nagy francia forradalom idején az ellenforradalmi emigráció központja. — *436*

[418] Müller-Telleringnek, a „Neue Rheinische Zeitung" bécsi tudósítójának a lap 1848 okt. 27. (127.) számában megjelent közleményéről van szó. — *438*

[419] Az akadémiai légió egyetemi hallgatókból állt és a legradikálisabb volt a polgári katonai szervezetek között. — *438*

[420] Engelsnek „Párizstól—Bernig" c. útinaplóját a befejezetlenül maradt kézirat alapján közöljük. Engels a kölni ostromállapot kihirdetése (1848 szept. 26.) után ellene kiadott körözőlevél (v. ö. 20. melléklet) miatt Brüsszelbe menekült, ahol a rendőrség okt. 4-én letartóztatta és kiutasította Belgiumból. A következő napon megérkezett Párizsba, s onnan rövid tartózkodás után gyalogosan Svájcba indult. Genfen és Lausanne-on keresztül kb. nov. 9-én jutott el Bernbe, ott átmenetileg megállapodik. Útijegyzeteinek megírását valószínűleg Genfben kezdte el, kéziratának eredeti címe ugyanis „Párizstól—Genfig" volt. A kézirathoz tartozó útvonal-vázlaton (v. ö. még 421. jegyz.) található etnográfiai feljegyzések és rajzok arra engednek következtetni, hogy Engels a naplót azért hagyta félbe, hogy Marx kérésére megírja „A magyar harc" c. cikkét (megjelent a „Neue Rheinische Zeitung" 1849 jan. 13. (194.) számában). — *443*

[421] A „Párizstól—Bernig" kéziratához tartozó két külön lapon Engels öt térképszerű vázlatban ábrázolja az Auxerre-től (Franciaország) Le Locle-ig (Svájc) megtett útvonalat. — Az első lapon a következő adatok vannak (az Engels által áthúzott feljegyzéseket csúcsos zárójelbe tettük):

1. Auxerre-ből Châlonba: „Auxerre — St. Bris — Vermanton — Poste aux Alouettes — Lucy le Bois — Avallon — ⟨Rouvray⟩ — Saulieu — ⟨Dijonba⟩ — Champeau — Rouvray — Dijonba — Arnay-le-Duc — Château — (hosszú falu) — ahol a postára mentem — szénbánya — kocsma — szép völgy, bor — ditto — Chagny — Châlon."

2. Beaufort-ból Genfbe: „Beaufort — Orgelet — Aire — Moirans — Pont du Lison — St. Claude — Lamoura — Mijoux — Gex — Ferney — Succonex — Genève."

Ezeken kívül néhány rajz is található a lapon: egy magyar egyenruhájú lovas és három fej. Mellettük a következő feljegyzések:

Csehek	Horvátok	Szerbek	Lengyelek
Morvák	Illirek	Bosnyákok	Ruténok
Szlovákok	Szlavónok	Bolgárok	

A második lapon a következők vannak:

1. Auxerre-ből Genfbe: „Auxerre — St. Bris — Vermanton — Poste aux Alouettes — Lucy le Bois — Avallon — ⟨Rouvray⟩ — Saulieu — Arnay-le-Duc — hosszú falu — Ivry — La Canche — Chagny — Châlon — St. Marcel — Louhans — Beaufort - Orgelet — Aire — Moirans — két hegy — Pont du Lison — St. Claude — Lamoura — Mijoux — Gex — Genf."

2. Moirans-ból St. Claude-ba: „Moirans — malmok — Pont du Lison — St. Claude."

3. Genfből Le Locle-ba: „Genf — Bellerive — Coppet — Nyon — Rolle — Aubonne — Morges — Cossonay — La Sarraz — Orbe — Yverdon — St. Croix — Fleurier — Travers — Les Ponts — Le Locle." — *444/445*

422 „Chant du départ" (Induló-dal) — a francia forradalomnak a Marseillaise mellett legnépszerűbb dala; szerzője Chénier, zenéjét szerezte Méhul. — *445*

423 Kanton — Franciaországban az arrondissement-nál (járás) kisebb közigazgatási egység. — *447*

424 Weber „Euryanthe" c. operájából, szövegét Helmina von Chezy írta. — *448*

425 Goethe: „Kriegserklärung", I. szakasz. — *459*

426 A felhívás eredeti nyelve német. A felhívást a Kommunisták Szövetségének Párizsból Mainzba érkezett küldötte, Wallau, a Központi Vezetőség tagja és Cluss, a Szövetség tagja szerkesztette, s röplapként terjesztették. Több újság is közölte, így „Deutsche Volkszeitung" (v. ö. 408. jegyz.), 1848 ápr. 8. (8.) sz., „Mannheimer Abendzeitung", ápr. 10. (100.) sz., „Seeblätter", 1848 ápr. 13. (89.) sz. — Köln felé utaztukban Marx és Engels 1848 ápr. 8-án megálltak Mainzban, ahol az ottani kommunistákkal megbeszélték munkásegyletek alapításának és összefogásának további akciótervét. — *463*

427 A jegyzőkönyv Joseph Moll kézírása; eredeti nyelve német. Az első megjelenés helye: Marx—Engels Gesamtausgabe, I. rész 7. köt. — Kölnben már az 1848 márciusi forradalom előtt működött a Kommunisták Szövetségének egy csoportja, amelyhez D'Ester, Daniels, Bürgers, Anneke, Gottschalk és mások tartoztak. Jelentős részük az „igazi szocialisták" befolyása alatt állt. 1848 április elején a csoport megnövekedett a Kommunisták Szövetsége azon tagjaival, akik az emigrációból tértek vissza Kölnbe. Mint a közölt jegyzőkönyvből látható, Marx és Engels megérkezése után hamarosan megmutatkoztak a köztük és Gottschalk közötti nézeteltérések; az okmányt Bürgers és Moll írták alá mint a kölni csoport vezetői; Marx a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének elnökeként vett részt az ülésen. — *464*

428 „Gerichtliche Untersuchung gegen die »Neue Rheinische Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 júl. 8. (38.) sz., jelzés: * (v. ö. 154—156. és 163—165. old.). — *465*

[429] „Gerichtliche Verfolgung der »Neuen Rheinischen Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 júl. 23. (53.) sz., jelzés: * (v. ö. 3. melléklet). — *466*

[430] A közlemény eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 5. (66.) sz., jelzés: *. — Az első rajnai demokrata kongresszust 1848 aug. 13—14-én tartották Kölnben. Az ülésen részt vett Marx és Engels. A kongresszus megerősítette a három kölni demokrata egylet központi bizottságát (v. ö. 431. jegyz.) a demokraták kerületi bizottságaként. Ennek a bizottságnak a tevékenységét, amelyben Marx vezető szerepet vitt, nemcsak a Rajna-tartományra, hanem Vesztfáliára is kiterjesztették. A kongresszus egyik határozata hangsúlyozta, hogy a gyári munkások és a parasztok között politikai munkát kell végezni. — *467*

[431] A három kölni demokrata szervezet képviselőiből álló központi bizottságot 1848 jún. végén alakították a Demokrata Társaság, a Munkásegylet és a Munkások és Munkáltatók Egylete részvételével az első frankfurti demokrata kongresszus (v. ö. 259. jegyz.) határozatára, hogy szoros együttműködést teremtsenek az összes kölni demokrata erők között. A bizottság egyúttal az első rajnai demokrata kongresszusig (v. ö. 430. jegyz.) a demokraták ideiglenes rajnai kerületi bizottságának funkcióit gyakorolta. — *467*

[432] „Die gerichtliche Verfolgung gegen die »Neue Rheinische Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 5. (66.) sz., jelzés: × (v. ö. 3. és 4. melléklet). — *468*

[433] A jegyzőkönyv eredeti nyelve német. Megjelent „Wächter am Rhein" (v. ö. 383. jegyz.), 1848 aug. 25. sz. (v. ö. 8. melléklet és 366—369., 348—349., 157. és 168—170. old.). — *469*

[434] A tiltakozás eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 13. (74.) sz., jelzés: * (v. ö. 7. melléklet). — *471*

[435] „Die gerichtliche Untersuchung gegen die »Neue Rheinische Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 aug. 13. (74.) sz., jelzés: * (v. ö. 3., 4. és 6. melléklet). — *473*

[436] A tudósítások eredeti nyelve német. Az aug. 29-i tudósítás a „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 5. (94.) számában, ⁺/. jelzéssel, az aug. 30-i tudósítás „Der Radikale" (Bécs) 1848 aug. 31. (64.) számában jelent meg. — *474*

[437] A tudósítások eredeti nyelve német. Az első tudósítás a „Konstitution" (Bécs) 1848 szept. 1. (133.) számában, a második tudósítás a „Volksfreund" (Bécs) 1848 szept. 3. (109.) számában jelent meg. — *475*

[438] A tudósítás eredeti nyelve német. Megjelent „Konstitution" (Bécs), 1848 szept. 5. (136.) sz. — *476*

[439] „Erwiderung" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 3. (93.) sz. — *477*

[440] Schnapphahnski lovagnak gúnyolta Georg Weerth egy tárcasorozatban Lichnowski herceget. A tárcák „Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski" címmel a „Neue Rheinische Zeitung" 1848 aug., szept., dec. és 1849 jan. számaiban aláírás nélkül jelentek meg. — *477*

[441] „Gerichtliche Verfolgung der »Neuen Rheinischen Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 6. (95.) sz., jelzés: * (v. ö. 3., 4., 6. és 9. melléklet). — *478*

[442] „Volksversammlung und Sicherheitsausschuss" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 15. (103.) sz., jelzés: * (v. ö. 374—376. és 402—404. old.). — *479*

[443] A kölni Biztonsági Bizottságba többek között a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőit — Marxot, Engelst, Wilhelm Wolffot, Dronkét, Bürgerst — és a kölni Munkásegylet vezetőit — Schappert, Mollt — is beválasztották. — *479*

[444] 1848 szept. 11-én a Kölnben beszállásolt 27. ezred katonái összetűztek a kölni polgárokkal; a polgárokat demokrata érzelmű polgárőrök támogatták. — *481*

[445] „Volksversammlung in Worringen" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 19. (106.) sz., jelzés: * (v. ö. 15. melléklet). — *483*

[446] „New York Daily Tribune" — amerikai napilap, 1841-től 1924-ig jelent meg, alapította Horace Greely. A 45—50-es években haladó polgári lap; Marx és Engels 1851-től 1862-ig állandó munkatársa volt. — *484*

[447] A határozat eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 23. (110.) sz. (V. ö. 394—396. old.) Az újságközleménnyel egyidejűleg röplap formájában is kiadták, s ebben megjelölték, hogy a népgyűlést a Biztonsági Bizottságnak, a Demokrata Társaságnak és Munkásegyletnek a kezdeményezésére hívták egybe. — A röplapban az utóirat így hangzik: „A »Neue Rheinische Zeitung« kiadóhivatala kijelentette, hogy kész átvenni a frankfurti barikádharcosok és családjaik támogatására szolgáló hozzájárulásokat, s ezeket a megfelelő felhasználásra eljuttatni Schlöffel szileziai képviselőhöz. Feltehetően a többi demokrata lap sem zárkózik el a hasonló eljárás elől." — *485*

[448] A közlemény eredeti nyelve német. Megjelent a „Neue Rheinische Zeitung"-nak az előfizetők számára készült 1848 szept. 28. sz. különkiadásaként. (V. ö. 398. old.) — *486*

[449] „Einladung zum Abonnement auf die »Neue Rheinische Zeitung«" — eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung" 1848 okt. 3. sz., különkiadás. (V. ö. 399. old.) — *487*

[450] A körözőlevél eredeti nyelve német. A „Kölnische Zeitung" 1848 okt. 4. (271.) számának „Hivatalos közlemények" c. rovatában megjelent szöveg alapján. — *488*

[451] A cikk eredeti nyelve német. Megjelent „Neue Rheinische Zeitung", 1848 okt. 14. (116.) sz., jelzés: *; további részében azzal foglalkozik, hogy Karl Schapperrel hogyan bántak a vizsgálati fogságban. (V. ö. 20. melléklet.) — *489*

[452] A jegyzőkönyv eredeti nyelve német. Megjelent „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln" (v. ö. 382. jegyz.), 1848 okt. 22. (40.) sz. — *490*

[453] A jegyzőkönyv eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" (v. ö. 382. jegyz.), 1848 okt. 29. (2.) sz. — *491*

[454] A közlemény eredeti nyelve német. Megjelent „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" (v. ö. 382. jegyz.), 1848 nov. 12. (6.) sz. — *492*

Marx és Engels életének és tevékenységének adatai

(1848 március — 1848 november)

március második fele—április eleje A német forradalom hírére a Kommunisták Szövetségének Párizsban újjáalakult és Marx által irányított Központi Vezetősége megszervezi 300—400 német munkás — többségük a Kommunisták Szövetségének tagja — egyéni visszatérését Németországba.

kb. március 21 Engels, akit távollétében a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagjává választottak, Brüsszelből Párizsba utazik, ahol azonnal bekapcsolódik a Központi Vezetőség munkájába.

március 21 és március 29 között Marx és Engels „A Kommunista Párt követelései Németországban" címmel kidolgozza a Kommunisták Szövetségének a forradalom idején követendő politikai programját, amelyet röplapként a „Kommunista Párt kiáltványá"-val együtt szétosztanak a Németországba induló munkások között.

március vége Marx és Engels felkészül a Németországba való visszatérésre. Leveleikben megemlítik, hogy egy nagy forradalmi napilapot akarnak kiadni. — Marx és Engels felkeresik Flocont, aki a tervbe vett német lap számára pénzt ajánl fel, de ezt az ajánlatot visszautasítják.

március 30 Marx egy évre szóló francia útlevelet állíttat ki magának.

március vége — április 5 Marx és Engels folytatják a harcot Herwegh és Bornstedt kalandor terve ellen, amely fegyveres német légió segítségével akarja létrehozni a német köztársaságot; tájékoztatják németországi és franciaországi barátaikat, hogy mi a véleményük e tervről. Marx és Engels a Kommunisták Szövetsége nevében bizalmas levélben felkérik Cabet-t, hogy a „Populaire de 1841" c. újságjában közölje a Német Munkások Szövetsége Központi Bizottságának nyilatkozatát, amely hangsúlyozza, hogy a Szövetség semmiben sem vállal közösséget a Herwegh és Bornstedt által vezetett Német Demokrata Társasággal. — A Központi Vezetőség kezdeményezésére a Kommunisták Szövetségének tagjai Mainzban Munkás Művelődési Egyletet alapítanak, s felszólítják Németország összes munkásait, hogy alakítsanak mindenütt munkásegyleteket.

kb. április 5—kb. április 9 Marx és Engels elhagyják Párizst s W. Wolff-fal és Dronkéval Németországba mennek. Kb. április 7-től 9-ig Mainzban tartózkodnak, ahol a Kommunisták Szövetségének ottani tagjaival megbeszélik a munkásegyletek alapításának és összefogásának további feladatait.

április 11 Marx és Engels Kölnbe érkeznek, ahol hozzákezdenek egy nagy politikai napilap — a „Neue Rheinische Zeitung" — kiadásának előkészítéséhez.

április 11 után Marx megkapja a kölni városi tanácstól a kért tartózkodási engedélyt.

április 13 Megalakul a kölni Munkásegylet.

április első fele A Kommunisták Szövetségének Központi Vezetősége elküldi megbízottait (Dronkét, W. Wolffot, Schappert stb.) Németország különböző városaiba, hogy szervezzék meg a Szövetség újabb csoportjait és alapítsanak nyilvános munkásegyleteket.

kb. április 15 Engels Barmenba, Elberfeldbe és a Rajna-tartomány más városaiba utazik, hogy a „Neue Rheinische Zeitung" részvényeit elhelyezze, s hogy a Kommunisták Szövetségének újabb csoportjait hívja életre.

április második fele Engels a „Kommunista Párt kiáltványá"-nak angolra való fordításán dolgozik.

kb. április 24 Megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung" prospektusa. — Marx Kölnbe hívja Dronkét és W. Wolffot, hogy vegyenek részt a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztésében. Ewerbeck útján felkéri Heinét, hogy működjön közre a lapnál.

április Brüsszelben szedni kezdik Marxnak a bérmunkáról és tőkéről 1847 decemberében tartott előadásainak szövegét. A kézirat sajtó alá rendezése megszakad, mert Marx a „Neue Rheinische Zeitung" kiadásának előkészületeivel van elfoglalva.

április—május Marx levelezést folytat a Kommunisták Szövetségének Németország és Franciaország különböző városaiban működő tagjaival (Dronkéval, Bornnal, Ewerbeckkel, Schapperral stb.) a Szövetség csoportjainak helyzetéről és tevékenységéről s az újságrészvény-jegyzésekről. — Ewerbeck közli Marxszal, hogy Heine kész közreműködni a „Neue Rheinische Zeitung"-ban.

május 6 Marx Weerthtel néhány napra Elberfeldbe utazik, hogy beszéljen Engelsszel a „Neue Rheinische Zeitung" kiadásáról és a Kommunisták Szövetségének tevékenységéről.

május 11 Marx a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének elnökeként részt vesz a kölni csoport egy ülésén, amelyen elítélik Gottschalk szektás álláspontját.

május közepe Marx értesíti a belga demokrata Jottrand-t, a „Débat social" szerkesztőjét a „Neue Rheinische Zeitung" küszöbönálló kiadásáról, és javasolja, hogy létesítsenek rendszeres kapcsolatot a két lap között.

május 20 Engels visszatér Barmenból Kölnbe, és Marxszal együtt előkészíti a „Neue Rheinische Zeitung" kiadását.

május 20 után Tekintettel a reakció aktivizálódására (ostromállapot Mainzban, a porosz herceg visszahívása stb.), Marx és Engels elhatározzák, hogy meggyorsítják a „Neue Rheinische Zeitung" kiadását, és nem július 1-től jelentetik meg, mint eredetileg tervezték, hanem már június 1-től.

május vége Marx levelet ír az „Alba" c. olasz demokrata lap szerkesztőjének, amelyben értesíti a „Neue Rheinische Zeitung" küszöbönálló kiadásáról, és biztosítja arról, hogy a lap ki fog állni az olasz nép szabadsága és nemzeti függetlensége mellett. Marx javasolja, hogy folytassanak rendszeres újság- és tájékoztatáscserét. A levél június 29-én megjelenik az „Albá"-ban. — A Kommunisták Szövetsége kiküldötteinek az egyes német városokból beérkező jelentései alapján, amelyek a Szövetség csoportjainak szervezeti gyengeségéről számol-

nak be, Marx és Engels szükségesnek tartja, hogy a kommunisták a demokratikus mozgalomhoz csatlakozzanak és annak valóban proletár balszárnyát alkossák. Mindketten belépnek a kölni Demokrata Társaságba és azt tanácsolják követőiknek, hogy a munkásegyletekben végzett munkájuk mellett tevékenykedjenek a demokrata társaságokban is. A Szövetség általános irányelveinek terjesztésére, a demokrácia és a szocializmus eszméinek propagálására a „Neue Rheinische Zeitung"-ot látják a legalkalmasabb eszköznek.

május 31—június 1 Május 31-én este megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie" első, június 1-i száma. Ebben a számban találjuk a „»Neue Rheinische Zeitung« szerkesztőbizottságának nyilatkozatá"-t, valamint Engelsnek „A frankfurti gyűlés" és „A Bourbon-ház legújabb hőstette" c. cikkeit.

június Marx minden idejét a „Neue Rheinische Zeitung" kiadásának, az anyag kiválogatásának, a tudósítói hálózat kiépítésének stb. szenteli. Ezért a vezércikkek nagy részét Engels írja.

június eleje „A frankfurti gyűlés" c. cikk megjelenése után, amelyben Engels élesen támadja a német nemzetgyűlés politikáját, a lap polgári részvényeseinek jelentős része megtagadja a „Neue Rheinische Zeitung" további támogatását.

június 5 A „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelenik Engelsnek „A schleswig-holsteini háborúkomédia" c. cikke. A továbbiakban is figyelemmel kíséri a porosz—dán háború alakulását.

június 6 Engels megírja a „Berlini kiegyező-viták" c. cikket, amely június 7-én jelenik meg. Ettől fogva Engels rendszeres áttekintést ad a porosz nemzetgyűlés vitáiról és bírálja annak tevékenységét.

június 7 „A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai" c. vezércikkben, valamint számos későbbi cikkben Marx és Engels folyamatosan beszámol a frankfurti német nemzetgyűlésről és ostorozza gyengeségeit.

június 8 Engels megírja a „Lengyelország új felosztása" c. cikket, amely június 9-én jelenik meg. Ebben és későbbi cikkeiben Engels következetesen támogatja a lengyel nép nemzeti felszabadító mozgalmát.

június 18 A „Neue Rheinische Zeitung" közli „A prágai felkelés" c. cikket, amelyben Marx és Engels kifejezésre juttatja a cseh nép nemzeti felszabadító harca iránti rokonszenvét.

június 19 Engels cikket ír a berlini hadszertár ostromáról „A június 17-i kiegyező-ülés" címmel, amelyben erősen hangsúlyozza a népfelfegyverzés jelentőségét; a cikk június 20-án jelenik meg.

kb. június 23 A Demokrata Társaság Bizottsága Marxot jelöli a Köln demokrata szervezeteinek képviselőiből álló bizottságba, amelynek az első frankfurti demokrata kongresszus határozata értelmében a Rajna-tartomány és Vesztfália demokrata szervezeteinek egyesítését kell megvitatnia.

június 24 Marx részt vesz Köln három demokrata szervezete (Demokrata Társaság, Munkásegylet, Munkások és Munkáltatók Egylete) képviselőinek bizottsági ülésén. A bizottság határozatot hoz arról, hogy megalakítja Köln demokrata egyleteinek központi bizottságát, amely ideiglenesen átveszi a demokraták

rajnai kerületi bizottságának funkcióját, állandó kapcsolatot létesít a demokrata szervezetek között és előkészíti az első rajnai demokrata kongresszus összehívását Kölnbe.

június 26—július 2 A párizsi júniusi felkelés után Engels cikksorozatban foglalkozik a párizsi proletariátus első nagy osztálycsatájával.

június 28 Marx megírja „A júniusi forradalom" c. cikket, amely június 29-én jelenik meg. A „Neue Rheinische Zeitung"-nak a felkelő párizsi munkások melletti határozott kiállása a még megmaradt részvényesek többségét is elfordította a laptól.

június vége—augusztus eleje Azokkal a vitákkal kapcsolatban, amelyeket a porosz nemzetgyűlés a feudális terhek megszüntetéséről szóló törvénytervezetről folytatott, Marx és Engels több vezércikkben síkraszáll a parasztok érdekei mellett és kíméletlenül bírálja a német burzsoáziát, amely megakadályozta a feudális viszonyok teljes megszüntetését.

július Joseph Moll és Karl Schapper révén — az előbbi július 6-tól a kölni Munkásegylet elnöke — Marx és Engels mind nagyobb befolyással van a Munkásegylet tevékenységére s kitartóan harcol Gottschalk szektás taktikájának hívei ellen.

július 2 Engels a „Német külpolitika" c. cikkében leleplezi a német burzsoázia népelnyomó politikáját és meghatározza a proletariátus nemzetközi politikájának elveit. A cikk július 3-án jelenik meg.

július 6 Marx megírja a „Törvényszéki vizsgálat a »Neue Rheinische Zeitung« ellen" c. cikket, amely július 7-én jelenik meg. — A „Neue Rheinische Zeitung" július 5-i „Letartóztatások" c. cikke miatt a vizsgálóbíró kihallgatja Marxot. Őt és a felelős kiadót (Korffot) azzal vádolják, hogy Zweiffel főügyészt és a zsandárokat megsértették. A kihallgatás után házkutatást tartanak a lap szerkesztőségében, s lefoglalnak egy ismeretlen kéztől származó írást. Ez a körülmény és Marx vonakodása, hogy a „Letartóztatások" szerzőjét megnevezze, ürügyül szolgál arra, hogy Korffon és Marxon kívül még Engelst és Dronkét is kihallgassák.

július 14 Engels a kölni Demokrata Társaság közgyűlésén bírálja a porosz nemzetgyűlést. Indítványozza, hogy D'Estert, a berlini gyűlés balszárnyának egyik vezetőjét bízzák meg, hogy lépjen fel a tisztek egyesülési jogának korlátozása ellen.

július közepe Marx felkéri Gigot-t és Vogler brüsszeli kiadót, hogy szerezzenek pénzt a „Neue Rheinische Zeitung" számára. Próbálkozása nem sikerül.

július 21 Marx részt vesz a kölni Demokrata Társaság közgyűlésén, amelyen a három kölni demokrata egylet központi bizottságába beküldendő tagokként a gyűlés egyhangúlag Marxot és Schneider II-t választja meg. A gyűlésen Weitling zavaros, szektás nézeteket fejt ki a proletariátus feladatairól; Marx választ a következő gyűlésre halasztják.

július 21—24 A „Neue Rheinische Zeitung" vezércikkeiben Marx és Engels kifejti a porosz kormány polgárőrség-törvény tervezetének antidemokratikus voltát.

július 22 A vizsgálóbíró újból kihallgatja Marxot a „Letartóztatások" c. cikk ügyében.

július 26—30 Marx és Engels állást foglal a „Neue Rheinische Zeitung"-ban a kényszerkölcsön ellen.

augusztus 3 A „Neue Rheinische Zeitung"-ban „Az orosz jegyzék" címmel vezércikk jelenik meg, amely leleplezi a cárizmus reakciós külpolitikáját. — Marxot értesítik, hogy a tartományi kormányzat nem adja meg neki a porosz állampolgárságot és továbbra is külföldinek tekinti. — Engelst tanúként kihallgatja a vizsgálóbíró, aki a „Letartóztatások" c. cikk szerzőjét akarja kinyomozni.

augusztus 4 Marx és Engels részt vesz a kölni Demokrata Társaság közgyűlésén. Marx élesen szembefordul Weitling azon tételével, hogy a politikai és a szociális mozgalmat szét kell választani. — Engels közli a gyűléssel, hogy a porosz kormány elutasította Marx állampolgárságának elismerését és ezért fennáll a kiutasítás veszélye. — Marx a három kölni demokrata egylet központi bizottságának többi tagjával együtt felszólítja a Rajna-tartomány összes demokrata egyleteit, hogy küldjenek képviselőket az augusztus 13-án Kölnben tartandó első rajnai demokrata kongresszusra. A felhívás augusztus 5-én megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban.

augusztus 11 A kölni Demokrata Társaság Marx elnökletével közgyűlést tart, amelyen határozatot hoznak, hogy tiltakozással fordulnak a frankfurti nemzetgyűléshez Posennak a Német Szövetségbe való bekebelezése ellen. A gyűlésen megvitatják azt is, hogy a porosz kormány vonakodik megadni Marx állampolgárságát. Engels újabb tényeket közöl a demokratikus mozgalom vezetőinek rendőri üldöztetéséről. A gyűlés küldöttséget választ, amely azt a megbízást kapja, hogy követelje a kölni hatóságoktól a Marx és Schapper ellen irányuló rendőri intézkedések visszavonását.

augusztus 13–14 Marx és Engels W. Wolff-fal és Schapperral együtt részt vesz a Kölnben rendezett első rajnai demokrata kongresszuson, amelyen 17 demokratikus szervezet képviselteti magát. A kongresszus megerősíti a három kölni demokrata egylet korábban megválasztott központi bizottságát (amelynek Marx is tagja) a demokraták rajnai kerületi bizottságaként. Engels beszédet mond a kongresszuson. A kongresszus a demokratikus szervezetek feladatává teszi, hogy politikai agitációt folytassanak a gyári munkások és a parasztok között.

augusztus 22 Marx Kühlwetter porosz belügyminiszterhez fellebbez porosz állampolgársága ügyében. Kühlwetter szeptember 12-én elutasítja a fellebbezést.

augusztus 23– kb. szeptember 11 Marx Berlinbe, majd Bécsbe utazik, hogy megszilárdítsa a kapcsolatokat az ottani demokratikus és munkásszervezetekkel, és vezetőiket az ellenforradalom elleni erélyesebb harcra sarkallja. Ezenfelül Marx azt reméli, hogy sikerül anyagi eszközöket szereznie a „Neue Rheinische Zeitung" számára.

augusztus 25–26 Marx Berlinben tartózkodik. Tárgyal a demokratikus mozgalom több vezetőjével, köztük D'Esterrel, Junggal és Juliusszal.

augusztus 27 Marx Bécsbe utazik.

augusztus 28– szeptember 6 Bécsi tartózkodása alatt Marx találkozik a demokratikus és munkásszervezetek vezetőivel. Többek között megbeszélést folytat Borossal, az osztrák birodalmi gyűlés német-cseh frakciójának vezetőjével az ausztriai nemzetiségi kérdésről, valamint a cseh és a német munkások közötti kapcsolatokról. — Ezenkívül Marx anyagi segítséget próbál szerezni a „Neue Rheinische Zeitung" számára.

augusztus 28 Marx részt vesz a bécsi Demokrata Egylet ülésén, amelyen Bécsnek az augusztus 23-i utcai harcok utáni helyzetét vitatják meg. Marx hangsúlyozza, hogy az események lényege nem a kormányok váltakozása, hanem — éppúgy mint a párizsi júniusi felkelésben — a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályharc.

augusztus 30 Marx az Első Bécsi Munkásegylet ülésén mondott rövid üdvözlőbeszédében Nyugat-Európa szociális viszonyairól és a munkásosztály forradalmi szerepéről beszél.

szeptember 2 Marx hosszabb előadást tart a bérmunkáról és tőkéről az Első Bécsi Munkásegylet gyűlésén.

szeptember 4 Engelst *ismét a vizsgálóbíró elé idézik, de már nem tanúként, hanem a* „Neue Rheinische Zeitung" ellen a „Letartóztatások" c. cikk miatt indított per egyik vádlottjaként.

szeptember 7 A kölni Demokrata Társaság és a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége népgyűlést hív össze a lovardában, amelyen több ezren vesznek részt. Elfogadnak egy feliratot a frankfurti nemzetgyűléshez, amelyben követelik, hogy a nemzetgyűlés utasítsa el a porosz—dán fegyverszünetet, és egy másik, a porosz nemzetgyűléshez intézett feliratot, amelyben az antidemokratikus polgárőrség-törvény tervezete ellen tiltakoznak.

kb. szeptember 7—10 A politikai helyzet kiéleződése miatt Marx a tervezett időpontnál hamarabb tér vissza Kölnbe. Hazautazását megszakítja Berlinben, ahol folytatja tárgyalásait a demokratikus mozgalom vezetőivel és részt vesz a porosz nemzetgyűlés egyik ülésén. — Marx megegyezik a lengyel demokrata emigráció képviselőivel abban, hogy anyagilag támogatni fogják a „Neue Rheinische Zeitung"-ot; a megegyezés szerint W. Kościelski szeptember 18-án kétezer tallért küld Marxnak.

kb. szeptember 10 Kölnben kinyomják röplapként „A Kommunista Párt követelései Németországban" c. írást és azonnal terjeszteni kezdik a Rajna-tartomány több helységében.

kb. szeptember 11 Marx németországi körútjának befejezése után visszatér Kölnbe és ismét átveszi a „Neue Rheinische Zeitung" személyes irányítását.

szeptember 11 Engels a kölni Munkásegylet bizottsági ülésén előadást tart arról, hogy lehetséges-e a munka megszervezése; ezzel kapcsolatban feltárja a franciaországi nemzeti műhelyek sikertelenségének okait.

szeptember 11—15 Marx „A válság és az ellenforradalom" c., szeptember 12 és 16 között megjelent cikksorozatban kifejti, hogy a forradalom után létrejövő ideiglenes kormánynak a nép forradalmi diktatúráját kell megvalósítania.

szeptember 13 A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztősége, a kölni Munkásegylet és a Demokrata Társaság a kölni Frankenplatzon népgyűlést szervez, amelyen mintegy hatezren vesznek részt. — W. Wolff javaslatára a gyűlés határozatot hoz egy Biztonsági Bizottság megalakításáról. A Bizottság 30 tagja közé Marxot és Engelst is beválasztják. A gyűlés Engels indítványára a porosz nemzetgyűléshez intézendő feliratot fogad el, amely azt követeli a képviselőktől, hogy még a fegyveres erőszaknak se engedjenek, ha a kormány kísérletet tesz a gyűlés feloszlatására.

szeptember 17 Engels részt vesz a kölni demokrata szervezetek által egybehívott worringeni népgyűlésen, amelyen mintegy nyolcezren vannak jelen. Engelst a gyűlés titkárává választják. A gyűlés a demokratikus-szociális, a vörös köztársaság mellett nyilatkozik, elismeri a kölni Biztonsági Bizottságot, és feliratot intéz a frankfurti nemzetgyűléshez. — A demokraták rajnai kerületi bizottsága bejelenti, hogy szeptember 24-re összehívták a Rajna-tartomány és Vesztfália második demokrata kongresszusát.

szeptember 20 A Biztonsági Bizottság, a Demokrata Társaság és a Munkásegylet népgyűlést hív össze Kölnben. A gyűlés proklamációban népárulónak nyilvánítja a dán fegyverszünetet ratifikáló frankfurti nemzetgyűlést, és kijelenti, hogy szolidáris a frankfurti felkelőkkel. Engels a gyűlésen beszédet mond.

szeptember 23 A szeptember 20-i népgyűlés proklamációja megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung"-ban s röplapként is terjesztik Kölnben. A „Neue Rheinische Zeitung" kiadóhivatala egyúttal közli, hogy átvesz hozzájárulásokat a frankfurti felkelők és családtagjaik támogatására.

szeptember 25 A kölni ügyészség Engels, W. Wolff és Bürgers ellen a kölni népgyűléseken elhangzott felszólalásaik miatt törvényszéki eljárást indít a fennálló rend elleni összeesküvés címén. — A birodalmi igazságügyminiszter utasítja a kölni ügyészséget, hogy indítson eljárást a Biztonsági Bizottság, a Demokrata Társaság és a Munkásegylet ellen, továbbá (a szeptember 20-i kölni népgyűlés határozata kapcsán) a „Neue Rheinische Zeitung" kiadóhivatala ellen is.

szeptember 25 reggel Marx a Rajna-tartomány és Vesztfália második demokrata kongresszusának e napra elhalasztott ülésére megy; az ülést nem tartják meg, mert a rendőrség kora reggel letartóztatott több demokrata vezetőt (Schappert, Beckert stb.).

szeptember 25 délelőtt Marx a Kranz-vendéglőben beszédet mond a Munkásegylet gyűlésén és igyekszik meggyőzni a munkásokat, hogy ne hagyják magukat a rendőrség által provokálni. Kijelenti, hogy a fegyveres felkelés ideje még nem jött el.

szeptember 25 délután A Demokrata Társaság és a Munkásegylet közös ülésén Marx és követői óva intenek az elhamarkodott akcióktól.

szeptember 26 Kölnben a katonai parancsnok utasítására kihirdetik az ostromállapotot. betiltják a „Neue Rheinische Zeitung"-ot és más demokrata lapokat.

szeptember 26 után Engels és a lap három másik szerkesztője (Dronke, W. Wolff és F. Wolff) a fenyegető letartóztatás elől kénytelen elmenekülni Kölnből. Engels néhány napig Barmenban tartózkodik, majd Brüsszelbe megy.

szeptember 28 A lap felelős kiadói különkiadásban közlik az előfizetőkkel a „Neue Rheinische Zeitung" betiltását.

szeptember 30 A „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadói bejelentik, hogy a lap előreláthatólag október 5-től újra megjelenik.

szeptember vége—október közepe Marx állhatatosan harcol a „Neue Rheinische Zeitung" újbóli megjelenéséért, leküzdve a nagy pénzügyi és szervezeti nehézségeket, amelyek a lap betiltása folytán keletkeztek. Saját anyagi eszközeit bocsátja a lap rendelkezésére, hogy a kötelezettségeknek eleget tehessenek.

október 1 A kölni ügyészség vizsgálatot indít Marx, Engels és a „Neue Rheinische Zeitung" más szerkesztői ellen, az aláírás nélkül közölt „Leben und Taten

des berühmten Ritters Schnapphahnski" c. tárcasorozat miatt, amelynek szerzője Georg Weerth; ezenkívül a szeptember 20-i kölni népgyűlés határozati javaslatának megfogalmazásával is őket gyanúsítják.

október 3 A kölni ostromállapot feloldásakor a „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadója különszámot ad ki, amelyben bejelenti, hogy a lap hamarosan újra megjelenik. — Az államügyész körözőlevelet bocsát ki Engels és Bürgers ellen.

október 3 után Marx felkéri Freiligrathot — akit október 3-án Düsseldorfban felmentettek a hazaárulás vádja alól —, hogy lépjen be a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségébe. Freiligrath beleegyezik.

kb. október 4 Engels Dronkéval megérkezik Brüsszelbe.

október 4 A brüsszeli rendőrség letartóztatja Engelst és Dronkét, fogházba szállítja, majd kitoloncolja őket a francia határra, ahonnan mindketten Párizsba mennek.

október 5 Engels és Dronke Párizsba érkezik.

kb. október 10 Néhány napos párizsi tartózkodás után Engels gyalogszerrel elindul Svájcba, azzal a szándékkal, hogy az első adandó alkalommal visszatérjen Kölnbe.

kb. október 12 A kölni Munkásegylet küldöttség útján felkéri Marxot, hogy vegye át az Egylet vezetését.

október 12 Megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung" 114. száma, a kölni ostromállapot megszűnése utáni első szám. A lap újramegjelenéséről szóló nyilatkozat, amelyet Marx mint főszerkesztő írt alá, közli, hogy Freiligrath belépett az egyébként változatlan szerkesztőbizottságba. — Ettől kezdve hosszabb ideig a lappal kapcsolatos egész szervező és szerkesztési munka majdnem kizárólag Marxra hárul. — A „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelenik Marxnak „Forradalom Bécsben" c. cikke, s Marx a továbbiakban is élénk figyelemmel kíséri a bécsi eseményeket, amelyekről több cikket ír.

október 16 A kölni Munkásegylet bizottsági ülésén Marx ideiglenesen elfogadja az elnöki tisztséget. Beszédet mond a politikai helyzetről, elsősorban a bécsi forradalomról. — Javaslatára elfogadnak egy üzenetet a bécsi Munkásegylethez.

október 22 A kölni Munkásegylet közgyűlése megerősíti Marxot elnöki tisztségében. A megnyitó beszédet Marx mondja. A gyűlés megbízza Beustot, hogy küldöttként a „Követelések"-en alapuló programot terjesszen be a második berlini demokrata kongresszuson.

kb. október 24 Engels Genfbe érkezik.

kb. október 26 Marx levélben értesíti Engelst a „Neue Rheinische Zeitung" újbóli megjelenéséről, és kéri, küldjön tudósításokat és cikkeket.

október 28 Marx a következő napon megjelenő „»Hecker« államügyész és a »Neue Rheinische Zeitung«" c. cikkében ecseteli a lap üldöztetését.

október vége Marx Vogler és Gigot közvetítésével megkapja a Brüsszelben hagyott könyveit.

október vége—november Engels „Párizstól—Bernig" címmel útinaplót ír. A kézirat befejezetlen marad. — Marx több ízben küld pénzt Engelsnek és a lap más szerkesztőinek Párizsba, majd Svájcba. Erélyesen visszautasítja a Hesstől, Ewerbecktől, D'Estertől stb. kiinduló próbálkozásokat, amelyekkel el akarják őt idegeníteni Engelstől.

november eleje Engels néhány napi genfi tartózkodás után Lausanne-ba megy, ahol felveszi a kapcsolatot a lausanne-i Munkásegylettel.

november 6 Marx a kölni Munkásegylet bizottsági ülésén beszámol Bécs elestéről. Hangsúlyozza, hogy az osztrák csapatoknak csakis a burzsoázia árulása folytán sikerült a várost elfoglalniok.

Mutató

*(Nevek — idézett művek; hatóságok közleményei, újságok és folyóiratok)**

A

ABEGG, Bruno Eberhard (1803—1848) — porosz liberális hivatalnok; 1848-ban az előparlament tagja, az ötvenek választmányának alelnöke, később porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *218 219*

ABRAMOWICZ, Ignacy (1793—1867) — lengyel tiszt; 1844-ben Varsó rendőrfőnöke. — *281*

»*L'Alba. Giornale politico-letterario*« (Hajnal. Politikai-irodalmi újság), Firenze. — *5 144 246* (4)

ALINARI, L. — olasz demokrata, az „Alba" intézőbizottságának tagja. — *144*

ALKIBIADÉSZ (i. e. kb. 450—kb. 404) — athéni államférfi és hadvezér; szépségéről, műveltségéről és állhatatlanságáról volt híres. — *444*

»*Allgemeine Preussische Staatszeitung*« (Általános porosz állami újság), Berlin. — *18 194 435* (32); *lásd még* Preussischer Staatsanzeiger

»*Allgemeine Zeitung*« (Általános Újság), Augsburg. — *131 403* (159)

AMMON — porosz hivatalnok; 1848—49 düsseldorfi ügyész. — *426* (388)

ANNEKE, Friedrich (Fritz) (kb. 1817—kb. 1872) — porosz tüzértiszt, a hadseregből kizárták; 1848-ban tagja a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának, egyik alapítója és titkára a kölni Munkásegyletnek, Gottschalk híve; a „Neue Kölnische Zeitung" kiadója, a demokraták rajnai kerületi bizottságának tagja, 1848 júl.—dec. letartóztatásban; később részt vett a baden-pfalzi felkelésben, majd kivándorolt Amerikába és részt vett a polgárháborúban. — *153—155 163 465 466 473 479* (186 259 389 427)

ANNEKE, Mathilde Franziska (1817—1884) — előbbinek a felesége, írónő; férje letartóztatása idején (1848) ő szerkeszti a „Neue Kölnische Zeitung"-ot; 1849-ben részt vett a baden-pfalzi felkelésben. — *154 163 473*

APPIUS CLAUDIUS Caecus — római censor (i. e. 312-től) és consul (i. e. 307-től). — *277*

---

* Az idegen nyelvű szövegeket itt és mindenütt — nyelvi sajátszerűségeiket érintetlenül hagyva — mai helyesírásuk szerint adtuk. A művek kiadási adatait csak ott tüntettük fel, ahol Marx és Engels az általuk használt kiadást megjelölik, vagy az kétséget kizáróan megállapítható. Az újságok és folyóiratok közül egy csillaggal (*) jelöltük azokat, amelyeknek Marx és Engels ez időben munkatársa volt, két csillaggal (**) azokat, amelyeknek szerkesztésében részt vettek, vagy amelyek befolyásuk alatt álltak.

Arbeiterzeitung *lásd* Zeitung des Arbeitervereins zu Köln

ARIOSTO, Lodovico (1474–1533) — olasz költő. — *326*
— *L'Orlando furioso* (Az örjöngő Roland). — *331* (325)

ARISZTOTELÉSZ, sztageirai (i. e. 384–322) — görög filozófus. — *236*
— *Πολιτικά* (Politika). — *236*

ARKHIMÉDÉSZ (i. e. kb. 287–212) — görög matematikus, fizikus és technikus. — *267*

ARNDT, Ernst Moritz (1769–1860) — német romantikus író, történész és filozófus, a Napóleon elleni küzdelmek aktív résztvevője, 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), alkotmányos monarchista. — *337*
— *Des Deutschen Vaterland* (A német hazája). — *337* (331)
— *Der Freudenklang* (Az öröm hangja). — *358* (354)

ARNIM-BOITZENBURG, Adolf Heinrich, Graf von (1803–1868) — porosz junker, 1842–45 belügyminiszter, 1848 márc. 19–29 miniszterelnök. — *185* (45)

ARNIM-SUCKOW, Heinrich Alexander, Freiherr von (1798–1861) — porosz politikus, mérsékelt liberális; 1848 márc.–jún. külügyminiszter. — *36–38 56* (101)

ARNTZ, Ägidius Rudolph Nikolaus (1812–1884) — jogász és publicista, fiatal korában diákegyesületi tevékenysége miatt üldözték, 1834-ben emigrált; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép); később professzor Brüsszelben. — *184*

ASCHOFF, von — porosz tábornok, Berlin városparancsnoka; 1848 ápr.–máj. a berlini polgárőrség parancsnoka. — *30–31*

Aspre *lásd* D'Aspre

ATTILA (megh. 453) — hun király (433–453). — *352*

AUERSPERG, Karl, Graf von (1783–1859) — osztrák tábornok, 1848-ban a bécsi helyőrség parancsnoka, aktívan részt vett az októberi felkelés leverésében. — *428 438*

AUERSWALD, Rudolf von (1795–1866) — porosz államférfi, a polgárosodott liberális nemesség képviselője; 1848 jún.–szept. külügyminiszter és miniszterelnök. — *10–11 23 76 147–149 151 159–162 168 171 187 194 204 206 216 243–244 277 374 385 479* (9 42 108 210 352 361 369)

Augsburger Allgemeine Zeitung *lásd* Allgemeine Zeitung

B

BALLIN, Félix (szül. kb. 1802) — belga kereskedő, radikális demokrata, a brüsszeli Association démocratique tagja; 1848-ban a risquons-tout-i perben halálra ítélik, majd büntetését kegyelemből 30 évi fogságra változtatják, 1854-ben szabadon bocsátják. — *362 364*

BALTZER, Wilhelm Eduard (1814–1887) — nordhauseni lelkész, demokrata; 1848-ban az előparlament tagja és porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *219*

Barbarossa (Rőtszakállú) *lásd* Frigyes, I.

BARBES, Armand (1809–1870) — francia forradalmár, kispolgári demokrata, a július[i] monarchia idején a titkos Évszakok Társasága egyik vezetője, 1839-ben felkelési kísérletben való részvételért életfogytiglani fogságra ítélik; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, Ledru-Rollin politikáját támogatja; az 1848 máj. 15-i események résztvevőjeként életfogytiglani fogságra ítélik, 1854-ben amnesztiát kap és emigrál. — *132* (150)

BARROT, Camille-Hyacinthe-Odilon (1791–1873) — francia polgári politikus, a júliusi monarchia idején a liberális dinasztikus ellenzék vezetője; 1848 dec.–1849 okt. az ellenforradalmi monarchista blokkra támaszkodó kormány miniszterelnöke. — *393* (148)

BASSERMANN, Friedrich Daniel (1811–1855) — mannheimi könyvkereskedő, mérsékelt liberális politikus; 1848–49 a badeni kormányzat képviselője a szövetségi gyűlésben, az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *9 213 285 403 426*

BASTIDE, Jules (1800–1879) — francia politikus és publicista, polgári republikánus, 1836–46 a „National" igazgatója; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja és külügyminiszter. — *114 343 417–18*

BAUDIN, Charles (1784–1854) — francia tengernagy. — *14*

BAUER, Heinrich — cipész, az Igazak Szövetségének egyik vezetője; a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagja; 1851-ben Ausztráliába emigrált. — *2 4*

BAUER, J. C. A. (megh. 1850 v. 1851) — kerületi főnök Krotoschinban (Posen); 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *173–174*

BAUERBAND, Johann Joseph (1800–1878) — jogász, bonni professzor, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *184 276*

BAUMSTARK, Eduard (1807–1889) — az államtudományok professzora Greifswaldban, mérsékelt liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *175 197 218–222 226 276–277 303*

BAVAY, Charles-Victor (1801–1875) — belga igazságügyi hivatalnok, brüsszeli főügyész. — *164–165 363*

BAYARD, Pierre du Terrail, seigneur de (kb. 1475–1524) — francia lovag, vitézsége és nemeslelkűsége miatt „félelem- és gáncsnélküli lovagnak" nevezték. — *160 335*

BEAUMARCHAIS, Pierre-Augustin Caron de (1732–1799) — francia drámaíró.
— *La folle journée, ou le mariage de Figaro* (Figaro házassága, vagy egy napi bolondság). — *237* (240)

BECKER, Félix — francia tiszt, költő és forradalmár, az 1830-as belga forradalom és az 1830–31-es lengyel felkelés résztvevője; 1848 febr.– márc. részt vesz a párizsi belga légió megszervezésében. — *364*

BECKER, Hermann Heinrich (1820–1885) — jogász és publicista; 1848-ban tagja a kölni Demokrata Társaságnak és vezetőségi tagja a Munkások és Munkáltatók Egyletének, beválasztják a demokraták rajnai kerületi bizottságába és a kölni Biztonsági Bizottságba; 1849–50 a „Westdeutsche Zeitung" szerkesztője; 1850-től a Kommunisták Szövetségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik vádlottja; később nemzeti liberális, Dortmund és Köln főpolgármestere. — *402 467 479 484*

BECKER, Nikolaus (1809–1845) — német hazafias költő.
— *Der deutsche Rhein* (A német Rajna). — *131* (161)

BECKERATH, Hermann von (1801–1870) — krefeldi bankár, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezére; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), 1848 aug.– szept. a birodalmi kormány pénzügyminisztere. — *382 384 387 480* (42)

BEDEAU, Marie-Alphonse (1804–1863) — francia tábornok és politikus, polgári republikánus; részt vett a párizsi júniusi felkelés leverésében; az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés alelnöke. — *116*

»*Die begriffene Welt. Blätter für wissenschaftliche Unterhaltung*« (A megértett világ. Tudományos szórakoztató lapok), Lipcse. — *326* (322)

BEHNSCH — sziléziai körorvos, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *160 168 196 205–207*

BENKERT, Franz Georg (1790–1859) — jezsuita publicista.
— (Névtelenül:) *Joseph Bonavita Blank's etc. kurze Lebensbeschreibung* (Joseph Bonavita Blank stb. rövid életrajza), Würzburg 1819. — *304* (304)

BERENDS, Julius — berlini nyomdatulajdonos, kispolgári demokrata; 1848-ban a berlini kézművesegylet vezetője, porosz nemzetgyűlési képviselő (a szélsőbaloldal egyik vezetője); 1853-ban kivándorolt Texasba. — *55 58–62 65–67 79 150 207* (55)

BERG, Philipp Karl Peter von (1815–1866) — Rajna-vidéki katolikus pap, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (a balközép egyik vezetője). — *166 172 214 216–217 376*

»*Berliner Zeitungshalle. Abendblatt*« (Berlini Újságcsarnok. Estilap), Berlin. — *99 357 359 389–390 397* (123)

»*Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen*« (Berlini hírek állami és tudós ügyekről). — *389* (375)

BERLY, Karl Peter (1781–1847) — 1829–47 a „Frankfurter Oberpostamtszeitung" szerkesztője; a júliusi monarchia idején a francia kormány titkos ügynöke. — *410*

BESELER, Wilhelm Hartwig (1806–1884) — schleswig-holsteini politikus; 1848-ban a schleswig-holsteini ideiglenes kormány elnöke, a frankfurti nemzetgyűlés alelnöke (jobbközép). — *244*

BESSER, von — kerületi főnök Thornban, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *204–205*

BEURMANN, Karl Moritz von (1802–1870) — jogász; 1842–48 Posen porosz főprezidense, a márciusi forradalom után a Posen átszervezésére kiküldött kormánybizottság elnöke. — *85 324*

BEUST, Friedrich von (1817–1899) — volt porosz tiszt; 1848-ban a kölni Munkásegylet bizottsági tagja, 1848 szept.–1849 febr. a „Neue Kölnische Zeitung" szerkesztője; a második berlini demokrata kongresszuson a szociális kérdésekkel foglalkozó bizottság referense; 1849-ben a baden-pfalzi felkelés katonai bizottságának tagja; utána Svájcba emigrált. — *491* (409)

Biblia. Marx és Engels Luther fordítását használta; mi általában Károli Gáspár fordítását követtük. — *49 85 231 250 251 252 264 297 358 404 412 424* (64 100 236 253 256 265 353 392 401 406)

BIEDERMANN, Karl (1812–1901) — kultúrtörténész, filológus és publicista, a lipcsei egyetem tanára, mérsékelt liberális; 1848-ban az előparlament tagja, a frankfurti nemzetgyűlés alelnöke (balközép); később nemzeti liberális. — *213 285*

BIRK, Johann — porosz kormányfőtanácsos, 1848 szeptembertől a kölni kormányzati prezidens helyettese. — *435*

BIXIO, Jacques-Alexandre (1808–1865) — francia orvos és publicista, polgári republikánus, a „National" egyik szerkesztője; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés alelnöke, 1849-ben a törvényhozó nemzetgyűlés tagja. — *116*

BLANC, Jean-Joseph-Louis (1811–1882) — francia kispolgári szocialista, történész és újságíró; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja és a Luxembourg-bizottság elnöke; 1871-ben a versailles-iak mellé állt. — *271–272 444* (126 127 146 150)
— *Révolution française. — Histoire de dix ans. 1830–1840* (A francia forradalom. — Tíz év története. 1830–1840), Párizs 1841–44. — *272*

— *Histoire de la Révolution française* (A francia forradalom története), I—II. köt., Párizs 1847. — *272*

BLANK, Joseph Bonavita (1740—1827) — katolikus pap, zoológus és mineralógus, a würzburgi egyetem professzora. — *304* (304)

BLANQUI, Louis-Auguste (1805—1881) — francia forradalmár, több titkos társaság alapítója; 1848-ban a francia proletariátus egyik vezére, utopikus kommunista, életéből 36 évet börtönben töltött. — *132* (150)

BLESSON, Johann Ludwig Urbain (1790—1861) — porosz tiszt és katonai író, 1848 júniusában a berlini polgárőrség egyik parancsnoka. — *31*

BLOEM, Anton (1814—1885) — düsseldorfi ügyvéd, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (kezdetben baloldal, majd balközép). — *41 178*

BLUM, Robert (1807—1848) — lipcsei könyvkereskedő és publicista, kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament alelnöke és a frankfurti nemzetgyűlés baloldalának vezére; részt vett az 1848 októberi bécsi felkelésben; Bécs eleste után főbelőtték. — *11 324—326 332* (55)

BODELSCHWINGH, Ernst, Freiherr von (1794—1854) — porosz junker-politikus; 1842—45 pénzügyminiszter, 1845—48 márc. belügyminiszter. — *22 63 205 226 257 259 286—287*

BORCHARDT, Friedrich — kölni ügyvéd, kispolgári demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság vezetőségi tagja és porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *276—277 402* (388)

BORNEMANN, Friedrich Wilhelm Ludwig (1798—1864) — porosz igazságügyi hivatalnok, liberális politikus; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép), 1848 márc.—jún. igazságügyminiszter. — *91*

BORNSTEDT, Adalbert von (1808—1851) — német publicista, kispolgári demokrata; kezdetben porosz katonatiszt, majd kivándorlása után (1830) kalandor és a porosz kormány titkos ügynöke; 1847—48 kiadója és szerkesztője a „Deutsche-Brüsseler-Zeitung"-nak; tagja a Kommunisták Szövetségének, a párizsi Német Demokrata Társaság egyik vezetője. 1848 márciusában kizárják a Szövetségből a szabadcsapatok szervezése miatt; ezek betörésekor a porosz csapatok elfogják; a börtönben megőrül. — *4* (2 407)

BORRIES, von — kerületi főnök Herfordban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *195 203*

BOURBONOK — francia uralkodóház 1589—1792 és 1814—1830; Spanyolországban 1701—1931, Nápoly—Szicíliában 1735—1860, Pármában 1748—1859 uralkodtak Bourbonok. — *13—15 25 76 431 452* (21 368)

BOYEN, Leopold Hermann Ludwig von (1771—1848) — cseh származású porosz vezértábornagy; a napóleoni háború idején a Landwehrt szervezte; 1814—19 és 1841—47 hadügyminiszter. — *22 205*

Braunschweigi herceg *lásd* Károly Vilmos Ferdinánd

BREA, Jean-Baptiste-Fidèle (1790—1848) — francia tábornok; 1848-ban részt vesz a párizsi júniusi felkelés leverésében; a felkelők agyonlőtték. — *116*

BREDT — elberfeldi hivatalnok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *277*

BREHMER — tanító Puttbusban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *61*

BRENTANO, Lorenz Peter (1813–1891) – mannheimi ügyvéd, kispolgári demokrata; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); 1849-ben a badeni ideiglenes kormány elnöke, a baden-pfalzi felkelés leverése után Svájcba, majd Amerikába emigrál. – *335* (328)

»*Breslauer Zeitung*« (Boroszlói Újság). – *435 477* (413)

BRIGHT, John (1811–1889) – angol gyáros és politikus; a Gabonatörvény-ellenes Liga egyik vezetője; több ízben miniszter. – *129* (228)

BRILL – breslaui szedő, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), a második berlini demokrata kongresszus egyik résztvevője. – *167–168 276*

BRISBANE, Albert (Henry) (1809–1890) – amerikai újságíró, a „New York Daily Tribune" szerkesztője, fourierista; 1848-ban Németországban járt s meglátogatta Marxot és a „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőségét. – *484*

BRODOWSKI, Aleksander von (1794–1865) – lengyel földbirtokos; 1848-ban a poseni Nemzeti Bizottság tagja, porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *257*

– és KRASZEWSKI, POTWOROWSKI (Névtelenül:) *Zur Beurteilung der polnischen Frage im Grossherzogtum Posen im Jahre 1848* (A lengyel kérdés megítéléséhez Posen Nagyhercegségben 1848-ban), Berlin [1848]. – *177 305 313* (204 314)

BRUTUS, Marcus Junius (i. e. kb. 85–42) – római államférfi, a Julius Caesar elleni összeesküvés egyik kezdeményezője. – *210 426*

BRÜGGEMANN, Karl Heinrich (1810–kb. 1887) – nemzetgazdász, liberális publicista, 1846–55 a „Kölnische Zeitung" főszerkesztője. – *127 129–131 133 354 403 435* (179 412)

BUCHER, Lothar (1817–1892) – porosz igazságügyi hivatalnok, publicista; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép); később nemzeti liberális, Bismarck munkatársa, Lassalle barátja. – *258 260*

BUGEAUD DE LA PICONNERIE, Thomas-Robert (1784–1849) – Franciaország marsallja, orléanista, a júliusi monarchia idején a küldöttkamara tagja; 1848–49 az alpesi hadsereg főparancsnoka, a törvényhozó nemzetgyűlés tagja. – *131*

BUQUOY, Georg Franz August de Longueval, Baron de Vaux, Graf von (1781–1851) – francia származású cseh nemes; 1848-ban a Szt. Vencel Bizottság tagja, a prágai júniusi felkelés után letartóztatták. – *191*

BUSSMANN – földbirtokos Posen Nagyhercegségben; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *174*

BÜRGER, Gottfried August (1747–1794) – német költő és műfordító.

– *Lenore* (Lenóra). – *29* (52)

BÜRGERS, Heinrich (1820–1878) – kölni radikális publicista; 1842–43 a „Rheinische Zeitung" munkatársa, a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának tagja, 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársa, a kölni Munkásegylet és a Biztonsági Bizottság tagja; 1850-ben a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik fővádlottjaként 6 évre elítélték; 1867 után nemzeti liberális. – *7 464 469 479 488* (5 427 443)

C

CABET, Etienne (1788–1856) – francia jogász és publicista, utopikus kommunista. – *3 271* (2 3 150)

CALDERÓN, Pedro de la Barca (1600–1681) – spanyol költő és drámaíró.

– *La vida es sueño* (Az élet álom). – *92* (110)

CAMPHAUSEN, Ludolf (1803–1890) – kölni bankár, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1847-ben az egyesült Landtag tagja, 1848 márc.–jún. porosz miniszterelnök, 1848 júl.–1849 ápr. Poroszország küldötte az ideiglenes központi hatalomnál. – *18–20 22–29 40 42–45 49–50 55–57 62–63 71 76–77 85–88 91 97 147 151 171 177–179 183 208 214 358 367 371–372 376 380 383 385 405* (30 42 45 61 68 101 103 108 113 217)

CAMPOBASSO – nápolyi rendőrfőnök az 1848-as forradalom előtt. – *13*

CARLOS, Don (1788–1855) – spanyol trónkövetelő. – *142 282–283 336* (172 330)

CARNOT, Lazare-Hippolyte (1801–1888) – francia publicista és politikus, korábban saint-simonista; 1848-ban mérsékelt polgári republikánus, az ideiglenes kormány oktatásügyi minisztere, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. – *145*

CATILINA, Lucius Sergius (i. e. kb. 108–62) – római politikus, összeesküvést szervezett az arisztokrata köztársaság ellen. – *210*

CATO, Marcus Porcius sen. (i. e. 234–149) – római politikus. – *222* (274)

CATO, Marcus Porcius jun. Uticensis (i. e. 95–46) – római filozófus és politikus, az arisztokrata köztársasági párt egyik vezére; sztoikus; Caesar győzelme után öngyilkos lett. – *222*

CAUSSIDIERE, Marc (1808–1861) – francia kispolgári szocialista; 1834-ben részt vett a lyoni felkelésben; 1848 febr.–máj. Párizs rendőrfőnöke, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; a júniusi felkelés után Angliába, majd Amerikába emigrált. – *146 271 449* (176)

CAVAIGNAC, Louis-Eugène (1802–1857) – francia tábornok és politikus, mérsékelt polgári republikánus; 1848-ban Algéria kormányzója, májustól hadügyminiszter, jún.–dec. miniszterelnök; az alkotmányozó nemzetgyűlés által diktátori teljhatalommal felruházva a párizsi júniusi felkelést véres kegyetlenséggel nyomta el. – *107 111–115 118–119 123–124 129–132 137–138 140 147–148 343 345 360 393 396 400 402 415 418 445 447* (147)

CERVANTES Saavedra, Miguel de (1547–1616) – spanyol realista író. – *252 255*
– *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha), (1605). – *327 332 347 397 406* (323 327)
– *Novelas ejemplares* (Példás elbeszélések), (1613). – *252* (255)

CHAM (Amédée de Noé) (1819–1879) – francia karikaturista, a „Charivari" (Zenebona) c. élclap állandó munkatársa. – *41*

CHAMBORD, Henri-Charles d'Artois, duc de Bordeaux, comte de (1820–1883) – X. Károly unokája, V. Henrik néven a legitimisták trónkövetelője. – *132*

CHAZAL, Pierre-Emanuel-Félix, baron (1808–1892) – belga tábornok, korábban posztókereskedő, részt vett az 1830-as forradalomban; 1847–50 és 1859–66 hadügyminiszter. – *302*

CHEZY, Helmina von (1783–1856) – német romantikus írónő. Karl Maria Weber „Euryanthe" c. operájának szövegírója. – *448* (424)

CIESZKOWSKI, August, Graf (1814–1894) – lengyel filozófus, közgazdász és politikus; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *174 197*

CINCINNATUS, Lucius Quinctius (i. e. kb. 519–438) – római hadvezér, akit a monda szerint az eke szarvától hívtak el diktátornak, s aki a győzelem után visszatért kis földjére. – *210–211*

CLEMENS, Friedrich Jakob (1815–1862) – bonni filozófus és teológus; 1848–49 a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). – *333*

CLOUTH, Wilhelm – kölni nyomdatulajdonos; 1848 jún. 1–aug. 27 az ő nyomdájában nyomták a „Neue Rheinische Zeitung"-ot. – *185*

CLUSS, Adolph – mérnök, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848-ban a mainzi Munkás Művelődési Egylet titkára; 1849-ben az Egyesült Államokba emigrált, az 50-es években állandó levelezésben állt Marxszal és Engelsszel; több amerikai, angliai és németországi demokrata lap munkatársa. – *463* (426)

COBDEN, Richard (1804–1865) angol gyáros és politikus; szabadkereskedő; a Gabonatörvény-ellenes Liga egyik vezetője. – *129 214 273* (228)

COCKERILL, John (1790–1840) – angol gyáros. – *306*

COLOMB, Friedrich August von (1775–1854) – porosz tábornok, részt vett a Napóleon elleni háborúkban; 1843–48 a poseni porosz hadtest parancsnoka. – *73 85 187 284 428*

»*Compte-rendu des séances de l'Assemblée nationale*« (Beszámoló a nemzetgyűlés üléseiről), Párizs 1849–50. – *114 116 118 126 133 137 146 291 406* (140 141 176 290 395)

»*La Concordia*« (Egyetértés), Torino. – *246* (248)

CONGREVE, Sir William (1772–1828) – angol tüzértábornok és technikus, a róla elnevezett gyújtórőppentyű feltalálója. – *113*

Le Constitutionnel« (Alkotmányos Újság), Párizs. – *131 133 164 406 416* (162)

COOPER, James Fenimore (1789–1851) – északamerikai regényíró.
– *The Last of the Mohicans* (Az utolsó mohikán). – *348* (339)

CORDAY D'ARMONT, Charlotte (1768–1793) – a girondistákkal kapcsolatban álló francia lány, aki 1793 júliusában meggyilkolta Marat-t; a forradalmi bíróság halálra ítélte. – *131*

CROMWELL, Oliver (1599–1658) – angol államférfi, az angol polgári forradalom vezetője; 1653–58 Anglia, Skócia és Írország lordprotektora (államfője). – *63 213 392* (206 376)

D

DAHLMANN, Friedrich Christophe (1785–1860) – történész, egyetemi tanár, liberális politikus; Hannoverban közreműködött az 1833-as alaptörvény létrehozásában; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *213 220–221 277 372* (319)

DAMESME, Edouard-Adolphe-Marie (1807–1848) – francia tábornok; 1848-ban a júniusi felkelés leverésekor a garde mobile parancsnoka. – *115–116 137*

Dán király *lásd* Frigyes, VII.

DANE – lippstadti jogász; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *297*

DANTON, Georges-Jacques (1759–1794) – párizsi ügyvéd, a forradalomban a jakobinusok jobbszárnyának vezére. – *213*

D'ASPRE, Constantin, Freiherr von (1789–1850) – osztrák tábornok, 1848–49-ben részt vett az itáliai forradalom leverésében. – *351*

DAVENANT (D'Avenant), Charles (1656–1714) · angol politikus és közgazdász; merkantilista; tory. — *414*

— (Névtelenül:) *An Essay upon the Probable Methods of Making a People Gainers in the Ballance of Trade etc.* (Tanulmány a lehető módszerekről, melyek egy népet nyerővé tesznek a kereskedelmi mérlegben stb.), London 1699. — *414* (402)

DEL CARRETTO, Francesco Saverio, Marchese (1788–1862) — olasz reakciós politikus, 1831–48 a nápolyi királyság rendőrminisztere. — *13*

DELESCLUZE, Louis-Charles (1809–1871) — francia újságíró, kispolgári forradalmár; 1848-ban az ideiglenes kormány kormánybiztosa a Département du Nord-ban; 1871-ben a Párizsi Kommün tagja, a barikádokon esett el. — *362*

DE LOLME (Delolme), Jean-Louis (1740–1806) — svájci államjogász, a hatalmak megosztása elméletének képviselője. — *385*

DENJOY, Jean-François (1809–1860) — francia ügyvéd, az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja, orléanista, később bonapartista. — *456–457*

D'ESTER, Karl Ludwig Johann (1811–1859) — kölni orvos, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848-ban az előparlament tagja és a porosz nemzetgyűlés baloldalának egyik vezetője; 1849-ben jelentős résztvevője volt a baden-pfalzi felkelésnek, majd Svájcba emigrált. — *69 150–151 159–161 194 402* (55 387 388 409 427)

»*Deutsche Allgemeine Zeitung*« (Német Általános Újság), Lipcse. — *190* (211)

*»*Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*« (Német tudományos és művészeti évkönyvek), Lipcse. — *347* (338); *lásd még* Hallische Jahrbücher

»*Deutsche Volkszeitung*« (Német Népújság), Mannheim. — *425* (408)

»*Deutsche Zeitung*« (Német Újság), Heidelberg. — *51–52 95–96 98 131 263 403* (74 260)

DIERSCHKE — igazságügyi biztos Sziléziában, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *65 158–159 295 298*

DOBLHOFF-DIER, Anton, Freiherr von (1800–1872) — osztrák politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban kereskedelmi, majd belügyminiszter. — *474*

DOMBASLE, Christophe-Joseph-Alexandre-Mathieu de (1777–1843) — francia agronómus és kémikus. — *408*

— *Annales agricoles de Roville, ou mélanges d'agriculture, d'économie rurale et de législation agricole* (Roville-i földművelési évkönyvek, vagy vegyes tanulmányok a földművelésről, a falusi gazdaságról és a földművelési törvényhozásról), Párizs 1824–37. — *408* (396)

Dom Miguel *lásd* Miguel

Don Carlos *lásd* Carlos

DORNES, Auguste (1799–1848) — francia publicista, mérsékelt republikánus, a „National" egyik szerkesztője; az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. — *116*

DRONKE, Ernst (1822–1891) — publicista és író, kezdetben „igazi szocialista", később a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője, a Biztonsági Bizottság tagja; Svájcba, majd Angliába emigrált, ott kereskedőként élt és visszavonult a politikától. — *7 468 473 479 483 489* (5 203 443)

— (Névtelenül:) *Die preussische Pazifizierung und Reorganisation Posens* (Posen porosz pacifikálása és átszervezése), „Neue Rheinische Zeitung", 1848 júl. 8., 9., 10., 13., 15. — *177* (203)

DUCHATEL, Charles-Marie-Tanneguy, comte (1803–1867) – francia politikus, orléanista; 1834–36 kereskedelmi miniszter, 1839-ben és 1840–48 belügyminiszter; malthusianus. – *23–24 43 91 176 197 199 226 376*

DUCOUX, François-Joseph (1808–1873) – francia orvos és politikus, polgári republikánus; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, a júniusi felkelés után Párizs rendőrfőnöke. – *125*

DUCPETIAUX, Edouard (1804–1868) – belga publicista és közgazdász, a belga börtönök és jótékonysági intézmények főfelügyelője; szociálreformer.
– *Mémoire sur l'organisation des écoles de réforme* (Emlékirat a reform-iskolák szervezéséről), Brüsszel 1848. – *300* (299)

DUESBERG, Franz von (1793–1872) – porosz politikus, 1846–1848 márc. pénzügyminiszter. – *22*

DUFAURE, Jules-Armand-Stanislas (1798–1881) – francia ügyvéd és politikus, orléanista; 1839–40 közmunkaügyi miniszter, 1848-ban és 1849-ben belügyminiszter, az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja; 1871–73 igazságügyminiszter. – *145*

DUMONT, Joseph (1811–1861) – újságíró, mérsékelt liberális; 1831-től a „Kölnische Zeitung" tulajdonosa. – *127 129–131 133 353 402 434–435*

DUNCKER – berlini városi tanácsos; 1848-ban a balközép egyik vezetője a porosz nemzetgyűlésben. – *23 41 217–218 376*

DUVERNOY, Heinrich Gustav (1802–1890) – württembergi politikus, liberális; 1848–49 württembergi belügyminiszter. – *225*

DUVIVIER, Franciade-Fleurus (1794–1848) – francia tábornok; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; részt vett a júniusi felkelés leverésében. – *115–116 120 139*

»*Düsseldorfer Zeitung*« (Düsseldorfi Ujság). – *477*

E

EISENMANN, Johann Gottfried (1795–1867) – orvos és publicista; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép, majd baloldal). – *213*

ELSNER, Karl Friedrich Moritz (1809–1894) – breslaui gimnáziumi tanár, radikális publicista és politikus, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), az 50-es években a „Neue Oderzeitung" egyik szerkesztője. – *65 67 79 159*

»*L'Emancipation*« (Felszabadulás), Brüsszel. – *164*

ENGELS, Friedrich (1820–1895) – *2 3 4 7 468 469–470 478 479 483 488 489*

EPIKUROSZ (i. e. kb. 341–270) – görög materialista filozófus, ateista. – *444*

Der Erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847 (Az első egyesült Landtag Berlinben, 1847), I. köt., Berlin 1847. – *95 412* (112)

ESSELEN, Christian (1823–1859) – radikális publicista, kispolgári demokrata; 1848-ban a frankfurti Munkásegylet vezetője és a frankfurti „Allgemeine Arbeiterzeitung" egyik kiadója; 1849-ben Svájcba, majd Amerikába emigrált. – *10*

ESSER, Christian Joseph – kölni kádár; 1848-ban a kölni Munkásegylet egyik csoportjának elnöke, júl. 3–dec. 23 letartóztatásban, 1849-ben a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" szerkesztője. – *155 484*

ESSER, I., Johann Heinrich Theodor — kölni ügyvéd, klerikális; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés alelnöke (közép). — *161*

ESSER II., Ferdinand Joseph — kölni ügyvéd, klerikális, a kölni Polgáregylet elnöke; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép). — *40 150*

ESSER III., J. P. — berlini igazságügyi hivatalnok, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *67*

Ester *lásd* D'Ester

F

»*Faedrelandet*« (A Haza), Koppenhága. — *239—240 243* (243)

FAY, Gerhard (1809—1889) — kölni ügyvéd, liberális. — *70*

FELDHAUS — Rajna-tartományi tanító; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *206*

FERDINÁND, I. (1793—1875) — osztrák császár 1835—1848 (mint magyar király V. Ferdinánd). — *400 436 474* (81)

FERDINÁND, II. (Bourbon Károly) (1810—1859) — Szicília és Nápoly királya 1830—1859; Messina 1849 szeptemberi ágyúzásáért a Bomba-király nevet kapta. — *13—15 121 350 411 418*

FERENC, V. (1819—1875) — modenai herceg 1846—1859. — *352*

FERNBACH — egyetemi hallgató, demokrata; a neki tulajdonított republikánus katekizmus miatt Berlinben 1848 júl. 1-én letartóztatták. — *153*

FICKLER, Joseph (1808—1865) — újságíró, kispolgári demokrata; 1848—49 a badeni radikál-demokrata mozgalom egyik vezére; 1849-ben a badeni ideiglenes kormány tagja; Svájcba, majd Angliába és Amerikába emigrált. — *215 262* (213)

FLOTTWELL, Eduard Heinrich von (1786—1865) — porosz bürokrata; 1830—40 Posennak, 1846—48 Vesztfáliának a főprezidense, 1844—46 pénzügyminiszter; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal). — *323—324 334*

— *Denkschrift des Oberpräsidenten Herrn Flottwell über die Verwaltung des Grossherzogtum Posen, vom Dezember 1830 bis zum Beginn des Jahres 1841* (Flottwell főprezidens úr emlékirata Posen Nagyhercegség igazgatásáról 1830 decemberétől az 1841-es év elejéig), Strassburg [1841]. — *323*

FORSTMANN — Rajna-tartományi kereskedő; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *172 200 202*

FOULD, Achille (1800—1867) — francia bankár és politikus, orléanista, majd bonapartista; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; 1849—60 és 1861—67 pénzügyminiszter. — *104*

FOUQUIER-TINVILLE, Antoine-Quentin (1746—1795) — a francia forradalom alatt közvádló a forradalmi törvényszéken. — *363*

FOX, Charles James (1749—1806) — angol politikus, a whigek vezére; többször miniszter. — *82*

»*Frankfurter Journal*« (Frankfurti Újság). — *190* (212)

»*Frankfurter Oberpostamtszeitung*« (Frankfurti Főpostahivatali Újság). — *279 410—411* (275)

»*La Fraternité*« (A Testvériség), Párizs. — *272* (272)

FREILIGRATH, Ferdinand (1810–1876) – német forradalmár költő, 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője, a Kommunisták Szövetségének tagja; az 50-es évektől kispolgári radikális – *399* (5)
– *Die Rose* (A rózsa) – *353–354* (316)
– *Trotz alledem!* (Mindenek ellenére!) – *249 289* (252)

FRENCKEN – aacheni tanügyi tanácsos; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *184*

FRIGYES (1829–1880) – schleswig-holsteini herceg (Keresztely Ágost herceg fia); 1848-ban a schleswig-holsteini hadsereg vezérkari főnöke; 1863-tól VIII Frigyes néven dán trónkövetelő. – *169 241* (245)

FRIGYES, I., Barbarossa (Rotszakállú) (kb 1123–1190) – német király 1152-től, és császár 1155–1190, több hadjáratot viselt Itáliában – *353–354* (347)

FRIGYES, II. (Nagy) (1712–1786) – porosz király 1740–1786 – *217 221 307* (58 201)

FRIGYES, VII. (1808–1863) – dán király 1848–1863. – *240 244 379*

FRIGYES VILMOS (1620–1688) – brandenburgi választófejedelem 1640–1688 – *221*

FRIGYES VILMOS, II (1744–1797) – porosz király 1786–1797 – *315*

FRIGYES VILMOS, III. (1770–1840) – porosz király 1797–1840 – *305 309* (310)

FRIGYES VILMOS, IV. (1795–1861) – porosz király 1840–1861 – *37 45–46 56–60 171 241 257 259 283 384–385 389 412–414* (88 112 289 321 369 373 379 400)
– [*Ansprache an die Deputation der Frankfurter Nationalversammlung beim Kolner Dombaufest* (A frankfurti nemzetgyűlés küldöttségéhez a kölni dóm építésének emlékünnepe alkalmából)], 1848 aug. 14., „Kölnische Zeitung", 1848 aug. 16. – *412*
– [*Antwort an die Deputation der Berliner Nationalversammlung* (Válasz a berlini nemzetgyűlés küldöttségének)], 1848 okt. 15., „Berliner Zeitungshalle", 1848 okt. 18 – *412*
– [*Antwort an die Deputation der Bürgerwehr* (Válasz a polgárőrség küldöttségének)], 1848 okt. 15., „Berliner Zeitungshalle", 1848 okt. 18. – *413–414*
– [*Antwort auf das Entlassungsgesuch der Minister* (Válasz a miniszterek felmentési kérelmére)], 1848 szept. 10., „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 14. – *384–385 389* (369 373)

FRÖBEL, Julius (1805–1893) – kispolgári demokrata publicista, könyvkiadó; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal), 1849-ben Amerikába emigrált. – *474* (259 408)

FUAD efendi, Mehemmed (1814–1869) – török politikus, 1848-ban a dunai fejedelemségekbe kiküldött kormánybiztos; később külügyminiszter és nagyvezír – *411 422*
– *Manifest an die Bojaren und an Euch Einwohner der Walachei aller Klassen* (Kiáltvány a bojárokhoz és Hozzátok, Havasalföld összes osztálybeli lakosai), Bukarest, 1848 szept. 13 (25), „Kölnische Zeitung", 1848 okt. 17. – *411 422* (284)

FUNK – a porosz hadsereg altisztje, demokrata, 1848-ban a kölni Demokrata Társaság tagja, „hazaáruló üzelmek" miatt letartóztatták – *153*

G

GAGERN, Heinrich Wilhelm August, Freiherr von (1799–1880) – hessen politikus, mérsékelt liberális, 1848-ban az előparlament tagja, a frankfurti nemzetgyűlés elnöke (jobbközép), 1848–49 a birodalmi kormány elnöke. – *208 325 334 380 392 410* (268 319)

GAGERN, Maximilian Ludwig, Freiherr von (1810–1889) – előzőnek öccse; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *372*

GANNERON, August-Victor-Hippolyte (1792–1847) – francia gyáros és bankár. – *104*

»*Gazzetta di Milano*« (Milánói Újság). – *424* (405)

GEIGER, Wilhelm Arnold – porosz rendőrtisztviselő; 1848-ban vizsgálóbíró, majd rendőrfőnök Kölnben. – *154–155 164 348–349 366–368 489*

GERVINUS, Georg Gottfried (1805–1871) – történetíró és irodalomtörténész, heidelbergi professzor, liberális; 1847–48 a „Deutsche Zeitung" szerkesztője; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *17 95–96 131* (74)

GIERKE – stettini városi jogtanácsos, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép), márc.–szept. porosz földmívelésügyi miniszter. – *264–268 295–296 298*

GIRARDIN, Emile de (1806–1881) – francia politikus és publicista; 1830–60 között megszakításokkal a „Presse" szerkesztője; orléanista, burzsoá republikánus, majd bonapartista. – *131*

GLADBACH, Anton (megh. 1873) – odenthali tanító, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), a berlini Demokrata Klub elnöke. – *157–158 168–170 172 207 277–278 469–470*

GNEISENAU, August Wilhelm Anton, Graf Neidhardt von (1760–1831) – porosz vezértábornagy, a porosz hadsereg újjászervezője a Napóleon elleni háborúkban. – *205*

GOEDEN, Adolf – körorvos Posen-tartományban; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal). – *321–322 325–326 334–335*

GOETHE, Johann Wolfgang von (1749–1832) – német költő és tudós. – *422*
– *Faust.* – *19 96 286 330 344* (33 115 286 324 337)
– *Kriegserklärung* (Hadüzenet). – *459* (425)
– *Prometheus* (Prométheusz). – *362 445* (357)
– *Reineke Fuchs* (Reineke róka). – *51* (69)

GOTTSCHALK, Andreas (1815–1849) – orvos, a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának tagja; 1848 ápr.–jún. a kölni Munkásegylet elnöke, kispolgári szektás nézeteket képviselt. – *153–154 163 464 479 490* (186 389 427)

GÖSCHEN – mérsékelt liberális; 1848-ban a lipcsei Német Egylet elnöke. – *191–192*

GRABOW, Wilhelm (1802–1874) – Prenzlau főpolgármestere, mérsékelt liberális, az egyesült Landtag tagja; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés elnöke (jobboldal). – *158 160 162 166–170 277*

GRÄFF, Joseph – kerületi törvényszéki tanácsos Trierben; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *74 219 275*

GREBEL – békebíró St. Goarban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *195–197 199 206*

GRIESHEIM, Karl Gustav von (1798–1854) – porosz alezredes; 1848-ban a hadügyminisztérium általános hadügyi osztályának vezetője. – *76–79 168–169*
– [*Bekanntmachung des Kriegsministeriums über den Zeughaussturm* (A hadügyminisztérium közleménye a hadszertár-ostromról)], Berlin, 1848 jún. 15., „Neue Rheinische Zeitung", 1848 jún. 19. – *76*

GRIMM, Jakob (1785–1863) – filológus, a berlini egyetem professzora, mérsékelt liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). – *303*

GROLMAN (Grolmann), Karl Wilhelm Georg von (1777–1843) – porosz tábornok, részt vett a Napóleon elleni háborúban és a porosz hadseregreform kidolgozásában. – *205*

GUIZOT, François-Pierre-Guillaume (1787–1874) — francia történész és politikus, orléanista; 1840–48 Franciaország bel- és külpolitikájának irányítója, a finánchurzoázia érdekeinek képviselője. — *24 51 91 124 165 183 410 417–418 449*

H

»*Hallische Jahrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst*« (Hallei német tudományos és művészeti évkönyvek). — *347* (338); *lásd még* Deutsche Jahrbücher

HANSEMANN, David Justus Ludwig (1790–1864) — nagytőkés, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1847-ben az egyesült Landtag tagja, 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő, márc.–szept. pénzügyminiszter. — *22–24 37–39 42–43 50 56 65 68–69 91–92 147 149 151–152 156 159 167 171–172 176–177 179 185 187 194–199 203 206 207 214 226–228 234–235 244 248–256 259 264 268 284 286–287 303 316 349 358 376 381 382–383 397 403 405 413 479* (42 45 61 108 113 210 217 352 361 369)

HARNEY, George Julian (1817–1897) — a chartisták balszárnyának vezetője; a „Northern Star" szerkesztője; Marx és Engels barátja. — *3 108* (135)

HARPPRECHT, Heinrich von (1802–1859) — a württembergi felsőbíróság elnöke. — *225*

HARRIES, Heinrich (1762–1802) — schleswigi lelkész és költő.
— *Lied für den dänischen Untertan, an seines Königs Geburtstag zu singen* (Dal a dán alattvaló számára, hogy királya születésnapján énekelje). — *61* (79)

HEBERT, Michel-Pierre-Alexis (1799–1887) — francia jogász és politikus, orléanista; 1834–48 a képviselőház tagja; 1841-ben főállamügyész, 1847–1848 febr. igazságügyminiszter. — *164*

HECKER — porosz igazságügyi hivatalnok, 1848-ban államügyész, majd főügyész Kölnben. — *154–155 163–164 185 422–426 445 465 488*

HECKER, Friedrich Franz Karl (1811–1881) — mannheimi ügyvéd, kispolgári demokrata, radikális republikánus; 1848-ban az előparlament tagja, a badeni áprilisi felkelés egyik vezetője; Svájcba, majd Amerikába emigrált és ezredesként részt vett a polgárháborúban. — *215 422–425* (213 328 408)
— *Ein Wort an das deutsche Volk* (Egy szó a német néphez), „Neue Rheinische Zeitung", 1848 okt. 14. — *422–425*

HECKSCHER, Johann Gustav Wilhelm Moritz (1797–1865) — hamburgi ügyvéd, liberális; 1848-ban az előparlamentnek, az ötvenek választmányának és a frankfurti nemzetgyűlésnek tagja (jobbközép); a birodalmi kormány igazságügyminisztere (júl.–aug.), külügyminisztere (aug.–szept.), majd torinói és nápolyi követe. — *371–372*

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831) — német objektív idealista filozófus. — *133 329 330 423*
— *Die Phänomenologie des Geistes* (A szellem fenomenológiája), (1807). — *133* (164)

HEIMSOETH, Heinrich — porosz főállamügyész-helyettes Rajna-tartomány fellebbviteli bíróságán Kölnben. — *426*

HEINE, Heinrich (1797–1856) — német költő és író; 1843-tól Marx barátja. — *34* (336)
— *Anno 1829* (Anno 1829). — *210 404* (224)
— *An Georg Herwegh. Bei seiner Ausweisung aus Preussen* (Georg Herweghhez. Poroszországból való kiutasításakor). — *224* (230)
— *Bei des Nachtwächters Ankunft zu Paris* (Az éjjeliőr Párizsba érkezik). — *168* (200)
— *Bergidylle* (Hegyi-idill). — *234* (238)

— *Deutschland. Ein Wintermärchen* (Németország. Téli rege). — *20 23 25 34 88 148–149 166 264 336 355* **377** *417* (36 43 46 56 104 180 195 267 351 363)
— *Du hast Diamanten und Perlen* (Gyémántjaid vannak és gyöngyeid). — *254 411* (257)
— *Einleitung zu „Kahldorf über den Adel, in Briefen an den Grafen M. von Moltke"* (Bevezetés a „Kahldorf a nemességről, M. von Moltke grófhoz írt levelekben" c. műhöz). — *395* (378)
— *Ritter Olaf* (Olaf lovag). — *92* (109)
— *Der Tambourmajor* (A katonakarmester). — *199* (218)
— *Der Tannhauser* (Tannhäuser). — *167 400* (196 386)
— *Zur Beruhigung* (Megnyugtatásul). — *182 208 277* (205 223)

Henrik, V. *lásd* Chambord

HENRIK, LXXII. (1797–1853) — Lobenstein–Ebersdorf törpeállam fejedelme. — *209*

HERGENHAHN, August (1804–1874) — a wiesbadeni semmítőszék ügyésze, liberális politikus; 1848–49 nassaui miniszterelnök, az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *10*

HERWEGH, Georg Friedrich (1817–1875) — német forradalmár költő; 1848-ban a párizsi Német Demokrata Társaság egyik vezetője. — *4 425* (2 407 408)

HEYNE — brombergi (Posen) polgármester; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *175*

HILDENHAGEN, Louis — quetzi lelkész; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *277*

HIRSCHFELD, Alexander Adolf von (1787–1858) — porosz tábornok; 1848-ban részt vett a poseni felkelés leverésében. — *187 284*

HOFER — pomerániai paraszt; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *64*

HOHENZOLLERNOK — brandenburgi választófejedelmek 1415–1701, porosz királyok 1701–1918, német császárok 1871–1918. — *50*

HOLBERG, Ludwig, Freiherr von (1684–1754) — dán író, történész és filozófus. — *377*
— *Don Ranudo de Colibrados.* — *310* (311)

HOMÉROSZ — legendás görög költő, akinek többek között az „Iliasz" és az „Odüsszeia" c. eposzokat tulajdonítják (keletkezési idejük i. e. kb. IX.–VII. sz.).
— *Ἰλιάς* (Iliasz). — *49* (67)

HÜFFER, Johann Hermann (1784–1855) — Münster főpolgármestere, mérsékelt liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *150–151*

HÜSER, Hans Gustav Heinrich von (1782–1857) — porosz tábornok; 1844–49 Mainz városparancsnoka. — *9 10 12 73 112*

I

IMANDT, Peter — krefeldi tanító, demokrata, a krefeldi Munkásegylet elnöke; 1848–49 Kölnben és Trierben tevékenykedik, később emigrál; a Kommunisták Szövetségének tagja, Marx és Engels barátja. — *484*

»*L'Indépendance Belge*« (Belga Függetlenség), Brüsszel. — *131 133 302 406 416* (138)

ITZENPLITZEK — porosz nagybirtokos grófi család. — *38*

J

JACOBY, Johann (1805–1877) – königsbergi orvos, publicista és politikus, demokrata; 1848-ban az előparlament tagja, a porosz nemzetgyűlés baloldalának egyik vezetője; 1849-ben a frankfurti nemzetgyűlés tagja; később szembeszáll Bismarck politikájával; 1872-től szociáldemokrata. – *65 208–209 212 214–215 257* (55)

JANISZEWSKI, Johann (Jan) Chrysostomos (1818–1891) – lengyel teológus és politikus; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal). – *332–333 335*

JÁNOS (1782–1859) – osztrák főherceg, 1848 jún.–1849 dec. német birodalmi kormányzó. – *206 371* (222 321)

JÁNOS, III., Sobieski (1624–1696) – lengyel király 1674–1696, 1683-ban Bécsnél a lengyel és osztrák hadak élén döntő győzelmet aratott a törökök felett. – *173*

JANSEN, Johann Joseph (1825–1849) – földmérőjelölt, a Kommunisták Szövetsége kölni csoportjának tagja, 1848-ban a kölni Munkásegylet helyettes elnöke, Gottschalk híve, 1849-ben a baden-pfalzi felkelésben való részvételéért halálra ítélték és agyonlőtték. – *155* (389)

– [*Aufruf an die Mitglieder des Arbeitervereins und Bürger von Köln* (Felhívás a Munkásegylet tagjaihoz és Köln polgáraihoz)], „Neue Rheinische Zeitung", 1848 júl. 5. – *155*

JELLACHICH (Jellačić), Josip, Graf von Bužim (1801–1859) – osztrák tábornok, 1848-ban Horvátország, Szlavónia és Dalmácia bánja, jelentős része volt az osztrák és a magyar forradalom leverésében. – *400 411 414 428 436 438–439*

JENTZSCH – polzini hentesmester; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). – *260*

JONAS, Ludwig (1797–1859) – berlini lelkész, teológus, Schleiermacher-tanítvány; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *67*

JONES, Ernest Charles (1819–1869) – angol proletárköltő és publicista; a chartisták balszárnyának egyik vezetője; több chartista lap kiadója; az ötvenes évekig szoros kapcsolatban volt Marxszal és Engelsszel. – *3 93–94 108*

JORDAN, Wilhelm (1819–1904) – német költő és író; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal, a lengyel vita után közép). – *317 326–332 334 344 353* (322)

– *Glocke und Kanone* (Harang és ágyú), Lipcse 1846. – *326–327*

– *Litauische Volkslieder und Sagen* (Litván népdalok és mondák), Berlin 1844. – *326*

– *Der Schiffer und der Gott* (A hajós és az Isten), Lipcse 1846. – *326–327*

JOTTRAND, Lucien-Leopold (1804–1877) – belga ügyvéd és publicista, radikális demokrata; részt vett az 1830-as forradalomban; 1847-ben a brüsszeli Association démocratique elnöke; a „Débat social" szerkesztője. – *363*

»*Journal d'Anvers et de la province*« (Antwerpen és vidékének újsága). – *364*

»*Journal des Débats politiques et littéraires*« (A politikai és irodalmi viták lapja), Párizs. – *131 145 402 457* (160)

JUNG, Georg Gottlob (1814–1886) – kölni publicista; kispolgári demokrata, ifjúhegeliánus; 1842-ben a „Rheinische Zeitung" társkiadója; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés baloldalának egyik vezetője; később nemzeti liberális. – *36 42–43 67 79 162* (55)

»*Justizministerialblatt für die Preussische Gesetzgebung und Rechtspflege*« (Az igazságügyminisztérium lapja a porosz törvényhozás és joggyakorlat számára), Berlin. – *286*

K

KALKER, Johann Wilhelm — kölni porcelánfestő; 1848-ban a kölni Munkásegylet titkára. — *155*

KAMPTZ, Karl Albert von (1769—1849) — porosz politikus; a mainzi központi immediatbizottság tagja; 1832—42 igazságügyminiszter. — *185* (209)

KANITZ, August Wilhelm Karl, Graf von (1783—1852) — porosz altábornagy; 1848 máj. — jún. hadügyminiszter. — *47 56 76*

KANT, Immanuel (1724—1804) — német filozófus. — *423*

KÁROLY, II. (Bourbon Lajos Ferdinánd) (1799—1883) — luccai herceg 1824—1847, pármai herceg 1847—1849. — *13*

KÁROLY, X. (1757—1836) — francia király 1824—1830. — *130* (368)

KÁROLY ALBERT (1798—1849) — szárd király 1831—1849. — *350—351 353—354 360* (105)

KÁROLY VILMOS FERDINÁND (1735—1806) — braunschweigi herceg 1770—1806; hadvezér a Franciaország elleni koalíciós háborúban. — *142* (167)

KAUNITZ, Wenzel Anton, Fürst von (1711—1794) — osztrák politikus és diplomata, kancellár, a felvilágosult abszolutizmus híve. — *73*

KÄMPFF (Kämpf) — neuruppini tanító; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *219*

KERESZTÉLY ÁGOST (1798—1869) — schleswig-holsteini herceg. — *241* (245)

KERSAUSIE, Joachim-René-Théophile Gaillard de (1798—1874) — francia forradalmár, volt tiszt, 1830-ban a júliusi forradalom résztvevője, több titkos társaság vezető tagja; 1848-ban a máj. 15-i események résztvevője, a júniusi felkelés katonai tervének kidolgozója; később emigráns. — *134—135 141* (137)

KERST, Samuel Gottfried (1804—1875) — iskolaigazgató Posen-tartományban; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). — *331 333—335*

KOBURGOK — német hercegi család; számos tagja beházasodott európai uralkodóházakba. — *142 302*

KOHLPARZER, Franz Xaver — osztrák grófi uradalmi főintéző, 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *90*

KORFF, Hermann — volt porosz tiszt, demokrata; 1848—49 a „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadója; később Amerikába emigrált. — *423—424 465—466 468 473 478 487*

KORN — berlini kereskedősegéd, demokrata; 1848-ban a berlini Népegylet egyik vezetője; a hadszertár-ostromban való részvételért 2 évi várfogságra ítélik. — *77*

KOSCH, Raffael Jakob (1803—1872) — königsbergi orvos, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *376*

KOTZEBUE, August Friedrich Ferdinand von (1761—1819) — német színműíró, az orosz cár ügynöke, a liberális mozgalmak ellensége. — *130* (157)

»*Kölnische Zeitung*« (Kölni Újság). — *95 127 129—133 148 165 270—274 289—290 294 300 303 353—355 385 389 402—404 416 422—423 434—435 480 484* (65 114 388)

»Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen« (Királyi kiváltságos berlini újság állami és tudós ügyekről). — *389* (375)

KRAUSE — Lüben polgármestere; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *195*

KÜHLWETTER, Friedrich Christian Hubert von (1809—1882) — porosz politikus; 1848-ban az Auerswald—Hansemann-kormány belügyminisztere. — *150—151 158 162 169—170 176 179—184 206—207 234—235 259—260 366 368—369 490*

KYLL, Ulrich Franz — kölni igazságügyi tanácsos, kispolgári demokrata, 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *402* (388)

L

LADENBERG, Adalbert von (1798—1855) — porosz bürokrata; 1848—50 kultuszminiszter. — *165*

LAJOS, XI. (1423—1483) — francia király 1461—1483. — *338-339*

LAJOS, XIV. (1638—1715) — francia király 1643—1715. — *314*

LAJOS, XVI. (1754—1793) — francia király 1774—1792. — *130 381* (366)

LAJOS FÜLÖP (1773—1850) — orléans-i herceg, francia király 1830—1848. — *13—14 25 123—124 127 129—130 164 228 234 270 418 432 453 456* (6 19 24 47 129 368)

LAMARQUE, Maximilien, comte (1770—1832) — francia politikus, Napóleon tábornoka, a restauráció és a júliusi monarchia alatt a liberális ellenzék egyik vezetője. — *135* (165)

LAMARTINE, Alphonse-Marie-Louis de (1790—1869) — francia költő, történész és politikus, a 40-es években a mérsékelt republikánusok egyik vezetője; 1848-ban az ideiglenes kormány külügyminisztere és tulajdonképpeni feje, az alkotmányozó nemzetgyűlés és a végrehajtó bizottság tagja. — *107 110 123 345 362 418 432*

LAMENNAIS (La Mennais), Hugues-Félicité-Robert de (1782—1854) — francia abbé, publicista, keresztény szocializmust hirdet, az egyház és az állam szétválasztásáért küzd; 1848-ban a „Peuple constituant" kiadója, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja (hegypárti). — *133* (163)

LAMORICIERE, Louis-Christophe-Léon Juchault de (1806—1865) — francia tábornok és politikus, mérsékelt republikánus; 1848-ban részt vesz a júniusi felkelés leverésében; 1848 jún.—dec. hadügyminiszter; az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. — *104 115—116 137—140*

LAROCHEJAQUELEIN (La Rochejacquelein), Henri-Auguste-Georges, marquis de (1805—1867) — francia politikus, a legitimisták egyik vezetője; 1848—51 az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja; III. Napóleon alatt szenátor. — *118 126 133 293*

LASSALLE, Ferdinand (1825—1864) — német író és politikus, Párizsban ismerkedett meg az utopikus szocializmus eszméivel, majd 1848-ban részt vesz a német forradalomban; az Általános Német Munkásegylet megalapítója (1863), támogatta Németország „felülről" való egyesítését, titkos egyezségre lépett Bismarckkal; a német szociáldemokráciában az opportunista irányzat első képviselője. — *484*

LATOUR, Theodor, Graf Baillet von (1780—1848) — osztrák tábornok, az abszolút monarchia híve; 1848-ban hadügyminiszter, a bécsi októberi felkeléskor megölték. — *437—438*

LEDRU-ROLLIN, Alexandre-Auguste (1807—1874) — francia ügyvéd, publicista, a kispolgári demokraták egyik vezetője; a „Réforme" szerkesztője; 1848-ban az ideiglenes

kormány belügyminisztere és a végrehajtó bizottság tagja, az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja (hegypárti). — *107 271 362 393 447* (146)

LEHMANN, Peter Martin Orla (1810—1870) — dán liberális politikus; 1839—42 a „Faedrelandet" szerkesztője; 1848-ban tárcanélküli miniszter. — *239*

LEININGEN, Karl Friedrich Wilhelm, Fürst von (1804—1855) — bajor tábornok; 1848 aug.—szept. a német birodalmi kormány elnöke. — *343*

LELEWEL, Joachim (1786—1861) — lengyel történész és forradalmár; az 1830-as lengyel felkelés részvevője és az ideiglenes kormány tagja; a lengyel emigráció demokrata szárnyának egyik vezetője; 1847—48 a brüsszeli Association démocratique vezető tagja. — *318 321 327 341*

— *Histoire de Pologne* (Lengyelország története), Párizs 1844. — *321 327*

— *Geschichte Polens* (Lengyelország története). Teljes német kiad.; II. szűkített kiad. J. P. Jordan történeti bevezetőjével és a legújabb lengyelországi események áttekintésével, kronológiai tartalomjegyzékkel; Lipcse 1847. — *327*

LENSING — Rajna-tartományi kanonok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *184*

LEO, Heinrich (1799—1878) — történész és publicista, reakciós, a hegeliánusok ellenfele, a porosz junkerség ideológusa. — *328*

— *Lehrbuch der Universalgeschichte zum Gebrauch an höheren Unterrichtsanstalten* (Az egyetemes történet tankönyve felsőbb tanintézetek részére), Halle 1835—40. — *328*

LEÓNIDASZ — spártai király; elesett i. e. 480-ban a thermopülai-i csatában. — *444*

LEROUX, Pierre (1797—1871) — francia publicista, utopikus szocialista, Saint-Simon követője; az alkotmányozó és a törvényhozó nemzetgyűlés tagja (hegypárti). — *127*

LEVEN — rheindorfi demokrata. — *484*

»*Le Libéral Liégeois*« (Liège-i Liberális Újság). — *365*

LICHNOWSKI, Felix Maria, Fürst von (1814—1848) — sziléziai nagybirtokos, porosz tiszt; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal), a frankfurti szeptemberi felkeléskor megölték. — *285 331 335 336—337 341—342 437 477* (330 440)

LIPÓT, I. (1790—1865) — belga király 1831—1865. — *300 302 363 419*

LISIECKI, von — lengyel igazságügyi biztos Posen-tartományban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *276*

LOE, Maximilian, Freiherr von — Rajna-tartományi porosz földbirtokos, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *184*

»*The London Telegraph*« (Londoni Távíró). — *127 130* (153)

Louis Napoléon (Bonaparte) *lásd* Napóleon, III.

LÖW (Loew), Hermann (1807—1879) — poseni tanár; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *347*

LÖWENSTEIN, Lipmann Hirsch (megh. 1848) — orientalista; 1848-ban a frankfurti Munkásegylet elnöke. — *10*

LÖWINSOHN, Moritz — kispolgári demokrata, a berlini Népegylet egyik vezetője; 1848 júniusában kiemelkedő szerepe van a hadszertár-ostromban. — *77*

LÜKURGOSZ (i. e. IX. sz. 2. fele) — spártai törvényhozó. — *410*

LÜTTICHAU, Christian Friedrich Tönne, Graf von — porosz államhivatalnok. — *310*

M

MACHIAVELLI, Niccolò (1469–1527) — olasz politikus, történész és szépíró; a feltörekvő olasz burzsoázia ideológusa. — *189*

MALOU, Jules-Edouard (1810–1886) — belga polgári politikus, katolikuspárti; 1844–47 pénzügyminiszter. — *420*

MALTHUS, Thomas Robert (1766–1834) — angol pap és reakciós közgazdász, a dolgozók nyomorát szükségszerűnek feltüntető népesedési elmélet szerzője. — *252 476*

MAMIANI della Rovere, Terenzio, conte (1799–1885) — olasz költő, publicista, filozófus és liberális politikus; 1848 máj.–aug. az egyházi állam belügyminisztere. — *350*

»*The Manchester Guardian*« (Manchesteri Figyelő). — *129* (155)

MARAT, Jean-Paul (1743–1793) — francia természettudós és publicista, a francia forradalomban a jakobinusok egyik legkövetkezetesebb vezetője. — *210*

MARIE de Saint-Georges, Alexandre-Thomas (1795–1870) — francia ügyvéd és politikus, polgári republikánus; 1848-ban az ideiglenes kormány közmunkaügyi minisztere, a végrehajtó bizottság tagja, az alkotmányozó nemzetgyűlés elnöke, a Cavaignac-kormány igazságügyminisztere. — *145*

MARRAST, Armand (1801–1852) — francia publicista, mérsékelt republikánus; a „National" szerkesztője; 1848-ban az ideiglenes kormány tagja, Párizs polgármestere, az alkotmányozó nemzetgyűlés elnöke, támogatta a júniusi felkelés leverését. — *107 123 130–131 145 447* (145)

MARX, Karl Heinrich (1818–1883). — *2 3 4 5 6 7 348 366–369 399 423 425 464 465 466 467 469 473 474 475 476 478 490 491 492*

MATHY, Karl (1807–1868) — badeni publicista és politikus, mérsékelt liberális, a badeni Landtag ellenzékének egyik vezetője, 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép); később Bismarck politikájának híve. — *225 262–263* (218 268 319)

MAUCLER, Paul Friedrich Theodor Eugen, Freiherr von (1783–1859) — württembergi politikus; 1818-ban igazságügyminiszter, 1831–1848 ápr. a titkos tanács elnöke. — *225*

MÄRKER (Märcker), Friedrich August (1804–1889) — a berlini büntetőtörvényszék vezetője, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép), jún.–szept. igazságügyminiszter. — *203 287 386*

MÄTZE — bernstadti tanító; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *166 170 196*

Méh (Északi) *lásd* Szevernaja pcsela

MELLINET, Antoine-François (1768–1852) — francia származású belga tábornok, radikális demokrata, katonai vezető az 1830-as forradalomban; a brüsszeli Association démocratique tiszteletbeli elnöke; 1848-ban a risquons-tout-i perben halálra ítélik, majd büntetését kegyelemből 30 évi fogságra változtatják, 1849 szeptemberében szabadon bocsátják. — *302 362–364*

METTERNICH-Winneburg, Klemens Wenzel Lothar, Fürst von (1773–1859) — osztrák politikus és diplomata; 1809–21 külügyminiszter, 1821–48 kancellár; a Szent Szövetség egyik megszervezője. — *73 352 354* (287)

MEUSEBACH, von — porosz hivatalnok, konzervatív; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *41*

MEVISSEN, Gustav von (1815–1899) – kölni bankár, a rajnai liberális burzsoázia egyik vezetője; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). – *171* (319)

MEYENDORF, Pjotr Kazimirovics, báró (1796–1863) – 1839–50 berlini orosz követ. – *284*

MIEROSLAWSKI, Ludwik (1814–1878) – lengyel forradalmár, történész; az 1830–31-es és 1846-os lengyel felkelés résztvevője, az 1848-as poseni felkelés katonai vezetője, később a szicíliai felkelés vezetője; 1849-ben a baden-pfalzi forradalmi hadsereg parancsnoka. – *321 341*

– (Névtelenül:) *Débat entre la révolution et la contre-révolution en Pologne* (Vita a forradalom és az ellenforradalom között Lengyelországban), Lipcse 1848. – *321*

MIGUEL, Dom Maria Evaristo (1802–1866) – portugál trónkövetelő; Portugália régense 1828–1834. – *142 283* (171)

MIKLÓS, I. (1796–1855) – orosz cár 1825–1855. – *71 83 90 168 214 281–284 329 439* (279 282)

MILDE, Karl August (1805–1861) – breslaui kartongyáros, liberális; az egyesült Landtag tagja, 1848-ban a porosz nemzetgyűlés képviselője és elnöke (jobboldal), jún.–szept. kereskedelmi miniszter. – *21 176 197 214 234–235 277 284 358 375*

MINUTOLI, Julius, Freiherr von (1805–1860) – porosz hivatalnok és diplomata; 1839-ben poseni rendőrfőkapitány és kerületi főnök, 1847–48 jún. berlini rendőrfőkapitány; később diplomáciai szolgálatban. – *30–31*

MIRABEAU, Honoré-Gabriel-Victor Riqueti, comte de (1749–1791) – francia író és politikus; a forradalomban a nagyburzsoázia és a polgárosult nemesség képviselője. – *82 213*

MITTERMAIER, Karl (1787–1867) – jogászprofesszor, liberális badeni politikus; 1848-ban az előparlament elnöke és a frankfurti nemzetgyűlés balközepének egyik vezetője. – *215* (319)

Modenai herceg *lásd* Ferenc, V.

MOHL, Robert von (1799–1875) – heidelbergi jogászprofesszor, mérsékelt liberális; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (balközép), 1848 aug.–1849 máj. a német birodalmi kormány igazságügyminisztere. – *410*

MOLL, Joseph (1812–1849) – kölni órás, az Igazak Szövetségének és a Kommunisták Szövetségének vezető tagja; 1848 júl.–szept. a kölni Munkásegylet elnöke; a demokraták rajnai kerületi bizottságának és a kölni Biztonsági Bizottságnak tagja; 1849-ben elesett a baden-pfalzi felkelésben. – *2 4 402–403 464 467 483* (389 427 443)

MOLTKE, Karl, Graf von (1798–1866) – dán politikus, a schleswig-holsteini kancellária elnöke; 1848-ban az ellenforradalmi dán párt feje és a malmői fegyverszünet idején a schleswig-holsteini vegyesbizottság elnöke. – *371–372*

MONECKE, Edmund – berlini teológia-hallgató, radikális demokrata; 1848-ban a demokrata klub tagja, közel állt a munkásmozgalomhoz. – *153*

»*Le Moniteur Belge. Journal officiel*« (Belga Értesítő. Hivatalos lap), Brüsszel. – *300 420* (298)

»*Le Moniteur universel*« (Általános Értesítő), Párizs. – *130–133 194 410* (215)

MONTESQUIEU, Charles-Louis de Secondat, baron de La Brède et de (1689–1755) – francia filozófus, politikai író, a polgári felvilágosodás képviselője, az alkotmányos monarchia és a hatalmak megosztása elméletének teoretikusa. – *181 183 212 222 302 385*

– *De l'esprit des lois* (A törvények szelleméről) (1748), Amszterdam–Lipcse 1763. – *181 183 222 385*

»*Morgenbladet*« (Reggeli Újság), Krisztiánia (Oslo). — *378–379* (365)

MORITZ, Daniel Samuel — igazságügyi biztos Torgauban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *43 161 260 298–299*

»*The Morning Chronicle*« (Reggeli Krónika), London. — *168* (197)

MOZART, Wolfgang Amadeus (1756–1791) — német zeneszerző.
— *Die Hochzeit des Figaro* (Figaro házassága). — *349* (341)

MÜLLER — lelkész Wohlau járásban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *63 66*

MÜLLER — a Köln melletti Worringen Munkásegyletének tagja. — *484*

MÜLLER, Friedrich — Köln rendőrfőnöke, liberális; 1848-ban a porosz igazságügyminisztérium államtitkárhelyettese, porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép). — *70 172 368 403*

MÜLLER-TELLERING, Eduard von — a „Neue Rheinische Zeitung" bécsi tudósítója; a forradalom után emigráns Londonban; Marxszal való szakítása után (1850) brosúrát ad ki ellene. — *400 438* (418)

N

Nagy Frigyes *lásd* Frigyes, II.

NAPÓLEON, I. (Bonaparte) (1769–1821) — francia császár 1804–1814 és 1815. — *63 130 138 205 213 226 264 280 452* (63 96 98 184 263 276 277 278 307)

NAPÓLEON, III. (Louis Bonaparte) (1808–1873) — 1848–52 a második köztársaság elnöke, francia császár 1852–1870; Napóleon unokaöccse. — *132 447 454 456*

»*Le National*« (Nemzeti Újság), Párizs. — *123 131 133 145 417–418* (145)

NATZMER, von — porosz százados; 1848-ban a berlini hadszertár őrségének parancsnoka; 10 évi várfogságra ítélték, amiért nem lövetett a hadszertárt megostromló népre; később kegyelmet kapott. — *77–79* (85)

NAUNYN — 1848-ban Berlin polgármestere. — *30*

NECKER, Jacques (1732–1804) — francia bankár és politikus, XVI. Lajos egyik pénzügyminiszterе; a forradalom előtt megkísérelte néhány reform megvalósítását. — *25 252*

NESSELRODE, Karl Vasziljevics, gróf (1780–1862) — orosz politikus és diplomata, 1816–56 külügyminiszter. — *279–284* (275)

NETHE — Burg polgármestere; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *277*

»*Neue Berliner Zeitung*« (Új Berlini Újság). — *93–94* (111)

»*Neue Kölnische Zeitung für Bürger, Bauern und Soldaten*« (Új kölni újság polgárok, parasztok és katonák számára). — *398* (381)

**»*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*« (Új Rajnai Újság. A demokrácia orgánuma), Köln. — *5–7 108 135 144 145 149 163 165 185 188 189 246 261 308 313 315 345 348 366 368 398 399 400 405 415–416 419 422–425 434–435 465–466 468 473 475 477–478 484–487 489–490* (5 114 135 380 447)

»*New York Daily Tribune*« (New York-i Napi Híradó). — *484* (446)

The Northern Star« (Észak Csillaga), Leeds, majd London. — *108 129 272 415* (135)

O

»*L'Observateur Belge*« (Belga Figyelő), Brüsszel. — *164 302 406* (193)

O'CONNELL, Daniel (1775–1847) — ír ügyvéd és politikus, az ír függetlenségi mozgalom jobbszárnyának vezére. — *93*

O'CONNOR, Feargus Edward (1794–1855) — angol munkásvezető; 1832–35 ír parlamenti képviselő, majd a chartisták balszárnyának egyik vezetője, a „Northern Star" alapítója és szerkesztője; 1848 után reformista. — *93–94 108* (135)

OLBERG — porosz őrnagy, 1848-ban poseni vezérkari főnök. — *85*

ORÁNIAIAK — uralkodóház; németalföldi helytartók 1572–1795 (megszakításokkal); holland királyok 1815-től. — *142 302* (168)

OSTENDORF, Julius (1823–1877) — vesztfáliai pedagógus, mérsékelt liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *334*

Osztrák császár *lásd* Ferdinánd, I.

OTTÓ, I. (1815–1867) — bajor herceg; görög király 1832–1862. — *142* (169)

P

PAGNERRE, Laurent-Antoine (1805–1854) — francia kiadó és politikus, polgári republikánus; 1848-ban az ideiglenes kormány és a végrehajtó bizottság főtitkára, az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. — *327*

PALMERSTON, Henry John Temple, Viscount (1784–1865) — angol politikus; eleinte tory, 1830-tól a whigek jobbszárnyának egyik vezetője; 1830–34, 1835–41, 1846–51 külügyminiszter, 1852–55 belügyminiszter, 1855–58, 1859–65 miniszterelnök. — *417–418*

PARRISIUS, Eduard Rudolf (1818–1905) — porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *40–41 44 149–150 199 218*

PATOW, Erasmus Robert, Freiherr von (1804–1890) — porosz politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal), ápr.–jún. kereskedelemügyi miniszter; 1858–62 pénzügyminiszter. — *91 97–98 148 266 295–296*

— *Promemoria, betreffend die Massregeln der Gesetzgebung, durch welche die zeitgemässe Reform der guts- und grundherrlichen Verhältnisse und die Beseitigung der noch vorhandenen Hemmungen des Landeskultur bezweckt wird* (Promemoria a törvényhozás azon rendszabályait illetően, amelyek a földesúri és urasági viszonyok korszerű reformját és a földművelés még meglevő akadályainak kiküszöbölését célozzák), Berlin 1848 jún. 10., „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", I. köt. — *97–98 266* (119)

PAYER, Jean-Baptiste (1818–1860) — francia botanikus, polgári republikánus; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. — *132*

PEEL, Sir Robert, Jun. (1788–1850) — angol államférfi; mérsékelt tory; 1841–46 miniszterelnök; a liberálisok támogatásával 1846-ban keresztülvitte a gabonatörvények eltörlését. — *251 272*

PELLMANN (Pelmann), Anton — fellebbviteli bírósági tanácsos Kölnben, klerikális; az 1848 jún. 14-i pótválasztás alapján a frankfurti nemzetgyűlés póttagja. — *70*

PELZ, Eduard (1800–1876) — radikális publicista, kispolgári demokrata; 1848-ban a frankfurti Munkásegylet egyik vezetője és az „Allgemeine Arbeiterzeitung" kiadója; később Amerikába emigrált. — *10* (408)

PERROT, Benjamin-Pierre (1791—1865) — francia tábornok; részt vett az 1848 júniusi felkelés leverésében. — *51 140*

»*Le Peuple constituant*« (Az Alkotmányozó Nép), Párizs. — *133* (168)

PFAHL — zülpichi jegyző; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *161*

PFUEL, Ernst Heinrich Adolf von (1779—1866) — porosz tábornok; 1832—48 Neuchâtel kormányzója, 1848 márciusában Berlin városparancsnoka, ápr.—máj. a poseni felkelés leverésének vezetője, szept.—nov. porosz miniszterelnök és hadügyminiszter. — *47—48 85 95 227 284 314 403 405 410 413—414 426* (60 99 361 379 393)

PHILIPPS, Adolf (1813—1877) — Elbing főpolgármestere; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés alelnöke (közép). — *194*

PIEGSA — lengyel tanító Posen-tartományban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *205*

PILLERSDORF, Franz, Freiherr von (1786—1862) — osztrák politikus; 1848-ban belügyminiszter, majd miniszterelnök. — *100*

PINDER — porosz hivatalnok, mérsékelt liberális; 1848-ban Szilézia főprezidense, porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal); 1849-ben a frankfurti nemzetgyűlés tagja. — *171*

PINTO, Isaac (1715—1787) — holland tőzsdespekuláns; gazdasági író; a holland állam tanácsadója és pénzembere. — *249 251*

— *Lettre sur la jalousia du commerce* (Levél a kereskedelem féltékenységéről), „Traité de la circulation et du crédit" (Értekezés a forgalomról és a hitelről), Amszterdam 1771. — *249*

PIUS, IX. (1792—1878) — római pápa 1846—1878. — *350 355*

PLATÓN (i. e. kb. 427—kb. 347) — görög idealista filozófus. — *220 221 277*

PLOUGOULM, Pierre-Ambroise (1796—1863) — francia igazságügyi hivatalnok és politikus; a júliusi monarchia idején képviselő és főállamügyész. — *164*

PLÖNNIS — porosz igazságügyi hivatalnok, mérsékelt liberális; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés képviselője és alelnöke (jobboldal). — *67*

POHLE — igazságügyi biztos Gubenban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *175*

POKRZYWNICKI, von — lengyel származású porosz igazságügyi hivatalnok; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *175*

»*Le Politique*« (Politika), Brüsszel. — *164*

»*Le Populaire de 1841*« (Az 1841-es Népi Újság), Párizs. — *3 272* (3)

Porosz herceg *lásd* Vilmos, I.

POURTALES, Albert, Graf von (1812—1861) — porosz diplomata. — *244*

»*La Presse*« (A Sajtó), Párizs. — *164* (192)

»*Preussischer Staatsanzeiger*« (Porosz Állami Közlöny), Berlin. — *194 286 435* (32); *lásd még* Allgemeine Preussische Staatszeitung

»*Protokolle der Deutschen Bundesversammlung vom Jahre 1848*« (A német szövetségi gyűlés jegyzőkönyvei 1848-ból), Majna-Frankfurt. — *367* (359)

PROUDHON, Pierre-Joseph (1809—1865) — francia publicista, kispolgári szocialista, az anarchizmus megalapítója. 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. — *291—294* (150 290 291 292)

PRZYLUSKI, Leon (1789–1865) – Gnesen és Posen érseke 1845–65. – *177 305* (201)

PUTTKAMER, Eugen von (1800–1874) – porosz hivatalnok, 1839–47 Berlin rendőrfőnöke. – *30–31*

R

RADETZKY, Joseph, Graf (1766–1858) – osztrák tábornagy, az itáliai osztrák csapatok főparancsnoka. – *73 89 112 114 343 351–352 353–355 360 411 424* (105 350)

RADOWITZ, Joseph Maria von (1797–1853) – porosz tábornok és politikus; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés jobboldalának egyik vezetője. – *285 331–332 342 373 382–383*

RAIMUND, Ferdinand (1790–1836) – osztrák színész, népköltő és drámaíró. – *Das Mädchen aus der Feenwelt oder der Bauer als Millionär* (A tündérvilágból jött leány vagy a paraszt mint milliomos). – *87–88* (102)

RASPAIL, François-Vincent (1784–1878) – francia természettudós és publicista, szocialista republikánus, részt vett az 1830-as és az 1848-as forradalomban, az „Ami du Peuple" kiadója; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; az 1848 máj. 15-i megmozdulás egyik vezetőjeként börtönre ítélik, majd száműzik. – *134*

RAUMER, Friedrich Ludwig Georg von (1781–1873) – német romantikus történész, liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), német birodalmi követ Párizsban. – *343*

RAVEAUX, Franz (1810–1851) – kölni dohánykereskedő, kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament tagja és a frankfurti nemzetgyűlés balközepének egyik vezetője, augusztustól német birodalmi követ Svájcban. – *8–11* (9 319)

»*La Réforme*« (A Reform), Párizs. – *123 272 415 431–433* (146)

REHFELD – soraui segédlelkész; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép, később jobboldal). – *37–38*

REICHENBACH, Eduard, Graf von (1812–1869) – sziléziai demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *65 79 161 197 260* (109)

REICHENSPERGER II., Peter Franz (1810–1892) – igazságügyi hivatalnok, katolikus politikus; 1848-ban az előparlament tagja és porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal); később a centrumpárt egyik vezetője. – *67 74 150 172–173 179 184 212–214 276 375 389*

REICHHELM – kölni demokrata; 1848-ban a kölni Biztonsági Bizottság egyik tagja. – *484*

»*Le Représentant du peuple. Journal quotidien des travailleurs*« (A Nép Képviselője. Dolgozók napilapja), Párizs. – *292* (291)

REUTER – kerületi főnök Johannisburgban, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *40–41 43–44 173 179*

**»*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*« (Rajnai újság – politika, kereskedelem és ipar), Köln. – *185 435* (114 207 208)

RICCI, Alberto (1795–1876) – a Szárd Királyság franciaországi követe. – *417*

RICHTER, Karl (1804–1869) – pelpini teológiaprofesszor; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *178*

RIEDEL, Adolf Friedrich Johann (1809–1872) – berlini történész; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *67*

RIMPLER – sz. k. porosz tüzérőrnagy, 1848 jún.–nov. a berlini polgárőrség parancsnoka. – *413*

RITTINGHAUSEN, Moritz (1814–1890) – német publicista, kispolgári demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság és Biztonsági Bizottság tagja, a „Neue Rheinische Zeitung" munkatársa; később az I. Internacionálé tagja és szociáldemokrata képviselő. – *469*

RITZ – aacheni kormánytanácsos, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *41–42 150 167 276*

ROBESPIERRE, Maximilien-Marie-Isidore de (1758–1794) – a francia forradalom politikusa, a jakobinusok vezetője, 1793–94 a forradalmi kormány feje. – *130 132* (370)

ROCHOW, Gustav Adolf Rochus von (1792–1847) – porosz junker politikus; 1834–42 belügyminiszter. – *22* (11)

RODBERTUS-Jagetzow, Johann Karl (1805–1875) – porosz földbirtokos és közgazdász; katedraszocialista; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés balközépének vezetője, az Auerswald-kormány kultuszminisztere. – *91–92 150–151 165 172 257 376 381 382*

ROGIER, Charles-Latour (1800–1885) – belga politikus, mérsékelt liberális; 1847–52 miniszterelnök és belügyminiszter. – *165 419–420*

ROLIN, Hippolyte (1804–1888) – belga ügyvéd és politikus, a liberálisok vezére; 1848–50 közmunkaügyi miniszter. – *302*

ROMANOVOK – orosz uralkodóház 1613–1917. – *280*

ROSENKRANZ, Johann Karl Friedrich (1805–1879) – német filozófus és irodalomtörténész; hegeliánus; Hegel életrajzírója, Kant és Hegel műveinek egyik kiadója. – *329*

ROTHSCHILD, James, baron de (1792–1868) – a Rothschild-bankház párizsi képviselője. – *104 407*

ROTTEK (Rotteck), Karl Wenzeslaus Rodecker von (1775–1840) – történész, a badeni liberálisok egyik vezetője. – *63* (30)

– *Allgemeine Geschichte vom Anfang der historischen Kenntniss bis auf unsere Zeiten. Für denkende Geschichtsfreunde bearbeitet von Karl von Rotteck* (Egyetemes történet a történeti ismeretek kezdetétől korunkig. Gondolkodó történelembarátok számára feldolgozta Karl von Rotteck), Freiburg im Breisgau 1834. – *18–19 63* (30)

ROUGEMONT de Lowemberg – francia bankár. – *104*

RÖSER, Peter Gerhard (1814–1865) – kölni szivarkészítő; 1848–49 a kölni Munkásegylet alelnöke, a „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" kiadója; 1850-től a Kommunisták Szövetségének tagja, 1852-ben a kölni kommunista per egyik fővádlottja; később lassalleánus. – *490–491* (389)

Rőtszakállú (Barbarossa) *lásd* Frigyes, I.

»*La Ruche populaire. Première tribune et revue mensuelle. Rédigée et publiée par des ouvriers*« (Népi Kaptár. Első szószék és havi folyóirat. A munkások szerkesztésében és kiadásában), Párizs. – *272* (272)

RUGE, Arnold (1802–1880) – publicista, ifjúhegeliánus; a „Hallische", majd „Deutsche Jahrbücher" szerkesztője, 1844-ben Marxszal együtt kiadja a „Deutsch-Französische

Jahrbücher"-t; kispolgári demokrata; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); később nemzeti liberális. — *337–347* (55 336 408)

— *Wahlmanifest der radikalen Reformpartei für Deutschland* (A németországi radikális reformpárt választási kiáltványa), „Die Reform", 1848 ápr. 16. sz. — *343 345* (334)

RUSSELL, John, Lord, Viscount Amberley (1792–1878) — angol politikus, a whig párt vezére; 1846–52 és 1865–66 miniszterelnök, 1852–53 és 1859–65 külügyminiszter. — *183 343 345*

S

SAND, George (Amandine-Lucie-Aurore Dupin, baronne Dudevant) (1804–1876) — francia romantikus regényírónő. — *326*

— *Sämtliche Werke* (Összes művei), új. kiad., németre ford. Wilhelm Jordan, Lipcse 1847. — *326*

SAVIGNY, Friedrich Karl von (1779–1861) — jogász, Hugo követője, a történelmi jogi iskola feje; 1842–48 márc. porosz törvényrevíziós miniszter. — *286*

SCHAFFGOTSCHOK — sziléziai nagybirtokos grófi család. — *38*

SCHAPPER, Karl (1813–1870) — forradalmár, az Igazak Szövetsége és a Kommunisták Szövetsége vezető tagja; 1848–49 a „Neue Rheinische Zeitung" korrektora, a demokraták rajnai kerületi bizottságának tagja; 1849 febr.–máj. a kölni Munkásegylet elnöke; 1850-ben a Kommunisták Szövetsége kettészakadásakor a Marx-ellenes frakció egyik vezetője, majd szakít a frakciózással és újra csatlakozik Marxhoz; 1865-ben az I. Internacionálé Főtanácsának tagja. — *2 4 348 402 467 469 483* (389 443 451)

SCHARNHORST, Gerhard Johann David von (1755–1813) — porosz tábornok; a napóleoni háborúk alatt vezető szerepe volt a porosz hadsereg újjászervezésében. — *205*

SCHILLER, Friedrich von (1759–1805) — német költő.

— *An die Freude* (Az örömhöz). — *322* (320)

SCHLEIERMACHER, Friedrich Ernst Daniel (1768–1834) — idealista filozófus, teológus és hitszónok. — *67*

SCHLEINITZ, Alexander, Freiherr von (1807–1885) — porosz junker politikus; 1848 jún., 1849–50, 1858–61 külügyminiszter. — *91 187*

Schleswig-holsteini herceg *lásd* Frigyes herceg és Keresztély Ágost herceg

SCHLICHTING — porosz alezredes. — *157*

SCHLÖFFEL, Friedrich Wilhelm (1800–1870) — sziléziai gyáros, demokrata; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); 1849-ben a baden-pfalzi felkelés résztvevője; Svájcba, majd Amerikába emigrált. — *10 334* (55)

SCHMERLING, Anton, Ritter von (1805–1893) — osztrák politikus, liberális; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép), a birodalmi kormány belügyminisztere, majd miniszterelnöke és külügyminisztere; 1849–51 osztrák igazságügyminiszter. — *285 410* (319)

SCHMIDT, Ernst Friedrich Franz — sziléziai katolikus pap, demokrata; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal). — *334–335*

SCHMITZ — kölni munkás. — *489*

Schnapphahnski *lásd* Lichnowski

SCHNEIDER — Schönebeck polgármestere, liberális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal, később balközép). — *209–211 230*

SCHNEIDER II., Karl — kölni ügyvéd, kispolgári demokrata; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság elnöke, a demokraták rajnai kerületi bizottságának és a kölni Biztonsági Bizottságnak tagja; 1849-ben Marx és Engels védője a „Neue Rheinische Zeitung" elleni perben; 1852-ben védő a kölni kommunista perben. — *70 467 469*

SCHOLZ — 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő. — *162*

SCHRAMM, Rudolf (1813—1882) — krefeldi ülnök, demokrata publicista; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), a berlini demokrata klub elnöke; később Bismarck híve. — *79 196*

SCHRECKENSTEIN, Ludwig, Freiherr Roth von (1789—1858) — porosz tábornok; 1848 jún.—szept. hadügyminiszter. — *12 76 91 148 157 160—161 170—171 204—207 284 375* (178 361)

SCHULTES — demokrata a Köln melletti Hitdorfból. — *484*

SCHULTZ(E) — igazságügyi biztos Wanzlebenben, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *64 65 166—167*

SCHULZE(-DELITZSCH), Franz Hermann (1808—1883) — kispolgári közgazdász és politikus; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). A forradalom után szövetkezeti rendszerével akarta ellensúlyozni a forradalmi munkásmozgalmat. — *61—62 203 277*

SCHUSELKA, Franz (1811—1886) — osztrák publicista és politikus, liberális; 1848-ban az előparlamentnek, az ötvenek választmányának és a frankfurti nemzetgyűlésnek tagja (baloldal), augusztustól az osztrák birodalmi gyűlés tagja. — *331—332*

SCHÜCKING, Levin (1814—1883) — író, 1845—52 a „Kölnische Zeitung" munkatársa és tárcaszerkesztője. — *353—355*

SCHÜTZE — igazságügyi biztos Lissában (Posen); 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *277—278*

SCHÜTZENDORF — kölni cipészmester, kispolgári demokrata; 1848-ban a kölni Munkások és Munkáltatók Egyletének tagja és annak egyik küldötte a demokraták rajnai kerületi bizottságában. — *467*

SCHWANBECK, Eugen Alexis (1821—1850) — újságíró, 1847—49 a „Kölnische Zeitung" munkatársa. — *435*

SCHWARZER, Ernst (1808—1860) — osztrák publicista és politikus, liberális; 1848-ban az osztrák birodalmi gyűlés tagja, júl.—szept. közmunkaügyi miniszter. — *474*

SCHWERIN, Maximilian Heinrich Karl, Graf von (1804—1872) — a porosz liberális nemesség képviselője; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobboldal), márc.—jún. kultuszminiszter. — *56 65 76* (101)

SEBALDT — porosz kormánytanácsos, 1848-ban kerületi főnök és Trier főpolgármestere. — *74—75*

— *Warnung* (Figyelmeztetés), 1848 jún. 16., „Trier'sche Zeitung", 1848 jún. 17. — *75*

SEBASTIANI, Horace-François-Bastien, comte (1772—1851) — francia politikus és diplomata, Franciaország marsallja; 1830—32 külügyminiszter, 1835—40 londoni követ. — *124*

SENARD, Antoine-Marie-Jules (1800—1885) — francia jogász és politikus, polgári republikánus; 1848 júniusában az alkotmányozó nemzetgyűlés elnöke, jún.—okt. belügyminiszter. — *116 118*

SENFF, Emil — igazságügyi biztos Inowroclawban (Posen); 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). — *321 323—324 326—328 334—335*

SHAKESPEARE, William (1564–1616) – angol drámaíró és költő.
– *Julius Caesar.* – *17 130* (27 158)
– *King Henry IV* (IV. Henrik). – *405* (394)
– *King Richard III* (III. Richárd). – *20 127* (35)

SIEBERT – nyomdász, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal) – *198*

»*Le Siècle*« (A Század), Párizs. – *164* (191)

SIMONS, Ludwig (1803–1870) – porosz igazságügyi tanácsos; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal); 1849–60 igazságügyminiszter. – *184 217 275–276*

SMITH, Adam (1723–1790) – angol klasszikus közgazdász. – *273*

Sobieski *lásd* János, III.

SOBRIER, Marie-Joseph (kb. 1825–1854) – francia újságíró, demokrata republikánus, a júliusi monarchia alatt titkos társaságok tagja; 1848 márc.–máj. a „Commune de Paris" kiadója, a máj. 15-i megmozdulás egyik vezére; hét évi börtönre ítélték. – *132*

SOLMS-LICH und Hohensolms, Ludwig, Fürst von (1805–1880) – felsőhesseni és Rajna-vidéki földbirtokos; a rajnai tartományi Landtagok és az első egyesült Landtag marsallja. – *22*

SOMMER, Johann Friedrich Josef (1793–1856) – arnsbergi igazságügyi tanácsos; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *172*

»*Le Spectateur républicain*« (Köztársasági Figyelő), Párizs. – *360*

Spenersche Zeitung *lásd* Berlinische Nachrichten

STEIN, Heinrich Friedrich Karl, Reichsfreiherr vom und zum (1757–1831) – politikus, 1807–08 porosz főminiszter; számos mérsékelt polgári reformot valósított meg Poroszországban; a Napóleon elleni háború egyik vezéralakja. – *222* (120)

STEIN, Julius (1813–1883) – breslaui tanító, publicista, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal); a berlini demokrata klub elnöke; később a „Breslauer Zeitung" főszerkesztője. – *79 209 374–375 403 413 429* (361 362 372)

STEINÄCKER, Christian Karl Anton Friedrich, Freiherr von (1781–1851) – porosz tábornok; 1846-ban és 1848-ban Posen várparancsnoka. – *73 187* (314)

»*Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung*« (Gyorsírói jelentések a porosz államalkotmányban való kiegyezésre összehívott gyűlés tárgyalásairól); a „Preussischer Staatsanzeiger" melléklete, Berlin. – *18 23 29 36 40 45 49 56 71 74 76 147 157 166 172 178 194 200 203 208 257 275 295 374* (31)

»*Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main*« (Gyorsírói jelentés a majna-frankfurti német alkotmányozó nemzetgyűlés tárgyalásairól); később önálló kiadásban Majna-Frankfurt és Lipcse 1848–49. – *8 55 89 262 304 392* (8 305 360)

STENZEL, Gustav Adolf Harald (1792–1854) – breslaui professzor, történész, liberális, 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (bal-, majd jobbközép). – *304–314 316 320–321 326* (305)

STERNE, Laurence (1713–1768) – angol realista és szatirikus regényíró.
– *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gent.* (Tristram Shandy úr élete és véleményei) (1760–67). – *18* (28)

STIFFT, Andreas, Freiherr von (1819–1877) – osztrák író, demokrata; 1848-ban a bécsi Demokrata Egylet és a bécsi községtanács tagja. – *475*

STOLLWERK – a kölni „Deutsches Kaffeehaus" tulajdonosa; ott tartotta gyűléseit a kölni Demokrata Társaság. – *70 467* (84)

STRADAL – teplitzi német jogász. – *192*

STRUVE, Gustav von (1805–1870) – ügyvéd és publicista, kispolgári demokrata, föderatív republikánus; 1848-ban az előparlament tagja, az 1848 áprilisi és szeptemberi badeni felkelésnek és az 1849-es badeni-pfalzi felkelésnek egyik vezetője; Angliába, majd Amerikába emigrált, az Északiak oldalán részt vett a polgárháborúban. – *422 425* (213 408)

STUPP, Heinrich Joseph (1793–1870) – kölni igazságügyi tanácsos, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal); később Köln főpolgármestere. – *81–84 276 302* (388)

SYDOW, Karl Leopold Adolf (1800–1882) – berlini lelkész, teológus, Schleiermacher-tanítvány; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *66–67*

»*Szevernaja pcsela*« (Северная пчела – Északi Méh), Pétervár. – *168* (198)

T

TACITUS, Publius Cornelius (kb. 55–kb. 120) – római történetíró. – *336*

TAMNAU – igazságügyi biztos Königsbergben; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép). – *374–375*

TEDESCO, Victor André (1821–1897) – belga ügyvéd, forradalmi demokrata és szocialista; a brüsszeli Association démocratique tagja, szoros kapcsolatban volt Marxszal és Engelsszel; 1848-ban a risquons-tout-i perben halálra ítélik, majd büntetését kegyelemből 30 évi fogságra változtatják; 1854-ben szabadon bocsátják. – *362 364*

TELL, Wilhelm – a XIV. sz.-i svájci szabadságharc legendás népi hőse. – *14*

TEMME, Jodocus Donatus Hubertus (1798–1881) – a tartományi felsőbíróság vezetője Münsterben, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal), államügyész Berlinben; 1849-ben a frankfurti nemzetgyűlés tagja; később hazaárulásért letartóztatják, 1850-ben szabadon bocsátják. – *30 42 76 207*

– *Bekanntmachung des Staatsanwalts beim Königlichen Kriminalgericht über den Zeughaussturm* (A királyi büntetőtörvényszék államügyészének közleménye a hadszertár-ostromról), Berlin, 1848 jún. 15., „Neue Rheinische Zeitung", 1848 jún. 19. – *76*

THEUX DE MEYLANDT, Barthélemy-Théodore, comte de (1794–1874) – belga politikus, a katolikuspárt vezetője; 1846–47 miniszterelnök. – *420*

THIERS, Louis-Adolphe (1797–1877) – francia polgári történész és politikus, orléanista; több ízben miniszter és miniszterelnök; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja; 1871–73 köztársasági elnök, a Párizsi Kommün vérbefojtója. – *131 145 291–292 393 406–409 410 415* (145 162 175 395)

– *De la propriété* (A tulajdonról), Párizs 1848. – *406*

THORVALDSEN, Bertel (1768–1844) – dán szobrász. – *15* (23)

THUN, Leo, Graf von (1811–1888) – cseh származású reakciós osztrák politikus; 1848-ban kormányzósági elnök Csehországban; 1849–60 kultuszminiszter, Ferenc József egyik tanácsadója, az 1867-es magyar kiegyezés ellenzője. – *99–100*

THURN und TAXIS, Karl Alexander von (1770–1827) – herceg, postaregálója volt számos német államban. – *315*

TILLY, Johann Tserclaes, Graf von (1559–1632) – a Katolikus Liga hadvezére a harminc-éves háborúban; csapatai 1631-ben megostromolták és kirabolták Magdeburgot. – *100*

»*The Times*« (Az Idők), London. – *129 194* (154)

TRELAT, Ulysse (1795–1879) – francia orvos és politikus, polgári republikánus; a „National" egyik szerkesztője; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés alelnöke, máj.–jún. közmunkaügyi miniszter. – *125*

TRESCKOW, Hermann von (1818–1900) – porosz tiszt az 1848-as dán–porosz háborúban, később gyalogsági tábornok. – *315*

TRESCKOW, Sigismund Otto – előbbinek őse, hadseregszállító; 1796-tól lovagbirtok-tulajdonos Owinskban (Posen). – *310 315*

»*Trier'sche Zeitung*« (Trieri Újság). – *75*

TURCK (Türk), Léopold (1797–1887) – francia orvos, publicista és politikus, polgári republikánus; 1848-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja. – *406–407 409*

TÜSHAUS – tartományi felsőbírósági tanácsos Münsterben; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). – *172*

U

»*L'Union, bulletin des ouvriers, rédigé et publié par eux-mêmes*« (Az Unió, a munkások értesítője, szerkesztik és kiadják ők maguk), Párizs. – *272* (272)

UNRUH, Hans Viktor von (1806–1886) – porosz mérnök és politikus, mérsékelt liberális; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés balközépjének egyik vezetője, októbertől a nemzetgyűlés elnöke. – *374–376*

URBAN – berlini állatorvos, demokrata; 1848-ban a berlini barikádharcok és a hadszertár-ostrom egyik vezetője. – *77*

V

VALDENAIRE, Victor (1791–1859) – Trier környéki földbirtokos, kispolgári demokrata; rajnai Landtag-képviselő; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). – *74 261 275–276*

VENEDEY, Jakobus (1805–1871) – radikális politikus és publicista, kispolgári demokrata. 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); később liberális. – *20 131 368*

VERGILIUS Maro, Publius (i. e. 70–19) – római költő.
– *Aeneis*. – *49* (66)

VERGNIAUD, Pierre-Victurnien (1753–1793) – francia ügyvéd, politikus; 1791-ben a girondisták egyik vezetője a törvényhozó gyűlésben; a girondisták bukása után kivégezték. – *67*

VERHAEGEN, Pierre-Théodore (1800–1862) – belga liberális politikus. – *302*

»*Verhandlungen des zum 2. April 1848 zusammenberufenen Vereinigten Landtages*« (Az 1848 április 2-ra összehívott egyesült Lantag tanácskozásai), Berlin 1848. – *197* (217)

VILLÁNY, Drahotin, Baron von – cseh nemes; 1848-ban a szláv kongresszus előkészítő-bizottságának tagja, a prágai júniusi felkelés után letartóztatták. – *191*

VILMOS, I. (1797–1888) – porosz király 1861–1888, német császár 1871–1888; 1848-ban mint porosz herceg az ellenforradalmi udvari kamarilla feje, 1849-ben a baden-pfalzi

felkelés ellen bevetett porosz csapatok főparancsnoka („Kartácsherceg"). — *49 51 87 382 384 397 405 428* (68 280)

VINCKE, Georg Freiherr von (1811—1875) — porosz liberális politikus, az egyesült Landtag tagja; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés jobboldalának egyik vezére. — *171 342 382—383* (42)

VOGT, Karl (1817—1895) — giesseni egyetemi tanár, természettudós, vulgáris materialista; kispolgári demokrata; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); 1849-ben az ideiglenes birodalmi régenstanács tagja, majd Svájcba emigrál és Genfben egyetemi tanár, a kommunista mozgalom ellensége, III. Napóleon fizetett ügynöke. — *210*

»*Volksblätter*« (Néplapok), Berlin. — *427—428*

Vossische Zeitung *lásd* Königlich privilegierte Berlinische Zeitung

W

WACHSMUTH, Franz Rudolph — reetzi bíró; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *222*

WACHTER, Karl — kölni joggyakornok, kispolgári demokrata; 1848-ban a polgárőrség századosa és a kölni Biztonsági Bizottság tagja. — *484 489*

WALDECK, Benedikt Franz Leo (1802—1870) — legfelsőbb bírósági tanácsos Berlinben, demokrata; 1848-ban a porosz nemzetgyűlés alelnöke és a baloldal egyik vezetője. — *150 211—212 376 381 382—384 387* (55)

WALLACH — porosz hivatalnok, kormányzati prezidens Brombergben. — *324*

WALLAU, Karl (1823—1877) — szedő, a Kommunisták Szövetségének tagja, a mainzi Munkás Művelődési Egylet elnöke; 1848-ban a demokrata párthoz csatlakozik, később nyomdatulajdonos, majd Mainz főpolgármestere. — *463* (426)

WALLMODEN, Karl, Graf von (1792—1883) — osztrák tábornok, részt vett az 1848—49-es csehországi és magyarországi forradalmi mozgalom leverésében. — *100*

WALLRAF — német demokrata a Köln melletti Frechenből. — *484*

WANDER — striegaui lelkész; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *203*

WANGENHEIM, von — tartományi felsőbírósági tanácsos Pomerániában; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *260*

WARTENSLEBEN, Alexander, Graf von (1807—1883) — pomerániai földbirtokos; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). — *331—332*

»*Der Wächter am Rhein*« (A Rajnai Őr), Köln. — *398* (383)

WEBER, Karl Maria von (1786—1826) — német zeneszerző. — *448*
— *Euryanthe.* — *448* (424)

WEERTH, Georg (1822—1856) — német proletárköltő és publicista, a Kommunisták Szövetségének tagja, Marx és Engels barátja; 1848—49 a „Neue Rheinische Zeitung" tárcaszerkesztője; a forradalom után kereskedelmi utazó. — 7 (5)
— (Névtelenül:) *Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphahnski* (A híres Kifosztovich lovag élete és tettei). — *477* (440)

WEICHSEL — igazságügyi biztos Magdeburgban; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *149*

WELCKER, Karl Theodor (1790–1869) — badeni jogász és publicista; liberális; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (jobbközép). — *380*

WELDEN, Franz Ludwig, Freiherr von (1782–1853) — osztrák tábornok, 1848-ban az Itália elleni hadjárat résztvevője; 1848 nov.–1849 ápr. Bécs kormányzója; 1849 ápr.–jún. a magyar forradalom ellen bevetett osztrák csapatok főparancsnoka. — *89 351–352 354*

WENCELIUS — trieri orvos, demokrata; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (baloldal). — *74 276*

WERNER, Johann Peter — koblenzi ügyvéd; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (balközép). — *11* (310)

WEYLL, Bartholomäus Joseph — kölni jogász; 1848-ban a kölni Demokrata Társaság és a Biztonsági Bizottság tagja, a második berlini demokrata kongresszus résztvevője. — *484*

WIEDENMANN, Christian — düsseldorfi ügyvéd; 1848-ban a frankfurti nemzetgyűlés tagja (közép). — *213*

WIGAND, Otto (1795–1870) — lipcsei kiadó és könyvkereskedő; radikális írók műveit adta ki. — *326*

WILDENBRUCH, Ludwig von (1803–1874) — porosz diplomata, őrnagy; 1848-ban koppenhágai követ. — *168 243 282 380*

— *Note an die dänische Regierung* (Jegyzék a dán kormányhoz), 1848 ápr. 8., „Stenographische Berichte über die Verhandlungen der zur Vereinbarung der Preussischen Staatsverfassung berufenen Versammlung", I. köt., Berlin 1848. — *168 243 282 380* (199)

WILLISEN, Karl Wilhelm, Freiherr von (1790–1879) — porosz tábornok és katonai teoretikus; 1848 márc.–máj. poseni királyi biztos; 1850-ben a schleswig-holsteini hadsereg főparancsnoka a Dánia elleni háborúban. — *85 313* (60 313)

WINDISCHGRÄTZ, Alfred, Fürst zu (1787–1862) — osztrák tábornagy, 1848–49 az osztrák ellenforradalom egyik vezére; az 1848-as prágai júniusi felkelés és a bécsi októberi felkelés leverője, majd a magyar forradalom ellen bevetett osztrák csapatok főparancsnoka. — *72–73 100 112 191–192 246 284 411 428 435–436 438–439 492* (416)

WINDISCHGRÄTZ, Maria Eleonora, Fürstin (1795–1848) — előbbinek felesége. — *72 192*

WINKELRIED, Arnold — a XIV. sz.-i svájci szabadságharc legendás népi hőse. — *14*

WITTGENSTEIN, Heinrich von (1800–1868) — kölni városi tanácsos, liberális; 1848-ban kormányzati prezidens és a polgárőrség parancsnoka Kölnben, novembertől porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *435 480 484*

WOLFERS, Franz Anton von — belga származású újságíró; 1847–49 a „Kölnische Zeitung" munkatársa. — *127 129–133 270–271 435*

WOLFF — tartományi felsőbírósági ülnök; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (balközép). — *172*

WOLFF (Wolf), Ferdinand (1812–1895) — újságíró, a Kommunisták Szövetségének tagja; 1848-ban a „Neue Rheinische Zeitung" egyik szerkesztője; a forradalom után Párizsba, majd Londonba emigrált. — *7* (5)

WOLFF (Wolf), Wilhelm (Lupus) (1809–1864) — tanító és újságíró, Marx és Engels barátja, a Kommunisták Szövetsége vezető tagja; 1848-ban a „Neue Rheinische Zeitung"

egyik szerkesztője, a demokraták rajnai kerületi bizottságának és a kölni Biztonsági Bizottságnak tagja; a forradalom után Svájcba, majd Angliába emigrált; emlékének ajánlotta Marx a „Tőke" I. kötetét. — *2 4 7 469 479 484* (5 443)

WRANGEL, Friedrich Heinrich Ernst, Graf von (1784—1877) — porosz tábornok, 1848-ban a berlini 3. hadtest vezénylő tábornoka, a novemberi ellenforradalmi államcsíny résztvevője. — *168 244 370 397 403 410—411 428* (242)

— *Armeebefehl* (Hadparancs), Potsdam, 1848 szept. 17., „Neue Rheinische Zeitung", 1848 szept. 22. 109. sz. — *403* (390)

WYBICKI, Józef (1747—1822) — lengyel politikus és költő; a Dąbrowski-induló (a későbbi lengyel nemzeti himnusz) szövegének szerzője. — *311 323* (312)

Y

YPSILANTI, Alexandrosz (1792—1828) — görög szabadsághős; a török uralom elleni 1821-es moldvai felkelés leverése után Ausztriába menekült, ahol 1827-ig fogságban tartották. — *142*

Z

ZACHARIAS — berlini kereskedő; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (közép). — *158*

ZACHARIÄ — igazságügyi biztos Stettinben; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobbközép). — *65—66 150 217*

»*Zeitung des Arbeitervereins zu Köln*« (A Kölni Munkásegylet Újsága). — *398* (382 389)

ZITZ, Franz Heinrich (1803—1877) — mainzi ügyvéd és politikus, demokrata; 1848-ban az előparlament és a frankfurti nemzetgyűlés tagja (baloldal); 1849-ben a baden-pfalzi felkelés résztvevője, utána Amerikába emigrál. — *9* (55)

ZWEIFFEL — kölni főügyész, klerikális; 1848-ban porosz nemzetgyűlési képviselő (jobboldal). — *74 155—156 163—164 184 186 188 465 478*

A szövegben német változatban szereplő lengyel, dán stb. földrajzi helyek neve nemzeti nyelven

Adelnau	Odolanów
Alsen	Als
Apenrade	Åpenraa
Aussig	Ústi
Birnbaum	Międzychód
Bomst	Babimost
Breslau	Wrocław
Bromberg	Bydgoszcz
Chodziesen	Chodzież
Czarnikau	Czarnków
Etsch	Adige
Fraustadt	Wschowa
Fünen	Fyn
Gleiwitz	Gliwice
Glogau	Głogów
Gnesen	Gniezno
Hadersleben	Haderslev
Kalisch	Kalisz
Karlsbad	Karlovy Vary
Kosten	Kościan
Königsau	Kongs-Aa
Krotoschin	Krotoszyn
Kröben	Krobia
Küstrin	Kostrzyn
Lissa	Leszno
Meseritz	Międzyrzecz
Neisse	Nysa
Obornik	Oborniki
Ohlau	Oława
Olmütz	Olomouc
Ostrowo	Ostrów
Pleschen	Pleszew
Posen	Poznań
Samter	Szamotuły
Schildberg	Ostrzeszów
Schrimm	Śrem
Schroda	Środa
Schubin	Szubin
Schweidnitz	Świdnica
Sundewitt	Sundeved
Teplitz	Teplice
Thorn	Toruń
Wirsitz	Wyrzysk
Wohlau	Wołów
Wongrowiec	Wągrowiec
Wreschen	Września

Tartalom

Előszó az ötödik kötethez V

Karl Marx és *Friedrich Engels:* A Kommunista Párt követelései Németországban 1
Karl Marx és *Friedrich Engels:* Levél Etienne Cabet-hoz – Nyilatkozat a párizsi Német Demokrata Társaság ellen 3
Karl Marx: Az „Alba" c. újság szerkesztőjének 5

Karl Marx és Friedrich Engels cikkei a „Neue Rheinische Zeitung"-ban
(1848 június 1—november 7)

A „Neue Rheinische Zeitung" szerkesztőbizottságának nyilatkozata (VI. 1.) 7
A frankfurti gyűlés (VI. 1.) 8
Hüser (VI. 1.) 12
A Bourbon-ház legújabb hőstette (VI. 1.) 13
A demokrata párt (VI. 2.) 16
Camphausen nyilatkozata a május 30-i ülésen (VI. 3.) 18
Élet-halál kérdések (VI. 4.) 22
A Camphausen-kormány (VI. 4.) 25
A schleswig-holsteini háborúkomédia (VI. 5.) 27
A reakció (VI. 6.) 29
Comité de sûreté générale (VI. 6.) 30
A frankfurti radikál-demokrata pártnak és a baloldalnak a programjai (VI. 7.) 32
Berlini kiegyező-viták (VI. 7.) 36
Kiegyező-viták (VI. 8.) 40

A felirati kérdés (VI. 8.) 45
Lengyelország új felosztása (VI. 9.) 47
A dinasztia pajzsa (VI. 10.) 49
Köln veszélyben (VI. 11.) 51
A frankfurti és a berlini gyűlés inkompetencia-nyilatkozata (VI. 13.) 55
A berlini vita a forradalomról (VI. 14—17.) 56
A pártok helyzete Kölnben (VI. 18.) 70
A június 15-i kiegyező-gyűlés (VI. 18.) 71
A prágai felkelés (VI. 18.) 72
Valdenaire letartóztatása – Sebaldt (VI. 19.) 74
A június 17-i kiegyező-ülés (VI. 20.) 76
A Stupp-féle módosítvány (VI. 21.) 81
Új politika Posenban (VI. 21.) 85
A Camphausen-kormány bukása (VI. 23.) 87
A frankfurti német nemzetgyűlés első tette (VI. 23.) 89
A Hansemann-kabinet (VI. 24.) 91
A „Neue Berliner Zeitung" a chartistákról (VI. 24.) 93
A Gervinus-újság fenyegetése (VI. 25.) 95
Patow megváltási emlékirata (VI. 25.) 97
A felkelés demokratikus jellege (VI. 25.) 99
Párizsi hírek (VI. 25.) 101
Párizsi hírek (VI. 26.) 102
Részletek június 23-áról (VI. 26.) 103
Párizsi hírek (VI. 27.) 107
A „Northern Star" a „Neue Rheinische Zeitung"-ról (VI. 27.) .. 108
Június 23 (VI. 28.) 109
Június 24 (VI. 28.) 113
Június 25 (VI. 29.) 118
A júniusi forradalom (VI. 29.) 123
A „Kölnische Zeitung" a júniusi forradalomról (VII. 1.) 127
A júniusi forradalom (VII. 1–2.) 134
Német külpolitika (VII. 3.) 142
Marrast és Thiers (VII. 3.) 145

Kiegyező-viták (VII. 4.) 147
Letartóztatások (VII. 4.) 153
Letartóztatások (VII. 5.) 154
Kiegyező-viták (VII. 5.) 157
Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen (VII. 7.) 163
Berlini kiegyező-viták (VII. 7.) 166
A tett kormánya (VII. 9.) 171
Kiegyező-vita (VII. 9.) 172
A kormányválság (VII. 10.) 176
A július 4-i kiegyező-ülés (Második cikk) (VII. 11.) 177
Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen (VII. 11.) 185
A német külpolitika és a legutóbbi prágai események (VII. 12.) ... 189
Július 7-i kiegyező-viták (VII. 14.) 194
Forstmann úr az államhitelről (VII. 14.) 200
Kiegyező-viták (VII. 15.) 203
A Jacoby-féle javaslat fölötti kiegyező-vita (VII. 18., 19., 23., 25.) .. 208
A klubok elfojtása Stuttgartban és Heidelbergben (VII. 20.) 224
A porosz sajtótörvény tervezete (VII. 20.) 226
A polgárőrség-törvény tervezete (VII. 21., 22., 24.) 229
A „Faedrelandet" a Dániával való fegyverszünetről (VII. 21.) 239
A Dániával való fegyverszünet (VII. 22.) 242
A torinói „Concordia" (VII. 25.) 246
A kényszerkölcsönről szóló törvénytervezet és indokolása (VII. 26., 30.) 248
Kiegyező-viták a járási rendekről (VII. 26.) 257
A demokrata egyletek feloszlatása Badenban (VII. 28.) 262
A feudális terhek megszüntetéséről szóló törvény tervezete (VII. 30.) 264
A „Kölnische Zeitung" angol viszonyokról (VIII. 1.) 270
Kiegyező-vita a Valdenaire-ügyről (VIII. 2.) 275
Az orosz jegyzék (VIII. 3.) 279
A Hansemann-kormány és az ó-porosz büntetőtörvény-tervezet (VIII. 4.) 286
A „Kölnische Zeitung" a kényszerkölcsönről (VIII. 4.) 289
Proudhon beszéde Thiers ellen (VIII. 5.) 291

Vita az eddigi megváltási törvényhozásról (VIII. 6.) 295
Belgium, a „mintaállam" (VIII. 7.) 300
A lengyel vita Frankfurtban (VIII. 9., 12., 20., 22., 26., 31., IX. 1., 3., 7.) 304
A német birodalmi polgárjog és a porosz rendőrség (VIII. 12.) 348
Az olasz szabadságharc és mostani balsikerének oka (VIII. 12.) ... 350
A „Kölnische Zeitung" Itáliáról (VIII. 27.) 353
A „Zeitungshalle" a Rajna-tartományról (VIII. 27.) 357
Közvetítés és intervenció. Radetzky és Cavaignac (IX. 1.) 360
Az antwerpeni halálos ítéletek (IX. 3.) 362
Marx konfliktusa a porosz alattvalósággal (IX. 5.) 366
A dán fegyverszünet (IX. 8.) 370
A tett kormányának bukása (IX. 10.) 374
A dán–porosz fegyverszünet (IX. 10.) 377
A válság és az ellenforradalom (IX. 12., 13., 14., 16.) 382
A tanácskozások szabadsága Berlinben (IX. 17.) 389
A fegyverszünet ratifikálása (IX. 20.) 392
A frankfurti felkelés (IX. 20., 21.) 394
Az ellenforradalom kormánya (IX. 23.) 397
Ostromállapot Kölnben (IX. 27.) 398
Szerkesztőségi nyilatkozat a „Neue Rheinische Zeitung" újramegjelenéséről (X. 12.) 399
Forradalom Bécsben (X. 12.) 400
A „kölni forradalom" (X. 13.) 402
A Pfuel-kormány (X. 14.) 405
Thiers beszéde egy kényszerárfolyammal rendelkező általános jelzálogbankról (X. 14.) 406
A „Frankfurter Oberpostamtszeitung" és a bécsi forradalom (X. 19.) 410
A porosz király válasza a nemzetgyűlés küldöttségének (X. 19.) ... 412
IV. Frigyes Vilmos válasza a polgárőrség küldöttségének (X. 20.) .. 413
A „Réforme" a júniusi felkelésről (X. 22.) 415
Az angol–francia közvetítés Itáliában (X. 22.) 417
Az „alkotmányos mintaállam" (X. 22.) 419

„Hecker" államügyész és a „Neue Rheinische Zeitung" (X. 29.) . 422
„A demokrata kongresszus felhívása a német néphez" (XI. 3.) ... 427
A párizsi „Réforme" a francia állapotokról (XI. 3.) 431
A bécsi forradalom és a „Kölnische Zeitung" (XI. 3.) 434
A legújabb hírek Bécsből, Berlinből és Párizsból (XI. 5.) 436
Az ellenforradalom győzelme Bécsben (XI. 7.) 438

Friedrich Engels: Párizstól–Bernig 443

I. A Szajna és a Loire 443
II. Burgundia 455

Mellékletek

1. A mainzi Munkás Művelődési Egylet felhívása Németország összes munkásaihoz munkásegyletek alapítására és egy munkáskongresszus előkészítésére 463
2. A Kommunisták Szövetsége kölni csoportja 1848 május 11-i ülésének jegyzőkönyve 464
3. Törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen 465
4. A „Neue Rheinische Zeitung" törvényszéki üldöztetése..... 466
5. Közlemény a demokrata egyletek rajnai kerületi kongresszusának összehívásáról 467
6. A „Neue Rheinische Zeitung" elleni törvényszéki üldözés 468
7. A kölni Demokrata Társaság 1848 augusztus 11-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből 469
8. A kölni Demokrata Társaság tiltakozása Posennak a Német Szövetségbe való bekebelezése ellen 471
9. A törvényszéki vizsgálat a „Neue Rheinische Zeitung" ellen 473
10. Tudósítások Marxnak a bécsi Demokrata Egyletben 1848 augusztus 28-án való fellépéséről 474
11. Tudósítások Marxnak az Első Bécsi Munkásegyletben 1848 augusztus 30-án mondott beszédéről 475
12. Tudósítás Marxnak az Első Bécsi Munkásegylet gyűlésén 1848 szeptember 2-án a bérmunkáról és tőkéről tartott előadásáról 476
13. A „Neue Rheinische Zeitung" cáfolata a „Breslauer Zeitung" 1848 augusztus 29-i berlini tudósítására 477

14. A „Neue Rheinische Zeitung" törvényszéki üldöztetése 478
15. Népgyűlés és Biztonsági Bizottság 479
16. Népgyűlés Worringenben 483
17. A kölni népgyűlés határozata a frankfurti felkeléssel kapcsolatban 485
18. A „Neue Rheinische Zeitung" felelős kiadóinak közleménye a lap betiltásáról 486
19. Előfizetési felhívás a „Neue Rheinische Zeitung"-ra 487
20. Körözőlevél Friedrich Engels és Heinrich Bürgers ellen 488
21. A „Neue Rheinische Zeitung" cikke Engelsnek és Dronkénak Belgiumból való kiutasításáról és a kölni rendőrség „feketelistájáról" 489
22. A kölni Munkásegylet 1848 október 16-i bizottsági ülésének jegyzőkönyvéből: Marx beszéde az elnökség átvétele és a bécsi események alkalmából..... 490
23. A kölni Munkásegylet 1848 október 22-én Marx elnökletével tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből 491
24. Marx a bécsi eseményekről a kölni Munkásegylet 1848 november 6-i bizottsági ülésén 492

Függelék

Jegyzetek 495
Életrajzi adatok 537
Mutató 546
Földrajzi nevek 580

Képmellékletek

„A Kommunista Párt követelései Németországban" röplap-kiadása XII/1

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 június 1-i, 1. számának első oldala 6/7

Párizs 1848 júniusában (térképvázlat) 102/03

A „Neue Rheinische Zeitung" 1848 június 29-i, 29. számának első oldala, Marxnak „A júniusi forradalom" c. cikkével... 122/23

Marx 1848 márciusában kiállított útlevele 368/69

Engels „Párizstól–Bernig" c. kéziratának első oldala 441

Engels térképvázlatai franciaországi és svájci gyalogútjáról 444/45

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS-LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE

61/23081. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.